Tar le Lubba ke tar Kabba

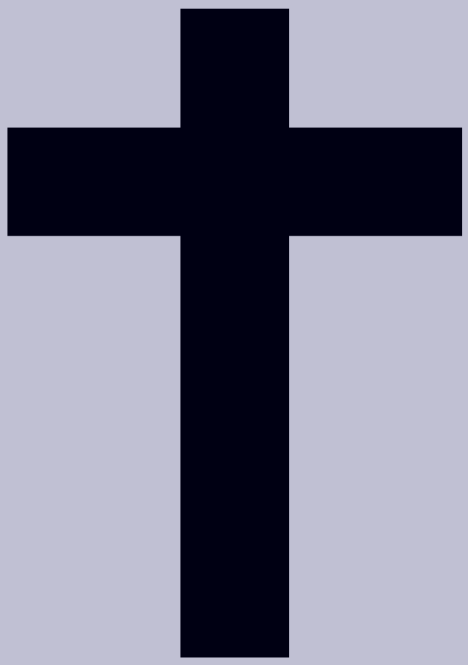

Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7

Contents

RUT 1
ESTER 5
JONASE 14
MATIYE 17
Marke 60
LUKU 86
KULA 130
1TI 172
2TI 178
TITE 182
NEJE KE DDUTU NDƆ TE . . . 185

Maketuru le Rutu
Rutu
Rt
Tar dɔ maketuru te le Rutu

Ne ke maketuru le Rutu pa tare to dɔ ndɔ te ke Jujeje a aw ɔnje dɔ bbe ke Ijarayel. Tar le to tar le nje ke key le Elimeleke ke to dew ke bbe te ke Betelehem nange te ke Juda. Tar le unn kute dɔ tar ne-wungu te, tar tɔku bbo ke oso, tar kayn te lede, tar koy le Elimeleke, ke tar koy le nganne. Tar le tunga dɔ tar kuju ngonn te ke dda are gel nuju lede tel guku bbay. Tar ke ngeng nya me tarje te neenn to tar le deneje joo: Nawomi dene le Elimeleke, ke ngonn mume Rutu. Rutu ke to dene ke nange te ke Mowabe ndiki ta kinya go mumeje Nawomi ang ngaa ndiki ta kare nje ke le mumeje telje to nje ke laa. Rutu dene-ndubba le dew ke Ijarayel ke ayn isi nange te ke Mowabe tel to dene le mare dew ke Ijarayel bbay. Ria na Bowaje. Ngonn ke Bowaje de ke Rutu dujeje a to bɔ mbay Dabbitije. Rutu tel to mare kɔn-dene ke ngeng nya horo kɔn-deneje te ke Ijarayel, mba ñ-to ka Dabbitije.

Tar kaw le Nawomi, ke ngaweje, ke nganne bbe te ke Mowabe

1 Dɔ ndɔ te ke nje-gangeje sariya ɔnje bbe ke Ijarayel, tɔku bbo oso. Mare dingaw ke Betelehem nange Juda te aw ke dene laa, ke nganne ke dingaw joo mba kisi bbe te ke Mowabe.
2 Ri dingaw le na Elimeleke, ri dene laa na Nawomi, ri nganne ke dingaw ke joo le na Malɔn de ke Kilyɔn. Ñ-toje to dewje ke nange te ke Eparata* ke isije Betelehem nange Juda te. Ñ-teeje ngonn bbe te ke ria na Mowabe le a, disije bbe te le.

Tar ne-kem-to-ndoo ke oso dɔ Nawomi te

3 A ta koo a, Elimeleke ngaw le Nawomije le oy ngaa Nawomi nayn ke nganne ke dingaw ke joo le.
4 Ñ-taaje deneje ke Mowabe. Ne ke dɔngɔr ria na Orpa, ri ne ke kara na Rutu. Ñ-ddaje ngɔsi ke bbal dɔku.
5 Goe te a, Malɔn de ke Kilyɔn doyje ngaa dene le nayn ke kare baa turu nganne te ke joo, ke turu ngaweje te.
6 Nawomi in me bbe te ke Mowabe ke ngann mume ke joo ta tel ke Betelehem le mba noo na Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda me-maji ke dewje laa ddew ne-kusa te.
7 Nɔtu bbe te ke nisi te le, ne ke ngann mume ke joo, dosoje ddew-bô ta tel nange te ke Juda.
8 Nawomi pa are ngann mume ke joo le na: « Ya, e-telje. Na na kara tel key le kɔenje! Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda ke se me-maji ddew kara baa toke e-ddaje ke nje ke oyje ddem, e-ddaje sem ddem.
9 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are isije ke maje kara kara tɔyn me key te le mare dingawje ke a taajese!» Ñ-to mbide ngaa duruje dɔ nɔ te.
10 Dilaeje te na: « Baann ang, Ja kaw sei ke rɔ nje ke lei te.»
11 Nawomi pa na: « Ngannem ke dene, E-telje! Mba ddi bba a kawje sem wa? Ma kase kuju ngannje ke dingaw kare taase bbay wa?
12 Ngannem e-telje, awje! M-bbuka nya, mase taa ngaw ang ngaa. Bbo le munda mem to, ma to gir ngaw te til te neenn ta kuju ne ngannje ke dingaw ka,
13 a ngebbejede ndereng kare ñ-tɔkuje njaa wa? A mbeteje ta taa ngaw mba yeenn wa? Baann ang ngannem ke dene! Ne ke ingam neenn to ngeng nya uta engase. Mba Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ undam.
14 Duruje dɔ nɔ te bbay. Orpa to mbi mumeje a Rutu nayn saa.
15 Nawomi pa na: « Ya, nje-mari tel ke bbê le nje-ke laa, ke kɔrje te laa. Ɔru goe.»
16 Rutu pa na: « A kuwam ke singa bba ma tel goi te ang ddem a kuwam ke singa kare minyai ang ddem! Lo ke aw te a, ma kaw te, lo ke e-dda bbe te a, ma dda bbe te, nje ke lei a to nje ke lem, ngaa Lubba lei a to Lubba lem,
17 lo ke oy te a ma koy te ngaa da dubbum loe teenn. Toke yo a kayn horoje

ang a minyai a, maji kare Nje-kisi ke ndɔ
ke ndɔ dda sem ne ke mee ndiki.»
18 Kake Nawomi oo to Rutu ndiki nya
mba kaw saa a, ew rɔe pa saa tar.

Nawomi de ke Rutu ń-teeje Betelehem

19 Ń-njaje joo keme ndereng ń-teeje
Betelehem. Kake dandeje Betelehem a,
dewje tɔyn ke me bbe te le aaje lo ke tade
ngaa deneje paje na: « Nawomi wase na
wa?»
20 Ń-pa narede na: «E-bbaremje Na-
womi ang. E-bbaremje *Mara, mba Nje-
singa-mɔngu ddam are minga wungu
nya!
21 Maw ke ne-kinga a, Nje-kisi ke ndɔ
ke ndɔ tel sem jim baa. Mba ddi a e-
bbaremje Nawomi wa? Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ pa tar naji ke majang dɔm te, Nje-
singa-mɔngu ddam majang.»
22 Nawomi tel ke ngonn mume Rutu ke
to ngonn nje-bbe ke Mowabe toke baann.
Ń-teeje Betelehem kare kunn kutu kuja
teyn* te.

2

1 Nawomi ee ke mare nuju le ngaweje.
Ń-to dew ke bo ngaa ninga ne ddem. Ń-
to dew ke me nuju te le Elimeleke, ria na
Bowaje.
2 Rutu, dene ke Mowabe le pa are
Nawomi na: «Ma kaw ndɔɔ̂ mba kaw
bburu jinga teyn, go dew te ke a koom
maji keme te. Nawomi le pa are na: aw
ngonnum.»
3 Naw ngaa naw ń-bburu teyn go nje-
kujaje teyn te. A ne umae are to ndɔɔ
le Bowaje ke to dew ke me nuju te le
Elimeleke le.
4 A ta koo a Bowaje in Betelehem tee
gode te ngaa pa are nje-kujaje teyn le na:
« Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ee ke se!» Ń-telje
ke tar dareje na: «Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
bbar tar ke maji dɔi te!»
5 Bowaje duju nje-kula laa ke to nje-
ngem dɔ nje-kujaje teyn na: « Ngonn ke
dene neenn to le na wa?»
6 Nje-kɔn dɔ nje-kujaje kande ko le paje
are na: «Ń̂-to ngonn ke dene ke Mowabe
ke Nawomi ddee saa.
7 Ngonn ke dene le pa na na bburu teyn
ke ta kareje te ngaa na bburu jinga teynje
ke nayn horo kareje te. Lew baa ke ń-
ddee ke esindɔɔ njaa, nar ta kula te nyɔm,
naw nuwa rɔe key mba gɔju kare baa.»
8 Bowaje pa are Rutu na: «Ngonnum,
aw e-bburu ne me mare ndɔɔ te dang ang
ngaa, e-nayn neenn. Uwa go ngann nje-
kulaje lem ke dene, oo maji wa!»
9 Unda kemi dɔ ndɔɔ te ke daw duja
koo me te neenn ta uwa go nje-kulaje lem
ke dene. Oo wa, m-pa mare nje-kulaje
lem ke dingaw kare ta dinyai ddekeke.
Bbo kunda maann a ɔin a, aa lo me joo
maannje te toonn a, a kay maann ke nje-
kulaje lem toje.
10 Yeenn a ń-tee noso, ń-debbe keme ke
nangê ngaa, ń-pa nare na: «Ema ke m-to
nje-mba neenn a, ddew ddi te bba oom te
dew ngaa e-ddasem me-maji neenn wa?»
11 Bowaje pa are na: « Dɔru gel neje
tɔyn ke e-dda ke mumije darem. Neje ke
unn kute yo te le ngawije, ddew ke toke
inya ne bɔije ke kɔinje ke bbe kuji mba
ddee ne ke horo dewje te ke e-gerede kete
ang.
12 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel
ke mare ari wɔju dɔ ne ke e-dda! Nje-kisi
ke ndɔ ke ndɔ, Lubba le Israel ke e-ddee
ta kiya rɔi kɔ gɔle te ari kuka lei.»
13 Rutu pa na: « Oom to dew kemi te
ebbemje. E-wul mem. E-pa tar ke uru dɔ
bbengere bbere te lei ke dene. Ta koo maji
a m-mbɔbbu mbɔr nje-kulaje lei ke dene
kara ang.»
14 Kare ne-kusa ase a, Bowaje pa are
na: « E-ngese ke kete usa ne, ula bina lei
me maann nayn te.» Nisi mbɔr nje-kujaje
kande ko te. Bowaje are mare kande ko
ke ń-ndaw nusa nare mee ndann ngaa ń-
ngem kese.
15 Goe te a nin taar ta bburu a Bowaje
unn ndu are nje-kulaje laa na: «Inyaje
ddew areje ń-bburu horo kare teynje te
tɔ bbo ɔkeje ddew ang.
16 Inyaje mare jinga waa horo kareje te
areje ń-bburu, ta inje saa ang.»
17 Ń-bburu ne me ndɔɔ te le ndereng
lo kul ngaa nunda ne ke ń-bburu le ngaa

* **1:22** Me maketuruje te ke dang to ble, kande ko ke to nange te le jiipije.

ninga kande ne le ngɔsi ke bay sembe kara.
18 Noto naw ne bbê ngaa ń-tɔju mumeje ne ke ń-bburu le. Ń-tee ke kese ne-kusa ke nayn le nare.
19 Mumeje duje na: « Lo ke dda a e-bburu ne te bbokene wa? E-dda kula dda wa? Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke unda keme dɔi te neenn!» Nɔru gel neje tɔyn ke nday dɔe te nare mumeje, ngaa ń-pa na: « Ri dew ke m-dda kula ndɔɔ̂ laa na Bowaje.»
20 Nawomi pa are ngonn mume na: « Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke ndɔ tɔyn aw dda maji ke dewje ke isije kem baa ddem, ke dewje ke oyje ddem bbar tar ke maji dɔ dingaw te neenn! Nawomi pa are bbay na: «Dingaw le to nuju leje ke danna njaa. Ne horo dewje te ke to tar lede ta taaje to dene ndubbaje*.»
21 Rutu ke to dene ke Mowabe tel pa na: « Dingaw le pa arem tɔ na: E-nayn go nje-kulaje te lem nyɔm kula kuja koo ndɔɔ lem nunga.»
22 Nawomi pa are ngonn-mume Rutu na: « Ngonnum, maji kare e-nayn ke nje-kulaje laa ke dene ngaa maji kare dew ingai me mare ndɔɔ te dang dda sei singa ang.»
23 Ń-nayn ke nje-kulaje le Bowaje mba bburu ne ndereng ndɔ ke kula kuja teyn†, ke waa tunga. Ń-nayn ke mumeje.

3

1 Mumeje Nawomi pa are na: «Ngonnum, maw m-sange ddew ta kare uwa rɔi ngaa ta kare isi ke maje.
2 Ke bbasine, Bowaje ke aw rɔ nje-kulaje te laa ke dene teenn le to nuju leje le maa? Ne njaa na to teyn ke to bbal te til te neenn.
3 E-ndoko maann, e-ndeem ubbu, ula kubbu ke kura bbo aw lo to teyn te. Are nusa ne tɔyn, nay ne tɔyn bba ta e-tɔju rɔi.
4 Naw ta to nangê a, aa lo ke na to te ke maje. Goe te a, uwa ne gɔle te oo a, e-to nangê kɔ gɔle te a, ne njaa na tɔji ne ke a dda.»*
5 Ń-pa nare na: « Ma dda ne tɔyn ke e-pa arem.»
6 Nɔtu naw bbal te le ngaa ń-dda neje tɔyn ke mumeje pa are.
7 Bowaje usa ne ke ay ne ngaa ee ke rɔ-neel. Naw ń-to mbɔr kande ko te ke to dɔ jin te le. Rutu ngeyn jann jann ddee uwa ne gɔle te oo ngaa to nangê kɔ gɔle te.
8 Lo mɔngu nyenene ngaa Bowaje le ndebbe a turu rɔe: Na ta koo a mare dene to kɔ gɔle te.
9 Ń-duju na: «Ei na wa?» Nila te na: «Ema Rutu nje-kula lei ke dene aann. Uwa ta kubbu lei ila dɔ nje-kula te lei mba to tar lei ta tam to dene-ndubba.»
10 Ń-pa nare na: Ngonnum ke dene, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ bbar tar ke maji dɔi te! Kula ddai ke guku neenn to ke dɔgɔle uta ye ke kete bbay, mba aw e-tubba go ngann basanje ke nje-ndooje wase nje ne-kingaje ang.
11 Bbasine, ngonnum, are bbel ddai ang. Ma dda ne tɔyn ke a dujum, mba dewje tɔyn ke bbe leje gereje to e-to dene ke maji nya.
12 Tɔkɔrɔ njaa, to tar lem ta tai to dene-ndubba, a mare dew ke kula nuju laa to ngɔsi nya ke ngawije utam to.
13 E-to neenn. Lo are ke esin a bbo ń-diki ta taai to dene-ndubba a na taai, a bbo ń-ndiki ang a, ma taai ture te, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ee teenn! E-to neenn ndereng lo are.
14 Rutu to kɔ gɔl Bowaje te ndereng ta-lo-kare ngaa nin taar ke lo ke to pipi mba Bowaje ndiki kare dew gere to Rutu ddee lo to waa ke teyn te neenn ang.
15 Ń-pa nare na: E-ddee ke kubbu ke ngal ke rɔi teenn ke ne ta uwa tae ke maje. Ń-dda to ke baann ngaa nɔju teyn ke ne gɔl misan nungu me kubbu te le nunda dɔe te a, Bowaje le tel aw bbê.
16 Ruth tel ddee rɔ mumeje te ngaa mumeje le pa na: Na baann wa ngonnum? Nɔru gel neje tɔyn ke dingaw le dda mbata laa.
17 Nunn ne nɔju ne teyn le gɔl misan narem ngaa ń-pa narem na:« A tel jii baa rɔ mumije te ang.»

* **2:20** Horo jiipije te bbo dingaw oy a, ngokɔen ee ke ddew mba taa dene laa, ke ne-kingaje laa. † **2:23** Oo 1.22 * **3:4** Ne ke Rutu dda le tɔju to ń-ndiki ta kare Buwaje ngeme

18 Nawomi pa na: «Ngonnum e-nayn rɔm te neenn oo gel ne neenn bba, mba tar neenn goto bbokone njaa bba dingaw neenn a kila wure nangê.»

4

1 Bowaje tee isi lo dda tar te ta ndoko te ddaka. A ta koo a dingaw ke to tar laa ta taa Rutu to dene-ndubba ke Bowaje pa tar laa le unda lo tee.* Bowaje pa na: « Ei neenn, e-ddee isi nangê neenn.»

2 Bowaje bbar dingawje dɔku horo tɔku dewje te ke eeje me bbe teenn, ngaa pa na: « Isije neenn ngaa disije nangê.»

3 Ń-pa nare dew ke ee ke ddew ta taa Rutu to dene-ndubba le na: « Nawomi ke in bbe te ke Mowabe tel le aw labbe lo le ngokɔnje Elimeleke.

4 A ema, meje ta pa kare e-ndoko lo le kem dewje te ke isije neenn, ke kem tɔku dewje te neenn! A bbo e-ndiki ta ndoko a e-ndoko! A bbo a ta ndoko ang a, e-pa arem. Mba mare dew ke dang ke to tar laa ta ndoko lo le goto. Goi te bba to ema.» Dingaw le ila te na: «Ema njaa ma ndoko.»

5 Bowaje pa na: « Ndɔ ke a ndoko ne ndɔɔ le ji Nawomi te a to ndɔ ke a taa ne Rutu dene ke Mowabe ke to dene-ndubba, mba kare ri ngaweje ke oy mban nayn dɔ ne-kingaje te laa.»

6 Dingaw ke to tar laa ta ndoko lo le pa na: « Ma ndoko lo le ang. Bbo m-dda baann a ma tuju ne-ndubba lem. E-ndoko lo ke to tar lem ta ndoko le to lei, ddew ke ma ndoko ne goto.»

7 Lew, dɔ nange te ke Ijarayel, bbo dew a ta dda mare ne toke le, taa dene-ndubba wase toke le mbel naa mare ne a, dew ke kara ɔru ne-gɔl laa are ye ke kara. Neenn le to tar-naji horo ngann le Ijarayelje te.

8 Dew ke to tar laa ta taa dene-ndubba le pa are Bowaje na: « E-ndoko ndɔɔ le to lei!» Ngaa Buwaje ɔru ne-gɔl laa.

9 Bowaje pa are dewje ke tɔku, ke dewje tɔyn ke nange te ke Ijarayel na: « Bbokone e-toje to nje-tar najije wɔju dɔ neje le Elimeleke, ke neje le kilyɔn, ke neje le Malɔn ke m-doko ji Nawomi te.

10 Rutu dene ke Mowabe ke to dene le Malɔn le njaa kara m-tae to dene lem. Ma kunda ne ko-ri ngaweje mba kare ri ngaweje le nayn horo ngakɔenje te ddem, nayn horo dewje te ke aw isije lo dda tar te ta ndoko te ddem. E-toje to nje-tar-naji nejeenn bbokone.»

11 Dewje tɔyn ke isije ta ndoko te le, ke dewje ke tɔku paje na: «N-toje to nje-tar naje njaa. Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are dene ke ande me key te lei to toke le Rasel, ke Leya, dede joo kem ke dundaje gel ngann le Ijarayelje nangê. Maji kare e-ddee to nje-ne-kinga nange te ke Eparata ta are rii bbar me Betelehem te.

12 Maji kare ngannje ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ a kari ddew te le dene ke inga neenn ddaje are me key lei to ddew kara baa toke me key le Perese ke Tamar uje are Juda.»

13 Bowaje taa Rutu to dene laa ngaa ń-mbɔn saa naa. Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda are Rutu uwa sem ngaa uju ngonn ke dingaw.

14 Deneje paje are Nawomi na: « Jɔsuje gaji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke bbokone ari dew ke nje-kuka dɔi ke ria a bbar nange Ijarayel te tɔyn.

15 Ngonn le a dda kare ubba singa ngaa, na dda sei ndɔ bbuka te lei mba, ngonn mumi ke ndikii nya a uje. Ngonn mumi le uta ngannje ke dingaw siri.»

16 Nawomi taa ngonn le ote kare te ngaa ń-ddee to nje-ngem ngonn le.

17 Nje-ninn-key-mareje undaje ri ngonn le na: «Duju ngonn dare Nawomi!» Ń-bbareje na Obede. Obede le a to bɔ Ijayije, Ijayi le a to bɔ Dabbitije.

18 Ri nje ke gel Perese te le to toke be: Perese uju Heteserɔn,

19 Heteserɔn uju Ram, Ram uju, Aminadabe,

20 Aminadabe uju Nasɔn, Nasɔn uju Salma,

21 Salma uju Bowaje, Bowaje uju Obede,

22 Obede uju Ijayi, Ijayi uju Dabbiti.

* **4:1** Oo 2.20

Maketuru le Ester
Ester
Es

Asurusu dda tɔku kusu

1 Tar ke ń-dda maketuru te neenn, to
ne ke nday dɔ ndɔje te ke Asurusu ɔn dɔ
bbeje kɔr kara ke dɔjoo gire siri. Bbeje
ke unnje kute nange te ke Ende ndereng
nange te ke Etiyopi.
2 Dɔ ndɔje teenn le tɔku mbay Asurusu
isi dɔ ngende-mbay te tɔku bbe te ke ria
na Suje.
3 Nɔ bbe bbal muta a, ń-dda kusu ngaa
ń-bbar nje ke ta gɔle te, ke nje-kulaje laa,
ke mbamba ke bbe te ke Perese, ke Medi,
ke tɔku dewje, ke ngann-mbayje ke dɔ
bbeje te le.
4 Kusu le dda neyn misan. Asurusu tɔju
ne-kingaje ke to bbal kɔn-bbe te laa ddem
tɔju tɔku-mbange laa ddem.
5 Neyn misan nunga a, tɔku mbay
Asurusu tel dda mare kusu ndɔ siri bbay.
Ń-dda kusu le me ndoko key-mbay te wɔju
dɔ dewje ke bbe te ke Suje tɔyn, nje-ne-
kingaje, ke nje-ndooje tɔyn.
6 Ń-tɔje pal kubbuje ke ngeng ke ndange
nda ddem kase ddem erje te ke ria na
marbere ke dɔsu to gajije. Ń-tɔje pal
kubbuje le ke kula leenje ke nda, ke kulaje
ke kase. Ń-tɔje kulaje le buwa eninga
nare te. Dundaje ne-kisije ke ń-dda ke
ande ddem ke nare ddem, dɔ nange te ke
ń-dda ke erje dang dang ke kura.
7 Dɔru koto ke ngoje ke ń-dda ke ande
dare dewje ayje. Gare ngoje le to dang
dang. Koto ke ria na ven ula to maann,
mba mbayje aw ɔsuje ngar toke baann.
8 Dewje ayje koto toke mede ndiki, mba
tɔku mbay unn ndue ta kare nje-ngem
neje ke key laa ddaje ne ke me dewje
ndikije.
9 Basti, dene le tɔku mbay njaa kara dda
kusu wɔju dɔ dene mareje me key te le
mbay Asurusu tɔ.

Asurusu ɔru ejɔku-dɔ mbay dɔ Basti te

10 Ndɔ siri laa a, koto dda tɔku mbay
Asurusu ngaa rɔe neele nya. Tɔku mbay
pa are *enukuje ke siri ke aw ddaje kula
key laa. Ride na Mewuma, Bijita, Arbona,
Bigita, Abageta, Jetar, ke Karkase.
11 Ń-pa narede ta kare daw ń-ddee ke
dene laa Basti. Na kula ejɔku-dɔ-mbay
bba da ddee saa. Tɔku mbay ndiki ta tɔju
mande le Basti dewje, ke ngann mbayje,
mba ń-mande nya.
12 Enukuje le awje ndajije kula le tɔku
mbay le areje Basti. A Basti mbete ta
ddee nɔ tɔku mbay te ngaa wungu ɔn tɔku
mbay nya.
13 Ń-pa tar ke nje-ne-gereje ke isije
mbɔre te, mba ke ndɔ tɔyn bbo mare tar
to key le mbay a, dede a daw ń-mɔseje,
mba ń-gereje ndu ddem, ń-gereje ne ke
maji kare tɔku mbay dda ddem.
14 Ri nje-ne-gereje le na Karsena, Setar,
Admata, Tarsise, Merese, Marsena, ke
Memukan. Dede siri le ń-toje to nje ke
ta-gɔl tɔku mbay te. Disije nange te ke
Perse ke Medi. Ń-toje to singa-mɔngu tɔku
mbay ddem ń-toje to dewje ke bo me bbe-
kɔn te laa ddem.
15 Tɔku mbay dujude na: « Ddew ndu te,
sariya ddi a maji ta gange dɔ Basti dene
te le mbay Asurusu ke mbete ta dda ne ke
nula enukuje nare ń-paje dare le wa?»
16 Memukan pa kem tɔku mbay te, ke
nje ke ta-gɔl-mbay te na: « Kula ke maji
ang ke Basti dda neenn, ń-dda ke tɔku
mbay ke kare baa ang. Ń-dda ke nje ke ta
gɔl-mbay te tɔyn, ke dewje tɔyn ke bbeje
te le tɔku mbay Asurusu.
17 Mba deneje tɔyn a kooje tar ne ke
Basti dda le. Da dabbeje ngawdede, mba
da paje na « Tɔku mbay unn ndu kare ń-
ddee ke dene-mbay Basti nɔe te, a Basti
mbete le se ddi wa!»
18 Bbasine deneje le nje ke ta-gɔl mbay
te ke Perse, ke Medi ke a kooje tar le Basti
a ddaje ne toke baann ke de tɔ. Yeenn
njaa a ddee ke dabbe naa ddem ke wungu
ddem.
19 Bbo tɔku mbay, e-ndiki a, ja kunn ndu
ngaa ja kila ne mber. Ndu le a to ke ndɔ
ke ndɔ. Ndu le a to horo nduje te ke Perse,
ke Medi. Ndu le a kɔku ddew Basti ta kare
tee nɔi te ngaa a kɔru ri ke to dene-mbay
dɔ Basti te kare mare dene ke maji uta
Basti.

20 Bbo dewje ooje tar ndu neenn ke
ngeng ke unn wɔju dɔ bbe-kɔn lei tɔyn
a, deneje tɔyn a bbelje ngawdede, nje ke
to dewje ke bo, ke nje ke to dewje ke ten.»
21 Tar le neel tɔku mbay, ke nje ke
ta-gɔle te ngaa tɔku mbay dda toke
Memukan pa le.
22 Tɔku mbay ula ke maketuru bbeje te
tɔyn. Ń-dda maketuru le ke gɔl maketuru
le dewje kara kara, ke ndɔn tar lede kara
kara, mba kare dingawje tɔyn ɔnje dɔ me
key lede ngaa kare dingawje tɔyn paje tar
bbe lede.

2

Ester ddee to dene-mbay

1 Go neje teenn le a, wungu le tɔku
mbay Asurusu gayn. Nole mee dɔ Basti
te ddem dɔ ne te ke Basti dda ddem, dɔ
ndu te ke dunn dɔ Basti te ddem.
2 Nje-kulaje le tɔku mbay paje na: « Maji
kare n-sange ngannje ke dene ke mandeje
nya ngaa gereje ngaw ang bbay jare tɔku
mbay.
3 Maji kare tɔku mbay unda nje-kulaje
laa ngann bbeje te tɔyn ke me bbe-kɔn
te laa kare ń-mbɔnje ngannje ke dene
ke mandeje ngaa nayn gereje ngaw ang
bbay. Ń-mbɔnde lo-ngem-deneje te ke to
tɔku bbe te ke Suje ngaa Ege ke enuku
a koo lo dɔde te ngaa na karede ne-
mandeje.
4 Ngonn ke dene ke neel kem tɔku mbay
te a, a taa turu Basti.» Tar neenn le neel
tɔku mbay ngaa nare ń-dda toke baann.
5 Mare Jiipi ke ria na Mardose ee tɔku
bbe te ke Suje le. Ń-to ngonn le Yayir,
ngonn le Simeyi, ngonn le Kisi ke to dew
ke gel Benjami te.
6 Mardose le ee horo dewje te ke
tɔku mbay Nebukanejar uwade Jerusalem
kara baa ke Yekoniya ke to mbay ke Juda
aw ke de Babilɔnn to bbereje.
7 Adasa ke ria ke kara na Ester to ngonn
le ngokɔn Mardose, nisi ke Mardose.
Bɔeje, ke kɔenje doyje. Ester le mande
nya. Go yo te le bɔeje, ke kɔenje a,
Mardose unne ngeme.
8 Goe te ke dila mber ke ndu ke tɔku
mbay unn le a, ń-mbɔn ngannje ke dene
banya banya tɔku bbe te Suje ta kare Ege
aa lo dɔde te. Yeenn a, ń-ddee ke Ester lo-
ngem deneje te kare Ege ke to nje-ngem
deneje aa lo dɔe te tɔ.
9 Ester neel kem Ege te ngaa Ege ndiki
ta dda saa maji. Nare ne-mandeje, ke ne-
kusaje. Nare Ester nje-kulaje ke dene siri
ke ń-mberede horo nje-kulaje te ke key-
mbay te. Nare lo-to ke maji Ester, ke nje-
kulaje laa ke dene me key-ngem deneje te
le.
10 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are
dew kara oo ang, mba Mardose ndeje nya
ta kare ń-pa ang.
11 Ndɔ tɔyn Mardose aw ila mbɔr key-
ngem-deneje le ta gere se Ester to ke maje
wase ddi a daw ń-dda saa wa.
12 Dunn bbal kara kare ngannje ke dene
le mɔseje ne rɔde ddew kara baa ke ndu
ke dunn. Dare ń-ndemje ke wubbu ke ria
na mire neyn misan ngaa ń-ndemje ke
wubbu ke ria na aromate, ń-ddaje rɔde
ke ne-mandeje dang dang neyn misan tɔ.
Goe te bba ngannje ke dene le kara kara
a kawje nɔ tɔku mbay te.
13 Bbo ngonn ke dene in lo-ngem deneje
te ta kaw ke rɔ tɔku mbay te a, dare neje
tɔyn ke mee ndiki ta kare naw ne key-
mbay te.
14 Na kaw rɔ tɔku mbay te lo-kul te
ngaa lo are a, da kaw saa ke endɔɔ mare
key-ngem-deneje te ke Sasegaje aw aa lo
ke dɔe te. Sasegaje le to enuku ke aw
ngem dene-mɔrɔje le tɔku mbay. Ngonn
ke dene le a tel rɔ tɔku mbay te ang. Bbo
tɔku mbay ee ke bbo laa a, na kula kare
ń-bbare ke ria bba na kaw rɔe te.
15 Ndɔ ke Ester a ta kaw rɔ tɔku mbay
te ase. Ester le to ngonn le Abisayil ke
to ngokɔn Mardose ngaa Mardose ngeme.
Ester duju mare ne dang ang, a ne ke Ege
ke to enuku nje-ngem deneje le tɔku mbay
pa are njaa ń-duju. Dewje tɔyn ooje Ester
ke kem ke maji.
16 Asurusu ɔn bbe bbal siri laa a, daw
ke Ester dundae key-mbay te ke neyn ke
ria na Tebete.
17 Tɔku mbay ndiki Ester uta kese
deneje tɔyn ngaa ndiki ta dda saa maji
uta kese ngannje ke dene tɔyn ke gereje
ngaw ang bbay. Nula ejɔku-dɔ-mbay dɔ

Ester te ngaa nunda Ester turu Basti te.
18 Tɔku mbay dda tɔku kusu wɔju dɔ
Ester. Ń-bbar nje ke ta-gɔle te, ke nje-
kulaje laa. Nɔru lambo dɔ dewje te ke
eeje bbeje te ngaa ń-kayn ne dewje, mba
mbayje aw ɔsuje ngar toke baann.
19 Gɔl joo laa ke ń-mbɔn ngannje ke
dene ke gereje ngaw ang bbay a, Mardose
aw dda kula lo taa nje-mbaje te ke me key-
mbay te.
20 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are dew
kara oo ang, ddew kara baa toke Mardose
ndeje ne. Ester aw dda ne ke turu ndu
Mardose toke naw ń-dda kare te ke nisi
ne saa.

Mardose tee ke gel dewje ke aw mɔseje ta tɔl Asurusu

21 Kare te ke Mardose aw dda kula lo taa
nje-mbaje te key-mbay te a, enukuje joo
ke aw ddaje kula key-mbay te aw mɔseje
tar ta tɔl tɔku mbay, mba wungu ɔnde dɔe
te nya. Ride na Bigitan de ke Terese.
22 Tar le oso mbi Mardose te ngaa pa are
Ester oo. Ester ndaji are tɔku mbay ke ri
Mardose.
23 Duru gel tar le a, to tɔkɔrɔ. Ń-tɔ
enukuje le kar kake te ngaa ń-tɔlde. Ń-
dda tar neenn kem tɔku mbay Asurusu te
me maketuru te ke daw ń-dda tarje te daw
ń-ngem.

3

Tar le Amann de ke Mardose

1 Go neje te ke ndayjeenn le a, Asurusu
unn Amann undae lo kula te ke bo.
Amann le to ngonn le Amedata, dew ke
me nuju te le Agage nare Amann ddee
dew ke bo ngaa nundae dɔ nje ke ta-gɔle
te tɔyn.
2 Nje-kulaje tɔyn ke lo taa nje-mbaje
te ke me key-mbay te aw ɔsuje gɔlde
nangêngaa daw dulaje dɔde nangê nɔ
Amann te, mba tɔku mbay njaa unn ndue
ta kare ń-ddaje toke baann. A Mardose
kara baa mbete ta kɔsu gɔle nangê ddem
ta kula dɔe nangênɔ Amann te ddem.
3 Nje-kulaje ke key-mbay te ke eeje ta
ndoko te dujuje Mardose na:« Mbata ddi
bba ń-mbete ta dda ne ke turu ndu ke tɔku
mbay unn wa?»
4 Ń-dujuje tar neenn Mardose ke ndɔ
tɔyn, a Mardose oo tar lede ang. Mardose
le pa arede na gel ne to Jiipi. Ń-paje dare
Amann ta koo se Mardose a turu ddew laa
ang wa.
5 Amann gere to Mardose aw ɔsu gɔle
nangê ang ddem ula dɔe nangênɔe te ang
ddem a, wungu ɔen.
6 Ń-pa dare Amann na Mardose to Jiipi.
Yeenn a, Amann ndiki ta tɔl Mardose kara
baa ang. Naw ń-sange ddew ta tɔl Jiipije
tɔyn ke isije bbe-kɔn te le tɔku mbay
Asurusu.
7 Bbal dɔku gire joo ke tɔku mbay
Asurusu ɔn bbe, ke neyn ke dɔngɔr ke
ria na Nisan a, Amann ndɔn ne mba gere
ndɔ, ke neyn ke maji boy mba dda ne ne
ke naw neje le. Elemteen oso dɔ neyn te
ke ria na Adar, to neyn dɔku gire joo laa.

Tɔku mbay unn ndu kare ń-tɔl Jiipije

8 Amann pa are tɔku mbay Asurusu na:
« Mare dewje ke gelde to dang saneje naa
bbeje te tɔyn me bbe-kɔn te lei. Ddew ndu
te lede, ń-toje dang ke kese dewje ngaa
ń-ddaje ne ke turu ndui ang. Ase kare
inyade are disije ddekeke ang.
9 Tɔku mbay, bbo e-ndiki a, e-dda mare
ndu me maketuru te are ń-tɔl dewje
neenn tɔyn. Tɔku mbay, bbo ń-tɔlde tɔyn
a, ma tura kande nare doro dɔku kare nje
ke ta-gɔli te kare dilaje lo-ngem nare te
lei.»
10 Tɔku mbay ɔru eninga ke ngonn-jia
te are Amann ke to nje-baan le Jiipije.
Amann le to ngonn le Amedata, dew ke
me nuju te le Agage.
11 Tɔku mbay pa are Amann na: « Inya
nare lei. Minya dewje le me jii te. E-dda
ne tɔyn ke mei ndiki ke de.»
12 Ndɔ dɔku gire muta le dɔngɔr neyn
a, tɔku mbay bbar nje-ddaje maketuru
ke me key-mbay te ngaa ń-dda ndu ke
Amann unn le me maketuru te. Dula ke
maketuru le dare nje-ddaje kula turu tɔku
mbay te, ke ngann mbayje ke isije bbeje te
tɔyn. Dula ke maketuru le dare gel dewje
kara kara tɔyn ke bbe-kɔn te le Asurusu.
Ń-dda maketuru le ke gɔl maketuru, ke
ndɔn tar le dewje ke isije bbeje te kara
kara. Ń-dda maketuru le ke ri Asurusu

ngaa dunda endaji eninga laa maketuru te le tɔ.
13 Dare maketuru le ngann nje-kulaje awje ne bbeje te le tɔku mbay tɔyn. Maketuru le unn ddew ta kare ń-tɔl Jiipije ngaa ta ń-rasede tɔyn: ngann basanje, ke ngann mandeje, bbukaje, ngannje, ke deneje. Da tɔlde ndɔ kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo laa. Da koto neje lede tɔ.
14 Ń-gem mare maketuru le ta kila ne mber bbeje te kara kara, ta kare disije perere mba ngina ndɔ le.
15 Tɔku mbay unn ndu ngaa ngann-nje-kulaje teeje ke ngɔru awje. Dila mber ke ndu le me tɔku bbe te ke Suje. Kare teenn tɔku mbay de ke Amann disije mba kay koto. A dewje ke bbe te ke Suje aw nɔje.

4

Jiipije ndingaje ndoo ngaa mbeteje ne-kusa

1 Mardose oo tar neje ke daw ń-dda le. Ń-tir kubbu rɔe te, nula kubbu ndoo ngaa nunda bu rɔe te ngaa ń-tee naw me bbe te. Nuru ekii ke wungu.
2 Ń-ddee ke kubbu ndoo le, nar nɔ key-mbay te, mba dew ase kande key-mbay te ke kubbu ndoo ang.
3 Jiipije ke bbeje te kara kara, ke Jiipije ke isije loje te tɔyn ke dila mber ke ndu ke mbay unn le ke te, daw ń-ndingaje ndoo. Ń-mbeteje ne-kusa, ń-nɔje ngaa ń-ndingaje rɔde. Mareje nya ulaje kubbu ndoo ngaa toje dɔ bu te.
4 Nje-kulaje le Ester ke toje to ngann mandeje, ke enukuje ke aw ngemeje ddeeje paje tar le are. Me Ester tuju nyɔm. Ester ula ke kubbuje ta kare Mardose tɔru kubbu ndoo ke rɔe te a ula. A Mardose mbete ta kula kubbuje le.
5 Ester bbar mare enuku kara ke aw ngeme ke ria na Atake. Ń-pa nare ta kare naw ń-duju Mardose se ddi a to wa? Mbata ddi bba ń-dda ne toke baann wa?
6 Atake tee aw inga Mardose ndake lo te nɔ key-mbay te.
7 Mardose ɔru gel neje tɔyn ke ingae, ke tar kɔr nare ke Amann unn ndue ta kila lo-ngem nare te le tɔku mbay, mba kare ń-tɔl Jiipije.
8 Nare Atake mare maketuru ke dila ne mber me bbe te ta rase ne Jiipije le. Ń-pa are Atake ta kare ń-tɔju maketuru le Ester, ta nɔru ne gel neje tɔyn ke aw nja nare. Ń-dda kɔkɔrɔ Atake ta kare ń-pa nare Ester aw rɔ tɔku mbay te aw duje, ta kare noo kem-to-ndoo lede ngaa ta kare ń-dda me-maji ke ngakɔnde Jiipije.
9 Atake ddee pa go tarje le Mardose le are Ester.
10 Ester ula Atake bbay ta kare ń-pa nare Mardose na:
11 « Nje-kulaje le tɔku mbay tɔyn, ke dewje tɔyn ke ngann bbeje te ke me bbe-kɔn te le tɔku mbay gereje tar ndu ke tɔku mbay unn wɔju dɔ dewje tɔyn. Ndu le na: Dene wase dingaw ke tɔku mbay bbare ang a tee nɔ tɔku mbay te me key te laa, a kinga yo. Dew ke tɔku mbay njaa ula kake laa ke ń-dda ke ande are bba a kinga yo ang. A ema, tɔku mbay bbarem rɔe te ang ase neyn kara ngaa.»
12 Atake aw pa tarje le Ester le are Maredose.
13 Ngaa Mardose tel ula are Ester bbay na: « Eje to mba kake ee me key te le mbay bba a nayn ke tebbe horo Jiipije te wa?
14 Bbo ɔru tai e-pa tar bbasine neenn ang a, Jiipije a teeje ta yo te ke ddew ke dang. A ei, a koy ngaa kose a goto. A du ang, mba ne ke toke be a aw ne key-mbay te.»
15 Ester tel ula are Mardose na:
16 « Aw mbɔn Jiipije tɔyn ke me bbe te ke Suje. Inyaje ne-kusa wɔju tar dɔm. Ndɔ muta, ke til muta usaje ne ang ddem ayje maann ang ddem. Ema, ke nje-kulaje lem, ja kinya ne-kusa, ke maann ddew kara baa toke baann tɔ. Yeenn a, ma kaal dɔ ndu ke tɔku mbay unn le ngaa ma kaw rɔe te. Bbo ase kare moy a, ma koy.»
17 Mardose aw dda ne tɔyn ke Ester are ń-pa dare.

5

Ester aw rɔ tɔku mbay te

1 Ndɔ muta ke Jiipije inyaje ne-kusa, ke maann le ase. Ester ungu ne-mandeje le

deneje le mbayje rɔe te ngaa naw nar ndake lo te, nɔ key te le tɔku mbay. Ndake lo le aa naa ke lo-kisi le tɔku mbay. Tɔku mbay isi ngende-mbay te laa ke aa lo ke ta ndoko kande key-mbay te le.

2 Kake tɔku mbay oo Ester ke ar ndake lo te ddaka le a, kare teenn njaa ń-ndiki ta dda saa me-maji. Tɔku mbay ula kake laa ke uwa jia te are Ester. Kake le ń-dda ke ande. Ester nja aw uwa ta kake le tɔku mbay le.

3 Tɔku mbay pa are na: « Ddi wa, dene-mbay Ester? Ddi a e-ndiki wa? Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn lem njaa kara ma kari.»

4 Ester ilae te na: « Tɔku mbay, bbo oo maji a, e-ddee ke Amann bbokone kusu te ke m-dda wɔju dɔe.»

5 Tɔku mbay pa na: « Areje Amann tel ke tar dɔ ne-bbar te le Ester ke ngɔru.» Tɔku mbay de ke Amann ń-ddeeje kusu te ke Ester dda le.

6 Kare te ke daw dayje koto ke ria na ven a, tɔku mbay duju Ester na: « Ddi a e-duju wa? Ne ke e-duju a, ma kari. Ddi a e-ndiki wa? Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn lem njaa kara ma kari.»

7 Ester ila te na: « Ne ke m-duju le wa? Ne ke m-ndiki le wa?

8 Tɔku mbay, bbo e-ndiki ta dda sem me-maji ngaa oo maji ta karem ne ke m-duju, ke ne ke m-ndiki a, maji kare e-ddee ke Amann kusu te ke ma dda bara bbay, a ma pa ne ke m-ndiki kari.»

Amann aw sange ddew ta tɔl Mardose

9 Ndɔe teenn le Amann tee key le Ester ke rɔ-neel ngaa rɔe ndɔɔ. A ta koo a, Amann oo Mardose lo-taa-mbaje te le tɔku mbay. Amann aw ddee a, Mardose in taar ang ddem ii rɔe ang ddem. Yeenn a, wungu ɔn Amann nya dɔ Mardose te.

10 Amann ore wure aw key laa. Nula ń-bbar nje-buwa-kuraje laa, ke dene laa Jerese.

11 Amann tura go neje ke maji ke ninga, ke kɔr ngannje ke nuju, ke neje ke maji tɔyn ke tɔku mbay dda saa ngaa unne undae dɔ ngann mbayje te, ke dɔ nje-kulaje te ke key-mbay te.

12 Dɔe te, Amann pa na: « Ema ke karem baa njaa dene-mbay Ester bbarem ke tɔku mbay kusu te ke ń-dda bbokone. Ema le bbay a ń-bbarem ke tɔku mbay kusu te ke bara.

13 A bbo ta kare moo Mardose ke to Jiipi aw dda kula lo-taa-mbaje te key-mbay te a, nejeenn tɔyn to mare ne kem te ang.»

14 Jerese dene le Amann, ke nje-buwa-kuraje le Amann tɔyn ń-paje dareje na: « Maji kare are duru kake ke ndew ase dɔ-kɔbbu-dew dɔjoo gire mi taar, ta bara ke endɔɔ a, e-pa are tɔku mbay are ń-tɔl Mardose dɔ kake te le. Yeenn a, a kase ta kaw ke tɔku mbay kusu te le ke rɔ-neel.» Tar le neel Amann ngaa nare duru kake le taar.

6

Mardose ddee bo kem tɔku mbay te

1 Tile teenn bbi ɔru kem tɔku mbay ang. Nare ń-ddee ke maketuru ke daw ń-dda tarje me te daw ń-ngem. Nare ń-tura maketuru le nɔe te.

2 Ń-tura maketuru le a, dinga tar le enukuje ke toje to nje-ngemje ta key le tɔku mbay, Bigitan de ke Terese. Dede joo ke dunguje tar me naa te ta tɔl tɔku mbay Asurusu bba Mardose uku me tare are tɔku mbay le.

3 Tɔku mbay pa na: « Ddi a ń-dda dare Mardose, mba kɔsu ne gaje wa?» Nje-kulaje ke me key te le tɔku mbay paje na: «Ń-dda ne kara dare ang nyɔm.»

4 Tɔku mbay duju tar na: « Na ee me ndoko te ddaka wa?» Kare teenn Amann in me ndoko te me key-mbay te aw ddee ta pa kare tɔku mbay kare ń-tɔl Mardose dɔ kake te ke nare ń-mɔse wɔju dɔe.

5 Nje-kulaje le paje na: « Amann a ar me ndoko te ddaka.» Tɔku mbay pa na: « Areje nande key!»

6 Amann ande key-mbay te ngaa tɔku mbay duje na: « Ddi a da dda kare dew ke tɔku mbay ndiki ta kɔsu gaje wa?» Amann eje mee te na: « Ema njaa tɔku mbay ndiki ta kɔsu gajim ma se na dang bbay wa?»

7 Amann pa are tɔku mbay na: « Tɔku mbay ndiki ta kɔsu gaji mare dew wa?

8 Maji kare tɔku mbay are dunn kubbu
lei ke aw ula, ke sunda ke aw aal ngaa are
dunda ejɔkudɔ-mbay dɔ sunda te le.
9 Maji kare are kubbu le, ke sunda le
mare dew ke ngeng horo nje ke ta-gɔli te.
Na kula kubbu dew ke e-ndiki ta kɔsu gaje
le. Na kundae dɔ sunda te nja saa me bbe
te ke Suje ngaa na kila mber nɔe te na: Ne
ke daw ń-dda ke dew ke tɔku mbay ndiki
ta kɔsu gaje a neenn bbo!»
10 Tɔku mbay ila Amann te na: « Unn
kubbu le ta uwa sunda le toke e-pa neenn
njange. E-dda toke baann ke Mardose ke
to Jiipi ke isi lo-taa-mbaje te. Are mbita ne
tɔyn ke e-pa neenn kara oso nange ang.»
11 Amann unn kubbu, ngaa uwa sunda
le tɔku mbay. Nula Mardose kubbu le
ngaa nundae dɔ sunda te ń-nja saa me
bbe te ke Suje. Nila mber nɔ Mardose te
na: « Ne ke daw ń-dda ke dew ke tɔku
mbay ndiki ta kɔsu gaje neenn bbo!»
12 Goe te a, Mardose tel aw lo kula te
laa key-mbay te guku. A Amann tɔ dɔe ke
kubbu ngaa tel key laa ke ngɔru toke le
dew ke yo tɔle.
13 Amann ɔru gel ne ke ingae le are
dene laa Jerese, ke nje-buwa-kuraje laa.
Nje-buwa-kuraje laa, ke dene laa paje
areje na: « Bbo Mardose ke unn kutu ta
ddee ngonn nɔe te to Jiipi a, mare ne dang
ke a dda mba kutae ne goto. A tel ke guku
nyɔm nɔ Mardose te.»
14 Daw ń-paje saa tar bbay a, enukuje le
tɔku mbay ddeeje. Duwaje Amann dawje
saa ke tɔku kusu te ke Ester dda.

7

Ester tee ke gel Amann ngaa Amann inga yo

1 Tɔku mbay de ke Amann ń-ddeeje
mba kusa ne ke dene-mbay Ester dda.
2 Ndɔ joo laa, tɔku mbay duju Ester
bbay kare te ke daw dayje koto ke ria na
ven na: « Dene-mbay Ester, ddi a e-duju
wa? Ne ke e-duju a, ma kari. Ddi a e-
ndiki wa? Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari,
to debbe bbe-kɔn lem njaa kara ma kari.»
3 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo e-
ndiki ta dda sem me-maji tɔkɔrɔ, toke e-
ndiki a, ne ke m-duju a neenn: Tar tebbe
lem, ke le nje ke lem Jiipije.
4 Ema, ke nje ke lem ń-labbeje ta kare
dewje tɔlje, raseje, rebbeje tɔyn. Bbo to ń-
labbeje to, bbereje ke dingaw, ke bbereje
ke dene a, ma pa tar ang, mba yeenn ase
ta jɔku ne mbay ang.»
5 Tɔku mbay Asurusu duju Ester na: «
Na ee ke keje ke baann mee te wa? Nee
dda wa?»
6 Ester ila te na: « Nje-baan leje le
to Amann, nje-me-majang!» Me Amann
unda dɔ binya nɔ tɔku mbay te, ke nɔ
dene-mbay te.
7 Wungu ɔn tɔku mbay ngaa tusu ne-
kusa le inya ngaa tee ddaka aw me ndɔɔ
putu kakeje te ke to me ndoko key-mbay
te. Amann nayn me key te le Ester. Naw
ń-dda kɔkɔrɔ Ester, mba kare nare tɔku
mbay tɔle ang, mba Amann gere to tɔku
mbay a kare ń-tɔl ne.
8 Amann tee oso dɔ ne-kisi te ke Ester
ndɔju rɔe te. Kare teenn njaa tɔku mbay
in me ndɔɔ putu kakeje te ddaka ande me
key te ke Ester dda kusu te le. Tɔku mbay
pa ke taar na: « Dɔe teenn, ń-tel ta kuwa
dene-mbay ke singa to saa kem te me key
te neenn bbay wa?» Tar nayn ke ta tɔku
mbay te bbay a, ń-tɔ kem Amann.
9 Mare enuku ke ria na Arbona pa kem
tɔku mbay te na: « Amann are duru kake
taar nɔ key te laa mba tɔl ne Mardose,
Mardose ke pa tar are tɔku mbay tee ne
ta yo te le. Kake le ndew ase dɔ-kɔbbu
dew dɔjoo gire mi.» Tɔku mbay pa na: «
Aw ilaje kula gɔse te e-tɔje kake te le areje
noy!»
10 Daw ń-tɔl Amann dɔ kake te ke
Amann mɔse wɔju dɔ Mardose le. Yeenn
ngaa wungu le tɔku mbay gayn.

8

Tɔku mbay unn ndu ke maji wɔju dɔ Jiipije

1 Ndɔe teenn njaa tɔku mbay are Ester
key le Amann ke to nje-baan le Jiipije.
Ester pa are tɔku mbay na Mardose to

Jiipi ngaa tɔku mbay ula are Mardose
ddee nɔe te.
2 Tɔku mbay ɔru eninga ngonn-ji ke
nare Amann bba ń-tel ń-taa guku le nare
Mardose. Goe te a, Ester unn Mardose to
nje-ngem neje ke key le Amann.
3 Ester nayn dɔ tar teenn ang, noso
nangênɔ tɔku mbay te ń-nɔ ngaa ń-duju
tɔku mbay kare noo kem-to-ndoo le Jiip-
ije, ta kare tɔku mbay mbete me-majang
le Amann, dew ke me nuju te le Agage ke
a ta tɔl ne Jiipije le.
4 Tɔku mbay ula kake laa ke ń-dda ke
ande are Ester. Yeenn ngaa Ester in taar
ar nɔ tɔku mbay te.
5 Ester pa na: « Bbo oo maji ngaa e-
ndiki ta dda sem me-maji, bbo ne ke ma
duju neenn to ke dɔgɔle a, are ń-dda
maketuru ń-tuju ne maketuru ke Amann
ke to ngonn le Amedata, dew ke me nuju
te le Agage dda mba kare ń-tɔl ne Jiipije
tɔyn ke isije bbeje te lei le.
6 Ma koo ne-wungu ke a ta koso dɔ nje
ke lem te ke kem toke baann wa? Ma kisi
kaa nje ke lem be kare kode tunga toke
baann wa?»
7 Tɔku mbay Asurusu pa are Ester de ke
Mardose ke to jiipi na: « Mare Ester key le
Amann ngaa mare ń-tɔ kula gɔsu Amann
te ń-tɔ kula gɔse te ń-tɔ kake te dare oy
wɔju dɔ Jiipije ke Amann a ta tɔlde.
8 Maketuru ke ń-dda ke ri tɔku mbay
ngaa dunda endaji eninga le mbay dɔe te
mban, da tel turu ang ngaa. Baann a, sese
njaa e-ddaje tar ke maji wɔju dɔ Jiipije me
mare maketuru te ke rim ngaa ta undaje
endaji eninga lem maketuru te le.»
9 Ndɔe teenn njaa, ke ndɔ dɔjoo gire
muta le muta le neyn ke ria na Siban,
dula ń-bbar nje-ddaje maketuru le tɔku
mbay. Mardose pa tar wɔju dɔ Jiipije
ngaa ń-ddaje tar le maketuru te. Dulaje ke
maketuru le dare nje-kɔn-bbeje, ke ngann
mbayje tɔyn ke ɔnje dɔ bbeje, bbeje kɔr
kara ke dɔjoo gire siri ke unn kute Ende
ndereng Etiyopi. Ń-dda maketuru le ke
gɔl maketuru le dewje ke bbeje te ddem
ke ndɔn tar le dewje ke bbeje te kara
kara ddem. Ń-dda maketuru le ke gɔl
maketuru ddem ke ndɔn tar le Jiipije
ddem dula ne darede tɔ.
10 Ń-dda maketuru le ke ri tɔku mbay
Asurusu, dunda endaji eninga laa dɔe te
ngaa dula ne nje-sundaje, sundaje le tɔku
mbay ke ń-ngemde dang.
11 Tar ke ń-dda maketuru te le na: «
Tɔku mbay are ddew Jiipije tɔyn ke eeje
bbeje te, ta kare ń-mbɔnje naa, ta ń-ddaje
ddɔ dɔde te, ta ń-tɔlje nje-ddɔje ke bbeje
te ke a ta ddajede maji ang. Narede
ddew ta tɔl ngannje ddem, deneje ddem.
Narede ddew ta kare dotoje ne-kingaje
lede ddem.
12 Nare Jiipije ddew ta kare ń-ddaje
neenn le bbeje te tɔyn ke Asurusu ɔn dɔe
ndɔ kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le
neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire
joo.
13 Ń-ngem mare maketuru le ta kila
ne mber kare dewje tɔyn, mba kare
maketuru le ddee to ndu ke tɔku mbay
unn kare Jiipije isije perere ndɔe teenn le
ta kila bare lede.»
14 Kake tɔku mbay unn ndue a, ngann-
nje-kulaje aalje sundaje le tɔku mbay ke
ń-ngemde dang le. Dinje me key-mbay te
ń-teeje ngaa dawje ke ngɔru-ngal. Goe te
a, dila mber ke maketuru le me tɔku bbe
te ke Suje.
15 Dula Mardose kubbu le mbayje ke
kase ddem nda ddem, ke kubbu kul ke
nda ddem kase ddem. Dunda ejɔkudɔ le
mbayje ke ń-dda ke ande dɔe te. Dewje
ke isije tɔku bbe te ke Suje ilaje ko ngaa
ddaje rɔ-neel.
16 Rɔ Jiipije nelde nya. To toke ndɔ tete
ddɔ lede.
17 Bbeje kara kara, ke bbuka bbeje tɔyn,
ke loje tɔyn ke dila mber ke ndu ke tɔku
mbay unn ke te, Jiipije ddaje rɔ-neel, ń-
ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa ń-ddaje
kusu. Mare dewje nya ke me bbe-kɔn te
le Asurusu telje rɔde Jiipije, mba ń-bbelje
Jiipije nya.

9

Jiipije tɔlje nje-baanje lede

1 Ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria
na Adar ke to neyn dɔku gire joo laa le
ase. To ndɔ ke nje-baanje le Jiipije a ta
ddaje ne ke turu ndu ke tɔku mbay unn
dɔngɔr. Nje-baanje le Jiipije undaje mede

ta kutade ke ddɔ. A ne turu are Jiipije a utaje nje-baanje lede ke ddɔ.

2 Me bbeje te tɔyn ke tɔku mbay Asurusu ɔn dɔe, Jiipije mbɔnje naa mba dda ddɔ ke nje ke ndikije ta ddade maji ang. Dew kara ase kar nɔde te ang, mba dilaje bbel me dewje te tɔyn.

3 Nje ke ta-gɔl tɔku mbay te tɔyn, ke ngann mbayje, ke nje ke tɔku mbay undade to nje-kulaje dɔ bbeje te, darje go Jiipije te, mba ń-bbelje Mardose nya.

4 Mardose ddee dew ke bo me key-mbay te ngaa ria bbar me bbeje te tɔyn ke Asurusu ɔn dɔe. Mardose ddee dew ke bo ke kete kete.

5 Jiipije ddaje dewje ke mbetede toke mede ndiki. Ń-tɔlje nje-baanje lede ke tɔku kiya ngaa ń-rasejede.

6 Jiipije tɔlje dewje kɔr mi me tɔku bbe te ke Suje.

7-10 Jiipije tɔlje ngann le Amann nje-baan le Jiipije ke to ngonn le Amedata le, a dotoje ne-kingaje lede ang. Ri ngann le Amann le na Parsanedata, Dalpɔn, Asepata, Porata, Adaliya, Aridata, Parmaseta, Arisayi, Aridayi, Bayejata.

11 Ndɔe teenn njaa dula ke kɔr dewje ke Jiipije tɔlde me tɔku bbe te ke Suje dare tɔku mbay.

12 Tɔku mbay pa are dene-mbay Ester na: « Me tɔku bbe te ke Suje baa bbay a Jiipije tɔlje dewje te kɔr mi ddem ngann le Amann ke dɔku ddem neenn a, baann a Jiipije tɔlje dewje kese bbeje te ke bbe-kɔn te le wa! A bbo e-ndiki ta dujum mare ne bbay a, ma kari, ma dda ne tɔyn ke mei ndiki.»

13 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo oo maji a, are ddew Jiipije ke Suje ddaje ne bara ke turu ndu mbay toke ń-ddaje bbokone neenn. Ngaa ta ń-na ninn ngann le Amann ke dɔku kake te taar.»

14 Tɔku mbay unn ndue kare ń-dda toke baann. Dila mare mber tɔku bbe te Suje ngaa ń-na ninn ngann le Amann ke dɔku le kake te taar.

15 Jiipije ke Suje mbɔnje naa ke ndɔ dɔku gire sɔ le neyn ke ria na Adar. Ń-tɔlje dewje kɔr muta me bbe te le. A dotoje ne-kingaje lede ang.

16 Jiipije ke isije kese bbeje te me bbe-kɔn te le mbɔnje naa mba dda ddɔ dɔde te tɔ. Ń-tubbaje nje-baanje lede dɔde te ke ddang ngaa ń-tɔlje nje ke ndikide ang doro dɔsiri gire mi. A dotoje ne-kingaje lede ang.

17 Neenn le nday ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar. Ndɔ dɔku gire sɔ laa a, ddɔ gayn. Ndɔe teenn njaa ń-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa ń-ddaje rɔ-neel.

18 A Jiipije ke Suje ke ilaje bare lede ke ndɔ dɔku gire muta, ke ndɔ dɔku gire sɔ uwaje rɔde ke ndɔ dɔku gire mi laa. Ndɔe le to ndɔ ke ń-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa ń-ddaje rɔ-neel.

19 Gele ke neenn bba Jiipije ke isije bbeje te aw ddaje kusu ke ndɔ dɔku gire sɔ le neyn ke ria na Adar. Ń-ddaje ne-kusa ke bo dusaje, ń-ddaje rɔ-neel ngaa dulaje ke ne dareje naa.

Jiipije ilaje ndɔ kusu ke ria na Purim

20 Mardose dda tar neje ke nday le maketuru te. Goe te a, nula ke maketuru le nare Jiipije tɔyn ke isije bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu. Dede ke bbeje te ke ngɔsi ddem ddew ew ddem.

21 Ń-dujude ta kare ń-ddaje kusu ke bbal tɔyn, ke ndɔ dɔku gire sɔ, ke ndɔ dɔku gire mi le neyn ke ria na Adar.

22 Me ndɔje teenn le Jiipije tubbaje nje-baanje lede dɔde te ke ddang. Me neyn teenn le me-kɔn le Jiipije tel koko ngaa ndinga-ndoo lede tel kusu. To maji kare ń-ddaje kusu ngaa ń-ddaje rɔ-neel, to maji kare dulaje ke ne dare naa ngaa dareje ne nje-ndooje.

23 Jiipije ooje ndu Mardose. Ń-ddaje kusu le gɔl kara ngaa kusu le tel to ne-ji-bbe lede.

24 Mardose ole me Jiipije dɔ tar te le Amann na: Amann ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage, nje-baan le Jiipije ndiki ta tɔlde. Ń-dda elemteen mba gere ne ndɔ ke na tɔl ne Jiipije tɔyn.

25 A Ester aw inga tɔku mbay ngaa nunn ndu, ń-dda ndu le maketuru te ta kare ń-dda ke Amann ne ke Amann ndiki ta dda ke Jiipije. Yeenn bba ń-tɔ kula gɔsu Amann te ń-tɔ kake te taar dare noy ngaa

ń-tɔl nganne ń-naa ninnde kake te ke
duru taar.
26 Gele ke neenn bba daw ń-bbar ne ri
ndɔ kusu le na Purim, mba Purim le in
me kande tar te ke to Pur*. Jiipije ooje tar
ke Mardose dda maketuru te le ke maje,
ń-ngemje neje ke dooje ke kemde ddem
neje ke ingajede ddem.
27 Jiipije ddaje kusu le to ne-ji-bbe lede
wɔju dɔde njaa, wɔju dɔ ngande ngaa
wɔju dɔ dewje tɔyn ke a ddaje rɔde Jiipije.
Da ddaje kusu le ndɔ joo bbal ke bbal
ddew kara baa toke Mardose pa arede
maketuru te.
28 Dewje tɔyn ke da kujude ndɔ te ke
guku, dingawje, ke nje-ke lede kara kara
tɔyn ke to Jiipije ke isije bbeje te kara
kara tɔyn, ke bbuka bbeje te kara kara
tɔyn me bbe-kɔn te le Asurusu a ddaje
kusu me ndɔje teenn. Maji kare Jiipije, ke
ngannde dinyaje kusu neenn le ang ddem
dare mede oy dɔ ne ke nday le ang ddem.
29 Ester dene-mbay ke to ngonn le
Abiyayil de ke Mardose ke to Jiipi ń-ddaje
maketuru gɔl joo laa, mba pa ne tar ke
ndu ke mɔngu dɔ maketuru te ke dɔngɔr,
ke dɔ tar kusu te ke to Purim, kare Jiipije
ooje to tar ndam ang.
30 Dulaje ke maketuru dare Jiipije tɔyn
ke isije bbeje te kɔr kara ke dɔjoo gire siri
ke me bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu.
Tarje ke me maketuru te le, to tar ke
ta kare disije ke me-wul-lɔm ddem kare
Jiipije ddaje ne ke gate gate ddem.
31 Maketuru le are ddew Jiipije ta kare
ń-ddaje kusu ke ria na Purim ke ndɔe
ndɔe ddew kara baa toke Mardose de ke
Ester ń-ddaje maketuru te. Ndu le to wɔju
dɔde, ke ngannde toke le ndu ke dunn
dɔngɔr ta mbete ne-kusa, ke ta dda ndoo.
32 Tarje le Ester tɔju to tar kusu Purim
le to tar ke tɔkɔrɔ ngaa ń-dda tare me
maketuru te.

10

Dɔbɔyn tar

1 Tɔku mbay Asurusu unn ndu are
dewje ke me bbe-kɔn te laa, ke dewje ke
isije dɔ dere maannje te ukaje lambo.
2 Tar singa-mɔngu le tɔku mbay, tar ne-
dingawje tɔyn ke ń-dda, ke tar le Mardose
ke nare ddee dew ke bo, tarjeenn tɔyn ń-
dda me maketuru te ke daw ń-dda tarje le
mbayje ke Medi, ke Perese te daw ń-ngem.
3 Mardose njaa to joo le dew ke bo go
tɔku mbay Asurusu te me bbe-kɔn te le.
Jiipije nya ndikeje ngaa bbeleje. Ń-sange
kisi-maji le Jiipiji ngaa ń-dda nare nje ke
gele te isije ke me-wul-lɔm.

* **9:26** 9.26 Pur: Kande na elemteen.

Maketuru le Jonase
Jonase
Jn

Jonase ndiki ta kayn Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa tar are
Jonase, ngonn le Amitay na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku bbe,
ila mber are dewje ke me bbe te le, mba
me-maji ang lede tee nɔm te.»
3 Jonase in taar mba kayn kaw Tarsise
ddew ew ke Nje-kisi ke ndɔ ndɔ. Ń-ddisi
naw Japa ngaa ninga mare tɔku to ke aw
aw ke Tarsise, nuka to le ngaa nal ke
dewje ke Tarsise mba kaw ddew ew ke
Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ.
4 A Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku lel
ula dɔ ba te ngaa bamburanbo in dɔ ba te
le. To le a ta tete danna.
5 Bbel dda nje-yelje-to le. Dede kara
kara tɔyn daw ń-nɔje ke rɔ kɔrje te lede
ddem, ń-tilaje ne-kotoje ke me to te le
maânn mba kare tɔku to le wɔle. Jonase
ddisi kete aw kutu to te le beer to nangê
ngaa bbi tɔle.
6 Mbay le nje-yelje to le ddee saa ngɔsi
ngaa pa are na: « Mbata ddi bba aw e-
tibbi wa? In taar, e-nɔ ke rɔ kɔr te lei! A
du ang, wungu laa ke dɔje te a gayn a ja
koyje ang.»
7 Nje-yelje to le paje areje naa na: « E-
ddeeje areje n-ddaje elemteen mba gere
ne dew ke ila ndɔ dɔje te neenn.» Ń-
ddaje elemteen le ngaa elemteen le oso
dɔ Jonase te.
8 Yeenn a, ń-paje dareje na: «E-pa areje
joo na njaa gate a to nje-kila ndɔ dɔje te
neenn wa? Aw dda kula ddi wa? In dda
wa? Bbe lei dda wa? Geli in dda wa?»
9 Nilade te na: « M-to hebere, ngaa maw
m-polo Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba ke
darâ ke nje-dda ba, ke dɔ nange.»
10 Bbel dda dewje le ngaa ń-paje dare
na: « Ne ddi a e-dda toke be wa!» Dewje
le gereje to naw nayn Nje-kisi ke ndɔ ndɔ,
mba Jonase ɔru gel tar le arede.
11 Ń-dujeje na: « Ddi a ja dda sei bba ba
le a kew rɔe ta lenge ke je wa?» Mbata ba
le aw lenge ke singa ke kete kete.
12 Nilade te na: «Unnumje ilamje me ba
te a, ba le a kew rɔe lenge ke se, mba m-
gere to ema njaa m-dda bba bamburanbo
neenn ingase.»
13 Dewje le ɔruje hay mba tee ta kongo
te a, duma ne pin, mba ba le aw lenge ke
de ke singa singa.
14 Baann a, ń-dujuje Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ na: « Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, n-dda
rɔje to ndoo rɔi te, areje joy wɔju dɔ kula
dda dingaw neenn ang, ngaa are tar yo le
dew neenn ke dda ke je ne ang uwa dɔje
ang! Mba ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-dda
ne lei to ke mei ndiki.»
15 Yeenn a, dunnje Jonase dilaeje me ba
te a, ba ke aw lenge ke singa le ew rɔe.
16 Bbel le Nje-kisi ke ndɔ ndɔ dda dewje
le. Dareje ne-polo Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
ddem, dunnje ndude ddem.

2

Jonase to me kanji te

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku kanji
ddee uru Jonase. Jonase to ndɔ muta, ke
til muta me kanji te le.
2 Jonase duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke
to Lubba laa me kanji te:
3 Ń-pa na:
«Me ne wungu te ke ingam,
m-duji ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, a ilam te.
Lo te le nje-yoje
m-bbari kare umam a, oo ndum.
4 Ilam gel maann te beer dann ba te,
maann ke aw ula guku dɔm,
maann ke e-dda are aw kuja,
maann ke e-dda are aw lenge nday dɔm
te.
5 A ema m-pa na:
« E-tubbam ilam ddew ew sei!
A kem a koo key lei ke maji tɔyn bbay.»
6 Maann uwam gɔsem te.
Buja ubbam,
mu bbiri dɔm te.
7 M-ddisi ndereng gɔl ddingirije te.
Nange utu tae dɔm te nyɔm.
A, ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
Lubba lem ɔrum kem baa me buja te!
8 Kare ke singam goto a,

mole mem dɔ ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te,
ngaa tar-duju lem aw ndereng tee rɔi te
me key te lei ke maji tɔyn.
9 Dewje ke undaje mede dɔ kɔrje te ke to neje ke baa
daw ń-tubbaje neje ke maji rɔde te ke ddang.
10 A ema, ma kari ne-polo ke pa tam te ta kari ne wooyo.
Ma dda ne ke munn ndum ta dda.
Kaji to me ji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te.»
11 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ unn ndu are kanji le ngaa kanji le tɔmɔ Jonase ilae dɔ nange te ke tutu.

3

Jonase ila mber-tar le Lubba me bbe te ke Ninibe

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel pa tar gɔl joo laa are Jonase na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku bbe, ila mber-tar ke m-pa mari.»
3 Jonase in taar aw Ninibe toke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa. Kem Lubba te, Ninibe to tɔku bbe ke dew a dda ndɔ muta bba a nja te nunga.
4 Jonase unn kutu kila mber nja ne ndɔ kara me bbe te le. Ń-pa ke taar na: « Ndɔ dɔsɔ a, bbe ke Ninibe a tuju!»

Dewje ke Ninibe turuje mede

5 Dewje ke Ninibe unnje mede are Lubba. Dilaje mber ń-mbeteje ne ne-kusa, dulaje kubbu ndoo, dewje ke bo ddem dewje ngaji ddem.
6 Toke mbay ke Ninibe oo tar le a, ubba nange nin ngende-mbay te laa, ɔru kubbu mbay laa, ula kubbu ndoo, ngaa isi dɔ bu te.
7 Nare dila mber me bbe te ke Ninibe na: « Mbay, ke nje ke ta-gɔle te dunnje ndu na, maji kare dewje, ke ne-kuulje ke bo, ke ne-kulje ke ngaji dusaje ne ang ddem, dayje maann ang ddem.
8 Maji kare dewje ddem, daje ddem, ulaje kubbu ndoo. Maji kare ń-nɔje rɔ Lubba te ke singa, ngaa maji kare dinyaje kula-ddaje lede ke maji ang, ke ne-ddaje lede ke singa singa ke to mesede te!
9 Dew gere ang se Lubba a turu ndue, na kinya wungu laa ngaa na kare joyje ang wa?»

Lubba oo kem-to-ndoo le dewje ke Ninibe

10 Lubba oo ne ke ń-ddaje baann ngaa ń-mbeteje kula-ddaje ke maji ang le. Yeenn a, Lubba turu ndue ngaa nila ne-wungu ke nila mbere ta kila dɔde te le ang.

4

1 Jonase oo nejeenn le a, neele ang are wungu ɔen.
2 Ń-duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ: «Aay! Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, tar ke m-nayn bbê bbay a m-pa le a neenn ang wa? Ne ke m-ndiki ta kare to ang bba mayn ke Tarsis le a neenn. Mba m-gere to e-to Lubba ke Nje-dda me-maji, ke Nje-koo kem to ndoo le dewje. Wungu ɔin ke ngɔru ang. Ngaa e-ndiki kisi-maji le dew. Aw e-turu ndui wɔju dɔ majang ke e-ndiki ta dda ke dew.
3 Bbasine, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-taa kewn lem. Mba koy lem maji uta kisi lem kem baa.»
4 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ila te na: «Wungu ke e-dda to ke dɔgɔle wa?»
5 Jonase tee me tɔku bbe te le isi er ke kem kare te. Ń-dda mare key-kam lo teenn nisi kɔ ndile te mba koo ne ke a ddee dɔ tɔku bbe te le.
6 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba are ka tee ale dɔ key te le Jonase, mba kare Jonase inga ndil kula dɔe ddem, mba kɔru ne kejeje ke maji ang ke aw jɔku Jonase ddem. Jonase inga koko nya ddew ka te ke ale le.
7 A ndɔ kara goe te, ta lo-kare te a, Lubba ula mare kuur are usa ka le are ka le oy njan.
8 Kare ubba me dara te a, Lubba are lel ke tunga piti piti in kem kare te ula ngaa kare ɔsu dɔ Jonase te ndereng singa Jonase goto. Ń-ndinga yo na: « Koy lem maji uta kisi lem kem baa.»
9 A Lubba pa are Jonase na: « Wungu ke aw dda mba ka le to ke dɔgɔle wa?» Nila te na: « To ke dɔgɔle kare m-dda wungu ndereng m-ndinga yom.»
10 Nje-kisi ke ndɔ ndɔ pa na: « Ei, oo kem to ndoo le ka ke ari kula ang, ei a

e-dda are ndu ang. Ka ke tee mare til te
ngaa oy mare til te tɔ.
11 A, Ninibe ke to tɔku bbe ke dewje ke
kɔrde uta doro kɔr kara ke dɔjoo isije te.
Dewje le gereje dɔjide ke kɔl ke ye ke gel
ang ngaa daje kara banyaje nya me te,
ema, e-ndiki ta kare moo kem-to-ndoo laa
ang wa?»

Maketuru le Matiye
Matiye
Mt

Gel kuju Jeju

1 Ri gel dewje ke ujuje Jeju-Kiriste toke
be: Jeju Kiriste to dew ke gel Dabbiti te,
ngaa Dabbiti to dew ke gel Abaraham te.
2 Abaraham uju Ijake. Ijake uju
Jakobbo. Jakobbo uju Juda ke ngakɔenje.
3 Juda de ke Tamar dujuje Pareje de
ke jara. Pareje uju Eserɔm. Eserɔm uju
Aram.
4 Aram uju Aminadab. Aminadab uju
Naasɔn. Naasɔn uju Salmɔ.
5 Salmɔ de ke Rahabe dujuje Bowaje.
Bowaje de ke Rutu dujuje Obede.
6 Obede uju Ijayi. Ijayi uju tɔku mbay
Dabbiti. Dabbiti de ke dene le Uri* dujuje
Salemɔ.
7 Salemɔ uju Robowam. Robowam uju
Abiya. Abiya uju Aja.
8 Aja uju Jojapa. Jojapa uju Joram.
Joram uju Ojiyase.
9 Ojiyase uju Jotam. Jotam uju Akaje.
Akaje uju Ejekiyase.
10 Ejekiyase uju Manase. Manase uju
Amɔ. Amɔ uju Jojiyase.
11 Jojiyase uju Jekoniyase ke ngakɔenje.
Bbale teenn a daw ne ke ngann Ijarayelje
to bbereje bbe te ke Babilɔnn.
12 Go kuwa te ke duwade daw ne
to bbereje Babilɔnn a, Jekoniyase uju
Salatiyel. Salatiyel uju Jorobabel.
13 Jorobabel uju Abiyutu. Abiyutu uju
Eliyakim. Eliyakim uju Ajɔr.
14 Ajɔr uju Sadoku. Sadoku uju Akim.
Akim uju Eliyudu.
15 Eliyudu uju Eliyajar. Eliyajar uju
Matan. Matan uju Jakobbo.
16 Jakobbo uju Jejebbe ngaw le Marije
ke to kɔn Jejuje ke daw ń-bbare to Kiriste.
17 Unn kute dɔ Abaraham te ndereng
Dabbiti te, buwa kuju dewje kara kara
tee dɔku gire sɔ. Unn kute dɔ Dabbiti
te ndereng kare te ke daw ne kede bbe-
bbere te ke Babilɔnn, buwa kuju dewje
kara kara tee dɔku gire sɔ. Unn kute dɔ
ndɔ bbere te lede ke Babilɔnn ndereng
ndɔ te le Kiriste, buwa kuju dewje kara
kara tee dɔku gire sɔ.

Tar kuju Jeju

18 Tar kuju Jeju Kiriste toke be: Jejebbe
aw aw mɔrɔ le Mari kɔn Jejuje. Ń-nayn
ń-taa naa ang bbay a, Mari le uwa sem
ddew te le Ndil-me-nda.
19 Jejebbe nje-mɔrɔ laa le to dingaw ke
gate gate, ngaa ndiki ta tee ke tare ke
ddaka kem dewje te ang. Yeenn a ń-diki
ta kinyae hɔy baa.
20 Toke Jejebbe aw eje tar neenn le mee
te bbay a, mare anji le Ebbe-dewje tee
ingae me ni te ngaa pa are na: «Jejebbe
dew ke gel Dabbiti te, are bbeel ddai ang
bbo e-taa Mari to dene lei, mba sem le
ngonn ke to mee te le ddee ddew te le
Ndil-me-nda.
21 Na kuju ngonn ke dingaw, ta a kunda
ria na Jeju, mba ne a na kaji dewje laa me
majangje te lede.»
22 Nejeenn tɔyn teeje mba kare tar ke
Ebbe-dewje unda ta nje-kila mber-tar laa
are pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
23 «Ngonn mande ke gere ngaw ang a
kuwa sem,
na kuju ngonn ke dingaw,
ngaa da kunda ria na Emanuwel.»
Gel ri le na: Lubba ee ke je.
24 Toke Jejebbe le ndol a dda ne ke anji
le Ebbe-dewje pa are le, ngaa ń-taa Mari
to dene laa.
25 A, ń-mbɔn saa naa ang ndereng Mari
le uju ne ngonn ke dingaw, ngaa Jejebbe
unda ri ngonn le na Jeju.

2

Nje ne-gereje ddeeje mba koo Jeju

1 Duju Jeju me bbe te ke Betelehem, dɔ
nange Jude te, kare te ke Erodeto ne to
tɔku-mbay. Goe te a, nje-ne-gereje inje er
ke lo tee te le kare, ń-teeje Jurusalam,
2 ngaa ń-dujuje na: «Tɔku-mbay le
Jiipije ke duje le ee dda wa? Mba joo

* **1:6 1.6** Dabbiti ta dene neenn le goe te ke Uri oy, ooje 2 Sam 11.12

endenterenden laa er ke lo tee te le kare,
are n-ddee ta poloe.»
3 Toke Erodeoo tar le a, mee sange nya,
ngaa dewje tɔyn ke Jurusalam kara mede
sangede tɔ.
4 Ń-mbɔn tɔke nje-poloje Lubba tɔyn, ke
nje kɔruje gel ndu ngaa ń-dujude se lo ke
dda bba duju Kiriste te wa?
5 Ń-paje dareje na: «Duje me bbe te ke
Betelehem, dɔ nange Jude te mba nje-kila
mber-tar le Lubba dda tare Maketuru te
na:
6 ‹Ei ke Betelehem, ke nange te le Juda,
e-to ten baa horo ngann bbeje te ke nange
te ke Juda ang.
Mba nje-kɔn bbe a kin mei te tee
ta kɔru nɔ dewje lem, ngann Ijarayelje.›
»
7 Erode ula bbar nje ne-gereje le lo-
kiyae te dujude ta gere ndɔ ke enden-
terenden le tee ne.
8 Goe te a, nulade Betelehem, ń-pa
narede na: «Awje aw dujuje tar dɔ ngonn
te le ke maje ta bbo ingaeje a, e-ddeeje
e-paje are ema kara maw m-poloe tɔ.»
9 Goe te ke dooje tar le tɔku-mbay le
a, dawje. A endeterenden ke dooje kete
lo tee te le kare le ɔru nɔde aw ke de
ndereng aw ar dɔ lo te ke ngonn le to te.
10 Rɔ nje-ne-gerje le nelde nya wɔju dɔ
endeterenden ke dooje le.
11 Dandeje me key te ngaa dooje ngonn
le, de ke kɔenje Mari. Dɔsuje gɔlde nangê
ngaa ń-poloeje. Ń-teynje ta bɔlje lede
ngaa dareje neje ke toke, ande, ke yambo,
ke ubbu ne ke ria na mir.
12 Goe te a, Lubba ndɔru mbide me ni
te kare ń-telje rɔ Erode te ang, a dunnje
ddew ke dang ń-telje ne bbe lede.

Dayn ke Jeju dawsaa Ejipite

13 Go kɔte te le nje-ne-gereje le a, anji le
Ebbe-dewje ddee ke ni dɔ Jejebbe te ngaa
pa are na: «In taar, unn ngonn le de ke
kɔenje bbo ayn aw Ejipite ta e-nayn nunn
ndereng ndɔ ke ma pa kari kare e-tel, mba
Erode a sange ddew ta tɔl ngonn le.»
14 Tile teenn njaa, Jejebbe in taar unn
ngonn le de ke kɔenje ngaa dawje Ejipite.
15 Ń-nayn nunn ndereng Erode oy.
Yeenn bba tar ke Ebbe-ddewje pa ddew
te le nje-kila mber-tar le ddee to tar ke
tɔkɔrɔ. Ń-pa na: «M-bbar ngunum kare
tee nange te ke Ejipite ke ddang.»

Erode tɔl ngannje ke Betelehem

16 Toke Erode gere to nje ne-gereje le
ereje a, ungu ɔen nya. Yeenn a nunn ndu
kare ń-tɔl ngannje ke dingaw ke bbalde
joo wase bbalde aw ngɔsi ke bbal joo me
bbe te ke Betelehem, ke me bbeje te ke
mbɔre te, ase kem ndɔ ke nje ne-gereje
turaje are.
17 Yeenn ngaa tar ke Jeremi nje-kila
mber-tar le Lubba pa ddee to tar ke
tɔkɔrɔ. Ń-pa na:
18 «Kɔ bbar me bbe te ke Rama,
ndu-nɔ ke ndinga-rɔ uta dɔe.
Rasel a aw nɔ nganne.
Ń-ndiki ta koo ndeje ang,
mba nganne gotoje ngaa.»

Jejebbe de ke nje-ke laa dinje Egipite te ń-telje

19 Go koy te le Erode a, anji le Ebbe-
dewje ddee dɔ Jejebbe te ke ni me bbe te
ke Egipite.
20 Anji pa na: «In taar bbo unn ngonn
le de ke kɔenje, ta e-tel nange Ijarayel te,
mba nje ke aw sangeje ngonn neenn ta
tɔle le oyje mban.»
21 Jejebbe in taar, unn ngonn le de
ke kɔenje ngaa ń-tel ke de nange te ke
Ijarayel.
22 Toke Jejebbe oo na Arekelayusu ngaa
ɔn bbe nange te ke Jude turu bɔeje Erode
te a, bbel ddae ta tel. A Lubba pa tar are
ke ni ngaa naw nange te ke Galile.
23 Naw ngaa ń-dda bbe ke ria na Na-
jarete. Yeenn bba kare tar ke nje-kilaje
mber-tar le Lubba paje le ddee ne to tar
ke tɔkɔrɔ. Da bbare to dew ke Najarete.

3

Jan Batisi ila mber

1 Dɔ ndɔe teenn Jan Batisi tee me kɔr te
ke Jude ngaa aw ila mber.
2 Ń-pa na: «E-turuje ddew lese mba
Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.»
3 Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba pa tar
le Jan neenn le lew na:
«Mare dew ila mber me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje.

E-ddaje ngann ddewje laa areje ndɔju
njarara.› »
4 Jan le ula kubbu ke ń-dda ke biin
jambal, ngaa ń-tɔ bbere ke endaar. Ne-
kusa laa to ebeteje ke ubbu teje ke me kɔr
te.
5 Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jude
tɔyn, ke dewje ke bbeje te ke guku dɔ
maann Jurden ddeeje rɔe te.
6 Ń-paje tar majangje lede ke ddaka
ngaa Jan le ddade batem maann Jurden
te.
7 Toke Jan oo Parijiyenje ke Saduseyenje
banya banya ke ddeeje kare ń-ddade
batem le a, ń-pa narede na: «See em-
bakanraje, na ulase kare aynje sariya le
Lubba ke aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje ddew
lese mban.
9 Aw ejeje mese te e-paje na Abaraham
to kajeje. Yeenn njaa kara baa ase ang.
Mba m-pa marese: Lubba ase ta turu erje
neenn kare telje to ngannka Abaraham.
10 Tina to ngɔsi baa ta tuka ne kakeje
ngirade te mban. Kake ke ande kande ke
maji ang a da tuka kila poro.
11 Ema, m-ddase batem maann ta tɔju
to e-turuje ddew lese. A dew ke aw ddee
gom te, singae utam. Ne-gɔl laa kara mase
kɔru gɔle te ang. Ne, na ddase batem Ndil-
me-nda ke batem puru.
12 Nuwa ne to kande koo laa jia te. Na
kuta ta paal laa. Na kɔru kem koo laa
kungu damâ, a na ro tisa kem puru te ke
a koy ndɔ kara ang.»

Jan dda Jeju batem

13 Me ndɔje teenn Jeju in nange te ke
Galile, ddee rɔ Jan te ta maann te ke
Jurden kare ddae batem.
14 A Jan a ta mbete, ngaa pa are Jeju le
na: «Ema a, a ddam batem, a ei a e-ddee
rɔm te wa?»
15 A Jeju ilae te na: «Ke bbasine neenn,
e-ndiki te bbo e-dda toke baann. Mba to
maji kare n-ddaje ne tɔyn ke to gate gate
toke baann.» Yeenn ngaa, Jan le ndiki te
saa.
16 Kake Jeju inga batem, ngaa tee me
maann te a, kare teenn njaa ta dara teyn.
Ngaa noo Ndil le Lubba ddisi dɔe te toke
le der jeenn.
17 Ndu Lubba in me dara te bbar na:
«Ne neenn ń-to ngonum ke m-ndike nya.
Minga rɔ-neel ddew te laa nya.»

4

Esu na Jeju

1 Goe te a Ndil aw ke Jeju me kɔr te mba
kare Esu nae.
2 Jeju mbete ne-kusa ndɔ dɔsɔ til dɔsɔ
tɔ ngaa bbo ddae.
3 Esu nje-na-dewje ddee ngɔsi saa ngaa
pa na: «Toke e-to ngonn le Lubba a unn
ndui are erje neenn telje ne-kusa.»
4 Jeju ilae te na: «Maketuru le Lubba
pa na: ‹Dew a kisi ke tebbe ddew ne-kusa
te kara baa ang. Na kisi ke tebbe ddew
tar te tɔyn ke tee ta Lubba te.› »
5 Goe te a Esu le aw saa Jurusalam ke
to bbe ke maji tɔyn. Naw nilae lum dɔ
key-polo-Lubba te,
6 ngaa ń-pa nare na: « Toke e-to ngonn
le Lubba a, in dɔ key te neenn oso nangê
mba Maketuru le Lubba pa na:
‹Lubba a kunn ndu kare anjije laa wɔju
dɔi,
ngaa da lai to la
kare unda gɔli er te ang.› »
7 Jeju ilae te na: « Maketuru le Lubba
pa tɔ bbay na: ‹Ebbe-dewje ke to Lubba
lei le a nae ang.› »
8 Esu tel aw saa dɔ ddingiri te ke ndew
nya ngaa tɔje bbe-kɔnje tɔyn ke dɔ nange
te ke neje ke kura ke me te,
9 ngaa pa are na: «Toke ɔsu gɔli nɔm
te, ngaa e-polom a, ma kari neje neenn
tɔyn.»
10 Yeenn a Jeju pa are na: «Ɔtu ke
ddang, Satan! Mba Maketurule Lubba pa
na: ‹Maji kare Ebbe-dewje ke to Lubba lei
njaa kara baa a ɔsu gɔli nɔe te, ta ne kara
baa a e-dda saa tɔ.› »
11 Yeenn ngaa Esu le ɔtu inyae, a goe te
a, anjije ddeeje rɔe te ngaa ddaje saa.

Jeju unn kutu kula laa nange te ke Galile

12 Toke Jeju oo na dila Jan key kula te a,
nɔru rɔe naw nange te ke Galile.
13 Ninya Najarete a naw nisi Kaper-
nayum kare tɔke dange te, nange te le
Jabulɔn, ke le Nepetali.

14 N-dda baann kare tar le Ejayi nje-
kila mber-tar le Lubba ddee ne to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na:
15 «Nange le Jabulɔn, ke le Nepetali,
ke toje ddew ba-kate te, tura maann
Jurden te,
ke to Galile, nange le dewje ke toje to
Jiipije ang.
16 Dewje ke isije me til te
ooje tɔku lo-kare ke.
Lo a kare dɔ dewje te
ke isije dɔ nange yo te ke il biti biti.»
17 Un kute kare teenn njaa, Jeju unn kutu
kila mber na: «E-turuje ddew lese mba
Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.»

Jeju bbar dɔngɔr nje-njaje goe te

18 Toke Jeju aw nja kar tɔku dange te
ke Galile a, noo ngakɔn naaje joo: Simɔ
ke daw ń-bbare na Piyar de ke ngokɔen
Andere. Daw dilaje ddenge tɔku dange te
le mba ń-toje to nje-ndɔń-maannje.
19 Jeju le pa arede na: «Unnje gom. Ma
ddase to nje-sangeje dewje.»
20 Njange baa njaa a, dinyaje ddengeje
lede a dunnje goe.
21 Jeju aw ngaji ke kete a oo mare
ngakɔn naaje joo: Jake de ke Jan ngann
le Jebede. Deeje me tɔku to te ke bɔdede
Jebede le, daw ń-mɔseje ddengeje lede,
ngaa Jeju le bbarde.
22 Njange baa njaa a, dinyaje tɔku to
lede ddem, bɔdede ddem ngaa dunnje go
Jeju le.

Jeju tɔju ne ngaa ɔru rɔ-to rɔ dewje te

23 Jeju nja nange te ke Galile tɔyn. Naw
ń-tɔju ne dewje me key-mbɔn naaje te
le Jiipije ke nange teenn ngaa, nila mber
Tar ke maji ke wɔju dɔ Bbe-kɔn le Lubba.
Nɔru rɔ-toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa ń-
dda nare dewje ke debbe rɔde tuju ddeeje
maji.
24 Ri Jeju bbar dɔ nange Siri te tɔyn are
dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje dang dang rɔe
te: dede ke rɔ-toje dang dang ula kemde
ndoo, nje ke eeje ke ndilje ke maji ang,
nje-dɔ-kilaje ke nje ke debbe rɔde oy ngaa
Jeju ɔru ro-to rɔde te.
25 Dewje banya banya unnje goe. Dinje
nange te ke Galile, ke nange Tɔku Bbeje ke
Dɔku. Mareje inje Jurusalam, ke nange te
ke Jude, ke nange te ke to tura Jurden te.

5

Jeju tɔju ne dewje dɔ ddingiri te

1 Toke Jeju oo dewje ke banya le a, aal
dɔ ddingiri isi te ngaa nje-njaje goe te
awje rɔe te tɔ.
2 Nunn kutu tɔjude ne toke be:

Kisi ke rɔ-neel

3 «Rɔ-nel to mba dewje ke gereje to,
ń-toje to nje-ndooje ddew keje te lede,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
4 Rɔ-nel to mba dewje ke aw nɔnje,
mba Lubba a wul mede.
5 Rɔ-nel to mba dewje ke wulje pe,
mba Lubba a karede nange neenn to lede.
6 Rɔ-nel to mba dewje ke isije ke bbo nya
ta dda ne ke gate gate,
mba Lubba a karede ne ke mede ndiki.
7 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ooje kem-to-
ndoo le nga-mardeje,
mba Lubba a koo kem-to-ndoo lede tɔ.
8 Rɔ-nel to mba dewje ke mede nda kayn,
mba da kooje Lubba.
9 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ddaje are me-
wul lɔm to horo dewje te,
mba Lubba a bbarde to nganne.
10 Rɔ-nel to mba dewje ke daw dula kemde
ndoo,
wɔju dɔ kula-ddade ke to gate gate,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
11 Areje rɔse nelse,
toke dewje aw tajise,
toke daw dula kemse ndoo,
toke daw ń-paje tarje ke majang dang
dang,
ke to tar ngemje baa dɔse te wɔju dɔm.
12 E-ddaje rɔ-nel,
isije ke koko,
mba kuka lese ke darâ a bo nya.
Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke kete arese
kara,
ń-ddaje singa ke de toke baann tɔ.»

Kate ke lo-kare ke dɔ nange te

13 «Sese a e-toje to kate ke nangê neenn.
A bbo kate neel ang ngaa a, ddi bba dew
a dda kare kate le tel neel bbay wa? Mare
ne dang ke ta dda ne goto. To ne kungu
kɔrɔ kare dewje mbɔynje ke gɔlde.

14 «E-toje to lo-kare ke nangê neenn.
Bbe ke ń-dda dɔ ddingiri te a kase kiya
rɔe ang.
15 Dew unda puru lambe te a, a kaw
kunda kɔy joo te ang. Na kunda dɔ ne
te taar kare nje-keyje le tɔyn ooje ne lo.
16 Ddew kara baa, areje ndoko lese to
kem dewje te tɔyn. Yeenn bba da kooje
kula ddase ke maji, ngaa da kɔsu ne gaji
Bɔsese ke isi darâ.»

Ne-tɔju le Jeju dɔ Ndu te

17 «Ejeje to m-ddee ta tuju Ndu le Moyiji
wase ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar le
Lubba wa? M-ddee ta tuju nejeenn ang.
M-ddee ta dda kare dewje ooje kande
tarje ke me nduje tenn le ke maje.
18 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, kare ke
dara ke nange ń-naynje bbay a, mare
ngonn gɔl maketuru wase mare mbita gɔl
Maketuru-Ndu a koso nangê ang, ndereng
ddutu ndɔ te.
19 «Bbo dew mbete mare ngonn tar kara
ke me ndu te, ngaa tɔju dewje are mbeteje
ndu le a, na ddee to dew ke ten baa uta
kese dewje tɔyn me Bbe-kɔn te ke darâ. A
bbo dew ngem Ndu, ngaa tɔju dewje kare
ngemje tɔ a, na ddee to dew ke bo me Bbe-
kɔn te ke dara.
20 M-pa marese: Bbo e-ddaje ne ke
gate gate uta nje-kɔruje gel Ndu wase
Parijiyenje ang a, a kandeje me Bbe-kɔn
te ke darâ ang.»

Ne-tɔju dɔ wungu te

21 «Ooje na ń-pa dare kaseseje lew na:
E-tɔl dew ang, mba da gange sariya dɔ
dew te ke tɔl dew mare.
22 A ema, m-pa marese: ‹Bbo dew dda
wungu ke ngokɔen a, ase kare ń-gange
sariya dɔe te. Bbo dew bbar ngokɔen mbe
a, nase kare daw saa nɔ sariya te. A bbo
dew bbar ngokɔen woy a, nase kare dilae
kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.›
23 «Bbo aw nɔ baann te ke ne-kare-baa
lei, a bbo mei ole to ngokɔin ee sei ke tar
a,
24 maji kare inya ne-kare-baa lei le nɔ
baann teenn, a aw dɔngɔr rɔ ngokɔin te
le e-gɔl saa tar bba goe te a, e-ddee are
ne-kare-baa lei le Lubba.
25 «Toke dew ke ee sei ke tar aw sei ke lo
gange sariya te, a e-naynje ddew-bô bbay
a, maji kare e-gɔl saa tar njange. Baann
ang a, na kilai ji nje-gange sariya te, ngaa
nje-gange sariya a kilai ji mbambaje te
kare dilai key-kula te.
26 Tɔkɔrɔ njaa m-pa mari, toke uka nare
ke da kɔju dɔi te tɔyn tunga ang a, a tee
key-kula teenn ang nyɔm.»

Tar dɔ lo-to majang te

27 «Ooje na ń-pa lew dare kaseseje na:
E-dda lo-to majang ang.
28 A ema, m-pa marese: dew ke aa dene
le nje-mare ngaa dda bbo laa a, dew le
dda saa lo-to maji ang mee te mban.
29 Toke kemi ke kɔl dda are oso majang
te a, ɔru ila kɔrɔ ddew ew. Mba bbo
debbe rɔi kara a goto a, maji uta kare da-
rɔi tɔyn njaa aw kem puru te ke aw ɔn ke
ndɔ ke ndɔ.
30 A bbo jii ke kɔl dda are oso me
majang te a, e-gange ila kɔrɔ ddew ew.
Mba bbo debbe rɔi kara a goto a, maji uta
kare da-rɔi tɔyn njaa aw kem puru te ke
aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.»

Tar tubba dene

31 «Ń-pa lew tɔ na: Toke dew tubba
dene laa a, maji kare ń-dda maketuru
kinya-naa nula jia te.
32 A ema, m-pa marese: Toke dene dda
lo-to-majang ang, a bbo ngaweje tubbae
a, dingaw le a dda kare dene le dda lo-
to-majang. Ngaa toke dingaw taa dene
ke ngaweje inyae a, dingaw le dda lo-to-
majang tɔ.»

Tar kunda yo

33 Ooje na ń-pa dare kaseseje lew na:
Unda yo ang. Ne ke unda yo kem Ebbe-
dewje te ta dda a, maji kare e-dda ne le.
34 A ema, m-pa marese: Dang bba
undaje yo ang. Undaje yo ke ri dara ang,
mba dara to ngende-mbay le Lubba.
35 Undaje yo ke ri nange ang tɔ, mba
nange to lo kungu gɔle. Undaje yo ke ri
Jurusalam ang, mba Jurusalam to bbe le
Tɔke-Mbay.
36 Unn dangara dɔi unda ne yo ang, mba
ase ta dda kare ben dɔi kara nda wase
ndul ang.
37 A maji kare e-paje na: Ye njaa ann,
ye njaa ann. Wase ye ang, ye ang. A bbo

ilaje mare tar dɔe te a, to tar ke in rɔ Nje-Me-Majang te ann*.»

Tar kila bare

38 Ooje na ń-pa lew na: Toke e-tɔ kem dew a da tɔ kemi. Toke e-guru ngange dew a da guru ngangi.

39 «A ema, m-pa marese: Ilaje bare ang. Toke dew unda ka-mbɔri ke kɔl a, e-turu ye ke gel are nunda tɔ.

40 A bbo dew aw sei sariya te ta taa dɔ-kubbu lei ke taar a, inya kubbu kul lei are tɔ.

41 Bbo dew uwai ke gu kare e-nja saa kula-metere kara a, e-nja saa kula-metere joo.†

42 Toke dew duji ne a are. Ngaa bbo dew duju ta tunai ne a ɔke ang.»

Tar ndiki nje-baanje

43 «Ooje na ń-pa lew na: Maji kare e-ndiki nje-mari. A e-mbete nje-baan lei.

44 A ema, m-pa marese: E-ndikije nje-baanje lese, ngaa e-dujuje Lubba wɔju dɔ dewje ke aw ulaje kemse ndoo.

45 Yeenn bba a toje to ngann le Bɔsese ke isi darâ. Mba naw ń-dda nare kare laa ɔsu dɔ dewje te ke majije ang ke dɔ dewje te ke majije tɔ. Naw ń-dda nare ndi aw ere dɔ dewje te ke pa-nja lede to ke dɔgɔle ddem, dɔ dewje te ke pa-nja lede to ke dɔgɔle ang ddem.

46 Toke dewje ke ndikise dɔrɔ a, e-ndikijede a, kuka ddi bba a kingaje ji Lubba te wa? Nje-taaje nare-lambo kara ddaje toke baann tɔ.

47 A bbo ngakɔnse njaa a, e-ddajede lapiya a, ddi ke dang boy a e-ddaje wa? Dewje ke gereje Lubba ang kara ddaje toke baann tɔ.

48 Yeenn a, maji kare e-ddeeje to dewje ke maji tɔyn ddew kara baa toke Bɔsese ke isi darâ maji tɔyn.»

6

Gusu kare ne nje-ndooje

1 «E-ngemje ddew lese ke maje: Toke e-ddaje ne ddew Ndu te le Lubba a, e-ddaje ne le kem dewje te tɔyn kare daase ang. Baann ang a, Bɔsese ke isi darâ a kukase ang.

2 «Yeenn a, toke aw are ne nje-ndoje a, maji kare uru ne ekii ang. Mba nje-ngemje aw ddaje toke baann me key-mbɔ-naa te le Jiipije, wase go ddew te mba kinga ne piti ta dewje te. Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dingaje kuka lede mban.

3 A bbo are ne nje-ndoo ke jii ke kɔl a, are jii ke gel gere ang.

4 Yeenn bba ne ke are le a to lo-kiyae te. Bɔije Lubba ke oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.»

Gusu duju Lubba

5 «Toke aw dujuje Lubba a, e-ddaje toke le nje-ngemje ang. Dede ń-ndikije nya ta kar taar bba duju Lubba me key-mbɔ-naaje te wase tɔ-ddewje te ta kare dewje tɔyn oojede. Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dingaje kuka lede mban.

6 A ei, toke a ta duju Lubba a, aw me key te lei ngaa, utu ta key bba e-duju Lubba lo kiyae te. Bɔije Lubba ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.

7 «Toke aw dujuje Lubba a, tar ke kara baa njaa e-tel dɔe te gɔl bayan nya ang mba dewje ke gereje Lubba ang aw ddaje toke baann. Dejeje to ń-paje tar nya bba Lubba a koo.

8 E-ndajijede ang, mba Bɔsese gere ne ke e-ndikije bba e-dujeje guku baa.»

Jeju tɔju gusu duju Bɔjeje

9 «Maji kare e-dujuje Lubba toke be:
Ei Bɔjeje ke isi me dara te,
Maji kare dewje gereje to rii maji tɔyn.
10 Maji kare e-ddee ɔn bbe!
Maji kare dewje ddaje ne ke mei ndiki dɔ nange te,
ddew kara baa toke ye ke dara.
11 Areje ne-kusa taje ke bbokone.
12 Ɔru tar majang leje dɔje te,
ddew kara baa toke jeje kara jaw jɔru tar dɔ dewje te ke ddaje majang ke je.
13 Inya ddew are mare ne na meje ang.
A ɔruje me ji Nje-Me-Maji ang te.
[Mba ei njaa kɔn-bbe, singa-mɔngu, ke piti to lei ke ndɔ ke ndɔ! Amem.]

* **5:37 5.37** Nje-Me-Maji ang to emare ri Esu ann † **5:41 5.41**

14 «Mba toke ɔruje tar dɔ dewje te ke
ddaje maji ang ke se a, Bɔsese ke ee darâ
a kɔru tar dɔse te tɔ.
15 A toke bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang
a, Bɔsese a kɔru tar maji ang dɔse te ang
tɔ.»

Tar mbete ne-kusa

16 «Toke e-mbeteje ne-kusa a, e-tɔjuje to
isije ke rɔ-kate ddew kara baa toke nje-
ngemje aw ddajeenn ang. Daw ń-tɔju dɔ
kemde te to daw ń-mbeteje ne-kusa. M-
pa marese, to tar ke tɔkɔrɔ, dingaje kuka
lede mban.
17 A ei, toke e-mbete ne-kusa a, e-toko
kemi, ngaa e-ndem ubbu.
18 Baann bba kare dewje gereje to aw e-
mbete ne-kusa ang. A are Bɔije kara baa
njaa ke ee lo te ke iya rɔe a gere. Bɔije ke
aw oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.»

Tar ne-kingaje ke nangê ke ye ke darâ

19 «E-sangeje ne-kingaje ke dɔ nange te
neenn nya nya ang mba esɔlɔlɔ a kɔn, a
kuwa mbɔrkase ngaa, nje-bbokoje a tete
ta-key mba bboko.
20 A maji kare e-sangeje ne-kingaje ke
darâ, mba dara to lo ke esɔlɔlɔ a kɔn ne
te ang ddem, ne a kuwa mbɔrkase te ang
ddem, nje-bbokoje kara a tete ta-key mba
bboko ne te ang ddem tɔ.
21 Mba lo ke ne-kinga lei to te, mei a to
te tɔ.»

Kem dew to lambe ke rɔe te

22 «Kem dew to ddew kara baa toke
lambe ke da-rɔ dew te. Yeenn a bbo kemi
to ke maje a, da-rɔi tɔyn njaa a ndoko.
23 A bbo kemi to ke maje ang a, da-rɔi
tɔyn a ndul. Yeenn a bbo lo-kare ke rɔi te
tel to til a, til le a tel kil biti biti.»

Maji ta dda ke Lubba kara baa

24 Dew kara ase dda bbere le ebbejed-
ede joo ang mba, na mbete mare kara, a
na ndiki mare kara. Wase na kunn rɔe
kare mare kara a, na mbete mare kara.
A kaseje ta dda bbere le Lubba ddem, le
nare ddem ang tɔ.

Tar kunda me dɔ Lubba te

25 «Mba yeenn a, m-pa marese: E-
sangeje mese wɔju dɔ tebbe lese wase da-
rɔse ang ddem, wɔju dɔ ne ke a kayje
wase ne ke a kusaje wase kubbu ke a
kulaje ang. Tebbe lese ngeng uta ne-kusa
ddem, da-rɔse ngeng uta kubbu ddem ang
wa?
26 Ooje eelje ke darâ. Ń-dubbuje ne
ang ddem, dujaje kande ko ang ddem, ń-
mbɔnje ne-kusa damâ ang ddem tɔ. A
Bɔsese ke darâ aw ngemde ke ne-kusa.
Gatese ngeng uta gate eelje ang wa?
27 «Na bba horose te a kase kila mare
ndɔ kara dɔ ndɔ tebbe te laa ddew sange-
me te laa wa?
28 Yeenn a, mba ddi bba aw sangeje
mese wɔju dɔ kubbuje wa? Aaje ddew ke
putu-kakeje ke mû aw unjuje ne. Daw ń-
ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang ddem.
29 A m-pa marese: Salemɔ ke da-rɔe
njaa kara, dann ne-kingaje te laa tɔyn, ula
kubbu ke kura ase putu-kakejeenn kara
ang.
30 Sese ke me-kunn lese to ngaji baa
neenn! Putu-kakeje bbay ke toje bbokone
neenn ngaa bara a puru a kɔn a Lubba
ulade kubbu. A sese, na kulase kubbu ang
toke baann wa?
31 «Yeenn a aw paje na: Ddi a ja kusa?
Wase, ddi a ja kay? Wase, kubbu ddi a ja
kula wa. E-sangeje mese wɔju dɔ nejeenn
ang.
32 Dewje ke gereje Lubba ang a aw
sangeje nejeenn ke kare tɔyn. Bɔsese ke
darâ gere to eeje ke bbo nejenn tɔyn.
33 E-sangeje Bbe-kɔn le Lubba, ke gate
gate laa dɔngɔr, a na karese kese nejeenn
tɔyn dɔ mare te.
34 «Yeenn a, e-sangeje mese wɔju dɔ ne
ke bara ang. Mba bara njaa a sange ne laa
bbay. Ndɔ kara kara ase kem ndoo laa.»

7

Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang

1 «Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-
marse te ang, mba kare Lubba gange
sariya dɔse te ang tɔ.
2 Mba Lubba a gange sariya dɔse te
ddew kara baa toke e-gangeje sariya dɔ
nje-marse le. Ne ke unnje bba ɔjuje ne a
na kunn ta kɔju ne ne lese tɔ.
3 Mba ddi bba mu ke to kem ngokɔin te
a oo a, tɔke kake ke to kemi te oo ang wa?

4 A pa kare ngokɔin pa na: ‹Are mɔre
mu kemi te›, a ei njaa oo tɔke kake ke to
kemi teenn ang toke baann wa?
5 Nje-ngem, ɔru tɔke kake ke to kemi te
dɔngɔr bba a koo lo ke maje ta kɔru ne
mu ke to kem ngokɔin te.
6 «Areje ne ke maji tɔyn bisije ang,
mba da tel turu rɔde ke dɔse te ngaa da
njarese. Unguje mereje lese nɔ bereje te
ang. Mba da mbɔynje ke gɔlde.»

Toke dew duju ne Lubba a, a kinga

7 «E-dujuje ne a da karese. E-sangeje
ne a, a kingaje. Undaje ta key a, da kɔru
karese.
8 Mba dew ke duju ne a, inga. Dew ke
sange ne a, inga, ngaa dew unda ta key a,
dɔru dare.
9 Horose te, na bba ngonne duje ne-kusa
a, a kare er wa?
10 Wase na bba ngonne duje kanji a, a
kare li wa?
11 Sese e-majije ang, e-gereje ta kare ne
ke maji ngannse. A Bɔsese ke darâ a kare
ne ke maji nje ke dujeje ang wa?
12 «Ne tɔyn ke e-ndikije kare dewje
ddaje ke se a e-ddaje ke de tɔ. Yeenn to
Ndu ke Moyije ke maketuruje le nje-kilaje
mber-tar le Lubba tɔjuje aann.»

Ta-ddew ke joo

13 «Andeje ke ta-ddew ke ngaji, mba ta-
ddew ke tate to ta-ddew ke aw ke ta yo te.
Ddewe ngeng ang are dewje nya andeje
ne.
14 A ta-ddew ke ta kaw lo-kinga tebbe te
to ngaji baa ngaa to ddew ke ngeng nya,
are dewje kara kara baa a aw ingaje.»

Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje

15 «Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kilaje mber-
tar ke toje to nje-ngemje. Dulaje ngira
bate bba ŋ̂-ddeeje ne rɔse te. A mede te
nu, ŋ̂-toje to enjakemnjarje ke aw uwaje
ne aw usaje.
16 Ne ke a gereje ne de a to kula-ddade.
Dew a kuja kande binye dɔ kula konn te
ang ddem, kande Pige dɔ kake te ke ubba
konn ang ddem.
17 Kake ke maji, ande kandeje ke maji,
a kake ke tuju, ande kandeje ke maji ang.
18 Kake ke maji ase ta kande kande ke
maji ang ang. Ngaa kake ke tuju ase ta
kande kande ke maji ang ngaa.
19 Kake ke ande kande ke maji ang a, da
tuka kila poro.
20 Yeenn a, ddew kula-dda te le nje-
kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje a, a
gereje ne de.»

Nje-njaje go Jeju te ke tɔkɔrɔ

21 «Dewje ke aw paje arem na: Ebbe-
mje! Ebbemje! Dede tɔyn a da teeje Bbe-
kɔn te ke darâ ang. Dede ke ŋ̂-ddaje ne ke
me Bɔmje ke ee darâ ndiki ke karede baa
a da teeje.
22 Ndɔ gange sariya a, dewje nya a paje
karem na: ‹Ebbejeje! Ebbejeje! Jila mber-
tar, ŋ̂-tubba ndilje ke maji ang ddem, ŋ̂-
dda ne-mɔrije nya ke rii ang wa?›
23 Yeenn ngaa ma pa karede na: m-
gerese ndɔ kara ang ta ɔtuje mbɔrem te
ddang. Awje ddew ew, ese nje-dda neje
ke maji ang.»

Gusu-tar dɔ keyje te joo

24 «Yeenn a, bbo dew ke oo tarje tɔyn
ke m-pa neenn ngaa dda ne kula a, na
to ddew kara baa ke nje-kem-kare ke dda
key laa dɔ er te.
25 Ndi ere, maannje sirije taaje lo tɔyn,
ngaa yel ula yeke key le, a key le oso ang
mba dungu gɔl key le dɔ er te.
26 A dew ke oo tarje lem ke maw m-pa
neenn, a bbo dda ne kula ang a, na to
ddew kara baa ke mbe-dew ke dda key
laa dɔ enangara te.
27 Ndi ere, are ngann maannje sirije
taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a
key le oso ngaa guru njuku njuku.»

Jeju tɔju ne ke singa le dew ke ɔn mbay

28 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn
nunga a, ne-tɔju laa le ɔru singa dewje ke
banya ke ooje tar le.
29 Mba ŋ̂-tɔju ne toke engan nje-kɔru
gel-nduje le Jiipije ang. Ń-tɔju ne ke singa
kɔn-mbay.

8

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

1 Toke Jeju ddisi dɔ er te le a, dewje ke
banya unnje goe.
2 A, a ta koo a, mare nje-banji ddee ngɔsi
ke Jeju le, ɔsu mekeji-gɔle nɔe te ngaa pa
are na: «Ebbemje, toke e-ndiki a, a kase
dda kare m-ddee maji.»
3 Jeju ula jia ɔru ne nje-banji le ngaa pa
na: «M-ndiki te, e-ddee maji.» Njange baa
njaa a, banji le gayn rɔe te ke ddang ngaa
ñ-ddee maji.
4 Ngaa Jeju pa are na: «Oo ke maje, e-
pa tare are dew ang. A, aw tɔju rɔi are
nje-polo-Lubba tenni oo bbo are ne-polo
ke Moyiji unn ndu wɔju dɔe kare dewje
tɔyn gereje to rɔi ddee maji ngaa.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm

5 Kare te ke Jeju a ta tee Kapernayum a,
mare nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm ddee
ngɔsi saa ngaa duju kare numae.
6 Nje-kɔn dɔ mbambaje le pa na: «Nje-
kula******* lem to key, debbe rɔe oy are
naw noo ndoo to bbeel.»
7 Jeju pa are na: «Ma kaw kɔru rɔ-to laa
le.»
8 A nje-kɔn dɔ mbambaje le ilae te na:
«Ebbemje, mase kare ande key lem ang.
Tar kara njaa a e-pa a, rɔ-to le nje-kula
lem le a nunga.
9 E-ma, mare dew aw ɔn dɔm, ngaa mɔn
dɔ mare mbambaje tɔ. Bbo m-pa mare
mare kara m-pa na: ‹Aw!› A naw. Bbo
m-pa mare mare m-pa na: ‹E-ddee!› A ñ-
ddee. M-pa mare nje-kula lem m-pa na:
‹E-dda ne neenn!› A ñ-dda.»
10 Toke Jeju oo tar le nje-kɔn dɔ mbam-
baje le baann a, tar le nele to bbeel, ngaa
ñ-pa nare dewje ke unnje goe na: «M-pa
tar ke tɔkɔrɔ marese, nange te ke Ijarayel
tɔyn, m-nayn minga mare dew ke koo me
te laa bo toke be ang.
11 M-pa marese: ‹Dewje nya a kinje lo-
tee te le kare, ke lo-kande te le kare ta
da kisije ta tɔku ne-kusa te ke Abaraham,
Ijake, ke Jakobbo me Bbe-kɔn te ke darâ.
12 A dede ke Bbe-kɔn le to lede le, da
kungude ddaka lo te ke ndul ngaa lo teenn
le, da nɔnje ddem da ngerje ngangede
ddem.› »
13 Goe te a, Jeju pa are nje-kɔn dɔ
mbambaje le na: «E-tel aw bbe lei. Ne ke
e-duju le, a kinga wɔju dɔ koo me te lei.»
A kare teenn njaa, rɔ-to nunga rɔ nje-kula
te le nje-kɔn dɔ mbambaje le.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya.

14 Toke Jeju ande key le Piyar a, noo
mum Piyarje ke dene ke to key ke rɔ-to.
Rɔe tunga nya.
15 Jeju ɔru ji dene le ngaa rɔe ke tunga
le wul. Dene le in taar ngaa unn kutu dda
saa.
16 Lo-kul a, ñ-ddeeje ke dewje ke eeje ke
rɔ-to ndilje ke maji ang toke banya rɔ Jeju
te. Tar ke ta Jeju te njaa tubba ne ndilje
ke maji ang le ngaa nɔru rɔ-to rɔ dewje te
le tɔyn.
17 Ñ-dda baann bba kare tar le Ijayi nje-
kila mber-tar le Lubba* ddee to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na:
«Nɔru namaje leje ke ddang,
ngaa ñ-taa rɔ-toje leje ke dɔe te.»

Dewje ke ndikije ta kunn go Jeju

18 Toke Jeju oo dewje ke banya banya
ke gukeje le a, ñ-pa nare nje-njaje goe te
kare dawje tura tɔku dange maann te.
19 A mare nje-kɔru gel ndu ddee pa are
na: «Nje-ne-tɔju, lo tɔyn ke aw te a, ma
kuwa goi.»
20 Jeju ilae te na: «Mulaje eeje ke lo-
kiya rɔ lede ddem, eelje ke darâ kara eeje
ke key lede ddem. A Ngonn† le dew ee ke
lo kara ta kula dɔe te ang.
21 Mare nje-nja goe te pa are na: «Nje-
ne-tɔju, inya are maw m-dubbu bɔy bba.»
22 Jeju ilae te na: «Unn gom a inya yoje
are dubbuje yoje lede.»

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

23 Jeju aal tɔku to ngaa, nje-njaje goe te
danneje.
24 A ta koo a, bamburanbo in dɔ tɔku
dange maann te le. Maann le aw lenge
ungu me tɔku to te le are nayn ngɔsi ta
ddusu, a Jeju nayn aw tibbi.
25 Nje-njaje-goe te awje ngɔsi saa aw
ndoleje ngaa paje areje na: «Ebbe-dewje
ajije! Ja ta koy!»

* **8:17 8.17** Oo Ejayi 53.4 † **8:20 8.20** Ngonn le dew to Jeju

26 Jeju ilade te na: «Mba ddi bba aw
bbeelje wa? Sese ke koo me te lese bo
ang.» Yeenn ngaa ni taar, ñ-ndange lel
le ddem maann le ddem ngaa lo tel to
ddekeke.
27 Dede tɔyn njaa mede unda dɔ binya
ngaa ñ-paje na: «Dew ddi njaa neenn bba
lel, ke maann kara ooje tae neenn wa?»

Jeju tubba ndilje ke maji ang rɔ dingawje te joo

28 Toke Jeju tee tura dange maann te,
nange te le dewje ke Gadara a, dingawje
joo inje dɔbareje te tilaje keme. Ndilje ke
maji ang isije mede te. Ñ-ddaje singa nya
are dew kara ndiki ta nday ke ddew ke
dɔbareje te le ang.
29 Duruje ekii na: «Ngonn le Lubba, ddi
a aw sange rɔje te wa? E-ddee ta kula
kemje ndoo kete bba kare ndɔe ke Lubba
wɔju le ase wa?»
30 Ngɔsi ke lonn le, tɔku kusu bereje aw
usaje ne.
31 Ndilje ke maji ang le ddaje rɔde to
ndoo rɔ Jeju te na: «Bbo a ta tubbaje a,
ulaje me kusu bereje te tonn.»
32 Jeju pa arede na: «Awje!» Ndilje ke
maji ang le teeje me dingawje te le ngaa
aw andeje me kusu bereje te le. A, a ta
koo a, kusu bereje le tɔyn inje dɔ kongo
te ke ndew osoje me dange maann te le,
ngaa doyje me maann te le tɔyn.
33 Dingawje ke aw ngemje bereje le
aynje awje me tɔku-bbe te, ngaa paje tar
ne ke tee le, ke tar ne ke inga dingawje
ke joo ke ndilje ke maji ang to mede te le
tɔyn are dewje.
34 Yeenn ngaa dewje tɔyn ke me tɔku
bbe te le teeje aw tilaje kem Jeju le. Toke
dooeje a, ñ-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare
nɔte ke ddang nange te lede.

9

Jeju dda are rɔ dew ke debbe rɔe oy ddee maji

1 Jeju aal tɔku to ngaa gange dange
maann le tel aw tɔku bbe te laa. *
2 Dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw
ke debbe rɔe oy ke dilae dɔ tuwa te. Toke
Jeju oo koo me te lede le a, pa are dew ke
rɔe oy le na: «Ngunnum, uwa are ngeng,
tar majang lei ɔru dɔi te ngaa.»
3 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu
paje mede te na: «Dew neenn aw taji
Lubba.»
4 A Jeju gere keje lede ngaa dujude na:
«Mba ddi bba eeje ke keje ke maji ang
baann wa?
5 Ta pa na: Tar majang lei ɔru dɔi te,
wase ta pa na: In taar bbo e-nja. Yee ke
dda ngeng ang wa?
6 M-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew
ee ke singa ta kɔru tar majang dɔ dewje te
ke nangê neenn.» Yeenn ngaa ñ-pa nare
dew ke rɔe oy le na: «In tar, unn tuwa lei
bbo aw bbê.»
7 Dingaw le in taar ngaa aw bbê laa.
8 Toke dewje ke banya le ooje baann
a, bbeel uta dɔde ngaa dɔsuje gaji Lubba
mba singa ke baann ke nare dewje le.

Jeju bbar Matiye kare unn goe

9 Jeju ɔtu lo teenn le ngaa aw nday
a, noo mare dingaw ke daw ñ-bbare na
Matiye isi lo kula taa nare lambo te. Jeju
pa are na: «Unn gom.» Matiye le in taar
ngaa unn goe.
10 Goe te a, Jeju aw usa ne key le Matiye.
Nje-taaje nare lambo, ke nje-ne-ddaje ke
maji ang toke banya ddeeje usaje ne le ke
Jeju de ke nje-njaje goe te.
11 Toke Parijiyenje ooje neenn le a, ñ-
paje dareje nje-njaje go Jeju te le na:
«Mba ddi bba nje-ne-tɔju lese aw usa ne
ke nje-taaje nare lambo, ke dewje ke toje
to nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»
12 Jeju oo tar lede le ngaa pa na: «Dewje
ke rɔde to ke maje aw sangeje nje-kɔru rɔ-
to ang. Dewje ke rɔde to de bba.
13 Yeenn a, maji kare aw sangeje ddew
mba gere kande tar ke Lubba pa neenn: «
Ndiki naa a m-ndiki bbo ne-polo ang. Mba
dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate
a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba nje
ke ooje rɔde to nje-ne-ddaje ke maji ang.»

Tar mbete ne-kusa mba duju Lubba

14 Goe te a, nje-njaje go Jan Batisi te
ddeeje ngɔsi ke Jeju ngaa dujeje na: «Mba

* **9:1 9.1** Bbe ke Jeju isi te kare teenn le to Kaperenayum. Ooje ke Marke 2.1

ddi bba jeje ke Parijiyenje jaw inyaje ne-
kusa taar taar mba duju Lubba a, nje-
njaje goi te inyaje ne-kusa ang wa?»
15 Jeju ilade te na: «Ejeje to nje-buwa-
kuraje le nje-dene ke siki a ndingaje ndoo
kare te ke nje-taa dene le nayn ke de bbay
wa? Baann ang. A kare a ddee kare dunn
nje-taa dene le dɔtu ne, a da kinyaje ne
kusa bbay.»
16 Dew a kunn ta kubbu ke siki kila ne
kem ngisi kubbu ang. Mba ta kubbu ke
siki le a dda kare do ke kem ngisi kubbu
te le tel tiir ke kete bbay ngaa do ke kem
ngisi kubbu te le a tel bo kuta ye ke kete.
17 Dew a kungu ben ke ń-dda siki bbay
me konn ku endaarje† te ang. Mba kuje le
a tiirje ta ben le a kula nangê ngaa kuje
le kara a tujuje nyɔm tɔ. Kuje ke siki a
daw dungu ben ke ń-dda toke siki me te.
Baann bba koto le ke kuje le a naynje ke
maje.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dene te, ngaa ndol mare ngonn ke dene ke oy.

18 Kare te ke Jeju aw pa tar arede toke
baann a, mare tɔku dew le Jiipije ddee tee.
Nɔsu mekeji gɔle nɔn Jeju te le ngaa ń-pa
na: «Ngunnum ke dene oy bbassine bbay
neenn. A aw ila jii dɔe te a, na ndol.»
19 Jeju in taar ngaa, ne de ke nje-njaje
goe te dunnje go dingaw le.
20 A mare dene ke mese aw ddee rɔe te
are aw oo ndoo bbal dɔku gire joo ddee
giri Jeju te ngɔsi ngaa ɔru ta kubbu laa.
21 Mba ń-pa mee te na: «Bbo le kubbu
laa njaa bba minga ddew mɔru kara, rɔm
a ddee maji.»
22 Jeju turu rɔe ooe ngaa pa na: «Uwa
are ngeng, ngunnum ke dene, koo me te
lei ajii mban.» A kare teenn njaa rɔ-to le
nunga rɔe te.
23 Toke Jeju aw key le tɔku dew le Jiipije
le, ngaa oo dewje ke aw kɔlje mbula
ddem, dewje ke banya ke aw nɔnje aw
uruje ne ekii ddem a,
24 ń-pa na: «E-teeje ke ddaka. Ngonn
ke dene le oy ang, naw ń-tibbi.» A dewje
le kokoeje.
25 Toke ń-tubbaje dewje ke banya le
dare teeje ddaka a, Jeju ande key le, uwa
ji ngonn ke dene le ngaa in taar.
26 Tare nja dɔ nange te le tɔyn.

Jeju dda are kem nje-kem-tɔje joo ddee maji

27 Toke Jeju in lo tenn le aw nday ke kete
a, nje-kem-tɔje joo unnje goe ngaa uruje
ekii na: «Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-
ndoo leje!»
28 Toke Jeju ande key a, nje-kem-tɔje le
ddeeje ngɔsi saa ngaa Jeju le dujude na:
«Ooje mese te to mase ta dda neenn wa?»
Dilaeje te na: « Ebbe-dewje, ase ta dda.»
29 Yeenn ngaa Jeju ɔru kemde ke jia
ngaa pa na: «Maji kare ne ke e-dujuje le
ddee tɔkɔrɔ ase kem koo me te lese.»
30 Kemde le uja, ngaa Jeju ndɔre mbide
nya na: «Ooje ke maje, maji kare dew
kara gere tare ang.»
31 A kake nje-kem-tɔje le teeje ddaka a
paje tar le Jeju dɔ nange te le tɔyn are
dewje.

Jeju dda are dew ke tae utu tel pa tar

32 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje
ta kɔtu a, dewje ddeeje rɔe te ke mare
dingaw ke ndil ke maji ang ddae are pa
tar ang.
33 Jeju tubba ndil ke maji ang le ngaa
dingaw le unn kutu pa tar. Ne le gange
singa dewje ke banya ke eeje teenn ngaa
ń-paje na: «Joo ne ke be ndɔ kara nange
Ijarayel te ang.»
34 A Parijiyenje paje na: «Mbay le ndilje
ke maji ang a are Jeju singa ke ta tubba ne
ndilje le.»

Jeju oo kem-to-ndoo le dewje ke banya

35 Jeju nja me tɔku bbeje te, ke me
ngann bbeje te tɔyn. Ń-tɔju ne key-
mbɔn naaje te le Jiipije, nila mber Tar ke
majiwɔju dɔ kɔn-mbay le Lubba. Nɔru rɔ-
toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa ń-dda nare rɔ
dewje ke debbe rɔde tuju ddeeje maji.
36 Jeju oo dewje ke banya le a, ddae
ndoo. Mba dewje le singade ɔru ddem,
rɔde oy njururu ddem, ddew kara baa
toke bateje ke nje-ngemde goto.

† **9:17 9.17** Ku endaarje to ku ke Jiipije aw unguje koto ke daw ń-bbar na vin kete. Endaar daje a ń-ddaje ne ku le.

37 Yeenn ngaa, Jeju pa are nje-njaje goe
te na: «Kula kuja koo le bo nya, a nje-
kujaje koo le bayanje ang.
38 Yeenn a, e-dujuje nje-ndɔɔ le are nula
mare nje-kulaje bbay ta kula te le.

10

Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

1 Jeju bbar nje-njaje goe te dɔku gire joo.
Narede singa kare ñ-tubba ne ndilje ke
maji ang, kare dɔru ne rɔ-toje tɔyn, kare
ñ-ddaje dare rɔ dewje ke debbe rɔde tuju
ddeeje maji.
2 Ri nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le
na: Dɔngɔr dew to Simɔ ke daw ñ-bbare
na Piyar, ke ngokɔen Andere. Jake ngonn
le Jebbede, ke ngokɔen Jan.
3 Pilipi de ke Batalami, Toma de ke
Matiye ke to nje-taa nare lambo*, Jake
ngonn le Alpe, ke Tade.
4 Simɔ dew ke ndiki bbe laa nya†, ke
Judase Iskariyote ke a to nje labbe Jeju.

Jeju ula nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le

5 Kete bba kare Jeju ula nje-kayn-kulaje
ke dɔku gire joo le a, ñ-ndejede na:
«Dewje ke toje to Jiipije ang a, awje rɔde
te ang ddem, andeje me bbe te le dewje
ke Samari ang ddem.
6 A, awje rɔ dewje te ke Ijarayel ke toje
toke le bateje ke naynje.
7 Kare kawse a, ilaje mber e-paje na:
Bbe-kɔn ke darâ ee ngɔsi.
8 Ɔruje rɔ-to rɔ dewje te, e-ndolje dewje
ke oy, areje rɔ nje-banjije ddee maji, ngaa
e-tubbaje ndilje ke maji ang. Ingaje ne le
baa, ta areje dewje baa njaa tɔ.
9 Unnje ande, wase nare, wase kande
nare unguje me bbɔl te lese ang.
10 Unnje bbɔl mba kaw ne nja te lese
le ang. E-jinje dɔ-kubbu ke taar joo ang
ddem, ne-gɔl ang ddem, unnje kake ke ta
kuwa jise te ang ddem. Mba maji kare
dare dew ke aw dda kula ne-kusa tae.
11 Toke e-teeje mare tɔku-bbe te wase
ngonn bbe te a, e-sangeje dew ke a kase
mba taase ke key laa, ngaa ta isije rɔe te
ndereng ɔtuje ne.
12 Toke a ta kandeje me key te a, e-ddaje
lapiya nje-keyje le.‡
13 A bbo nje-keyje le taase ke key a, maji
kare lapiya lese le arede me-wul-lɔm. A
toke ñ-taase ke key ang a, maji kare me-
lɔm lese tel ke rɔse te.
14 Toke e-teeje mare key te wase mare
tɔku-bbe te a, dewje taase ke key ang a,
kɔtuse a, e-tundaje bum-gɔlse.
15 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Ndɔ
gange sariya a, sariya ke da gange dɔ nje-
bbeje teenn a ngeng kuta sariya ke da
gange dɔ dewje te ke Sɔdɔme ke Gɔmɔr§.»

Ne singaje ke a kinga nje-njaje-go-Jeju te

16 «Ooje, mulase toke le bateje horo
enjakemjarje te. Yeenn a, maji kare aaje
rɔse toke le li aw aa rɔe ddem, areje tar
to dɔse te ang toke le derje.
17 Aaje rɔse rɔ dewje te, mba da kaw ke
se nɔn sariya te, ta da tundase ke ndey me
key-mbɔn naaje te lede.
18 Da kaw ke se nɔ-gɔl nje-kɔn bbeje te,
ke nɔ-gɔl tɔku-mbayje te wɔju dɔm. Kare
teenn a paje tar-naji lem karede ddem,
kare dewje ke toje to Jiipije ang ddem.
19 A toke daw ke se lo gange sariya te a,
areje mese sangese wɔju dɔ tar ke a paje
wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Kare
teenn njaa, Lubba a karese tar ke a paje.
20 Mba, sese bba a paje tar le ang, a Ndil
le Bɔsese, a a kunda tar le tase te kare e-
paje.
21 Dewje a kila ngakɔnde ji dewje te
kare ñ-tɔlde. Bɔ-ngannje a ddaje toke
baann ke ngannde tɔ. Ngannje a telje to
nje-baanje le bɔdede ke le kɔndede ngaa
da dda kare ñ-tɔlde.
22 Dewje tɔyn a mbetejese wɔju dɔm. A
dew ke uwa are ngeng ndereng ddutu ndɔ
te a, a kinga kaji.

* **10:3 10.3** Ooje Matiye 9.9. Kula le Matiye lew to kula taa nare lambo † **10:4 10.4** Simɔ to kara le Jiipije ke aw ddaje singa mba tee ke bbe lede kɔ bbere te le Rɔmeje ke aw wɔnje dɔde ‡ **10:12 10.12** Lapiya bbe le Jiipije pa na: Me-wul lɔm isi ke se. § **10:15 10.15** Sodome ke Gomore to bbeje ke dunnde to ne-kɔju-mare le bbeje ke majang to ke te nya. Ooje Genese 19.

23 Toke ń-dda singa ke se mare tɔku bbe
te a, aynje awje mare te. M-pa tar ke
tɔkɔrɔ, a nayn njaje me tɔku bbeje te ke
Ijarayel tɔyn ang bbay a, Ngonn le Dew a
ddee.
24 Nje-ndo-ne uta nje-ne-tɔju ang ddem,
nje-kula a kuta ebbeeje ang ddem.
25 Toke nje-ndo-ne ddee toke le nje-
ne-tɔju laa wase, nje-kula ddee toke le
ebbeeje a, yeenn ase. Toke dewje bbarje
nje-key to Belejebul a, da taji ngann nje-
keyje uta yeenn.»

Kunda me dɔ Lubba te

26 «Arje bbeel le dew ddase ang, mba
mare ne kara ke to lo-kiyae te ke a tee ke
ddaka ang goto, ngaa neje tɔyn ke ń-kusu
dɔe dewje a gereje.
27 Tar ke m-pa marese til te a, sese, maji
kare e-ndajije areje dewje kara. A bbo ń-
pa tar darese hɔy be a, maji kare ilaje ne
mber nata.
28 E-bbeelje dewje ke aw tɔlje da-rɔ
dewje ang, mba daseje ta tɔl kewn le dew
ang. A Lubba a maji kare e-bbeeleje. Ne a
nase ta dda kare kewn le dew ddem, da-rɔ
dew ddem tujuje kem puru te ke ke ndɔ
ke ndɔ.
29 Daw ń-labbe ngann eelje joo gusu
kara ang wa? A toke Bɔsese ndiki ang a,
ngonn eel kara a kase koso nangê ang.
30 A sese, ben dɔse kara Lubba tura kara
kara tɔyn.
31 Yeenn a, areje bbeel ddase ang. Kem
Lubba te e-ngengje uta ngann eelje ke
banya.
32 Yeenn a, toke dew pa kem dewje te to
ń-to nje-nja-gom te a, ema kara ma pa nɔ
gɔl Bɔy te ke ee dara to ń-to dew lem tɔ.
33 A toke dew pa kem dewje te na: «M-
to dew le Jeju ang» a, ema kara ma pa nɔ
gɔl Boy te ke ee dara na: « Dew neenn to
dew lem ang» tɔ.

Dewje a kaynje naa wɔju dɔ Jeju

34 Ejeje to m-ddee ta kila me-wul-lɔm dɔ
nange te neenn ang. M-ddee ta kila me-
wul-lɔm ang, ddɔ a m-ddee ta kila nangê.
35 M-ddee ta kila kayn-naa horo dew te
ke bɔeje, horo ngonn ke dene te de ke
kɔenje, ngaa horo ngonn ke dene te de ke
mumeje ke dene.
36 Nje ke me key te le dew njaa a toje to
nje-baanje laa.

Maji kare n-toje ngɔsi ta kare tebbe leje toke Jeju

37 Dew ke ndiki bɔeje wase kɔenje utam,
a kase ta ddee to dew lem ang.
38 Dew ke oto kake-dese laa bba nja ne
gom te ang, a kase ta ddee to dew lem ang.
39 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a,
tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ nyɔm. A dew
ke are tebbe laa nayn ke kɔrɔ wɔju dɔm
a, na tel kinga tebbe laa le.

Dew ke taa nje-njaje-go Jeju te ke rɔe te a, taa Jeju tɔ

40 Toke dew taase ke rɔe te a, ema njaa
ń-taam. A dew ke taam ke rɔe te a, taa
dew ke ulam tɔ.
41 Dew ke taa nje-kila mber-tar le Lubba
ke rɔe te, mba dew ke ń-taae le to nje-
kila mber-tar le Lubba a, na kinga kuka
ke nje-kila mber-tar le Lubba aw inga. A
bbo dew taa dew ke gate gate ke rɔe te,
mba dew ke ń-taae le to dew ke gate gate
a, na kinga kuka ke dew ke gate gate aw
inga.
42 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: «Maann
ke wul ke engo te baa njaa bba dew are
dew ke ngaji horo ngamareje te, mba dew
ke ngaji le to nje-nja gom te a, kuka laa a
koso nangê ang tɔ.

11

1 Toke Jeju ndeje nje-njaje goe te ke
dɔku gire joo le nunga a, nɔtu naw me
tɔku-bbeje te ke dɔ nange teenn ta tɔju
ne ddem ta kila mber-tar ddem.

Jan Batisi ula nje-njaje goe te rɔ Jeju te

2 Toke Jan Batisi nayn key-kula te a, oo
tam kula ke Kiriste aw dda. Yeenn a, nula
mare nje-njaje goe te rɔe te nare,
3 daw ń-dujeje na: «Ei a e-to Mesi* ke a
ta ddee le wase maji kare n-ngebbe mare
dew dang wa?»
4 Jeju ilade te na: «Ne ke ooje ke mbise
ddem, ke kemse ddem neenn le, aw paje
areje Jan le:
5 Nje-kem-tɔje ooje lo, nje-meteje njaje,
rɔ nje-banjije ddee maji, nje-mbikutuje
ooje tar ddem, dewje ke oyje ndolje ddem,

ngaa dila mber Tar ke maji dare nje-
ndooje.
6 Rɔ-neel to mba dew ke ema a ma to
nje-dda kare koo-me te laa oso ang.»

Jeju pa tar dɔ Jan Batisi te

7 Toke nje-njaje-go Jan te le telje a, Jeju
unn kutu pa tar ke dɔ Jan te are dewje ke
banya ke eeje lo teenn le na: «Ddi a awje
aw ooje me kɔr te wa? Aw ooje muje ke
lel aw yeke wa?
8 Bbo to ye ang a, ddi a awje aw ooje
wa? Aw ooje mare dingaw ke ula kubbu
ke kura wa? A dewje ke ulaje kubbuje ke
kura isije key-mbay te.
9 Yeenn a, ddi njaa awje aw ooje le
wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba
wa? Tɔkɔrɔ, m-pa marese, nuta nje-kilaje-
mber-tar le Lubba bbay.
10 Jan le a ń-dda tar laa me Maketurute
le Lubba na:
‹Ma kula nje-kayn-kula lem nɔi te
kare ń-mɔse ddew nɔi te.›
11 «Tɔkɔrɔ m-pa marese: ‹horo dewje te
tɔyn ke deneje ujude, mare dew ke bo uta
Jan-Batisi goto. A dew ke to ten uta keseje
me Bbe-kɔn te ke dara bo utae.
12 Unn kute dɔ ndɔ te le Jan-Batisi
ndereng bbasine, daw ń-dda singa mba
Bbe-kɔn ke dara. Ngaa nje-singaje a aw
sangeje ddew ta taa.
13 Mba nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke
Ndu le Moyiji paje tar bbe-kɔn le Lubba
ndereng tee ndɔ Jan te.
14 A bbo e-ndikije te sem a, ne njaa ń-to
Eli ke na a ddee le.
15 Maji kare dew ke mbia to a oo tar
neenn!
16 «Ddi a ma kunn kɔju ne dewje ke
bbasine neenn wa? Ń-toje ddew kara baa
toke ngannje ke isije nata ngaa paje ke
taar areje ngann marde na:
17 ‹N-kɔl mbula kare e-laje ne, a e-laje
ang, jɔsu pa yo jarese a, e-nɔnje ne ang
tɔ».
18 Mba Jan Batisi ddee a, usa ne ang
ddem, ay ne ang ddem. A dewje paje na:
‹Ndil ke majang to mee te.›
19 Ngonn le dew ddee ngaa usa ne
ddem, ay ne ddem, a dewje paje na: ‹Ń-to
nje-ne-kusa, ke nje-ne kay. Ń-to nje-buwa-
kura le nje-taaje nare-lambo ddem, le nje-
ne-ddaje ke maji ang ddem.› A dewje ooje
kem-kare ke in rɔ Lubba a, ń-gereje to
kem-kare le aw dda ne ke maji.»

Dewje ke bbeje te ke mbeteje ta koo-mede te ke Jeju

20 Yeenn ngaa, Jeju unn kutu kɔl ke
dewje ke bbeje te ke ń-dda ne-mɔrije ke
te nya uta keseje tɔyn, mba ń-mbeteje ta
turu ddew lede.
21 Ń-pa na: «See dewje ke Korajen, to
ndoo nya arese! See dewje ke Betesayida,
to ndoo nya arese! Ne-mɔrije ke m-dda
horose te neenn, toke m-dda me bbeje te
ke Tir ke Sidɔn a be a, lew baa njaa dewje
ke me bbeje teenn a kulaje kubbu-ndoo
ddem, da kungu bu puru dɔde te ddem
ngaa da turuje ddew lede.
22 Mba yeenn a, m-pa marese : « Ndɔ
gange sariya a, sariya ke dɔse te a ngeng
kuta sariya ke dɔ Tir te ke dɔ Sidɔn te.
23 «A see dewje ke Kapernayum, ejeje to
Lubba a kunn bbe lese ke taar ndereng
kɔru ne dara wa? Na tel ke bbe lese
ndereng lo te le dewje ke oy. Mba ne-
mɔrije ke m-dda bbe lese, toke m-dda
Sɔdɔm a bbe le a nayn ndereng bbokone
bbay.
24 Mba yeenn a, m-pa marese, ndɔ
gange sariya a, sariya lese a ngeng kuta
sariya le dewje ke Sɔdɔm.»

Jeju tɔju bɔeje are dewje ke ten ereje

25 Kare teenn, Jeju pa na: «Mɔsu gajii
Bɔy, Ebbe-dewje ei ke ɔn dɔ dara ddem,
nange ddem, mba iya neje neenn le nje-
kem-kareje ddem, nje-ne-gereje ddem. A
e-tɔju nejeenn le dewje ke toje to dewje
ke ten baa.
26 Tɔkɔrɔ bɔy, mba ei njaa e-ndiki kare
to toke baann.
27 Bɔy arem ne tɔyn mban. Dew kara
gere Ngonn le ang, Bɔ njaa kara baa. Dew
kara gere Bɔ ang tɔ, Ngonn njaa kara baa.
A dew ke Ngonn le njaa ndiki tɔje Bɔ le
bba a gere.»

Maji ta ddee rɔ Jeju te kinga lo-kuwa-rɔ

28 «E-ddeeje rɔm te, sese tɔyn ke ne-
koto aw ɔyse are rɔse nyase, a ma kare
uwaje rɔse.
29 E-taaje juku lem otoje, ngaa areje m-
tɔjuse ne, mba m-wul pee ddem, mem
to me ngonn kase ddem. Yeenn bba a
kuwaje rɔse.
30 Mba juku ke ma kunda gɔsuse te ɔɔy
ang ddem, ne-koto ke marese kare otoje
kara ɔle pelpel ddem.

12

Jeju to nje-kɔn dɔ ndɔ kuwa-rɔ

1 Dɔ ndɔe teenn, Jeju aw nday me ndɔɔ
beleje te ke ndɔ-kuwa-rɔ*. Bbo dda nje-
njaje goe te ngaa daw ń-teteje jinga beleje
le daw dusaje.
2 Toke Parijiyenje ooje baann a, ń-paje
dareje Jeju na: «Oo, nje-njaje goi te aw
ddaje ne ke ase kare dew dda ndɔ-kuwa-
rɔ te ang.»
3 A Jeju ilade te na: «Ne ke Dabbiti dda
dɔ ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke dewje laa
le, e-turaje tare me Maketurute ang wa?
4 Dabbiti de ke dewje laa le dandeje me
key te le Lubba ngaa dusaje mapa ke dare
Lubba to ne-polo. De ke ddew ta kusa
mapa le ang mba to ne-kusa ke nje-poloje
Lubba ke karede baa a aseje ta kusa.
5 N-dda me Maketuru-ndu te na: Ke
ndɔ-kuwa-rɔ, nje-poloje Lubba aw ddaje
kula me key-polo-Lubba te. Yeenn to daw
ngem ndu ke wɔju dɔ ndɔ-kuwa-rɔ ang, a
tar kara to dɔde te ang.
6 A m-pa marese, mare ne ke bo uta key-
polo-Lubba to neenn.
7 Maketuru le Lubba na: M-ndiki kare
dewje ndiki naa bbo m-ndiki ne-polo ang
a. Toke e-gereje kande tar neenn a, dewje
ke tar to dɔde ang le, a kundaje tar dɔde
te ang.
8 Mba Ngonn le dew a to nje ndɔ-kuwa-
rɔ.

Jeju dda are dew ke jia oy ddee maji

9 Jeju ɔtu lo teenn ngaa aw ande key-
mbɔń-naa te le Jiipije.
10 Mare dew ke jia oy ee teenn. A
Parijiyenje ndikije ta kunda tar dɔ Jeju te
ngaa dujueje na: Dew ee ke ddew ta kɔru
rɔ-to ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?
11 Jeju ilade te na: Na horose te neenn,
bbo ee ke bate kara baa, ngaa bate le oso
me buwa te ke ndɔ-kuwa-rɔ a, a kɔre ke
ddaka ang wa?
12 A dew uta bate ang wa? Yeenn a, ndu
are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ.
13 Yeenn ngaa Jeju pa are dingaw le na:
«E-ndɔju jii.» A ń-dɔju jia le ngaa, jia le
ddee maji toke ye ke kara.
14 A Parijiyenje le teeje ddaka ngaa
mbɔnje naa ta kuwa dɔde ta koo ddew ke
ta tɔl ne Jeju le.

Jeju to nje-kula ke Lubba mbere

15 Toke Jeju oo tar tɔle le a ɔtu lo teenn
ke ddang. Dewje banya banya unnje goe
ngaa nɔru rɔ-toje lede tɔyn.
16 A ń-ndejede nya kare ń-pa tar dɔe te
dare dewje ang.
17 Yeenn bba tar ke Ijayi nje-kila mber-
tar le Lubba pa ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ.
Tar le na:
18 «Lubba pa na:
Ne neenn a ń-to Nje-kula lem ke m-bere.
Ne ke m-ndike nya, ngaa minga rɔ-neel
ddew te laa.
Ma kare Ndil lem isi dɔe te,
kare nila mber ne-dda ke gate gate nare
dewje ke toje to Jiipije ang.
19 Na kɔl ke dew kara ang ddem,
na kuru ekii ang ddem.
Dew kara kara a koo ndue go ddew te ang.
20 Na kuwa kare mu ke tete mban guru
ang.
Na tɔl puru ke a ta koy ang.
Na dda ne toke baann ndereng kare
ne ke to ke ddewe tɔy dɔ neje tɔyn,
21 ngaa dewje ke toje to Jiipije ang a
kundaje mede dɔe te.»

Jeju tubba ndilje ke maji ang

22 Dewje ddeeje ke mare dew ke ndilje
ke maji ang isije mee te are dew le oo lo
ang ddem, oo tar ang ddem. Jeju ɔru rɔ-to
le dew le are noo lo ke maje ddem noo tar
ke maje ddem.
23 Neenn le gange singa dewje ke banya
le ngaa paje na: «Ngonn le Dabbiti le a
neenn ang wa?»
24 Toke Parijiyenje ooje tare a paje na:
«Dingaw neenn aw tubba ndilje ke maji

ang ddew singa te le Belejebul ke to mbay
le ndilje ke maji ang.»
25 Jeju gere keje lede ngaa pa arede na:
«Toke dewje ke me mare bbe-kɔn te uruje
dɔ naa te ngaa tinje naa a, bbe-kɔn le a
tuju. Ngaa, toke dewje ke me tɔku bbe te
wase ke me key te uruje dɔ naa te ngaa
tinje naa a, da kaseje ta nayn ang.
26 Toke satan tubba satan a, yeenn to ne
njaa naw ɲ̂-dda ddɔ ke rɔe. A bbe-kɔn laa
le a tel nayn toke baann wa?
27 A bbo e-paje na ddew singa te le
Beljebul a maw m-tubba ne ndilje ke maji
ang a, nje ke lese, singa le na ngaa a dede
daw ɲ̂-tubba ne de wa? Nje ke lese le njaa
a tɔjuje to tar lese to ke dɔgɔle ang.
28 A toke ddew singa te le Ndil le Lubba
a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a,
yeenn tɔju to kɔn-bbe le Lubba tee dɔse
te ngaa.
29 Toke dew ndiki ta kande key le dew
ke ubba singa nya, ta taa ne-kingaje laa
a, maji kare nuwa nje-singa le ɲ̂-tɔe kete
ngaa bba goe te a, na koto neje tɔyn ke to
me key te le.
30 Dew ke to dew lem ang to nje-baan
lem. Ngaa dew ke mbɔn ne sem ang to
dew ke aw saren ne kɔrɔ.
31 Mba yeenn a, m-pa marese, Lubba a
kɔru tar majangje tɔyn ke tar taji ke dewje
aw ɲ̂-tajeje dɔde te. A na kɔru tar dɔ dew
te ke taji Ndil-me-nda ang.
32 Toke dew pa tar ke mbete ngonn
le dew a, Lubba a kɔru tar dɔe te. A
toke dew pa tar ke mbete Ndil-me-nda a,
Lubba a kɔru tare dɔe te bbokone neenn
ang ddem, ndɔ te ke bara ang ddem.

Tar ke dɔ kake te, ke dɔ kandeje te.

33 Toke kake maji a kande kara maji tɔ.
Toke kake tuju a kande kara a tuju tɔ.
Mba dew gere kake ddew te le kande.
34 See embakanraje. Sese ke e-majije
ang le a kaseje ta pa tar ke maji toke
baann wa?. Mba tarje ke ddusu me dew
a aw tee tae te.
35 Dew ke maji aw tee ke neje ke maji,
ke toje mee te ke maji ke ddaka. A dew
ke maji ang aw tee ke neje ke maji ang ke
toje mee te ke maji ang ke ddaka tɔ.
36 M-pa marese, tarje ke baa baa tɔyn ke
dewje aw paje, da telje ke tar dɔe te ndɔ
gange sariya te.
37 Mba Lubba a kunda tar dɔi te wase
na kɔru tar dɔi te wɔju dɔ tar pa lei.

Dewje dujuje kare Jeju dda ne-mɔri

38 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu
ke mare Parijiyenje paje areje Jeju na:
«Nje-ne-tɔju, e-dda mare ne-mɔri are
joo.»
39 Nilade te na: «Dewje ke bbokone ke
toje to dewje ke majije ang ddem, dewje
ke toje gate gate ang ddem dujuje ne-mɔri.
A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga
nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.
40 Mba ddew kara baa toke Jonase dda
ndɔ mota ke til mota me tɔku kanji te,
Ngonn le dew a dda ndɔ mota ke til mota
me nange te tɔ.
41 Ndɔ gange sariya a, dewje ke Ninibe
a kinje ta gange sariya dɔ dewje te ke
bbasine neenn. Mba dewje ke Ninibe
le, Jonase ila mber-tar arede a, ɲ̂-turuje
ddew lede. A dew ke uta Jonase ee neenn.
42 Ndɔ gange sariya a, mbay-dene ke
beer a kin ta gange sariya dɔ dewje te ke
bbasine neenn. Mba lew, ni kɔyn nange
te mba kaw koo tar kem-kare le salomɔ.
A mare dew ke uta Salomɔ ee neenn.

Tar tel le ndil ke maji ang me key te laa

43 Toke ndil ke maji ang tee me dew te
ke ddang a, naw ɲ̂-sange lo me kɔr te ke
ndo maann to te nungu yo, nungu ne ta
kinga lo ke ta kuwa rɔe ke te a, ninga lo
ang.
44 Yeenn ngaa ɲ̂-pa mee te na: «Ma tel
key lem ke minya lew le.» Toke ɲ̂-tel key
le ngaa, noo a, to baa, me key le are ngate
ngate ddem, toke mɔse ddem.
45 Yeenn ngaa, naw ɲ̂-jin mare ndilje ke
maji ang nya utae bbay dɔde siri ɲ̂-ddee
kede ngaa, dandeje me key te le disije te.
Goe te a, kisi le dew le tel maji ang nya uta
ye ke kete. Ne ke a kinga dewje ke maji
ang ke bbasine neenn a to ddew kara baa
toke baann tɔ.

Nje-nujuje le Jeju ke tɔkɔrɔ

46 Toke Jeju nayn aw pa tar ke dewje
ke banya le bbay a, kɔenje ke ngakɔenje

ɲ̂-ddeeje darje ddaka ngaa daw ɲ̂-sangeje
ddew ta pa saa tar.
47 Mare dew pa are na: «Kɔinje ke
ngakɔinje darje ddaka ngaa, daw ɲ̂-
sangeje ddew ta pa sei tar.»
48 Jeju ila dew ke aw pa tar are le na:
«Na bba to kɔmje wase, nje ke dda bba to
ngakɔmje wa?»
49 Goe te a nula jia ke rɔ nje-njaje goe
te ngaa ɲ̂-pa na: «Kɔmje ke ngakɔmje a
neenn.»
50 Toke dew dda ne ke me bɔmje ke darâ
ndiki a, dew le to ngokɔm, to kɔnanem,
wase to kɔmje.»

13

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Ndɔe teenn njaa, Jeju tee me key te ke
ddaka, aw isi kar tɔku dange te.
2 Dewje banya banya mbɔnje naa rɔe
te. Yeenn a, naw naal tɔku to nisi me te.
A dewje le tɔyn arje ta kongo dange te le.
3 Ɲ-pa tar nya nya narede ddew gusu-
tar te, ɲ̂-pa na: «Mare dew aw ke ndɔɔ ta
dubbu ne.
4 Kare ke naw ɲ̂-dubbu ne le a, mare
kande-ko le gayn dɔ ddew te. Eelje ddeeje
ngaa ɔnje kande-ko le.
5 Mare kande ko le gayn dɔ nange te ke
to er are nange ndeer dɔe te ang. Koje le
teeje njange baa mba nange le ndeer ang.
6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare le
ɔn koje le are tutuje, mba ngirade ande
nangê nya ang.
7 Mare kande ko le gaynje horo konnje
te. Konnje le ngalje ngaa taa dɔ koje le.
8 A mare kande ko le gayn dɔ-nange te
ke maji ngaa andeje. Mare ande dɔdɔku,
mare dɔ misan, a mare ande dɔ mota.
9 Dew ke ee mbi a, maji kare oo tar
neenn.

Jeju unn gusu-tarje pa ne tar mba ddi wa?

10 Nje-njaje-go Jeju te ddeeje rɔe te ngaa
dujeje na: «Mba ddi bba e-pa tar arede
ddew gusu-tar te wa?»
11 Jeju ilade te na: «Sese, Lubba arese
ddew ta gere neje ke toje lo kiyae te me
Bbe-kɔn te laa ke darâ. A dede, narede
ddew ang.
12 Mba dew ke ee ke ne a, da kila mare
dɔe te kare, kare ne-kinga laa banya ne.
A dew ke ne laa goto le, yee ke ten ke nee
ne kara, da kɔru jia te ke ddang.
13 Mba yeenn a maw m-pa ne tar
marede ddew gusu-tar te mba daw daaje
loo a dooje ne ang ddem, mbide aw oo tar
a, dooje tar ang ddem, a ɲ̂-gereje kande
ang ddem.
14 Yeenn a, tar le Lubba ke Ejayi nje-kila
mber-pa laa pa wɔju dɔde le ddee ne to
tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
«A kooje tar ke maje a, a gereje kande ang,
a kaaje lo ke maje a, a kooje ne ang.
15 Mba dɔ dewje neenn ketere nya.
Dutuje mbide ta koo tar ang,
ɲ̂-bbirije kemde ta koo lo ang,
Yeenn a ɲ̂-gereje ne kande tar ang,
Ngaa ɲ̂-turuje ddew lede ang
kare mɔru rɔ-toje lede ang.
16 A sese, rɔ-neel to lese mba kemse aw
oo ne ddeem, mbise aw oo tar ddem.
17 Mba m-pa marese tar ke tɔkɔrɔ, Nje-
kilaje mber-tar le Lubba toke banya, ke
dewje ke toke gate gate ke Lubba toke
banya ndikije ta koo ke kemde ne ke aw
ooje neenn a, dooje ang, ɲ̂-ndikije ta koo
ke mbide, a dooje ang.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

18 « Ooje gel gusu-tar ke dɔ nje ne-ddubu
te le.
19 Dewje ke ooje tar dɔ Bbe-kɔn te le
Lubba a gereje kande tar le ang, toje ddew
kara baa toke dɔ ddew ke kande koo gayn
te le. Nje-baan ddee ɔru ne ke ɲ̂-dubbu
mede te le ke ddang.
20 Mare dewje toje ddew kara baa ke
nange ke to er. Toke dooje tar le a, ɲ̂-taaje
ke rɔ-neel njange baa.
21 A tar le ungu ngira nange mede te
ang, goe ew mede te ang. Bbo ne-kem-to-
ndoo, wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ
tar le Lubba a, koo me te lede oso njange
baa.
22 A mare dewje toje ddew kara baa ke
nange ke konnje ubbaje te le. Dooje tar
le ke maje, a keje tarje wɔju dɔ neje ke
nange neenn, ke bbo ne-kingaje tɔy dɔ tar
le are tar le ande ang.

23 A mare dewje toje ddew kara baa ke
nange ke maji ke ń-dubbu ne te. Dooje
tar le a, ń-gereje kande ke maje ngaa
dandeje kande. Mareje andeje dɔdɔku,
mareje andeje dɔmisan, a mareje andeje
dɔmota.»

Gusu-tar dɔ mu te ke maji ang

24 Jeju tel pa mare gusu-tar arede na:
«Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke
dew ke dubbu kande-ko ke maji me ndɔɔ
te laa.
25 Kare ke dewje aw tibbije til te a,
mare nje-baan ddee dubbu mu ke maji
ang horo ko te ke maji le a ɔtu.
26 Kare ke koje le teeje ngaa aw andeje
a, mu ke maji ang le tee tɔ.
27 Nje-kulaje le nje-ndɔɔ le ddeeje rɔe
te ngaa paje na: «Ebbejeje, kande-ko ke
maji a e-dubbu ndɔɔ lei. A lo ke dda bba
mu ke maji ang neenn in te wa?»
28 Nilade te na: «Mare nje-baan a dda
neenn.» Yeenn ngaa nje-kulaje le dujeje
na: E-ndiki kare jaw ń-tɔru mu ke maji
ang le ke ddang wa?»
29 Nilade te na: «E-tɔruje ang mba, kare
aw tɔruje mu ke maji ang le a, e-tɔruje ne
koo ke maji le tɔ.
30 Inyajede are ń-nduje naa te ndereng
ndɔ kuja ko te. A bbo ndɔ kuja ko le ase
a, ma pa kare nje ke a kujaje koo le na:
E-tɔruje mu ke maji ang le dɔngɔr, ngaa
e-tɔje ke dɔe dɔe ta ulaje puru te.» Goe te
a e-toje koo ke maji le unguje me dam te
lem.»

Gusu-tar dɔ kande ko te ke ria na Mutarde

31 Jeju tel pa mare gusu-tar arede bbay
na: Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke
kande ko ke ria na motarde ke dew unn
ngaa dubbu me ndɔɔ te laa.
32 To kande ko ke to ten uta kese kande
koje tɔyn. A toke ń-tee a, ń-ngal nuta kese
koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Ń-ddee to kake
are eelje ke darâ ddeeje ddaje key lede me
barkemeje te.»

Gusu-tar dɔ wum te

33 Jeju pa mare gusu-tar arede bbay na:
«Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke
wum ke dene unn ngaa bɔkɔlɔ ke nduju
ase sambe kara are bɔru nduju le ti.»

Jeju aw pa tar ddew gusu-tarje te mba ddi wa?

34 Ddew gusu-tarje te a Jeju aw pa ne
tarje neenn tɔyn are dewje ke banya.
Mare tar kara ke na pa karede baa a kinya
gusu-tar goto.
35 Yeenn bba tar le Lubba ke nje-kila
mber-tar pa le ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ.
Ń-pa na:

«Ma kunn gusu-tar bba ma pa ne tar,
Ma kila mber neje ke toje lo-kiyae te unn
kutue dɔ ndɔ te ke m-dda ne neje
tɔyn.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ mu te ke maji ang

36 Yeenn a, Jeju inya dewje ke banya le
ngaa aw key. Nje-njaje-goe te awje ngɔsi
saa ngaa paje areje na: « Ɔru gel gusu-tar
ke dɔ tiro te le areje joo.»
37 Nilade te na: «Nje-dubbu ko ke maji
le to Ngonn le dew.
38 Ndɔɔ le to dewje ke dɔ nange te. Ko
ke maji le to dewje ke me Bbe-kɔn le. A
mu ke maji ang le to dewje ke toje to
engan Nje-baan.
39 Nje-baan ke dubbu mu ke maji ang
le to Esu. Ndɔ kuja kande ko le to ddutu
ndɔ, nje-kujaje kande ko le to anjije.
40 Ddutu ndɔ a, ne a to ddew kara baa
toke daw ń-tɔru mu ke maji ang ta kungu
poro.
41 Ngonn le dew a kula anjije laa kare ń-
tɔruje dewje ke aw ddaje are koo me te le
nje-marede aw oso, ke dewje ke aw ddaje
neje ke maji ang me bbe-kɔn te laa,
42 ta da kungude kem tɔku puru te. Lo
teenn, da nɔnje ngaa da ngerje ngangede.
43 A kare teenn, dewje ke toje gate gate
ke Lubba a ndɔrenje kayn kayn toke le
kare me Bbe-kɔn te le Bɔdede. Dew ke ee
ke mbi a oo tar neenn.»

Gusu-tar dɔ ne-kinga te ke diya me ndɔɔ te

44 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa
ke ne-kinga ke diya me ndɔɔ te. Mare dew
tee dɔe te ngaa iya toke siki. Rɔe neele
ngaa, naw ń-labbe neje laa tɔyn, a ń-tel
ń-ddee ń-ndoko ndɔɔ le.»

Gusu-tar dɔ mere te ke gate ngeng

45 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa
tɔ ke nje-ne-labbe ke aw sange mereje ke
kura.
46 Toke ninga mare mere ke gate ngeng
a, naw ń-labbe neje laa tɔyn ngaa ń-ddee
ń-ndoko mere le.»

Gusu-tar dɔ ddenge te

47 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa
tɔ ke ddenge ke dila bâ ngaa uwa kanjije
dang dang.
48 Toke kanjije ddusu ddenge le a,
nje-ndɔnje-maann le ndɔruje teeje ne ta
maann te ngaa isije nange ngaa ɔruje kem
kanjije le. Kanjije ke maji a dunguje me
kare te, a ń-tilaje kanjije ke maji ang kɔrɔ.
49 Ne a to ddew kara baa toke baann
ddutu ndɔ te tɔ. Anjije a ddeeje ta kɔru
kem dewje ke maji ang ke dewje ke gate
gate,
50 ta kungude kem tɔku puru te.
Lo teenn, da nɔnje ngaa da ngerje
ngangede.»

Ne-kingaje ke siki, ke ne-kingaje ke to konne

51 Jeju duju nje-njaje goe te na: «E-
gereje kande tarje neenn tɔyn njaa wa?»
Dilaeje te na: «N-gere njaa.»
52 Ń-pa narede na: «Mba yeenn a, nje-
kɔru gel ndu ke gere neje ke dɔ Bbe-kɔn
te ke darâ to ddew kara baa ke nje-key ke
oto neje ke siki ke konn neje me dam te
laa tee ne.»

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

53 Toke Jeju pa gusu-tarjeenn le nunga
a, nɔtu loe teenn.
54 Naw Najarete, bbe te ke ń-tɔku kete,
ngaa nunn kutu tɔju ne dewje me key-
mbɔnaaje te lede. Ne-tɔjuje laa le gange
singade ngaa ń-paje na: «Ninga ne-gere
neenn dda wa? Ninga singa dda ne-
mɔrije neenn dda wa?
55 Ngonn le nje-dda kake * le a neenn
ang wa? Kɔenje a to Mari ngaa ngakɔenje
a toje to Jake, Jejebbe, Simɔ, ke Jude ang
wa?
56 Ngakɔnaneje tɔyn eeje horoje te
neenn tɔ ang wa? Yeenn a, ninga singa
dda neje neenn dda wa?»
57 Nejeenn dda are doo mede te ang. A
Jeju pa arede na: «Dewje aw walje nje-
kila mber-tar le Lubba kese loje te tɔyn,
bbo bbe te ke nisi te, wase me key te laa
ang.»
58 Jeju dda ne-mɔrije nya nya Najarete
ang mba, dooje mede te ang.

14

Tar yo le Jan Batisi

1 Dɔ ndɔe teenn, Erode Antipase ke to
mbay ke Galile oo tam Jeju a,
2 pa are nje ke aw ddaje kula kɔye te
na: «Jan Batisi ann. Ni horo dewje te ke
oy! Mba yeenn a ninga singa ta dda ne-
mɔrijeenn.»
3 Mba kete, Erode are duwa Jan ń-tɔe
dilae key-kula te wɔju dɔ Erodiade ke to
dene le ngokɔen Pilipi.
4 Mba Jan pa are na: «Ee ke ddew ta taa
Erodiade to dene lei ang.»
5 Erode ndiki ta tɔl Jan le, a ń-bbeel
Jiipije mba dooje Jan to nje-kila mber-tar
le Lubba.
6 A ndɔ kusu kuju Erode a, ngonn le
Erodiade ke dene la nɔ dewje te are neel
Erode nya.
7 Yeenn a, Erode unda yo are ngonn ke
dene le na: «Ne tɔyn ke e-duju a, ma
kari.»
8 Kɔenje tulae are ń-pa na: «Lo te neenn
njaa, arem dɔ Jan Batisi me tɔku pambala
sambe te.»
9 Rɔ Erode neele ang. A nunn ndu kare
dare neenn le wɔju dɔ yo ke nunda kem
dewje te ke ń-bbarde kusu te le.
10 Yeenn a, nula dew key-kula te nare
aw gange dɔ Jan le.
11 Dila dɔ Jan me tɔku pambala sambe
te ngaa ń-ddee ne dare ngonn ke dene le
aw ne are kɔenje.
12 Nje-njaje-go Jan te le ddeeje unnje
niine aw dubbuje. Goe te a, daw ń-paje
tare dareje Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

* **13:55 13.55** Ke ndɔn tar le Gerekeje, nje-dda kake to dew ke aw unn dɔ-key ddem, aw dda mare kulaje dang dang ke kake ddem ke erje ddem

13 Toke Jeju oo tar neenn le a, nunn tɔku
to ngaa nɔtu lo teenn naw ke kare baa lo
te ke iya rɔe. A dewje ke banya ooje tare
ngaa, inje me tɔku bbeje te le unnje go
maann, ɔruje goe ke gɔlde.
14 Toke Jeju in me tɔku to te le uru
nangê ngaa oo dewje ke banya le a, ddae
ndoo. Yeenn a nɔru rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te
lede.
15 Dɔ-kare a, nje-njaje-go Jeju te ddeeje
paje areje na: «Lo neenn to me mu baa,
ngaa kare tɔy mban tɔ. E-tubba dewje ke
banya banya neenn le are dawje me bbeje
te ñ-ndokoje ne dusaje.»
16 A Jeju ilade te na: «Moo a, to maji
kare dawje ang. Sese njaa arejede ne
dusa.»
17 A ñ-paje dareje na: «Jee ke mapa mi
ke kanjije joo baa jije te neenn.»
18 Jeju pa arede na: «E-ddeeje ne
aremje.»
19 Goe te a, nare dewje ke banya le isije
dɔ muje te, a ñ-taa mapa ke mi ke kanji
ke joo le, ngaa nunn keme ke darâ a nare
wooyo Lubba. Goe te a, ñ-tete mapa ke mi
le ngaa nare nje-njaje goe te nare ñ-kayn
dewje ke banya le.
20 Dede tɔyn dusaje ne dare mede
ndann, ngaa ñ-mbɔnje kese ke nayn
ddusu kare dɔku gire joo.
21 Dewje ke usaje ne le aseje ne ke doro
mi. Deneje ke ngannje ñ-turade ang.

Jeju nja dɔ maann te

22 Njange baa goe te a, Jeju are nje-njaje
goe te aalje tɔku to kare daw ñ-nginaeje
tura maann te kete. A ne na nayn ta tubba
dewje ke banya le kare ñ-telje bbeje te
lede.
23 Ń-tubba dewje ke banya le. Goe te a,
naal dɔ ddingiri ta kaw duju Lubba ddew
ew. Dɔ-lo-kul pe a nisi lo teenn ke kare
baa.
24 To le aw ddew ew ke nange ngaa a, lel
ula aw tila ne kem nje-njaje go Jeju te le
are maann le aw lenge tɔku to le ke singa
nya.
25 Ngɔsi ke ta-lo-kare a, Jeju aw nja dɔ
maann te le aw ne ke rɔ nje-njaje goe te
le.
26 Toke nje-njaje goe te ooeje ke naw ñ-
nja dɔ maann te le a, dɔde saren ngaa ñ-
paje na: «Uma ann!» Ngaa bbeel ddade
nya are daw duruje ekii.
27 A Jeju pa arede njange baa na: «Ema
ann, e-bbeelje ang!»
28 Yeenn ngaa Piyar ilae te na: «Ebbe-
dewje, bbo to ei a, unn ndui are m-nja dɔ
maann te maw rɔi te.»
29 Jeju pa na: «E-ddee!» Piyar in me
tɔku to te le ddisi ngaa unn kutu nja dɔ
maann te le ta kaw ke rɔ Jeju te.
30 A toke Piyar oo lel ke aw ula ke singa
nya le a bbeel ddae, are nunn kutu dii
maann le. Yeenn a, nuru ekii na: «Ebbe-
dewje, ajim!»
31 Njange baa njaa Jeju ula jia uwae ne
ngaa pa are na: «Koo me te lei to ten baa
nya, mba ddi bba eje tar wa?»
32 Dede joo keme daalje me tɔku to te le
ngaa goe te a lel le ew rɔe.
33 Yeenn a, nje-njaje go Jeju te ke eeje
me tɔku to te le ɔsuje mekeje gɔlde nangê
nɔe te ngaa paje na: «E-to Ngonn le
Lubba njaa.»

Jeju aji nje-rɔ-toje nange te ke Jenejarete

34 Ń-gangeje maann le ngaa, ñ-teeje
nange te ke Jenejarete.
35 Dewje ke lo teenn le gereje Jeju.
Dulaje ke tar laa dɔ nange teenn le tɔyn
dare dewje ngaa, ñ-ddeeje ke nje-rɔ-toje
tɔyn rɔe te.
36 Ń-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare
ninya ddew nare ta-kubbu laa njaa baa
kara nje rɔ-toje le ɔruje ke jide. Yeenn a
dede tɔyn ke dɔreje le rɔ-toje lede tunga.

15

Tar dɔ ne-ji-bbeje te

1 Parijiyenje ke nje-kɔruje-gel-ndu inje
Jurusalem ddeeje rɔ Jeju te ngaa dujeje
na:
2 «Mba ddi bba nje-njaje goi te aw
mbeteje ne-ji-bbeje le kajeje wa? Mba
daw ta kusa ne a, ñ-tokoje jide ang*.»

* **15:2 15.2** Toko ji bbe le Jiipije to ne ke ne-ji-bbe a duju. Toke dew ɔru ne ke to ne-yerew, wase rɔe ɔru mare dew ke to Jiipi ang a, maji kare ñ-toko jia ta kɔru ne ne-yerew kete bba ta nusa ne.

3 Jeju ilade te na: «A sese, e-ddaje ne ke
turu Ndu le Lubba ang a ne-ji-bbeje lese
a aw ddaje mba ddi wa?
4 Mba Lubba pa na: ‹E-bbeel bɔije ke
kɔinje.› Ń-pa tɔ na: ‹Dew ke ndɔɔl bɔeje
wase kɔenje a maji kare ń-tɔle.›
5 A sese e-paje na: ‹Toke dew pa are
bɔeje wase kɔenje na: Ne ke meje ta
kumai ne le to ne ke m-ngem mba Lubba
a,
6 to tar le dew le ta bbeel bɔeje ang
ngaa.› Ne-ddaje ke baann a aw ddaje are
tar le Lubba ddee ne to ne ke baa wɔju dɔ
ne-ji-bbeje lese.
7 See nje-ngemje, Ejayi ila mber tar le
Lubba neenn dɔse te ke dɔgɔle. Tar le na:
8 ‹Dewje neenn aw walemje tade te baa,
a mede to dang sem.
9 Polo ke daw ń-polomje
to polo ke ture goto,
mba neje ke daw ń-tɔjuje
toje to nduje ke dewje baa a unnje.› »

Ne ke aw dda are dew ddee to ne-yerew

10 Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya
le ngaa pa arede na: «Ooje tar lem bbo
e-gereje kande tar neenn ke maje!
11 Ne ke aw aw me dew te a aw dda are
dew ddee ne to ne-yerew ang. Ne ke aw
tee ta dew te a aw dda are dew ddee to
ne-yerew.»
12 Goe te a, nje-njaje goe te ddeeje rɔe
te ngaa paje areje na: «Tar ke e-pa le oso
wur Parijiyenje le e-gere njaa wa?»
13 Jeju ilade te na: «Kake tɔyn ke Bɔy ke
ee darâ a ula ang, da kɔru ke ngirae baa.
14 Inyajede. Ń-toje to nje-kem-tɔje ke aw
ilaje kake ji nje-kem-tɔ mare de je te. Bbo
nje-kem-tɔ ila kake ji nje-kem-tɔ te a, dede
joo kem da kosoje me buwa te.»
15 Yeenn ngaa, Piyar pa are Jeju na:
«Ɔru gel gusu-tar ke e-pa neenn areje
joo.»
16 Jeju ilae te na: «Sese kara e-naynje
to dewje ke gere ne ang bbay wa?
17 E-gereje ang wa? Ne tɔyn ke ande ta
dew te aw mee te ngaa goe te a tee ungu
kɔrɔ.
18 A ne ke tee ta dew te in me dew te.
Neenn a aw dda are dew tel to ne-yerew.
19 Mba kejeje ke majang neenn tɔyn inje
me dew te: Tɔl dew, lo-to-majang, dda
kaya, bboko, tar-naji ke ke dɔgɔle ang,
nane ke naa.
20 Neje ke baann a aw dda are dew ddee
ne to ne-yerew. A toko ji ang a kusa ne
ne bba aw dda are dew ddee to ne-yerew
ang.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

21 Jeju ɔtu loteenn aw nange te ke Tir,
ke Sidon.
22 Mare dene ke Kana ke isi nange
teenn ddee rɔ Jeju te ngaa uru ekii na:
«Ebbe-dewje, ngonn le Dabbiti, oo kem
to ndoo lem! Ndil ke maji ang aw ula kem
ngunnun ke dene ndoo nya.»
23 A Jeju le ilae tar te kara ang. Nje-
njaje-goe te ddeeje rɔe te ngaa dujueje na:
«E-tubba dene neenn ke ddang mba naw
nuru ekii naw ń-ndole ne goje.»
24 A Jeju ilade te na: «Ngann Ijarayelje
ke toje toke ngann bateje ke naynje kɔrɔ
a Lubba ulam mba de a bbaye.»
25 A dene le ddee ungu mekeje gɔle
nangê nɔ Jeju te ngaa pa na: «Ebbe-
dewje, umam!»
26 Nilae te na: «Maji ta kunn ne-kusa
ke to wɔju dɔ ngannje kungu kare ngann
bisije ang.»
27 Dene le ilae te na: «Ye njaann, Ebbe-
dewje! A ngann bisije aw usaje buru ne-
kusaje ke aw gaynje nangê kɔ tabele te le
ebbede tɔ.»
28 Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Dene,
koo me te lei bo nya. Maji kare Lubba ari
ne ke aw duju le.» A kare teenn njaa rɔ
ngonne ke dene le ddee maji.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya

29 Goe te a, Jeju ɔtu keteenn ngaa aw
kar tɔku dange te ke Galile. Naw naal dɔ
ddingiri nisi te.
30 Yeenn ngaa dewje ke banya banya
ddeeje rɔe te ke nje-meteje, nje-gɔl-gotoje,
nje-kem-tɔje, dewje ke mbide utu ddem,
tade utu ddem, ke dewje ke eeje ke
mare rɔ-toje dang dang. Ń-ddeeje ke de
dungude nɔ Jeju te ngaa nɔru rɔ-to rɔde
te.
31 Toke dewje ke banya le ooje nje-
meteje ke mete lede nunga, nje-gɔl-gotoje

ke gɔlde ddee maji, nje-kem-tɔje ke ooje lo, ke dewje ke mbide utu ddem tade utu ddem aw paje tar, ke dewje ke eeje ke mare rɔ-toje dang dang ke rɔde ddee maji a, mede unda dɔ benya ngaa dɔseje gaji Lubba le Ijarayel.

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

32 Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: «Dewje ke banya banya neenn ddamje ndoo. Ń-naynje sem ndɔ mota ngaa, a dingaje ne ta kusa ang. M-ndiki ta kinyade kare ń-telje mede bbo baa ang, mba singade a kin kɔru ke ddew.»

33 Nje-njaje-goe te paje areje na: «Ja kinga ne-kusa dda lo te ke to me kɔr baa neenn ta kare ase dewje ke banya neenn wa?»

34 Jeju dujude na: «Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: «Jee ke mapa siri, ke mare ngann kanjije tɔ.»

35 Yeenn ngaa Jeju duju dewje ke banya le kare isije nangê.

36 Ń-jin mapa ke siri, ke kanjije le ngaa goe te a nare wooyo Lubba a, ń-tete ngaa nare nje-njaje goe te are dewje ke banya banya le.

37 Dede tɔyn dusaje ne dare asede. A ń-mbɔn kese ne-kusaje ke nayn le ddusu ngann kare siri.

38 Dewje ke usaje ne le eeje doro sɔ. A ń-tura deneje ke ngannje ang.

39 Goe te a, Jeju tubba dewje ke banya le are ɔtuje, a naal tɔku to naw nange te ke Magadan.

16

Parijiyenje, ke Saduseyenje dujuje ne-mɔri

1 Parijiyenje, ke Saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te ta nae. Ń-dujeje na: «E-dda mare ne-mɔri ke tɔju to Lubba a ulai are joo.»

2 A Jeju ilade te na: «Dɔ-lo-kul a, e-paje na: ‹Lo a to ke maje mba me dara kase.›

3 Ke endɔɔ a, e-paje na: ‹Ndi a kere bbokone mba me dara kase ngaa tel tuka ndul.› Bbo aaje kem dara a e-gereje ne ke a to. A, aseje ta gere ne ke a ddee go neje te ke aw ooje bbasine neenn ang wa?

4 Dewje ke bbasine ke majije ang, ngaa toje gate gate ke Lubba ang dujuje ne-mɔri. A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.» Goe te a, Jeju inyade a ɔtu.

Wum le Parijiyenje ke Saduseyenje

5 Kare te ke nje-njaje go Jeju te awje ta gange tɔku dange kaw turâ a, mede oy ta kaw ke mapaje.

6 Yeenn a Jeju pa arede na: «Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke Saduseyenje.

7 Nje-njaje-goe te le aw paje tar mbi naa te na: «Kake meje oy ta ddee ke mapa le a naw ń-pa ne tar neenn.»

8 Jeju gere tar ke daw ń-paje horo naa te le ngaa dujude na: «Mba ddi bba aw paje tar horo naa te e-paje na: ‹Mba mapa ke n-ddee ne ang le ann wa›? Koo me te lese bo ang.

9 Nayn e-gereje ang bbay wa? Mapa ke mi ke dingawje doro mi usaje ngaa e-mbɔnje kese kare baann wa le, mese oy dɔe wa?

10 Wase ye ke siri ke dingawje doro sɔ usaje ngaa e-mbɔnje kese ddusu kare baann wa le, mese oy dɔe wa?

11 Toke m-pa marese m-pa na: Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke wum le Sadusiyenje a, tar le mbɔbbu tar mapa ang. A mba ddi bba a kaseje ta gere me tar le ang wa?»

12 Yeenn ngaa, nje-njaje go Jeju te le gereje to tar ke Jeju aw pa wɔju dɔ ne-tɔjuje le Parijiyenje, ke Saduseyenje bbo to tar wum mapa ang.

Piyar pa ke tae na Jeju to ngonn le Lubba

13 Toke Jeju tee nange te ke Sejare ke Pilipi a duju nje-njaje goe te na: «Dewje aw paje na m-to na wa?»

14 Dilaeje te na: «Mareje paje na e-to Jań-Batisi, mareje paje na e-to Eli, a mareje paje na e-to Jeremi wase, a to kara le nje-kilaje mber-tar le Lubba.»

15 Jeju dujude na: «A sese, e-paje na m-to na wa?»

16 Piyar ilae te na: «E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke isi kem baa.»

17 Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Simɔ
ngonn le Jonase, rɔ-neel to lei, mba Bɔy
ke darâ a pa gel ne neenn ke ddaka ari
bbo dew a pa ari ang.
18 A ema, m-pa mari: E-to Piyar*. Dɔ er
te neenn le a ma kɔsu Egilisi*** lem ke te.
Ngaa yo a kase dda mare ne ke Egilisi le
ang.
19 Ma kari kele ta Bbe-kɔn ke darâ.
Ne tɔyn ke ɔku ddewe nangê to ne ke
dɔku ddewe darâ mban, ne tɔyn ke ɔru
ddewe nangê neenn, Lubba ɔru ddewe
darâ mban tɔ.»
20 Goe te a, Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe
te na dang kara ñ-paje dare mare dew to
ñ-to Mesi ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa

21 Dɔ ndɔe teenn njaa, Jeju unn kutu pa
ke ddaka kare nje-njaje goe te to to tar le
ne ta kaw Jurusalem, ta koo ndoo ji tɔkuje
te le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba, ke
nje-kɔruje gel-ndu. Da kare ñ-tɔlne ta ndɔ
mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy.
22 Piyar ɔre ke guku ngaa unn kutu kin
saa na: «Ebbe-dewje, maji kare Lubba
ɔri me te ke ddang. Neenn a kingai ndɔ
kara ang.»
23 A Jeju turu rɔe ngaa pa are Piyar le
na: «Esu, ɔtu ke ddang aw ddew ew sem!
E-to dew ke a ta tuju ddew lem, mba keje
lei to keje le Lubba ang, to keje le dewje
baa.»

Dew a kunn go Jeju toke baann wa?

24 Yeenn a, Jeju pa are nje-njaje goe te
na: «Dew ke ndiki ta kunn gom a, maji
kare neje rɔe ang ngaa, maji kare noto
kake-dese laa ngaa nunn gom.
25 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa
a, a kinga tebbe laa le ang. A dew ke ila
rɔe kɔrɔ wɔju dɔm a, a tel kinga tebbe laa
le.
26 Toke dew inga ne ke nangê neenn
tɔyn ngaa tebbe laa nayn ke kɔrɔ a, ne
ke maji ddi a na kinga ture te wa? Ddi a
na kare ta tel kinga ne tebbe laa le wa?
27 Mba Ngonn le dew a ddee me piti te
le Bɔeje, ke anjije laa. Ngaa na kuka dew
kara kara ase kula ddae.
28 Tɔkɔrɔ, m-pa marese: Mare dewje ke
eeje neenn a koyje ang ndereng da kooje
Ngonn le dew ke a ddee ta kɔn bbe to
tɔku-mbay.

17

Jeju turu to dang

1 Dda ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar,
Jake de ke Jan ke to ngokɔn Jake ungude
dɔe te ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ddew
ew.
2 Rɔ Jeju turu to dang kemde te ngaa
keme unn kutu ndoko toke le kare ngaa
kubbu laa turu ndɔren to ndɔren.
3 A ta koo a, nje-njaje goe te le ooje
Moyiji, ke Eli aw paje tar ke Jeju le.
4 Piyar pa are Jeju na: «Ebbejeje, to
maji kare n-naynje neenn. Bbo e-ndiki te
sem a, ma dda key-kam mota lo te neenn.
Kara lei, kara to le Moyiji, kara to le Eli.»
5 Kake ñ-nayn naw ñ-pa tar bbay a mare
mum ke ndɔren ddee kiri dɔde. Ndu
Lubba bbar me mum te le na: «Dew
neenn to ngonn ndiki lem, ke rɔm nelem
nya wɔju dɔe. Maji kare ooje tae.»
6 Kake nje-njaje go Jeju te le ooje ndu
Lubba le a, bbel uta dɔde are ñ-tee dosoje
ñ-debbeje kemde nangê.
7 Jeju ddee rɔde te, ɔrude ke jia ngaa pa
na: «E-bbeelje ang, inje taar.»
8 Kare ke dunnje kemde ke taar a, Jeju
ke kare baa njaa ngaa a dooeje.
9 Kare ke dinje dɔ dngiri te le daw ñ-
ddisije a, Jeju ndɔru mbide na: «Dang
bba e-paje tar dɔ ne te ke ooje neenn areje
mare dew ang ndereng ndɔ ke Ngonn le
dew a kin horo dewje te ke oy.»
10 Nje-njaje-goe te dujeje na: «Mba ddi
bba nje-kɔruje gel-ndu na Eli a, a ddee
dɔngɔr bba wa?»
11 Nilade te na: «Tɔkɔrɔ, Eli a, a ddee
dɔngɔr mba mɔse neje tɔyn dɔgɔle te.
12 A ema m-pa marese to Eli ddee mban.
Dewje gereje ang a ddaje saa ne ke mede
ndiki. Da dda Ngonn le dew majang ddew
kara baa toke baann tɔ.»
13 Nje-njaje-goe te gereje ke maje to, to
tar le Jan-Batisi a naw ñ-pa.

Jeju aji ngonn ke ndil isije mee te

* **16:18 16.18** Piyar ke tar le Gerekeje to er

14 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje
ngɔsi ke dewje ke banya. Mare dew ddee
rɔe te ngaa ungu mekeje gɔle nangê nɔe
te.
15 Ń-pa na: «Ebbemje, oo kem-to-ndoo
le ngunum ke dingaw neenn. Rɔ-to ndilje
ke maji ang ddae are noo ndoo nya. Noso
me puru te wase me maann te gɔl banya
nya.
16 Maw saa rɔ nje-njaje goi te, a dumaje
ne pin.»
17 Jeju pa na: «See dewje ke bbasine
koo me te lese goto ddem, e-gereje dɔjise
ang ddem. Ma nayn ke se bbay mba ndɔ
baann wa? Ma tɔ wurum dɔ kula-ddase
te mba ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke
ngonn le ke neenn aremje.»
18 Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa
ń-tee ke ddang are kare teenn njaa, rɔ
ngonn le ddee maji.
19 Yeenn a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje
rɔe te de saá ke karede baa ngaa dujeje
na: «Mba ddi bba ja ta tubba ndil ke maji
ang neenn a juma ne pin wa?»
20 Jeju pa arede na: «Mba koo me te
lese ten baa. Tɔkɔrɔ m-pa marese, bbo
koo me te lese to ten baa toke le kande
ko ke ria na motarde a e-paje are ddingiri
neenn na: ‹E-ngese neenn aw to yonn› a,
na ngese.› Mare ne kara ke a kuta singase
goto.
21 [Toke e-mbeteje ne-kusa ngaa e-
dujuje Lubba nya bba a tubbaje ndilje ke
baann.»]

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

22 Mare ndɔ, toke nje-njaje-go Jeju te
ingaje naa Galile a ń-pa narede na: «Da
kula Ngonn le dew ji dewje te.
23 Da tɔleje ngaa ndɔ mota laa a na kin
horo dewje te ke oyje.» Toke nje-njaje go
Jeju te ooje tar le a, ń-ndingaje ndoo nya.

Jeju de ke Piyar dukaje lambo key-polo-Lubba

24 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te
ń-teeje Kaperenayum a, nje-taaje nare-
lambo key-polo* Lubba ddeeje rɔ Piyar
te ngaa dujeje na: «Nje-ne-tɔ lese uka
lambo key-polo-Lubba ang wa?»
25 Piyar ilade te na: «Naw nuka njaa!»
Kake Piyar a ta kande key be a, Jeju
ɔru tae dɔngɔr ngaa pa na: «Simɔ, keje
lei dɔ tar te neenn toke baann wa? Nje
ke dda a aw ukaje lambo ke mbayje ke
nangê neenn wa? Ngann nje-bbeje wase
nje-mbaje wa?»
26 Piyar ilae te na: «Nje-mbaje.» Jeju
ilae te na: «Yeenn a to tar le ngann nje-
bbeje ta kuka lambo ang.
27 Kare jula wungu mede te ang a, aw
bâ aw ila kii. Dɔngɔr kanji ke a kɔre njaa
a, e-teyn tae a, a kinga kande nare. Unn
kande nare le aw ne arede to lambo lem
ddem, lei ddem.»

18

Dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ

1 Kare teenn, nje-njaje-go Jeju te ddeeje
rɔe te ngaa dujeje na: «Na to dew ke bo
horo dewje te ke eeje me Bbe-kɔn te ke
darâ wa?»
2 Jeju bbar mare ngonn, undae horode
te danna
3 ngaa pa na: «Tar ke tɔkɔrɔ a maw m-
pa marese. E-turuje ddew lese ta ddee
toke ngannje ke ngaji neenn. Baann ang
a, a kandeje me Bbe-kɔn te ke darâ ndɔ
kara ang.
4 Dew ke dda rɔe ten toke ngonn neenn
to dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ.
5 Dew ke taa ngonn ke ngaji toke be ke
rɔe te wɔju dɔm a, ema njaa a ń-tam ke
rɔe teenn.»

Ne ke a dda kare dew oso me majang te

6 «Dew ke dda are mare dew horo
ngannje ke ngaji ke ooje mede te sem oso
me majang te a, maji ta tɔ tɔku biri er gɔse
te kilae me tɔku ba te.
7 To kem-to-ndoo nya. Ne ke a dda kare
dew oso me majang te banya nya. Tɔkɔrɔ,
ne ke a dda kare dew oso me majang te a
to ke ndɔ tɔyn. A to ndoo nya kare dew
ke dda are nje mare oso.
8 Toke jii wase gɔli dda are oso me
majang te a, e-gangede ungude kɔrɔ. Kaw
lo te ke dewje isije te ke tebbe ji kara wase
gɔl kara maji uta kaw kem puru te ke aw

* **17:24 17.24** Lambo key-polo-Lubba to nare ke Jiipijije ke dingaw ke eeje ke bbal dɔjoo wase uta yeenn aw ukaje ke bbal bbal ta mɔse ne key-polo-Lubba.

ɔn ke ndɔ ke ndɔ jii joo kem wase gɔli joo kem.
9 A bbo kemi dda are oso me majang te a, maji kare ɔru kemi le ila kɔrɔ. Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe kemi kara baa maji uta kaw kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ kemi joo kem.»

Gusu-tar dɔ bate te ke nayn

10 «Aaje ke maje! E-yabbeje mare dew kara horo dewje te ke ten neenn ang. M-pa merese, anjije lede aw arje ke ndɔ tɔyn nɔ Bɔmje te darâ.
11 Mba Ngonn le dew ddee ta kaji dewje ke naynje ke kɔrɔ.
12 Tar ddi a aw ejeje dɔ gusu-tar te neenn wa? Toke mare dew ee ke bateje kɔr kara ngaa mare kara nayn a, na kinya keseje ke dɔjikara gire jikara le dɔ ddingiri te mba tel kaw sange ye ke kara le kingae bba ang wa?
13 A toke ningae a, m-pa marese, rɔe a neele nya wɔju dɔ bate ke kara le uta rɔe ke a neele wɔju dɔ bateje ke dɔjikara gire jikara ke naynje ang le.
14 Ddew kara baa, Bɔsese ke ee darâ ndiki kare mare dew kara horo dewje te ke ten neenn nayn kɔrɔ ang.»

Ddew gɔl tar le nje-koo me te je

15 «Toke ngokɔin dda sei majang a, aw ingae ke kare e-pa are. Bbo noo tar lei a, nayn to tel a e-tel saa ddew te ke maji.
16 Bbo noo tar lei ang a, e-bbar dew kara wase joo ungude dɔi te. Ddew kara baa toke Makuru le Lubba pa na: ‹Da gɔl tar nɔ nje-tar-najije te joo wase mota.›
17 Toke ń-mbete ta koo ndeje lede le a, e-pa tare are Egilisi. Bbo ń-mbete ta koo ta Egilisi tɔ a, maji kare ooe to dew ke gere Lubba ang wase toke le nje-taa nare lambo.
18 «Tɔkɔrɔ m-pa marese, ne tɔyn ke e-mbeteje nangê neenn a, Lubba mbete darâ mban. Ne tɔyn ke e-ndikije te nangê neenn a Lubba ndiki te darâ mban.
19 «M-tel m-pa marese, Bɔmje ke ee darâ a kare ne tɔyn ke dewje joo horose te ddaje me-kara mba dujue.
20 Mba lo ke dewje joo wase mota uwaje dɔ-naa ke te ke rim a, mee horode te.»

Tar kɔru tar dɔ naa te

21 Yeenn ngaa Piyar ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Ebbemje, toke ngokɔm dda sem ne ke maji ang a, ma kɔru tar dɔe te gɔl bann wa? Gɔl siri wa?»
22 Jeju pa are na: «M-pa mari, ɔru tar dɔe te gɔl siri baa ang. Ɔru tar dɔe te gɔl dɔsiri ndereng gɔl siri.
23 Mba yeenn a, tar Bbe-kɔn ke darâ to toke tar le mare mbay ke ndiki ta koo go ne laa ke to dɔ nje-kulaje te laa.
24 Kake nunn kute a, ń-ddee ke mare nje-kula laa ke nare laa to dɔe te kande nare doro doro.
25 Nje-kula laa le ee ke nare ta kuka ne bbange le ang, ngaa ebbeeje unn ndu kare ń-labbe, ne ddem, dene laa ddem, nganne ddem, ke ne kingaje laa ddem mba kuka ne bbange ke dɔe te le.
26 Kake nje-kula le oo baann a, ungu mekeje gɔle nangê nɔ ebbeeje te le ngaa pa na: ‹Ore wuri, a ma kuka bbangeje lei le tɔyn!›
27 Ebbeeje le oo kem-to-ndoo laa ngaa ɔru bbange ke dɔe te le a inyae are nɔtu.
28 Kare te ke nje-kula le tee ddaka a, oo mare nje-kula mare ke bbange laa to dɔe te kande nare dɔdɔku. Nuwa gɔse ń-tɔ naa te ngaa ń-pa nare na: ‹Uka bbange lem!›
29 Nje-mare le ungu mekeje gɔle nangê nɔe te ń-dda rɔe to ndoo na: ‹Ore wuri, a ma kuka bbange lei le tɔyn njaa!›
30 A Nje-kula le mbete, ngaa uwae ilae key-kula te kare ń-nayn teenn ndereng ta nuka bbange laa le tɔyn bba ta dinyae.
31 Kese nje-kula mare ooje baann a ddade ndoo ngaa daw dɔru gel nejeenn le tɔyn dare ebbedede le.
32 Yeenn a, ebbedede le ula are daw ń-bbare ngaa pa are na: ‹Ei, nje-kula ke maji ang! Mɔru bbange lem ke to dɔi te tɔyn mba dda ke e-dda rɔi to ndoo arem.
33 A ei, ase ta koo kem-to-ndoo le nje-mari toke moo kem-to-ndoo lei le tɔ ang wa?›
34 Wungu ɔn ebbeeje le nya. Nuwae nilae key-kula te kare dula keme ndoo ndereng ta nuka bbange ke dɔe te le tɔyn bba.»

35 Ta kutu ne dɔe a, Jeju pa na: «Toke ɔruje tar dɔ naa te ang a, Bɔy ke ee darâ a dda ne ke se ddew kara baa toke baann tɔ.»

19

Maji kare dingaw tubba dene laa ang

1 Toke Jeju pa tar le nunga a, nɔtu Galile naw nange te ke Jude tura Jurden te.
2 Dewje ke banya unnje goe are nɔru rɔ-to rɔde te lo teenn.
3 Parijiyenje ddeeje rɔe te ta nae. Yeenn a ń-dujeje na: «Ndu are ddew dingaw kare tubba dene laa wɔju dɔ ne tɔyn ke dene laa le dda wa?»
4 Nilade te na: «E-turaje tar ke ń-dda me Maketuru te le Lubba le ang wa? Tar le na: ‹Kunn-kutu ne te, Lubba ke nje-dda neje tɔyn dda dingaw ke dene.›
5 Ngaa Lubba pa na: ‹Mba yeenn a, dingaw a kinya bɔeje ke kɔenje, na nayn ke dene laa ngaa dede joo kem da ddeeje to da-rɔ ke kara baa.›
6 Yeenn a, deeje joo ang ngaa, ń-ddeeje to da-rɔ ke kara baa. Ne ke Lubba mbɔn naa te a, maji kare dew kayn hore ang ngaa.»
7 Dilaeje te na: «Mba ddi bba Moyiji unn ndu kare bbo dingaw tubba dena laa a, maji kare nare maketuru ke a tɔju to ninyae mban wa?»
8 Nilade te na: «Wɔju dɔ me-ketere lese a Moyiji are ne se ddew kare e-tubbaje ne deneje lese. A kunn-kutu ne te, tare to toke baann ang.
9 M-pa marese: Toke mba tar kaya ang a bbo dew tubba dene laa ngaa taa mare dene a, ń-dda lo-to-majang.»
10 Nje-njaje-goe te le paje na: «Bbo toke baann a, taa dene ang a maji.»
11 Jeju ilade te na: «Dewje tɔyn a kaseje ta ndiki te ke tar neenn ang, nje ke Lubba arede ddew bba.
12 Mare neje nya ɔku ddew dingawje ta taa dene. Mareje duju ne de toke baann, a mareje ń-ddade to enukuje, a mareje dede njaa ń-ddaje rɔde to enukuje wɔju dɔ Bbe-kɔn le Lubba. Dew ke ase ta ndiki te ke tar neenn a, maji kare ń-ndiki te.»

Jeju taa ngannje ke mbate ke rɔe te

13 Dewje ddeeje ke ngannje ke mbate rɔ Jeju te kare nila jia dɔde, ta ń-duju Lubba dɔde te. A nje-njaje-go Jeju te le inje ke de.
14 Jeju pa arede na: «Inyaje ngannje ke ngaji are ddeeje rɔm te bbo ɔkujede ddew ang. Mba Bbe-kɔn le Lubba to mba dewje ke toje toke ngannje ke ngaji neenn.»
15 Nila jia dɔde te, ngaa goe te a nɔtu lo teenn.

Tar ke dɔ basan te ke to ke nje-ne-kinga

16 Mare dingaw ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Nje-ne-tɔju, ddi ke maji a, maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
17 Jeju ilae te na: «Mba ddi a e-dujum tar dɔ ne te ke maji wa? Lubba kara baa maji. Toke e-ndiki ta kinga tebbe a, e-dda ne ke turu nduje le Lubba.»
18 Basan le tel duju Jeju na: «Nduje ke dda wa?» Jeju ilae te na: «E-tɔl dew ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa tar-naji ngem dɔ dew te ang.
19 E-bbeel bɔije ke kɔinje. E-ndiki nje-mari toke da-rɔi njaa.»
20 Basan le ilae te na: «M-dda nejeenn tɔyn mban. Ddi a nayn ta dda bbay wa?»
21 Jeju ilae te na: «Toke e-ndiki ta ddee maji tɔyn a, aw e-labbe neje ke ee ne, ta e-kayn nare nje-ndooje a, a kinga ne darâ. Goe te a, e-ddee unn gom!»
22 Kake basan le oo tar le a, rɔe neele ang ngaa ɔtu mba nee ke ne-kingaje nya.
23 Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa marese, a to ngeng nya ke nje-ne-kinga kare ande Bbe-kɔn te le Lubba.
24 M-tel m-pa marese bbay, kande le nje-ne-kinga me Bbe-kɔn te le Lubba a ngeng kuta kande le jambal*** buwa suwa te.»
25 Tar le gange singa nje-njaje-go Jeju te le ngaa paje na: «Bbo baann a, na bba a kase kinga kaji wa?»
26 Jeju aade ngaa pa arede na: «To ne ke nya dewje. A Lubba ase ta dda ne tɔyn.»
27 Piyar pa are na: «Oo, jinya neje leje tɔyn ngaa junn goi. Tar ke dɔje te a to toke baann wa?»
28 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese, ndɔ ke neje tɔyn a turuje toke siki, kare te ke Ngonn le dew a kisi

ngende-mbay te ke to ne-piti a, sese ke
unnje gom kara a kisije dɔ ngendeje te
dɔku gire joo mba gange sariya dɔ gel-
kuju ngann Ijarayelje te ke dɔku gire joo
tɔ.
29 A dewje tɔyn ke inyaje key lede,
ngakɔnde ke dingaw, ke ngakɔnde ke
dene, bɔdede ke kɔndede, ngannde wase
ndɔɔje lede, wɔju dɔm a, da kinga ne gɔl
dɔdɔku uta yeje ke kete ddem, da kingaje
tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ddem.
30 Nya le dewje ke toje to dewje ke
dɔngɔr bbasine neenn, a toje to dewje ke
guku. A nya le dewje ke toje to dewje ke
guku bbasine neenn, a toje to dewje ke
dɔngɔr.»

20

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 «Tar Bbe-kɔn le Lubba to toke tar le
mare nje-ndɔɔ ke tee ke esin baa mba
sange dewje kare aw ndɔɔ binye te laa.
2 Dooje taa naa kare nukade kande nare
kara, mba ndɔ kara kara. Goe te a nare
daw ndɔɔ binye te laa le.
3 Tee gɔl kare jikara te ke ke endɔɔ a, ñ-
tee ddaka, a noo mare nje-kulaje ke ingaje
kula ta dda nang, ngaa arje nata.
4 Ñ-pa narede na: ‹Aw ddaje kula
me ndɔɔ binye te lem a, ma kukase ke
dɔgɔle.›
5 Nje-kulaje le awje ndɔɔ le. Nje-ndɔɔ le
tee ddaka bbay ke gɔl kare dɔku gire joo,
ngaa ñ-tel ñ-tee ke gɔl kare mota ke lo-kul
te tɔ, a ñ-dda toke baann bbay.
6 Nje-ndɔɔ le tel tee ddaka ke gɔl kare
mi ke dɔ lo-kul te bbay a, noo mare nje-
kulaje arje lo teenn le bbay, ngaa ñ-pa
narede na: ‹Mba ddi bba arje neenn ke
ndɔɔ baa ndereng kare be neenn a, e-
ddaje ne kara ang wa?›
7 Dilaeje te na: ‹Jar baa mba dew kara
otoje kula te ang.› Ñ-pa narede na: ‹Aw
ddaje kula me ndɔ binye te lem tɔ.›
8 «Dɔ lo-kul a, nje-ndɔɔ le bbar nje-kaa-
lo dɔ neje te laa ngaa pa are na: ‹E-bbar
nje-kulaje le, ta ukade kara kara tɔyn.
Unn kutue dɔ dede te ke ñ-ddeeje dɔ guku
bba ta e-tee ne dɔ nje te ke ddeeje dɔngɔr.›
9 Nje ke ddeeje ke gɔl kare mi ke dɔ-lo-
kul te ddeeje ngaa ingaje kande nare kara
kara tɔyn.
10 Dede ke dɔngɔr, ñ-ddeeje tɔ. Dejeje
to na kingaje nare uta nje ke guku a, dede
njaa kara dingaje kande nare kara kara
tɔyn tɔ.
11 Kare te ke dingaje nare le a, ñ-naneje
ke nje-ndɔɔ le,
12 ñ-paje na: ‹Nje-kulaje ke ddeeje dɔ
guku ngaa ddaje kula kare kara baa a,
ukade ase naa ke jeje ke kula uwa taaje
ddem kare ɔsuje ddem toke baann wa?›
13 Nje-ndɔɔ le pa are mare kara horode
te na: ‹Naam, mulai naa te ang. Jee sei
joo taa naa mba kande nare kara, mba
ndɔ kara kara ang wa?
14 E-taa nare lei bbo ɔtu tam te ke
ddang. M-ndiki ta kare nje-kula ke dɔ
guku inga nare ase sei naa.
15 Mee ke ddew ta dda ne ke mem ndiki
ke nare lem ang wa? Wase aw aam ke
kem ke maji ang wɔju dɔ maji lem le wa?›
»
16 Jeju pa bbay na: «Dewje ke dɔ guku,
a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A dewje ke
dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke dɔ guku.»

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

17 Toke Jeju aw aw ke Jurusalem a, ñ-
bbar nje-njaje goe te ke karede baa, ngaa
ñ-pa narede ke ddew na:
18 «Ooje, jaw jawje ke Jurusalam.
Nunn, da kila Ngonn le dew ji tɔku nje-
poloje Lubba te, ke ji nje-kɔruje gel ndu
te. Da gangeje sariya yo dɔe te,
19 ngaa da kilae ji dewje te ke gereje
Lubba ang kare dɔjeje ñ-kokoje ne. Da
tundae ke ndey, ngaa da tɔle kake-dese
te. Ndɔ mota laa a, na kin horo dewje te
ke oy.»

Kɔn Jake de ke Janje duju ne ji Jeju te

20 Goe te a, dene le Jebede aw ke nganne
ke dingaw ke joo rɔ Jeju te. Nungu mekeje
gɔle nangê ngaa ñ-dda rɔe to ndoo rɔ Jeju
te mba duje mare ne.
21 Jeju duje na : «Ddi a e-ndiki wa?»
Nilae te na: «Unn ndui ta bbo ndɔ ke a ta
kɔn mbay a, ngannem ke joo neenn, mare
kara isi dɔ ji-kɔli te, a ne ke kara nisi dɔ-ji
geli te.»

22 Jeju ilae te na: «E-gereje ne ke aw
dujuje ang. A kaseje ta kay engo-kem-to-
ndoo ke ma ta kay wa?» Dilaeje ta na: «Ja
kase kay.»
23 Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ, a kaseje ta
kay engo-ndoo lem le njaa. A, tar kisi dɔ-
ji kɔlum te wase dɔji gelem te to tar lem
ang. Lo le to wɔju dɔ nje ke Bɔmje mɔse
wɔju dɔde.»
24 Toke kese nje-njaje go Jeju te ke dɔku
le ooje tar le a wungu ɔnde dɔ Jan de ke
Jake te le.
25 Jeju bbarde tɔyn ngaa pa na: «E-
gereje to mbayje ke aw ɔnje dɔ dewje, aw
ddaje dingaw dɔde te, ngaa dewje ke bo
aw nyaje dɔ dewje te.
26 Maji kare ne ke baann to horose te
ang. Dew ke ndiki ta ddee bo horose te a,
maji kare ń-dda rɔe to nje-kula lese.
27 Bbo mare dew horose te neenn ndiki
ta to dew ke dɔngɔr a, maji kare ń-dda rɔe
to bbere lese.
28 Ddew kara baa, Ngonn le dew ddee
kare dewje ddeeje to nje-kulaje laa ang.
Ń-ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn rɔe
to ne-kuka dɔ dewje ke banya.»

Jeju dda are nje-kem-tɔje joo ooje lo

29 Kare te ke Jeju ke nje-njaje goe te
aw teeje me bbe te ke Jeriko ke ddaka a,
dewje ke banya unnje goe.
30 A ta koo a, mare nje-kem-tɔje joo
ke isije mbɔr ddew te ooje na Jeju a aw
nday. Duruje ekii na: «Ebbejeje, Ngonn
le Dabbiti, oo kem to ndoo leje.»
31 Dewje ke banya le inje ke de kare
dutu tade. A duruje ekii nya bbay na:
«Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to
ndoo leje!»
32 Jeju are lo kara, bbarde ngaa pa na:
«Ddi a e-ndikije kare m-dda marese wa?»
33 Dilae te na: «Ebbejeje are joo lo.»
34 Jeju oo kem-to-ndoo lede ngaa ula jia
ɔru ne kemde. Kem naa te neenn njaa a,
dooje lo ngaa dunnje goe.

21

Jeju ande Jurusalam

1 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw
ddeeje ngɔsi ke Jurusalam ngaa, ń-teeje
mbɔr bbe te ke Betepaje dɔ ddingiri kake
olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo
nɔe te kete.
2 Ń-pa na: «Awje me bbe te ke to nɔse
tee tonn. Njange baa njaa a kooje kɔn
kororo ke ń-tɔe ngaa ngonne ar mbɔre te.
E-tuteje ta e-ddeeje ke de aremje.
3 Bbo mare dew pa ke se tar a, ilaeje te
na: ‹Ebbejeje a ndiki kororoje le.› Njange
baa njaa na kinyade karese.»
4 Baann bba kare tar le Lubba ke nje-
kila mber-tar laa ndaji ddee to ne ke
tɔkɔrɔ. Tar le na:
5 «E-paje are dewje ke Siyɔn***:
Ooje, mbay lei aw ddee ke rɔi te,
ń-to dew ke wul pe,
nisi dɔ kɔn kororo te,
ke dɔ ngonn kororo te
ke to da ke daw ń-dda ne kula.»
6 Nje-njaje go Jeju te le ɔtuje awje ngaa
ddaje ne ke turu ndu Jeju le.
7 Ń-ddeeje ke kɔn kororo, ke ngonn ko-
roro. Dunguje kubbuje lede dɔ kororoje
te le dare Jeju isi dɔe te.
8 Dewje ke banya labbeje kubbuje lede
dɔ ddew te. Mareje teteje kamje unguje
ddew-bô.
9 Dewje ke banya ke aw njaje nɔe te, ke
dede ke daw ń-njaje goe te daw duruje
ekii na: « Ojana to le Ngonn le Dabbiti!
Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew
te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje. Jɔsuje
gaji Lubba ke isi ddutu dara te!»
10 Toke Jeju ande Jurusalam a, me bbe
tɔyn yeke. Dewje dujuje tar na: «Na ann
wa?»
11 Dewje ke banya le ilaje te na: «Jeju,
nje-kila mber-tar le Lubba ann, nin Na-
jarete nange Galile te.»

Jeju ande me key-polo-Lubba te

12 Goe te a, Jeju ande me key-polo-
Lubba te ngaa tubba dewje tɔyn ke aw
labbeje ne ddem, aw ndokoje ne ddem me
key te le. Ń-tuta tabele le nje-mbelje nare
nungu nangê. Ń-tuta ne-kisi le nje-labbeje
derje ń-tila.
13 Ń-pa narede na: «Maketuru le Lubba
na: ‹Da bbar ri key lem to key duju
Lubba.› A sese aw ddaje to lo-kiya-rɔ le
nje-bbokoje.»

14 Nje-kem-tɔje, ke nje-meteje ddeeje rɔe te me key-polo-Lubba te le ngaa ñ-dda
nare rɔde ddee maji.
15 Toke tɔku nje-poloje Lubba ke nje-
kɔru gel nduje ooje neje ke dum-dɔde ke
Jeju dda le, ke ngannje ke aw uruje ekii
na: «Jɔsuje gaji Ngonn le Dabbiti» le a,
wungu ɔnde.
16 Ngaa ñ-paje dare Jeju na: «Oo tar ke
daw ñ-pajeenn wa?» Nilade te na: «Moo
njaa. A tar ke ñ-dda me Maketurute le
Lubba le e-turaje ndɔ kara ang wa? Tar
le na: ‹E-dda ne are ngannje ke ten, ke
engutayje kara ɔsuje gajii.› »
17 Goe te a, Jeju inyade a ɔtu. Ñ-tee me
bbe te le naw Betani ngaa ñ-to ke teenn.

Jeju bbar tar ke maji ang dɔ kake pige te

18 Jeju in ke esindɔɔ baa tel aw ke tɔku
bbe te a bbo ddae.
19 Toke noo mare kake pige ke ar mbɔr
ddew te ngɔsi a, naw ngɔsi ke kake le a
kame dɔrɔ a noo. Yeenn a ñ-pa nare kake
le na: «A kande ndɔ kara ang ngaa.» A
kare teenn njaa kake le oy njan.
20 Nje-njaje-go Jeju te le ooje neenn le
a gange singade ngaa paje na: «Dda toke
baann bba njange baa njaa a, kake pige le
oy wa?»
21 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ
marese. Toke koo me te lese to, ngaa ejeje
tar ang a, a ddaje ne ke m-dda ke kake
pige neenn. A kaseje ta pa kare ddingiri
neenn na: ‹ ɔtu lo te neenn aw oso me ba
te,› a neenn a ddee to ne ke tɔkɔrɔ.
22 Bbo koo me te lese to, a bbo e-dujuje
Lubba a, a kingaje ne tɔyn ke e-dujuje le.»

Na are singa Jeju wa?

23 Jeju ande me key-polo-Lubba te aw
tɔju ne. A tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje
le Jiipije ddeeje rɔe te. Ñ-paje dare na:
«Ddew ddi te bba aw e-dda ne neenn wa.
Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne
wa?»
24 Nilade te na: «Ema kara ma dujuse
tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri
dew ke arem singa dda nejeenn le karese
tɔ.
25 Na a ula Jan are dda batem dewje wa?
Lubba wase dewje wa?» A ñ-paje horode
te na: «Bbo jilaje te n-pa na: ‹Lubba a
ulae› a, na pa na: ‹Mba ddi bba ooje mese
te saa ang wa?›
26 Bbo n-paje na: ‹ Dewje a, a to toke
baann wa?› » Mba ñ-bbeel dewje ke
banya le, mba dede tɔyn dooje Jan to nje-
kila mber-tar le Lubba.
27 Yeenn a, dilaeje te na: «N-gere ang.»
Jeju pa arede na: «Ema kara ma bbar ri
dew ke arem singa dda nejeenn le karese
ang tɔ.»

Gusu-tar dɔ ngannje ke dingaw te joo

28 Jeju pa arede bbay na: «Ddi a ejeje
dɔ tar te ke ma ta pa karese neenn wa?
Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw
joo. Ñ-pa nare ye ke tɔku na: ‹Ngunum,
aw bbokone aw dda kula me ndɔɔ binye
te lem.›
29 Ngonn le ila bɔeje te na: ‹M-ndiki
ang.› Goe te a, tar ke nila bɔeje te le tel
neele ang, ngaa nɔtu naw ndɔɔ le.
30 Dingaw le aw rɔ ye ke mbate te, ngaa
pa tar ke kara baa le are tɔ. Ngonn le ilae
te na: ‹An an Bɔy, ma kaw›. A naw ang.»
31 Jeju dujude na: «Horo ngannje te ke
joo neenn, ye ke dda, a dda ne ke bbɔeje
ndiki wa?» Dilaeje te na: «Ne ke dɔngɔr.»
Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ njaa, m-pa
marese, nje-taaje nare lambo, ke dene nje-
kayaje a kandeje me Bbe-kɔn te le Lubba
dɔngɔr karese.
32 Mba, lew Jan ddee rɔse te ngaa tɔjuse
ddew dda ne ke gate gate, a e-ndikije te
ke tar laa ang. A nje-taaje nare lambo, ke
dene nje-kayaje a ndikije te ke tar laa le.
A sese, ooje nejeenn ke maje a e-turuje
ddew lese ang ddem, e-ndikije te ke tar
laa le ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke mede ma-jang

33 «Ooje mare gusu-tar neenn bbay.
Mare nje-ndɔɔ dda ndɔɔ binye laa. Nila
ndoko ñ-guku ne dɔe. Nuru buwa me er
te kare dore maann binye le mee te. Ñ-
dda mare lo taar kare dew ar dɔe te mba
kaa ne dɔ ndɔɔ le. Goe te a, ninya ndɔɔ
le ji mare nje-ddaje kula ndɔɔ te le a nɔtu
naw mba te.
34 Kare kuja kande binye le ase a, nula
ngann nje-kulaje laa rɔ nje-ddaje kula me

ndɔɔ binye te le kare dulaje ke kande binye laa dareje.
35 A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le uwaje ngann nje-kulaje le. Ń-tundaje mare, ń-tɔlje mare, ngaa ń-tilaje mare ke er ń-tɔleje.
36 Ń-tel nula mare ngann nje-kulaje laa le banya banya bbay. A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le dda ke de ne ke ń-ddaje ke nje ke dɔngɔr le bbay.
37 Dɔbɔen a, nje-ndɔɔ le ula ngonne rɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ te le mba neje ń-pa na: ‹A du ang, bbo ngunum a da bbeeleje.›
38 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ te le ooeje a, paje na: ‹Nje-kuwa ne-ndubba le ann! Areje ń-tɔleje are ne-ndubba le tel to leje.›
39 Duwaeje ń-teeje saa me ndɔɔ te le ke ddang ngaa ń-tɔleje.»
40 Jeju tel dujude na: «Toke nje-ndɔɔ le ddee a ddi a na dda ke nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le wa?»
41 Dilaeje te na: «Na koo kem-to-ndoo le nje-me-majangje neenn le ang ta na tɔlde. Goe te a, na kinya ndɔɔ le ji mare nje-ddaje kula te dang kare ndɔe ase a, ń-ddeeje ke ko ndɔɔ laa dareje.»
42 Goe te a, Jeju dujude na: «E-turaje tar ke Maketurute le Lubba pa neenn ndɔ kara ang bbay wa? Tar le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje,
tel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.
To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.›
43 Mba yeenn a, m-pa marese: Lubba a kɔru Bbe-kɔn laa jise te ta kare mare gel-dewje ke a ddaje kula ke maji.
44 Dew ke oso dɔ er te le a,
dew le a guru rɔe.
Ngaa dew ke er le oso dɔe te a,
er le a nyaren.»
45 Kake tɔku nje-poloje Lubba ke Parijiyenje ooje tar le be a gereje to dede a Jeju aw pa tar dɔde te.
46 Ń-sangeje ddew ta kuwaeje a, ń-bbelje kem dewje ke banya mba dewje le ooje Jeju to mare nje-kila mber-tar le Lubba.

22

Gusu-tar dɔ tɔku kusu taa-naa te

1 Jeju tel pa tar arede bbay ddew gusu-tar te pa na:
2 «Tar Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke tar neenn: Mare Tɔku-mbay dda kusu taa-naa le ngonne ke dingaw.
3 Nula nje-kulaje laa kare bbar dewje ke ń-bbarde kusu te le. A dewje le mbeteje ta ddee.
4 Ń-tel nula mare nje-kulaje kare aw pa arede na: ‹M-dda ne-kusa mban. M-tɔl mangeje ddem, daje ke eme ddem are ne-kusa to ngɔsi ngaa, e-ddeeje kusu te le.›
5 A dewje le ooje tar laa le to mare ne ang. Mare ɔtu aw ndɔ̂ɔ, a mare aw ta labbe ne laa.
6 A mareje uwaje ngann-nje-kulaje le ddade maji ang ngaa tɔlde.
7 Wungu ɔn Tɔku-mbay le ngaa, nula mbambaje laa nare tɔl nje-tɔlje nje-kulaje laa le, ngaa ń-roje bbe lede.
8 Goe te a, ń-pa nare ngann-nje-kulaje laa le na: ‹Kare kusu-taa-naa le ase ngaa a dewje ke ń-bbarde le to dewje ke ase ta bbarde kusu te ang.
9 Aw arje tɔ-ddewje te bbo dew njaa ke ingaeje a, e-bbareje are ń-ddee kusu-taa-naa te le.›
10 Ngannje-kulaje laa le unnje go ddewje ngaa bbarje dewje tɔyn ke dingade, nje ke maji ddem, nje ke maji ang ddem. Yeenn ngaa dewje ke ń-bbarde le ddusuje me key le.
11 Toke Tɔku-mbay le ande key mba koo dewje ke ń-bbarde le a, noo mare dingaw ke ula kubbu-kusu ang.
12 Ń-pa nare na: ‹Naam, na baann bba ula kubbu-kusu ang a e-ddee ande key neenn wa?› A dingaw le ilae tar te ang.
13 Yeenn a, Tɔku-mbay le pa are ngann-nje-kulaje laa na: ‹E-tɔje jia ke gɔle bbo ilaeje ddaka lo te ke ndul. Lo teenn na nɔ ngaa na ngeer ngange.› »
14 Ta kutu ne dɔ tar le a, Jeju pa na: «Tɔkɔrɔ, Lubba bbar dewje toke banya njaa, a nje ke ń-mberede banya ang.»

Tar kuka lambo ke Sejar

15 Yeenn ngaa, Parijiyenje aw uwaje dɔ naa ta na Jeju mba kingae ddew tar te ke a tee tae te.

16 Dulaje mare nje-njaje gode te, ke
dewje ke unnje go Erode rɔ Jeju te le kare
ń-paje dare na: «Nje-ne-tɔju, n-gere to aw
pa tar ke tɔkɔrɔ, aw tɔju ddew le Lubba
ddew tar te ke tɔkɔrɔ, ngaa aw bbeel kem
dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke
ten kara osoi te ang.
17 E-pa areje joo: Ndu areje ddew kare
juka lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?»
18 Jeju gere keje lede ke maji ang ngaa
pa arede na: «Nje-ngemje, mba ddi a, aw
namje wa?
19 E-tɔjumje kande-nare ke aw ukaje ne
lambo.» Ń-ddeeje ke kande nare le dareje.
20 Jeju dujude na: «Endaji dɔ dew, ke
maketuru ke ń-dda nare te neenn toje to
le na wa?»
21 Ń-paje na: «To le Sejar.» Ń-tel ń-pa
narede na: «Yeenn a, areje Sejar ne ke to
le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.»
22 Dooje tar laa le a dum dɔde, ngaa
dinyaeje a dɔtuje.

Tar kin le dewje ke oy

23 Ndɔe teenn njaa Saduseyenje ddeeje
rɔ Jeju te. Saduseyenje to dewje ke paje
na dewje ke oyje a kinje ang. Ń-dujuje tar
Jeju na:
24 «Nje-ne-tɔju, Moyije pa na: ‹Toke
dew ee ke ngonn ang a oy a, maji kare
ngokɔen ta dene-ndubba le uju ne ngan-
nje are.›
25 Lew, mare ngakɔn naa siri eeje
horoje te neenn. Ye ke tɔku taa dene a
uju saa ngonn ang a oy. Ninya dene laa
nare ye ke tee goe te.
26 Ne ke kara baa le a dda joo lede, mota
lede, ndereng tee ne dɔ ye ke to siri lede.
27 Gode te tɔyn a, dene le oy tɔ.
28 Yeenn a, ndɔ kin le dewje ke oy a, na
horo ngakɔn naa teenn a, a to nje-dene le
wa? Mba dede siri keme ń-taaje dene le
go naa te.»
29 Jeju ilade te na: «E-ndemje ddew,
mba e-gereje Maketuru le Lubba ang
ddem, singa-mɔngu le Lubba ang ddem.
30 Tɔkɔrɔ, ndɔ kin le dewje ke oy a, dene
a taa ngaw ang ddem, dingaw a taa dene
ang ddem. Dewje a tooje toke anjije ke
darâ.
31 A tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le,
e-turaje tare ke Lubba pa arese ang wa?
Ń-pa na:
32 ‹M-to Lubba le Abaraham, Lubba le
Ijake, Lubba le Jakobbo.› Ń-to Lubba le
dewje ke isije kem baa, bbo Lubba le
dewje ke oy ang.»
33 Ne-tɔju laa le dum dɔ dewje ke banya
ke ooje tar laa le.

Ndu ke ngeng uta mareje

34 Toke Parijiyenje ooje na Jeju uwa ta
Saduseyenje a, Parijiyenje le uwaje dɔ
naa.
35 Mare kara horode te ke to nje-kɔru
gel ndu duju tar Jeju mba nae ne. Ń-pa
na:
36 «Nje-ne-tɔju, ndu ke dda ngeng uta
mareje wa?»
37 Jeju ilae te na: « ‹Maji kare e-ndiki
Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei tɔyn,
ke kewn lei tɔyn, ke keje lei tɔyn.›
38 Yeenn to ndu ke ngeng uta mareje
ann.
39 Joo le ndu ke ngeng uta mareje na:
‹ Maji kare e-ndiki nje-mari toke da rɔi
njaa.›
40 Ndu le Moyiji, ke ne-tɔjuje le nje-
kilaje mber-tar le Lubba inje me nduje te
ke joo neenn.»

Tar le Mesi de ke Dabbiti

41 Toke Parijiyenje uwaje dɔ naa a Jeju
dujude na:
42 «Tar ddi a aw ejeje dɔ Mesi te wa? Ń-
to ngonn le na wa?» Dilaeje te na: «Ń-to
ngonn le Dabbiti.»
43 Jeju pa arede na: «Yeenn a, toke
baann bba Ndil ddusu me Dabbiti a tel
bbar Mesi le to ‹Ebbeeje› wa? Dabbiti le
pa na:
44 ‹Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:
Isi dɔ ji kɔlem te,
ndereng ndɔ ke ma kungu nje-baanje lei
kɔ gɔli te.›
45 «A bbo Dabbiti bbar Mesi to Ebbeeje
a, Mesi le a to ngonne toke baann wa?»
46 Dew kara horode te ase kilae tar te
ang. Ngaa unn kute dɔ ndɔe teenn, dew
kara tay duje tar ang ngaa.

23

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-ndu

1 Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya
ke nje-njaje goe te na:
2 « Kula le nje-kɔruje gel-ndu ke le Par-
ijiyenje to engan kɔru gel ndu le Moyiji
kare dewje.
3 Yeenn a, maji kare ooje tade, ngaa e-
ddaje neje tɔyn ke ń-dujuse. A kula-ddade
a ta e-ndajije ang mba kula-ddade to ddew
kara ke ne-tɔju lede ang.
4 Ne-koto ke bo, a ń-tɔje dundaje dɔ
dewje te, a dede ngonn jide kara ń-ndikije
ta kɔru ne ne-koto le ang.
5 Daw ń-ddaje neje tɔyn mba kare dewje
oojede. Yeenn a, ń-ddaje bbɔl endarje
ke daw ngemje maketuruje le Lubba me
te dare bo ngaa, ń-ddaje ta-kubbuje lede
dare ngal ngal *
6 Ndɔ kusu a, ń-ndikije ta kisi lo te ke
ń-mɔse mba dewje ke bo. Ngaa me key-
mbɔn naaje te kara, ń-ndikije ta kisi lo te
ke kete tɔ.
7 Ń-ndikije kare dewje ddade lapiya
nata ddem, ngaa kare dewje bbarde ‹Nje-
ne-tɔju.›
8 A sese, dang bba areje dewje bbarse
‹Nje-ne-tɔju› ang. Mba sese tɔyn e-toje
to ngakɔn-naa, ngaa nje-ne-tɔju lese kara
baa.
9 E-bbarje mare dew ke nangê neenn
‹Bɔ› ang, mba Bɔsese kara baa ee darâ.
10 Areje dewje bbarse ‹mbay› ang, mba
Mesi kara baa a to Mbay lese.
11 Dew ke bo horose te a, maji kare ń-
ddee to nje-kula lese.
12 Dew ke dda rɔe bo a, a tel ddee to
dew ke ten. A dew ke dda rɔe ten, a tel
ddee to dew ke bo.
13 Kem-to-ndoo to lese, see nje-kɔruje
gel Ndu, ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Aw utuje ta ddew areje dewje ke
ndikije ta kande me Bbe-kɔn te ke darâ.
Sese njaa kara andeje te ang, a inyaje
dewje ke ndikije ta kande te are ande te
ang.»
14 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje
gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to
nje-ngemje. E-taaje ne-kingaje le dene-
ndubbaje jide te tɔyn. A kare teenn njaa,
aw dujuje Lubba kure ew mba kare dewje
aase. Mba yeenn a sariya ke dɔse te a
ngeng nya.
15 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel
Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Aw ulaje loje tɔyn bba aw ingaje
dew kara ke ndiki ta ngem Ndu le Moyiji.
Ngaa goe te ke ingaeje a, e-ddaeje are ń-
ddee to dew ke ase kaw kem puru te ke
aw wɔn ke ndɔ ke ndɔ utase gɔl joo bbay.
16 Kem-to-ndoo to lese, sese ke aw ɔruje
nɔ nje-marese, ke e-toje toke le nje-kem-
tɔje. E-paje na: ‹Toke dew unda yo ke
ri key-polo-Lubba a, dda ne ang. A toke
nunda yo ke ri ande ke me key-polo-
Lubba te a, maji kare ń-dda ne ke nunda
yo ta dda le.›
17 See mbeje ke nje-kem tɔje! Key-polo-
Lubba a dda are ande le ddee to ne ke
dunda dang mba Lubba. Yeenn a, Key-
polo Lubba le a to ne ke ngeng wase ande
le wa?
18 E-paje bbay na: ‹Toke dew unda yo ke
ri bann a, dda ne ang. A toke dew unda
yo ke ri ne-polo ke to dɔ bann te a, maji
kare ń-dda ne ke nunda yo ta dda le.
19 See nje-kem-tɔje! Bann a dda are
ne-polo ddee to ne ke dunda dang mba
Lubba. Yeenn a, bann le a to ne ke ngeng
wase ne-polo le wa?
20 Dew ke unda yo ke ri bann, unda yo
ke ri bann le ddem, unda yo ke ri ne tɔyn
ke to dɔ bann te le ddem.
21 Dew ke unda yo ke ri key-polo-Lubba,
unda yo ke ri key-polo le ddem, ke ri
Lubba ke to me key-polo te le ddem.
22 Dew ke unda yo ke ri dara, unda yo
ke ri ngende-mbay le Lubba ddem, ke ri
Lubba ke isi dɔ ngende-mbay te le ddem.
23 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel
Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-
ngemje. Sese ke aw areje dime ngann ne-
ndɔɔje lese tɔyn, a aw mbeteje tarje ke
ngeng nya uta keseje ke Ndu aw tɔju. Neje

* **23:5 23.5** Yeenn to gusu ke Parijiyenje aw dda je ddew kubbu-kɔje te lede ke ngann bɔlje ke ń-tɔje nɔde te ke jide te je ta tɔju dewje to ń-toje to dewje ke ń-bbeelje Lubba nya uta keseje.

toke: ‹Ne-dda ke gate gate, me-maji, ke ngem tar le Lubba›. To maji ta nejeenn ke keseje tɔyn.

24 Sese ke aw ɔruje nɔ nje-marese, ke e-toje to nje-kem-tɔje le, nayn to aw taaje maann-kay lese mba kɔru ngann kewnje ke ddang, a areje jambalje nday aw mese te wa!

25 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Nayn to aw tokoje giri engo-ne-kayje lese ke giri sambeje lese. A, ne-bbokoje, ke neje ke ingaje ke ddewe ang a ddusu me engo-maannje, ke me sambeje lese le.

26 Ei Parijiyen ke e-to nje-kem-tɔ le, e-toko me engo-ne-kay bba gire a kare tɔ.

27 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. E-toje toke le dɔbare ke dɔru pɔr gire te are nda. Gire kura kem dewje te, a singa dewje ke oy ke ne-yerewje dang dang njaa ddusu mee.

28 Sese kara e-toje ddew kara baa toke baann. Kem dewje te, undaje rɔ dewje ke aw bbeel Lubba. A, ngemje ke ne-ddaje ke maji ang ddusu mese.

29 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba ngaa aw mɔseje dɔbare dewje ke gate gate are kura.

30 Ngaa aw paje na: ‹Toke jeje n-to dɔ ndɔ te le kajejeje a, ja kumade ta tɔl ne nje-kilaje mber-tar le Lubba ang.›

31 Yeenn pa na sese njaa e-gereje to e-toje to nje ke gel dewje te ke tɔlje nje-kilaje mber-tar le Lubba le.

32 Yeenn a, sese, uwaje kula le kasese le areje ngeng awje ne ke kete ma!

33 See lije, ko embakanraje, a kaseje ta tee ta sariya-puru te ke aw wɔn ke ndɔ ke ndɔ toke baann wa?

34 Mba yeenn a, ooje, ma kula nje-kilaje mber-tar le Lubba, nje-kem-kareje, ke nje-kɔruje gel Ndu rɔse te. A tɔlje mareje, ta a bbereje mareje dɔ kake-dese te. A tundaje mareje ke ndey me key-mbɔn naaje te lese ngaa, a tubbajede ke bbe bbe.

35 Yeenn bba kare tar mese dewje ke gate gate tɔyn ke e-tɔlje de dɔ nange te neenn tel dɔse te. Unn kutue tar mese Abel te ke to dew ke gate gate, ndereng dɔ tar mese Jakari te ke to ngonn le Barasi ke e-tɔleje me key-polo-Lubba te horo lo te ke maji tɔyn ke bann.

36 Tɔkɔrɔ m-pa marese, sariya nejeenn tɔyn a koso dɔ dewje te ke bbokone neenn.

Jeju nɔ wɔju dɔ Jurusalam

37 See dewje ke Jurusalam, see dewje ke Jurusalam! Sese ke aw tɔlje nje-kilaje mber-tar le Lubba, ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade rɔse te ke er e-tɔljede. M-ndiki nya ta mbɔnse toke kɔn kunja aw mbɔn nganne kɔ bake te a, e-ndikije ang.

38 Maji! Me key lese a to baa.

39 Mba, m-pa marese, a koomje ang ngaa ndereng ta a paje na: ‹Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje.› »

24

Jeju pa na dewje a tujuje key-polo-Lubba

1 Toke Jeju tee key-polo-Lubba te aw ɔtu a, nje-njaje goe te ddeeje aw tɔjeje gusu ke dɔsu ne key-polo-Lubba le.

2 Yeenn a Jeju pa arede na: «Ooje neje neenn tɔyn. M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Mare er kara a nayn dɔ mare te ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Toke Jeju isi dɔ ddingiri Olibeje te a, nje-njaje goe te ddeeje ke karede baa dujeje na: «Ndɔ ddi njaa bba nejeenn le a toje ne wa? Ngaa ddi bba ja gere ne kare ddee lei ddem, ddutu ndɔ le ddem wa?»

4 Jeju ilade te na: «Aaje rɔse ke maje areje dew erese ang.

5 Mba dewje nya nya a ddeeje ke rim ngaa da paje na: ‹Ema m-to Mesi le›. Ngaa da kereje dewje nya.

6 A kooje tam ddɔje ke aw ddeeje ngɔsi ke tam ddɔje ke naynje ddew ew. A areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddutu ndɔ ang bbay.

7 Mba gel-dewje a kinje ta dda ddɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda ddɔ ke mare bbe-kɔn. Tɔku bbo a koso ngaa, nange a yeke loje te dang dang.

8 A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-
kutu nduru-ndo le dene.
9 Yeenn ngaa da kuwase kare dewje ula
kemse ndoo ngaa da tɔlse. Gel-dewje tɔyn
a mbetese wɔju dɔm.
10 Koo me te le dewje nya a koso. Da
kunnje dɔ naa, ngaa da mbeteje naa ke
yo ke ne.
11 Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-
ngemje a kundaje lo tee banya banya
ngaa da kereje dewje toke banya.
12 Majang a kaw ke kete kete, are ndiki
naa le dewje nya a tel ke guku.
13 A dew ke uwa are ngeng ndereng tee
kɔen te a, a kinga kaji.
14 Da kila mber Tar ke maji ke wɔju dɔ
Bbe-kɔn ke darâ dɔ nange te tɔyn kare
gel-dewje tɔyn ooje. Goe te ngaa bba a
to dɔbɔyn ne.»

Dewje a kooje ndoo nya

15 «A kooje ‹ne ke maji ang ke aw tuju
lo› le lo te ke maji-tɔyn, ddew kara baa
toke nje-kila mber-tar le Lubba Daniel ila
mbere le*. - Maji kare dew ke aw tura
Maketuru neenn le gere kande ke maje-
16 Yeenn a, maji kare dewje ke a kisije
nange Jude te aynje er ke dɔ ddingirije te.
17 Toke dew isi dɔ key te a, maji kare ń-
ddisi ta kunn ne laa ke to me key te ang
ngaa.†
18 Toke dew ee ndɔɔ a, maji kare ń-tel
bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang tɔ.
19 Dɔ ndɔe teenn, a to ndoo nya kare
deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde
aw ilje mba.
20 E-dujuje Lubba kare ndɔ kayn lese le
to dɔ nayn-kul te ang ddem, ndɔ-kuwa-rɔ
te ang ddem.
21 Mba kare teenn, dewje a koo ndoo
nya kuta ndoo ke dewje ooje kunn-kutu
ne te ndereng bbokone. Goe te a, ne kem-
to ndoo ke a kuta yeenn a to ang ngaa.
22 Toke Lubba tel ke ndɔ nejeenn le are
nayn ngaji baa ang a, dew kara a kinga
kaji ang. A na tel ke ndɔ nejeenn le
kare nayn ngaji baa wɔju dɔ dewje ke ń-
mberede toke kete.
23 Yeenn a, toke dew pa arese na: ‹Ya!
Mesi ee neenn.› Wase ‹Nee yonn› a, e-
ndikije te saa ang.
24 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-
kilaje mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a ddeeje. Da
ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo,
ta bbo ddew to a, nje ke Lubba mberede
kara ta kerede tɔ.
25 Ye ann, mila mbise te kete mban.
26 Yeenn a bbo, ń-pa darese na: ‹Ya! Nee
me kɔr te› a, awje ang. A bbo na: ‹Ne a
niya rɔe neenn› a e-ndikije te ang.
27 Ngonn le dew a ddee ddew kara baa
toke ndi ke teel me dara te lo tee te le kare
ndereng lo kande te le kare.
28 Lo ke ninn to te a, malje a mbɔnje naa
kete‡.»

Ddee le Ngonn le dew

29 « Njange baa go ndɔ ne-kem-to-
ndooje teenn le a, kare a tuka ndul ta
neyn a nda ang ngaa. Endeterendenje
a kinje darâ tosoje dɔ nange te. Singa-
mɔnguje ke me dara te a yekeje.
30 Yeenn ngaa ne ke a tɔju kare dewje
gereje ne teel le Ngonn le dew a tee me
dara te. Ngaa dewje tɔyn ke dɔ nange
te a nɔnje. Da kooje Ngonn le dew ke a
ddee me mum te ke singa-mɔngu ke bo
nya ddem, ke piti ke bo nya ddem.
31 Tɔku tebbe-nare a bbar ngaa Ngonn
le dew a kula anjije laa kare ń-mbɔnje
dewje ke ń-mberede kɔyn nange te ke sɔ
tɔyn, in er kara tee er kara.»

Ne-tɔju ke dɔ kake Pige te

32 «Maji kare e-gereje ne dɔ kake Pige
te: Toke maann aw nja me barkem kake
Pige te a kame aw unju a, e-gereje to neyn
ne-dubbu ee ngɔsi ngaa.
33 Ddew kara baa, bbo sese ooje nejeenn
tɔyn a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew
a ta ddee ngaa. Nee ngɔsi baa ngaa.
34 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa, dewje ke
bbokone neenn a koyje tɔyn ang bbay a,
nejeenn tɔyn a teeje.»
35 «Dara, ke nange da ndayje, a tarje
lem a ndayje ang.»

* **24:15 24.15** ‹Lo ke maji-tɔyn› ke Jeju aw pa ne neenn to lo ke me key-polo-Lubba te ke Jerusalam. † **24:17 24.17** Nangue Ijarayel te dewje aw isije dɔ key te lede mba ń-ddaje dɔ key le dare labbe to labbe ‡ **24:28 24.28** Gel tar neenn na: Ndɔ teel le Jeju a, dewje tɔyn a gereje.

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

36 Dew kara gere ndɔ wase kare tee le nejeenn le ang. Anjije ke dara wase Ngonn le kara gere ang. Bɔ ke kare baa gere.
37 Ndɔ tee le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke neje ke teeje ndɔ te le Noe.
38 Mba kare teenn le, kete bba kare maann taa lo a, dewje aw usaje, aw ayje. Daw ɲ̂-taaje naa, daw dare ngaw ngannde ke dene ndereng tee ndɔ te ke Noe ande me tɔku to te.
39 Dejeje mare ne kara ang ndereng dɔ ndɔ te ke ndi ere are maann taa lo ngaa uwade tɔyn aw ke de. Ndɔ ddee le Ngonn le dew a to ddew kara baa toke baann tɔ.
40 Yeenn a, bbo dingawje joo eeje ndɔɔ a, da kunn mare kara, a da kinya ye ke kara.
41 Toke deneje joo aw uruje ne birî a, da kunn mare kara, a da kinya ye ke kara.
42 Yeenn a, areje dɔgɔlse te mba e-gereje ndɔ ke Ebbesese a ddee ne ang.
43 Maji kare ooje tar neenn ke maje: Toke nje-key gere kare ke nje-bboko a ta ddee ne til te a, na ngem ta-lo bbo na kinya nje-bboko le kare ande key laa ang.
44 Mba yeenn a, sese kara isije dɔ gɔlse te mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke e-gereje ang.

Tar dɔ nje-kulaje te joo

45 Nje-kula ke dda ne ke dɔgɔle ddem, keme are ddem ngaa ebbeeje inya nje-kula mareje jia te kare narede ne-kusa ke kare to na wa?
46 Rɔ-neel a to laa ne ke ebbeeje le ddee ingae ta kula te le.
47 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa, ebbeeje le a kinya ne-kingaje laa tɔyn me jia te.
48 A toke ɲ̂-to nje-kula ke maji ang a, na keje na: ‹Ebbemje a ddee njange ang bbay.›
49 Ngaa na kuru dɔ nje-kula mareje te le tundade. Na kusa ne ngaa, na kayn ne ke nje-kayje koto.
50 Ebbeeje le a ddee ke ndɔ ke neje ang ddem, ke kare ke na gere ang ddem.
51 Ebbeeje le a ddae maji ang ngaa a kilae lo ke daw dila nje-ngemje ke te are aw nɔnje ddem aw ngeerje ngangede ddem.»

25

Gusu-tar dɔ ngamandeje te dɔku

1 «Yeenn a, Bbe-kɔn ke darâ a to ddew kara baa toke tar le mare ngamandeje dɔku ke jinje lambeje lede ta kaw tila ne kem dingaw ke a ta taa dene.
2 Nje ke mi toje to mbeje, a keseje ke mi toje to nje-kem-kareje.
3 Mbeeje le jinje lambeje lede a awje ke maann-koo-lo mba kungu me lambeje te le ang.
4 A nje kem-kareje le jinje lambeje lede ke maanne me ngann kuje te.
5 Nje taa dene le nayn ddee njange ang bbay a, bbi ddade are ɲ̂-tibbije tɔyn.
6 A kare ke lo mɔngu a, mare ko bbar na: ‹Nje-taa-dene le aw ddee ngaa bbo! E-teeje, e-tilaje keme!
7 Yeenn ngaa, ngamandeje le tɔyn ndolje ngaa unnje kutu mɔse lambeje lede.
8 Mbeeje le dujuje nje ke kemde are le na: ‹Arejeje maann-koo-lo lese ten mba lambeje leje a ta koy.›
9 A nje-kem-kareje le ilade te na: Baann ang, maann-koo-lo leje a kase engaje ke engase tɔyn ang. Awje bbe le dewje ke aw labbeje e-ndokoje enganse.
10 A kare ke dawje ta ndoko a, nje-taa-dene le tee. Nje ke mɔseje rɔde kete le andeje saa me key-kusu taa-naa te, ngaa dutu ta-key le.
11 Goe te ngaa bba kese ngamandeje le ddeeje ngaa uruje ekii na: ‹Dingaw, dingaw ɔru ta-key areje.›
12 A nilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, m-gerese ang. › »
13 Go gusu tar te neenn le a, Jeju pa na: «Yeenn a, arje dɔgɔlse te, mba e-gereje ndɔe ang ddem, kare ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te mota

14 «Tar Bbe-kɔn le Lubba a to ddew kara baa ke tar le mare dingaw ke a ta kaw mba te a, bbar nje-kulaje laa ngaa inya ne-kingaje laa me jide te.
15 Nare mare kara kande ande-nare kɔr mi. Nare mare kɔr joo. A nare mare kɔr

kara. Narede ase gude gude ngaa, naw mba te le.
16 Dew ke inga kande ande-nare kɔr mi le aw labbe ne ne ngaa inga kande ande-nare kɔr mi dɔe te tɔ.
17 Ne ke ninga kɔr joo le naw ɲ̂-dda toke baann tɔ ngaa ninga kɔr joo dɔe te tɔ.
18 A ne ke ninga kɔr kara le naw nuru buwa ngaa niya nare le ebbeeje le me te.
19 Ndɔ nya goe te a, ebbe-nje-kulaje le tel ddee ngaa unn kutu dujude kare ɲ̂-tɔje ne ke ɲ̂-ddaje ke nare laa le.
20 Ne ke ninga kande ande-nare kɔr mi le naw ɲ̂-ddee ke mare kande ande-nare kɔr mi ke ninga dɔe te le ngaa ɲ̂-pa na: ‹Ebbemje, arem kande ande-nare kɔr mi, a ye ke kɔr mi ke minga dɔe te a neenn.›
21 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa. Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.›
22 Ne ke dare kande ande-nare kɔr joo le ɲ̂-ddee tɔ ngaa, ɲ̂-pa na: ‹Ebbemje, arem kande ande-nare kɔr joo, a ye ke kɔr joo ke minga dɔe te a neenn.›
23 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dda ne ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa. Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.›
24 Gode te tɔyn a, ne ke ninga kande ande-nare kɔr kara le ɲ̂-ddee ngaa ɲ̂-pa na: ‹Ebbemje, m-gere to e-to dew ke ketere. Lo ke e-dubbu ne te ang kara aw uja ne te. Lo ke e-tila ko te ang kara aw tɔru ne te.
25 Bbeel ddam are maw miya nare lei le me buwa te. Ye a neenn, e-taa.›
26 Ebbeeje le ilae te na: ‹Nje-kula ke maji ang, nje-dabbe. E-gere to lo ke m-dubbu ne te ang kara maw muja ne te. Lo ke m-tila ko te ang kara maw m-tɔru ne te.
27 Bbo baann a, mba ddi bba ungu nare lem le lo ngem nare te kare telem a minga nare lem le ddem, mare nare dɔe te ddem ang wa?
28 E-taaje kande ande-nare ke kɔr kara le jia te areje nje-kula ke ee ke kande ande-nare doro kara le.
29 Mba da kare ne dew ke ee ke ne kare ne laa bo ke kete kete. A dew ke ee ke ne kara ang, ne laa ke ten baa be kara da taa jia te.
30 A ne nje-kula ke kari baa neenn le, ilaeje ddaka lo te ke ndul lo te ke dewje aw nare ɲ̂-nɔje ngaa aw ngeerje ngangede kete.»

Sariya ke ddutu ndɔ te

31 «Ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ke anjije laa tɔyn me piti te laa a, na kisi dɔ ngende-mbay te laa ke to ne-piti.
32 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a mbɔnje naa nɔe te ngaa, na kayn horo dewje ddew kara baa toke nje-ngem-da aw kayn horo bateje ke benyaje.
33 Na kungu bateje dɔ-ji-kɔle te a, na kungu benyaje dɔ-ji-gele te.
34 Yeenn ngaa, Tɔku-mbay le a pa kare nje ke isije dɔ-ji-kɔle te na: ‹Sese ke Bɔmje bbar tar ke maji dɔse te le, e-ddeeje. E-taaje Bbe-kɔn ke Lubba mɔse mba tar lese lew baa kare te ke naw ɲ̂-dda ne neje le to lese.
35 Mba bbo ddam, a aremje ne musa. Kunda ɔm, a aremje maann may. M-to nje-mba, a e-taamje ke key.
36 Kubbu goto rɔm te, a aremje kubbu mula. Rɔm tom, a e-ddee oomje. M-to key-kula te, a e-ddeeje oomje.›
37 Yeenn ngaa dewje ke gate gate le a kilaeje te na: ‹Ebbe-dewje, ndɔ ke dda bba bbo ddai bba joi a jari ne-kusa, wase kunda wɔin bba jari maann ay wa?
38 Ndɔ ke dda bba e-to nje-mba bba joi a ɲ̂-taai ke key, wase kubbu goto rɔi te bba jari kubbu ɔ wa?
39 Ndɔ ke dda bba rɔi toi, wase ee key-kula te bba ɲ̂-ddee jooi wa?›
40 Yeenn ngaa Tɔku-mbay le a kilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, kare tɔyn ke e-ddaje nejeenn le ke kara le ngakɔm ke toje to dewje ke ten baa neenn a, yeenn to ema a e-ddaje sem.› »
41 Goe te a, na pa kare nje ke eeje dɔ-ji-gele te le na: ‹ɔtuje mbɔrem te ke ddang, sese ke ndu-ndɔɔl to dɔse te. Awje dann puru te ke a kɔn ke ndɔ ke ndɔ, ke Lubba mɔse mba esu de ke anjije laa.

42 Mba bbo ddam, a aremje ne-kusa ang.
Kunda ɔm, a aremje maann kay ang.
43 M-to nje-mba, a e-taamje ke key ang.
Kubbu goto rɔm te, a aremje kubbu ang.
Rɔm tom, a e-ddeeje oomje ang ddem, m-
to key-kula te, a e-ddeeje oomje ang.›
44 Yeenn ngaa da kilaeje te na: ‹ Ebbe-
jeje! Ndɔ ke dda bba bbo ddai, kunda
wɔin, e-to nje-mba, kubbu goto rɔi te, rɔi
toi wase ee key kula te bba jumai ang
wa?›
45 A na kilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa, m-pa
marese, kare tɔyn ke e-ddaje nejeenn le
ke kara le ngakɔm ke toje to dewje ke ten
neenn ang a, yeenn to ema a e-ddaje sem
ang.›
46 Da kaw koo ndoo ke ndɔ ke ndɔ, a nje
ke ddaje ne ke me Lubba ndiki le a kisi ke
tebbe ke ndɔ ke ndɔ.»

26

Tɔkuje le Jiipije ulaje tar me naa te ta tɔl Jeju

1 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn nunga
a, ñ-pa nare nje-njaje goe te na:
2 «E-gereje tɔyn to kusu-Pake nayn ndɔ
joo baa ngaa. Da kila Ngonn le dew ji
dewje te kare ñ-tɔle dɔ kake-dese te.»
3 Yeenn ngaa, tɔku nje-poloje Lubba ke
tɔkuje le Jiipije mbɔnje naa me ndoko te
le mbay le tɔku nje-poloje Lubba ke ria na
Kayipi,
4 ngaa dunnje ndude ta kuwa Jeju ke
gusu ta tɔle.
5 A ñ-paje na: «Areje juwae ke ndɔ
kusu-Pake ang, mba a kuju bula horo
dewje te.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

6 Jeju ee Betani key le Simɔ ke lew to
nje-banji,
7 a mare dene ddee ngɔsi saa. Nuwa
ku ke ñ-dda ke er ke ria na Alebatere jia
te. Yambo ke gate ngeng nya ddusu mee.
Kare ke Jeju nayn ta ne-kusa te bbay a,
dene le ungu yambo le dɔe te.
8 Toke nje-njaje-go Jeju te ooje neenn
le a, neelde ang ngaa ñ-paje na: «Ñ-tuju
yambo neenn be mba ddi wa?
9 Maji ta labbe yambo neenn ke gate ke
ngeng a kayn nare nje-ndooje ang wa?»
10 Jeju gɔn tar ke daw ñ-pa le gere ngaa
pa na: «Mba ddi bba aw jɔkuje dene
neenn wa? Ne ke maji a ñ-dda sem.
11 Nje-ndooje aw nayn ke se ke ndɔ tɔyn.
A ema, ma nayn ke se ke ndɔ tɔyn ang.
12 Nungu yambo le rɔm te ta mɔsem
ngina ne ndɔ ke da kilam me buwa-yo te.
13 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, lo tɔyn ke
dɔ nange te ke da kila mber Tar ke
majineenn te, da pa tar ne ke dene neenn
dda ngaa da kole mede dɔe te.

Judase ndiki ta kunn dɔ Jeju

14 Goe te a, kara le nje-njaje-go Jeju te
ke dɔku gire joo ke daw ñ-bbare na Judase
Isikariyote aw inga tɔku nje-poloje Lubba,
15 ngaa pa arede na: «Toke mila Jeju
jise te a, ddi a, a karemje wa?» Tɔku nje-
poloje Lubba areje kande nare dɔmota.
16 Unn kutue kare teenn, Judase aw
sange ddew ta kila Jeju jide te.
17 Dɔngɔr ndɔ kusu-mapa ke ñ-dda ke
wum ang le a, nje-njaje-go Jeju te ddeeje
dujeje na: «E-ndiki kare ñ-mɔse ne-kusa
mba kusu-Pake le jari lo te ke dda wa?»
18 Jeju ilade te na: «Awje tɔku bbe te rɔ
mare dew te ke be. E-paje areje na: ‹Nje-
ne-tɔju pa na: Kare lem ddee ngɔsi ngaa.
Key lei a ema ke nje-njaje-gom te ja dda
kusu-Pake ke te.› »
19 Nje-njaje-go Jeju te ddaje ne ke nunn
ndu narede kare ñ-ddaje ngaa ñ-mɔseje
neje mba kusu-Pake le.

Jeju tɔju kem dew ke a kunn dɔe

20 Lo-kul a, nisi ta ne-kusa te ke nje-njaje
goe te ke dɔku gire joo le.
21 Kare te ke daw dusaje ne a, ñ-pa na:
«Tɔkɔrɔ m-pa marese, dew kara horose te
a kilam ji dewje te.»
22 Rɔ nje-njaje-go Jeju te le neelde ang
nyɔm ngaa dede kara kara ñ-dujeje na:
«Ebbe-dewje to ema wa?»
23 Nilade te na: «Dew ke ula jia naa te
sem me sambe te neenn, ne a na kilam ji
dewje te.
24 Ngonn le dew a koy ddew kara baa
ke tar ke makuturu le Lubba pa dɔe te. A
kem to ndoo a to le dew ke a kilae ji dewje
te le. Duje ang kara maji nya uta.»

25 Judase ke a ta kilae ji dewje te le duje
na: «Nje-ne-tɔju, to ema wa?» Jeju ilae te
na: «Ei njaa e-pa mban.»

Muru me-kara

26 Kare te ke daw dusaje ne a, Jeju unn
mapa ngaa, are wooyo Lubba a, tete ngaa
are nje-njaje goe te a pa na: «E-taaje
usaje. Yeenn to da-rɔm ann.
27 Goe te a, nunn mare engo maann
binye ngaa nare wooyo Lubba a, ń-pa na:
«Sese tɔyn njaa ayje,
28 yeenn to mesem ann. To mese ke
Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke dewje ke banya are
ula mba kare tar majang lede ɔru ne dɔde
te.
29 M-pa marese, ma kay maann binye
neenn ang ngaa ndereng ndɔ ke ma kay
ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn
te le Bɔmje.»

Jeju pa na Piyar a mayn tar le ne

30 Goe te a, dɔsuje pa wal Lubba, ngaa
ń-teeje dawje ke dɔ ddingiri Olibeje te.
31 Yeenn a, Jeju pa arede na: «Til te
neenn, ne a kingam kare e-tusumje tɔyn
inyamje, mba ń-dda me Maketurute le
Lubba na:
Ma tɔl nje-ngem-bateje,
ta kusu bateje le a saren.»
32 «A go kin te ke ma kin horo dewje te ke
oy a, ma kaw nginase Galile.»
33 Piyar pa are na: «Le dewje tɔyn tusije
inyaije kara, ema ma kinyai ndɔ kara
ang.»
34 Jeju ilae te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til
te neenn njaa, kete bba kare kuran nɔ a, a
mbetem ta pa na e-gerem ang gɔl mota.»
35 Piyar pa are na: «Le ase kare moy
sei kara, ma mbiti ta pa na m-geri ang ndɔ
kara ang.» Ngaa kese nje-njaje goe te tɔyn
paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba lo te ke Jetesemane

36 Goe te a, Jeju aw ke nje-njaje goe te le
lo te ke daw ń-bbar na Jetesemane ngaa
ń-pa narede na: «Isije lo te neenn a ema,
ma kaw duju Lubba lo te ke yonn.
37 Ń-jin Piyar de ke ngann le Jebede ke
joo naw ke de. Rɔe unn kutu neele ang
ngaa bbeel uta dɔe tɔ.
38 Ngaa, ń-pa narede na: « Rɔm neelem
ang nja nyɔm. E-naynje neenn, ta je ke se,
jareje bbi ɔru kemje ang.»
39 Goe te a, ń-ngese ke kete ten be ngaa,
ń-tee noso ke ta mee, ń-debbe keme nange
ngaa ń-duju Lubba ń-pa na: «Bɔy, bbo
ddew to a, uta engo kem-to-ndoo neenn
ke ddang. A e-dda toke mei ndiki bbo toke
mem ndiki ang.»
40 Ń-tel ń-ddee rɔ nje-njaje goe te ke
mota le a, ningade tɔyn dɔ bbi te. Yeenn
ngaa ń-pa nare Piyar na: «A kaseje ta kare
bbi ɔru kemse ang sem mba kare kara ang
wa?»
41 Areje bbi ɔru kemse ang bbo e-dujuje
Lubba na a kosoje me ne-na te. Dew ndiki
ta dda ne ke maji njaa a, da-rɔ inga ddew
ta dda ne le ang.»
42 Jeju tel aw ddew ew bbay ngaa duju
Lubba na: «Bɔy, bbo engo neenn le to ta
kare may njaa, mba ddew ke a kɔru ne ke
ddang goto a, maji kare e-dda ne ke mei
ndiki.»
43 Ń-tel ń-ddee a ningade dɔ bbi te bbay
mba bbi uta dɔde.
44 Ninyade a naw ń-duju Lubba ke gɔl
mota laa bbay. Neenn le njaa ń-tel ń-duju
Lubba le bbay.
45 Ngaa ń-tel ń-ddee rɔ nje-njaje goe te
a ń-pa na: «Aw e-tibbije, aw uwaje rɔse
bbay wa? Bbasine, kare ase ngaa, da kila
Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji
ang.
46 Yeenn a, inje are jawje. Dew ke ilam
ji dewje te le ddee ngɔsi ngaa.

Duwa Jeju

47 Toke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara
le nje-njaje goe te ke dɔku gire joo ke
ria na Judase le ddee ke dewje ke banya.
Duwaje tɔku kiyaje ke kakeje jide te. Tɔku
nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije a
ulajede.
48 Judase nje-kila Jeju jide le tɔjude toke
kete, mare ne ke na dda kare ń-gere ne
Jeju le. Ń-pa na: «Dew ke m-to mbiya a,
to ne ann ta uwaeje.»
49 Njange baa njaa a, Judase le ddee
ngɔsi ke Jeju ngaa pa are na: «Lapiya,
Nje-ne-tɔju!.» Ngaa ń-to mbiya.

50 Jeju ilae te na: «Naam, e-dda ne ke
e-ddee ta dda le.» Yeenn ngaa dewje le
ddeeje ngɔsi ke Jeju le ngaa ilaeje uwaeje.
51 Mare nje-nja go Jeju te kara ɔru tɔku
kiya laa ngaa tuka ne mbi mare nje-kula
le tɔku-nje-polo Lubba ti.
52 Yeenn ngaa Jeju pa are nje-nja goe te
le na: «E-tel ke tɔku kiya lei ture te, mba
dew ke tɔl dew ke tɔku kiya a, da tɔle ke
tɔku kiya tɔ.
53 E-gere ang wa? Mase ta duju Bɔy kare
ula ke anjije ke toje to nje-ddɔje banya
banya arem.
54 A bbo m-dda toke baann a, tarje ke
Maketurule Lubba pa le a ddeeje to ne ke
tɔkɔrɔ toke baann wa? Maketuru le pa na
maji kare neenn le to toke baann.»
55 Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya
le na: «E-ddeeje ke tɔku kiyaje, ke kakeje
bba ta kuwam ne toke ne ke m-to nje-
bboko. Ke ndɔ tɔyn misi me key-polo-
Lubba te maw m-tɔju ne, a uwamje ang.
56 A nejeenn tɔyn teeje kare tar ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba paje me Maketu-
rute le ddeeje ne to ne ke tɔkɔrɔ.» Yeenn
ngaa nje-njaje-go Jeju te le tɔyn njaa aynje
inyaeje.

Daw ke Jeju lo tɔku sariya te le Jiipije

57 Nje ke uwaje Jeju le awje saa rɔ
Kayipi te ke to tɔku nje-polo Lubba. Nje-
kɔruje gel ndu ke tɔkuje le Jiipije mbɔnje
naa lo teenn.
58 Piyar ɔru goe, a nja ddew ew saa
ndereng tee ne me ndoko te le Kayipi le.
Nande me ndoko te le ngaa nisi ke nje-
ngemje ta key ta koo se ne le a kɔsu kɔyn
toke baann wa?
59 Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-gangeje
sariya le Jiipije le tɔyn aw sangeje mare
tar ngem ta kunda dɔ Jeju te bba ta gange
ne sariya yo dɔe te.
60 Nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje
nya nya ddeeje ulaje tar tae te. A dingaje
ne ke ta kunda ne tar dɔe te le ang. Dɔ
bɔnye a mare dewje joo ddeeje paje na:
61 «Dew neenn pa na: ‹Mase ta tɔ key-
polo-Lubba ta tel dda ture te me ndɔ mota
te.› »
62 Tɔku nje-polo Lubba le in taar ngaa
duje na: «Tar ke a kila te goto wa? Tar
ddi a, a pa dɔ tar te ke dewje aw paje dɔi
te neenn wa?
63 A Jeju pa tar ang. Yeenn ngaa tɔku
nje-polo Lubba pa are na: « M-duji ke ri
Lubba ke nje-kisi kem baa kare ilaje tar te
neenn: ‹E-to Mesi, Ngonn le Lubba wa?›
»
64 Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban. A
m-pa marese, bbasine neenn njaa a kooje
Ngonn le dew dɔ-ji kɔl Lubba te ke nje-
singa-mɔngu. A kooeje kare te ke na kin
darâ ta ddee me mum te tɔ.
65 Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba le
tir kubbu ke rɔe te* ngaa pa na: «Ñ-taji
Lubba. N-ndiki ta kinga nje-tar-naji bbay
ang ngaa. Ooje taji ke ñ-taji Lubba neenn
mban.
66 Tar ddi a ejeje dɔe te wa?» Dilaeje te
na: «Nase yo.»
67 Yeenn ngaa, ñ-tibbije nwere keme te
ngaa ñ-bbirije jide ñ-tundaeje ne. Mareje
tundaje ka-mbɔre ngaa,
68 paje na: «Mesi, e-pa are joo, na a
undai wa?»

Piyar mbete Jeju na ñ-gere ang

69 Kare teenn Piyar isi ddaka me ndoko
te le. Mare nje-kula ke dene ddee ngɔsi
saa ngaa pa na: «Ei kara e-nja ke Jeju dew
ke Galile neenn le tɔ.»
70 A Piyar mayn kem dewje te tɔyn na:
«M-gere tar ke e-ndiki ta pa neenn ang.»
71 Nunn ddew ta kɔtu ngaa ñ-tee ta
ndoko te le a, mare nje-kula ke dene dang
ooe ngaa pa are nje ke isi lo teenn na:
«Dew neenn nja ke Jeju dew ke Najarete
le tɔ.»
72 Piyar unda yo ngaa mayn bbay na:
«M-gere dingaw neenn ang.»
73 Ngaji goe te a, nje ke eeje teenn le
awje ngɔsi ke Piyar le ngaa paje are na:
«E-to kara le dewje neenn njaa. Tar-pa
lei njaa tɔju.»
74 Yeenn ngaa nunn kutu kunda yo
ngaa ñ-tɔn ne guma na: «M-gere dingaw
neenn ang. Toke mere ngem a, maji kare
Lubba undam.» Kare teenn njaa kuran
nɔ.

* **26:65 26.65** Bbe le Jiipije, toke mare dew ke bo tir kubbu laa a, yeenn tɔju to ungu wɔen nya. Yeenn to ne ke ngeng nya. Tɔku nje-polo-Lubba ee ke ddew ta tiir kubbu ke rɔe te ang tɔ.

75 Piyar ole mee dɔ tar te ke Jeju pa are
na: «Kete bba kare kunra nɔ a, a mbetem
pa na e-gerem ang gɔl mota.» Ń-tee ddaka
ngaa ń-nɔ nya.

27

Daw ke Jeju nɔ Pila te

1 Ke endɔɔ baa njaa, tɔku nje-poloje
Lubba, ke tɔkuje le Jiipije tɔyn unnje
ndude kare ń-tɔl Jeju.
2 Duwaeje ń-tɔeje ngaa, ń-ddeeje saa
dulaeje ji ngonn-mbay Pilate te, ke to dew
ke Rɔm.

Tar yo le Judase

3 Toke Judase ke ila Jeju ji dewje te le oo
sariya yo ke ń-ngange dɔe te le a, keje laa
jɔke nya. Ń-tel ke kande nare ke dɔmota
le nare tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le
Jiipije le.
4 Ń-pa narede na: «M-dda ne ke maji
ang, mba mila dew ke dda ne ke maji ang
kara ang ji dewje te kare ń-tɔle.» Dilaeje
te na: «Osoje te ang. Yeenn ooi.»
5 Judase sanre nare le me key-polo-
Lubba te ngaa ɔtu aw ila kula gɔse te tɔ
kake te ngaa oy.
6 Tɔku nje-poloje Lubba le ndekeje nare
le ngaa paje na: «Ndu are ddew ta ngem
nare ke be neenn lo-ngem nare te ke me
key-polo-Lubba te ang, mba to nare mese.
7 Duwaje dɔ naa ngaa goe te a, dunnje
nare le ń-ndokoje ne ndɔɔ le mare nje-
kubba jo ta dda to lo dubbu yo le nje-
mbaje.
8 Mba yeenn a ń-bbar ne ndɔɔ le na «
ndɔɔ-mese» ndereng bbokone.
9 Yeenn ngaa tar le Lubba ke Jeremi nje-
kila mber-tar laa pa le ddee ne to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na: «Ń-taaje kande nare
dɔmota. To gate dew ke ngann Ijarayelje
wɔju le ann.
10 Ngaa dareje mba ndoko ne ndɔɔ le
nje-kubba jo ddew kara baa ke ndu ke
Ebbe-dewje unn arem.»

Pila te duju tar Jeju

11 Daw ke Jeju nɔ ngonn-mbay Pilate te.
Ngonn-mbay le duje na: «E-to tɔku-mbay
le Jiipije wa?» Jeju ilae te na: «Ye njaa
e-pann.»
12 A toke tɔku nje-poloje Lubba, ke
tɔkuje le Jiipije aw undaje tar dɔe te a,
nilade te kara ang.
13 Yeenn ngaa, Pilate duje na: «Oo tarje
tɔyn ke daw dundaje dɔi te neenn ang
wa?»
14 A nilae mare tar te kara ang. To ne
ke dum dɔ Pilate le.

Ń-gange sariya yo dɔ Jeju te

15 Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn,
ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula te.
To dew ke dewje ke banya ndikije kare
nɔre.
16 A kare teenn mare dew ke ria bbar
nya ee key-kula te le. Ria na Barabase***.
17 Yeenn a Pilate duju dewje ke banya ke
mbɔnje naa le na: «Na bba e-ndikije kare
mɔre marese wa? Barabase wase Jeju ke
daw ń-bbare to Kiriste le wa?
18 Mba Pilate gere ke maje to me a
ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia
teenn.
19 Kare te ke Pilate isi lo sariya te le bbay
a, dene laa ula pa are na: «Ula tai tar te
le dew ke gate gate neenn ang. Mba til te
neenn, moo ndoo nya me ni te wɔju dɔe.»
20 A tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le
Jiipije tulaje dewje ke banya le kare ń-
dujeje dare nɔru Barabase a ta ń-tɔlje Jeju.
21 Ngonn-Mbay le tel dujude na: «Horo
dewje te ke joo neenn, na bba e-ndikije
kare mɔre marese wa?» A dilaeje te na:
«Barabase!»
22 Pilate dujude bbay na: «Ddi a ma dda
ke Jeju ke daw ń-bbare to Kiriste le wa?»
Dede tɔyn njaa dilaeje te na: «Are ń-tɔle
dɔ kake-dese te!»
23 Pilate dujude na: «Majang ddi a ń-
dda wa?» A dunnje kutu kuru ekii ke
singa bbay na: «Are ń-tɔle dɔ kake-dese
te!»
24 Toke Pilate oo to na kase dda mare
ne dang ang, ngaa dewje le aw yekeje lo
ke kete kete a, nunn maann ngaa ń-toko
ne jia kem dewje te ke banya le ngaa ń-pa
na: «Tar yo le dingaw neenn a kuwa dɔm
ang. Oose.»
25 Dewje ke banya le tɔyn ilaeje te na:
«Maji kare tar yo laa le oso dɔje te ke dɔ
ngannje te.»

26 Yeenn ngaa Pilate ɔru Barabase
arede. Nare ń-tunda Jeju ke ndey ngaa
nulae jide te kare ń-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje ɔjuje Jeju kokoje ne

27 Mbambaje le Pilate awje ke Jeju lo
gange sariya te laa, ngaa kese mbambaje
le tɔyn mbɔnje naa dɔe te.
28 Ń-tɔruje kubbuje laa rɔe te ngaa
dulaeje kubbu ke ngal ngaa kase.
29 Ń-peteje kulaje ke to konn to ejɔkudɔ,
ngaa dundaje dɔe te. Dulaje kare jia te
ke kɔl ngaa dɔsuje mekeji gɔlde nange
nɔe te, ń-kokeje ngaa ń-paje na: «Lapiya,
tɔku-mbay le Jiipije!»
30 Ń-tibbije weren dɔe te ngaa ń-taaje
kare le dunda ne dɔe.
31 Ń-ddae ń-koko ne ngaa goe te a,
dɔruje tɔku kubbu le ngaa ń-tel dulae
kubbuje laa. Goe te a, dawje saa ta tɔle
dɔ kake-dese te.

Ń-bbere Jeju dɔ kake-dese te

32 Toke mbambaje le inje me bbe te le
aw teeje ke ddaka a, dingaje mare dingaw
ke bbe te ke Sirenn, ria na Simɔ, ngaa
duwaeje dare noto kake-dese le Jeju le.
33 Daw ń-teeje lo te ke daw ń-bbar na
Gologota, ke kande na: «Lo ka-dɔ dewje»
a,
34 dareje Jeju le maann kande binye ke
dungu maann ne ke ate me te ngaa dare
kare nay. Jeju le na a, mbete ta kay.*
35 Ń-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa
goe te a, ń-ddɔje mbari ń-kaynje ne naa
kubbuje laa.
36 Ngaa disije lo teenn ta ngeme.
37 Ń-dda mare makeruru ń-bbere er dɔe
te ta tɔju ne gel ne ke ń-gange ne sariya
dɔe te le na: «Dew neenn to Jeju, tɔku-
mbay le Jiipije.»
38 Ń-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-
deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er kɔl,
a mare kara er gel.
39 Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje
dɔde a tajeje.
40 Ń-paje dareje na: «Ei ke e-ndiki ta tɔ
key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me
ndɔ mota te le, bbo e-to Ngonn le Lubba
a, aji rɔi ei njaa bbo in dɔ kake-dese te le
uru nangê.»
41 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje
gel ndu, ke tɔkuje le Jiipije kokeje tɔ paje
na:
42 «Naji mare dewje, a nase ta kaji rɔe
njaa ang! Tɔku-mbay ke Ijarayel le ann?
Bbo nin dɔ kake-dese te nuru nangê a, ja
koo meje te saa.
43 Nunda mee dɔ Lubba te ngaa ń-pa na
ń-to Ngonn le Lubba. Toke Lubba ndike a,
maji kare naje bbasine neenn.»
44 Nje-bbokoje ke ń-bberede dɔ kake-
deseje te le tajeje toke baann tɔ.

Koy le Jeju

45 Unn kute kare te ke ar dana ndereng
gɔl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dɔ
nange te tɔyn.
46 A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju
uru ekii ke singa na: «Eli, Eli, lama
sabakantani!» Kande tar le na: «Lubba
lem, Lubba lem, inyam mba ddi wa?»
47 Mare dewje ke eeje lo teenn le ooje
tar le Jeju le a paje na: «Naw ń-bbar Eli.»
48 Mare dew kara horode te ayn ke
ngɔru aw unn mare ta kubbu ula me
maann binye te ke mase ngaa ke ta kare
te a ula are Jeju kare ay.
49 A mareje paje na: «N-ngina joo se Eli
a ddee kaje wa?»
50 Jeju tel uru ekii ke singa bbay ngaa
goe te a kewn laa tee†.
51 Kare teenn njaa, kubbu ke ń-tɔ ń-
gange ne me key-polo-Lubba tir dana, in
taar uru nangê. Nange yeke ngaa erje
riyaje.
52 Ta buwa-yoje teyn ngaa dewje ke ooje
mede te ke Lubba bba oyje ndolje.
53 Dinje me buwa-yoje te le ń-teeje ngaa,
go ndol te ke Jeju ndol horo dewje te ke oy
le a, dandeje Jurusalam ke to bbe ke maji
tɔyn are dewje nya oojede.
54 Toke nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm,
ke dewje ke eeje saa lo ngem niinn Jeju le
ooje nange ke aw yeke, ke neje ke teeje le
a, bbeel ddade nya ngaa ń-paje na: «Dew
neenn to Ngonn le Lubba njaa.»

* **27:34 27.34** To ne dewje ke Rɔm aw unguje me ben te are dewje ke daw ta tɔlde dɔ kake-dese te ta tɔlde bba kare doo ndoo nya ang. † **27:50 27.50** Koy le Jeju to ne njaa ninya kewn laa nare tee.

55 Deneje ke banya ke inje Galile ngaa
unnje go Jeju aw dda saa le eeje teenn tɔ.
Darje ddew ew daw dooje nejeenn le.
56 Horo deneje teenn le, Mari ke
Magedala, ke Mari ke uju Jake de ke
Jejebbe, ke kɔn ngann le Jebede deeje
teenn.

Dila niinn Jeju me buwa-yo te

57 Lo-kul a, mare nje-ne-kinga ke to dew
ke bbe te ke Arimate ddee tee. Ria na
Jejebbe. Ne kara ŋ̂-to nje-nja-go Jeju te tɔ.
58 Naw noo Pilate ngaa ŋ̂-duju niinn Jeju
le. Yeenn ngaa Pilate unn ndu kare dare
niinn le.
59 Nunn niinn le ngaa, ŋ̂-ke ke kubbu ke
siki ke are ngate ngate,
60 ngaa nila buwa-yo te laa ne njaa ke
nare duru dare toke siki bbay me er te.
Goe te a, ŋ̂-ndubbu mare tɔku er nutu ne
ta buwa-yo le ngaa nɔtu‡.
61 Mari ke Magedala de ke Mari ke kara
deeje teenn, disije nangê, kemde ke buwa-
yo te le.

Dundaje nje-ngemje buwa-yo le.

62 Lo-kare, ke to ndɔ ke go ndɔ mɔse
neje mba ndɔ-kuwa-rɔ a, tɔku nje-poloje
Lubba, ke Parijiyenje awje naate kara baa
rɔ Pilate te,
63 ngaa paje na: «Dew ke bo, jole meje
to, dɔ ndɔ te ke nje-kere dewje neenn le
nayn ne kem baa bbay le, ŋ̂-pa na: ‹Ndɔ
mota go yo te lem a, ma kin horo dewje
te ke oy.›
64 Yeenn a, unn ndu are ŋ̂-ngem buwa-
yo le ndereng ndɔ mota. Baann ang a, nje-
njaje goe te a ddee bbokoje niinne a da
paje kareje dewje to ne a nin horo dewje
te ke oy. Ngem ke guku neenn a ngeng
kuta ye ke kete bbay§.
65 Pilate pa arede na: «Nje-ngemje ta lo
a neenn. Awje areje ŋ̂-ngemje buwa-yo le
toke mese ndiki.»
66 Dawje buwa-yo te le ta koo gusu ke ta
ngem ne buwa-yo le. Ŋ̂-ddaje mare endaji
ta buwa-yo le ngaa dundaje nje-ngemje ta
lo tae te.

28

Kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Go ndɔ-kuwa-rɔ te le Jiipije a, ke ndɔ-
kuwa-rɔ*, Mari ke Magedala de ke Mari
ke kara dawje ta koo buwa-yo le.
2 A ta koo a, nange yeke ke singa. Mare
anji le Ebbe-dewje in dara ddee, ndubbu
er le ke ddang ngaa isi dɔe te.
3 Ŋ̂-ndɔren toke teel le ndi ngaa kubbu
laa nda toke le neyn jeenn.
4 Nje-ngemje buwa-yo le bbeelje nya
ngaa isaje. Disije toke le dewje ke oy.
5 A anji le pa are deneje le na: «Sese,
areje beel ddase ang, mba m-gere to aw
e-sangeje Jeju ke ŋ̂-tɔle dɔ kake-dese te le.
6 Nee neenn ang, nin horo dewje te ke
oy ddew kara baa toke ŋ̂-pa le. E-ddee
ooje lo ke dilae te le.
7 Ta, awje njange aw e-paje are nje-njaje
goe te, e-paje na: ‹Nin horo dewje te ke
oy, ngaa naw ta nginase Galile. A kooeje
nunn. Tar ke m-ndiki ta pa karese ann.›
»
8 Deneje le ɔtuje buwa-yo te le ke ngɔru.
Bbeel ddade ddem, rɔde neelde nya ddem
ngaa daw paje tar le dareje nje-njaje-go
Jeju te.
9 A ta koo a, Jeju tee nɔde te aw tila
kemde ngaa pa arede na: «Lapiya lese!»
Deneje le ddeeje ngɔsi saa ngaa, dɔsuje
mekeji gɔlde nɔe te ngaa duwaje gɔle ŋ̂-
waleje ne.
10 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: «E-
bbelje ang, aw paje areje ngakɔm are
dawje Galile. Lo te ke nunn a da koom†.»

Tar ke nje ke ngemje ta buwa-yo le paje

11 Toke deneje le naynje ddew-boo bbay
a, mare dewje ke ngemje ta buwa-yo le
telje awje me tɔku-bbe te ngaa ɔruje gel
neje tɔyn ke tee le areje tɔku nje-poloje
Lubba.
12 Tɔku nje-poloje Lubba le mbɔnje naa
ke tɔkuje le Jiipije ngaa dooje ta naa. Goe
te a, dare nje ke ngemje ta buwa-yo le
tɔku nare,

‡ **27:60 27.60** Buwa-yo le Jiipije to nange ang. Daw ŋ̂-ddaje buwa le me er te bba daw dubbu ne yoje lede.
§ **27:64 27.64** Ngem ke dɔngɔr ke Jeju ere ye ke ŋ̂-pa na ne a ŋ̂-to Mesi le. Ooje Mat. 26.63. Ye ke goe te a to ye ke nje-njaje goe te a paje na ne a nin horo dewje te ke oy. * **28:1 28.1** Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije to Saba, ke to Samedi. A ndɔ-kuwa-rɔ to damasi. † **28:10 28.10** Ooje Matiye 12.49

13 ngaa ń-paje darede na: «Ta e-paje
na: ‹Kare ke ń-nayn jaw ń-tibbi bbay a,
nje-njaje-go Jeju te le ddeeje til te ddee
bbokoje niinne.›
14 Bbo Pilate oo tare a, ja gere gusu ke
ta pa ne kare ń-ndiki te. A sese a kingaje
tar ang.»
15 Nje-ngemje ta buwa-yo le taaje nare
le ngaa, ddaje ddew kara baa ke ndu ke
darede le. Tar neenn le nja horo Jiipije te
ndereng bbokone.

Jeju ula nje-njaje goe te

16 Nje-njaje-go Jeju te ke naynje dɔku
gire kara le awje Galile dɔ ddingiri te ke
ń-tɔjude le.
17 Toke dooeje a, dɔsuje mekeji-gɔlde
nangê. A mareje, aw maynje bbay.
18 Jeju ddee ngɔsi ke de ngaa pa arede
na: «Lubba arem singa tɔyn dara ddem,
nangê ddem.
19 Yeenn a, awje rɔ gel-dewje te tɔyn
ke dɔ nange te. E-ddajede to nje-njaje-
gom te, ngaa e-ddajede batem ke ri Bɔ, ri
Ngonn, ke ri Ndil-me-nda.
20 E-tɔjujede are ń-ddaje ne ddew nduje
te tɔyn ke munn marese. Ooje, ma kee ke
se ke ndɔ tɔyn ndereng ddutu ndɔ te.

Maketuru le Marke
Marke
Mk

Jan-Batisi duju dewje kare turuje ddew lede

1 Kunn-kutu Tar ke maji ke dɔ Jeju-Kiriste, Ngonn le Lubba te a neenn.
2 Lubba pa me maketuru te le Ejayi nje-kila mber-tar laa na:
« Ema Lubba, ma kula mare nje-kula lem nɔi te,
kare mɔse ddew lei.
3 Ndu dew le aw uru ekii me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje,
Areje ddewje laa ndɔjuje njarara.› »
4 Yeenn a, Jan Batisi unda lo tee me kɔr te ngaa ila mber batem-turu me, kare Lubba ɔru ne tar majang dɔ dewje te.
5 Dewje tɔyn ke dɔ nange Jude te, ke nje ke Jurusalam awje rɔe te. Ń-paje majang lede ke ddaka are Jan ddade batem me maann Jurden te.
6 Jan ula kubbu ke ŉ-dda ke biin jambal, ngaa ŉ-tɔ endaar bbere te. Ne-kusa laa to ebeteje, ke ubbu teje.
7 Ń-pa nare dewje na: « Dew ke aw ddee gom te ngeng utam. Mase ta ddom tutu kula ne-gɔl laa ang.
8 Ema m-ddase batem maann, a ne, na ddase batem Ndil-me-nda.»

Jan dda Jeju Batem

9 Kare teenn, Jeju in Najarete nange te ke Galile ddee ngaa Jan ddae batem jurden te.
10 A kare te ke Jeju in me maann te le aw tee ke ddaka a, noo kem dara ke teyn, ngaa Ndil-me-nda aw ddisi ke dɔe te toke le derjeenn.
11 Ngaa mare ndu bbar me dara te na: « E-to ngonnum ke m-ndikii nya. Rɔm neelem nya wɔju dɔi.

Esu na Jeju me kɔr te

12 Njange baa goe te a, Ndil-me-nda aw ke Jeju le me kɔr te.
13 Ń-nayn me kɔr te le ndɔ dɔsɔ ngaa Satan nae. Nisi horo daje te ke mû ngaa anjije aw ddaje saa***.

Jeju unn kutu kula laa Galile

14 Go kila te ke dila Jan key-kula te a, Jeju aw Galile aw ila mber Tar ke maji le Lubba.
15 Ń-pa na: « Kare ke Lubba ɔju le ase ngaa. Bbe-kɔn le Lubba ddee ngɔsi ngaa. E-turuje ddew lese bbo ooje mese te ke Tar ke maji.»
16 Toke Jeju aw nja go tɔku-ba te ke Galile a, noo nje ndɔn-maannje joo. To Simɔ de ke ngokɔen Andere ke daw dilaje ddenge daw ddaje ne ndɔn me tɔku-ba te le.
17 Jeju pa arede na: « Unnje gom a ma dda kare e-ddeeje to nje-ddaje ndɔn dewje.»
18 Njange baa njaa dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.
19 Toke Jeju ngese ke kete ten be a, noo Jake de ke ngokɔen Jan ngann le Jebede me tɔku to te lede, daw ŉ-mɔseje ddengeje lede.
20 Njange baa njaa Jeju le bbarde. Dinyaje bɔdede Jebede ke nje-kulaje me tɔku to te le a dunnje go Jeju.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dingaw te

21 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje bbe te ke Kaperenayum. Ndɔ-kuwa-rɔ a, nande me key-mbɔn naa te le Jiipije ngaa nunn kutu tɔju ne.
22 Gusu ke naw ŉ-tɔju ne ne le gange singa dewje ke aw ooje ne-tɔju laa le. Mba ne, naw ŉ-tɔju ne toke le dew ke ee ke singa-kɔn-mbay, bbo ŉ-tɔju ne le toke le engan nje-kɔruje gel Ndu ang.
23 Kare teenn njaa, me key-mbɔn naa te le, mare dingaw ke ee ke ndil ke maji ang ee teenn tɔ. Dingaw le uru ekii na:
24 « Jeju ke Najarete, ddi a e-ndiki ta dda ke je wa? E-ddee ta tɔlje wa? M-geri ke maje. E-to dew ke maji-tɔyn ke Lubba ulae.
25 Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa unn ndu are na: « Utu tai bbo e-tee me dingaw te neenn ke ddang.»
26 Ndil le yeke dingaw le ke singa ngaa unda ekii tee ne.
27 Tar nya dewje le tɔyn are ŉ-dujuje naa ke yo ke ne na: « Ddi a be neenn wa? Ne-tɔju ke siki ke ee ke singa ann.

Dingaw neenn unn ndu are ndilje ke maji
ang njaa kara ooje tae wa?»
28 Yeenn ngaa ri Jeju aw bbar dɔ nange
Galile te tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mum Piyarje te

29 Jeju in key-mbɔn naa te le Jiipije le
tee, ngaa de ke Jake ke Jan dawje key le
Simɔ de ke Andere.
30 Mum Simɔje ke dene to tuwa-rɔ-to te,
mba nee ke rɔ-to rɔ-tunga. A kake Jeju tee
be a, ñ-pa tare dare.
31 Jeju ddee ngɔsi saa, uwa jia ngaa are
nin taar. A rɔe ke tunga le wul ngaa nunn
kutu dda ne wɔju dɔde.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te banya banya

32 Lo-kul te ke kare ande a, dewje otoje
nje rɔ-toje tɔyn ke nje ke eeje ke ndilje ke
maji ang ddeeje ke de ke rɔ Jeju te.
33 Dewje tɔyn ke me tɔku bbe te le
mbɔnje naa ta key te le.
34 Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ dewje te,
ngaa ñ-tubba ndilje ke maji ang rɔ mareje
te. A ninya ddew nare ndilje le kare paje
tar ang mba ndilje le gereje ke maje.

Jeju inya Kapernayum a aw ta kila mber Tar ke maji

35 Lo-kare te ke endɔɔ ke lo nayn uja
ang bbay a, Jeju in ngaa tee ddaka. Ni me
tɔku-bbe te le naw nisi lo te ke iya rɔe,
naw duju Lubba.
36 Simɔ de ke nje-mareje dawje ta sange.
37 Toke dingaeje a, ñ-paje dareje na: «
Dewje tɔyn aw sangije.»
38 A Jeju pa arede na: « Jawje lo te ke
ddang, bbeje te ke mbɔrje te neenn. Maji
kare mila mber-tar neenn nunn tɔ. Mba
m-ddee wɔju dɔ yeenn.
39 Yeenn ngaa, ñ-nja nange Galile te
tɔyn. Naw nila mber-tar me key-mbɔn
naaje te le Jiipipe ke nange teenn ngaa ñ-
tubba ndilje ke maji ang.

Jeju ɔru banji rɔ mare dew te

40 Mare nje-banji ddee rɔ Jeju te, ɔsu
mekeji gɔle nɔe te, ngaa nɔ nɔ gɔle te na:
« Toke e-ndiki a, ase ta dda kare m-ddee
maji.»
41 Jeju le ooe a ñ-ddae ndoo ngaa ula jia
ɔre ne a pa na: « M-ndiki te, e-ddee maji.»
42 Njange baa njaa a, banji le goto rɔ
dingaw te le are rɔe ddee maji.
43 Jeju le in ke dingaw le, ngaa njange
baa goe te a tubbae, a pa are na:
44 « Oo ke maje, e-pa tar neenn are dew
kara ang. A aw tɔju rɔi are nje-polo-
Lubba tenni oo. Goe te a, are ne-polo ke
Moyiji unn ndu mbae le ta tɔju dewje tɔyn
to rɔi ddee maji.»
45 Dingaw le ɔtu a, aw pa go neje ke
ingae le loje te tɔyn. Mba yeenn a, Jeju
ase ta tɔju ne rɔe me mare tɔku bbe te
ang ngaa. Nisi sayn ke bbeje, loje te ke
iyaje rɔde, ngaa dewje inje loje te dang
dang ddeeje rɔe te.

2

Jeju dda are dingaw ke debbe rɔe oy ddee maji

1 Ndɔ ngaji goe te a, Jeju tel ddee
Kaperenayum, a dewje ooje na nee key,
2 Yeenn a, ñ-ddeeje toke banya, are ta
key te le ddaka njaa kara lo goto. Jeju aw
tɔjude tar le Lubba.
3 Dingawje sɔ otoje mare dew ke debbe
rɔe oy ddeeje saa.
4 A dingaje ddew ta kaw saa nɔ Jeju te
ang mba dewje le bayanji nya. Yeenn a,
dɔruje kem lo dɔ key te, er lo te ke Jeju ee
te. Ngaa dulaje dew ke rɔe oy le ke tuwa
laa baa ke kem lo dɔ Jeju te.
5 Toke Jeju oo koo-me te le dewje le a, pa
are dew ke debbe rɔe oy le na: « Ngonum,
tar majangje lei ɔru dɔi te.»
6 Mare nje-kɔruje gel Ndu ke eeje teenn
le aw ejeje mede te na:
7 « Dew neenn pa tar baann mba ddi
wa? Naw ñ-taji Lubba wa?. Na bba a kase
kɔru tar majang dɔ dew te wa? Lubba
kara baa a ase.»
8 Njange baa njaa Jeju gere tar ke daw
dejeje ngaa pa arede na: « Eeje ke keje ke
baann mba ddi wa?
9 Ta pa kare dew ke debbe rɔe oy le na:
‹ Tar majang lei ɔru dɔi te,› wase: ‹ In taar
unn tuwa lei bbo e-nja,› ye ke dda ngeng
ang ta pa wa?
10 A m-ndiki kare e-gereje to Ngonn le
dew ee ke singa dɔ nange te neenn ta kɔru

tar majang le dewje.» Yeenn a, ń-pa nare
dew ke debbe rɔe oy le na:
11 « M-pa mari, in taar, unn tuwa lei bbo
aw bbê lei.»
12 Njange baa njaa, dingaw le ubba
nange in kem dewje te le tɔyn ngaa unn
tuwa laa a ɔtu. Dede tɔyn njaa tar nyade,
ngaa dɔsuje gaji Lubba ń-paje na: « Joo
mare ne ke be ndɔ kara ang.»

Jeju bbar Lebi kare unn goe

13 Jeju tel aw kar tɔku ba te ke Galile.
Dewje ke banya ddeeje rɔe te are naw ń-
tɔjude ne.
14 Toke naw ń-nday a, noo Lebi ngonn
le Alpe ke isi lo kuka lambo te. Jeju pa are
na: « Unn gom.» Lebi le in taar bbo unn
goe.
15 Goe te a, Jeju aw usa ne key le Lebi
le. A nje-taaje nare lambo toke banya ke
nje-ne-ddaje ke maji ang isije ta ne-kusa
te le ke Jeju de ke nje-njaje goe te. Dede
nya njaa daw dunnje go Jeju le.
16 Nje-kɔruje gel Ndu ke eeje mbɔn naa
te le Parijiyenje ooje a, Jeju aw usa ne ke
dewjeenn le tɔyn. Yeenn a, ń-paje dareje
nje-njaje-go Jeju te le na: « Mba ddi bba
naw nusa ne ke nje-taaje nare-lambo ke
dewje ke nje-ddaje neje ke maji ang wa?»
17 Jeju oo tar ke daw ń-paje le ngaa pa
arede na: « Dewje ke rɔde to ke maje
ndikije ta koo nje-kare kuma ang. Dewje
ke rɔde tode bba. Dewje ke ooje rɔde to
dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde
ang. M-ddee mba dewje ke gereje to ń-
toje to nje ne-ddaje ke maji ang.»

Tar dɔ mbete ne-kusa te

18 Mare ndɔ, nje-njaje-go Jan-Batisi te,
ke Parijiyenje daw dinyaje ne-kusa* a,
dewje aw dujuje Jeju na: « Mba ddi bba
nje-njaje-go Jan-Batisi te ke nje-njaje-go
Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa a, nje-
njaje goi te inyaje ne-kusa ang wa?»
19 A Jeju ilade te na: « Ejeje to dewje
ke ń-bbarde kusu taa naa te a kinyaje ne-
kusa kare te ke nje-dene le isi ke de wa?
Baann ang. Toke ń-nayn ke de bbay a,
daseje ta kinya ne-kusa ang.
20 A kare a ddee ke da kɔru nje-dene le
horode te a, da kinya ne-kusa bbay.
21 Dew a kunn ta-kubbu ke siki kila ne
kem konn kubbu ang. Bbo ń-dda toke
baann a, ta-kubbu ke siki le a kɔru kem
konn kubbu le kare tel bo uta ye ke kete
bbay.
22 Ddem, dew a kungu ben ke siki me
konn ku-endarje te ang. Bbo ń-dda toke
baann a, ben le a dda kare kuje le tirje,
ngaa ben le kara a kula kɔrɔ ddem, ku-
endaarje le kara a nayje ke kɔrɔ ddem.
Kuje-endaarje ke siki a maji ta kungu ben
ke siki me te.»

Tar dɔ ndɔ-kuwa-rɔ te

23 Mare ndɔ-kuwa-rɔ, Jeju aw nday me
ndɔɔ beleje te. A Nje-njaje goe te unnje
kutu tije jinga beleje le ke ddew ddew.
24 Yeennn ngaa Parijiyenje paje are Jeju
na: « Oo, mba ddi bba nje-njaje goi te aw
ddaje ne ke ndu leje mbete kare dew dda
ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?»
25 Jeju ilade te na: « Ndɔ kara e-turaje
Maketuru dɔ ne te ke Dabbiti dda ang wa?
Ndɔ mare, bbo ddae, ne de ke nje ke unnje
goe a dingaje ne ta kusa ang.
26 A nande me key te le Lubba dɔ ndɔ te
ke Abiatar a to ne to tɔku nje-polo-Lubba.
Nusa mapaje ke dare Lubba to ne-polo
ngaa nare nje ke unnje goe le tɔ. A ndu
are ddew kare nje-poloje Lubba a ta usaje
mapajeenn le.»
27 Jeju pa arede bbay na: « Ń-dda ndɔ-
kuwa-rɔ wɔju dɔ dew, bbo ń-dda dew
wɔju dɔ ndɔ kuwa-rɔ ang.
28 Mba yeenn a, nje ndɔ-kuwa-rɔ kara
Ngonn le dew aw ɔn dɔe tɔ.»

3

Jeju dda are ji mare dingaw ddee maji

1 Jeju tel aw key-mbɔn naa te le Jiipije.
A mare dingaw ke jia oy ee key-mbɔ-naa
te le.
2 A Parijiyenje ke eeje teenn aw aaeje
ta koo se na kɔru rɔ-to rɔ dingaw te le ke
ndɔ-kuwa-rɔ wa? Mba ń-ndikije ta kunda
tar dɔe te.

* **2:18 2.18** Kinya ne-kusa to gusu ke ta kusa ne ang ddem, ta kay maann ang ddem, a kunn mare kare mba duju Lubba wɔju dɔ mare ne.

3 Jeju pa are dingaw ke jia oy le na: « In
taar kem dewje te neenn tɔyn.»
4 Goe te a, ń-duju dewje le na: « Ndu are
ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ wase ta
dda maji ang wa? Ta kaji dew wase ta
kinyae kare noy wa?» A dewje le ndikije
ta kilae tar te le ang.
5 Jeju aade tɔyn ke ungu. Rɔe neele ang
mba dewje are mede ketere. Yeenn ngaa
ń-pa nare dingaw le na: « E-ndɔju jii.»
Dingaw le ndɔju jia ngaa jia le ddee maji.
6 Parijiyenje le inje key-mbɔn naa te le
teeje be a, uwaje dɔ naa ke dewje ke me
mbɔn-naa te le Erode ta koo ddew ke ta
tɔl ne Jeju.

Dewje ke banya ddeeje ingaje Jeju

7 Jeju de ke nje-njaje goe te ɔruje rɔde
awje kar ba te ke Galile a, dewje ke banya
banya ɔruje goe. Dewje le inje Galile, ke
Jude,
8 Jurusalam, ke nange te ke Idume.
Dinje nange te ke tura Jurden te ke bbeje
te ke toje mbɔr Tir te ke Sidɔn tɔ. Ń-ddeeje
toke banya rɔ Jeju te mba dooje tar neje
tɔyn ke Jeju aw dda.
9 Yeenn a, Jeju duju nje-njaje goe te kare
dundaje mare tɔku to ngɔsi dareje, mba
kare dewje ke banya le ubbaeje ang.
10 Mba, Jeju aw ɔru rɔ-to rɔ dewje te nya
are, dewje tɔyn ke rɔde tode aw awje ke
dɔe te dɔete ta kɔre ke jide.
11 Toke nje ke ndilje ke maji ang aw
ddade ooeje a, ń-teeje dosoje nangê nɔ-
gɔle te ngaa duruje ekii na: « E-to ngonn
le Lubba.»
12 A Jeju ndɔru mbide nya kare ń-paje
tare dare dewje ang.

Jeju mbere nje-njaje goe te dɔku gire joo to nje-kayn-kulaje

13 Goe te a, Jeju al mare ddingiri ngaa,
bbar dewje ke mee ndikide are dawje rɔe
te.
14 Ń-mbere mareje dɔku gire joo kare ń-
naynje saa ddem, kare nulade nare daw
dilaje mber Tar ke maji ddem.
15 Narede singa ke ta tubba ne ndilje ke
maji ang.
16 Dewje ke dɔku gire joo ke ń-mberede
le to: Simɔ ke Jeju unda ria na Piyar,
17 Jake de ke ngɔkɔen Jan ke toje to
ngann le Jebede. Jeju unda ride na
Boanerejese, gele na: « Dingawje ke toje
toke le ndi ke ndange.»
18 Andere ke Pilipi, Batalami ke Matiye,
Toma ke Jake ngonn le Alpe, Tade ke Simɔ
ke daw ń-bbare to « Dew ke ndiki bbe laa
nya»,
19 ke Judase Isikariyote nje kunn dɔ
Jeju.

Nje-nujuje le Jeju ndikije ta kɔreje kɔtuje saa

20 Jeju tel key ngaa goe te a, dewje banya
banya tel mbɔnje naa are, ne-kusa njaa
kara ne de ke nje-njaje goe te dingaje
ddew ta kusa ang.
21 Nje-nujuje laa ooje tare, ngaa ddeeje
ta kuwae kaw saa mba ń-paje na: « Dɔ
Jeju turu.»

Jeju ila tar dewje te ke undaje tar dɔe te

22 Nje-kɔruje gel Ndu ke inje Jurusalam
paje na:« Belejebul*isi mee te.» Ń-paje
bbay na: « Mbay le ndilje ke maji ang le
a are singa ta tubba ne ndilje ke maji ang
le.»
23 Yeenn ngaa, Jeju bbarde, ngaa unn
mare ne-kɔju mare pa ne tar arede na: «
Satan a kase tubba Satan toke baann wa?
24 Toke dewje ke me bbe-kɔn te ke kara
baa aw tinje naa a, bbe-kɔn le a kase nayn
ang.
25 Ngaa bbo toke dewje ke me nuju te ke
kara baa tinje naa a, nuju le a kase nayn
ang.
26 A toke Satan dda ddɔ ke rɔe njaa, a
bbo ń-kayn rɔe danna joo a, na kase nayn
ang, laa a goto ngaa.»
27 « Dew a kase kande me key te le nje-
singa ta koto ne-kingaje laa njaa baann
ang. Maji kare nuwae ń-tɔe bba. A toke
ń-tɔ nje-singa le a, na kase ta taa neje tɔyn
ke toje me key te laa.
28 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Lubba a
kɔru tar majangje, ke tar ne-tajije tɔyn ke
dewje tajeje dɔde te.
29 A dew ke taji Ndil-me-nda, tar a kɔru
dɔe te ndɔ kara ang. Mba tar majang ke
ke ndɔ ke ndɔ to dɔe te mban.»

* **3:22 3.22** Ooje Luku

30 Jeju pa tar ke de toke baann mba ń-paje na: « Ndil ke maji ang isi mee te.»

Kɔn Jejuje, ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

31 Goe te a, kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jejuje ń-ddeeje darje ddaka ngaa dulaje dew kare bbare.
32 Dewje toke banya isije mbɔr Jeju te le ngaa, ń-pa dare na: « Oo, kɔinje, ke ngakɔinje ke dingaw ke nje ke dene deeje ddaka, ngaa ń-dujije.»
33 Jeju ilate na: « Na a to kɔmje ngaa, nje ke dda bba toje to ngakɔmje wa?
34 Goe te a, naa dewje ke isije gukueje le ngaa ń-pa na: « Ooje, kɔmje ke ngakɔmje a isije neenn.»
35 Mba dew ke dda ne ke me Lubba ndiki a to ngokɔm, to kɔnanem, ngaa to kɔmje.»

4

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Jeju tel aw tɔju ne kar tɔku ba te ke Galile a, dewje ke banya mbɔnje naa rɔe te. Yeenn a, naal mare tɔku to nisi me te. Tɔku to le to dɔ maann te, a dewje le arje taa maann te le ngɔsi.
2 Ń-tɔjude neje nya ddew gusu-tar te. Ń-pa me ne-tɔju te laa le na:
3 « Ooje, mare ndɔ, mare dew aw ndɔɔ ta dubbu ne.
4 A toke naw ń-dubbu ne le a, mare kande ne le gayn dɔr ddew te. A eelje ddeeje ngaa ɔnje.
5 Mare kande neje le gaynje lo te ke to er ke nange ndeer te ang. Kande neje le teeje njange baa mba nange ke ke te ndeer ang.
6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare le ɔn koje ke teeje le. Ń-tutuje mba ngirade ande nangê ke maje ang.
7 Mare kande koje le gaynje me konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa dɔde are dandeje kande ang.
8 A mare kande koje le gaynje dɔ nange te ke maji. Ń-teeje, ń-nduje ngaa dandeje. Mareje andeje dɔmuta, mareje dɔmisan, mareje dɔdɔku.»
9 Ngaa ń-pa na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a, oo.»

Jeju tɔju ne ke gusu-tar mba ddi wa?

10 Toke Jeju aw ddew ew ke dewje ke banya a, nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo ke dewje ke aw njaje saa le dujeje tar ɔju dɔ gusu-tarje ke naw ń-tɔju ne ne le.
11 Nilade te na: « Sese Lubba are e-gereje tar Bbe-kɔn laa ke to tar ke iya rɔe. A kese dewje, gusu-tar a daw pa ne tare darede.
12 Baann bba,
‹Da kaaje lo ke maje, a da kooje ne ang ddem,
da kooje tar ke mbide ke maje, a da gere kande ang.
Baann ang a, da telje rɔ Lubba te kare ɔru tar dɔde te.› »

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

13 Goe te a, Jeju dujude na : « Ɛ-gereje gel gusu-tar neenn ang wa? Yeenn a, a gereje kande kese gusu-tarje tɔyn toke baann wa?
14 Dew ke aw dubbu kande koo le to ddew kara baa ke dew ke aw ila mber tar le Lubba.
15 Mare dewje toje toke le mbɔr ddew ke tar le Lubba le oso ke te. Kake dooje Tar le be a, Satan ddee ngaa ɔru tar ke ń-dubbu le mede te ke ddang.
16 Mareje toje toke le loje ke to er. Dooje tar le a, ń-taaje tar le njange baa ke rɔ-neel.
17 A dinyaje tar le dare ngirae uwa nange mede te ang. Ń-naynje ddewe te ang. Toke ne-wungu wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le a, ń-tusuje dinyaje njange baa.
18 Mareje taaje tar le toke le ko ke oso horo konnje te. Dooje tar le,
19 a keje tar wɔju dɔ neje te ke nangê neenn, kem-nda ne-kingaje ke bbo neje dang dang ke aw ere dew andeje mede te ngaa, taa dɔ tar le are ande ang.
20 A mareje taaje tar le ddew kara baa toke ko ke oso nange te ke maji. Dooje tar le, ń-taaje tar le ngaa tar le ande. Mareje andeje dɔmuta, mareje dɔmisan, mareje dɔdɔku.»

Gusu-tar dɔ lambe te

21 Goe te a, Jeju pa arede na: « Dew a kila puru lambe te kaw kunda me jo te

wase kɔy tira te wa? Na kunda dɔ mare
ne te taar ang wa?
22 Ne tɔyn ke to lo-kiyae te a tee ke
ddaka kem dewje te. Ngaa ne tɔyn ke ń-
kusu dɔe a tee kem dewje te.
23 Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo.»
24 Jeju pa arede bbay na: « Ooje tar
neenn ke maje. Ne ke unnje wɔjuje ne
ne areje dew, Lubba a kunn kɔju ne ne
karese tɔ. Na kila mare dɔe te karese.
25 Mba dew ke ee ke ne, a kare mare dɔe
te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke ten baa
kara da kɔru jia te.»

Gusu-tar dɔ ko te ke tee ke dɔe baa

26 Jeju pa bbay na: « Bbe-kɔn le Lubba
to ddew kara baa toke dew ke dubbu ko
me ndɔɔ te laa.
27 Goe te a, le ń-tibbi wase ń-tibbi ang til
ke kare njaa kara ko le aw tee ngaa ndu.
A ne nje ndɔ le ń-gere gusu ke ko le aw
tee ne ang.
28 Nange njaa dda are ko le tee.
Dɔngɔre, ko le tee, goe te a dɔe tee ngaa
bba kande tee dɔe te.
29 Toke kande ko le sange ke maje a, nje-
ndɔɔ le unn kutu tuka mba kare kujae ase
ngaa.»

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na Mutarde

30 Jeju tel pa na: « Ddi bba ja kunn
kɔju ne Bbe-kɔn le Lubba wa? Gusu-tar
ke baann bba ja kunn ta pa ne tare wa?
31 Bbe-kɔn le Lubba to ddew kara baa
toke le kande kake ke ria na mutarde.
Kare dubbue a, to kande ko ke to ten baa
uta kese kande koje tɔyn ke dɔ nange te.
32 Toke ń-dubbe a, ń-tee ń-ngal nuta
kese koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Barkemeje
ngalje to bbeel are eelje kara aseje ta dda
key lede baenje te.»
33 Jeju aw tɔju ne ddew gusu-tarje te nya
toke baann. Naw ń-tɔju ne le ke gusu ke
ta kare ń-gereje kande.
34 Gusu-tar dɔrɔ a ń-pa ne tar narede.
A toke ne de ke nje-njaje goe te disije ke
karede baa a, nɔru gel neje tɔyn narede.

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

35 Lo-kul a, Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Jawje tura tɔku ba te.»
36 Yeenn ngaa dɔtuje dinyaje dewje ke
banya le. Nje-njaje-go Jeju te le unneje ke
tɔku to ke nisi me te le awje saa. Mare
tɔku toje eeje ngɔsi saa tɔ.
37 A ta koo a, mare bamburanbo in
aw ula ke singa are maann le aw lenge
ngaa ungu me to te le, nayn sen baa kare
ddusu.
38 A Jeju to aw tibbi kutu tɔku to te le.
Ń-gete dɔe ke ne-gete-dɔ. Yeenn ngaa nje-
njaje goe te uruje ekii ndoleje na: « Nje-
ne-tɔju, koy ke ja ta koy neenn oo to ne
ang wa?»
39 Toke Jeju ndol a, ń-ndange bambu-
ranbo le ngaa pa are maann le na:« E-
to ddekeke, ew rɔi!» Yeenn ngaa bambu-
ranbo le ew rɔe ngaa lo ddee to yenene.
40 Goe te a Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Bbeel ddase be mba ddi wa? Koo
me te lese goto bbay wa?»
41 A Bbeel ddade nya are ń-dujuje na,
na: « Dew neenn to dew ddi bba lel ke
maann kara aw ooje tae wa?»

5

Jeju tubba Ndil ke maji ang rɔ mare dew te

1 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje tura
tɔku ba te ke Galile nange te le dewje ke
Gadara.
2 A toke Jeju in me tɔku to te le uru
nangê a, njange baa njaa mare dingaw ke
ee ke ndilje ke maji ang in dɔbareje te tee
ngaa tila keme.
3 Naw ń-to dɔbareje te le are kula njamji
njaa kara dew ke a kase ta tɔe ne ang.
4 Mba ke ndɔ tɔyn njaa bbo ń-tɔe ke
kula njamji ngaa dilae poro a, ń-ti kula le
ngaa ń-tete ande nare ke dilae ne poro le.
Dew ke ee ke singa ta kuwae kore nange
kare ń-to ddekeke goto.
5 Til ke kare naw nja dɔbareje te ke dɔ
ddingirije te ngaa naw nuru ekii ddem
naw njare rɔe ke erje nare are do.
6 Toke noo Jeju ddew ew a, nayn naw
nɔsu mekeje gɔle nangê nɔe te.
7 Nuru ekii ke taar na: « Jeju Ngonn le
Lubba ke isi ddutu dara te nu. Ddi a e-
ndiki rɔm te wa? Muwa gɔli ke ri Lubba,
ula kem ndoo ang.»
8 Ń-pa tar baann mba pa ke Jeju pa are
na: « Ndil ke maji ang, e-tee me dingaw
te neenn ke ddang.»

9 Jeju duje na: « Rii na na wa?» Nilae te
na: « Rim na banya banya» mba, n-bayan
nya.
10 Ngaa ń-dda rɔe to ndoo nɔ-gɔl Jeju te
nya kare tubbade nange teenn ke ddang
ang.
11 Kusu bereje aw usaje ne ngɔsi ke
ddingirije le.
12 A ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju
na: « Ulaje me bereje te tonn, are jande
mede te.»
13 Jeju ndiki te ke de are ń-teeje me
dingaw te le ngaa dandeje me bereje te
le. Bereje le tɔyn kɔrde aw ngɔsi ke doro
joo. Dinje kare ddingirije te le ke ngɔru
ngaa ń-gayje me tɔku ba te le doyje.
14 Nje ngemje bereje le aynje aw paje
tare me tɔku bbe te le ddem, ngann bbeje
te ddem ngaa dewje ddeeje ta koo ne ke
tee le.
15 Toke ń-teeje rɔ Jeju te a, dooje dingaw
ke ndilje ke maji ang banya banya isije
mee te le. Nisi nangê. Nula kubbu rɔe
ngaa keje laa tel ddee ke maje. Dede tɔyn
bbeel ddade.
16 Dede ke dooje neenn le dɔruje gel ne
ke inga dingaw le, ke ne ke inga bereje le
dare dewje le.
17 Yeenn ngaa ń-nɔnje nɔ-gɔl Jeju te
kare ɔtu nange te lede ke ddang.
18 Kare ke Jeju aw aal tɔku to a, dingaw
ke ń-tubba ndilje ke maji ang mee te le
dda rɔe to ndoo nɔ-gɔle te na:« M-ndiki ta
nayn sei.»
19 Jeju ndiki te ang, a pa are na :« E-tel
key lei, horo nujuje te lei, ta ɔru gel ne ke
Ebbe-dewje dda sei ddew me maji te laa
le arede.»
20 Dingaw le aw ngaa pa tar neje tɔyn
ke Jeju dda saa le nange te ke tɔku bbeje
ke doku eeje te. Dewje tɔyn ke ooje tar le,
tar le gange singade.

Jeju aji ndol ngonn le Jayirusu, ngaa aji mare dene

21 Toke Jeju unn tɔku to tura maann te
le teel a, dewje ke banya ddee mbɔnje naa
rɔe te ta ba te.
22 Mare nje kɔn dɔ key-mbɔn naa le
Jiipije ddee tee. Toke noo Jeju a, ń-tee
noso nɔ gɔle te ngaa,
23 ń-nɔ nɔ-gɔle te ń-pa na: « Ngunnum
ke dene a ta koy. E-ddee ila jii dɔe te are
naji, ta nisi kem baa.»
24 Jeju ɔtu aw saa. Dewje ke banya ɔruje
goe ngaa aw ubbaeje ke yo ke ne.

25 Mare dene ee horo dewje teenn le.
Mese aw ddee rɔe te ase bbal dɔku gire
joo.
26 Noo ndoo nya ji nje-kareje kuma te.
Nare laa nunga tɔyn mbae. A ninga ne ke
maji kara goe te ang. Rɔ-to le aw aw ke
kete kete.
27 Dene le oo tam Jeju. Yeenn a, ń-ddee
nande horo dewje te le er giri Jeju te ngaa
nɔru kubbu laa ke jia.
28 Mba ń-pa mee te na: « Bbo ta kubbu
laa baa njaa bba mɔru kara rɔm a ddee
maji.
29 Kare teenn njaa, mese ke aw ddee rɔe
te le gange ngaa ń-gere to rɔ-to le ne le
nunga.
30 Njange baa njaa, Jeju gere to mare
singa in rɔ ne te tee. Ń-turu rɔe dann
dewje te le ngaa ń-duju na: « Na ɔru
kubbu lem wa?»
31 Nje-njaje-goe te ilaeje te na: « Oo
dewje ke banya ke aw ubbaije ke yo ke
ne neenn ke maje a, e-tel e-duju se na ɔru
kubbu lei wa, toke baann wa?»
32 A Jeju aw ila keme ta koo dew ke dda
neenn le.
33 Dene le gere ne ke ingae le are bbeel
ngaa aw isa. Yeenn ngaa ń-ddee noso nɔ
gɔl Jeju te le ngaa, ń-pa tar ke tɔkɔrɔ nare.
34 Jeju pa are na: « Ngunnum, koo-me te
lei ajii. Aw ke me-wul lɔm ke rɔ ke maji.»

35 Kare ke ń-nayn naw ń-pa tar bbay a,
mare dewje inje key le Jayirusu le ddee
paje areje na: « Ngonni le oy mban, a aw
jɔku nje-ne-tɔju le bbay mba ddi wa?»
36 Jeju aa lo ke tar te lede le ang, ngaa
pa are Jayirusu na: « Are bbeel ddai ang.
Ka njaa oo mei te a, bbaye.»
37 Piyar, ke Jake de ke ngokɔen Jan a
nare daneje a bbaye, bbo mare dew dang
ang.
38 Toke ń-teeje key le Jayirusu le a, Jeju
oo dewje ke aw ddaje rɔde, aw nɔnje ngaa
aw ndingaje ne rɔde nya nya.

39 Nande key ngaa ń-pa narede na: « Aw
ddaje rɔse ngaa aw nɔnje mba ddi wa?
Ngonn le oy ang, ka a naw ń-tibbi.»
40 A dewje le kokeje. Yeenn ngaa, nare
dewje tɔyn teeje ddaka, a bɔ ngonnje le,
ke kɔn ngonnje le, ke dewje ke danneje a
nare dandeje saa lo te ke dila ngonn le ke
te.
41 Nuwa ji ngonn le ngaa ń-pa nare na:
« Talita kum.» Kande tar le na: « Ngonn
ke dene, m-pa mari, in taar.»
42 Njange baa njaa a, ngonn ke dene le
in taar aw nja. Nee ke bbal dɔku gire joo.
Ne le dum dɔ dewje tɔyn ke eeje lo teenn
le.
43 A Jeju ndɔru mbide nya kare ń-paje
tare dare dew oo ang. Goe te a, ń-pa
narede na: « Areje ne nusa.»

6

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

1 Jeju ɔtu lo teenn ngaa tel bbe te ke
nisi te, ke to Najarete. Nje-njaje goe te
danneje.
2 Ndɔ-kuwa-rɔ a, Jeju aw tɔju ne dewje
me key-mbɔn naa te le Jiipije. Ne-tɔje laa
le gange singa dewje ke banya ke aw ooje
ne-tɔju laa le, ngaa paje na: « Ninga neje
neenn tɔyn dda wa? Na are kem-kare, ke
singa ta dda ne ne-mɔrije ke be wa?
3 Nje-dda kake le ann ang wa? Ń-to
ngonn le Mari ang wa? Ngakɔenje a to
Jake, ke Jojese, ke ngokɔn Jude de ke Simɔ
ang wa? Ngakɔnane isije a isije ke je
neenn ang wa?» Neenn dda are ń-mbeteje
ta koo mede te saa.
4 Yeenn ngaa, Jeju pa arede na: « Dewje
aw walje nje-kila mber-tar le Lubba kese
loje te tɔyn, bbo bbe te ke nisi te, horo
nujuje laa, wase me key te laa ang.»
5 Jeju ase ta dda ne-mɔri kara lo teenn
ang. Bbaye njaa to mare nje-rɔ-toje ke
nila jia dɔde te nare rɔ-to lede nunga.
6 A tar nya Jeju wɔju dɔ koo ke dooje
mede te ang le.

Jeju ula nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

Goe te a, Jeju nja me ngann bbeje te
tɔyn ke mbɔr Najarete te mba tɔju ne.
7 Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku
gire joo le. Nulade joo joo. Narede singa
ta tubba ne ndilje ke maji ang.
8 Nunn ndu narede na: « Unnje ne kara
mba kaw lese ang. Unnje mapa ang ddem,
bbɔl ang ddem, unnje nare ilaje me bbɔl
te ke bberse te ang ddem. Kake a ta uwaje
jise te.
9 Ulaje ne-gɔlje lese. A awje ke kubbuje
ke taar joo ang.»
10 Jeju pa arede bbay na: « Toke e-teeje
mare lo te, a bbo ń-taase ke key a, e-
naynje ke teenn ndereng ndɔ ke a kɔtuje
ne.
11 Toke dewje ke mare bbe te ndikije
ta taase ke key ang, ngaa dooje tar lese
ang, a bbo a ta kɔtuje lo teenn a, e-tundaje
bum nange ke gɔlse te. Nayn to naji lese
a ɔruje.»
12 Nje-njaje-go Jeju te le awje ngaa ilaje
mber kare dewje turuje mede.
13 Ń-tubbaje ndilje ke maji ang banya
banya, dilaje ubbu dɔ nje-rɔ-toje te dare
rɔ-toje lede nunga.

Tar yo le Jan-Batisi

14 Tɔku-mbay Erode oo tar le Jeju mba
ria bbar ke lo tɔyn. Mare dewje paje na:
« Jan-Batisi a in horo dewje te ke oy tee!
Mba yeenn a, nee ke singa ta dda ne ne-
mɔrije.»
15 Mareje paje na: « To Eli.» A mareje
paje na : « To mare Nje-kila mber-tar le
Lubba toke nje-kilaje mber-tar le Lubba
ke lew ann.»
16 Erode oo tarje le baann a, pa na: « Jan
ke mare ń-gange dɔe le a in horo dewje te
ke oy tee.»

17-18 Dɔ ndɔe teenn, Erode Antipase taa
Erodiade dene le ngokɔen Pilipi. Yeenn
a Jan-Batisi pa are Erode le na: « Ee ke
ddew ta taa dene le ngokɔin ang.» Mba
yeenn a, Erode unn ndu kare duwa Jan
ń-tɔe ngaa dilae key-kula te.
19 Erodiyade mbete Jan ke me kara ngaa
ndiki kare ń-tɔl Jan le a, ninga ddew ang,
20 mba Erode aw bbel Jan le nya. Ń-gere
to Jan to dew ke to gate gate ddem, dew ke
Lubba undae dang ddem, are naw ngeme

ke maje. Toke noo tar ke Jan aw pa a, ń-gere ne ke na dda ang. A dɔ ye teenn kara, ń-ndiki nya ta koo tarje laa.
21 A mare ndɔ, ddew ɔru are Erodiyade. To ndɔ ke Erode inga mare bbal kara dɔ mare te, are ń-dda kusu ń-bbar ne tɔku-dewje ke aw ddaje saa kula, tɔku mbambaje laa, ke tɔku dewje ke Galile.
22 Ngonn le Erodiyade ke dene ande me key te le ngaa unn kutu la. A la laa le neel Erode de ke nje ke ń-bbarde le nya. Yeenn ngaa Erode le pa are ngonn ke dene le na: « E-dujum ne ke mei ndiki a, ma kari.»
23 Nunda yo nare na : « Ne tɔyn ke e-dujum a ma kari. Le to debbe bbe-kɔn lem njaa bba e-duju kara ma kari.»
24 Ngonn ke dene le tee aw inga kɔenje ngaa dujue na: « Ddi a ta m-duju wa?» Kɔenje ilae te na: « E-duju dɔ Jan-Batisi.»
25 Ngonn ke dene le tel ke ngɔru aw inga tɔku-mbay le ngaa pa are na: « M-ndiki kare arem dɔ Jan-Batisi me tɔku pambala sambe te bbasine neenn njaa.»
26 Rɔ tɔku mbay le neele ang njaa nyɔm. A wɔju dɔ yo ke nunda nɔ dewje te ke ń-bbarde le, nase ta mbete ang.
27 Yeenn ngaa, njange baa njaa nunn ndu nare mare mbamba laa kara kare ddee ke dɔ Jan-Batisi le are.
28 Mbamba le aw key-kula te ngaa gange dɔ Jan-Batisi le. Nila dɔe le me pambala sambe te, ngaa ń-ddee ne nare ngonn ke dene le are ngonn ke dene le are kɔenje.
29 Toke nje-njaje-go Jan te le ooje tare a, daw dunn ninne ń-dubbuje.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

30 Nje-kayn-kulaje telje rɔ Jeju te ngaa paje go neje tɔyn ke ń-ddaje, ke neje ke ń-tɔjuje dewje dareje.
31 Dewje banya aw ddeeje a mareje aw telje are ne-kusa kara Jeju de ke nje-kayn-kulaje laa le dingaje ddew ta kusa ang. Yeenn a Jeju pa arede na: « Sese, e-ddeeje awje sem lo te ke dewje goto ke te are uwaje rɔse sen.»
32 Dunnje tɔku to ngaa dɔruje rɔde dawje ke lo te ke dewje goto te.
33 A dewje nya oode kaw de te ngaa gɔɔnjede gerede. Yeenn a, dinje tɔku bbeje te dang dang tɔyn ngaa daynje daw ń-teeje lo teenn le kete dare Jeju de ke nje-kayn-kulaje.
34 Jeju in me tɔku to te le uru nangê a, oo dewje ke banya le ngaa, noo kem to ndoo lede mba ń-toje ddew kara baa toke bateje ke nje-ngemde goto. Yeenn ngaa, nunn kutu tɔjude neje nya nya.
35 Kare nday nya, ngaa nje-njaje go Jeju te le awje rɔe te ngaa paje areje na: « Lo neenn to me mu baa, ngaa lo kara aw ndul ngaa.
36 E-tubba dewje neenn are dawje dɔ-ndɔɔje te, ke me ngann bbeje te ke to ngɔsi neenn are daw ń-ndokoje ne dusaje.»
37 A Jeju ilade te na: « Sese njaa arejede ne are dusa.» Nje-kayn-kulaje le dujeje na: « Ta jaw ndoko mapa ke kande nare kɔr joo bba ta karede dusa wa?»
38 Jeju dujude na: « Eeje ke mapa baann wa? Aw ooje.» Daw doo ngaa, ń-paje dare na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo.»
39 Yeenn ngaa Jeju unn ndu arede kare dare dewje le tɔyn uwaje dɔ naa ke loe loe ngaa isije dɔ muje te ke tebbe.
40 Dewje le isi nangê ke kulae kulae dɔdɔku dɔdɔku, a mareje dɔmi dɔmi.
41 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le ngaa, unn keme ke taar, a are wooyo Lubba. Ń-tete mapa le ngaa nare nje-nje-njaje goe te kare ń-kaynje dewje ke banya le. Jeju kayn kanjije ke joo le dewje le tɔyn tɔ.
42 Dewje le tɔyn usaje are mede ndann.
43 Nje-njaje go Jeju te le mbɔnje kese ke nayn ddusu ngann kare dɔku gire joo.
44 Horo dewje te tɔyn ke usaje ne le dingawje eeje doro mi.

Jeju nja dɔ maann te

45 Njange baa goe te a, Jeju ndase nje-njaje goe te kare aal tɔku to ta kaw nginae tura tɔku ba te er Betesayida. A ne, ń-nayn ta tubba dewje ke banya le kare ń-telje.
46 Goe te a, naw dɔ mare ddingiri te ta duju Lubba.
47 Lo-kul a, tɔku to le tee dann maann te ngaa, a Jeju nayn ke kare baa nangê.
48 Noo a, nje-njaje goe te le aw ddaje singa nya bba aw lelje tɔku to le mba yel

ula aw tila kemde. Kare te ke lo mɔngu
yenene a, Jeju le nja dɔ maann te aw ke
rɔde te ngaa a ta ndayde.
49 Toke dooeje naw nja dɔ maann te le
a, dejeje to uma ann. Yeenn a, duruje ekii.
50 Mba dede tɔyn njaa daw doeje are
bbeel uta dɔde. A, njange baa njaa ń-pa
ke de tar na: « Areje wurse oso nangê,
e-bbeelje ang, ema ann.
51 Naal tɔku to le nisi mbɔrde te a, yel
le ew rɔe. Tar nya nje-njaje go Jeju te le.
52 Mba ne-mɔri ke Jeju dda ddew mapa
te ke ń-kayn dewje le tɔjude mare ne kara
ang bbay. Mede nayn aw ketere.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te nange te ke Jenejarete

53 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-gangeje
ba le ngaa, ń-teeje nange te ke Jenejarete
ngaa duruje nange.
54 Kake duruje nangê be a, dewje ooje
Jeju ngaa gereje.
55 Yeenn a, dewje awje ke ngɔru dɔ
nange te le tɔyn ngaa, lo ke doo na Jeju le
ee ke te a, daw ke nje-rɔ-toje ke te dareje
ke tuwaje lede baa baa.
56 Lo tɔyn ke Jeju aw ke te, tɔku bbeje
te wase ngann bbeje te, ke dɔ-ndɔɔje te
kara, dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje nata,
ngaa waleje na: « Inyade are ta-kubbu
lei baa kara dɔruje ke jide.» Yeenn ngaa
dede ke dɔreje ta-kubbu laa le, rɔ-to lede
nunga.

7

Tar ne-ji-bbeje

1 Parijiyenje, ke mare nje-kɔruje gel-
ndu ke inje Jurusalem ddeeje mbɔnje naa
rɔ Jeju te.
2 Dooje a, mare nje-njaje goe te usaje ne
ke jide ke ne-yerew ɔru. Ń-tokoje jide ang.
3 Mba, Parijiyenje ke kese Jiipije tɔyn,
aw ngemje ne-ji-bbeje le kadedeje. Ń-
tokoje jide ke maje bba dusaje ne.
4 Toke dinje lo te ke dɔ dewje mbɔn naa
ke te a, ń-tokoje rɔde ta kɔru ne yerew ke
ddang rɔde te bba dusaje ne. Daw ngemje
mare ne-ji-bbeje le kadedeje nya toke le:
Gusu toko engoje, joje, ke sambeje.
5 Yeenn a, Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-
Ndu dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-
njaje goi te aw ddaje ne ke turu nduje le
kajeje ang a, aw usaje ne ke jide yerew
wa?»
6 Jeju ilade te na : « See nje-ngemje,
Ejayi ila mber dɔse te ke dɔgɔle. Ń-pa na:
« Maketuru le Lubba na: ‹Dewje neenn
aw walem taade te baa,
a mede to dang sem.
7 Polo ke daw polom
to ne kara ang,
mba neje ke daw ń-tɔjuje
toje to nduje ke inje ta dewje te baa.› »
8 Jeju pa bbay na: « Inyaje Nduje le Lubba
a, nduje ke inje ta dewje te a aw bbeelje.»
9 Ń-teel ń-pa bbay na: « E-mbeteje Nduje
le Lubba tɔkɔrɔ njaa, a ne-ji-bbeje le
kaseseje a aw ngemje.
10 Mba Moyiji pa na: « Oo ta bɔije ke
kɔinje». Ń-pa tɔ na: « Dew ke ndɔɔl bɔeje
wase kɔenje a, maji kare ń-tɔle.»
11 A sese, e-paje na: « Toke dew pa are
bɔeje wase kɔenje na ń-ndiki ta kume ke
mare ne, a ne le to korban, kande tar le
na: ‹Ne ke dew ngem ta kare Lubba,› a,
12 sese areje ddew dew le kare ɔku ne le
bɔeje wase kɔenje le.
13 Gusu ke baann a aw tujuje ne tar le
Lubba are ddee to ne ke baa ddew ne-ji-
bbeje te ke aw tɔjuje. Aw ddaje mare neje
nya toke baann tɔ.»

Ne ke aw dda bba dew aw ddee to ne-yerow

14 Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le
ngaa, pa arede na : « Ooje tar lem ke maje
bbo e-gereje kande.
15 Mare ne ke in ddaka ande me dew te
ke a ddae kare ń-ddee to ne-yerow goto.
Ne ke in me dew te tee ke ddaka a, a kase
ddae kare ń-ddee to ne-yerow.»
16 Dew ke mbia to ta koo ne tar a, maji
kare oo tar neenn.
17 Toke ninya dewje ke banya le ddew
ew, ngaa naw ande me key te a, nje-njaje
goe te dujeje gel gusu-tar neenn le.
18 Jeju ilade te na: « Sese kara e-gereje
ne ang tɔ wa? Ne kara ke in ddaka ande
me dew te, ke a kase dda kare ń-ddee to
ne-yerow goto. E-gereje neenn ang wa?

19 Mba ne le ande bbengere te ang. Aw
mee te, ngaa goe te a, tee mee te ke ddang.
Ddew tar te neenn, Jeju tɔju to dew a kase
kusa ne tɔyn.
20 Ń-pa bbay na: « Ne ke in me dew te
tee ddaka a, aw ddae are ń-ddee to ne-
yerow.
21 Mba kejeje ke maji ang aw inje me
bbengere dew te key bba aw ddaje are
dew aw dda kaya, bboko, aw tɔl dew,
22 aw dda lo-to-majang, dda bbo ne-
kinga, mee aw maji ang. Naw nula dew
naa te, naw dda ne ke ke dɔgɔle ang, naw
nunda me ke dew, naw nane de dew, noo
rɔe bo, ngaa ń-dda ne mbe.
23 Neje tɔyn ke maji ang neenn le tɔyn
inje me dew te bba aw ddaeje are ń-ddee
to ne-yerew.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

24 Jeju ɔtu lo teenn, aw nange te ke Tir.
Nande me mare key te, a ń-ndiki kare dew
gere to nee lo teenn ang, a dewje gɔnje
gereje.
25 Mare dene ke ndil ke maji ang ee me
ngonne te oo tare ngaa ddee ke tɔke oso
nɔ gɔle te.
26 Dene le to Gereke, duje Penisi, nange
te ke Siri. Ń-duju Jeju kare tubba ndil ke
maji ang le me ngonne te le.
27 Jeju pa are na: «Inya are ngannje
usaje ne mede ndann bba. Mba maji kunn
ne-kusa le ngannje kila kare ngann bisije
ang.»
28 Dene le ilae te na: «Ye njaa ann, nje-
ne-tɔju, a ngann bisije aw usaje baburu
ne-kusaje ke nganje inyaje are aw gayn
kɔ tabele te le.»
29 Yeenn ngaa, Jeju pa are na: « Wɔju dɔ
tar lei neenn le, e-tel aw key lei, mba ndil
ke majang le tee me ngonni te ke ddang
mban.»
30 Dene le tel key a, inga ngonne le dɔ
tuwa te. A ndil ke maji ang le inyae mban.

Jeju dda are dew ke mbia utu pa tar

31 Jeju ɔtu nange te ke Tir, ria dɔ nange
ke tɔku bbeje ke dɔku eeje ke te, ngaa
aw er ke tɔku ba te ke Galile, ke ddew ke
Sidɔn.
32 Dewje ddeeje ke mare dew ke mbia
utu ngaa aw pa tar pin rɔe te. Ń-waleje
Jeju le nya kare ila jia dɔe te.
33 Yeenn ngaa Jeju aw ke dingaw le
ddew ew ke dewje ke banya le ngaa, tula
ngann jia mbia te joo kem, ngaa goe te a,
dda maann tae ɔru ne ndɔen.
34 Goe te a, nunn keme ke taar, ngaa
nila kewn a ń-pa na: « Epata». Kande tar
le na:« E-teyn rɔi.»
35 Njange baa njaa a, mbi dingaw le
teyn, ngaa ndɔen tutu, a nunn kutu pa tar
ke maje.
36 Jeju ndeje dewje le kare paje tare are
dew ang. A ke ndɔ tɔyn ke naw ndejede
le a, daw pa tar neje ke naw dda le ke kete
kete.
37 Tar le nya dewje ke banya le ngaa
paje na: « Neje tɔyn ke ń-dda to neje ke
maji nya. Ń-dda nare nje mbi-kutuje ooje
tar, ngaa nje ke ndɔnde tɔ kara paje tar
tɔ.»

8

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

1 Me ndɔje teenn, dewje ke banya tel
mbɔnje naa bbay, a deeje ke ne-kusa ang.
Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa
pa arede na:
2 « Dewje ke banya neenn ddamje ndoo.
Mba dda ndɔ muta ngaa deeje rɔm te
neenn, a dingaje ne-kusa ang.
3 Bbo m-tubbade mare ń-telje bbee lede
mede bbo baa, singade a kɔru ke ddew,
mba mareje inje ddew ew.
4 Nje-njaje goe te ilaeje na: « Lo neenn
to me kɔr baa, a lo ke dda ja kinga ne-kusa
ke te ta kare dusaje dare mede ndann wa?
5 N-dujude na: « Eeje ke mapa baann
wa?» N-paje na: « Siri» [Ń-dujude na: «
Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: «
Jee ne siri.»]
6 Yeenn ngaa ń-duju dewje ke banya le
kare isije nangê. Goe te a, ń-jin mapaje ke
siri le, ngaa nare wooyo Lubba a, ń-tete
nare nje-njaje goe te are kaynje dewje ke
banya le.
7 Nje-njaje-goe te le eeje ke mare ngann
kanjije tɔ. Nare wooyo Lubba wɔju dɔ

ngann kanjije le ngaa ń-dujude kare ń-kaynje dewje ke banya le.
8 Dusaje nejeenn le mede ndann ngaa ń-mbɔnje kese ne-kusa le ase kare siri.
9 Kɔr dewje ke eeje lo-teenn le ase doro sɔ. Goe te a, Jeju tubbade are ń-telje bbê lede.
10 Njange baa goe te a, naal tɔku to nisi me te de ke nje-njaje goe te ngaa dawje nange te ke Dalmanuta.

Parijiyenje dujuje ne-mɔri

11 Parijiyenje ddee teeje ngaa, unnje kutu mayn tar ke Jeju. Ń-dujeje na: « E-dda mare ne-mɔri are joo, ta tɔjuje to Lubba a ulai.» Mba ń-ndikije ta nae.
12 Jeju ila kewn ke singa ngaa pa na: « Mba ddi bba dewje ke bbasine neenn dujuje mare ne-mɔri wa? M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma dda mare ne mɔri kare dooje ang.»
13 Goe te a, Jeju inya Parijiyenje le a aal tɔku to aw tura tɔku ba te.

Jeju pa tar dɔ wum te le Parijiyenje ke le Erode

14 Me nje-njaje go Jeju te oy ta kaw ke mapa toke banya. Kara baa be a deeje ne me tɔku to te le.
15 Jeju ndɔru mbide na: « Ooje ke maje bba! Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje, ke le Erode tɔ.
16 Yeenn ngaa ń-paje tar horo naa te mba deeje ke mapa ang.
17 Jeju gere tar lede le, ngaa pa arede na: « Mba ddi bba aw maynje naa tar horo naa te mba mapa ke eeje ne ang wa? E-gereje ne ang bbay wa? Ooje tar a e-gereje kande ang bbay wa? Mese nayn aw ketere bbay wa?
18 Kemse to, a ooje lo ang wa? Mbise to, a ooje tar ang wa? Mese ole ang wa?
19 Ndɔ ke m-tete mapa mi mba dingawje kɔr mi le, e-mbɔnje kese ddusu ngann kare baann wa? Dilaeje te na: « Ngann kare dɔku gire joo.»
20 Jeju dujude bbay na: «Ndɔ ke m-tete mapa siri mba dewje kɔr sɔ le, e-mbɔnje kese ddusu kare baann wa?» Dialeje te na:« Ngann kare Siri.»
21 Yeenn ngaa ń-dujude na: « Yeenn kara e-gereje ang bbay wa?»

Jeju dda are nje-kem-tɔ oo lo Betesayida

22 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje Betesayida a, dewje ddeeje ke mare nje-kem-tɔ rɔ Jeju te le, ngaa waleje nya kare ɔre ke jia.
23 Nuwa ji nje-kem-tɔ le ngaa ń-tee saa me bbe te le ke ddang. Ń-dda maann tae nɔru ne keme ngaa nila jia keme te. Goe te a, ń-duje na: « Oo mare ne wa?»
24 Dingaw le teyn keme ngaa pa na: « Moo dewje a ń-toje toke le kakejeenn, a daw ń-nja.»
25 Goe te a, Jeju tel ila jia kem dingaw te le bbay, ngaa keme le uja are noo neje tɔyn ke maje.
26 Jeju tubbae kare ń-tel key laa, ngaa pa are na: « Ande me tɔku bbe te le ang.»

Pierre pa na Jeju to Mesi

27 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje er ke ngann bbeje te ke mbɔr Sejare Pilipi te. Toke daw dawje a, ń-duju nje-njaje goe te na: « Dewje na m-to na wa?»
28 Dilaeje te na: « Mareje paje na e-to Jan-Batisi, mareje paje na e-to Eli, a mareje paje na e-to kara le Nje-kilaje mber-tar le Lubba.»
29 Ngaa ń-dujude na : « A sese, e-paje na m-to na wa?» Piyar ilae te na: « E-to Mesi.»
30 Yeenn ngaa ń-dɔru mbide nya kare ń-paje tare dare dew ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa horo dewje te ke oy

31 Goe te a, Jeju unn kutu tɔju ne nje-njaje goe te na: « Maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya. Tɔkuje le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel Ndu a mbeteje. Da tɔleje, ngaa ndɔ mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy.
32 Ń-pa tar neenn le narede ke ddaka ke maje. Yeenn ngaa Piyar ɔre ke guku, a unn kutu kin saa.
33 A Jeju turu rɔe aa nje-njaje goe te le ngaa in ke Piyar pa na: « Ɔtu ke ddang gom te, Satan, mba keje lei to keje le dew bbo to keje le Lubba ang.»
34 Goe te a, ń-bbar dewje ke banya, ke nje-njaje goe te ngaa ń-pa narede tɔyn na: « Toke dew ndiki ta kunn gom a, maji kare

neje rɔe ang, ngaa noto kake-dese laa, a nunn gom.
35 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa
a, tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ. A dew ke
tebbe laa nayn ke kɔrɔ wɔju dɔm, ke dɔ
Tar ke maji a, a ngem tebbe laa le toke
tɔkɔrɔ njaa.
36 Bbo dew inga ne tɔyn ke dɔ nange te
neenn, a tebbe laa nayn ke kɔrɔ a, ddi ke
maji a na kinga goe te wa?
37 Ddi a dew a kase ta kare ta tel kinga
ne tebbe laa wa?
38 Bbo dew dda rɔ-kul lem, ke rɔ-kul tar
lem kem dewje te ke bbokone neenn a,
Ngonn le dew a dda rɔ-kul laa ndɔ te ke na
ddee ke anjije laa ke majije tɔyn me piti
te le Bɔeje. Mba dewje ke bbasine neenn
le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ddem,
nje-mbeteje taa Lubba ddem.

9

1 Jeju tel pa arede bbay na: « Tɔkɔrɔ
njaa m-pa marese, mare dewje horose te
neenn a koyje ang ndereng, ta da koo Bbe-
kɔn le Lubba ke a ddee ke singa-mɔngu.

Jeju turu to dang

2 Ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake,
ke Jan ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ke
karede baa. Jeju turu to dang kemde te.
3 Kubbu laa kara ndɔnren ngaa nda
kayn kayn. Dew kara dɔ nange te neenn
ke a kase dda kubbu laa kare nda toke
baann goto.
4 A ta koo a, nje-njaje go Jeju te le ooje
Eli de ke Moyiji ke aw paje saa tar.
5 Yeenn ngaa Piyar pa are Jeju na: « Nje-
ne tɔju, maji kare n-nayn neenn, jula key-
kam mota: Lei kara, le Moyiji kara, le Eli
kara.»
6 Piyar gere tar kara ke a pa ang, mba
ne de ke nje-mareje ke joo le bbeel ddade
nya.
7 Mum ddee kiride ngaa mare ndu bbar
me mum te le na: « Dew neenn to
Ngunum ke m-ndikie nya. Ooje tae!»
8 A ta koo a, nje-njaje-go Jeju te le aaje
lo mbɔrde te a, dooje dew kara ang ngaa.
Jeju ke kare baa njaa ar ke de.
9 Toke dinje dɔ ddingiri te le daw ddisije
a, Jeju ndɔru mbide na: « Dang kara e-
paje tar ne ke ooje le areje dew oo ang,
ndereng ndɔ te ke Ngonn le dew a kin
horo dewje te ke oy.»
10 Ñ-ndikije go tar te le Jeju le ke maje,
a daw dujuje tar horode te na: « Kin horo
dewje te ke oy a to ddi wa?»
11 Ngaa ñ-dujuje Jeju na: « Mba ddi
bba nje-kɔruje gel Ndu paje na Eli a ddee
dɔngɔr bba wa?»
12 Jeju ilade te na: « Tɔkɔrɔ, Eli a ddee
dɔngɔr bba njaa, ta tel ke neje tɔyn dɔgɔlɔ
te. A mba ddi bba Maketuru le Lubba pa
na: ‹Ngonn le dew a koo ndoo nya, ngaa
dewje a mbeteje› wa?
13 A m-pa marese, Eli ddee mban. A ñ-
ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki, ddew
kara baa ke tar ke Maketuru le Lubba pa
dɔe te le.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare ngonn te

14 Kare ke Jeju de ke nje-njaje goe te ke
mota le ñ-ddeeje ngɔsi ke keseje a, dooje
dewje ke banya ke guku keseje le, ke nje-
kɔruje gel Ndu ke aw maynje tar ke de.
15 Kake dewje ke banya le ooje Jeju le a,
mede unda dɔ benya, ngaa ñ-tilaje keme
ke ngɔru ta ddae lapiya.
16 Jeju duju nje-njaje goe te na: « Aw
maynje ke de tar wɔju dɔ ddi wa?»
17 Mare dew ke ee horo dewje te ke
banya le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, m-ddee
ke ngunum ke dingaw rɔi te mba mare
ndil ke maji ang aw jɔke are ñ-pa tar ang.
18 Lo tɔyn njaa ndil le aw unne te ilae
nangê. Jum-tae aw tee, naw ngeer ngange
ngaa ñ-mɔngu. M-duju nje-njaje goi te
kare ñ-tubbaje ndil ke maji ang le a, duma
ne pin.»
19 Jeju pa arede na: «E-see dewje ke
koo me te lese goto neenn, ma nayn ke se
be mba ndɔ baann wa? Ma kumase mba
ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn
le aremje.»
20 Yeenn ngaa ñ-ddeeje ke ngonn le
dareje. A kake ndil ke maji ang le oo
Jeju a, unn kutu yeke ngonn le ke singa.
Ngonn le oso nangê naw ndubbu ngaa
jum-tae aw tee.
21 Jeju duju bɔ ngonnje le na: «Neenn
aw ddae dda ndɔ baann ngaa wa?» Bɔeje
le ila Jeju te na: «Ke kase baa njaa.»

22 Ndil le aw ilae taar taar kem puru te,
ang a, me maann te ta kare noy. Bbo ase
ta dda mare ne a, oo kem-to-ndoo leje bbo
umaje.»
23 Jeju pa are na: «Mba ddi bba e-pa na:
‹Bbo ase ta dda mare ne a,› wa? Dew ke
koo mee te laa to a kase dda ne tɔyn!»
24 Njange baa njaa a, bɔ ngonnje le uru
ekii ke taar na: «Moo mem te! A e-ddee
umam mba koo me te lem goto.»
25 Jeju oo dewje ke banya ke aw ddeeje
ke ngɔru ke rɔde te a ndange ndil ke maji
ang le na: «Ei ndil ke nje-dda kare dew
pa tar ang ddem, dew oo tar ang ddem,
e-tee rɔ ngonn te neenn ke ddang ta e-tel
ande mee te ang ngaa.»
26 Ndil ke maji ang le uru ekii, yeke
ngonn le ke singa ngaa tee ke ddang.
Ngonn le to toke dew ke oy are dewje nya
paje na: «Noy mban.»
27 A Jeju uwa ji ngonn le are in ar taar.
28 Toke Jeju tel aw key, ngaa nje-njaje
goe te njaa naynje saa ke karede baa a,
ŋ̂-dujeje na: «Mba ddi bba jeje juma ke
tubba ndil le pin wa?»
29 Nilade te na: «Ddew duju-Lubba te
kara baa a dew a kase tubba ne ndil ke
baann.»

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa

30 Dɔtuje lo teenn, ŋ̂-ndayje ke ddew ke
nangue te ke Galile a ŋ̂-ndiki kare dew
gere ang.
31 Mba, naw tɔjuje ne nje-njaje goe te
ngaa ŋ̂-pa na : «Da kila Ngonn le dew ji
dewje te kare ŋ̂-tɔleje, ngaa ndɔ muta goe
te a, na kin horo dewje te ke oy.»
32 A nje-njaje goe te le gereje kande tar
laa le ang, a ŋ̂-bbeelje ta duje.

Na to dew ke bo wa?

33 Daw ŋ̂-teeje Kaperenayum. A toke
disije me key te a, Jeju duju nje-njaje goe
te na: «Ddi bba aw maynje ne naa tar
horose te ddew-bô wa?»
34 A dilaje tar te ang, mba kare ke ŋ̂-
naynje ddew-bô bbay le, daw maynje naa
tar ta gerese se na a to dew ke bo uta nje-
mareje wa?
35 Yeenn ngaa Jeju isi nangê a bbar nje-
njaje goe te ke dɔku gire joo le, ngaa pa
arede na: « Bbo dew ndiki ta to dew ke
dɔngɔr a, maji kare ŋ̂-to dɔbɔyn dew ke
go keseje te tɔyn, ngaa ŋ̂-ddee to nje-kula
lede tɔyn.
36 Goe te a, Jeju unn mare ngonn ke
ngaji undae dann de te. Nuwae ke kare
te, a ŋ̂-pa nare nje-njaje goe te na:
37 «Dew ke taa mare ngonn ke toke ne
neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa ŋ̂-
taam. Ngaa dew ke taam ke rɔe te a,
to dew ke ulam a ŋ̂-taae, bbo to ema ke
karem ang.»

Dew ke mbeteje ang, to dew leje

38 Jan pa are Jeju na: «Nje-ne tɔju, joo
mare dew aw tubba ndilje ke maji ang ke
rii. A n-sange ddew ta kɔke ddewe, mba
ŋ̂-to dew leje ang.»
39 A Jeju ilae te na: « ɔkeje ddewe ang,
mba dew kara ke a dda ne-mɔri ke rim,
ngaa njange baa goe te a, a tel pa tar lem
maji ang goto.
40 Mba dew ke mbeteje ang, to dew leje.
41 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, toke dew
arese maann-kay me engo-maann te kara
are ayje mba to ke e-toj e to dewje le
Kiriste a, dew le a kinga kuka laa.

Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe te

42 Dew ke dda are mare ngonn kara
horo dede te ke dooje mede te sem neenn
oso me majang te a, maji ta tɔ tɔku er gɔse
te, ta kilae me baa te.
43 Bbo jii aw dda are e-dda majang a,
e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke
tɔkɔrɔ jii kara baa, maji uta ngem jii joo
kem kaw ne kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ
ke ndɔ.
44 [Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang
ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.]
45 Bbo gɔli aw dda are e-dda majang a,
e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke
tɔkɔrɔ gɔli kara baa maji uta ngem gɔli
joo kem kare dilai ne kem puru te, ke aw
ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
46 [Lo teenn, kore ke aw ɔn dew oy ang
ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.]
47 Bbo kimi aw dda are e-dda majang a,
ɔru ke ddang. Mba maji ta kande Bbe-kɔn
te le Lubba kimi kara baa, uta ngem kimi
joo kem kare dilai ne kem puru te ke aw
ɔn ke ndɔ ke ndɔ.

48 Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang
ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.
49 Mba puru a kɔru dewje tɔyn toke kate
ke dɔru ne te.
50 Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel
ang ngaa a, ddi bba dew a dda kare kate
le tel neel bbay wa? Maji kare kate to rɔse
te ta isije ke me-wul-lɔm horose te.

10

Tar kinya naa le dene de ke dingaw

1 Goe te a, Jeju ɔtu lo teenn aw nange te
ke Jude, tura Jurden te. A dewje ke banya
tel mbɔnje naa rɔe te bbay, are naw ń-
tɔjude ne ddew kara baa toke naw ń-dda
ke ndɔ tɔyn.
2 Parijiyenje awje rɔ Jeju ta nae, ngaa
dujeje na: « Ndu are ddew dingaw ta
tubba dene laa wa?»
3 Jeju ilade te na: « Moyiji unn ndu
arese na ddi wa?»
4 Dilaeje te na: « Moyiji are ddew
dingaw kare dda maketuru ta tɔju to
ninya dene le ne ngaa, bba ta tubba dene
laa.»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Moyiji
uja ndu neenn le maketuru te arese wɔju
dɔ me-ketere lese.
6 A kunn kutu neje te ke Lubba dda le,
ń-dda dingaw de ke dene.
7 Mba yeenn a, dingaw a kinya bɔeje, ke
kɔenje ta nayn ke dene laa,
8 ta dede joo kem, da ddeeje to da-rɔ ke
kara baa.
9 Ne ke Lubba mbɔn naa te a, maji kare
dew kayn hore ang.»
10 Kare ke ń-teeje key a, nje-njaje-go Jeju
te le tel dujeje tar dɔ tar te neenn le bbay.
11 Nilade te na: « Dew ke tubba dene
laa, ngaa taa mare, dda maji ang ke dene
ke kete ke ń-tubbae le.
12 Ddew kara baa, bbo dene mbete
ngaweje, a tel taa mare a, dene le dda lo-
to maji ang.»

Jeju bbar tar ke maji dɔ ngannje te

13 Dewje ddeeje ke ngannje kare Jeju
ɔrude ke jia, a nje-njaje goe te aw inje ke
dewje le.
14 Jeju oo neenn le, a neele ang, ngaa pa
are nje-njaje goe te le na: « Inyaje ngannje
are ddeeje rɔm te, ɔkuje de ddew ang.
Mba Bbe-kɔn le Lubba to le dewje ke toje
toke le ngannje.
15 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, dew ke taa
Bbe-kɔn le Lubba toke le ngonn ang a, a
kande me te ndɔ kara ang.
16 Yeenn ngaa nuwa ngannje le ke kare
te, nila jia dɔde te ngaa ń-bbar tar ke maji
dɔde te.

Jeju de ke nje-ne-kinga

17 Kare ke Jeju unn ddew ta kɔtu a, mare
dingaw ddee ke ngɔru ɔsu mekeji gɔle nɔe
te ngaa duje na: « Nje-ne-tɔju ke maji, ddi
a maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe
ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
18 Jeju ilae te na: « Mba ddi bba e-
bbarem dew ke maji wa? Dew ke maji
goto, Lubba kara baa a maji.
19 E-gere nduje ke na: ‹E-tɔl dew ang, e-
dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa
tar naji ngem ang, ere dew e-taa ne laa
ang, e-wal bɔije ke kɔinje.»
20 Dingaw le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, maw
ngem ndujeenn ke kasem baa ndereng
bbokone.»
21 Jeju aae, ngaa ndike, ngaa pa are na: «
Ne kara ngaa dui: Aw labbe neje tɔyn ke
ee ne, ta are nare nje-ndooje. A a kinga
neje darâ. Goe te a, e-ddee unn gom.»
22 A toke dingaw le oo tar le a, rɔe oy
njururu ngaa nɔtu ke rɔ-neel ang, mba
nee ke ne-kingaje nya.
23 Jeju ila keme aa ne lo mbɔre te tɔyn
ngaa pa are nje-njaje goe te na: « To ngeng
nya ke nje-ne-kingaje ta kande me Bbe-
kɔn te le Lubba.»
24 Tar le gange singa nje-njaje goe te
le. A Jeju pa arede bbay na: « Ngannem,
to ngeng nya ta kande me Bbe-kɔn te le
Lubba!
25 Kande le nje-ne-kinga me Bbe-kɔn te
le Lubba ngeng uta kande le jambal buwa
suwa te.»
26 Tar le aw gange singa nje-njaje goe
te le ke kete kete. Ngaa ń-duju naa na: «
Yeenn a, na bba ase kinga kaji wa?»
27 Jeju aade ngaa pa arede na: « To ne ke
nya dew, bbo nya Lubba ang. Mba Lubba
ase ta dda ne tɔyn.»
28 Yeenn ngaa Piyar pa are na: « Oo!
Jinya neje tɔyn a junn goi.»

29 Jeju ilae te na: « Tɔkɔrɔ m-pa marese:
Dew ke inya key laa, ngakɔen ke dingaw
wase nje ke dene, kɔenje wase bɔeje,
nganne wase ndɔɔje laa wɔju dɔm, ke dɔ
Tar ke majia,
30 a tel kinga nejeenn ase gɔl kɔr kara
bbasine neenn. Na kinga key, ngakɔen
ke dingaw ke nje ke dene, kɔenjedede,
ngannje, ke ndɔɔje. Dewje a kula keme
ndoo tɔ. A na kinga tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ me ndɔje te ke aw ddeeje.
31 Nya le dewje ke toje to dewje ke
dɔngɔr, a toje to dewje ke guku. Ngaa
dewje ke toje to dewje ke guku, a toje to
dewje ke dɔngɔr.

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa bbay

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw dawje
ke Jurusalam a, nɔru nɔde. Keje tar tɔl
nje-njaje goe te le ngaa bbeel dda dewje
ke aw unnje gode le tɔ. Jeju tel ɔru nje-
njaje goe te ke dɔku gire joo le er kara te,
ngaa unn kutu pa tar karede dɔ ne te ke
a ta kingae le na:
33 « Ooje, jaw jawje ke Jurusalam.
Dewje a kilaje Ngonn le dew ji tɔku nje-
poloje Lubba te, ke nje-kɔruje-gel ndu. Da
gange sariya-yo dɔe te ngaa da kilae ji
dewje te ke gereje Lubba ang.
34 Da kokeje, da ti weren dɔe te, da
tundaeje, da tɔleje ngaa ndɔ mota goe te
a, na kin horo dewje te ke oy.»

Jean de ke Jake ń-dujuje mare ne ji Jeju te

35 Goe te a, Jake de ke Jan ke toje to
ngann le Jebede ń-ddeeje rɔ Jeju ngaa ń-
paje dareje na: « Nje-ne tɔju, n-ndiki kare
e-dda ne ke ja ta duji neenn areje.»
36 Jeju dujude na : « Ddi a e-ndikije kare
m-dda marese wa?»
37 Dilaeje te na: « Ndɔ piti lei a, jeje ke
joo neenn, are kara isi dɔ ji-kɔli te, a kara
isi dɔ ji-geli te.»
38 Jeju ilae te na: « E-gereje ne ke aw
dujuje ang. A kaseje ta kay engo kem-to-
ndoo ke ma ta kay wa?» A kaseje ta kinga
batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga neenn
wa?»
39 Dilaeje te na: « Jase.» A Jeju pa arede
na: « Tɔkɔrɔ, a kayje engo kem-to-ndoo ke
ma ta kay, a kingaje batem kem-to-ndoo
ke ma ta kinga.
40 A tar kisi dɔ ji-kɔlem te, wase dɔ ji-
gelem te to tar lem ang. Lo le to wɔju dɔ
nje ke Lubba mɔse kete wɔju dɔde.»

41 Keseje ke dɔku le ooje tar le a, ungu
ɔnde dɔ jake de ke Jan te.
42 Yeenn ngaa Jeju bbarde tɔyn ngaa
pa arede na: « E-gereje to nje ke dewje
aw oojede to mbayje aw ddaje dingaw dɔ
dewje te, ngaa dewje ke bo aw nyaje dɔde
te.
43 A horose te, to toke baann ang. A toke
mare dew horose te ndiki ta ddee to dew
ke bo a, maji kare ń-ddee to nje-kula lese.
44 Ngaa toke mare dew horose te ndiki
ta ddee to dew ke dɔngɔr a, maji kare ń-
ddee to bbere lese tɔyn.
45 Mba Ngonn le dew ddee kare dewje
ddeeje to nje-kulaje laa ang. Ń-ddee ta to
nje-kula le dewje, ta kunn rɔe to ne-kuka
dɔ dewje ke banya.

Jeju dda are kem Bartime ddee maji

46 Jeju, ke nje-njaje goe te ń-teeje Jeriko.
Ngaa toke Jeju de ke nje-njaje goe te, ke
dewje ke banya daw ń-teeje me tɔku bbe
te le ta kɔtu a, mare nje-kem-tɔ ke to
ngonn le Time, ria na Bartime isi mbɔr
ddew te aw kɔy ne.
47 Toke noo na Jeju ke Najarete a aw
nday a, nunn kutu kuru ekii na: « Jeju,
Ngonn le Dabbiti oo kem-to-ndoo lem!»
48 Dewje nya inje saa kare nutu tae, a
nuru ekii ke taar na: « Ngonn le Dabbiti,
oo kem-to-ndoo lem!»
49 Jeju ar lo kara ngaa pa na: « E-
bbareje.» Dewje le bbareje ngaa paje
areje na: « E-dda singa in taar, naw
bbari!»

50 Nila tɔku kubbu laa nangê, nubba
nange nin nar taar ngaa naw ke rɔ Jeju
te.
51 Jeju duje na: « Ddi a e-ndiki kare m-
dda mari wa?» Nje-kem-tɔ le ilae te na: «
Nje-ne-tɔju, m-ndiki ta tel koo lo!»
52 Jeju pa are na: « Aw, koo me te lei
aji!». Njange baa goe te a, ń-tel noo lo
ngaa nunn go Jeju ddew-bô.

11

Kande le Jeju Jurusalam

1 Toke Jeju ke nje-njaje goe te teeje ngɔsi ke Jurusalam, ngɔsi ke Betepaje, ke Betani, dɔ ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo nɔe te kete.
2 Ngaa pa arede na: « Awje ngonn bbe te ke nɔse te tonn. A ta teeje be a, a kooje mare ngonn kororo ke ń-tɔe, nayn dew isi dɔe te ang bbay. E-tuteje e-ddeeje saa.
3 Bbo dew dujuse na: ‹Mba ddi bba e-ddaje ne ke be wa› a, ilaeje te na: ‹Ebbe-dewje a duju, a na kare ń-tel saa njange baa.› »
4 Dawje ngaa dingaje ngonn kororo ke toke tɔe ta ndoko te ddaka mbɔr ddew te, ngɔsi ke ta key ngaa ń-tuteje.
5 Mare dewje ke eeje teenn dujujede na: « Ddi a aw ddaje neenn wa? Mba ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»
6 Nje-njaje go Jeju te le ilaje dewje le te ddew kara baa toke Jeju pa arede le. Ngaa dewje le inyade are dawje saa.
7 Dawje ke ngonn kororo le dare Jeju. Ń-labbeje kubbuje lede dɔ kororo te le, ngaa Jeju aal isi dɔe te.
8 Dewje nya labbeje kubbuje lede dɔ ddew te, a mareje tukaje kamje me mu te labbeje dɔ ddew te.
9 Dewje ke aw njaje nɔ Jeju te, ke nje ke aw njaje goe te aw uruje ekii na: « Ojana! Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje.
10 Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ kɔn-bbe te ke aw ddee. Kɔn-bbe le kajeje Dabbiti. Piti to le Lubba ke isi ddutu dara te nu!»
11 Jeju tee Jurusalam, ngaa aw ande key-polo-Lubba te. Nila keme naa ne neje tɔyn mbɔre te, ngaa goe te a, ne de ke nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le dawje ke Betani mba lo wul mban.

Kake Pige ke ande ang

12 Lo-kare te a dinje Betani daw dɔtuje a, bbo dda Jeju le.
13 Noo mare kake pige ke kame ee te ddew ew, ngaa naw ngɔsi ta koo se kande to wa? A kame dɔrɔ a noo. Mba to neyn kande le Pige ang.
14 Yeenn ngaa Jeju pa are kake Pige le na: « A kande kare dew usa ang nyɔm!» Nje-njaje go Jeju te le ooje tar le.

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

15 Ń-teeje Jurusalam a, Jeju ande key-polo-Lubba te. Nunn kutu tubba nje-ne-labbeje, ke nje-ndoko neje me key-polo-Lubba te le. Ń-tuta tabeleje le nje ke aw mbelje nare, ke ne-kisi le nje-labbe derje ń-tila,
16 ngaa nare dew kara oto mare ne nday ne me key-polo-Lubba te le ang.
17 Goe te a, ń-tɔjude ne na: « Lubba pa me maketuru te laa na: « Da bbar ri key lem to key-duju Lubba, ke gel-dewje tɔyn a duju Lubba me te. A sese, e-ddaje areje ddee to lo-kiya-rɔ le nje-bbokoje wa!»
18 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu ooje tar le ngaa, aw sangeje gusu ke ta tɔl Jeju. Ń-bbeleje nya, mba ne-tɔju laa aw gange singa dewje ke banya le tɔyn.
19 Lo-kul a, Jeju ke nje-njaje goe te ń-teeje me tɔku bbe te le ke ddang.

Tar kake pige ke oy

20 Lo-kare ke endɔɔ a daw ń-ndayje a, dooje kake pige le a oy taar ndereng ngirae te.
21 Me Piyar ole dɔ tar teenn le, ngaa pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, oo kake pige ke ɔru saa le a oy njan toonn.»
22 Jeju pa arede na: « Ooje mese te ke Lubba.»
23 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Bbo dew pa are ddingiri toonn na: ‹Ɔtu lo teenn aw oso bâ›, a bbo keje-tar to mee te ang, a Lubba a dda kare ne le ddee toke baann.
24 Mba yeenn a, m-pa marese: Ne tɔyn ke aw dujuje Lubba wɔju dɔe a, maji kare ooje mese te to ingaje ne le mban, a Lubba a karese.
25 Ngaa toke arje taar ta duju Lubba, a bbo eeje ke tar ke mare dew a, ɔruje tar le dɔe te, areje Bɔsese ke isi me dara te ɔru tar dɔse te tɔ.»
26 A bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a, Bɔsese ke darâ a kɔru tar majang ke e-ddaje dɔse te ang tɔ.

Na are singa Jeju wa?

27 Jeju ke nje-njaje goe te ń-telje Jurusalam bbay. Kare ke Jeju aw nja me key-polo-Lubba te a, tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije ddeeje rɔe te.
28 Ń-dujeje na: « Na a ari ddew ta dda ne neenn wa? Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne neenn wa?
29 Jeju ilade te na: « Ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ.
30 Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa? Ilamje tar te.»
31 A ń-paje horode te na: « Bbo jilaje te n-pa na: ‹ Lubba a ulae› a, na pa na: ‹ Mba ddi bba e-ndikije te ke Jan le ang wa?›
32 A bbo n-paje na: ‹ Dewje a ula Jan a...› » Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije le bbeelje dewje ke banya le, mba dewje tɔyn ooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.
33 Yeenn ngaa dilaje Jeju te na: « N-gere ang.» Ngaa Jeju pa arede na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang tɔ.»

12

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 Goe te a, Jeju unn kutu pa tar ke nje-njaje goe te ke gusu-tar na: « Mare dingaw dda ndɔɔ binye. Ń-dda ndoko ń-guku ne dɔe. Nuru buwa me er te mba kore ne maann binye le. Ngaa ń-dda mare lo-kisi taar mba kaa ne lo ke dɔ ndɔɔ te le. Goe te a, ninya ndɔɔ le ji mare nje-kula ndɔ binyeje te a, naw mba te.
2 Tee kare kuja kande binye te le a, nula nje-kula laa rɔ nje-kula ndɔɔ binyeje te le kare dula ke engaen.
3 A nje-kulaje le uwaeje undaeje ngaa tubbaeje are ń-tel jia baa.
4 Nje-ndɔɔ le ula mare nje-kula laa a, nje-kulaje le undaje dɔe ngaa tajeje.
5 Nje-ndɔɔ le tel ula mare bbay a, a nje-kulaje le tɔleje. Ń-tel nula mareje banya bbay a, nje-kulaje le tunda mareje, a tɔl mareje.
6 Ngonne ke dingaw ke ń-ndike nya kara baa ngaa nayn. Nulae to dɔbɔyn dew rɔ nje-kulaje te le mba ń-pa na: ‹Da bbeel ngonnum.›
7 A nje-kulaje le paje horo naa te na: ‹Nje-kuwa ne-ndubba le ann. E-ddeeje areje ń-tɔle, ta ndɔɔ le ddee to leje!›
8 Yeenn ngaa, duwaje ngonn le, ń-tɔleje ngaa ń-teeje ke niinne me ndɔɔ te le dilaje ddaka.
9 Ddi a nje-ndɔɔ le a dda wa? Na ddee tɔl nje-kulaje le ta na teel ke ndɔ le kare mare nje kula ndɔɔ binyeje te ke ddang.
10 E-turaje tar ke Maketuru le Lubba pa neenn ang wa? Maketuru le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje le,
er lel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.
11 To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.› »
12 Daw sangeje ddew ta kuwa Jeju le mba ń-gereje to ń-pa gusu-tar neenn le wɔju dɔde. A ń-bbeelje dewje ke banya le, ngaa dinyaeje a dɔtuje.

Tar kuka lambo ke Sejar

13 Dulaje mare Parijiyenje, ke mare dewje ke eeje me mbɔnaa te le Erode Atipase rɔ Jeju te ta nae ddew tar te ke tae te.
14 Ń-ddee ń-paje dareje Jeju le na: « Nje-ne-tɔju, n-gere to aw pa tar ke tɔkɔrɔ, aw tɔju ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔrɔ. Ngaa aw bbeel kem dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke ten kara osoi te ang. E-pa areje joo: Ndu areje ddew ta kuka lambo ke tɔku mbay Sejar wase ta kuka ang wa? Ta juka wase juka ang wa?»
15 A Jeju gere to ne ke daw deje mede te to dang ke ye ke daw ń-pa, ngaa pa arede na: « Aw namje mba ddi wa? E-ddeeje ke mare kande nare kara aremje moo.»
16 Ń-ddeeje ke mare kande nare dareje, ngaa ń-dujude na: « Endaji dɔ dew, ke maketuru ke ń-dda kande nare te neenn toje to le na wa?» Dilaeje te na: « To le Sejar.»
17 Yeenn ngaa Jeju pa arede na : « Areje Sejar ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.» Tar laa le nya dewje ke ddeeje ta nae le.

Tar kin le dewje ke oy

18 Mare saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te.
Saduseyenje le paje na dewje ke oy a kinje
ang. Ń-dujuje Jeju na:
19 « Nje-ne-tɔju, Moyiji unn ndu areje
me maketuru te na: ‹Toke dingaw uju ke
dene laa ang, a oy a inyae, a bbo ngokɔn
dingaw le to a, maji kare ń-taa dene le
nuju ne ngannje nare ngokɔen ke oy le.
20 Lew, mare ngakɔn naaje ke dingaw
eeje siri. Ne ke dɔngɔr ń-taa dene, ngaa
nuju saa ang a noy.
21 Joo lede taa dene le a uju saa ang a
oy tɔ. Mota lede ta dene le a toke baann
bbay.
22 Aw ne ke goe goe are dede ke siri le
dujuje ang a doyje tɔyn. Ngaa goe te a,
dene le kara oy tɔ.
23 Ndɔ kin le dewje ke oy a, na horode
te a, a to nje-dene le wa? Mba dede siri
tɔyn njaa ń-taaje dene le.»
24 Jeju ilade te na: « E-ndemje ddew,
mba e-gereje Maketuru le Lubba ang
ddem, e-gereje singa-mɔngu le Lubba ang
ddem.
25 Ndɔ ke dewje ke oy inje a, dingaw a
taa dene ang ddem, dene a taa ngaw ang
ddem. Da kisije toke le anjije me dara te.
26 Tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le,
e-turaje tar ke me maketuru te le Moyiji le
ang wa? Lubba pa are Moyiji mbɔr ber-
kam te ke aw ɔn puru pa na: ‹M-to Lubba
le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le
Jakobbo.›
27 Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, ń-
to Lubba le dewje ke isi kem baa. Yeenn
a, e-ndemje ddew njaa nyɔm.»

Ndu ke ngeng uta keseje

28 Mare nje-kɔru gel Ndu oo tar lede le,
a gere to tar ke Jeju ilade te to ke dɔgɔle,
ngaa ddee rɔ Jeju te ngɔsi duje na: « Ndu
ke dda ngeng uta keseje tɔyn wa?»
29 Jeju ilae te na: « Ndu ke ngeng uta
keseje na: ‹See ngann Ijarayelje, ooje!
Ebbe-dewje ke to Lubba leje a to Ebbe-
dewje kara baa.
30 Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje Lubba
lei ke mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke keje
lei tɔyn, ke singai tɔyn.›
31 Joo le ndu a neenn: ‹E-ndiki nje-mari
toke da rɔi njaa.› Mare ndu ke ngeng uta
nje ke jo neenn goto.»
32 Nje-kɔru gel Ndu le pa are Jeju na: «
Maji nya, Nje-ne-tɔju! Tar ke tɔkɔrɔ a e-
pa neenn. Ebbe-dewje a to Lubba kara
baa, mare Lubba dang goto.
33 Maji kare dew kara kara ndiki Lubba ke
mee tɔyn, ke keje laa tɔyn, ke singae tɔyn.
Ngaa maji kare ń-ndiki nje-mare toke da-
rɔe njaa. Yeenn maji uta ne-poloje ke ta
ro ke ne-kare-baaje dang dang.»
34 Jeju oo a, tar ke nje-kɔru gel Ndu le ilae
te le to tar kem-kare. Yeenn ngaa ń-pa
nare na: « Ee ngɔsi baa ke Bbe-kɔn le
Lubba.» Goe te a, dew tay duje tar ang
ngaa.

Tar dɔ Mesi te de ke Dabbiti

35 Jeju aw tɔju ne me key-mbɔn naa te
le jiyipije a, duju tar na: « Nje-kɔruje gel
ndu a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le
Dabbiti toke baann wa?
36 Dabbiti njaa kara, toke Ndil-me-nda
ddusu mee a, pa na:
Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:
‹E-ddee isi dɔ ji-kɔlum te,
ndereng ta mungu nje-baanji lei kɔy gɔli
te bba.›
37 Dabbiti njaa kara bbar Kiriste to
Ebbeeje. Yeenn a, Kiriste le a to ngonne
toke baann wa?» Dewje ke nya aw ooje
tar laa le ke rɔ-nel.

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ nje-kɔruje gel Ndu

38 Jeju pa me ne-tɔju te laa na: « Aaje
rɔse wɔju dɔ nje-kɔruje gel ndu ke ndikije
ta kula kubbu ke ngal bba ta kase ne lo,
ngaa ndikije kare dewje ddajede lapiya
nata.
39 Ń-ndikije ta kuwa lo kisi ke kete me
key-mbɔ-naa te, ngaa ta kuwa dɔngɔr lo-
kisi lo ne-kusa kusu te.
40 Daw ń-taaje neje le dene-ndubbaje
jide te tɔyn ngaa daw dujuje Lubba kure
ew ta kare dewje oojede to dewje ke maji
nya. Mba yeenn a, sariya ke dɔde te a
ngeng nya kuta le kese dewje.»

Ne-kare baa le dene-ndubba ke to nje-ndoo

41 Goe te a, Jeju tur keme ke ne te ke daw
dila ne-kare-baa me te, ngaa naw noo ne
ke dewje aw ilaje. Nje-ne-kingaje aw ilaje
tɔku nare.
42 Mare dene-ndubba ke to nje-ndoo
ddee ila ngann kande nare joo kɔre boy
ang.
43 Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe
te ngaa pa arede na: « M-pa tar ke
tɔkɔrɔ marese: Dene-ndubba ke to nje-
ndoo neenn ila ne bo uta dewje tɔyn.
44 Mba kese dewje tɔyn, nare ke dooje
ne ta dda ne ang a dilaje. A ne, bbay nare
ke nayn ta kare ɲ-ngem ne rɔe a nila.»

13

Jeju pa tar key-polo-Lubba ke da tɔ

1 Kare ke Jeju in me key-polo-Lubba te
aw tee ke ddaka a, mare nje-nja goe te
pa are na: « Nje-ne tɔju, Oo erje ke kura
neenn, oo tɔku key neenn!»
2 Jeju ilae te na: « Tɔku key ke aw oo
neenn le, mare er kara a nayn dɔ mare
te, lo te ke neenn ang. Da tɔ neje neenn
tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Jeju isi nangê dɔ ddingiri olibeje te, nɔ
key-polo-Lubba te. A Piyar, Jake, Jan ke
Andere ke isije saa keteenn ke karede baa
le dujeje na:
4 « E-pa areje: Ndɔ ke dda nejeenn a
teeje wa? Ddi a, a tɔjuje kare ke neje tɔyn
a tunga ne le wa?»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Aaje
rɔse! Areje dew erese ang!
6 Dewje nya a ddeeje ke rim ngaa a paje
na: ‹M-to Mesi le!› Da kereje dewje nya.
7 Bbo ooje tar ddɔ ke aw ddeeje ngɔsi ke
tar ddɔ ke nayn ddew ew a, areje bbeel
ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a
to ddutu ndɔ ang bbay.
8 Gel-dewje a kinje ta dda ddɔ ke mare
gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda ddɔ ke
mare bbe-kɔn. Nange a yeke loje te dang
dang, tɔku bbo a koso. A nejeenn tɔyn
a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le
dene.»

Ne ke a kinga nje-njaje go Jeju te

9 « A sese, undaje kemse dɔ rɔse te.
Dewje a kaw ke se nɔ sariya te. Dewje
a tundase me key-mbɔn naa te le Jiipije,
da kaw ke se nɔ ngann mbayje te, ke nɔ
tɔku-mbayje te wɔju dɔm, ngaa a toje to
nje-tar-najije lem.
10 Mba maji kare dila mber Tar ke
majidare dewje tɔyn kete bba.
11 Toke daw ke se sariya te a, areje mese
sangese kete wɔju dɔ tar ke a paje wase,
gusu ke a paje ne tar le ang. Tar ke Lubba
a karese kare teenn njaa, a ta e-paje. To
tar ke sese njaa a, a paje ang. To Ndil-me-
nda a, a pa tar le.
12 Dewje a kilaje ngokɔnde ji dewje
te kare ɲ-tɔlde, ngaa bɔje a ddaje toke
baann ke ngannde tɔ. Ngannje a ddeeje
to nje-baanji le nje-kujude, ngaa da kare
ɲ-gange sariya-yo dɔde te.
13 Dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. A
dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔnye
te a, a kinga kaji.»

Dewje a kooje ndoo nya

14 « A kooje ‹ne ke maji ang ke aw tuju
lo› le lo-kisi te ke to wɔju dɔe ang. Maji
kare dew ke aw tura maketuru neenn
gere ke maje! Kare teenn, maji kare
dewje ke isije nange Jude te aynje awje
dɔ ddingirije te.
15 Maji kare dew ke isi lo-kisi te ke dɔ
key te ddisi aw me key te ta kunn mare
ne ang.*
16 Ngaa toke dew ee ndɔɔ a, maji kare
ɲ-tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal
ang tɔ.
17 Dɔ ndɔje teenn, a to ndoo nya kare
deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde
aw ilje mba.
18 E-dujuje Lubba kare neenn tee dɔ-
ney-kul te ang.
19 Mba me ndɔje teenn, dewje a kooje
ndoo nya. Unn kute dɔ ndɔ te ke Lubba
dda ne nange ndereng bbokone, dewje
ooje ndoo toke baann ang. Goe te kara,
dewje a kooje ndoo toke baann ang ngaa.
20 Toke Ebbe-dewje tel ke ndɔ nejeenn
le are nayn ngaji baa ang a, dew kara a
kinga kaji ang. A ɲ-tel ne njaa wɔju dɔ
dewje ke ɲ-mberede toke kete.

* **13:15 13.15** Ooje Matiye 24.17

21 Yeenn a, toke dew pa arese na: ‹Ya! Mesi ee neenn,› wase: ‹Nee yonn› a, e-ndikije te saa ang.
22 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a ddeeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ.
23 Yeenn a, sese, aaje rɔse! Mba m-pa nejeenn kete marese mban.

Ngonn le dew a ddee

24 « Dɔ ndɔɔje teenn, go ndoo te ke dewje a kooje le a, kare a tuka ndul, ney a nda ang ngaa.
25 Endentenrendenje a kinje darâ gaynje nangê, ngaa singa-mɔnguje ke me dara te a yekeje.
26 Yeenn ngaa, a kooje Ngonn le dew a ddee me mum te ke singa-mɔngu laa tɔyn ddem, ke piti ddem.
27 Yeenn ngaa, na kula anjije kare mbɔnje dewje ke ń-mberede dɔ nange te tɔyn, unn kute kɔyn nange te kara tee kɔyn nange te ke kara.»

Ne-kɔju-mare ke to kake Pige

28 « Ooje ne-kɔju mare dɔ kake Pige te. Toke barkem kake Pige unn kutu tewn, a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee ngɔsi ngaa.
29 Ddew kara baa, toke ooje nejeenn le a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee ngɔsi ngaa. Nar ta key te lese.
30 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: dewje ke bbokone neenn a koyje tɔyn ang bbay a, nejeenn tɔyn a teeje.»
31 Dara, ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ndɔ kara ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

32 « A ndɔ, wase kare ke nejeenn le a teeje ne le dew kara gere ang. Anjije ke darâ, wase Ngonn le kara gere ang. Bɔ ke kare a gere.
33 Aaje rɔse bbo e-tibbije ang. Mba e-gereje ndɔ ke nejeenn le a teeje ne ang.
34 Neennn a to ddew kara baa toke dew ke aw ke mba te. Ninya key nare nje-kulaje laa kare ń-ngemje. Nare dew kara kara kula laa kare dda. A, nunn ndu nare nje-ngem ta key kare ta aa lo ke kete bbo tibbi ang.
35 E-tibbije ang, mba egereje ndɔ ke nje-key le a ddee ne ang, dɔ-kar te, wase dɔ bakebbe te, wase toke kunran aw nɔɔ, wase ta lo-kare te. [Yeenn a, e-tibbije ang, mba e-gereje ndɔ ke nje-key le a ddee ne ang. Na ddee dɔ-kare te wase, til te ke lo to yenene wase, dɔ-bakebbe te wase, ke esindɔɔ wa kara a gereje ang.]
36 Mba kare ń-tel ń-ddee busu a, ningaje dɔ bbi te ang.
37 Tar ke m-pa marese neenn, m-pa mare dewje tɔyn: Areje kemse ketere.»

14

Tɔku dewje ooje taa ta tɔl Jeju

1 Kusu-pake, ke kusu mapa ke ń-dda ke wum ang naynje ndɔ joo baa. A, tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel ndu aw sangeje ddew ke ta kuwa ne Jeju ke ke gusu ta tɔle.
2 Mba ń-paje na: « Maji kare juwae ndɔ kusu te ang mba a kuju bula.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

3 Jeju ee Betani me key te le Simɔ ke to nje-banji. Kare ke naw nusa ne a, mare dene ddee ke yambo ke gate ngeng, me ku Alebatere te. Ń-tɔ ta ku le ngaa nungu yambo le dɔ Jeju te le.
4 Rɔ mare dewje ke eeje teenn neelde ang ngaa ń-paje horode te na: « Ń-tuju yambo neenn baann mba ddi wa?
5 Jase ta labbe yambo le kande nare tɔl muta a kare nje-ndooje ang wa! Ngaa ń-paje tar le dene le maji ang.
6 A Jeju pa arede na: « Inyaeje ddekeke! Aw jɔkeje mba ddi wa? Ne ke ń-dda sem neenn to ne ke maji.
7 Nje-ndooje a kee ke se neenn ke ndɔ tɔyn. Ndɔ ke mese ndiki a, a ddaje ke de maji. A ema, ma kee ke se ke ndɔ tɔyn ang.
8 Ne ke nase ta dda, a ń-dda. Nungu yambo rɔm te kete ta ngina ne ndɔ ke da dubbum ne.
9 M-pa marese, tar ke tɔkɔrɔ, lo tɔyn ke dila mber Tar ke maji ke te, dɔ nange te tɔyn, da pa tar ne ke dene neenn dda, ngaa dewje a koleje mede dɔe te».

Judase ndiki ta kila Jeju ji dewje te

10 Judase Isikariyote ke to kara le nje-
njaje go Jeju te ke dɔku gire joo aw rɔ tɔku
nje-poloje Lubba te ta kila Jeju jide te.
11 Dooje tar laa le a rɔde neelde nya,
ngaa dunnje ndude ta kare nare. Yeenn
ngaa Judase unn kutu sange ddew ke maji
ke na kila ne Jeju jide te.

Jeju are ñ-dda muru Pake

12 Dɔngɔr ndɔ kusu mapa ke ñ-dda ke
wum ang, ke to ndɔ ke daw ñ-tɔl ne ngann
bateje mba dda ne muru Pake a, nje-njaje
go Jeju te paje areje na: « Lo ke dda a e-
ndiki ta kare jaw mɔse muru Pake kete
jari wa?»
13 Yeenn ngaa Jeju ula nje-njaje goe te
joo kete na: « Awje tɔku bbe te, a, a
kingaje mare dingaw ke oto joo maann.
A unnje goe.
14 Key ke nande te a, e-paje areje nje-
key le na: ‹Nje ne-tɔju duju na: Lo ke dda,
ema ke nje-njaje gom te ja kɔn muru Pake
kete wa?
15 Nje-key le a tɔjuse mare lo ke tate ke
toke mɔse mban dɔ key te taar. Neje tɔyn
to me te. Lo le a, a mɔseje ne-kusa leje le
ke te.»
16 Nje-njaje goe te le ɔtuje awje tɔku bbe
te le. Dingaje neje le tɔyn ddew kara baa
toke ñ-pa arede le, ngaa ñ-mɔseje muru
Pake le.

Mare nje-nja-go Jeju te a kilae ji dewje te

17 Lo-kul a, Jeju de ke nje-njaje goe te ke
dɔku gire joo ñ-ddee ñ-teeje.
18 Kare ke disije daw dusaje ne a, Jeju
pa na: « Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dew
kara horose te ke aw usa ne sem a kilam
ji dewje te.»
19 Rɔ nje-njaje goe te le neelde ang
nyɔm, ngaa dunn kutu duje kara kara na:
« To ema wa?»
20 Jeju pa arede na: « To kara lese, sese
ke dɔku gire joo. Ne ke nula jia naate sem
me sambe te neenn.
21 Ngonn le dew a koy ddew kara baa
ke tar ke makuturu le Lubba pa dɔe te. A
kem to ndoo a to le dew ke a kila Ngonn
le dew ji dewje te. Duje ang kara maji nya
uta.

Muru me-kara

22 Kare ke daw dusa ne a, Jeju unn
mapa, ngaa are wooyo Lubba a, arede, a
pa na: « E-taaje ne neenn, to da rɔm ann.»
23 Goe te a, nunn engo-maann binye,
ngaa nare wooyo lubba a narede nare
dede tɔyn njaa dayje.
24 Jeju pa arede na: « Yeenn to mesem
ann. To mese ke Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke
dewje ke banya are ungu nange mba kare
tar majang lede ɔru ne dɔde te.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma kay
maann binye neenn ang ngaa ndereng
ndɔ ke ma kay ne maann binye ke siki
ke se me Bbe-kɔn te le Bɔmje.

Jeju pa na Piyar a mbete ne

26 Dɔsuje pa wal Lubba, ngaa goe te a,
ñ-teeje dawje dɔ ddingiri Olibeje te.
27 Jeju pa are nje njaje goe te na: « Sese
tɔyn njaa a tusumje kiyamje. Mba ñ-dda
me Maketuru te na:
Ma tɔl nje-ngem bateje
ta bateje le a sarenje naa kara kara.
28 A bbo mi horo dewje te ke oy a, ma kaw
nginase Galile.»
29 Piyar pa are na : « Le dewje tɔyn tusije
inyaije kara, ema, ma kinyai ang.»
30 Jeju pa are na : « Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til
te neenn njaa, kete bba kare kuran nɔ gɔl
joo a, a mbetem gɔl mota pa na e-gerem
ang.»
31 A Piyar tel pa are ngeng bbay na: « Le
ase ta koy sei kara, ta pa na m-geri ang,
ma pa baann ndɔ kara ang.» Ngaa keseje
kara paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba Jetesemane

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw ñ-teeje
lo te ke daw bbar na Jesetemane a ñ-pa
narede na: « Maw ta duju Lubba, ta isije
neenn.»
33 Ñ-jin Piyar, Jake, de ke Jan naw ke de.
Bbeel unn kutu ddae ddem, rɔe neele ang
ddem.
34 Ngaa ñ-pa narede na: « Rɔm neelem
ang toke ne ke ma ta koyjeenn. E-naynje
neenn. Areje bbi ɔru kemse ang.
35 Naw ddew ew ngaji, noso nangê ngaa
ñ-duju Lubba kare bbo ddew to a, nuta
kare ne-kem-to-ndoo te neenn ke dddang.

* **14:36 14.36**

36 Ń-pa na: « Aba * Bɔy, ei ase ta
dda ne tɔyn, uta engo-kem-to-ndoo neenn
mbɔrum te ke ddang. A e-dda ne ke mem
ndiki ang, ne ke mei ei njaa ndiki a ta e-
dda.»
37 Jeju tel ddee rɔ nje-njaje goe te ke
mota le a, daw ń-tibbije. Ń-pa nare Piyar
na: « Simɔ, aw tibbi wa? Ase ta kisi kem
baa mba gɔl kare kara be ang wa?
38 Areje bbi ɔru kemse bbo e-dujuje
Lubba kare osoje me ne-na te ang. Dew
ee ke keje ta dda ne ke maji njaa, a da-rɔ
ee ke singa ang.»
39 Jeju tel aw ddew ew, ngaa duju Lubba
toke baann bbay.
40 Ń-tel ń-ddee rɔ nje-njaje goe te le a,
ningade dɔ bbi te bbay mba kemde kemde
to bbi dɔrɔ. A ń-gereje tar ke ta pa kare
ang.
41 Ń-tel ń-ddee ke gɔl mota laa a, ń-
dujude na: « E-naynje aw tibbije ngaa aw
uwaje rɔse bbay wa? Bbaye ngaa, kare
ase ngaa. Bbasine neenn, da kunn Ngonn
le dew kulae ji nje-ne-ddaje te ke maji ang.
42 Inje, jawje! Nje kunnum kulam jide
te le ddee ngaa.»

Duwa Jeju

43 Kare te ke Jeju nayn aw pa tar bbay a,
kara le nje-njaje-goe te ke dɔku gire joo, ke
ria na Judase ddee ke dewje banya banya.
Duwaje tɔku kiyaje ke kakeje jide te. Tɔku
nje-poloje Lubba, nje-kɔruje gel Ndu, ke
tɔkuje le Jiipije a ulajede.
44 Judase nje kula Jeju me jide te le
tɔjude gusu ke na dda ne. Ń-pa na: « Dew
ke m-to mbiya a to ne ann. Uwaeje ta e-
ngemeje ke maje awje saa.»
45 Kake ń-ddee ń-tee a, ń-ngese ke rɔ
Jeju te ngaa ń-pa na: « Nje-ne-tɔju.» Ngaa
ń-to mbia.
46 Yeenn ngaa, dewje le ilaeje Jeju le
uwaeje.
47 Mare nje-nja-go Jeju te ɔru tɔku kiya
ngaa tuka mbi nje-kula le tɔku nje-polo-
Lubba ti.
48 Jeju pa arede na: « E-ddeeje ke tɔku
kiyaje ke kakeje ta kuwam ne toke m-to
nje kuwa ne le dewje ke singa wa?
49 Ke ndɔje tɔyn mee ke se key-polo-
Lubba te maw m-tɔju ne a uwamje ang.
A ne neenn to mba kare tar ke Maketuru
le Lubba pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ.»
50 Yeenn ngaa nje-njaje goe te tuseje
inyaeje a aynje.
51 Mare basan unn go Jeju le, a bel a ń-
kiri ne rɔe. Da kuwae a,
52 ń-tusu bel le ninya a nayn rɔe baa.

Daw ke Jeju lo gange sarya te le Jiipije

53 Daw ke Jeju bbe le tɔku nje-polo-
Lubba. Lo teenn, tɔku nje-poloje Lubba,
tɔkuje le Jiipije, ke nje-kɔruje gel Ndu tɔyn
mbɔnje naa.
54 Piyar inya are daw ke Jeju ddew ew
a unn goe ndereng ande ne me ndoko te
le tɔku nje-polo-Lubba. Nisi ke mbambaje
lo teenn naw ń-ndibbi puru.
55 Tɔku nje-poloje Lubba, ke dewje ke
lo-sariya te le tɔyn, daw sangeje mare
tar ta gange ne sariya yo dɔ Jeju te le a
dingaje ang.
56 Dewje nya paje tar-naji-ngemje dɔ
Jeju te le, a tarje le awje go naa te ang.
57 Mareje inje ngaa ulaje tar ngemje ta
Jeju te le paje na:
58 « Jo tae te njaa, ń-pa na: ‹Ke-polo
Lubba neenn, dewje a ddaje. Ma tuju ta
dda mare ke dewje a ddaje ang me ndɔ
mota te.› »
59 A dɔ tar te neenn le kara, tarje lede
aw go naa te ang.
60 Yeenn ngaa tɔku nje-polo-Lubba le in
horo dewje te ngaa duju Jeju na: « Ila tar
tar te le dewje ke aw undaje tar dɔi te
neenn ang wa?»
61 A Jeju ar ddekeke, nila tar te kara ang.
Tɔku nje-polo-Lubba le tel duje bbay na:
« E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke jaw jɔsu
gaje le wa?»
62 Jeju ilae te na: « Yee njann, m-to
Ngonne. A kooje Ngonn le dew ke isi dɔ
ji-kɔl Lubba te. Na kin darâ me mum te
ta ddee.»
63 Yeenn ngaa Tɔku nje-polo-Lubba tiir
kubbuje ke rɔe te ngaa pa na: « Ń-ndiki
ta kinga nje-tar-najji bbay ang ngaa.
64 Ooje taji ke ń-taji Lubba neenn
mban.» Tar ddi a ejeje dɔe te wa? Dede
tɔyn ń-gange sariyo yo dɔ Jeju te.
65 Mareje unnje kutu ti weren dɔe te. Ń-
tɔje keme, ń-bbirije jide ń-tundae ne ngaa

ń-dujeje na: « Na undai neenn wa? E-pa are joo.» Mbambaje taaje Jeju ngaa tundaje ka mbɔre.

Piyar mayn tar le Jeju

66 Kare ke Piyar nayn me ndoko te le beer bbay, a mare dene nje-kula le tɔku nje-polo-Lubba le ddee.
67 Kake noo Piyar ke aw ndibbi puru le a, naa keme ngaa ń-pa na: « Ei kara e-nja ke Jeju dew ke Najarete le tɔ.»
68 A Piyar le mayn pa na: « M-gere ne ke a ta pa neenn ang, meje pin.»
Goe te a, nin naw ta ndoko te, a kuran nɔ.
69 A dene nje-kula le oo Piyar le ngaa tel pa are dewje ke eeje teenn na: « Dew neenn to kara le nje-njaje go Jeju te.»
70 A Piyar tel mayn bbay.
Mbɔr ang a, dewje ke eeje teenn tel paje areje Piyar bbay na: « A to kara lede njaa, mba ei kara e-to dew ke Galile tɔ.»
71 A Piyar unda yo tɔ ne guma ngaa pa na: « M-gere dingaw neenn ang.»
72 Kare teenn njaa, kunra nɔ ke gɔl joo laa. Yeenn ngaa me Piyar ole dɔ tar te ke Jeju pa are na: « Kete bba kare kuran nɔ gɔl joo a, a mayn gɔl mota pa na e-gerem ang.» Yeenn ngaa Piyar tee ke ngɔru ngaa uru dɔ nɔ te.

15

Daw ke Jeju rɔ Pilate te

1 Ke esindɔ baa njaa, tɔku nje-poloje Lubba mbɔnje naa ke tɔkuje le Jiipije, nje-kɔruje gel Ndu, ke kese nje-gangeje sariya tɔyn ta koo ne ke ta dda. Dare ń-tɔ Jeju, ngaa daw saa nɔ gɔl Pilate te.
2 Pilate duju Jeju na :« E-to mbay le Jiipije wa?» Jeju le ilae te na: « Ye njaa e-pann.»
3 Tɔku nje-poloje Lubba undaje tarje nya dɔ Jeju te.
4 Pilate tel duje bbay na: « Ila tar te kara ang wa? Oo tarje tɔyn ke dewje neenn undaje tai te neenn.»
5 A Jeju ila tar te kara ang. Are to ne ke kange singa Pilate.

Ń-gange sariya yo dɔ Jeju te

6 Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn, ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula te. To dew ke dewje ke banya ndikije kare nɔre
7 A mare dew ke ria na Barabase ee key-kula te, de ke mare dewje ke tɔlje dew dɔ ndɔ te ke ń-ddaje dɔ-ngeng ke nje-kɔn-bbeje.
8 Yeenn a, dewje ke banya awje key le Pilate ngaa dujeje kare ń-dda ne ke naw ń-dda ke bbal kara kara narede le.
9 Pilate ilade te na: « E-ndikije kare minya mbay le Jiipije le marese wa?»
10 Mba Pilate gere ke maje to me a ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia teenn.
11 A tɔku nje-poloje Lubba ɔsuje kutu dewje ke banya kare duju Pilate are Barabase a ta nɔre narede.
12 Pilate tel dujude bbay na: « Yeenn a, ddi a e-ndikije kare m-dda ke dew ke aw bbareje to mbay le Jiipije le wa?»
13 Ń-tel duruje ekii na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.»
14 Pilate dujude na: « Ddi ke maji ang a ń-dda wa? A ń-tel duru ekii dare ngeng na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.»
15 Pilate ndiki ta dda kare rɔ dewje ke banya le neelde. Yeenn ngaa nɔru Barabase key-kula te narede. Nare ń-tunda Jeju ke ndey a nulae ji mbambaje te kare ń-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje kokoje Jeju

16 Mbambaje awje ke Jeju me key te le ngonn mbay le ngaa bbarje kese mbam-baje tɔyn.
17 Dulae kubbu ke kase. Goe te a, ń-pete kula ke to konn to ejɔkudɔ dunda dɔe te.
18 Goe te a, ń-ddaeje lapiya ń-paje na: « Lapiya, Tɔku-mbay le Jiipije.
19 Ń-tunda dɔe ke kare, ń-ti weren dɔe te, ngaa dɔsu mekeji gɔlde nangê a daw ke dɔde ndereng ta kɔsu ne nange.
20 Ń-kokoeje, ngaa dɔru kubbu ke kase le rɔe te a ń-tel dulae kubbuje laa. Goe te a, ń-tee saa daw ne ta kaw tɔle dɔ kake-dese te.

Ń-tɔl Jeju dɔ kake-dese te.

21 Mare dew ke Sirene ria na Simɔ, ke to bɔ Alekejandere de ke Rupusuje, in ndɔɔ aw nday a, duwae dare noto kake-dese le Jeju le.

22 Daw ke Jeju le mare lo te ke daw bbar
na Gologota. Kande ri le na « lo ka-dɔ
dewje.»
23 Dare maann binye ke dungu ne ke ria
na mir me te kare nay, a ń-mbete.
24 Ń-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa
goe te a, ń-ddɔje mbari ta kaynje ne naa
kubbuje laa ke dew kara kara a bu.
25 Ń-bbere dɔ kake-dese te ke kare ji-
kara ke ke esindɔɔ.
26 Ń-dda mare makeruru ń-bbere er dɔe
te ta tɔju ne gel ne ke ń-gange ne sariya
dɔe te le na: Dew neenn to mbay le
Jiipije.»
27 Ń-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-
deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er kɔl,
a mare kara er gel.
28 Yeenn bba, tar ke ń-dda me Maketuru
te le Lubba ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar
le na: « Dilae horo nje-tɔl dewje te.»
29 Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje
dɔde a tajeje. Ń-paje dareje na: « Ei ke e-
ndiki ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare
ture te me ndɔ mota te le.
30 Ei njaa aji rɔi bbo in dɔ kake-dese te
le uru nangê.»
31 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje
gel Ndu kara aw kokoje Jeju horo naa te
tɔ na: « Naji mare dewje, a nase kaji rɔe
ne njaa ang wa!
32 Maji kare ne ke ń-to Mesi, Tɔku-mbay
ke Ijarayel le ń-ddisi dɔ kake-dese te nuru
nangê. Yeenn bba joo a, ja koo meje te
saa.» Dewje ke ń-bberede dɔ kake-dese te
mbɔre te le kara aw tajeje tɔ.

Koy le Jeju

33 Unn kute kare te ke ar dana ndereng
gɔl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dɔ
nange te tɔyn.
34 A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju
uru ekii ke singa na: « Eli, Eli, lama
sabakantani!» Kande tar le na: « Lubba
lem, Lubba lem, e-tusum inyam mba ddi
wa?»
35 Mare dewje eeje teenn ngaa ooje tar
laa le a, paje na: « Naw ń-bbar Eli.»
36 Mare dew kara horode te ayn ke
ngɔru aw unn mare ta kubbu ula me
maann binye te ke mase ngaa kee ta kare
te a ula are Jeju kare ay, a pa na: « Inyaje,
ja koo se Eli a ddee kɔre dɔ kake-dese te
kilae nangê wa!»
37 A Jeju uru ekii ke singa ngaa uwa rɔe.
38 Kubbu ke ń-tɔ ń-gange ne me key-
polo-Lubba tiir dana, in taar uru nangê.
39 Mbay le mbambaje ke Rɔm ke ar nɔ
Jeju te le oo gusu ke Jeju le uwa ne rɔe le
a, pa na: « Dew neenn to Ngonn le Lubba
tɔkɔrɔ njaa.»
40 Mare deneje eeje teenn tɔ, darje ddew
ew daw daaje lo. Mari ke Magadala, de ke
Mari kɔn Jakeje ke Joseje, ke Salome deeje
horode te.
41 Lew denejeenn le njaje go Jeju te,
ngaa ddaje saa kare te ke ń-nayn ne
Galile. Deneje banya banya ke awje saa
Jurusalam eeje teenn tɔ.

Jejebbe dubbu neenn Jeju

42 Ndɔ mɔse rɔ ta ngina ne ndɔ-kuwa-rɔ
a, lo-kul te,
43 Jejebbe ke to dew ke bbe te ke
Arimate ddee tee. Ń-to kara le tɔkuje ke
aw isije tɔku lo gange sariya te le Jiipije.
Ne kara naw ń-ngina kɔn-bbe le Lubba.
Nuwa rɔe dingaw naw duju Pilate kare
are niinn Jeju le.
44 A toke Pilate oo na Jeju le uwa rɔe
mban a, tare gange singae. Yeenn ngaa
nula ń-bbar tɔku mbamba le dewje ke
Rɔm ngaa ń-duje se Jeju le uwa rɔe lew
baa wa?
45 Tɔku mbamba ke Rɔm le pa tar yo le
are. Yeenn ngaa nare ddew Jejebbe kare
unn niinn le.
46 Jejebbe le ndoko bel-kubbu ke nda.
Nɔru niinn le dɔ kake-dese te, ń-ke ke
kubbu le ngaa nila me buwa-yo te ke nare
duru me er te. Goe te a, ń-ndubbu mare
er nutu ne ta buwa-yo le.
47 Mari ke Magedala de ke Mari kɔn
Joseje aw aaje lo ke dila niinn le ke te.

16

Jeju in horo dewje te ke oy

1 Toke ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije nday a,
Mari ke Magedala de ke Salome, ke Mari
kɔ Jakeje, ń-dokoje yamboje ta kungu dɔ
ninn Jeju.

* **16:2 16.2** Ooje Matiye 28.1

2 Ke esindɔɔ baa njaa, ke ndɔ-kuwa-rɔ*
ke kare aw tee a, dawje buwa-yo te.
3 Ń-dujuje naa na: « Na njaa bba a
ndubbu tɔku er ke dutu ne ta buwa-yo le
ke ddang kareje wa?»
4 A toke daaje lo a, tɔku er le toke
ndubbu mban.
5 Yeenn ngaa dandeje buwa-yo te le. A
dooje mare basan ula kubbu ke ngal a
nda, ngaa isi er kɔl, a bbeel ddade.
6 A basan le pa arede na: « Areje bbeel
ddase ang. Aw sangeje Jeju ke Najarete
ke ń-tɔle dɔ kake-dese te le. Ń-ndol, nee
neenn ang. Lo ke dilae ke te le a neenn.
7 A, aw paje areje Piyar, ke kese nje-
njaje-goe te, e-paje na: « Na nginase
Galile. Lo ke nunn a kooeje te, ddew kara
baa toke ń-pa narese.»
8 Yeenn ngaa dinje buwa-yo te le ń-teeje
ddaka ngaa daynje dawje ddew ew mba
disaje ngaa ń-gereje ne ke ta dda ang. Ń-
paje tar kara dare dew ang mba bbeel
ddade nya.

Jeju tee inga Mari ke Magedala

9 Go kin te ke Jeju in horo dewje te ke
oy ke ndɔ-kuwa-rɔ ke esindɔɔ baa le a, ń-
tɔju rɔe dɔngɔr nare Mari ke Magedala ke
ń-tubba ndilje ke maji ang siri mee te le.
10 Naw ń-pa tare nare dewje ke aw njaje
ke Jeju, kare te ke daw ndingaje ndoo
ngaa daw nɔnje le.
11 A toke dooje tar le Mari ke pa na Jeju
nayn kem baa, ngaa nooe le a, ń-ndikije
go tar te laa le ang.

Jeju tee inga nje-njaje goe te joo

12 Goe te a, Jeju unn mare da-rɔ ke dang
bba tɔju ne rɔe nare nje-njaje goe te joo
ke aw awje ke ngonn bbe te.
13 Ń-tel ń-ddee ń-paje tare dare keseje.
A dede kara ń-ndikije te ke de ang tɔ.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke dɔku gire kara

14 Dɔbɔyne a, ń-tɔju rɔe nare nje-njaje
goe te ke dɔku gire kara, ke aw usaje
ne, ngaa ń-kɔl ke de wɔju dɔ mede ke
dunn dare Lubba ang ddem, wɔju dɔ me-
ketere lede ddem. Mba, ń-ndikije go tar
te le dewje ke ooeje goe te ke nin ne horo
dewje te ke oy le ang.
15 Ngaa ń-pa narede na: « Awje dɔ
nange te tɔyn ta ilaje mber Tar ke maji
le areje dewje tɔyn.
16 Dew ke oo mee te, ngaa ń-ddae batem
a, a kinga kaji. Dew ke oo mee te ang a,
sariya dɔe te.
17 Ngaa, ne ke da gere ne dewje ke a
kooje mede te a neenn: Da tubba ndilje
ke maji ang ke rim, ngaa da paje ndɔn-
tarje ke siki.
18 Da Kuwaje lije ke jide. A bbo dayje
ne ke kuma ke maji ang ee te a, ne kara a
ddade ang. Da kila jide dɔ nje-rɔ-toje te,
ta rɔ nje-rɔ-toje le a ddee maji.»

Jeju tel ke rɔ Lubba te

19 Go tar te ke Ebbe-dewje Jeju pa arede
toke baann a, Lubba unne aw ne dara,
ngaa nisi dɔ ji-kɔle te.
20 Nje-njaje-go Jeju te aw ilaje mber-tar
le loje te tɔyn. Ebbe-dewje umade kula
teenn le are ń-ddaje ne-mɔrije ta tɔju ne
to tar ke daw dila mbere le to tar ke
tɔkɔrɔ.

Maketuru le Luku
Luku
Lk
Tar dɔ Maketurute le Luku

Luku to na wa? Dew gere tar nya dɔ Luku te ang. Nje-kɔruje gel neje paje na ń-to Gereke, ń-to nje-kare kuma ngaa ń-to dew ke ndiki kuru gel neje nya tɔ. Ń-to kara le nje-buwa nja le nje-kayń-kula Pɔl dɔ ndɔ te ke Pɔl aw ne mba kila ne mber Tar ke Maji kare dewje ke to Jiipije ang. Luku le to dew ke to Jiipi ang ngaa noo mee te ke Jeju. Gel-dewje tɔyn ke ddaje Maketuru le Lubba to Jiipije. Luku ke kare baa a to nje-dda Maketuru le Lubba ke to Jiipi ang. Luku dda maketuruje joo. Maketuru Tar ke Maji ke maketuru Kula-dda nje-kayń-kulaje. Luku dda tarje neenn mba ddi wa? Luku dda maketuru neenn mba pa ne tar kare dewje ke taa me Kiriste ke toje to Jiipije ang ngaa aw paje ndɔn tar ke to gereke. Mareje nya horode te gereje tar ne-ji-bbe ke tar kisi le Jiipije ke maje ang. Gele ke neenn bba Luku dda maketuru le mba kɔru ne gel nejeenn karede dooje. Baann tɔ bba kese gel dewje tɔyn ke dɔ nange te ke toje to Jiipije ang a kaseje gereje Jeju to Nje-kaji dewje. Kɔń-tarje ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te Kɔń-tar ke Luku, ke Matiye, ke Marke ujaje me maketuru te to tar ne-tɔju le Jeju dɔ nange te ke Galile, tar kaw le Jeju ke Jurusalam, tar koy le Jeju, tar kin laa horo nje-yoje te ke tar tel le Jeju darâ. Mare tarje ke Luku ke kare baa a dda me maketuru te laa to tar kaw le Jeju rɔ Mate de ke Mari (Luku 10.38-42), tar le dew ke nje-bbokoje tundae (Luku 10.28-37) ke gusu-tar dɔ ngonn te ke nje-ne-tuju te (Luku 15.11-32.) Kɔn tarje ke Luku ngem me maketuru Tar ke Maji te Kɔń-tarje ke Luku ngem horo ne-tɔjuje te ke horo kulaje te ke Jeju dda ngaa noo a ń-dda me maketuru te toke be. -Ngannje, ke dangeteje, ke nje-mbaje ke dewje oojede to ne ang a Jeju ndikide nya. Lubba gere to dewje tɔyn ke dɔ nange te gereje ne Lubba ang ddem dewje tɔyn to dewje ke nayn. Baann bba nula Kiriste to Nje-kaji dewje ta kare dew ke oo mee te saa a inga kaji. Luku uja maketuru neenn ta pa ne tar kare nje-ne-kingaje tɔ. Yeenn bba nɔru ne gel neje nya ke Jeju pa dɔ ne-kinga te. Me maketuru Tar ke Maji ke Luku dda, Luku are ndeje kare nje-taaje me Kiriste unnje ne-kingaje lede umaje ne kula le Lubba ddem, umaje ne nje-maredeje ddem. Tar ke dɔ Jeju te Me bbeje te ke Romeje ɔnje dɔe bbale teenn, dewje aw paje na tɔku-mbay le Romeje kara baa a to tɔku mbayje. Dewje ke toje to nje-taaje me Kiriste paje na Jeju Kiriste kara baa njaa to Tɔku Mbay mba Lubba ndol Jeju horo nje-yoje te ngaa nare ddew kare ta nɔn dɔ neje tɔyn. Yeenn bba, me Tar ke Maji te ke Luku dda me maketuru te, dewje bbar Jeju to Tɔku Mbay uta bbar ke daw ń-bbare ne me kese maketuru Tar ke Maji te. Tarje tɔyn ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te to tar ke wɔju dɔ neje ke Jeju dda ke unn kute Jurusalam (1-2) ndereng tel unda ngange Jurusalam njaa tɔ (24). Goe te ke Jeju in me buwa yo te a, ń-tee ń-tɔju rɔe nje-njaje goe te. Dooje to ń-tel nisi ke tebbe ngaa deeje ke rɔ-nel nya. Kete bba kare Jeju bbar nje-njaje goe te, ngaa kare ta ń-dda mare kulaje dang dang nɔ dewje te tɔyn a, Ndil-me-nda dduse (3-4). Goe te a, Ndil-me-nda ddee dɔ nje-njaje goe te (24.49). Baann bba, da kaseje ta tɔju tar me-maji le Lubba ddew kara baa toke Jeju tɔju.

Tar ke Luku pa dɔ maketuru te laa

1-2 Dew ke bo Topil, mare neje ndayje horoje te ngaa dewje ke ooje neje le ke kemde kunn kute te njaa paje areje. Dede ke dooje neje le ke kemde le ń-telje ń-ddeeje to nje-paje tar le Lubba. Yeenn bba dewje nya unnje kutu ddaje maketuru, mba kɔru ne gel neje ke ndayje horoje te le.

3 Goe te ke m-sange gel nejeenn le tɔyn ndereng ngirae te ke maje a, ema njaa kara moo maji ta kuja nejeenn le maketuru te kari, dew ke bo Topil,

4 mba kare e-gere to neje tɔyn ke ń-tɔji, to neje ke tɔkɔrɔ.

Mber kuju Jaǹ-Batise

5 Bbal te ke *Erode to tɔku-mbay nange te ke Jude, mare *nje-polo Lubba ee teenn. Ria na Jakari, nee horo nje-poloje Lubba te ke gel Abiya te. Dene laa ria na Elijabete ǹ-to dew ke gel Arɔn te.

6 Dede joo kem ǹ-toje gate gate kem Lubba te ngaa ǹ-njaje ddew turu *ndu te le *Ebbe-dewje ddem.

7 A dujuje ngonn ang, mba Elijabete aw kate ngaa dede joo kem ǹ-bbukaje nya.

8 Kare te ke Jakari aw dda kula nɔ gɔl Lubba te, mba to ndɔ ke kuwa-dɔ-naa* lede a dda kula a,

9 ddew ne dda te le nje-poloje Lubba, *elemten oso dɔ Jakari te ta kare ande key-polo *Ebbe-dewje te, mba roo ubbu ke ete maji.

10 Dewje ke banya areje ddaka aw dujuje Lubba kare te ke naw ǹ-roo wubbu le.

11 A mare anji le *Ebbe-dewje tee inga Jakari, nare mbɔr *bannǹ-roo-ubbu te le er kɔl.

12 Kake Jakari unn keme ooe a, mee sange ngaa bbel ddae nya.

13 A anji le pa are na: « Are bbel ddai ang Jakari, mba Lubba oo ndu nɔ lei. Dene lei Elijabete a kuju ngonn ke dingaw kari ngaa a kunda ria na Jan.

14 A to ne ke a kari koko ddem dewje nya a ddaje rɔ-nel ddem, mba ngonn ke da kuje le.

15 Mba na ddee bo nɔ *Ebbe-dewje te, koto ke to ben a kɔru tae ang ddem koto ke in a kɔru tae ang ddem, ǹ-nayn me kɔenje te njaa bbay a, Ndil-me-nda a ddusu mee.

16 Na dda bba kare ngann Ijarayelje telje ke rɔ *Ebbe-dewje te ke to Lubba lede.

17 Na nja nɔ Lubba te ke ndil, ke singa le Eli ddem, mba turu me bɔje ke rɔ ngande te ddem na dda bba kare *nje-kal-taje telje unnje ddew kem-kare le dewje ke gate gate ngaa na mɔse dewje kare isije dɔ gɔlde te mba ngebbe *Ebbe-dewje.»

18 Jakari pa are anji le na: « Ddi a tɔjum to tar neenn to tɔkɔrɔ wa? Mba m-to bbuka ngaa dene lem bbale banya tɔ.»

19 Anji le tel ke tar are na: « Ema m-to Gabiriyel nje-kar nɔ Lubba te. Lubba ulam ta pa tar kari ngaa ta ndaji Tar ke Maji kari.

20 Oo, gɔbbi a kutu ngaa a kuma ke pa tar pin ndereng ndɔ ke nejeenn le a teeje. Mba oo mei te ke tarje ke m-pa, ke mare ndɔ a ddee to tar ke tɔkɔrɔ le ang.»

21 Dewje ke areje ddaka, aw ngebbeje Jakari sangeje mede, mba goe ew nya me key-polo-Lubba te.

22 Kake ǹ-tee ddaka a, numa ke pa tar pin ngaa dewje le gereje to noo mare ne toke nin jeenn key-polo-Lubba te le. Ǹ-dda jia narede ngaa gɔbbe utu nyɔm.

23 Toke ndɔ dda kula laa nunga a, ǹ-tel naw key laa.

24 Goe te ngaji a, dene laa Elijabete uwa sem. Niya rɔe ase nayn mi, ǹ-pa na:

25 « Ne ke Ebbemje dda mbam kare te ke mee ndiki, ta kɔru ne ne-rɔ-kul lem kem dewje te a neenn.»

Mber kuju Jeju

26 Elijabete uwa sem ke nayn misan a, Lubba tel ula anji laa Gabere mare bbe te ke ria na Najarete nange te ke Galile.

27 Nulae rɔ ngonn ke dene te ke gere ngaw ang bbay, ke to nje-mɔrɔ le Jejebbe, ngonn ke gel Dabbiti te. Ri ngonn ke dene ke gere ngaw ang bbay le na Mari.

28 Anji le ande dɔe te ngaa pa na: « M-ddai lapiya, ei ke Lubba dda sei me maji. Ebbe-dewje ee sei.»

29 Me Mari sange ngaa neje ǹ-pa na: « Lapiya ddi a toke be neenn wa?»

30 Anji le pa are na: « E-bbel ang Mari, mba me-maji le Lubba to dɔi te.

31 Oo, a kuwa sem, a kuju ngonn ke dingaw ngaa a kunda ria na Jeju.

32 Ngonn le a ddee bo ngaa da bbare na Ngonn le *Ne ke ddutu dara te ngaa *Ebbe-dewje Lubba a kare ngende-mbay le bɔeje Dabbiti.

33 Na kɔn dɔ nje ke gel Jakobbo te bbal ke bbal ngaa *kɔǹ-bbe laa a kɔsu kɔyn ndɔ kara ang.»

34 Mari pa are nje-kula le na: « Neenn le a ddee toke baann wa? Mba m-gere ngaw ang bbay.»

35 Anji le tel ke tar are na: « Ndil-me-
nda a ddee dɔi te ngaa ndil singa-mɔngu
le *Ne ke ddutu dara te a debbe dɔi te.
Gele ke neenn bba Ngonn ke maji tɔyn ke
a kuje le, da bbare na Ngonn le Lubba.
36 Oo, nuju lei Elijabete ke bbuka nya
njaa kara uwa sem are ne ke daw ń-bbare
na nje-kuju-ang le, nisi ke sem ke nayn
misan ngaa.
37 Mbata ne nya Lubba ndɔ kara ang.»
38 Mari pa na: « M-to bbere le *Ebbe-
dewje. Maji kare ne tɔyn ke Lubba ndiki
ta dda ddew te lem ddee dɔm te toke ndui
pa.» Ngaa anji le inyae a ɔtu.

Mari aw oo Elijabete

39 Me ndɔje teenn Mari in taar ngaa
unn ddew ke ngɔru aw ke dɔ ddingirije
te mare bbe te ke Juda.
40 Nande key le Jakari ngaa ń-dda lapiya
Elijabete.
41 Kake Elijabete oo ndu Mari ke are ne
lapiya le a, ngonn ke mee te in njururu.
Ndil-me-nda ddusu me Elijabete,
42 a uru eki ke taar pa na: « Lubba bbar
Tar ke Maji dɔi te horo deneje te tɔyn, Tar
ke Maji laa to dɔ ngonn te ke a kuje le
ddem!
43 Ema neenn m-to dew ddi bba kɔn
Ebbemjeje ddee rɔm te wa?
44 Mbata oo, kake moo ndui ke arem ne
lapiya le a, ngonn ke mem te in njururu
ke rɔ-nel.
45 Koko ee ke dene ke oo mee te to tar
ke *Ebbe-dewje are ń-pa dare, a ddee to
tar ke tɔkɔrɔ.»

Mari ɔsu pa wal ne Lubba

46 Mari pa na:
« Mɔsu gaji *Ebbe-dewje
47 ddem, m-dda rɔ-nel wɔju dɔ Lubba ke
Nje-kajim,
48 mba nunn keme noo ne bbere dene
laa ke to ne ang. Tɔkɔrɔ njaa, a
kunn kute bbokone, gel-dewje tɔyn
a bbaremje to dene ke isi ke koko,
49 mba *Nje-singa-mɔngu dda neje ke bo
nya wɔju dɔm, ria na Nje-me-nda.
50 Me-maji laa to ke ndɔ ke ndɔ mba dewje
tɔyn ke aw ddaje bbel laa.
51 Ń-tɔju singa-mɔngu laa ke jia. Ń-sane
dewje ke isije ke keje koo-rɔ-bo
kara kara.
52 Nunda tɔku mbayjeje nangê ngaa nuwa
ji nje ke mede to me ngonń-kase ke
taar.
53 Nare ne-kinga nje ke bbo ddade ngaa
ń-tubba nje-ne-kingaje jide baa.
54 Numa bbereje laa ngann Ijarayelje,
mba nole mee dɔ me-maji te laa,
55 toke ń-pa nare bɔjeje -ddew te le Abara-
ham ke ngann mee ke ndɔ ke ndɔ.»
56 Mari dda ase nayn muta rɔ Elijabete te
bba tel aw bbê laa.

Tar kuju Jań-Batise

57 Kare kuju le Elijabete ase ngaa nuju
ngonn ke dingaw.
58 Nje-niń-key mareje ke nje-nujuje laa
ooje tar me-maji ke *Ebbe-dewje dda saa
a, ń-ddaje rɔ-nel saa tɔ.
59 Ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le a, ń-
ddeeje ke ngonń-ngutay le mba kuja mɔte
ngaa ń-ndikije ta kunda ri bɔeje Jakari
dɔe te.
60 A kɔenje pa na: « Baann ang, ria na
Jan.»
61 Dewje le paje na: « Mare dew kara ke
ria toke baann goto horo nujuje te lei.»
62 Ngaa ń-ddaje jide dare bɔeje, mba
gere se ri ke baann a na kunda dɔ ngonn
te le wa?
63 Jakari duju bekere maketuru ngaa uja
maketuru ke te na: « Ria na Jan.» Tar nya
dewje tɔyn.
64 Kare teenn njaa gɔbbe uja, ndɔen
tutu. Ń-pa tar ngaa nɔsu gaji Lubba.
65 Bbel dda dewje tɔyn ke ddaje bbe
mbɔrde te ddem, dewje tɔyn ke isije dɔ
ddingirije te ke dɔ nange te ke Jude ddem.
Daw ń-paje tar wɔju dɔ neje ke tee le.
66 Dewje tɔyn ke tar le oso mbide te, aw
ejeje dɔe te ngaa paje na: « Ngonn neenn
a to dew ddi a neenn wa? Toke tɔkɔrɔ
njaa ji *Ebbe-dewje to dɔe te.»

Jakari ɔsu pa wal Lubba

67 Ndil-me-nda ddusu me bɔeje Jakari
ngaa ń-ndaji tar le Lubba toke be:
68 « Jɔsuje gaji *Ebbe-dewje, Lubba le
Ijarayel, mba ń-ddee numa dewje
laa ddem nuka dɔde ddem.
69 Ngaa nareje Nje-kaji-dewje ke ngeng, ke
in gel bbere te laa Dabbiti,

70 toke ń-pa tare lew baa ddew te le nje-
kilaje-mber-tar laa ke maji tɔyn,
71 tar tee leje ji nje-baanji te ddem, ji
dewje te tɔyn ke mede mbeteje
ddem,
72 mba ń-dda me-maji ke bɔjeje ddem,
nole mee dɔ *kɔsu-dɔnɔ te laa ke
maji tɔyn ke bɔjeje ddem,
73 ddew kara baa ke ndue ke nunn wɔju
dɔ bɔjeje Abaraham.
74 Yeenn bba goe te ke nɔruje ji nje-baanji
te a, nareje ddew ta kare ń-dda saa
ke bbel ang,
75 ddew ne te ke maji tɔyn, ke ne ke to
gate gate keme te, me ndɔje te leje
tɔyn ke dɔ nange te.
76 A ei, ngonn ke ngaji, da bbari na nje-kila
mber-tar le *Nje-kisi ddutu dara te.
Mba a nja nɔ *Ebbe-dewje te ta dda
ddewje laa.
77 Ta tɔju dewje laa tar kaji ddew kɔru tar
*majangje lede dɔde te.
78 Ddew me-maji te ke bo le Lubba leje,
ddew me-maji teenn le bba, bbo
kare ubba me dara te a, a kuru dɔje
te,
79 mba kare nje ke isije me til te ke nje
ke isije me yo te, kemde uja. Ddem
mba tɔjuje ddew ke ja kinga ne
*me-wul-lɔm tɔ.»
80 Ngonn ke ngaji le aw tee ke mbi ddem,
keje laa aw sange ddem. Ń-nayn me kɔr
te ndereng ndɔ te ke naw ń-tɔju rɔe nɔ
ngann Ijarayelje te.

2

Tar kuju Jeju-Kiriste

1 Me bbale teenn, tɔku-mbay ke boy
Sejar Ogusute unn ndu kare dewje tɔyn
undaje ride maketuru te, mba gere ne kɔr
dewje ke isije nange te le Romeje.
2 Dɔngɔr tura kɔr dewje le, to bbal te ke
Kirinusu to nje-kɔn dɔ nange ke Siri.
3 Na na kara tel bbe kuje te njaa, mba
kunda ria me maketuru te.
4 Jejebbe kara in bbe te ke ria na
Najarete, nange te ke Galile, aw bbe te ke
ria na Betelehem, nange te ke Jude, mba
ń-to ngonn ke key le Dabbiti ddem gele in
me nuju te le Dabbiti njaa tɔ,
5 mba kare dunda ria maketuru te, de
ke nje-mɔrɔ laa Mari ke uwa sem.
6 Toke ń-nayje teenn bbay a, kare kuju
le Mari ase.
7 Nuju ngonn dere to dingaw. Ń-ke
ngonn le ke kubbu ngaa nilae me *ne-
kusa-ne te le daje, mba lo-to goto key-to
nje-mbaje te.

Anji pa tar kuju Jeju are nje-ngem-daje

8 Nange te ke Betelehem teenn, nje-
ngem-daje isije mû aw ngemje daje lede
til te.
9 Mare anji tee ingade, a ndoko le
*Ebbe-dewje uru dɔde te. Bbel ddade nya.
10 Ngaa anji le pa arede na: « Areje bbel
ddase ang. Mba m-ddee ta ndaji Tar ke
Maji ke a kare koko dewje tɔyn.
11 Bbokone duju Nje-kaji-dewje darese
me bbe te le Dabbiti, ń-to Kiriste, Ebbe-
dewje.
12 Ne ke a gereje ne toke be. A kooje
ngutay ke ń-ke ke kubbu a dilae me *ne-
kusa-ne te le daje.»
13 Kem naa te neenn a, *nje-ddɔje ke
darâ banya banya teeje ingaje anji le,
dɔsuje gaji Lubba, ń-paje na:
14 « Piti to le Lubba me dara te nu, ke *me-
wul-lɔm to dɔ nange te, horo dewje
te ke mee ndikide!»
15 Toke anjije inyajede mba tel ke darâ
a, nje-ngem-daje le paje tar horo naa te
na: « Areje jawje ndereng Betelehem,
jooje ne ke tee bbe te, ne ke Lubba tɔjuje.»
16 Dɔtuje ke ngɔru dawje ngaa dingaje
Mari de ke Jejebbe, ke ngonn ngutay le, ke
dilae me *ne-kusa-ne te le daje.
17 Toke dooeje mbaan, dɔruje gel tar ke
anji pa arede wɔju dɔ ngonn neenn le.
18 Dewje tɔyn ke ooje tar le nje-ngem-
daje ke paje le, tar nyade tɔyn.
19 Mari ngem nejeenn tɔyn mee te, naw
neje dɔe te tɔ.
20 Ngaa nje-ngem-daje le ɔsuje gaji
Lubba, ke waleje telje ne ke mû, mba ne
tɔyn ke dooje ke mbide ddem, ke kemde
ddem, to ddew kara baa toke anji pa
arede.

*Mari de ke Jejebbe dawje ke Jeju key-
polo-Lubba te*

21 Toke ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn
le ase mbaan, dujaje mɔte ngaa dundaje
ria na Jeju, ri ke anji bbar arede kete bba
kare kɔenje uwa sem laa.
22 Ngaa ndɔ toko yerew lede go kuju te
le Mari le ase toke *ndu le Moyije pa a,
dawje ke ngonn le Jurusalam mba kare
*Ebbe-dewje,
23 ddew kara baa, ke *ndu ke *Ebbe-
dewje unn me Maketurute na: « Ngann
dereje tɔyn ke dingaw da kunnde kare
*Ebbe-dewje.»
24 Ddem dawje mba kare engɔruje joo,
wase ngann derje joo to *ne-polo Lubba
ddew kara baa toke *ndu le *Ebbe-dewje
pa me Maketurute.

Simeyɔn de ke Ana dɔsuje gaji Lubba

25 Mare dingaw kara ria na Simeyɔn isi
bbe te ke Jurusalam teenn. Dingaw le to
gate gate ddem ŉ-ngem ddew laa ddem.
Naw ŉ-ngebbe dew ke a ddee wul me
ngann Ijarayelje ngaa Ndil-me-nda ee saa
tɔ.
26 Ndil-me-nda pa are kete na: « Na
koo Kiriste ke *Ebbe-dewje a kulae bba na
koy.»
27 Ndil le unda mee are ŉ-ddee *key-
polo-Lubba te ngaa toke Jejebbe de ke
Mari ŉ-ddeeje ke ngonn ke to Jeju mba
dda ne wɔju dɔe ddew kara baa toke *ndu
pa a,
28 Simeyɔn le tae uwae jia te ngaa ɔsu
gaji Lubba pa na:
29 « Bbasine, Ebbemje, inya bbere lei are
aw toke ndui pa.
30 Mba kem oo kaji lei,
31 ke e-gɔl lew baa mba dewje tɔyn,
32 to lo-kare ke a kɔru kem dewje ke dɔ
nange te ke toje *Jiipije ang ddem,
to ne ke a kɔsu gaji ngann Ijarayelje
ddem.»
33 Tar ke dewje aw paje dɔ ngonn te le
are koko bɔeje ke kɔenje.
34 Simeyɔn bbar Tar ke Maji dɔde te
ngaa pa are Mari kɔn Jejuje le na: « Oo,
ddew te le ngonn neenn, mare dewje nya
a kosoje ke mareje nya a kinje taar horo
ngann Ijarayelje te ddem, na to ne ke a
ddee ke mayŉ-naa-tar ddem,
35 bba kare ne ke dewje aw ejeje mede
te, tee ke ddaka. A ei njaa kara tɔku kiya
a riya dɔ bbengiri.»
36 Ana ke to dene nje-kila mber-tar le
Lubba ee Jurusalam teenn tɔ. ʼN-to ngonn
le Panuwel, dew ke gel Aser te. Bbale
banya. ʼN-taa ngaweje ŉ-dda saa bbal siri
a, ngaweje le oy.
37 ʼN-tɔ wure nisi to dene-ndubba
ndereng bbal kuje ase dɔjijoo gire sɔ.
Ninya key-polo-Lubba ndɔ kara ang ddem
naw dda ke Lubba til ke kare ddew mbete
ne-kusa te ke duju Lubba te.
38 Kare teenn njaa ne kara ŉ-tee
ningade. Nɔsu gaji Lubba ngaa ŉ-pa tar
le Jeju nare dewje tɔyn ke aw ngebbeje
tee le Jurusalam kɔ bbere te.
39 Goe te ke Jejebbe de ke Mari ŉ-ddaje
ne tɔyn ke *ndu le *Ebbe-dewje pa le a,
ŉ-telje lo kiside te Najarete nange te ke
Galile.
40 Ngonn le aw tee ke mbi ddem, aw
ubba singa ddem. Keme are nya, me-maji
le Lubba to dɔe te tɔ.

Jeju aw key-polo-Lubba te ke bbal dɔku gire joo

41 Ke bbal kara kara tɔyn bɔ Jejuje
ke kɔn Jejuje dawje *kusu *Pake te Ju-
rusalam.
42 Toke Jeju inga bbal dɔku gire joo a
dawje saa *kusu te le, toke *Jiipije aw
ddaje ke bbal tɔyn.
43 Goe te ke ndɔ *kusu le nday mbaan,
ŉ-telje ke bbê ngaa, ngonn ke to Jeju le nay
laa Jurusalam a, kɔenje ke bɔeje ŉ-gereje
ang.
44 Dejeje to ŉ-nay ke nje-buwa-kaw-loje
lede. ʼN-jaje dda ndɔ kara bba dunnje kutu
sangeje horo nje-nujuje te lede ke horo
dewje te ke ŉ-gerejede.
45 Dingaje ngonn le ang ngaa ŉ-sangeje
ŉ-telje ne ke Jurusalam.
46 Dda ndɔ muta bba dingaeje me key-
polo-Lubba te, nisi danna horo *nje-
kɔruje-gel-ndu te, naw noo tar lede ddem,
naw ŉ-dujude tar ddem.
47 Ne-gere laa ke tarje ke naw ŉ-tel ne
dda bbel dewje tɔyn ke aw ooje tar laa.
48 Kake kɔenje de ke bɔeje dundaje
kemde dooeje a, dareje baa nding. Kɔenje

duje tar na: « Ngonnum, mbata ddi njaa bba e-dda ke je ne toke be wa? Oo, ema ddem bɔije ddem jaw ń-sangi ke me-kɔn.»
49 Ń-tel ke tar narede na: « Aw e-sangemje mba ddi wa? E-gereje to, to tar lem ta dda kula le Bɔmje ang wa?»
50 A dede ń-gereje dɔde tar te ke ń-pa narede le ang.
51 Goe te a, ń-tee naw ke de ke Najarete. Noo tade. Kɔenje ngem nejeenn tɔyn mee te.
52 Jeju aw tɔku ddew kem-kare te, naw ń-gal ngaa, ń-ddee maji kem Lubba te ke kem dewje te tɔ.

3

Jań-Batise ila mber-tar le Lubba

1 Tibere Sejar ɔn bbe bbal dɔku gire mi. Me ddutu bbale teenn, Pɔnse Pilate to nje-kɔń-bbe dɔ nange te ke Jude ngaa *Erode to *ngonń-tɔku-mbay nange te ke Galile, Pilipi ngokɔn *Erode le to *ngonń-tɔku-mbay ke Iture nange te ke Tarakonite, Li-janiase to *ngonń-tɔku-mbay ke Abilene,
2 ddem me ndɔ te ke Ana de ke Kayipi ń-toje to tɔku nje-poloje Lubba. Tɔ ndɔe teenn a, Lubba pa tar ke Jan ngonn le Jakari me kɔr te.
3 Yeenn bba Jan nja ke me bbeje kara kara tɔyn ke guku dɔ ba Juruden, mba kila mber-tar batem turu me, mba kɔru tar dɔ dew te, wɔju dɔ ne-ddaje ke maji ang.
4 Ddew kara baa toke ń-dda tare me maketuru te le Ejayi *nje-kila mber-tar le Lubba na: « Mare dew aw ila mber me kɔr te:
E-mɔseje ddew le *Ebbe-dewje, areje ngann kila ddewje laa ndɔju,
5 wel-maannje a kutu, ddingirije ke dɔ-kubbaje kara kara tɔyn a ddom, ne ke dduku a ndɔju. Ngaa ngann ddewje ke to buwa a kaseje naa,
6 baann bba na na kara a koo kaji le Lubba.»
7 Jan pa tar ke dewje ke banya ke ddeeje mba kare ddade batem na: « Ko mbakaraje, na njaa bba tɔjuse ddew kayn wungu ke aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje mese mban ngaa ewje rɔse ta pa na: Abaraham to bɔjeje! Yeenn a m-pa marese to Lubba ase ta dda kare erje neenn turuje telje to ngann le Abaraham.
9 Dila tina gel kakeje te mban, da tuka kake kara kara tɔyn ke ande kande ke maji ang mba kungu kem puru te.»
10 Dewje ke banya le dujeje tar na: « Ddi bba to maji kareje ń-dda ngaa neenn wa?»
11 Ń-tel ke tar narede na: « Maji kare dew ke ee ke kubbu ke taar joo a unn kara are dew ke kubbu due, a bbo dew ke ee ke ne-kusa a dda toke baann tɔ.»
12 Nje-taaje nare *lambo ke ddeeje mba kingaje batem tɔ dujeje tar na: « Nje-ne-tɔju, ddi a to maji kareje ń-dda wa?»
13 Ń-tel ke tar narede na: « E-dujuje ne ke uta dɔ ndu ke darese ang.»
14 Mbambaje kara dujeje na: « Ngaa jeje, ddi bba to maji kareje ń-dda wa?» Ń-tel ke tar narede na: « Uwaje dew ke singa e-taaje ne laa ang ddem, ulaje tar ta dew te baa ang ddem, a maji kare ta undaje mese dɔ nare kunnse te njaa.»
15 Mbata dewje le isije ke me-ngebbe ddem le ngaa, daw dejeje tar mede te ta gere se Jan njaa to Kiriste wa?
16 Ń-tel ke tar narede tɔyn na: « Ema, ma ddase batem maann. A mare dew ke ngeng utam ke ma kase tutu kula endaar ke gɔle te ang aw ddee. Ne a na ddase batem Ndil-me-nda ke batem puru tɔ.
17 Nuwa bagiri laa jia te. Na kuta bbal laa ngaa na jin waa kungu me dam te laa a, na roo tisa kem puru te ke a koy ndɔ kara ang.»

**Erode Antipase uwa Jań-Batise ilae key-kula te*

18 Toke baann bba, Jan aw tɔju tar-maji dewje, ke are mare ndejeje dang dang.
19 A, *ngonń-tɔku-mbay *Erode ke Jan ndange wɔju dɔ Herodiyade, dene le ngokɔen ddem wɔju dɔ kulaje ke maji ang dang dang ke *Erode le dda ddem,
20 dɔe te nuwa Jan le nilae key-kula te.

Jań-Batise dda batem Jeju

21 Go batem te ke Jan dda dewje tɔyn a, Jeju kara ń-ddae batem tɔ. Kake Jeju aw duju Lubba bbay a dara teyn,
22 ngaa Ndil-me-nda ke unn da rɔ toke mare le der ddisi dɔe te. Ngaa mare ndu

in darâ pa na: « E-to Ngonñ-ndiki lem!
Misi ke koko nya wɔju dɔi.»

Gel-kuju Jeju

23 Bbal Jeju ase ne ke bbal dɔ muta bba
a unn kutu kula laa, a dewje ejeje to, ñ-to
ngonn le Jejebbe, ngonn le Heli,
24 ngonn le Matate, ngonn le Lebi,
ngonn le Meleki, ngonn le Jannai, ngonn
le Jejebbe,
25 ngonn le Matatiyase, ngonn le Amose,
ngonn le Nahum, ngonn le Eseli, ngonn le
Nagay,
26 ngonn le Maate, ngonn le Matatiyase,
ngonn le Semeyinn, ngonn le Joje, ngonn
le Joda,
27 ngonn le Joyana, ngonn le Reja,
ngonn le Jorobabel, ngonn le Kelatiyel,
ngonn le Neri,
28 ngonn le Meleki, ngonn le Adi, ngonn
le Kosam, ngonn le Elemadam, ngonn le
Er,
29 ngonn le Jeju, ngonn le Eliyejer,
ngonn le Jorim, ngonn le Matate, ngonn
le Lebi,
30 ngonn le Simeyɔn, ngonn le Juda,
ngonn le Jejebbe, ngonn le Jonam, ngonn
le Eliyakim,
31 ngonn le Meleya, ngonn le Mena,
ngonn le Matata, ngonn le Natan, ngonn
le Dabbiti,
32 ngonn le Ijayi, ngonn le Obede, ngonn
le Bowaje, ngonn le Salmɔ, ngonn le
Nasɔn,
33 ngonn le Aminadabe, ngonn le Adi-
mini, ngonn le Arini, ngonn le Heteserɔn,
ngonn le Perete, ngonn le Juda,
34 ngonn le Jakobbo, ngonn le Ijake,
ngonn le Abaraham, ngonn le Tera, ngonn
le Nahɔr,
35 ngonn le Serugu, ngonn le Rehu,
ngonn le Pelege, ngonn le Heber, ngonn
le Kila,
36 ngonn le Kayinam, ngonn le Arepake-
sade, ngonn le Sem, ngonn le Nowe,
ngonn le Lemeke,
37 ngonn le Matusalam, ngonn le
Henɔku, ngonn le Jerede, ngonn le
Maleleyel, ngonn le Kenam,
38 ngonn le Enosu, ngonn le Sete, ngonn
le Adam, ngonn le Lubba.

4

Esu na Jeju me kɔr te

1 Toke Ndil-me-nda ddusu me Jeju a, nin
Juruden te ñ-tel. Ndil le ɔre aw saa me kɔr
te.
2 Esu nae nunn mba ndɔ dɔsɔ. Me ndɔje
teenn tɔyn Jeju usa ne ang. Toke ndɔje le
tɔyje a, bbo ddae.
3 Esu pa are na: « Bbo e-to Ngonn le
Lubba tɔkɔrɔ a, unn ndui are er neenn
tel ne-kusa.»
4 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le
Lubba pa na: Dew a kisi ke tebbe ddew
ne-kusa te kara baa ang.»
5 Esu aw saa dɔ ddingiri te ke ndew a,
kem naa te neenn tɔje *bbe-kɔnje tɔyn ke
dɔ nange te.
6 Esu pa are na: « Ma kari singa-mongu
ke kɔsu-gaji dɔ *bbe-kɔnje te neenn, mba
darem nejeenn tɔyn, are misi ke ddew ta
kare dew toke mem ndiki.
7 Bbo ɔsu gɔli nɔm te a, nejeenn tɔyn a
to lei.»
8 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le
Lubba pa na: *Ebbe-dewje, Lubba lei kara
baa a, a kɔsu gɔli nɔe te ngaa a pole.»
9 Esu aw saa Jurusalam tɔ, aw undae
taar dɔ key-polo-Lubba te le *Jiipije a, pa
are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ
a, aal uru nangê, mba Maketurule Lubba
pa na:
10 Lubba a kunn ndu kare anjije laa
ngemi.
11 Da kotoi dɔ jide te, mba kare unda
gɔli er te ang.»
12 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru
le Lubba pa na: A na *Ebbe-dewje ke to
Lubba lei ang.»
13 Toke Esu nae ke ddew dang dang pin
a, ɔtu inyae mba mare ndɔ.

Jeju pa tar le Lubba are dewje ke Najarete

14 Jeju tel aw Galile, ke singa-mɔngu
le Ndil-me-nda ngaa ria bbar dɔ nange
teenn tɔyn.
15 Naw ñ-tɔju ne me key-mbɔñ-naaje te
lede ngaa dewje tɔyn ɔsuje gaje.
16 Jeju aw Najarete bbe te ke ñ-ngeme
ke te. Naw key-mbɔn naa te le *Jiipije ke

*ndɔ-kuwa-rɔ, toke naw ń-dda ke *ndɔ-
kuwa-rɔje tɔyn. Nin taar ta tura Make-
turua,
17 dare maketuru le Ejayi nje-kila mber-
tar le Lubba. Ń-teyn mee ngaa ninga lo ke
Maketurule pa ke te na:

18 « Ndil le *Ebbe-dewje to dɔm te, mba
nungu wubbu dɔm te kare mila
mber-Tar ke Maji mare nje-ndooje.
Nulam kare m-ndaji mare bbereje
tar tee lede bbe bbere te ke nje-
kem-tɔje to da telje kooje lo, dewje
ke dulaje kemde ndoo a teeje kɔ
bbere te.

19 Ta ndaji kare dewje, bbal ke *Ebbe-
dewje a ta dda me-maji ke de.»

20 Goe te a, Jeju unda Maketurule naa te,
tel ne are nje-kula ke key-mbɔń-naa te le
ngaa isi nangê. Kem dewje tɔyn ke isije
me key-mbɔń-naa te le to ke dɔe te.
21 Ń-pa tar narede na: « Bbokone, tar ke
me Maketurute ke ooje ke mbise neenn,
ddee to ne ke tɔkɔrɔ ngaa.»
22 Dewje tɔyn ɔsuje gaje ngaa Tar ke Maji
tɔyn ke aw tee tae te arede bbel ngaa
ń-paje na: « Ngonn neenn to ngonn le
Jejebbe ang wa?»
23 Jeju pa arede na: « A du ang, a paje
kɔń-tar neenn karemje: Nje-kɔru rɔ-to rɔ
dewje te, ei njaa ɔru rɔ-to rɔi te. Neje tɔyn
ke e-dda Kapernayum a joo tare le, e-dda
bbe lei neenn tɔ.»
24 Jeju tel pa arede na: « Tɔkɔrɔ m-pa
marese: Dewje isije ke koko ta kuwa *nje-
kila mber-tar le Lubba ke rɔde te bbe kuje
te njaa ang.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Bbal ke Eli
to *nje-kila mber-tar le Lubba, bba ndi ere
ang bbal muta ke neyn misan, are bbo
oso dɔ nange te tɔyn. Bbale teenn dene-
ndubbaje bakaje nya nange te ke Ijarayel.
26 Lubba ula Eli rɔ mare dene-ndubba te
kara horode te ke Ijarayel ang, a mare
dene-ndubba ke Sarepeta, nange te ke
Sidɔn a Lubba ula Eli rɔe te.
27 Bbal te le Elije, *nje-kila mber-tar le
Lubba, nje-banjije bakaje nya nange te
ke Ijarayel. Elije ɔru banji le dew kara
horode te ang, a Nama ke to dew ke Siri a
nɔru banji laa.»
28 Toke dewje tɔyn ke isije me key-mbɔń-
naa te le *Jiipije ooje tar ke Jeju pa le a,
wungu ɔnde nya.
29 Dinje, dutaeje ń-teeje saa ke ddang me
bbe te, dawje saa dɔ ddingiri te ke ń-
ddaje bbe ke Najarete dɔe te, ta kutae
kilae nangê.
30 A ń-tee horode te nɔtu.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dew te

31 Jeju aw bbe te ke ria na Kapernayum
nange te ke Galile, aw tɔju ne dewje *ndɔ-
kuwa-rɔ te.
32 Dewje ke ooje ne-tɔju laa le isije ke
bbel, mba ń-pa tar le ke ndu ke mɔngu
nya.
33 Mare dingaw ke ndil ke maji ang isi
dɔe te ee me key-mbɔń-naa te le tɔ. Nuru
eki ke singa ń-pa na:
34 « Ya! Ddi bba e-ndiki ta dda ke je wa?
Jeju ke Najarete! E-ddee ta tɔlje wa? M-
geri, e-to Nje-me-nda ke in rɔ Lubba te.»
35 Jeju ndange ndil le pa na: « Utu tai,
bbo e-tee rɔ dingaw te neenn ke ddang.»
Ndil ke maji ang le unn dingaw le ilae
nangê dann dewje te ngaa tee rɔe te, a
ndil le dda saa ne ke maji ang kara ang.
36 Bbel dda dewje tɔyn ngaa ń-paje tar
horo naa te na: « Tar ddi bba toke be wa?
Ń-pa tar ke ndu ke mɔngu ddem ke singa
nare ndilje ke maji ang a ń-teeje!»
37 Ri Jeju bbar dɔ nange te ke Galile
tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ mare dewje te

38 Jeju in key-mbɔń-naa te le *Jiipije le a
aw key le Simɔ. Rɔ mum Simɔje ke dene
toe, are rɔe uwa puru nya ngaa ń-dujuje
Jeju kare dda ne mba tar laa.
39 Ń-to nyeng ke dɔ dene te le a, ń-
ndange rɔ-to le ngaa rɔ-to le inya dene le.
Kare teenn njaa, dene le in taar a, unn
kutu karede ne-kusa.
40 Goe te ke kare ande a, dewje tɔyn ke
eeje ke nje-rɔ-toje dang dang me key te
lede awje ke de areje Jeju. Nila jia dɔde
te kara kara a rɔ-to lede nunga.
41 Ndilje ke maji ang teeje rɔ dewje te
ke banya banya, ndilje le uruje eki paje
na: « E-to Ngonn le Lubba!» A nin ke

de ngaa narede ddew kare ń-paje tar ang,
mba ndilje le gereje to, ń-to Kiriste. Jeju
tɔju Tar ke Maji nange te ke Jude.
42 Kake lo are be a, Jeju tee aw mû,
lo te ke dew goto ke te. Dewje banya
banya unnje kutu sangeje ngaa awje sar
ingaeje. Ń-ndikije ta gange, mba kare
nɔtu ninyade ang.
43 A ń-pa narede na: « To tar lem ta
ndaji Tar ke Maji ke wɔju dɔ *kɔń-bbe
le Lubba kare kese bbeje tɔ, mba Lubba
ulam wɔju dɔ yeenn njaa.»
44 Naw ń-tɔju Tar ke Maji me key-mbɔń-
naa te le *Jiipije ke Jude tɔyn.

5

Ne-mɔri ke Jeju dda ddew kuwa kanji te

1 Dewje ke banya guku dɔ Jeju. Daw
dubbaje naa mba koo tar le Lubba ke naw
ń-pa. Nar mbɔr dange te ke Genejarete
ngɔsi.
2 Nunn keme a noo ngann tɔje joo mbɔr
maann te ke nje-ndɔnje ddisije me te
uruje nangê mba toko ddengeje lede.
3 Jeju aal me to te kara ke to le Simɔ.
Ngaa ń-duje nare ń-ngese to le ddew ew
sen ke ta kongo. Nisi me to te le naw tɔju
ne dewje ke banya banya.
4 Goe te ke new rɔe ta pa tar a, ń-pa nare
Simɔ na: « Aw ke kete lo te ke uru ta ilaje
ddengeje lese e-ddaje ne ndɔn.»
5 Simɔ tel ke tar are na: « Ebbemje, ń-
dda ndɔn til te ndereng lo are a jinga ne
kara ang. Baann a, ma kila ddengeje le
toke tai pa.»
6 Dilaje ddengeje le ngaa duwaje kanjije
nya are ddengeje lede aw ujaje.
7 Ń-kebbeje nje-buwa-ndɔnje lede ke
isije me to te ke kara, mba kare ń-ddeeje
dumajede. Ń-ddeeje ngaa dunguje kanjije
le me tɔje te ke joo le, nayn ngaji baa ta
kare tɔje le dii.
8 Kake Simɔ Piyar oo toke baann a, tee
oso nɔ gɔl Jeju te pa na: « Ebbemje aw
ddew ew sem mba m-to nje-ne-dda ke
maji ang.»
9 Bbel ddae, ne ke dewje tɔyn ke areje
mbɔre te, wɔju dɔ ndɔn ke ń-ddaje le.
10 Bbel dda Jake de ke Jan, ngann le
Jebede, nje-buwa-ndɔnje le Simɔ tɔ. Jeju
pa are Simɔ na: « Are bbel ddai ang. A
kunn kute bbokone, ndɔn lei a to enga
sange dewje ngaa.»
11 Goe te ke ń-ddeeje ke toje le kar mbal
te a, dinyaje neje tɔyn ngaa dunnje go
Jeju.

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

12 Jeju ee me mare bbe te. Mare dingaw
ke to nje-banji ooe, ń-tee noso nɔ gɔle
te ń-debbe keme nangê ngaa ń-duje ń-pa
na: « Ebbemje, toke e-ndiki a, are m-ddee
maji.»
13 Jeju ula jia ɔre ne ngaa pa na: « M-
ndiki, e-ddee maji.» Njange njange baa a,
banji laa goto.
14 Goe te a, ń-ndeje ta kare ń-pa tare
nare dew kara oo ang. A, ń-pa nare na:
« Aw tɔju rɔi nje-polo Lubba, ta are *ne-
polo wɔju dɔ ddee lei maji toke Moyije
unda tare me maketuru te, mba kɔru ne
naji lei to e-ddee maji.»
15 Ri Jeju bbar ke kete ke kete ngaa
dewje banya banya mbɔn naa mba koo
tar laa ddem, mba kare nɔru rɔ-to lede
ddem.
16 A ne nɔru rɔe naw me kɔr te ngaa
ń-duju Lubba.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke debbe rɔe ɔy

17 Mare ndɔ Jeju aw tɔju ne. *Pari-
jiyenje ke *nje-kɔruje-gel-ndu isije nangê.
Dinje ngann bbeje te tɔyn ke Galile ke
Jude te, ke Jurusalam ddem. Ngaa Jeju aw
ɔru rɔ-to ke singa-mɔngu le *Ebbe-dewje.
18 Dewje unnje mare dew ke debbe rɔe
ɔy ke tuwa baa. Daw ń-sangeje ddew mba
kandeje saa ta kilae nɔ Jeju te.
19 Dingaje ddew ke da kulaeje ne ang,
mba dewje banya. Dalje saa dɔ key te taar
ngaa dulaeje ke kem lo ke tuwa laa dann
dewje te ke mbɔn naa nɔ Jeju te.
20 Jeju oo koo-me-te lede a, pa are dew
le na: « Tar majangje lei ɔru dɔi te.»
21 Nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje aw
ejeje tar ngaa paje na: « Dew neenn to
dew ddi bba aw taji ri Lubba wa? Lubba
kara baa ee ke singa ta kɔru tar *majang
ma se na tɔ wa?»

22 Jeju gere keje tar lede le a, pa arede
na: « Mbata ddi bba aw ejeje tar toke
baann mese te wa?
23 To ngeng ang ta pa na: Tar *majangje
lei ɔru dɔi te ase in taar bbo e-nja wa?
24 Maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee
ke singa ta kɔru tar *majang dɔ nange te.»
Ń-pa nare dew ke debbe rɔe oy le na: « In
taar, unn tuwa lei bbo aw key lei.»
25 Kare teenn njaa, nin taar kemde te,
nunn tuwa laa ngaa nɔsu gaji Lubba naw
ne ke key laa.
26 Dewje tɔyn ooje to ne-bbel a, ɔsuje
gaji Lubba. Bbel ddade ngaa ń-paje na: «
Joo ne-kɔbbu bbokone.»

Jeju bbar Lebi

27 Goe te a, Jeju tee ngaa oo mare nje-taa
nare *lambo ke ria na Lebi isi lo taa nare
*lambo te. Ń-pa nare na: « Unn gom.»
28 Ń-tusu neje tɔyn ninya, nin taar ngaa
nunn goe.
29 Lebi dda ne-kusa ke bo are Jeju me
key te laa ngaa nje-taaje nare *lambo
banya ke mare dewje nya isije ke de ta
ne-kusa te.
30 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu
aw nyuruje ngaa paje are nje-njaje goe te
na: « Mbata ddi bba aw usaje ne ddem
aw ayje ne ke nje-taaje nare *lambo ke
nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»
31 Jeju pa arede na: « Dewje ke isije ke
maje a aw ndikije nje-kare kuma ang, a
nje-rɔ-toje bba aw ndikije nje-kare kuma.
32 M-ddee mba bbar dewje ke to gate
gate ang, m-ddee mba bbar nje-ne-ddaje
ke maji ang ta kare ń-turuje ddew lede.»

Jeju pa tar mbete ne-kusa

33 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje le paje
areje na: « Nje-njaje go Jan te ddew
kara baa ke nje-njaje go *Parijiyenje te
aw inyaje ne-kusa ke ndɔ tɔyn ddem aw
dujuje Lubba, a nje ke lei aw usaje ne
ngaa aw ayje ne wa!»
34 Jeju pa arede na: « Toke nje-buwa-
kuraje le nje-dene ke siki isije saa ndɔ
kusu-taa-naa te a, da kase kuwade ke
singa kare dinyaje ne-kusa wa?
35 Mare ndɔ aw ddee ke da kɔru nje-
dene ke siki le horode te ke ddang. A me
ndɔje teenn ngaa da kinyaje ne-kusa.»
36 Jeju pa gusu-tar arede bbay na: « Ndɔ
kara dew a tir ta-kubbu ke siki mba kila
ne kem bar-kubbu ang. A bbo ń-dda toke
baann a, na tir kubbu ke siki le ngaa ta-
kubbu ke siki le kaw naa te ke bare le ang
tɔ.
37 Ddem, ndɔ kara dew a kungu koto ke
siki ke to ben me ku-endaar te ke to kone
ang. A bbo ń-dda toke baann a, ben ke
siki le a dda kare ku le tɔ. Ben le a kula
nangê ngaa ku le a tuju nyɔm.
38 To maji ta kungu ben ke siki me ku-
gaal te ke siki tɔ.
39 Ddem ndɔ kara dew ay ben ke ń-dda
ndɔe banya mbaan a, na ndiki mba kay
ye ke ń-dda bbasine bbay ang. Mba na pa
na: ye ke lew a maji.»

6

Jeju to nje-ndɔ-kuwa-rɔ

1 Jeju aw nday me ndɔɔ bleje te ke *ndɔ-
kuwa-rɔ. Nje-njaje goe te teteje mare
jinga ble le ngaa guruje aw usaje.
2 Kara kara le *Parijiyenje paje arede
na: « Mbata ddi bba aw e-ddaje ne ke
*ndu mbete ta dda ke *ndɔ-kuwa-rɔ wa?»
3 Jeju tel ke tar arede na: « E-nayje e-
turaje Maketurudɔ ne te ke Dabbiti dda
le ang wa? Ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke
nje-njaje goe te.
4 Dabbiti ande key-polo-Lubba te. Noto
ne-kusaje ke dare Lubba, ke to mba nje-
poloje Lubba ke karede baa nusa. Ngaa
nare mare nje-njaje goe te.»
5 Jeju pa arede bbay na: « Ngonn le dew
njaa to nje-ndɔ-kuwa-rɔ.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke jia oy

6 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le bbay, Jeju ande
key-mbɔń-naa te le *Jiipije naw ń-tɔju ne.
Mare dew ke jia ke kɔl oy, ee me key teenn
le tɔ.
7 Kem mare *nje-kɔruje gel-ndu ke *Par-
ijiyenje to dɔ Jeju te ta koo se na kɔru rɔ-to
rɔ dew te *ndɔ-kuwa-rɔ te wa. Yeenn bba
ta kinga ne ddew mba kunda ne tar dɔe
te.
8 Ne kara, Jeju le gere keje lede ngaa ń-
pa nare dew ke jia oy le na: « In taar, bbo
are danna neenn!» Nin ngaa nar taar.
9 Jeju pa arede na: « Ma dujuse tar. Ke
*ndɔ-kuwa-rɔ, *ndu are ddew kare dew

dda ne ke maji wase dew dda *majang wa? Ta kaji dew wase ta kinya dew kare oy wa?»
10 Goe te ke naade mbetete tɔyn a ń-pa tar ke dew le na: « E-ndɔju jii!» Ń-ndɔju jia ngaa jia le ddee maji.
11 Wungu ɔnde nya ngaa daw ń-maynje naa tar mba gere ne ke da kase dda ke Jeju.

*Jeju mbere *nje-kayń-kulaje laa dɔku gire joo*

12 Me ndɔje teenn njaa Jeju aal dɔ ddingiri mba duju Lubba. Ń-duju Lubba ndereng lo are.
13 Kake lo are a ń-bbar nje-njaje goe te, ń-mbere mareje dɔku gire joo horode te ngaa nunda ride na *nje-kayń-kulaje:
14 Simɔ ke nunda ria na Piyar, ke ngokɔen Andere, Jake, Jan, Pilipi, Batalami,
15 Matiye, Toma, Jake ngonn le Alpe, Simɔ ke daw ń-bbare to ‹dew ke ndiki bbe laa nya›,
16 Jude ngonn le Jake, ke Judase Isikariyote ke tel to nje-kunn dɔ Jeju.

Dewje ddeeje rɔ Jeju te

17 Jeju in dɔ ddingiri te ke *nje-kayń-kulaje, ń-ddee nar lo te ke tate. Lo teenn, nje-njaje goe te banya banya ke dewje ke banya ke inje nange Jude te tɔyn, ke Jurusalam te, ke bbe ke Tir ke Sidɔn bbeje ke kar ba te.
18 Ń-ddeeje mba koo tar le Jeju ddem, mba kare nɔru rɔ-toje lede ddem. Nje ke ndilje ke maji ang aw ulaje kemde ndoo kara ddeeje maji.
19 Dewje le tɔyn njaa aw sangeje ddew ta kɔreje, mba mare singa-mɔngu ke aw tee rɔe te aw ɔru rɔ-toje lede tɔyn.

Jeju aw are ndeje wɔju dɔ koko ke wungu

20 Jeju unn keme aa ne nje-njaje goe te ngaa pa na:
« Koko to lese, dangeteje, mba *Kɔń-bbe le Lubba to mba tar lese!
21 Koko to lese, ese nje ke bbo aw ddase, mba mese a ndann! Koko to lese, ese nje ke aw e-nɔje bbasine, mba a kisije ke koko!
22 Koko to lese, toke dewje mbetese, dewje tubbase, dewje tajise ngaa paje tar lese maji ang wɔju dɔ Ngonn le dew.
23 E-ddaje rɔ-nel ngaa e-talje e-turuje ke koko dɔ ndɔe teenn, mba kuka lese a bo nya me dara te, mba toke baann tɔ a kadede ddaje ke *nje-kilaje mber-tar le Lubba.
24 A, wungu to lese, ese nje-ne-kingaje, mba bbokone isije ke koko mban!
25 Wungu to lese, ese dewje ke mese ndann bbokone, mba bbo a ddase! Wungu to lese, esese ke aw kokoje bbokone, mba ne-me-kɔn a ddase ngaa a ndeyje maann nɔ!
26 Wungu to lese, toke dewje tɔyn pitijese, mba kadede ddaje ke nje-kilaje mber-tar ke to nje-ngemje toke baann tɔ!»

Tar ndiki nje-baanji

27 « A m-pa marese esese ke aw ooje tar lem: E-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji ke nje ke mbetese.
28 E-bbarje Tar ke Maji dɔ dewje te ke aw bbarje Tar ke Maji ang dɔse te, e-dujuje Lubba mba nje ke aw ddase maji ang.
29 Bbo dew unda ka-mbɔri a, e-turu debbe ke kara are tɔ. Bbo dew taa kubbu kul lei a, inya kubbu lei ke taar are tɔ.
30 Are ne dew ke aw duji ne ngaa e-bbange dew ke taa ne lei ang.
31 Ne ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a, e-ddaje ke de tɔ.
32 Bbo nje ke ndikise bba e-ndikijede tɔ a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara aw ndikije nje ke ndikijede tɔ.
33 Bbo nje ke ddaje ke se maji dɔrɔ bba e-ddaje ke de maji a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje toke baann tɔ.
34 Bbo dewje ke e-gereje to da kukaje bbange lese bba arejede ne ń-tunaje a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje toke baann, mba kare ń-tel ne darede.
35 A, e-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji, areje ne dew tuna a undaje mese dɔ mare ne te goe te ang. Baann bba kuka

lese a bo nya ngaa a toje to ngann le Ne-
ke-ddutu-dara te. Mba Ne-ke-ddutu-dara
te ń-dda maji ke dewje ke areje wooyo ndɔ
kara ang ddem, nje-me-maji-angje ddem.
36 Ooje kem-to-ndoo le naa ddew kara
baa toke Bɔsese oo kem-to-ndoo lese.»

Tar gange sariya

37 « E-gangeje sariya dɔ dew te ang a,
da gange sariya dɔse te ang. Undaje tar
dɔ dew te ang a, da kunda tar dɔse te ang
tɔ. Ɔruje tar dɔ dewje te a, da kɔru tar
dɔse te.
38 Areje ne a, da karese ne: Ka ke maji
a da kɔju ne ne karese, a ddusu julum, da
mbusu, da yeke kare gayn nangê bbere
bbere ngaa bba da mbel me bbɔl-kubbu
te lese. Mba ka ke unnje ɔjuje ne ne areje
dew a, da kunn kɔju ne ne karese tɔ.»
39 Jeju pa gusu-tar arede tɔ na: « Nje-
kem-tɔ ase kila kake ji nje-kem-tɔ mare te
wa? Da kosoje joo kem me buwa te ang
wa?
40 Nje-nja go ebbeeje te a kutae ang a,
nje-nja go ebbeeje te ke oo tae ke maje a,
a kase saa naa tɔ.
41 Mba ddi bba mu ke oso kem ngokɔin
te a oo, a oo tɔku kake ke to kemi te ang
wa?
42 Wase, baann bba ei ke oo tɔku kake
ke to kemi te ang, a kase pa kare ngokɔin
na arem mɔru mu ke to kemi te wa? Nje-
ngem, ɔru tɔku kake ke to kemi te dɔngɔr
bba a kinga ddew ta kɔru mu ke oso kem
ngokɔin te.»

Tar kake ke kande

43 « Kake ke maji, a kande kande-kake
ke maji ngaa kake ke maji ang, a kande
kande-kake ke maji ang tɔ.
44 Mbata daw ń-gere kake kara kara
ddew kande te. Da kuja kande tungu dɔ
kake konn pɔrɔ te ang, da tuja *nduu horo
ger gende te ang. *
45 Neje ke maji in me dew te ke maji.
A neje ke maji ang in me dew te ke maji
ang. Mba ne ke ddusu me dew a aw tee
ddew tar ke tae te.»

Dew ke oo tar le Jeju a dda ne kula

46 « Mba ddi bba e-bbaremje Ebbemje,
Ebbemje! A e-ddaje ne ke maw m-pa
marese ang wa?
47 Dew ke ddee rɔm te, oo tar lem ngaa
dda kula ke turu ndum unda rɔ na wa?
48 Ń-to ddew kara baa ke dew ke a ta
kɔsu key a, wuru buwa are wuru peng
peng bba ungu gɔl key le dɔ er te. Toke
maann taa lo ngaa unda kar key le a, key
le oso ang, mba dɔsu key le ke maje.
49 A dew ke oo tar lem ngaa dda ne kula
ang to ddew kara baa ke dew ke ɔsu key
laa dɔ nange te baa bbo ungu gɔle dɔ er
te ang. Maann ula unda kar key le a, kem
naa te neenn njaa key le uwa nange ngaa
guru njuku njuku.»

7

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le baw-ddɔ

1 Goe te ke Jeju pa tarjeenn tɔyn are
dewje a, naw Kapernayum.
2 Mare baw-ddɔ le Romeje, ee ke nje-
kula laa ke ń-ndike nya. Rɔ nje-kula laa
le toe ngaa nayn ngɔsi ta koy.
3 Toke noo tar le Jeju a, nula mare tɔku-
dewje le Jiipije nare ta kare ń-ddee naji
nje-kula laa le.
4 Dawje rɔ Jeju te ngaa ń-nɔje nɔ gɔle te
nya ń-paje na: « Dingaw neenn ase kare
e-dda ne mba tar laa,
5 mba ń-ndikije jee *Jiipije nya. Ne a ń-
dda key-mbɔń-naa leje.»
6 Jeju aw ke de ngaa toke ń-teeje ngɔsi
ke key le baw-ddɔ le a, baw-ddɔ le ula nje-
buwa-kuraje laa are Jeju na: « Ebbemje, e-
jɔku rɔi baann ang, mba mase kare ande
key lem ang.
7 Mba yeenn tɔ a, moo to mase kaw rɔi
te ke da rɔm ang. A, e-pa tar kara a nje-
kula lem a kaji.
8 Mba ema kara mee kɔy dewje te ke bo,
mee ke nganji-ddɔje kɔyem te tɔ. A bbo,
mula mare m-pa na: Aw! A naw. M-pa
mare mare, m-pa na: E-ddee! A ń-ddee.
M-pa mare nje-kula lem, m-pa na: E-dda
ne ke be! A ń-dda.»
9 Toke Jeju oo tar le a, ninga koko ddew
te le baw-ddɔ le. Ń-turu rɔe ke rɔ dewje

* **6:44 6.44** Kake ke daw ń-bbar ke tar endar nda na vigne.

te ke aw ooje tar laa ngaa ń-pa na: « M-pa marese, dɔ nange Ijarayel te kara moo koo-me-te ke bo toke be ang.»
10 Nje ke baw-ddɔ ulade le telje awje key a, daw dingaje nje-kula le baw-ddɔ le ke rɔ ke maji.

Jeju ndol ngonn le dene-ndubba ke bbe te ke Nayn

11 Goe te a Jeju aw mare bbe te ke ria na Nayn. Nje-njaje go Jeju te ke mare dewje banya banya awje saa.
12 Toke ń-tee ngɔsi ke bbe le a, noo dewje ke awje ke yo ta dubbu. Dew ke oy le to ngonń-kara ke dingaw le mare dene-ndubba. Dewje ke me bbe te le banya banya aw dannje dene le tɔ.
13 *Ebbe-dewje le oo dene le a ddae ndoo ngaa pa are dene le na: « E-nɔ ang!»
14 Ń-ngese ke kete a nɔru tuwa ke dila ninn le ke te. Dewje ke otoje ninn le areje lo kara ngaa Jeju pa na: « Basan, m-pa mari, in taar!»
15 Ninn le in isi taar ngaa unn kutu pa tar. Jeju ulae ji kɔenje te.
16 Bbel dda dewje tɔyn. Dɔsuje gaji Lubba, ń-paje na: « Tɔku *nje-kila mber-tar le Lubba tee horoje te ngaa Lubba ddee ta kuma dewje laa.»
17 Tar ne ke Jeju dda le nja dɔ nange te ke Jude tɔyn, ke me bbeje tɔyn ke guku dɔ Jude.

Jań-Batise ula duju tar Jeju

18 Nje-njaje go Jan te aw paje go nejeenn tɔyn areje.
19 Ń-bbar mareje joo horode te nulade rɔ *Ebbe-dewje te, ń-pa na: « Ei a e-to dew ke a ta ddee le wase ja ngina mare dew ke dang wa?»
20 Toke dewje le teeje rɔ Jeju te a, ń-paje dareje na: « Jań-Batise ulaje ta duji se ei a e-to dew ke jaw ń-nginae le wase ja ngina mare dew dang wa?»
21 Kare teenn njaa Jeju ɔru rɔ-toje, ke meteje, ke tubba ndilje ke maji ang rɔ dewje te banya banya. Ngaa ń-dda nare dewje ke kemde tɔ kara ooje lo.
22 Goe te a, ń-tel ke tar nare nje-njaje go Jan te le na: « Awje, e-paje areje Jan ne ke ooje ke kemse ddem, ke mbise ddem. Nje-kem-tɔje ooje lo, nje-gɔl-gotoje njaje. Banji le dewje nunga rɔde te, nje-mbi-kutuje ooje tar. Dewje ke oyje ndolje ngaa nje-ndooje ooje Tar ke Maji.
23 Koko isi ke dew ke a koso ddew koo-me-te wɔju dɔm ang.»

Jeju pa tar dɔ Jań-Batise te

24 Goe te ke nje-njaje go Jan te telje mbaan, Jeju unn kutu pa tar le Jan are dewje ke banya banya le na: « Ddi bba awje aw ooje me kɔr te wa? Mu-maann ke yel aw yeke wa?
25 A ddi bba awje aw ooje wa? Dew ke ula kubbu ke kura wa? Nje ke ulaje kubbu nare toje to nje-ne-kingaje ke isije me key te le tɔku-mbay-bbeje.
26 A ddi bba awje aw ooje wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa? Tɔkɔrɔ m-pa marese, nuta nje-kila mber-tar bbay.
27 Mba tar le Jań-Batise a ń-dda me Maketurute le Lubba na: Oo, mula nje-kayń-kula lem nɔi te, mba kare ń-dda ddew ke a nja te.
28 M-pa marese: Horo dewje te tɔyn ke deneje ujujede, dew ke uta Jan goto. A ddutu-dew ke me *Kɔń-bbe te le Lubba utae.
29 Dewje tɔyn ke ooje tar le Jan le, ke nje-taaje nare *lambo kara ooje to Lubba to gate gate ngaa dawje dare Jan ddade batem.
30 A *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu mbeteje ne ke Lubba mɔse mba tar lede ngaa ń-mbeteje kare Jan ula dɔde maânn.»
31 Jeju tel pa arede na: « Nje ke dda bba ma kunnde kɔju ne dewje ke bbokone wa? Dundaje rɔ nje ke dda wa?
32 Ń-toje ddew kara baa ke ngannje ke isije nata, ke bbarje naa ngaa paje are naa na:
N-kɔl mbula jarese, a e-laje ne ang, jɔsu pa-yo a e-nɔje ne ang.
33 Mba Jań-Batise ddee le, ɔn muru ang ddem, ay koto ang ddem a e-paje na: Ndil ke maji ang isi dɔe te.
34 Ngonn le dew ddee, ɔn muru ngaa ay ne a e-paje na: Dew neenn to nje-ne-kusa ke nje-ne-kay, nje-buwa-kura le nje-taaje nare *lambo ke le nje-ne-ddaje ke maji ang.

35 Kem-kare to gate gate kem dewje te ke
ndikije te.»

*Jeju ɔru tar *majang dɔ dene te ke to nje-ne-dda ke maji ang*

36 Mare Parijiyen bbar Jeju ta kare usa
ne saa. Jeju ande key le Parijiyen le ngaa
aw isi ta ne-kusa te.
37 Toke mare dene nje-ne-dda ke maji
ang ke isi me bbe teenn oo na Jeju ee
me key te le Parijiyen le a, ń-ddee ke ku
albatere*, ke wubbu ke ete maji ddusu
mee.
38 Ń-ddee nar go Jeju te, mbɔr gɔle te
naw ń-nɔ nare maanń-keme ula gɔl Jeju
te ngaa ń-bɔru gɔle le ke beń-dɔe. Nunda
tae gɔl Jeju te le ngaa nungu wubbu ke ete
maji le gɔle te.
39 Parijiyen le oo baann a pa mee te na:
« Bbo dingaw neenn to *nje-kila mber-tar
le Lubba tɔkɔrɔ a, na gere to dene ke aw
ɔre neenn to nje-ne-dda ke maji ang.»
40 Jeju pa are Parijiyen le na: « Simɔ,
mee ke tar ta pa kari.» Simɔ tel ke tar are
na: « Nje-ne-toju, e-pa tar le.»
41 Jeju pa na: « Mare dew ee ke bbange
laa dɔ dewje te joo. Mare kara tuna
*kande-nare kɔrmi a mare kara tuna
*kande-nare dɔmi.
42 Toke disije ke ddew ta kuka bbange le
ang a, nje-nare le inya nare laa le arede.
Horo dewje te ke joo le, ye ke dda bba a
ndiki dew ke dda maji ke de le nya wa?»
43 Simɔ le tel ke tar are Jeju na: « Meje
a to ne ke bbange laa bo nya.» Jeju pa are
na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle.»
44 Ń-turu rɔe ke rɔ dene te le ngaa ń-pa
nare Simɔ na: « Oo dene neenn, m-ddee
key lei a arem maann toko gɔlem ang a
ne a ń-toko gɔlem ke maanń-keme ngaa
ń-bɔru gɔlem ke beń-dɔe.
45 Ei, e-to mbim ang a ne, kake mande
key beenn, new rɔe ta kunda tae gɔlem te
ang.
46 Ungu wubbu dɔm te ang, a ne nungu
wubbu ke ete maji gɔlem te.
47 Mba yeenn a m-pa mari: Tar *majang
laa ke banya ɔru dɔe te ngaa, mba ndiki
laa bo nya. Mba dew ke dɔru tar dɔe te
ten baa, ndiki laa to ten baa tɔ.»
48 Ngaa ń-pa nare dene le na: « Tar
*majang lei ɔru dɔi te ngaa.»
49 Dewje ke isije ta ne-kusa te ke Jeju le
paje mede te na: « Dew neenn to na bba
tar *majang le dewje kara aw ɔru dɔde te
wa?»
50 Jeju pa are dene le na: « Koo-me-te
lei aji. Aw ke *me-wul-lɔm.»

8

Nje ke aw njaje go Jeju te

1 Goe te a, Jeju unn go bbuka bbeje ke
ngann bbeje, aw pa tar le Lubba ke ila
mber Tar ke Maji wɔju dɔ *Kɔń-bbe le
Lubba. Nje-kayń-kulaje laa ke dɔku gire
joo awje saa,
2 ke mare deneje ke nɔru rɔ-to ndilje
ke maji ang, ke rɔ-toje rɔde te tɔ: Mari
ke daw ń-bbare na Madelena, ne ke Jeju
tubba ndilje ke maji ang siri rɔe te,
3 ke Jani dene le nje-ngem ne-kingaje
le tɔku-mbay *Erode ke ria na Kuja, ke
Sujani, ke mare deneje nya ke aw umaje
Jeju ke nje-njaje goe te ke ne-kingaje lede.

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

4 Dewje ke banya mbɔnje naa ngaa
mare dewje inje bbeje te dang dang aw
ddeeje rɔ Jeju te a, ń-pa gusu-tar neenn
na:
5 « Mare dew aw ta dubbu ne. Toke naw
ń-dubbu ne le a, mare kande ko le gayn
dɔr ddew te, dewje mbɔynje kande-ko le
ngaa eelje ke darâ ɔnje.
6 Mare debbe kande-ko le gayn dɔ
nange te ke to er. Toke kande-ko le tee
a, tutu njan, mba ninga maann ang.
7 Mare kande ko le gayn horo konnje te.
Konnje le teeje ke de ddew kara baa ngaa
konnje le orede ke nangê mben.
8 A mareje gayn dɔ nange te ke maji. Ń-
teeje ngaa gɔl kake kara a ande dɔdɔku
dɔdɔku.» Kake Jeju pa tar neenn ila
nangê a, ń-pa ke taar na: « Dew ke mbia
to ta koo ne tar a oo!»
9 Nje-njaje goe te dujeje na: « Gel gusu-
tar neenn na ddi wa?»
10 Nila te na: « Esese, Lubba are e-gereje
ne ke to lo kiyae te ke wɔju dɔ *Kɔń-
bbe laa. A keseje, ń-pa tare darede ddew

* **7:37 7.37** Alebatere to ku ke ń-dda ke mare er ke kura nya bbe le Jiipije.

gusu-tar te, mba kare daaje lo a dooje ne
ang ddem dooje tar a ń-ngereje kande ang
ddem.
11 Gel gusu-tar neenn le toke be: Kande
ko le to tar le Lubba.
12 Kande ko ke gayn mbɔr ddew te le
tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa
Esu ddee ɔru tar le mede te ke ddang, mba
kare dooje mede te ta dingaje kaji ang.
13 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke to er
le tɔju nje ke ooje tar le Lubba le a, ń-taaje
ke koko. A ne kara, tar ke dooje le ungu
ngirae nangê mede te ang, dooje mede te
mba gɔju kare baa, a ndɔ ke ne-na-me tee
a, ń-tusuje dinyaje.
14 Kande ko ke gayn horo konnje te tɔju
dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa dɔtuje
a, keje-tar, ke ne-kingaje, ke rɔ-nelje ke dɔ
nange te ɔkujede ddew ta kare dande ke
maje.
15 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke maji
tɔju nje ke ooje tar le Lubba ke me ke
maji, ke me ke gate gate, a ń-ngemje tar
le, duwaje dare ngeng ngaa dandeje ndɔ
ke ndɔ.»

*Gusu-tar dɔ *lambe te*

16 « Ndɔ kara dew ila puru *lambe te
a, unn mare ne debbe ne ang, wase dew
le unn *lambe le unda kɔ tira te ang. A
nunda *lambe le dɔ kake te taar, mba
kare dewje ke aw andeje key le ooje ne
lo.
17 Mbata ne tɔyn ke to lo kiyae te da
tee dɔe te, ne tɔyn ke ń-kusu dɔe a tee ke
ddaka.
18 Aaje rɔse ddew tar te ke aw ooje, mba
dew ke ee ke ne a da kare mare dɔe te. A
dew ke ee ke ne ang, ne ke neje to ninga
kara da kɔru jia te.»

Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

19 Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ddeeje ke rɔe
te, a dingaje ddew ta kaw ngɔsi saa ang,
mba dewje bakaje nya.
20 Dewje paje are Jeju na: « Kɔinje ke
ngakɔinje areje ddaka. Ń-ndikije ta kooi.»
21 A ń-tel ke tar narede na: « Kɔmje ke
ngakɔmje a toje to nje ke ooje tar le Lubba
a ddaje ne kula.»

*Jeju pa tar a *bamburabo ew rɔe*

22 Mare ndɔ Jeju aal to ke nje-njaje goe
te. Ń-pa narede na: « Jawje tura maann
te.» Ngaa dawje.
23 Toke daw ń-yelje to le a, Jeju aw tibbi.
Bamburabo ddee ula dɔ maann te le ngaa
maann aw me to te le nayn ngɔsi ta ddusu
are deeje me yo te.
24 Nje-njaje goe te le ddeeje ngɔsi saa
ngaa ń-ndoleje ń-paje na: « Ebbejeje,
Ebbejeje, ja koy!» Ń-ndol ngaa ń-ndange
*bamburabo ke maann ke aw lenge le
nare dewje rɔde ngaa lo to nyenene.
25 Jeju pa are nje-njaje goe te le na: «
Koo-me-te lese ee dda wa?» Bbel ddade
ddem dɔde turu ddem a ń-paje dar na na:
« Dew neenn to dew ddi wa? Mba ń-pa tar
ke gɔsu ke mɔngu a, yel ke maann kara
ooje tae.»

Jeju ɔru rɔ-to ndilje ke maji ang rɔ mare dingaw te

26 Jeju ke nje-njaje goe te ń-teeje ta
kongo te ke bbe te le dewje ke Gadara*ke
aa naa ke dɔ nange Galile.
27 Kake Jeju uru nangê a, mare dingaw
ke ee ke ndilje ke maji ang banya rɔe te in
me bbe te ke dɔ nange teenn le tila keme.
Lew baa njaa dingaw le ula kubbu ang
ddem, ń-to key ang ddem a horo dɔbareje
a naw ń-to ke te.
28 Kake dingaw le oo Jeju a uru eki, tee
oso nɔ gɔle te ngaa pa ke taar na: « Ddi
a e-ndiki ta dda sem wa? Jeju, Ngonn le
Lubba ke ddutu dara te! Kɔkɔrɔ njaa ula
kem ndoo ang.»
29 Nuru eki, mba Jeju pa tar ke ndu
ke mɔngu are ndilje le ta kare ń-teeje
me dingaw te le ke ddang. Ndil le unn
dingaw le gɔl banya banya are ń-tɔ gɔle
ke kula njamji ngaa dilae poro bbaa daw
ń-ngeme. Ń-ti kulaje ke ń-tɔe ne le ngaa
ndilje le ɔreje awje saa ke me kɔr te.
30 Jeju duju dingaw le na: « Rii na na
wa?» Ń-tel ke tar na: « Banya banya.»
Mba ndilje ke maji ang andeje mee te nya.
31 Ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju
ta kare narede dawje buja te ke il biti biti
ang.
32 Kare teenn kusu bereje ke banya aw
usaje ne dɔ kongo te lo teenn le. Ndilje ke
maji ang le dujuje Jeju ta kare arede ddew

are dandeje me bereje te le ngaa narede ddew.
33 Ndilje ke maji ang le teeje me dingaw te le aw andeje me kusu bereje te le ngaa kusu bereje le inje dɔ kongo te ke ngɔru gaynje maânn oyje.
34 Nje ke aw ngemje bereje le ooje ne ke tee le a, aynje ngaa aw paje tare tɔku bbe te ke ngann bbeje te.
35 Dewje awje ooje ne ke tee le. Ń-ddeeje rɔ Jeju te ngaa dingaje dingaw ke ndilje teeje mee te le, nisi nangê kɔy gɔl Jeju te. Dingaw le ula kubbu ddem, isi ke maje ddem ngaa bbel ddade nya.
36 Dede ke dooje ddew ke Jeju tubba ne ndilje ke maji ang rɔ dingaw te le, dɔruje gele dare nje ke awje le ooje.
37 Dewje tɔyn ke bbe te le dewje ke *Geraja dujuje Jeju ta kare ɔtu ke ddang, mbata bbel ddade nya. * Jeju aal to ta tel ke guku.
38 Dingaw ke ndilje teeje mee te le duju Jeju ta nayn saa. A Jeju tubbae pa na:
39 « E-tel aw key lei ta ɔru gel ne ke Lubba dda sei!» Naw ngaa ń-pa tar ne ke Jeju dda mba tar laa me bbe te le tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ngaa ndol ngonn le Jayirusu ke dene ke oy

40 Toke Jeju tel tura maann te guku a, dewje ke banya uwaeje ke rɔde te, mba dede tɔyn daw ń-ngebbeje.
41 Ngaa mare dingaw ke ria na Jayirusu, ń-to nje-kɔn dɔ *key-mbɔń-naa le *Jiipije, ń-ddee, ń-tee noso nangê nɔ gɔl Jeju te, ń-nduje ta kare naw me key te laa,
42 mba ngonne ke dene ke to ngonń-kara ke bbale ase dɔku gire joo a ta koy. Toke Jeju aw aw ke key le a, dewje ke banya ubbaeje njang.
43 Mare dene ke mese aw ddee rɔe te lew baa ase bbal dɔku gire joo ee ke teenn. Dene le tuju neje laa tɔyn ji nje-kare-kumaje te, a dew kara ase ta kɔru rɔ-to laa ang.
44 Ń-ddee go Jeju te ngɔsi, nɔru ta kubbu laa. Kare teenn njaa mese le gange.
45 Jeju pa na: « Na a ɔrum wa?» Toke dewje tɔyn aw ɔruje naji lede a, Piyar pa na: « Ebbemje, dewje aw guku dɔi ngaa daw dubbaije!»
46 A Jeju ila te na: « Mare dew ɔrum, mba m-gere to mare singa in rɔm te tee.»
47 Dene le oo to Jeju gere a, nisa ngaa ń-ddee noso nɔ gɔle te. Ń-pa kem dewje te tɔyn gel ne ke nɔru ne Jeju, ke ddew ke rɔ-to laa goto ne kare teenn.
48 Jeju pa are na: « Ngonnum ke dene, koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lɔm.»
49 Toke Jeju aw pa tar bbay a, mare dew in bbe le Jayirusu le ngaa ń-pa nare na: « Ngonni ke dene le oy mban. E-jɔku nje-ne-tɔju ang ngaa.»
50 A Jeju oo tar neenn le ngaa pa are Jayirusu le na: « Are bbel ddai ang, ka njaa oo mei te a na kinga kaji.»
51 Toke Jeju tee key le a, ń-mbete ta kare dewje andeje saa key. Piyar, ke Jan, ke Jake, ke bɔ-ngonnje ke kɔń-ngonnje le a ninya ddew nare dandeje saa key.
52 Dewje tɔyn aw nɔje ke aw ndingaje rɔde wɔju dɔ ngonn ke dene le. Jeju pa na: « E-nɔje ang. Noy ang ka a naw ń-tibbi.»
53 Ngaa dewje le aw kokoje Jeju, mba ń-gereje to ngonn ke dene le oy.
54 A Jeju uwa ji ngonn ke dene le ngaa pa ke gɔsu ke mɔngu na: « Ngonn, in taar!»
55 Ndil ngonn ke dene le tel rɔe te, a kare teenn njaa nin taar ngaa Jeju pa arede ta kare dare ne nusa.
56 Kɔń-ngonnsje ke bɔ-ngonnje ke dene le ooje a dum dɔde. A Jeju ndejede ta kare ń-paje tar ne ke nday le dare dew kara oo ang.

9

*Jeju ula *nje-kayń-kulaje laa ke dɔku gire joo*

1 Jeju mbɔn *nje-kayń-kulaje laa ke dɔku gire joo ngaa arede singa ke ddew ta tubba ne ndilje ke maji ang ddem, narede singa ta kɔru ne rɔ-toje rɔ dewje te ddem.
2 Nulade ta kare dilaje mber-tar *Kɔń-bbe le Lubba dareje dewje ddem ta kare dɔruje rɔ-to rɔ dewje te ddem.

* **8:37** Oo 8.26 ke tar ke gele te.

3 Ń-pa narede na: « Unnje ne kara mba
kaw lese ang. Unnje kake, wase bbɔl,
wase mapa, wase nare ang. Dew aw ke
kubbu laa ke taar joo ang.
4 Key ke andeje te mbaan, e-nayje te
nyɔm ta ɔtuje ne.
5 Bbe ke e-teeje te a bbo dewje taase ke
key ang, a bbo a ta kɔtuje ke kete a, e-
tundaje bum nange ke gɔlse te ta kɔru ne
naji lese.»
6 Nje-kayń-kulaje le Jeju le awje ngaa,
ń-njaje ke go bbe bbe, ń-paje Tar ke Maji
dareje dewje ngaa dɔruje rɔ-to rɔ dewje
te tɔ.

**Erode sange mee dɔ Jeju te*

7 Ngonn tɔku-mbay *Erode oo tar neje
tɔyn ke aw teeje a neje tar, mba mare
dewje paje na: « Jan ke oy le a ndol.»
8 Mareje paje na: « Eli a tel ddee.» A
mareje paje bbay na: « Kara le nje-kila-
mber-tarje le Lubba ke oy a ndol.»
9 A *Erode pa na: « Munn ndum mare
ń-gange dɔ Jan. A dew neenn to na bba
maw moo tarje dang dang dɔe te neenn
wa?» Ngaa ń-sange ddew ta koo Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi usaje

10 Goe te ke *nje-kayń-kulaje le Jeju telje
a, ń-paje go neje tɔyn ke ń-ddaje dareje.
Ngaa Jeju ɔrude ke karede aw ke de er ke
tɔku bbe te ke ria na Betesayida.
11 A dewje ke banya gereje tare ngaa
ɔruje goe. Jeju taade ke rɔe te ngaa pa
tar *Kɔń-bbe le Lubba arede ddem, ɔru
rɔ-to rɔ dewje te ke ndikije kare nɔru rɔ-
to rɔde te ddem.
12 Lo aw ndul ngaa *nje-kayń-kulaje le
Jeju ngeseje ke rɔe te paje areje na: « E-
tubba dewje ke banya neenn are dawje
me bbeje te ke dɔ-ndɔɔje te ke ngɔsi
neenn bba da kinga lo-to ke ne-kusa, mba
lo ke jar te neenn to me mu baa.»
13 A Jeju pa arede na: « Esese njaa,
arejede ne dusaje.» Nje-kayń-kulaje le
ilaje te na: « Jee ke mapa mi ke kanjije
joo baa. Ase ta kare jeje njaa jaw ń-ndoko
ne-kusa mba dewje ke banya neenn wa?»
14 Dingawje eeje lo teenn ngɔsi ke doro
mi. Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Areje
disije nangê, ke go kulae dɔmi dɔmi.»
15 Nje-njaje goe te areje dewje le isije
nangê toke ndue pa.
16 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le
a, aa lo ke darâ ngaa bbar Tar ke Maji dɔe
te. Ń-tete danna ngaa nare nje-njaje goe
te kare dare dewje ke banya banya le.
17 Dewje tɔyn usaje ne mede ndann, a
kese ne-kusa nay ddusu kare dɔku gire
joo.

Piyar pa ke tae na Jeju to Mesi

18 Mare ndɔ ke Jeju ɔru rɔe aw duju
Lubba ngaa nje-njaje goe te isije saa a ń-
dujude na: « Dewje paje na m-to na wa?»
19 Ń-telje ke tar na: « Na e-to Jań-
Batise, mareje paje na e-to Eli, mareje
bbay paje na e-to kara le nje-kila mber-
tarje le Lubba a e-ndol.»
20 Jeju pa arede na: « Esese e-paje na
m-to na wa?» Piyar ila te na: « E-to Mesi
le Lubba.»
21 Jeju ndejede nya na dare dew oo tar
neenn le ang.

Jeju pa tar kem-to-ndoo ke a ddae are nje-njaje goe te

22 Ń-tel ń-pa bbay na: « To maji kare
Ngonn le dew oo ndoo nya, kare tɔku
dewje le *Jiipije ke tɔku nje-poloje Lubba,
ke *nje-kɔruje-gel-ndu mbeteje, kare ń-
tɔleje ngaa ndɔ muta goe te a nin me
buwa-yo te.»
23 Ń-pa narede tɔyn na: « Bbo dew ke
ndiki ta kuwa gom a, maji kare neje rɔe
ang. Maji kare noto kake-dese laa ke ndɔ
tɔyn ngaa nuwa gom.
24 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa, a
tebbe laa le a goto. A dew ke a koy mba
tar lem, dew le a kinga tebbe laa.
25 Bbo dew inga ne ke nangê neenn
tɔyn, a bbo ń-nayn ke kɔrɔ, wase ne njaa
ń-tuju rɔe a ddi bba na kinga goe te wa?
26 Tɔkɔrɔ dew ke dda rɔ-kul lem ngaa
dda rɔ-kul ta pa tar lem a, Ngonn le dew a
dda rɔ-kul laa ndɔ te ke na ddee ke ndoko
laa, ke le bɔeje, ke le nje-kulaje le Lubba
ke maji tɔyn.
27 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese, mare
dewje ke areje horose te neenn a koyje
ang bbay a *Kɔń-bbe le Lubba a ddee.

Piyar, ke Jan, ke Jake dooje Jeju ke ndoko laa

28 Ndɔ jijoo go tarje teenn le a, Jeju aw
ke Piyar, ke Jan, ke Jake dɔ er te mba duju
Lubba.
29 Kare te ke naw ŋ̂-duju Lubba a keme
turu to dang ngaa kubbu laa kara turu
nda toke neyn.
30 A ta koo a, dewje joo aw paje saa tar
: To Moyije de ke Eli a,
31 ŋ̂-teeje ke ndoko ngaa daw paje tar
koy le Jeju Jurusalam ke a ddee ne ke
tɔkɔrɔ.
32 Bbi dda Piyar de ke nje-buwa-kuraje
laa nya, a disije kemde baa ngaa dooje
ndoko le Jeju ke dingawje joo ke areje saa
le.
33 Kare te ke dingawje ke joo le aw
inyaje Jeju ta kɔtu a, Piyar pa are Jeju na:
« Ebbemje to maji kare ŋ̂-nayje neenn. N-
ddaje ngann key-kamje muta: kara to lei,
kara to le Moyije, a kara to le Eli.» A Piyar
gere ne ke aw pa ang.
34 Kake naw ŋ̂-pa tar baann a, mum
ddee kiride de ngaa bbel dda nje-njaje go
Jeju te kare te ke mum le aw dibbi dɔde.
35 Mare ndu tee me mum te le pa na: «
Dew neenn to Ngonnum ke m-ndike, ooje
tar laa.»
36 Kare te ke kɔru ndu le aw bbar a, Jeju
ar ke kare baa ngaa. Nje-njaje go Jeju te
paje tar ang. Me ndɔje teenn, dɔruje gel
neje ke doojeenn le kara dareje dew ang.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te

37 Toke lo are a, Jeju ke nje-njaje goe te
dinje dɔ er te le ŋ̂-ddisije a, dewje banya
banya tilaje keme.
38 Horo dewje teenn le mare dew
uru eki na: Nje-ne-tɔju, muwa gɔli oo
ngonnum neenn, mba ŋ̂-to ngonnum ke
kara baa.
39 Bbo mare ndil uwa ngonn le a kem-
naa te neenn nuru eki. Ndil le ddae are
nisa ke singa ddem, jum-tae tee ddem
ngaa ndil le ula keme ndoo ndereng bba
inyae.
40 M-duju nje-njaje goi te ta kare ŋ̂-
tubba ndil le a daseje ang.»
41 Jeju tel ke tar are na: « Ko-dewje ke
ooje mede te ang, ke nje-ne-ddaje ke maji
ang. Ma kisi ke se ta kumase be sar ndɔ
baann wa? E-ddee ke ngonni le neenn.»
42 Kake ngonn le aw ddee ngɔsi ke Jeju
a, ndil ke maji ang le unne ilae nangê
ngaa ddae are naw nisa ke singa. A Jeju
ndange ndil ke maji ang le, nɔru rɔ-to le
ngonn le ngaa ŋ̂-tel saa nare bɔeje.
43 A *tɔku-mbange le Lubba dum dɔ
dewje tɔyn.

Jeju pa tar koy ke kin laa

Toke neje ke Jeju aw dda le dum dɔ
dewje a, ŋ̂-pa nare nje-njaje goe te na:
44 « Esese e-tukaje mbise ke maje ooje
ne tar neenn. Da kuwa Ngonn le dew
kulae ji dewje te.»
45 A nje-njaje go Jeju te le gereje dɔde
tar te ke naw ŋ̂-pa narede le ang. Tar le
iya rɔe ke de bba kare ta ŋ̂-gereje ang. A
bbel ddade ta tel duje tar dɔe te.

Dew ke bo uta mareje tɔyn

46 Kare teenn, nje-nja go Jeju te aw
maynje naa tar ta gere dew ke bo horode
te uta mareje tɔyn.
47 A Jeju gere keje le nje-njaje goe te le
ngaa, unn mare ngonn ke ten be unndae
mbɔre te,
48 ngaa ŋ̂-pa narede na: « Dew ke taa
ngonn neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa
ŋ̂-taam ke rɔe teenn. A bbo dew ke taam
ke rɔe te a, taa dew ke ulam ke rɔe te tɔ.
Mba dew ke to ten baa horose te tɔyn, ne
a ŋ̂-to dew ke bo.»
49 A Jan pa na: « Ebbemje, joo mare
dingaw ke unn rii aw tubba ne ndilje ke
maji ang a ŋ̂-gange ddewe te, mba ŋ̂-nja
goi te ke je ang.»
50 Jeju pa are na: « E-gangeje ddewe te
ang, mba dew ke mbetese ang a, to dew
lese.»

Jeju in Galile aw ke Jurusalam

51 Toke ndɔ ke Lubba a ta kunn Jeju ta
tel saa darâ ddee ngɔsi a, ŋ̂-ndiki nya ta
kaw Jurusalam.
52 Nula dewje nɔe te kete. Dawje ngaa
dandeje me mare bbe te le dewje ke
Samari ta kare ŋ̂-mɔseje ne ŋ̂-ngebbeje.
53 A nje-bbeje le taeje ke rɔde te ang,
mba nunn ddew ke Jurusalam.

54 Kake nje-njaje go Jeju te, Jake, ke Jan
dooje baann a, ń-paje na: « Ebbejeje, e-
ndiki ta kare ń-dujuje jare puru in darâ
ddee ɔn dewje neenn wa?»
55 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa kɔl ke
de nya.

Dew ke ndiki ta kunn go Jeju

56 Dunnje ddew dawje mare bbe te ke
kete.
57 Kare te ke daw ń-njaje ddew-bô a
mare dew pa are Jeju na: « Lo tɔyn ke
a kaw te, ma kunn goi.»
58 Jeju ilae te na: « Mulaje eeje ke buwa
tode ngaa eelje ke darâ eeje ke key tode,
a Ngonn le dew ee ke key dɔe ang.»
59 Jeju pa are mare dew na: « Unn gom.»
A dew le ilae te na: « Ebbemje are maw
m-dubbu bɔmje bba.»
60 A Jeju pa are na: « Inya dewje ke oyje
are ń-dubbuje yoje lede. A ei, aw pa tar
*Kɔń-bbe le Lubba are dewje.»
61 Mare dew pa are Jeju bbay na: « Ma
nja goi te Ebbemje, a are maw muwa ji
nje ke lem bba.»
62 Jeju tel ke tar are na: « Dew ke uwa
kɔsu-mange a bbo kel goe a nase dda kula
wɔju *Kɔń-bbe le Lubba ang.»

10

Jeju ula nje-njaje goe te dɔsiri

1 Goe te a, *Ebbe-dewje tel tɔru nje-njaje
goe te dɔsiri horo mareje te. Nulade joo
joo nɔe te kete kare dawje me bbeje te
kara kara, ke loje tɔyn ke ne njaa ń-ndiki
ta kaw te.
2 Ń-pa narede na: « Kula mbɔń-ko bo
nya a nje-kulaje banya ang. Yeenn a
e-dujuje nje-ndɔɔ le are nula nje-kulaje
kare ń-mbɔnje ko laa.
3 Awje! Ooje wa: Mulase toke le bateje
horo enjakemjarje te.
4 Awje ke bbɔl-ngem-nare ang, ke bbɔl-
kungu-ne ang ddem, ke ne-gɔl ang ddem
ngaa e-ddaje dew lapiya ke ddew ang
ddem.
5 Key ke andeje te a, e-paje na: *Me-wul-
lɔm to me key te neenn!
6 Toke nje-me-wul-lɔm ee key teenn a,
*me-wul-lɔm lese a nayn saa. A bbo, nje-
me-wul-lɔm ee me key teenn ang a, *me-
wul-lɔm lese a tel rɔse te.
7 E-naynje me keye teenn le, usaje ne ke
ayje ne ke darese, mbata dew dda kula ta
kinga kuka laa. Andeje keyje te le dewje
ke tae lem lem ang.
8 Me mare bbe ke a teeje te, bbo ń-taase
ke rɔ-nel a, usaje ne ke darese.
9 Ɔruje rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te ke isije me
bbe teenn ngaa e-paje arejede na: *Kɔń-
bbe le Lubba to ke se ngɔsi baa ngaa.
10 A bbo, e-teeje me mare bbe te a
duwase ke rɔde te ang a, aw areje nate
bbe te le bba e-paje arejede na:
11 N-tunda bum ke uwa gɔlje me bbe
te lese ngaa maji kare undaje dɔse te to
*Kɔń-bbe le Lubba to ngɔsi baa ngaa.
12 M-pa marese to ddutu ndɔ a, sariya
ke Lubba a gange dɔ bbe te neenn a ngeng
kuta sariya ke Lubba gange dɔ Sɔdɔm te
lew.»

Sariya to mba bbeje ke mbeteje ta turu ddew lede

13 Jeju pa bbay na: « Kem-to-ndoo a
to lei, Korajen! Kem-to-ndoo a to lei,
Betesayida! Mba, horo dewje te ke Tir
ke Sidɔn a m-dda ne-mɔrije ke m-dda bbe
lese a, da kulaje kubbu ndoo ngaa da
kisije dɔ bu te, ta tɔju to ń-turuje ddew
le neje.
14 Gele ke neenn baa, ndɔ gange sariya,
a sariya ke Lubba a gange dɔse te a ngeng
kuta sariya ke na gange dɔ dewje te ke Tir
ke Sidɔn.
15 A ei Kapernayum, a ndew sar kɔru
dara wa? Lubba a dda kare e-ddom ase
naa ke *lo le nje-yoje.
16 Dew ke oo tar lese a oo tar lem ngaa
dew ke mbetese to dew ke mbetem, dew
ke mbetem a mbete ne ke nulam.»

Tar tel le nje-njaje go Jeju te ke dɔsiri

17 Dewje ke kɔrde dɔsiri le telje ke rɔ-
nel ngaa paje na: « Ebbejeje, ń-pa tar ke
rii a, umaje kara ooje taje.»
18 Jeju pa arede na: « Moo Esu in darâ
oso toke mare le ndi ke teel.
19 Ooje: Marese ddew ta kare e-njaje dɔ
lije te ddem, dɔ nyije te ddem, ta kuta

singa nje-baan ddem ngaa mare ne dang
a kase jɔkuse ang.
20 Yeenn a, e-ddaje rɔ-nel mba ndilje ke
maji ang ke ooje taseenn ang. A maji kare
e-ddaje rɔ-nel mba rise ke Lubba dda me
Maketurute darâ.»

Jeju tɔju rɔ-nel laa Bɔeje

21 Me kare teenn njaa, Jeju ee ke koko
ddew te le Ndil-me-nda ngaa Jeju le pa
na: « Mɔsu gaji Bɔy, *Ebbe-dewje ke
darâ ke *Ebbe-dewje ke nangê, mbata iya
ne neenn nje-kem-kareje ke nje-ne-gereje
ngaa e-tee ke ne neenn ke ddaka are
ngannje ke ngaji. Tɔkɔrɔ njaa Bɔy, mba
oo maji kemi te ta dda toke baann.
22 Bɔy inya neje tɔyn me jim te. Dew
kara gere Ngonn le ang. Bɔ kara baa a
gere. Ddem dew gere Bɔ le ang. Ngonn
kara baa gere, ke dew ke Ngonn ndiki tɔje
Bɔ bba a gere tɔ.»
23 Ń-turu rɔe ke rɔ nje-njaje goe te ngaa
ń-pa narede ke karede na: « Koko ee ke
dewje ke ooje ne ke aw ooje!
24 Mba m-pa marese, nje-kilaje mber-
tar le Lubba ke tɔku-mbayje banya banya
isije ke bbo ta koo neje ke aw ooje neenn
ke kemde a dooje ang. Disije ke bbo nya
ta koo neje ke aw ooje ke mbise neenn a
dooje ang.»

Tar ndiki Lubba ke tar ndiki nje-mari

25 Mare *nje-kɔru-gel-ndu in taar ngaa
duju tar Jeju mba nae ne. Ń-pa na: « Nje-
ne-tɔju, ddi bba ma dda bba ma kinga ne
tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
26 Jeju ilae te na: « Tar ddi a ń-dda me
Maketuru*ndu te wa? Ddi a e-tura me te
wa?»
27 Ń-tel ke tar nare Jeju na: « Maji kare
e-ndiki *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke
mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke singai tɔyn,
ke keje lei tɔyn ngaa maji kare e-ndiki nje-
mari toke da rɔi njaa.»
28 Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle
njaa. E-dda toke baann a, a kisi ke tebbe
ke ke ndɔ ke ndɔ.»
29 A naw ń-sange ddew ta kɔru naji laa
ngaa ń-nduju tar Jeju na: « Nje-marem a
to na wa?»

Gusu tar dɔ dew te ke nje-bbokoje tundae

30 Jeju ilae te bbay na: « Mare ndɔ mare
dingaw in Jurusalam aw ke Jeriko a noso
me ji nje-bbokoje te. Ń-bbokoje neje laa
tɔyn ngaa ń-tundaeje dare ń-nayn ngɔsi
ta koy bba ń-tuseje dinyaeje a dɔtuje.
31 Mare nje-polo Lubba unn ddew le
ngaa ń-tuka gɔle dɔ dew te le a nuja noso
kete.
32 Mare dew ke gel Lebi te tee lo teenn
le tɔ. Noo dew le a nuja noso kete.
33 A mare dew ke Samari ke aw ke mba
te, ddee ngɔsi ke dew le ooe a ddae ndoo.
34 Ń-tel ń-ddee ngɔsi saa bbay, nungu
wubbu ke ben kem doje te laa ngaa, ń-
tɔɔ. Nunne nundae dɔ kororo te laa njaa.
Naw saa key-to-nje-mbaje te ngaa ń-dda
neje dang dang mba kare ń-ddee maji.
35 Ndɔ kara goe te a, ń-tɔru *kande-nare
joo nungu ji nje-key te le ngaa ń-pa nare
na: E-ngeme ke maje. Toke e-tuju nare
uta ye ke mari neenn a, telem a ema njaa
ma kuka.»
36 [Goe te a] Jeju tel duje na: « Horo
dewje te ke muta neenn, na bba to nje-
mar dew ke oso me ji nje-bbokoje te le
wa?»
37 Nje-kɔru gel-ndu le ilae te na: « Dew
ke dda saa me-maji le.» Jeju ilae te na: «
Yeenn a, ei kara, aw ta e-dda toke baann
tɔ.»

Jeju aw rɔ Mate de ke Mari te

38 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw
ń-njaje ddew-bô a, ń-gange me mare bbe
te ngaa mare dene ke ria na Mate gange.
39 Mate le ee ke ngokɔen ke dene ke
ria na Mari. Ngokɔen le ddee isi nɔ gɔl
*Ebbe-dewje te aw oo tar laa.
40 Keje ngann kulaje dang dang uta dɔ
Mate. Ń-ddee rɔ Jeju te ń-pa nare na:
« Ebbemje, keje lei jɔki mba ngokɔm ke
inyam ta kula te ke karem neenn ang wa?
E-pa saa are ń-ddee numam.»
41 *Ebbe-dewje ilae te na: « Mate, Mate,
mei aw sangi ngaa aw jɔku rɔi mba neje
dang dang.
42 A ne ke uta neje tɔyn to kara baa.
Mari a mbere ye ke maji. Dew a kase kɔru
neenn le jia te ang ngaa.»

11

Jeju tɔju gusu duju Lubba nje-njaje goe te

1 Mare ndɔ Jeju aw duju Lubba mare
lo te. Toke ń-duju Lubba tɔyn nunga a,
mare nje-nja goe te pa are na: « Ebbejeje,
e-tɔjuje gusu duju Lubba toke Jan tɔju nje-
njaje goe te.»
2 Ń-pa narede na: « Toke aw dujuje
Lubba a, e-paje na:
Bɔy! Are dewje bbelje rii. Are *Kɔń-bbe
lei ddee!
3 Areje ne-kusa taje ke ndɔ kara kara tɔyn!
4 Ɔru tar *majang leje dɔje te, mba jeje
kara jaw jɔru tar dɔ dewje te ke
ddaje *majang ke je tɔ. Inya ddew
are mare ne na meje ang.»

E-dujuje a da karese

5 Jeju pa arede bbay na: « Na horose te
neenn ee ke mare nje-buwa-kura laa, ke
na kaw bbe laa til te ke lo mɔngu, mba
pa kare na: Nje-buwa-kura, arem mapa
muta m-tunai,
6 mba mare nje-buwa-kura lem in mba
te tee dɔm te, a moo ne kara ta kare ang.
7 A bbo dew ke kara le nayn ke me key
te nu njaa a tel ke tar na: E-jɔkum ang,
ta-key utu mban, ema ke ngannem ń-to
nangê mban bbo ddew ke ma kin taar kari
ne mapa goto.
8 M-pa marese, le nin taar mba kare
mapa le wɔju dɔ buwa-kura lede ang kara
na kin mba kare ne tɔyn ke ń-ndiki wɔju
dɔ ne-jɔku laa.
9 A ema, m-pa marese: E-dujuje a da
karese. E-sangeje a, a kingaje. Undaje ta-
key a da kɔru karese.
10 Mba dew ke duju a dare, dew ke
sange a inga ngaa dew ke unda ta-key a
dɔru dare.
11 Bɔ-ngonnje ke dda horose te neenn
bbo ngonne duje kanji a li a na kare wa?
12 Ase bbo ń-duje kabbe kunja a na kare
nyi wa?
13 Bbo esese ke mese maji ang e-gereje
ta kare neje ke maji ngannse, a Bɔy ke
darâ a kare Ndil-me-nda dewje ke dujeje
ang wa?»

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te ke gɔbbe utu

14 Jeju tubba ndil ke maji ang ke dda bba
are gɔbbu mare dingaw utu. Toke ndil ke
maji ang le tee me dingaw te le ke ddang
a, dingaw le pa tar ngaa dewje ke banya
ooje a dum dɔde.
15 A mare dewje kara kara paje na: «
Ddew te le Belejebul ke to tɔku-mbay le
ndilje ke maji ang a naw ń-tubba ne ndilje
ke maji ang le!»
16 Mareje dujeje ne-tɔju-ne* ke in darâ
mba nae ne.
17 Jeju gere keje lede a, ń-pa narede na:
« Bbe-kɔn tɔyn ke dewje ddaje ddɔ ke naa
ke te a tuju ngaa keyje a guruje dɔ naa te.
18 Bbo Esu tel dda ddɔ ke da rɔe njaa,
a kɔń-bbe laa a to baa bbay toke baann
wa? Bba e-paje na ddew te le Belejebul a
m-tubba ne ndilje ke maji ang wa?
19 A bbo ema, maw m-tubba ndilje ke
maji ang ddew te le Belejebul, a ngannse
ddew te le na aw tubbaje ne ndilje ke maji
ang wa? Yeenn bba dede njaa da kuja
kem tar neenn karese.
20 A bbo ddew singa te le Lubba a maw
m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn
tɔju to *Kɔń-bbe le Lubba ddee ndereng
horose te.
21 Toke dew ke nje-singa ke ungu ne-
ddɔje rɔe te aw ngem ta-key laa a, ne-
kingaje laa a to mɔkɔkɔ.
22 A bbo mare dew ke ubba singa utae
ddee ake a, ń-taa ne-ddɔje laa ke naw
nunda mee dɔe te ngaa ń-kayn dewje ne-
kingaje laa ke ń-taa le.
23 Dew ke to lem ang to nje-tin sem,
ddem dew ke mbɔn ne sem ang to nje-
sane ne.»

Ddew ke ndil ke maji ang aw tel ne rɔ dew te

24 « Bbo ndil ke maji ang tee me dew te
a, ń-nja loje te ke maann goto ke te, naw ń-
sange lo ta kula dɔe ke te ngaa toke ninga
lo ang a ń-pa na: Ma tel me key te lem ke
min ke te m-tee le.
25 Toke ń-tel ń-ddee a noo to duta me
key le ngaa noo to ń-mɔse me key le.
26 Goe te a, ń-tel naw ń-ddee ke mare
ndilje siri ke maji ang utae. Dandeje ngaa
disije me dew te le ngaa dew le tuju uta
kisi laa ke lew.»

Koko ke tɔkɔrɔ

27 Kake Jeju aw pa tar baann a, mare
dene ke ar horo dewje te ke banya pa are
ke taar na: « Koko ee ke dene ke uji ngaa
ari mba il.»
28 A Jeju ilae te na: « Ke uta tɔyn koko ee
ke dewje ke ooje tar le Lubba a ngemje.»

Jeju mbete ta dda ne-mɔri

29 Toke dewje aw mbɔnje naa banya a,
Jeju pa na: « Dewje ke bbasine to dewje
ke maji ang. Daw ɲ̂-dujuje *ne-mɔri ke
tɔju to min darâ, a *ne-mɔri ke tɔju ne ke
Lubba dda ddew te le Jonase a da kooje
kara baa.
30 Jonase to *ne-mɔri ke tɔju singa-
mɔngu le Lubba dewje ke Ninibe. Ddew
kara baa Ngonn le dew a to *ne-mɔri mba
dewje ke bbasine tɔ.
31 Ndɔ gange sariya a, tɔku-mbay-dene
ke Dagoo a kar ddew kara baa ke dewje
ke bbasine ngaa na kunda tar dɔde te,
mba nin kɔyn nange te ɲ̂-ddee, mba koo
tar kem-kare le Salemɔn. A dew ke uta
Salemɔn a ee neenn.
32 Dewje ke Ninibe a karje ndɔ gange
sariya te naa te ke dewje ke bbasine ngaa
a kundaje tar dɔde te, mba dooje tar le
Jonase ngaa ɲ̂-turuje ddew lede. A dew
ke uta Jonase a ee neenn.

Gusu-tar dɔ lambe te

33 Ndɔ kara dew ila puru lambe te mba
kunda lo kiyae te ang wase mba kunda
kɔ dura te ang, a nunda lambe le dɔ ne
te taar, mba kare dewje ke aw andeje key
ooje ne lo.
34 Kemi to lambe ke da-rɔi te. Bbo kemi
to ke maje a da-rɔi tɔyn to dann lo-kare
te. A bbo kemi to ke maje ang a da-rɔi to
lo-ndul te.
35 Aa ke maje, are lo-kare ke to rɔi te to
lo-ndul ang.
36 Bbo da-rɔi tɔyn njaa to dann lo-kare
te ngaa mare debbe ten to lo-ndul te ang
a, da-rɔi tɔyn a to dann lo-kare te toke le
lambe ke uru ndoko laa dɔi te.»

*Jeju ndɔru mbi *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu*

37 Kake Jeju aw pa tar a, mare Parijiyen
bbare ta kare naw nusa ne key laa. Naw
ngaa nisi ta ne-kusa te le.
38 Toke Parijiyen le oo to Jeju toko jia
kete bba usa ne ang a, tar nyae.
39 A Ebbe-dewje pa are na: « Esee
Parijiyenje, aw tokoje giri ngo ke giri ka,
a keje bboko ke me-maji ang ddusu mese.
40 Nje-dɔ-gotoje! Dew ke nje-dda giri ne
le dda mee tɔ ang wa?
41 Areje neje ke unguje ngo te ke ka
te nje-ndooje to ne-kare baa a, Lubba a
tokose kare ne tɔyn a ddee maji mba tar
lese.
42 Kem-to-ndoo a ddase esee *Pari-
jiyenje mba aw areje kam yambo, ke kam
ne-ndiri, ke kam naynje tɔyn to *ne-polo,
a ooje tar to gate gate ke tar ndiki Lubba
to ne ang. To tar lese ta dda neenn ddem
ta kinya kese neje ang ddem.
43 Kem-to-ndoo a to lese Parijiyenje,
mba lo-kisi ke kete a aw ndikije me key-
mbɔɲ̂-naaje te ngaa e-ndikije ta kare ɲ̂-
ddase lapiya nata.
44 Kem-to-ndoo a to lese, mba e-toje toke
le dɔbareje ke tula ke dew aw nja dɔe te
a gere ang.»
45 Mare *nje-kɔru gel-ndu pa are Jeju
na: « Nje-ne-tɔju, tar ke aw pa neenn aw
tajije tɔ.»
46 Jeju tel ke tar na: « Kem-to-ndoo a
ddase tɔ ese *nje-kɔruje gel-ndu, mba aw
undaje ne-koto ke ɔy nya dɔ dewje te, a
esese ndɔn jise kara ɔruje ne ne-koto le
ang.
47 Kem-to-ndoo a to lese, mba aw ddaje
dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba, dede
ke kasese njaa a tɔljede.
48 E-toje to nje-tar-naji le kasese ngaa e-
ndikije go kulaje ke ɲ̂-ddaje, mba dede ɲ̂-
tɔlje *nje-kilaje mber-tar le Lubba, a esese
aw ddaje dɔ-barede.
49 Mba yeenn a Lubba pa ddew kem-
kare te laa na: Ma kula nje-kilaje mber-
tar ke *nje-kayɲ̂-kulaje karede. Da kula
kemde ndoo ngaa da tɔlde.
50 Yeenn bba Lubba a duju ji dewje te ke
bbasine mese nje-kilaje mber-tar tɔyn ke
ɲ̂-kayn nangê. Unn kute ndɔ te ke Lubba
dda dara ke nange.
51 A kunn kute mese Abel te ndereng
mese Jakari te ke ɲ̂-tɔle horo *bann te ke
tɔku key-polo-Lubba te le *Jiipije. Tɔkɔrɔ
m-pa marese, Lubba a duju mesede ji

dewje te ke bbasine.
52 Kem-to-ndoo a ddase, esee *nje-
kɔruje gel-ndu, mba e-tɔje ddew dɔ ne-
gere te. Esese njaa kara andeje lo ne-
gere te le ang ngaa ɔkuje ddew dewje ke
ndikije ta kande.»
53 Kake Jeju in me key te le tee a, *nje-
kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje unnje kutu
kubbaeje ke singa singa ngaa dare ń-pa
tar wɔju dɔ neje dang dang.
54 Ń-ddeeje, ta sange ddew kunda tar
dɔe te ddew tar te ke tae te.

12

Jeju are ndeje nje-njaje goe te kare disije ke bbel ang

1 Me kare teenn njaa, dewje mbɔnje naa
banya banya ngaa daw mbɔynje gɔl naa.
Jeju pa tar ke nje-njaje goe te dɔngɔr na:
« E-ngemje rɔse ddew *wum* Parijiyenje
ke to ngem.
2 Ne tɔyn ke iya rɔe a tee ke ddaka. Ne
ke ń-dda lo-kiyae te a dewje a gereje.
3 Mbata yeenn a, tarje tɔyn ke a paje me
til te, da koo tare dannń-kara. Ne ke e-paje
mbi dew te bbengere key te a da kila ne
mber lum dɔ key te.
4 M-pa marese, ese nje-buwa-kuraje lem
e-bbelje dewje ke a tɔlje da-rɔse ang, mba
da kaseje ta dda mare ne dang goe te ang
ngaa.
5 Ma tɔjuse dew ke maji kare e-bbeleje.
E-bbelje dew ke bbo tɔl dew mbaan, isi
ke ddew mba kilae kem puru te. Tɔkɔrɔ
maw m-pa marese, ne a maji kare ta e-
bbeleje.
6 Daw ń-labbe ngann eelje mi gursu joo
ang wa? A me Lubba oy dɔ mare kara
ang.
7 Bin dɔse kara Lubba tura kɔre tɔyn.
Areje bbel ddase ang! Gatese uta gate
ngann eelje ke banya.
8 M-pa marese, diew ke pa tar naji lem
ke ddaka nɔ gɔl dewje te a, Ngonn le dew
a kɔru tar naji laa nɔ gɔl anjije te le Lubba
tɔ.
9 A dew ke mbetem nɔ gɔl dewje te a,
ma mbete nɔ gɔl anjije te le Lubba.
10 Dew ke pa tar le Ngonn le dew maji
ang a, Lubba a kɔru tar dɔe te, a dew ke
taji Ndil-me-nda a, Lubba a kɔru tar dɔe
te ang.
11 Toke daw ke se key-mbɔńń-naa te le
*Jiipije, nɔ gɔl nje-gange-sariyaje te ke
nje-kɔńń-bbeje te a, areje mese sangese dɔ
ddew te ke a kɔrije ne naji lese ang.
12 Mba me kare teenn njaa Ndil-me-nda
a tɔjuse tar ke a to maji kare ta e-paje.»

Gusu-tar dɔ nje-ne-kinga te ke eje tar ang

13 Mare dew horo dewje te ke banya pa
are Jeju na: « Ebbemje, e-pa are ngokɔm
are ń-kayn naa ne-ndubba leje.»
14 Jeju pa are dew le na: « Na bba
undam to nje-gange-tar horo se te wase
to nje-kaynse ne wa?»
15 Ń-tel ke tar narede na: « E-ngemje
ddew lese ke maje ddew bbo ne-kinga te,
mba le dew isi dann ne-kinga te kara, na
kisi ke tebbe ddew te le ne-kingajeenn
ang!»
16 Jeju pa mare gusu-tar arede na: «
Nange ndɔɔ le mare nje-ne-kinga ande ne-
kusa nya.
17 Neje mee te na: Ma dda toke baann
wa? Mba me ke lo ke ma mbɔn ne-ndɔɔje
lem ke te ang.
18 Goe te a, ń-pa na, ma dda toke be:
Ma tin damje lem, ma kuru dam-nɔrɔje,
ma mbɔn waa lem tɔyn ke ne-kingaje lem
kungu me te.
19 Ngaa ma pa kare kewn lem na: Kewn
lem, isi ke ne-kingaje mba bbal banya.
Uwa rɔi, usa ke ay bbo ta e-dda rɔ-nel.
20 A Lubba pa are na: Mbe! Til te neenn
njaa ma kɔru kewn lei, a neje ke e-gɔl le
a to le na ngaa wa?
21 Dew ke mbɔn ne-kingaje mba tar dɔe
njaa, a nɔ gɔl Lubba te ne-kinga laa a goto.
Dew le to ddew kara baa toke le mbe le
tɔ.»

*E-sangeje *Kɔńń-bbe le Lubba dɔngɔr*

22 Goe te a, Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Mba yeenn a maw m-pa marese,
e-sangeje mese dɔ tebbe te lese wɔju dɔ
ne ke a kusaje ang ddem dɔ rɔse te mba
kubbu ke a kulaje ang ddem.
23 Mba tebbe to ne ke uta ne-kusa ngaa
rɔ dew uta kubbu.

24 Ooje egaanji: Ń-dubbuje ne ang
ddem, dujaje koo ang ddem, deeje ke lo
ngem ne-kusaje lede ang ddem, deeje ke
dam ang ddem, a Lubba aw ngemde ke
ne-kusa. Gatese uta gate eelje ang wa?
25 Na horose te, ddew sange mee te ase
kila gɔju kare dɔ ndɔ kisi maji te laa wa?
26 Bbo ne ke ten baa kara aseje ta dda
ang a mba ddi bba aw sangeje mese mba
kese neje wa?
27 Ooje ddew ke ndijaje ke mû aw nduje
ne: Ń-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang
ddem. M-pa marese, Salemɔn njaa, ndɔ
ri-bbar te laa kara ula kubbu toke mare
kara horode te ang.
28 Bbo Lubba dda kura rɔ mu te ke to
me ndɔɔje te bbokone ngaa ndɔ ke bara a
da kungu puro a, Lubba a dda ke se kare
uta ang wa? Esee dewje ke koo-me-te lese
to ngaji.
29 A esese, e-sangeje ne ke a kusaje ang
ddem, ne ke a kayje ang ddem ta areje
mese sangese ang tɔ.
30 Mba nejeenn tɔyn dewje ke nange
ne ke gereje Lubba ang a aw sangeje: A
Bɔsese gere ne ke duse.
31 E-sangeje Kɔn-bbe laa dɔngɔr, a na
karese nejeenn tɔyn dɔe te.
32 Areje bbel ddase ang, esee ne-kuulje
ke banya ang, mba Bɔsese oo maji ta
karese Kɔń-bbe le.
33 E-labbeje neje lese bbo areje dan-
geteje to ne-kare-baa. Uruje bbɔl ke a
ngisi ang, mba kungu ne-kingaje lese ke
a tunga ndɔ kara ang darâ, lo te ke gɔl
nje-bbokoje a kɔru ang ddem sɔlɔlɔje ke
nje-tuju-neje a teeje te ang ddem.
34 Mba lo ke ne-kinga lei to te a mei a to
te tɔ.»

Nje-kula ke dda kula laa ke dɔgɔle

35 « Arje perere, uwaje bberse ke endar.
Areje puru lambe lese oy ang.
36 Esese, maji kare e-toje toke mare le
dewje ke aw ngebbeje kare ta ebbedede
in lo *kusu-taa-naa te ddee a unda ta-key
a, dɔruje ke ngɔru dareje.
37 Koko isi ke nje-kulaje ke ebbedede a
tee kingade dɔ bbi te ang. Tɔkɔrɔ m-pa
marese, na kula kubbu kula laa, na kare
disije ta tabele te ngaa na ddee ngɔsi mba
dda ke de.
38 Le ń-tel kare teke lo mɔngu wase
ke nɔ le kurań-ke-ta-kara a ningade toke
baann! Koko ee ke de.
39 Maji kare e-gereje to, toke nje-key
gere kare ke nje-bboko a ddee ne a, na
ngem ta lo bbo na kinya ddew kare ń-
mbutu key laa ang.
40 Esese kara areje dɔ gɔlse te, mba
Ngonn le dew a ddee ke kare ke a kundaje
mese dɔe te ang.»
41 Piyar ilae te na: « Ebbemje, jeje a e-
pa gusu-tar neenn areje wase dewje tɔyn
wa?»
42 *Ebbe-dewje le tel ke tar are na: «
Na to *nje-ngem-ne ke to gate gate ngaa
to nje-kem-kare wa? Dew ke ebbeeje a
kinya nje-kulaje laa jia te kare ń-kaynde
ne-kusa ke kare ke kare.
43 Koko ee ke nje-kula le ke ebbeeje tel
a, a kingae dɔ kula te toke baann!
44 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, na kinya
ne-kingaje laa tɔyn me jia te.
45 A bbo nje-kula le pa mee te na:
Ebbemje a ddee njange ang bbay. Ngaa
nuru dɔ nje-kulaje te ke dingaw ke nje ke
dene naw ń-tundade, nusa ne ngaa nay
ne nare ddae.
46 Ebbe nje-kula le a ddee ndɔ te ke
nje-kula le unda mee dɔe te ang ddem,
ke kare ke na gere ang ddem. Na tukae
jakata jakata ngaa na kare ninga kuka laa
ddew kara baa ke dewje ke toje gate gate
ang.
47 Nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje
ndiki bba gɔl ne ang ngaa dda ne ke me
ebbeeje ndiki ang a, a kinga kunda ke bo
nya.
48 A nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje
ndiki ang a dda ne ke ase kunda a da
kundae ngaji baa. Da duju ne bo nya ji
dew te ke dare ne ke bo nya ngaa dew ke
dinya ne jia te nya a da duje ne nya.

Jeju ddee mba kila tar-kayń-naa horo dewje te

49 M-ddee ta kila puru dɔ nange te. A
m-ndiki nya kare puru le ɔn ngaa.
50 Mare batem ke da ddam to. Mem
a kar kekere ndereng ndɔ ke batem le a
ddee ne ke tɔkɔrɔ.
51 Ejeje to m-ddee ta kare *ddekeke to
horo dewje ke dɔ nange te wa? Baann

ang. M-pa marese, m-ddee ke tar kayñ-naa.
52 Mba unn kute bbokone, bbo dewje mi isije me key te a da kayje naa, nje ke muta a mbete nje ke joo ngaa nje ke joo a mbete nje ke muta.
53 Bɔ a mbete ngonne ke dingaw ngaa ngonn ke dingaw a mbete bɔeje, kɔn a mbete ngonne ke dene ngaa ngonn ke dene a mbete kɔenje, kɔn ngonnje a mbete dene le ngonne ngaa dene le ngonn a mbete mumeje ke dene.»

Maji ta gere neje ke aw nday me ndɔje te neenn

54 Jeju tel ń-pa nare dewje ke banya na: « Bbo ndɔ ke ooje ndi il lo kande te le kare a, e-paje na: Ndi aw ddee a ndi le ddee.
55 Ngaa ndɔ ke ooje yel ke dagoo aw ula a, e-paje na: Lo a nunga a, tɔkɔrɔ lo nunga.
56 Nje-ngemje, e-gereje ne ke a ddee dɔ nange te ke me dara te a toke baann bba e-gereje neje ke me ndɔje te neenn ang wa?
57 Mbata ddi bba esese ke da-rɔse njaa e-gereje ne ke to gate gate ang wa?
58 Toke aw aw ke dew ke ee saa ke tar ke nɔ gɔl nje-gange-sariya te a e-nayje ddew-bô bbay a, e-gɔl saa tar are nɔru tar dɔi te, mba ń-tee sei nɔ gɔl nje-gange-sariya te a, nje-gange-sariya a kilai me ji mbamba te ngaa mbamba a kilai key-kula te.
59 M-pa mari, a kuka ndereng kese gursu kara a nayn ang bba a tee me key-kula te le.»

13

Jeju bbar dewje kare ń-turuje ddew lede

1 Kare teenn, mare dewje ddeeje paje areje Jeju tar le dewje ke Galile ke Pilate pole mesede ke mese daje lede ke ń-ddeeje ne ta kare to *ne-polo Lubba.
2 Ń-tel ke tar narede na: « Ejeje to dewje ke Galile ke Pilate tɔlde le a toje to nje-ne-ddaje ke maji ang utaje kese dewje ke Galile tɔyn wa? Mba yeenn a dooje ne ndoo toke baann wa?
3 Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje tɔyn toke baann tɔ.
4 Wase, dewje dɔku gire jijoo ke key ke ndew ke Silowe oso dɔde te tɔlde le, dede bba ń-ddaje maji ang dutaje kese dewje ke Jurusalam tɔyn wa?
5 Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje tɔyn toke baann tɔ.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te ke ande ang*

6 Ń-pa gusu-tar neenn narede tɔ: « Mare dingaw dubbu tungu* me ndɔɔ te laa * Naw ta kuja kande tungu le a ninga ang.
7 Ngaa, ń-pa nare nje-kula laa na: Dda bbal muta ngaa, a m-ddee ta kuja kande tungu* neenn a, minga ang. † E-tukae ke ddang na naw taa lo baa.
8 Nje-kula le tel ke tar are na: Ebbemje, inyae welne bbay. Ma kuru buwa guku ne gɔle ngaa ma kungu sin daje kɔye te,
9 se kaal a na kande wa. Baann ang bba ta are m-tukae.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ke debbe rɔe oy

10 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije, Jeju aw tɔju ne me mare key-mbɔń-naa te lede.
11 Mare dene ke ndil ke maji ang tuju debbe rɔe dda bbal dɔku gire jijoo ee me key teenn. Ndil le dduke are ninga ddew ngaji ta ndɔju rɔe ang.
12 Jeju ooe ngaa pa are na: « Dene dɔri ta rɔ-to te lei ke ddang.»
13 Ngaa nila jia dɔe te, a kare teenn njaa, ń-ndɔju rɔe ke maje ngaa nɔsu gaji Lubba.
14 A dew ke ɔn dɔ key-mbɔń-naa le rɔe nele ang, mba Jeju ɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-rɔ. Ngaa, ń-pa nare dewje ke banya le na: « Jisi ke ndɔ misan ta dda ne kula. E-ddeeje are dɔre rɔ-toje lese me ndɔje teenn, bbo e-ddeeje ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang.»
15 *Ebbe-dewje tel ke tar are na: « Nje-ngemje! Esese kara kara tɔyn, *ndɔ-kuwa-rɔ a e-tutuje daje lese lo ne-kusa te awje ke de areje dayje maann ang wa?
16 Ngaa dene neenn ke to ngonn le Abaraham a Esu tɔe bbal dɔku gire jijoo

* **13:6 13.6** Kake ke daw ń-bbar ke tar endar nda na figue. † **13:7 13.7** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

bbokone, to maji ta tute ke *ndɔ-kuwa-rɔ
ang wa?»
17 Kake Jeju aw pa tar baann a, nje-
baanji laa tɔyn rɔde wul. A dewje ke
banya le rɔde nelde ddew neje te ke bo
ke Jeju aw dda.

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na mutarde, ke dɔ wum te

18 Jeju pa na: « Kɔń-bbe le Lubba unda
rɔ ddi wa? Ma kunne kɔju ne ddi wa?
19 To ddew kara baa ke kande kake ke
ten ke ria na mutarde ke dew dubbu me
ndɔɔ te laa. Tee ngaa ń-ddee bbuka kake
are eelje ke darâ ddaje key lede me bar-
kemeje te.»
20 Ń-pa bbay na: « Ddi a ma kunn kɔju
ne *Kɔń-bbe le Lubba wa?
21 To ddew kara baa ke wum ke dene
unn ungu me nduju te ke dɔju ka te muta
bba bɔkɔlɔ ne are in tɔyn.»

*Andeje me *Kɔń-bbe te le Lubba ke ta-key te ten*

22 Jeju tɔy me tɔku bbeje te ke me ngann
bbeje te aw tɔju ne aw ne er ke Jurusalam.
23 Mare dew pa are na: « Ebbemje,
dewje kara kara baa a, a kingaje kaji wa?»
Ń-tel ke tar narede na:
24 « E-ddaje singa, andeje ke ta-key ke
ten. Mba, m-pa marese: Dewje nya a
sangeje ddew ta kande. A da kaseje ang.
25 Bbo nje-key in taar utu ta-key a, a
naynje ddaka, a bbo unnje kutu kunda ta-
key ta pa na: Ebbejeje, ɔru ta-key areje! A
na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje
te ang.
26 Ngaa, a kunnje kutu pa na: Jusa ngaa
jay ne kemi te ddem, e-tɔju ne dewje dɔ
ddewje te leje ddem.
27 A na tel ke tar karese na: M-gere lo
ke inje te ang. Ɔtuje ke ddang mbɔrum te,
esese tɔyn ke e-ddaje ne ke ke maje ang.
28 Lo teenn, a nɔje ngaa a ngerje
ngangese, kare te ke a kooje Abaraham
ke Ijake, ke Jakobbo, ke nje-kilaje mber-
tar tɔyn me *Bbe-kɔn te le Lubba, a dilase
ddaka.
29 Dewje a kinje lo kande te le nayn ke
lo kande te le kare. Da kinje beer ddem,
dagoo ddem ngaa da kisije ta tabele te me
*Bbe-kɔn te le Lubba.
30 Ngaa, mare dewje ke toje to dewje
ke guku, a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A
dewje ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke
guku.»

Jeju aw aw er ke Jurusalam

31 Kare teenn, mare *Parijiyenje awje
ngɔsi ke Jeju paje areje na: « Ɔtu lo te
neenn ke ddang mba *Erode ndiki ta tɔli.»
32 Ń-tel ke tar narede na: « Aw paje
areje mula le toke be: Noo, maw m-tubba
ndilje ke maji ang ngaa ma kɔru rɔ-to rɔ
dewje te bbokone ke bara. Ndɔ muta laa
a, kula lem a nunga ngaa.
33 A maji kare m-nja bbokone, ke bara,
ke nuna. Mba maji kare *nje-kila mber-
tar le Lubba oy lo te ke ddang ke Ju-
rusalam ang.
34 Dewje ke Jurusalam, dewje ke Ju-
rusalam! Esese ke aw tɔlje nje-kila mber-
tarje le Lubba ngaa aw tilaje dewje ke
Lubba ulade arese ke er. M-ndiki nya ta
mbɔnse toke kɔń-kunja aw mbɔn nganne
kɔy bake te, a e-ndikije ang.
35 Ooje: Ma kinya key lese karese. A m-
pa marese: A koomje ang sar ndɔ te ke a
paje na: *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dɔ
dew te ke ddee ke ria.»

14

*Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke *ndɔ-kuwa-rɔ*

1 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ Jeju ande me key
te le mare tɔku-mbay le *Parijiyenje ta
kusa ne,
2 a kemde tɔyn to ke dɔe te. A mare
dingaw ke mee ti are nɔe te.
3 Jeju pa tar are *nje-kɔruje gel-ndu ke
*Parijiyenje le na: « *Ndu are ddew dew
ta kɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-rɔ wase *ndu
are ddew ang wa?»
4 Dilaeje te ang ngaa nuwa nje-rɔ-to le
nɔru rɔ-to laa ngaa nare nɔtu.
5 Goe te a, ń-pa narede na: « Na horose
te neenn bbo ngonne wase mange laa tee
oso me buwa-maann te ke *ndɔ-kuwa-rɔ a
na kɔre ke tɔke ndɔe teenn njaa ang wa?»
6 A dingaje ddew kara ta tel ke tar dɔe
te ang.

Gusu-tar dɔ lo-kisi te ke kete

7 Goe te a, Jeju pa gusu-tar are dewje
ke tɔku-mbay le *Parijiyenje bbarde, mba
noo ddew ke daw duwaje ne lo-kisi ke
kete ngaa, ń-pa narede na:
8 « Toke mare dew bbari *kusu-taa-naa
te a, aw uwa lo-kisi ke kete ang. Mba bbo
ń-bbar mare dew ke bo utai tɔ,
9 ngaa dew ke bbarse le ddee na: Inya
lo-kisi are a, rɔ-kul a ddai ta kaw kisi lo te
ke guku.
10 A, toke ń-bbari a, aw uwa lo-kisi ke
guku, ta bbo nje-bbari le ddee a pa na:
Nam, aw isi kete. Yeenn a to ne kɔsu gaji
kem dewje te tɔyn ke a kisije ta ne-kusa
te sei.
11 Tɔkɔrɔ, dew ke dda rɔe bo a da dda
kare ń-ddee ten baa. A dew ke dda rɔe
ten, a da dda kare ń-ddee bo.»
12 Jeju pa are dew ke bbare le tɔ na: «
Bbo e-bbar dewje ke ne-kusa ke bo a, e-
bbar nje-buwa-kuraje lei ang, ngakɔinje
ang, nje-ke-lei ang, nje-ninń-key marije ke
toje nje-ne-kingaje ang, mba da ddaje ne-
kusa bbarije ne tɔ. Yeenn a tɔju to inga
kuka lei mban.
13 A bbo e-dda ne-kusa ke bo a, e-bbar
nje-ndooje, nje ke jide wase gɔlde tuju,
nje-meteje ke nje-kem-tɔje.
14 A, a kisi ke rɔ-nel mba dingaje ne ta
kukai ne ang. A kinga kuka lei ndɔ kin te
le nje-yoje ke gate gate.»

*Gusu-tar dɔ dewje te ke ń-bbarde tɔku *kusu te*

15 Mare dew horo nje ke isije ta ne-kusa
te oo tarjeenn le a, pa are Jeju na: « Koko
ee ke dew ke a kinga ne-kusa laa me *Bbe-
kɔn te le Lubba.»
16 Ngaa Jeju ilae te na: « Mare dew dda
tɔku *kusu ngaa bbar dewje toke banya.
17 Kare ne-kusa le ase a, nula nje-kula
laa nare dewje ke ń-bbarde le na: E-
ddeeje mba ne tɔyn to ngɔsi ngaa.
18 A dewje le kara kara tɔyn na nuwaje
gɔle, ningaje ddew ta ddee ang. Dew ke
dɔngɔr na: M-ndoko ndɔɔ a ma kaw koo
bba. Muwa gɔli ɔru tar dɔm te.
19 Mare pa na: M-ndoko mangeje dɔku,
are m-ndiki ta nade. Muwa gɔli ɔru tar
dɔm te.
20 Mare bbay pa na: M-taa dene bbasine
bbay are minga ddew ta ddee ang.
21 Toke nje-kula le tel a, ndaji tarjeenn le
are ebbeeje. A wungu ɔn nje-key le ngaa
pa are nje-kula laa na: Aw njange lo te ke
dewje banya ke te, ke dɔ ddewje te ke tɔku
bbe te neenn, bbo e-ddee ke nje-ndooje, ke
nje ke jide wase gɔlde tuju, nje-kem-tɔje,
ke nje-meteje lo te neenn.
22 Nje-kula le pa na: Ebbemje, m-dda ne
ke ndui pa le mban, a kese lo nayn baa
bbay.
23 Ngaa ebbe nje-kula le pa are na: Aw
go ngann ddewje te ke go ndokoje uwa
dewje ke singa are dandeje key are ta me
key lem ddusu.
24 Mba m-pa marese: Ne-kusa lem a
kɔru ta dew kara horo dede te ke m-
bbarde a ń-ddeeje ang.»

Ddew kunn go Jeju

25 Dewje ke banya banya aw njaje
ddew-bô ke Jeju ngaa ń-turu rɔe a ń-pa
narede na:
26 « Toke dew ddee rɔm te a maji kare
ń-mbete bɔeje ke kɔenje, ke dene laa, ke
nganne, ke ngakɔenje, ke ngakɔń-naneje,
ke tebbe laa. A bbo ń-dda baann ang a,
na to nje-nja gom te ang.
27 Ngaa dew ke oto kake-dese laa ang
ngaa unn gom ang a, a to nje-nja gom te
ang.
28 Mba na horose te, bbo na ta dda tɔku
key a, nisi nangê kete ń-tura kɔr ne ke na
tuju noo se nisi ke ne ase ta nunga ne key
le bba nunn kutu dda key ang wa?
29 Mba toke nungu gɔl-key le nangê a
bbo nase ta nunga ang a dewje tɔyn ke a
kooje key le a kokoje ngaa a paje na:
30 Dew neenn unn kutu dda key a ase ta
dda nunga ang!
31 A se tɔku-mbay-bbe ke dda bba bbo
aw ta dda ddɔ ke dewje laa doro dɔku ke
mare tɔku-mbay ke ee ke dewje laa doro
dɔjoo a, a kisi nangê kuwa dɔe koo kete se
nisi ke singa ta dda ddɔ le bba naw ang
wa?
32 Bbo noo to singa ne ase ang ngaa nje-
mare le nayn ddew ew bbay a, nula dew
nare ta duje ne ke daseje ta dda bba kare
me-wul-lɔm tel horode te.
33 Yeenn a, dew ke horose te ke mbete
neje laa tɔyn ang, a to nje-nja gom te ang.

34 Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel
ang ngaa a, ddi bba dew a dda ke kate le
bba a teel nel bbay wa?
35 Ń-to maji mba nange ang ddem, mba
ndɔɔ ang ddem tɔ. Dungu kɔrɔ. Dew ke
ee ke mbi ta koo ne tar a oo!»

15

Gusu-tar dɔ bate te ke dɔ nare te ke nayn

1 Nje-taaje nare *lambo tɔyn ke nje-ne-
ddaje ke maji ang ddeeje ngɔsi ke Jeju ta
koo tar laa.
2 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu aw
nyuruje ngaa ń-paje na: « Dew neenn taa
nje-ne-ddaje ke maji ang ke rɔe te ngaa
usa ne ke de.»
3 A Jeju pa gusu-tar neenn arede na:
4 « Dew ke dda horose te neenn, bbo
ee ke bateje dɔdɔku a mare kara nayn a
inya keseje ke dɔjikara gire jikara me mu
te mba ndole gɔl ne ke ń-nayn le ndereng
mba kingae bba ang wa?
5 Toke ningae a nilae dɔ bake te ke koko.
6 Kake ń-tel key a, ń-bbar nje-buwa-
kuraje laa ke nje-ninń-key mareje ń-pa
narede na: E-ddaje sem rɔ-nel, mba
minga bate lem ke nayn le.
7 Ddew kara baa m-pa marese, rɔ-nel
ke a to darâ, mba nje-ne-dda ke maji ang
kara ke turu ddew laa a kuta rɔ-nel ke
to mba dewje ke gate gate dɔjikara gire
jikara ke mal turu ddew lede ddade ang.
8 Wase: dene ke dda bba ee ke *kande
nare dɔku ngaa mare kara nayn a, ila
puru *lambe te ang ddem, uta me key laa
ang ddem ngaa sange ke maje ndereng
inga nare le bba ang wa?
9 Toke ninga *kande-nare le mbaan, ń-
bbar nje-buwa-mandeje laa ke nje-ninń-
key mareje ngaa ń-pa na: E-ddaje sem rɔ-
nel mba minga *kande-nare lem ke nayn
le.
10 Ddew kara baa, m-pa marese, rɔ-nel
to nya horo anjije te le Lubba mba nje-ne-
dda ke maji ang kara ke turu ddew laa.»

Gusu-tar dɔ ngonn ke nje-ne-tuju te

11 Jeju pa bbay na: « Mare dingaw ee ke
ngannje ke dingaw joo.
12 Ye ke mbate pa are bɔeje na: Bɔy,
arem ne-ndubba ke to wɔju dɔm. Ngaa
bɔdede kaynde ne-kinga laa.
13 Dda ndɔ ngaji goe te a, ngonn ke
mbate le mbɔn ne-kingaje laa tɔyn ngaa
aw ne mare bbe te ke ew. Keteenn, ń-tuju
ne-kinga laa ddew kula-ddaje te ke maji
ang.
14 Kake ń-tuju ne-kinga laa tɔyn a, tɔku
bbo oso bbe teenn le ngaa ne unn kutu ta
due.
15 Naw nayn ke mare ngonn nje-bbe le.
Ngonn nje-bbe le ulae me ndɔɔje te kare
nul bereje.
16 Ń-ndiki ta kusa ne-kusaje le bereje le
kare mee ndann a dew kara are ang.
17 Neje mee te ngaa ń-pa na: Nje-kulaje
banya aw usaje ne ke maje key le bɔmje
a ema, maw moy yo bbo lo te ke neenn!
18 Ma kin kaw ke rɔ bɔy te ngaa ma pa
kare na: Bɔy, m-dda ne ke Lubba mbete
ke ne ke mei mbete tɔ.
19 Mase kare e-bbarem ngonni ang
ngaa. E-ddam toke le mare nje-kulaje lei.»
20 Nin taar ngaa naw ke rɔ bɔeje te.
Kake ń-nayn ddew ew bbay a bɔeje le ooe
a to ndoo laa, bɔeje le ayn ngɔru uwae ke
kare te ngaa ń-to mbia.
21 Ngonn le pa are na: « Bɔy, m-dda ne
ke Lubba mbete ke ne ke mei mbete tɔ,
mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa.»
22 A bɔeje pa are nje-kulaje laa na: «
E-ddeeje ke kubbu ke ngal ke kura nya
njange ulaeje ngaa ulaje eninga ngonn jia
te ke ne-gɔl gɔle te.
23 E-ddeeje ke ngonn mange ke eme bbo
e-tɔleje areje jusaje ngaa ń-ddaje rɔ-nel.
24 Mba ngonnum ke ooeje neenn oy bba
ndol. Ń-nayn bba dingae. Ngaa dunnje
kutu dda rɔ-nel.»
25 Kare teenn, ngonne ke to dere nayn
ndɔɔ̂. Kake naw ń-tel a ń-nayn ngɔsi ke
key a noo kɔru ne-kem ke kɔru pa.
26 Ń-bbar mare nje-kula ń-duje tar dɔ
neje te ke aw toje.
27 Nje-kula le pa are na: « Ngokɔin tel
a bɔije tɔl ngonn mange ke eme, mbata
ń-tel ke rɔ ke maji.»
28 Wungu ɔen are ń-mbete ta kande key.
Bɔeje tee ngaa duje nya kare ta nande key.

29 A nila bɔeje te na: « Oo, m-dda sei
kula bbal banya ngaa, m-mbete tai ndɔ
kara ang. Ngonn benya be kara arem
m-dda ne ne-kusa m-bbar ne nje-buwa-
kuraje lem ndɔ kara ang.
30 A ngonni neenn ke tuju ne-kinga lei
tɔyn dɔ dene nje-kayaje te le a ddee a, e-
tɔl ngonn mange ke eme are wa!»
31 Bɔeje pa are na: « Ngonnum, ei, ee
rɔm te neenn ke ndɔ tɔyn, are neje lem
tɔyn to neje lei.
32 Are to maji ta dda rɔ-nel, mba
ngokɔin neenn oy bba ndol. Ń-nayn bba
dingae.»

16

Nje-kula ke to gate gate ang

1 Jeju pa are nje-njaje goe te bbay na:
« Mare dew ke inga ne nya ee ke mare
*nje-ngem-ne laa. Dewje paje are dew le
na *nje-ngem-ne le aw tuju neje laa.
2 Ń-bbar *nje-ngem-ne le ngaa ń-pa
nare na: Tar ddi a maw moo dɔi teenn
wa? E-tura go neje ke aw ngem le are
moo, mba a kase ngem ne lem ang ngaa.
3 *Nje-ngem-ne le pa mee te na: Ebbe-
mje a ta kɔrum ta neje te laa neenn, ddi
a ma dda wa? Minga singa ta ndɔɔ ang
ngaa ne-kɔy to rɔ-kul lem nya.
4 M-gere ne ke ma dda, kare bbo ń-
tubbam ta neje te laa a, mare dewje
taamje ke key lede.
5 Nare ń-bbar dewje kara kara tɔyn ke
bbange le ebbeeje to dɔde te ngaa ń-pa
nare dew ke dɔngɔr na: Baann a a tel ne
kare ebbemje wa?
6 Nilae te na: Ma tel ke ubbu ku te ke bo
dɔdɔku. Ngaa *nje-ngem-ne le pa are na:
E-taa maketuru bbange bbo ta isi nangê
ke tɔke e-dda kɔre to dɔmi.
7 Ń-pa nare mare bbay na: A ei, baann
a a tel ne waa? Nilae te na: Ma tel ke waa
bbɔl dɔdɔku. Ngaa ń-pa nare na: E-taa
maketuru bbange lei bbo ta e-dda to kɔre
dɔjijoo.
8 Ebbe nje-ngem-neje ke to gate gate ang
le ɔsu gaje, mba *nje-ngem-ne le dda ne
ke kem-kare. Mbata dewje ke bbasine
ddaje ne ke kem-kare ddew te le ngann
maredeje uta ngann lo-kareje le Lubba ke
eeje me lo-kare te.»

Dew a kase dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang

9 « A ema, m-pa marese: Uwaje buwa-
kura ke dewje ke nare bukuru, mba kare
ndɔ ke nare le goto jise te a, ń-taase ke
key ke a to ke ndɔ ke ndɔ.
10 Dew ke dda ne ke ten ke dɔgɔle, dda
ne ke bo ke dɔgɔle tɔ ngaa dew ke to gate
gate ddew ne te ke ten ang, to gate gate
ddew ne te ke bo ang tɔ.
11 Bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ke nare
bukuru ang a, na a kinya ne-kinga ke
tɔkɔrɔ jise te wa?
12 Ngaa bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ang ke
ne-kinga ke to le dew a, na a karese ne ke
to lese wa?
13 Nje-kula kara ase dda kula kɔ dewje
te joo ang, mba na mbete mare kara a na
ndiki mare kara, wase na kunn rɔe kare
mare kara a na dabbe mare ke kara. Aseje
ta dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem
ang.»

Jeju are mare ndejeje dang dang

14 *Parijiyenje ke ndikije nare nya ooje
tarjeenn le tɔyn a aw kokoje Jeju.
15 Jeju pa arede na: « Esese aw ddaje
rɔse to dewje ke gate gate kem dewje te.
A Lubba gere mese, mba ne ke dewje ooje
bo kemde te, to ne ke maji ang nya kem
Lubba te.
16 *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje
mber-tar le Lubba toje ndereng ndɔ te le
Jan. Unn kute ndɔe teenn daw ń-pa tar
*Kɔń-bbe le Lubba to Tar ke Maji dare
dewje, a na na kara aw dda singa mba
kande ke te.
17 To ngeng ang ta kare dara ke nange
ndayje, a to ngeng nya kare mbita gɔl
maketuru *ndu kara oso nangê.
18 Dew ke tubbae dene laa a taa mare,
dda lo-to-majang ngaa dew ke taa dene ke
ngaweje tubbae dda lo-to-majang tɔ.»

Tar le nje-ne-kinga de ke nje-ndoo Lajar

19 Jeju pa bbay na: « Mare dew ke to
nje-ne-kinga ngaa aw ula kubbu nare ee
teenn. Ndɔ kara kara tɔyn dingaw le aw
usa ne ke dɔ-bo.

20 Mare nje-ndoo ke rɔe to do jamani
jamani, ria na Lajar to ta-ddew-key te le
nje-ne-kinga le.
21 Ń-ndiki ta kusa buru ne-kusaje ke aw
gaynje kɔ tabele te le nje-ne-kinga le, a
dɔe te bbay bisije ddeeje aw tɔɔnnje doje
laa.
22 Nje-ndoo le oy ngaa anjije unaeje
awje saa dɔ ji Abaraham te. Nje-ne-kinga
le oy tɔ ngaa ń-dubbe.
23 Kem-to-ndoo aw ddae lo te le nje-yoje
ngaa nunn keme a noo Abaraham ddew
ew ngaa noo Lajar ar dɔ ji Abaraham te.
24 Nuru eki na: Bɔy Abaraham, oo kem-
to-ndoo lem! Ula Lajar are ula ndɔń-jia
maann te ila ndɔm te are wul, mba kem-
to-ndoo aw ddam kem puru te neenn.
25 Abaraham ilae te na: Ngonnum ole
mei to inga neje ke maji ndɔ kisi ke tebbe
te lei, a Lajar inga wungu ndɔ kisi ke
tebbe te laa. Bbasine Lubba bɔru maannń-
nɔ keme te lo te neenn, a ei, kem-to-ndoo
aw ddai.
26 Dɔe teenn tɔyn, mare tɔku buwa to
horoje te ke esese, mba kare dewje ke
ndikije ta kinje neenn kaw er ke rɔse te
a aseje ta kaw ang ddem, ta kare dew ase
kin rɔse te nu ddee er ke rɔje te ang ddem.
27 Nje-ne-kinga le na: Yeenn a m-duji
bɔy, kare ula Lajar key le bɔmje,
28 mba mee ke ngakɔmje ke dingaw mi.
Maji kare naw ń-ndejede nare ń-ddeeje lo
kem-to-ndoo te neenn ang ngaa.
29 Abaraham ila te na: *Ndu le Moyije
ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba to
horode te. Maji kare dooje tar lede!
30 Ngaa nje-ne-kinga le pa na: Baann
ang bɔy Abaraham, a bbo dew in horo
nje-yoje te aw rɔde te a, da turuje ddew
lede.
31 Ngaa Abaraham le pa are na: Bbo
dooje tar *ndu le Moyije ke tar le nje-
kilaje mber-tar le Lubba ang, a le mare
dew in horo nje-yoje te kara da kooje tar
laa ang tɔ.»

17

Ne ke a dda kare dew oso

1 Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Ne
ke a dda kare dew oso me *majang te a to
ke ndɔ tɔyn, a kem-to-ndoo a dda dew ke
a dda kare mare dewje osoje me *majang
te.
2 Ta tɔ ne ke ɔy gɔse te kilae me ba te
maji nya uta kare ń-dda nare ngonn kara
horo ngann mareje te oso me *majang te.
3 Aaje rɔse! Toke ngokɔin dda *majang
a, e-ndange a bbo ń-turu ddew laa a ɔru
tar dɔe te.
4 A bbo me ndɔ te ke kara baa njaa ń-
dda sei *majang gɔl siri ngaa ń-tel rɔi te
gɔl siri tɔ ta pa kari na: M-turu ddew lem
a, ɔru tar dɔe te.»

Tar koo-me-te

5 Nje-kayń-kulaje paje are *Ebbe-dewje
na: « E-dda are koo-me-te leje bo.»
6 Ngaa *Ebbe-dewje le pa na: « Bbo koo-
me-te lese to ngaji toke mare le kande
mutarde ke ten, a bbo e-paje areje kake
neenn na: Ɔru ke ngirai bbo aw e-maa
rɔi bâ a, na koo tase.

Gusu-tar dɔ nje-kula te ke kari baa

7 Dew ke dda horose te, bbo ee ke nje-
kula ke aw ndɔô wase aw ngem ne-kuulje
a kare te ke nin mû ń-tel a, a pa kare nje-
kula laa na: E-ddee isi ta ne-kusa te kem
naa te neenn wa?
8 Baann ang, na pa kare nje-kula laa
na: E-dda ne-kusa ke lo kul te arem, ula
kubbu ke maji bbo e-dda sem ndereng
arem musa ne ke may ne bba ta goe te
a usa ne ke ay ne.
9 Na tel kare wooyo nje-kula le wɔju dɔ
kula ke ń-dda ke turu ndue wa?
10 Esese, ddew kara baa, toke e-ddaje ne
tɔyn turu ndu te ke darese a e-paje na: N-
toje to nje-kulaje ke kari baa, ń-dda ne ke
to tar leje ta dda.»

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ dewje te dɔku

11 Kaw le Jeju ke Jurusalam a, ń-nday
horo nange te ke Samari ke Galile.
12 Naw nande me mare bbe te a, nje-
banjije dɔku ddeeje ke rɔe te
13 ngaa areje ddew ew, ń-paje tar ke
taar na: « Jeju, Nje-ne-tɔju, oo kem-to-
ndoo leje!»
14 Jeju oode a pa arede na: « Aw tɔjuje
rɔse nje-poloje Lubba.» Ngaa, kake daw
dawje a rɔde tel ddee maji.
15 Mare kara horode te oo to rɔe ddee
maji a uru tel ngaa ɔsu gaji Lubba ke taar.

16 Noso nangê, ń-debbe keme nangê nɔ
gɔl Jeju te ngaa nare wooyo. Ń-to dew ke
Samari.
17 Jeju pa na: « Nje-banjije ke dɔku tɔyn
a rɔde ddee maji ang wa? Dede ke jikara
deeje dda wa?
18 Bbaye njaa to nje-mba neenn a tel
ddee ngaa piti Lubba wa?»
19 Goe te a ń-pa nare na: « In taar, aw
lo lei, koo-me-te lei aji mban!»

*Ne-tɔju wɔju dɔ *Kɔń-bbe le Lubba*

20 *Parijiyenje dujuje Jeju mba gere
kare ke *Kɔń-bbe le Lubba a ddee ne a,
nilade te na: « *Kɔń-bbe le Lubba a ddee
toke mare le ne ke kem dew a koo ang.
21 Dewje a paje na: Ooje nee neenn,
wase nee yoonn ang: Mba ooje, *Kɔń-bbe
le Lubba ee horose te.»
22 Ngaa Jeju pa are nje-njaje goe te na:
« Dɔ ndɔje te ke aw ddee, a kisije ke bbo
mba koo mare ndɔ kara horo ndɔje te le
Ngonn le dew a, a kooje ndɔ le ang.
23 Da pa karese na: Nee neenn, nee
yoonn. Awje loe te ang ddem aynje ngɔru
ke loe te ang ddem.
24 Ddew kara baa toke ndi ke teel ngaa
ndoko kɔyn dara te ke kara uru er kara.
Ndɔ tel le Ngonn le dew a to toke baann
tɔ.
25 A dɔngɔr kete maji kare noo ndoo nya
ngaa dewje ke bbasine mbeteje bba.
26 Ne ke tee dɔ ndɔ te le Nowe a tee
ddew kara baa dɔ ndɔ te le Ngonn le dew.
27 Dewje aw usaje, aw ayje, aw taaje
naa, aw areje naa dene ndereng ndɔ te
ke Nowe ande me tɔku to te ngaa maann
ndi ke bo ddee tɔlde tɔyn.
28 Ndɔ tel le Ngonn le dew a to ddew
kara baa ke ne ke to dɔ ndɔ te le Lote.
Dewje aw usaje, aw ayje, aw ndokoje ne,
aw labbeje ne, aw dubbuje ne, aw ddaje
keyje.
29 A ndɔ te ke Lote unda lo tee me bbe te
ke Sɔdɔm ke ddang a, puru in darâ gayn
nangê toke mare le kɔju* ngaa tɔlde tɔyn.
*
30 Neenn a to ddew kara baa ndɔ te ke
Ngonn le dew a tɔju rɔe ke ddaka.
31 Dɔ ndɔe teenn, dew ke a kisi dɔ key
te ngaa neje laa to me key te a ddisi mba
koto ang. Dew ke ee me ndɔɔ te, a tel kaw
bbe ang.
32 Oleje mese dɔ dene te le Lote.
33 Dew ke a sange ddew ta ngem tebbe
laa a tebbe laa a goto. A dew ke tebbe laa
a nayn a tel kinga tebbe laa.
34 M-pa marese, me tile teenn bbo dewje
joo toje dɔ tira te kara baa a, da kunn
mare kara a da kinya ye ke kara.
35 Deneje joo ke aw uruje ne birî naa te,
da kunn mare kara a da kinya ye ke kara.
36 Dingawje joo ke eeje me ndɔɔ te, da
kunn mare kara a da kinya ye ke kara. †
37 Nje-njaje goe te paje are na: « *Ebbe-
dewje, lo ke dda bba nejeenn a to ke te
wa?» Jeju ilade te na: « Lo ke ninn to ke
te a malje a mbɔnje naa loe te.»

18

Gusu-tar dɔ nje-gange sariya ke to gate gate ang

1 Jeju pa mare gusu-tar are nje-njaje goe
te ta tɔju to to maji nya ta duju Lubba ke
ndɔje tɔyn, ke rɔ nya ang.
2 Ń-pa na: « Nje-gange-sariya ke bbel
Lubba ang ddem, oo dewje to ne ang
keme te ddem ee mare tɔku bbe te.
3 Mare dene-ndubba ee me bbe teenn
tɔ. Dene-ndubba le ddee rɔe te gɔl banya
pa are na: E-gange sariya dɔ nje-baan te
lem arem.
4 Lew baa njaa, ń-mbete. A goe te a neje
mee te na: Tɔkɔrɔ njaa, m-bbel Lubba ang
ngaa moo dewje to ne ang kem te.
5 A mba dene-ndubba neenn ɔru urum
nya, ma gange sariya laa kare ta ndɔ ke
guku a ń-tel ń-ddee ń-jɔkum ang ngaa.»
6 *Ebbe-dewje ila te na: « Ooje tar pa le
nje-gange sariya ke gate gate ang le.
7 Yeenn a Lubba a gange sariya le dewje
laa ke ń-mberede, ke aw nɔje nɔ gɔle te til
ke kare ang wa? Ngaa na ngebbe nya bba
na kumade wa?
8 M-pa marese, na gange sariya lede ke
ngɔru baa. A ndɔ ke Ngonn le dew a tel
dɔ nange te a, na kinga dewje ke undaje
mede dɔ Lubba te njaa wa?»

* **17:29 17.29** Ke tar endar nda daw ń-bbar na soufre. dɔngɔr ke jide a goto me mareje te.

† **17:36 17.36** Tar ke to me mare maketuruje te ke ń-dda

Gusu-tar dɔ mare Parijiyen te ke gusu-tar dɔ nje-taa nare-lambo te

9 Jeju pa gusu-tar neenn bbay mba dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a ooje kese dewje maji ang.
10 Ń-pa na: « Dewje joo awje key-polo-Lubba te ta duju Lubba. Mare kara to Parijiyen a ye ke kara to nje-taa nare-lambo.
11 Parijiyen le ar taar ngaa duju Lubba wɔju dɔe njaa na: Lubba, mari wooyo mba m-to toke kese dewje ang. Keseje toje to nje-bbokoje, nje-ne-ddaje ke gate gate ang, nje-ddaje lo-to-majang wase m-to toke nje-taa nare-lambo neenn ang.
12 Maw m-mbete ne-kusa gɔl joo, me ndɔje te ke siri, mare *ne-polo Lubba ddew neje te tɔyn ke minga.
13 A nje-taa nare-lambo le ar ddew ew eje gusu kaa lo ke darâ pin a, unda kare na: Lubba, are mei oso pɔn dɔm te, ema nje-ne-dda ke maji ang.
14 M-pa marese, nje-taa nare-lambo le tel to dew ke gate gate kem Lubba te ngaa tel key laa, a Parijiyen le tel to dew ke gate gate ang. Mba dew ke ndiki koo rɔe bo a Lubba a dda kare ń-ddee ten baa ngaa dew ke oo rɔe ten baa a Lubba a dda kare ń-ddee bo.»

Ngannje ke ngaji ddee rɔ Jeju te

15 Ngann ngutayje njaa kara dewje aw ddeeje kede rɔ Jeju te ta kare nɔrude. A nje-njaje goe te ooje baann a aw ndange-jede.
16 Jeju are ń-bbar ngannje le ngaa pa na: « Inyaje ngannje ke ngaji areje ddeeje rɔm te bbo ɔkujede ddew ang, mba *Kɔń-bbe le Lubba to mba dewje ke toke lede neenn.
17 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, dew ke taa *Kɔń-bbe le Lubba toke ngonn kase ang a, a kande me te ang.»

Mare nje-ne-kinga duju tar Jeju

18 Mare tɔku-mbay duju Jeju na: « Nje-ne-tɔju ke maji, ddi a ma dda bba ma kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
19 Jeju pa are na: « Mba ddi bba e-bbarem ne to dew ke maji wa? Dew ke maji goto, se Lubba kara baa.
20 E-gere *ndu ke na: E-dda lo-to-majang ang, e-tɔl dew ang, e-bboko ang, e-pa tar ngem dɔ dew te ang, e-bbel bɔije ke kɔinje.»
21 Mbay le pa na: « M-ngem *ndujeenn tɔyn ke kasem baa.»
22 Goe te ke Jeju oo tar laa a pa are na: « Mare ne kara dui bbay. E-labbe ne tɔyn ke inga bbo e-kayn nare dangeteje a, a kinga ne nya me dara te. Ngaa e-ddee unn gom.»
23 Kake tɔku-mbay le oo tar neenn le a, rɔe nele ang mba ninga ne nya.
24 Jeju ooe a pa na: « To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me *Bbe-kɔn te le Lubba.
25 Mba kande le jambal buwa libbi te to ne ke ngeng ang uta kande le nje-ne-kinga me *Kɔń-bbe te le Lubba.»
26 Nje ke aw ooje tar laa le paje na: « Bbo baann a na bba a kase kinga kaji wa?»
27 Jeju ila te na: « Ne ke nya dewje nya Lubba ang.»
28 Piyar pa na: « Oo, jinya neje leje ngaa junn goi.»
29 Jeju pa na: « Tar ke tɔkɔrɔ, m-pa marese, dew ke inya key, ke dene, ke ngakɔenje, ke kɔenje ke bɔeje wase nganne mbata *Kɔń-bbe le Lubba,
30 na kinga ne nya me ndɔje te neenn ddem ngaa na kinga tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ dɔ ndɔ te ke guku ddem.»

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa me buwa yo te

31 Jeju bbar *nje-kayń-kulaje laa ke dɔku gire joo ke rɔe te ngaa ń-pa narede na: « Ooje, jawje ke Jurusalam ngaa neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ddaje me Maketurute wɔju dɔ Ngonn le dew a ddee ne ke tɔkɔrɔ.
32 Mba da kilae me ji dewje te ke mbeteje Lubba, dewje a kɔjeje koko ne, da ddae maji ang, da tibbi nweren dɔe te.
33 Da tundae ke ndey ngaa da tɔle. Ndɔ muta goe te a na kin me buwa yo te.»
34 Nje-kayń-kulaje le gereje ne me tar teenn kara ang. Kande tarjeenn le iya rɔe ke de. Ń-gereje ne ke Jeju a ta pa le ang.

Jeju are nje-kem-tɔ ke Jeriko oo lo

35 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jeriko a, mare
nje-kem-tɔ isi mbɔr ddew te aw kɔy ne.
36 Noo ndu dewje ke banya ke aw
ndayje a ń-duju ta gere gele.
37 Ń-pa dare na Jeju ke Najarete a aw
nday.
38 Ngaa nje-kem-tɔ le pa ke taar na: «
Jeju, Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo
lem!»
39 Dewje ke aw njaje kete aw ndangeje
kare ta new rɔe, a ń-pa ke tar nya bbay
na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo
lem!»
40 Jeju ar lo kara ngaa unn ndue kare
ń-ddee saa ngaa, toke ń-ddee saa ngɔsi a,
Jeju duje na:
41 « Ddi a e-ndiki ta kare m-dda sei wa?»
Nilae te na: « Ebbemje, arem m-tel moo
lo!»
42 Ngaa Jeju pa are na: « E-tel oo lo, koo-
me-te lei aji!»
43 Kare teenn njaa ń-tel noo lo ngaa
nunn go Jeju naw nɔsu ne gaji Lubba.
Dewje tɔyn ke ooje neenn le pitije Lubba.

19

Jase aw sange ddew ta koo Jeju

1 Jeju ande me bbe te ke Jeriko ngaa aw
riya me bbe le.
2 Mare dingaw ria na Jase. Ń-to nje-kɔn
dɔ nje-taaje nare-lambo ngaa ń-to nje-ne-
kinga nee me bbe teenn,
3 naw ń-sange ddew ta koo se Jeju to
dew ke baann wa? A ninga ddew ta kooe
ang, wɔju dɔ dewje ke banya, mba ń-to
dew-gɔju.
4 Nayn ngɔru kete ngaa naal kake ke ria
na sikɔmɔr ta koo Jeju le, mba Jeju a ta
nday lo teenn.
5 Toke Jeju tee lo teenn le a, aa lo ke taar
ngaa pa are na: « Jase e-ddisi ke tɔke, mba
to maji kare misi me key te lei bbokone.»
6 Jase ddisi ke tɔke ngaa taa Jeju ke rɔ-
nel.
7 Dewje tɔyn ooje baann a, ń-nyuruje
ngaa ń-paje na: « Naw nisi me key te le
nje-ne-dda ke maji ang.»
8 A Jase ar nɔ *Ebbe-dewje te pa are na:
« Oo, Ebbemje, ma kayn ne-kingaje lem
danna kare nje-ndooje, a bbo m-dda ne
ke mare dew ddew mare ne te ke dɔgɔle
ang a, ma tel ke ne le kare ase gɔl sɔ.»
9 Jeju pa are na: « Bbokone Lubba aji
dewje ke key neenn, mba Jase to ngonn le
Abaraham tɔ.
10 Mbata Ngonn le dew ddee ta sange
dew, ta kaji dew ke nayn.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke muta

11 Toke dewje ke banya aw ooje tar le
Jeju le a, ń-pa mare gusu-tar, mba nee
ngɔsi ke Jurusalam ngaa dewje aw ejeje
to *Bbe-kɔn le Lubba a ta ddee bbasine
baa.
12 Yeenn a ń-pa na: « Mare dew ke nje
ke gele te to dewje ke bo, a ta kaw ke mare
bbe te ke ew mba kare dula tɔku-mbay
dɔe te bba ta tel.
13 Ń-bbar mare nje-kulaje laa dɔku
narede *kande-nare dɔku ngaa ń-pa
narede na: E-ddaje nare neenn are uju
mare ndereng ndɔ tel lem.
14 A dewje ke bbe laa ndikeje ang ngaa
dulaje mare dewje goe te kare paje na: N-
ndiki ta kare ne neenn nɔn dɔje ang.
15 Toke dula tɔku-mbay le dɔe te a, ń-tel
bbê. Nare ń-bbar nje-kulaje laa ke narede
nare le ke rɔe te mba gere baann a dede
kara kara tɔyn dingaje dɔ mare te wa?
16 Nje-kula ke dɔngɔr ddee ngaa pa
na: Ebbemje *kande-nare lei le uju mare
dɔku.
17 Ebbeeje pa are na: Maji, nje-kula ke
maji! Mundai to *ngonn tɔku-mbay dɔ
ngann bbeje te dɔku, mba e-to gate gate
ddew ne te ke ten.
18 Joo le nje-kula le ddee ngaa pa na:
Ebbemje *kande-nare lei uju mare mi.
19 Ebbeeje pa are na: Ei kara mundai dɔ
ngann bbeje te mi tɔ.
20 Mare ddee ngaa pa na: Ebbemje
*kande-nare lei le a neenn, m-tɔ ke ta-
kubbu bba m-ngem.
21 M-bbeli nya mba e-to dew ke ngeng.
Ne ke ila ang kara unn ddem, ne ke e-
dubbu ang kara uja ddem.
22 Ebbeeje le pa are na: Nje-kula ke maji
ang, ma gange sariya dɔi te ddew tar te
ke tai te. E-gere to m-to dew ke ngeng.
Ne ke mila ang kara munn ddem, ne ke
m-dubbu ang kara muja ddem.

23 Yeenn a mbata ddi bba ila nare lem
lo-ngem-nare te, ta bbo m-tel a minga
ribba dɔe te ang wa?
24 Goe te a ñ-pa nare dewje ke areje
lo teenn na: E-taaje *kande-nare le jia te
areje ne ke ninga *kande-nare dɔku.
25 Dewje le paje na: Mbay, ne ninga
*kande-nare dɔku mban.
26 Mbay le pa na: M-pa marese, dew ke
ee ke ne a, da kare mare dɔe te, a dew ke
ee ke ne ang, ne ke ngaji ke ninga kara da
kɔru jia te.
27 A nje-baanji lem ke ndikije ta kare
mɔn dɔde ang le, e-ddeeje ke de bbo ujaje
gɔbbude keem te neenn.»
28 Go tar te ke Jeju pa baann a, noso
kete nɔ dewje te ke banya naw er ke
Jurusalam.

Kaw le Jeju ke bbe te ke Jurusalam

29 Toke Jeju tee ngɔsi ke bbe ke Betepaje
ke Betani, er ke dɔ ddingiri te ke daw
ñ-bbar na ddingiri Olibiyeje a, nula nje-
njaje goe te joo,
30 ñ-pa na: « Awje bbe te ke nɔse te.
Toke andeje me bbe te le a, a kingaje mare
ngonn kororo ke dew kara isi dɔe te ang
bbay ke ñ-tɔe. E-tuteje e-ddeeje saa.
31 Bbo dew dujuse na: Mbata ddi bba e-
tuteje wa? A e-paje na: Ebbejeje ndike.»
32 Nje ke Jeju ulade le awje ngaa ingaje
neje le ddew kara baa toke ñ-pa narede.
33 Kake daw ñ-tutuje ngonn kororo le a,
nje-kororoje le paje arede na: « Mbata ddi
bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»
34 Dilaje te na: « *Ebbe-dewje ndike.»
35 Ñ-ddeeje ke ngonn kororo le dare
Jeju. Dunguje kubbuje lede dɔ kororo te
le ngaa dare Jeju aale.
36 Ngonn kororo le aw nja ke Jeju a
dewje aw najije kubbuje lede dɔ ddew te
njal njal.
37 Ñ-ddee ngɔsi ke Jurusalam ke ddew
ke ta ddisi ne dɔ ddingiri Olibiyeje ke
nangê a, rɔ nje-njaje goe te tɔyn ke banya
nelde ngaa daw pitije Lubba ke taar wɔju
dɔ ne-mɔrije tɔyn ke dooje.
38 Ñ-paje na: « *Ebbe-dewje bbar Tar ke
Maji dɔ tɔku-mbay te ke ddee ke ria! Me-
wul-lɔm to me dara te, ke piti to loje te ke
taar uta tɔyn!»
39 Mare *Parijiyenje ke eeje horo dewje
te ke banya paje are Jeju na: « Nje-ne-tɔju,
e-ndange nje-njaje goi te are dutuje tade.»
40 Nila te na: « M-pa marese, bbo dutuje
tade a erje a kuruje eki.»

Jeju nɔ mba Jurusalam

41 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jurusalam
ngaa oo bbe le a nɔ mba bbe le,
42 ngaa ñ-pa na: « Jurusalam bbo to, ei
njaa kara e-gere ne ke a kari *me-wul-lɔm
me ndɔ te neenn a! A bbasine ne le iya
rɔe are oo ang.
43 Me ndɔje te ke aw ddee guku a, nje-
baanji lei a kila ndoko guku ne dɔi, da kiri
dɔi ngaa da korei ke yoo ke ne.
44 Da guri rum, ei ke dewje lei ngaa da
kinya er ke dunda dɔ mare te ang, mba
e-gere go kare ke Lubba ddee ta la ne sei
ang.»

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

45 Jeju ande key-polo-Lubba te ngaa aw
tubba nje-ne-labbeje,
46 ngaa ñ-pa narede na: « Lubba pa me
Maketurute laa na: Key lem a to key duju
Lubba. A esese ddaje key le to lo kiya-rɔ
le nje-bbokoje.»
47 Naw ñ-tɔju ne ke ndɔ tɔyn me *key-
polo-Lubba te le. Ngaa tɔku nje-poloje
Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu ke tɔku
dewje aw sangeje ddew ta tɔle.
48 A ñ-gereje ne ke ta dda bba ta tɔle ne
ang, mba dewje tɔyn aw ooje tar laa nya.

20

*Tɔku dewje le *Jiipije maynje tar ke Jeju*

1 Mare ndɔ kara horo ndɔeje teenn, Jeju
aw tɔju ne dewje ke banya me key-polo-
Lubba te ddem, aw ila mber-Tar ke Maji
ddem. Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-
kɔruje gel-ndu, ke tɔku dewje le *Jiipije
undaje lo teeje.
2 Ñ-paje dare na: « Ddew ddi te bba aw
e-dda ne ne neenn wa, wase na njaa gate
a ari ddew wa?»
3 Ñ-tel ke tar narede na: « Ema kara ma
dujuse tar tɔ:
4 E-paje aremje moo, na a ula Jan are
dda batem dewje wa? Lubba wase dewje
wa?»

5 A ń-paje tar neenn horode te na: « Bbo
jilaje te na: Lubba a a ulae a, na pa na:
Mbata ddi bba e-ndikije te saa ang wa?
6 Bbo ń-paje na: Dewje a, dewje tɔyn
a tilaje ke er tɔlje, mbata dooje to Jan to
nje-kila mber-tar le Lubba.»
7 Yeenn a dilaje te na ń-gereje lo ke
batem le in te ang.
8 Jeju pa are de na: « Ema kara ma bbar
ri dew ke arem ddew ta dda ne nejeenn
le karese ang tɔ.»

*Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ nduu*te.* *

9 Goe te a nunn kutu pa gusu-tar neenn
kare dewje na: « Mare dew uwa ndɔɔ
nduu † ninya kula ndɔɔ le ji nje-ddaje
kula ndɔɔ *nduu te a nɔtu naw mare bbe
te ta dda ndɔ banya.
10 Nayn kuja kande-ko ase a, nje-ndɔɔ le
ula mare nje-kula laa rɔ nje-ddaje kula me
ndɔɔ *nduu* te le kare dulaje ke kande-
nduu le dareje. ‡ Nje-ddaje kula me ndɔɔ
*nduuje te uwaje nje-kula le tundaeje
ngaa tubbaeje are ń-tel jia baa.
11 Ń-tel nula mare nje-kula ke dang
bbay a, duwaeje ń-tundaeje, ń-tajeje ngaa
ń-tubbaeje dare ń-tel jia baa.
12 Gɔl muta laa, ń-tel nula mare nje-kula
bbay a dareje do ngaa ń-tubbaeje.
13 Nje-ndɔɔ le pa na: Ma dda to ddi a
neenn wa? Ma kula ngonnum ke m-ndike
nya, a du ang, da bbeleje.
14 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ
nduu te le ooeje a ń-paje na: Ne a ń-to
nje-kuwa ne-ndubba, areje ń-tɔleje mba
kare ta ne-ndubba le tel to leje. §
15 Ń-teeje saa ke ddang me ndɔɔ te le
ngaa ń-tɔleje. Ddi ngaa nje-ndɔɔ *nduu*
le a dda ke de bbasine ngaa neenn wa? *
16 Na ddee tɔl nje-ddaje kula me ndɔɔ
nduu te le ngaa na kare ndɔɔ *nduu le
mare dewje ke dang.» † Kake dewje ke
banya ooje tar le a, ń-paje na: « Maji kare
neenn to toke baann ang!»
17 Jeju ɔru keme aade a pa na: « Tar ke
Lubba dda me Maketurute na: Er ke nje-
kɔsuje key mbeteje. Er le tel ddee to singa
gɔl key ke dungu nangê. Gel tar neenn na
ddi wa?
18 Dew ke oso dɔ er te le a singa rɔe a
guru ngaa dew ke er le oso dɔe te a, er le
a nyaren dew le.»
19 Kare teenn njaa tɔku nje-poloje
Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu aw sangeje
ddew ta kuwaeje a ne kara, ń-bbelje kem
dewje. Ń-gereje to Jeju pa gusu-tar le wɔju
dɔde.

*Tar kuka *lambo ke Sejar*

20 Nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-
ndu undaje kemde dɔ Jeju te ngaa, dulaje
dewje ke nje-gusuje ke ddaje rɔde to
dewje ke maji. Dewje le awje mba kingaje
Tar ke Maji ang ta Jeju te bba ta kuwaeje
kinyaeje ji nje-gange sariyaje ke nje-kɔń-
bbe te.
21 Dewje le dujeje tar neenn na: « Nje-
ne-tɔju, ń-gere to tar pa lei ke ne-tɔju lei
to ke dɔgɔle ngaa ɔru kem dew ang. Aw
tɔju ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔrɔ.
22 Ndu areje ddew kare juka *lambo ke
Sejar wase ndu mbete wa?»
23 Jeju gere gusu lede a ilade te na: «
E-tɔjumje mare *kande-nare kara.
24 Endaji dɔ dew ke dunda ke ne ke ń-
dda nare te neenn to le na wa?» Ń-paje
na: « To le Sejar.»
25 Yeenn a ń-tel ń-pa narede na: « Areje
Sejar ne ke to le Sejar, areje Lubba ne ke
to le Lubba.»
26 Horo tarje te tɔyn ke Jeju pa kem
dewje teenn, nje-gusuje le ingaje mare ne
mba kunda ne tar dɔe te ang. Dutuje tade
mba tar ke ń-tel ne uta dɔde.

Tar kin le nje-yoje

27 *Sadusiyenje ddeeje rɔ Jeju te.
*Sadusiyenje toje dewje ke ooje mede te
to kin le nje-yoje goto. Ń-dujeje tar neenn
na:
28 « Nje-ne-tɔju, oo Moyije dda me
maketuru te na: Toke dew taa dene ngaa
ee ke ngonn ang a oy a, maji kara ngokɔen

* **20:8 20.8** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:9 20.9** Oo 13.6 ke tar ke gele te. ‡ **20:10 20.10** Oo 13.6 ke tar ke gele te. § **20:14 20.14** Oo 13.6 ke tar ke gele te. * **20:15 20.15** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:16 20.16** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

ta dene-ndubba laa uju ne ngannje ture te.
29 Ngakɔnaa eeje siri. Ne ke dɔngɔr ń-
taa dene ngaa nuju saa ngonn ang a noy.
30 Ne ke ń-tee go ngokɔen te ke dɔngɔr
ń-taa dene-ndubba le, nuju saa ngonn ang
a noy.
31 Muta lede taa dene-ndubba le a toke
baann tɔ. Dede siri keme njaa ń-taaje
dene-ndubba le a dujuje ang a doyje.
32 Gode te a, dene-ndubba le oy tɔ.
33 Ndɔ kin le nje-yoje a na gate horo nje-
me-kɔnje teenn ngaa a to nje-dene le wa?
Mba dede siri keme ń-taaje dene le go naa
te.»
34 Jeju ilade te na: « Dewje ke dɔ ndɔje
te neenn aw taaje dene ke aw taaje ngaw,
35 a dewje ke Lubba oo to daseje ta kin
me buwa yo te ngaa da kisije ke tebbe dɔ
ndɔje te ke aw ddee, da taaje dene ang
wase da taaje ngaw ang.
36 Da koyje ndɔ kara ang ngaa, mba da
kaseje naa ke anjije ngaa da toje to ngann
le Lubba, de nje-kinje horo nje-yoje te le.
37 Moyije pa tar kin le nje-yoje ndɔ te
ke noo ne tar ke in me ber-kam te. Ń-
bbar *Ebbe-dewje to Lubba le Abaraham,
Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo.
38 Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, a
ń-to Lubba le dewje ke isije kem baa, mba
keme te dewje tɔyn isije kem baa.»
39 Mare *nje-kɔruje gel-ndu ilaje te na:
« Nje-ne-tɔju, e-pa tar maji nya.»
40 Yeenn a mal dujeje tar ddade ang
ngaa.

Kiriste to ngonn le Dabbiti wa?

41 Jeju pa arede na: « Ddew ddi ta a
kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti
wa?
42 Dabbiti njaa pa me Maketurute le
*Sɔme na: *Ebbe-dewje pa are Ebbemje
na: Isi dɔ ji kɔlem te
43 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-
baanji lei telje to lo kungu gɔli.
44 A bbo Dabbiti bbar Kiriste *Ebbe-
dewje a na to ngonne toke baann wa?»

*Jeju ndange *nje-kɔruje gel-ndu*

45 Dewje ke banya aw ooje tar le Jeju a,
Jeju pa are nje-njaje goe te na:
46 « Aaje rɔse rɔ *nje-kɔruje gel-ndu te,
mba ń-ndikije ta kula kubbu ke ngal bba
ta nja ne. Ń-ndikije kare dewje ddade
lapiya nata. Ń-ndikije ne-kisije ke to kete
me key-mbɔń-naa te le *Jiipije ke ne-kisije
ke dunda ta ne-kusa te kete.
47 Ń-taaje ne-kinga le dene-ndubbaje
tɔyn, ń-dujuje Lubba dare kure ew, mba
kem dewje. Sariya ke Lubba a gange dɔde
te a ngeng kuta sariya le kese dewje.»

21

Ne-kare-baa le dene-ndubba

1 Jeju unn keme a oo nje-ne-kingaje ke
aw ilaje *ne-kare-baa lede me ka te me
key-polo-Lubba te.
2 Noo mare dene-ndubba ke to nje-ndoo
ke aw ila ngann *kand-nare joo me ka te
le tɔ.
3 Ń-pa na: « M-pa marese, ke tɔkɔrɔ,
dene nje-ndoo neenn ila nare uta kese
dewje tɔyn,
4 mba ne ke dooje ne ta dda ne ang a
dede tɔyn dilaje me ka te. A ne nila ne ke
to ngeng saa nya. Bbay ne ke to ta kare
ń-ngem ne rɔe a nila.»

Jeju pa tar dɔ key-polo-Lubba te ke da guru

5 Mare dewje aw paje tar na: « Ooje key-
polo-Lubba ke dɔsu ke erje ke kura ngaa
ń-dda dare kura ke neje ke dewje ddeeje
ne to *ne-kare-baa are Lubba.» A Jeju pa
na:
6 « Ne ke aw ooje neenn mare ndɔje aw
ddeeje ke da guru. Mare er ke dunda dɔ
mare te a nayn taar ang.»

Neje ke a ddee kete bba ddutu ndɔ a kase

7 Dewje le dujeje na: « Nje-ne-tɔju, ndɔ
ke dda neenn le a to wa? Ngaa ddi a tɔju
to nejeenn le a ta ddeeje wa?»
8 Jeju ila te na: « Aaje rɔse, areje derese
ang, mba dewje nya a ddeeje ke rim ngaa
da paje na: Ema Kiriste le a mare neenn.
Mareje a paje na: Ndɔ nayn ngɔsi baa
ngaa. A unnje gode ang.
9 Toke a kooje tar ddɔ ke tar neje ke
dewje a ddaje ke dɔ ngeng a, areje bbel
ddase ang, mba maji kare neenn le tee
dɔngɔr bba. A njange baa goe te a to
ddutu ndɔ ang bbay.»

10 Goe te a ń-pa narede na: « Dewje a
ddaje ddɔ ke naa ngaa mare bbe a dda
ddɔ ke mare bbe.
11 Nange a yeke to bbel nya ngaa bbo a
koso ke rɔ-toje ke dewje a koy ne nya a
koso mare loje te. Mare ne-bbelje a teeje
ngaa *ne-tɔju-neje* ke ngeng a kubbaje
darâ.» *

Ne-singaje ke a kinga nje-njaje go Jeju te

12 « A dɔngɔr kete kare nejeenn teeje
a, da tundase ngaa da ddase maji ang,
da kilase ji dewje te key-mbɔń-naa te le
*Jiipije, da kilase key-kula te, da kaw ke
se nɔ tɔku-mbayje te ke boy ke nɔ ngann
tɔku-mbayje te wɔju dɔm.
13 Nejeenn le a karese ddew kare e-paje
tar naji lem.
14 E-sangeje mese kete wɔju dɔ tar ke a
paje, mba kɔru ne naji lese ang,
15 mba ma karese tar kem-kare ke a
kuta singa nje-baanji lese wase tar ke nje-
baanji lese a maynje ang.
16 Kɔnsese ke bɔsese, ngakɔnse ke nje-
nujuje lese ke nje-buwa-kuraje lese njaa
kara a kilase ji nje-baanji te ngaa da tɔl
mareje nya horose te.
17 Dewje a mbetese wɔju dɔm.
18 A ben dɔse kara a koso nangê ang.
19 Uwaje areje ngeng a, a kisije ke
tebbe.»

Ne ke a ddee dɔ Jurusalam te

20 « Toke ooje nje-ddɔje gukuje dɔ bbe
ke Jurusalam a, e-gereje to kare ke da tuju
ne Jurusalam ddee ngɔsi.
21 Kare teenn maji kare dewje ke a kisije
nange Jude te, aynje ke dɔ ddingirije te,
maji kare nje ke a kisije dann bbe te ke
Jurusalam aynje ke ddang ngaa maji kare
nje ke a kisije ngann bbeje te andeje me
bbe te ke Jurusalam ang.
22 Mba a to ndɔ ke Lubba a gange sariya
dɔ dewje te, mba kare neje tɔyn ke ń-dda
me Maketurute le Lubba ddeeje to ne ke
tɔkɔrɔ.
23 Kem-to-ndoo a dda deneje ke a
kuwaje sem, ke deneje ke aw areje mba
ngannde me ndɔje teenn, mba ne-wungu
ke bo a to me bbe te le, ke wungu a kɔn
Lubba wɔju dɔ dewje ke bbe te le tɔ.
24 Da tɔlde ke tɔku kiya, da kaw ke de
to bbereje horo dewje te ke mare bbeje te
tɔyn ngaa mare dewje ke gelde to *Jiipije
ang a mbɔynje Jurusalam ke gɔlde lake
lake ndereng dɔ kare lede a kase.

Ndɔ tel le Ngonn le dew

25 Ne-tɔju-ne* a ddee ddew te le kare,
ddew te le neyn, ke ddew te le endeteren-
deje. † Dɔ nange te, bbel a dda dewje,
da gereje ne ke da ddaje wɔju dɔ kɔru ba
kate ke aw bbar ke lenge laa ang.
26 Bbel a tɔl dewje kare te ke daw ń-
ngebbeje ne ke a ddee dɔ nange te, mba
singa-mɔnguje ke darâ tɔyn a yekeje.
27 Kare teenn dewje a kooje Ngonn le
dew ke a ddee me mum te ke singa, ke
ndoko.
28 Toke neenn unn kute ta ddee a, areje
njarara ngaa uwaje dɔse ke taar, mba ndɔ
kɔruse me bbere te nayn ngɔsi.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te*

29 Goe te a Jeju pa mare gusu-tar arede
na: « Ooje *kake tungu ke kese kakeje
tɔyn.
30 Kake daw dunjuje, a esese njaa aaje
a, e-gereje to bbar ddee ngɔsi ngaa.
31 Esese kara ddew kara baa tɔ, bbo ooje
nejeenn ke aw ddeeje a, maji kare e-gereje
to *Kɔń-bbe le Lubba nayn ngɔsi.
32 Tɔkɔrɔ m-pa marese, dewje ke bba-
sine neenn a koyje tɔyn ang a nejeenn
tɔyn a ddeeje.
33 Dara ke nange a ndayje, a tarje lem a
ndayje ang.»

Tar kuwa kare ngeng!

34 « E-ngemje maji, areje mese to ke dɔ
ne te ke ta kusa kare uta dɔse ang, wase
dɔ kay koto te ang, ddem dɔ bbo neje te ke
nangê ang, mba kare ndɔ neenn le ddee
dɔse te hɔy
35 toke le bura ang, mba ndɔ le a ddee
busu dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te.
36 E-tibbije ang ngaa e-dujuje Lubba ke
kare tɔyn, yeenn bba a kingaje singa, mba

* **21:11 21.11** Oo 11.16 ke tar ke gele te. † **21:25 21.25** Oo 11.16 ke tar ke gele te.

tee ne ta ne te ke a ta ddee, ddem mba
kare ne taar nɔ Ngonn le dew te.»
37 Lo are a, Jeju aw tɔju ne me key-
polo-Lubba te ngaa lo ndul a naw ń-to dɔ
ddingiri Olibiye te.
38 Dewje tɔyn awje rɔe te key-polo-
Lubba te ke kɔ-siń-endɔɔ mba koo tar laa.

22

Judase unn ndue ta ndoko dɔ Jeju

1 Ndɔ *kusu ke daw dusa mapa ke ń-
dda ke *wum ang ddee ngɔsi. Daw ń-bbar
*kusu le na *kusu *Pake.
2 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje
gel-ndu aw sangeje gusu ke ta tɔl ne Jeju,
mba ń-bbelje dewje.
3 Esu ande me Judase te ke daw ń-bbare
na Isikaryote. Ń-to kara le *nje-kayń-
kulaje le Jeju ke dɔku gire joo.
4 Judase aw mɔse tar ke tɔku nje-poloje
Lubba, ke nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje
ta key-polo-Lubba wɔju dɔ gusu ke ta kila
ne Jeju me jide te.
5 Rɔde nelde ngaa dunnje ndude ta kare
nare.
6 Judase ndiki goe ke de ngaa aw sange
ddew ke maji, ke na kila ne Jeju me jide
te kare dewje ke banya gereje ang.

*Jeju ula *nje-kayń-kulaje kare dda muru *Pake*

7 Horo ndɔ *kusu te ke daw dusa mapa
ke ń-dda ke wum ang le, ndɔ tɔl ngann
bateje dda ne muru *Pake ase.
8 Jeju ula Piyar ke Jan ngaa pa arede na:
« Awje aw ddaje muru *Pake areje jɔnje.»
9 Ń-paje dareje na: « Lo ke dda e-ndiki
ta kare ń-dda muru le ke te wa?»
10 Nilade te na: « Ooje, toke a kandeje
me tɔku bbe te toonn a, mare dew ke oto
joo-maann a kingase. Awje goe te me key
te ke na kande te,
11 ngaa e-paje are nje-key le na: Nje-
ne-tɔju ulaje ari na: Me key ke dda ma
kɔn muru *Pake ke *nje-kayń-kulaje lem
te wa?
12 Na tɔjuse tɔku me key ke to taar, ke
ń-mɔse neje ke te tɔyn mban. Lo teenn le
a a ddaje muru ke te.»
13 Dawje dingaje neje le toke ń-pa
narede ngaa ń-ddaje muru *Pake le.

*Jeju dda me-kara ke *nje-kayń-kulaje laa*

14 Dɔ kare ne-kusa le ase a, nisi ta tabele
te ke *nje-kayń-kulaje.
15 Ń-pa narede na: « M-ndiki nya ta
kusa ke se *Pake neenn kete bba ta koo
ndoo.
16 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, ma kusa *Pake
mare ang ngaa ndereng ndɔ ke *Pake le
a ddee to ne ke tɔkɔrɔ me *Bbe-kɔn te le
Lubba.»
17 Nunn ngo-nare ke maan nduu to me
te, nare wooyo Lubba ngaa ń-pa na: « E-
taaje maannń-nduu ke ngo-nare te neenn
e-kaynje naa.
18 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, unn kute bba-
sine, ma kay maannń-nduu* mare ang
ndereng *Bbe-kɔn le Lubba a ddee. *»
19 Goe te a nunn mapa, nare wooyo
ngaa ń-tete narede ngaa ń-pa narede na: «
Mapa neenn to da-rɔm ke Lubba are mba
tar dɔse. E-ddaje ne neenn mba kole ne
mese dɔm te.»
20 Ddew kara baa, go ne-kusa te a nunn
maannń-nduu ke ngo-nare te narede ngaa
ń-pa na: « Maannń-nduu ke ngo-nare te
neenn to *kɔsu-dɔnɔ ke siki ddew mesem
te ke kayn nangê mba tar dɔse.
21 A dew ke a ndoko dɔm ee sem ta
tabele te neenn.
22 Ngonn le dew a koy, mba to ne ke
Lubba a ɔju. A kem-to-ndoo a dda dew ke
a ndoko dɔ Ngonn le dew le.»
23 Daw ń-dujuje naa se na horode te a,
a dda neenn le wa?

Na to dew ke bo uta keseje wa?

24 Nje-kayń-kulaje aw maynje naa ta
gere se na to dew ke bo horode te uta
keseje wa?
25 Jeju pa arede na: « Mbayje ke dɔ
dewje te aw ɔnje dɔde ngaa nje ke toje
to nje-kɔń-bbeje areje dewje aw bbarjede
to nje-ddaje me-maji.
26 A lese to ddew kara baa to ke baann
ang. Maji kare dew ke bo nya horose te
to toke mare le ngonn. Maji kare dew ke
ɔn dɔ dewje to toke mare le nje-kula lede.

* **22:18 22.18** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

27 Na to dew ke bo wa? Dew ke isi ta
tabele te wase dew ke aw dda ke nje-kisi
ta tabele te wa? Dew ke isi ta tabele te le a
to dew ke bo ang wa? A ema, mee horose
te toke mare le nje-kula le dewje.
28 Esese e-naynje sem me ne-wunguje te
ke ddee dɔm te.
29 Yeenn a ma karese *bbe-kɔn ddew
kara baa toke Bɔmje arem,
30 mba kare usaje ne ke ayje ne ta tabele
te lem me bbe kɔn te lem ngaa kare ta isije
ngende-mbayje te, ta gange sariya dɔ gel
ngann Ijarayelje te ke dɔku gire joo.»

Jeju pa are Piyar na, na mayn tar le ne gɔl muta

31 *Ebbe-dewje pa na: « Simɔ, Simɔ, Esu
duju ta balse toke daw ń-bal waa ta kare
are.
32 A ema, m-duju Lubba mba tar lei, ta
kare koo-me-te lei enge ang ddem, ta kare
bbo e-tel rɔm te a e-dda bba are ngakɔinje
uwaje koo-me-te lede are ngeng.»
33 Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje, m-to
ngɔsi ta kaw sei key-kula te ngaa ta koy
sei.»
34 Jeju pa na: « Piyar, m-pa mari kete
bba kare kuran nɔ bbokone, a mayn tar
lem na e-gerem ang gɔl muta.»

Arje perere

35 Jeju pa arede bbay na: « Ndɔ ke
mulase mare awje ke bbɔl-ngem nare ang
ddem ke bbɔl kungu-ne ang ddem ke ne-
gɔl ang ddem le se ne duse wa?» Dilaje te
na: « Ne kara duje ang.»
36 Ń-pa narede na: « A ke bbasine, dew
ke ee ke bbɔl-ngem-nare a unn, ddew
kara baa dew ke ee ke bbɔl-kungu-ne a
unn. A bbo dew ke ee ke tɔku kiya ang a,
labbe kubbu laa mba ndoko ne tɔku kiya.
37 M-pa marese: Maji kare tar ke ń-dda
me Maketurute le Lubba te na: Ń-turae
horo nje-ne-ddaje te ke maji ang le ddee
ne ke tɔkɔrɔ dɔm te ngaa ne ke to wɔju
dɔm a kunda ngange.»
38 Ń-paje dareje na: « Ebbejeje, tɔku
kiya a joo neenn.» Jeju pa arede na: «
Yeenn njaa ase.»

Kare koy le Jeju ddee ngɔsi

39 Goe te ke Jeju in me key te le tee a,
naw dɔ ddingiri Olibiyeje te toke naw ń-
dda ke ndɔ tɔyn. Nje-kayń-kulaje awje
goe te.
40 Ń-tee lo teenn le a, ń-pa narede na:
« E-dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-
kere te ang.»
41 Goe te a, nɔru rɔe naw ddew ew ase
ngal le ne-kila, nɔsu gɔle nangê ngaa ń-
duju Lubba,
42 ń-pa na: « Bɔy, toke e-ndiki a, uta
ngo-nare kem-to-ndoo neenn dɔm te ke
ddang. E-dda toke mei a ndiki bbo toke
mem ndiki ang.»
43 Kare teenn mare anji tee ingae, mba
kare singa.
44 Rɔe nele ang nyom ngaa ń-duju
Lubba nya. Tete ke rɔe te tel toke le kɔr
mese ke aw gayn nangê.
45 Nin taar go duju Lubba te le ngaa ń-
ddee rɔ *nje-kayń-kulaje te le. Rɔ *nje-
kayń-kulaje le nelde ang ngaa aw tibbije
bba ń-ddee ningade.
46 Ń-pa narede na: « Mbata ddi bba aw
tibbije wa? Inje taar, e-dujuje Lubba, mba
kare osoje me ne-kere te ang.»

Dewje uwaje Jeju

47 Toke Jeju aw pa tar bbay a, dewje ke
banya teeje. Kara le *nje-kayń-kulaje laa
ke dɔku gire joo ke ria na Judase unn nɔ
dewje ke banya le. Judase le ddee ngɔsi
ke Jeju ta to mbia.
48 Jeju pa are na: « Judase, ila Ngonn le
dew ji dewje te ddew to mbia te wa?»
49 Nje-kayń-kulaje ooje ne ke a ta ddee
le a, ń-paje na: « Ebbejeje, ja tukade ke
tɔku kiya le wa?»
50 Mare kara horode te tuka mbi nje-
kula le tɔku nje-polo ke kɔl ti.
51 A Jeju pa na: « Ase baann! Jeju
ɔru mbi dingaw le ngaa mbia le tel ddee
maji.»
52 Goe te a Jeju pa are tɔku nje-poloje
Lubba ke nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje
key-polo-Lubba ke tɔku dewje ke ddeeje
ta kuwaeje na: « E-ddeeje ke tɔku kiya ke
kakeje toke le e-ddeeje ta kuwa nje-bboko.
53 Mee ke se key-polo-Lubba te ke ndɔ
tɔyn a uwamje ang. A kare neenn to lese,
ke to singa le lo-ndul.»

Piyar mayn tar le Jeju

54 Goe te ke dewje uwaje Jeju a, dawje
saa ngaa dandeje saa key le mare tɔku
nje-polo Lubba. Piyar aw unn goe ngaa
nayn ddew ew.
55 Ń-yelje puru dann lo te me ndoko te
le ngaa disije tae te. Piyar isi horode te tɔ.
56 Mare nje-kula ke dene ooe ta puru te
le. Naa Piyar le ngaa ń-pa na: « Dingaw
neenn nja ke Jeju tɔ.»
57 A Piyar mayn na: « Dene, m-gere
ang.»
58 Ngaji goe te a, mare dew ooe ngaa pa
na: « Ei, ee horo nje-njaje go Jeju te tɔ.»
Piyar pa are dew le na: « Mee horode te
ang!»
59 Ase gɔl kare kara a, mare dingaw
pa are ngeng bbay na: « Tɔkɔrɔ, dingaw
neenn nja saa, mba dingaw neenn to dew
ke Galile.»
60 Piyar ilae te na: « Ei, m-gere tar ke a
ta pa ang.» Toke Piyar aw pa tar bbay a,
kare teenn njaa kuran nɔ.
61 *Ebbe-dewje turu rɔe ngaa aa Piyar.
Piyar ole mee dɔ tar te ke *Ebbe-dewje pa
are na: Kete bba kare kuran nɔ bbokone,
a mayn tar lem gɔl muta.
62 Piyar tee ddaka ngaa nɔ nya.

Dewje tajije Jeju

63 Dewje ke aw ngemje Jeju le aw kokeje
ngaa aw tundaeje.
64 Ń-tɔje keme ke kubbu ngaa ń-dujeje
na: « Na a undai wa? E-bbar ri dew ke
undai le.»
65 Ń-tajeje nya ddew tarje te dang dang.

Daw ke Jeju lo-gange-sariya te

66 Toke lo are a, kuwa-dɔ-naa le tɔku
dewje le *Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba,
ke *nje-kɔruje gel-ndu mbɔnje naa ngaa
are ń-ddee ke Jeju lo-gange-sariya te.
67 Ń-paje na: « Bbo e-to Kiriste a e-
pa areje.» Jeju ilade te na: « Bbo m-pa
marese a, a kooje ne mese te ang,
68 ngaa bbo m-dujuse tar a, a kilamje te
ang.
69 A kunn kote bbasine, Ngonn le dew
a kisi dɔ-ji-kɔl Lubba ke nje-singa-mɔngu
te.»
70 Dede tɔyn ń-paje na: « Yeenn a, e-to
Ngonn le Lubba wa?» Nila te na: « Esese
njaa e-paje na: M-to Ngonn le Lubba.»
71 Ń-paje na: « Ddi a ta koo tar le nje-
najije dda ne bbay wa? Jeje njaa joo tar
ke tae te mban.»

23

Daw ke Jeju nɔ Pilate te

1 Dewje ke uwaje Jeju inje taar tɔyn
ngaa awje saa nɔ Pilate te.
2 Dulaje tar tae te na: « Jinga dingaw
neenn, naw nɔsu kutu dewje ta kare ń-
ddaje dɔ-ngeng. Ń-pa nare dewje ta kare
uka *lambo ke Sejar ang ngaa ń-pa na ne
njaa ń-to Kiriste, ń-to Mbay.»
3 Pilate duju tar Jeju toke be: « E-to tɔku-
mbay le *Jiipije wa?» Jeju ilae te na: « Ei
njaa e-pa.»
4 Pilate pa are tɔku nje-poloje Lubba
ke dewje ke banya na: « Minga mare ne
ke ase kare munda ne tar dɔ dingaw te
neenn kara ang.»
5 A ń-telje ń-paje dare ngeng nya na: «
Naw ń-tɔju dɔ-ngeng dewje ddew ne-tɔju
te dɔ nange te ke Galile tɔyn. Nunn kute
bbe te ke Jude ndereng lo te neenn.»
6 Kake Pilate oo tarjeenn le a, ń-duju ta
gere se dingaw neenn to dew ke bbe te ke
Galile wa?
7 Ń-pa dare Pilate na Jeju in nange te
ke tɔku-mbay *Erode a ɔn dɔe a, nulae rɔ
*Erode te ke ee Jurusalam me ndɔje teenn
tɔ.

*Daw ke Jeju nɔ *Erode te*

8 Toke *Erode oo Jeju a, rɔe nele nya.
Lew baa njaa naw ń-sange ddew ta kooe,
mba noo tarje nya ke dewje aw paje dɔe
te ngaa ń-ndiki ta kare Jeju dda mare ne-
mɔrije are noo.
9 Ń-duju tar Jeju nya. A Jeju ilae te ang.
10 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje
gel-ndu eeje teenn ngaa aw gangeje tar
ula ta Jeju te ke singa singa.
11 *Erode ke mbambaje laa ooeje maji
ang. Ń-kokeje ngaa dulaeje kubbu ke
ndɔne. Goe te a, dulaeje rɔ Pilate te guku.
12 Ndɔe teenn njaa Pilate de ke *Erode
ke ń-toje to nje-baanji le naa, ń-telje to nje-
buwa-kuraje.

Ń-tel ke Jeju nɔ Pilate te

13 Pilate bbar tɔku nje-poloje Lubba ke
nje-kɔnje dɔ dewje, ke dewje,
14 ngaa ń-pa narede na: « E-ddeeje ke
dingaw neenn rɔm te ngaa e-paje na:
Naw ń-tɔju dɔ ngeng dewje. Ooje: M-duje
tar kemse te. A minga mare *majang ke ń-
dda bba undaje ne tar dɔe te le kara ang.
15 *Erode kara inga *majang ke ń-dda
kara ang tɔ. Mba yeenn a, nulae ne nareje
guku. Ooje, dingaw neenn dda mare ne
kara ke ase yo ang.
16 Ma kare dundae ke ndey a, ma
kinyae.»
17 [Ndɔ *kusuje tɔyn, to tar le Pilate ta
kɔru dew kara key-kula te.]
18 Dewje le tɔyn paje ke taar na: « E-tɔl
dingaw neenn a ɔru Barabase areje!»
19 Barabase le duwae dilae key-kula te,
mba nee horo mare dewje te ke ddaje
dɔ-ngeng me bbe te ke Jurusalam ddem
Barabase tɔl dew ddem.
20 Pilate pa tar arede bbay, mba ń-ndiki
ta kinya Jeju.
21 A duruje eki na: « E-tɔle dɔ kake-dese
te! E-tɔle dɔ kake-dese te!»
22 Pilate pa arede gɔl muta laa na: «
Majang ddi a ń-dda wa? Minga mare ne
ke ń-dda ke ase yo ang. Ma kare dundae
a dinyae.»
23 A dewje le uruje eki dujuje nya na ń-
tɔl Jeju dɔ kake-dese te. Eki lede uta dɔ
Pilate.
24 Yeenn bba Pilate unn ndu ta dda ne
ke daw ń-dujuje le.
25 Nɔru Barabase ke dewje le dujeje ta
kare nɔre le. Barabase ke dilae key-kula
te wɔju dɔ dɔ-ngeng, ke wɔju dɔ dew ke
ń-tɔle le ngaa nula Jeju jide te ta kare ń-
ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki.

Daw ke Jeju ta tɔle

26 Toke mbambaje aw awje ke Jeju a,
dingaje Simɔ ke to dew ke bbe te ke
Sirene ke in ndɔɔ̂ aw tel ke bbê. Duwaeje
dundaje kake-dese dɔe te ta kare noto ń-
nja ne go Jeju te.
27 Dewje banya banya ke deneje aw
awje go Jeju te. Deneje le aw undaje
karede ngaa aw nɔje mba tar laa.
28 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa pa na: «
Deneje ke Jurusalam, e-nɔje mba tar lese
ke tar le ngannse bbo e-nɔje mba tar lem
ang.
29 Ooje, mare ndɔ aw ddee ke dewje a
paje na: Koko ee ke deneje ke awje kate,
ke dede ke dujuje ang bbay, ke dede ke
dareje mba ngonn il ang!
30 Me ndɔje teenn le dewje a paje kare
ddingirije na: Osoje dɔje te! Da pa kare
dɔ-kubbaje na: E-debbeje dɔje te!
31 Mbata bbo ń-dda ne ke kake ke tebbe
toke be a, ddi a da dda ke kake ke tutu
wa?»
32 Kare teenn, daw daw ke dingawje joo
ke to nje-ne-ddaje ke maji ang, ta tɔlde
kara baa ke Jeju.

Dewje bbereje Jeju dɔ kake-dese te

33 Ń-teeje lo te ke daw ń-bbar na Ka-dɔ-
dew a, ń-bbereje Jeju dɔ kake-dese te ngaa
ń-bbereje nje-ne-ddaje ke maji ang ke joo
le dɔ kake-deseje te. Kara dɔ ji-kɔl Jeju te
a ye ke kara dɔ ji-gele te.
34 Jeju pa na: « Bɔy ɔru tar dɔde te, mba
ń-gereje ne ke daw ń-ddaje ang.» Ń-ddɔje
mbari bba ń-kaynje ne naa kubbu le Jeju.
35 Dewje areje keteenn aw ooje nejeenn.
Nje-kɔnje dɔ dewje aw kokoje Jeju na:
« Naji mare dewje. A bbo ń-to Kiriste
ke Lubba mbere a, maji kare naji da-rɔe
njaa.»
36 Mbambaje kara kokeje. Daw ngɔsi
saa ngaa dareje maann binye ke mase ke
ria na benegere.
37 Ń-paje na: « Bbo e-to tɔku-mbay le
*Jiipije a, ei njaa aji rɔi!»
38 Dunda maketuru dɔ kake-dese te le
taar na: Ne neenn ń-to tɔku-mbay le
*Jiipije.
39 Mare nje-ne-dda ke maji ang kara ke
ń-bbere dɔ kake-dese te taje na: « E-to
Kiriste ang wa? Ei njaa aji rɔi bbo ajije!»
40 A nje-ne-dda ke maji ang ke kara
ndange nje-mare le na: « E-bbel Lubba
ang wa? Ei kara ń-gange sariya dɔi te toke
laa tɔ.
41 Sariya leje to ke dɔgɔle, mba jinga
kuka neje ke maji ang ke ń-dda. A ne ń-
dda ne ke maji ang kara ang.»

42 Ń-pa nare Jeju na: « Ole mei dɔm te
ndɔ te ke a tel ddee kɔn bbe.»
43 Jeju pa are na: « Tɔkɔrɔ, m-pa mari
bbokone a kisi sem lo te ke maji.»

Jeju oy dɔ kake-dese te

44 Gɔl kare aw ngɔsi ke dɔku gire joo a,
lo ndul dɔ nange te tɔyn ndereng gɔl kare
muta ke lo-kul te.
45 Kare ndoko ang ngaa kubbu ke ń-tɔ
ń-gange ne me key-polo-Lubba tir danna.
46 Jeju uru eki ke taar pa na: « Bɔy,
minya ndilim me jii te.» Goe te ke ń-pa
tar neenn a nuwa rɔe.
47 Nje-kɔn dɔ mbambaje oo nejeenn le
a, nɔsu gaji Lubba ngaa ń-pa na: « Tɔkɔrɔ
njaa dew neenn to gate gate.»
48 Dewje ke banya banya ke areje lo neje
teenn le ooje neje ke teeje le ngaa dundaje
karede ń-telje ne ke bbê.
49 Dewje tɔyn ke gereje Jeju, ke deneje
ke inje saa Galile te awje saa, dareje ddew
ew bba daw dooje neje ke aw toje le.

Jejebbe dubbu Jeju

50-51 Mare dingaw ke ria na Jejebbe, ń-
to dew ke maji ke dew ke gate gate. Ń-to
dew ke bbe te le *Jiipije ke ria na Arimate.
Naw ń-ngebbe *Kɔń-bbe le Lubba. Ń-
to kara le nje-gangeje sariya. A ne ń-
mbete sariya ke nje-gangeje sariya mareje
gangeje dɔ Jeju te, ke neje ke ń-ddaje ke
Jeju.
52 Jejebbe le aw rɔ Pilate te ngaa duju ta
kunn ninn Jeju.
53 Nɔru ninn Jeju dɔ kake-dese te nila
nangê, ń-ke ninn le ke kubbu ngaa naw
nila me buwa te ke duru me er te. Buwa
le dila ninn dew me te ndɔ kara ang bbay.
54 Ndɔe le to ndɔ mɔse ne ngaa *ndɔ-
kuwa-rɔ le *Jiipije a ta kunn kute.
55 Deneje ke inje ke Jeju Galile te ddeeje
saa le, awje ke Jejebbe aw ooje buwa le ke
gusu ke Jejebbe ila ne ninn Jeju me buwa
te le.
56 Ń-telje mba kaw mɔse wubbu ke ete
maji. Goe te a, duwaje rɔde, mba to *ndɔ-
kuwa-rɔ, ddew kara baa toke *ndu pa.

24

Tar kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Ndɔ kara go *ndɔ-kuwa-rɔ te a, deneje
le teeje ke ta-lo-kare baa, awje ke wubbu
ke ete maji ke dede njaa ń-ddaje ke ta
buwa yo te.
2 Dooje er ke dutu ne ta buwa-yo le toke
ndubbu,
3 dandeje a dooje ninn *Ebbe-dewje Jeju
le ang.
4 Dejeje tar wɔju dɔ ne ke dooje le pin.
A ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu
ke ndɔren teeje ingajede.
5 Bbel dda deneje le ngaa dulaje dɔde ke
nangê. Dingawje ke joo le paje arede na:
« Mbata ddi bba aw e-sangeje dew ke isi
ke tebbe horo nje-yoje te wa?
6 Nee neenn ang, ń-ndol mban. Oleje
mese dɔ tar te ke ń-pa narese kare te ke
ń-nayn ne Galile bbay na:
7 Maji kare dula Ngonn le dew ji nje-ne-
ddaje te ke maji ang, da tɔle dɔ kake-dese
te ngaa ndɔ muta a na kin.»
8 Ngaa doleje mede dɔ tarje te le Jeju le.
9 Dinje ta buwa yo te ń-telje mba kɔru
gel nejeenn tɔyn kare *nje-kayń-kulaje le
Jeju ke dɔku gire kara ke kese dewje tɔyn.
10 Mari-Madelena, ke Jani, ke Mari kɔn
Jakeje, ke mare deneje a paje tar le are
*nje-kayń-kulaje le.
11 A dooje to tar mbe ngaa dooje mede
te ke tar le deneje le ang.
12 A Piyar in ayn ngɔru aw ta buwa yo
te le. Nula gɔse a ta kubbuje ke to nangê
a noo ngaa naw ń-tel ke key a tar ike sel
wɔju dɔ ne ke tee le.

Jeju tee inga mare nje-njaje goe te ddew Emayusu te

13 Me ndɔe teenn njaa dewje joo horode
te awje ke mare bbe te ke ria na Emayusu
ke ew ase kula metere dɔku gire kara,
14 daw ń-tɔnje tam dɔ neje te tɔyn ke
nday le.
15 Kare te ke daw ń-tɔnje tam, ke daw
ń-maynje naa tar a, Jeju ddee ngɔsi ke de
ngaa aw nja ke de.
16 Daw dooeje a mare ne ɔkude ddew
kare ń-gereje.
17 Ń-pa narede na: « Tar ddi bba aw
paje horo naa te aw e-njaje ne neenn wa?»
Darje lo kara ngaa rɔde nelde ang.

18 Mare kara horode te ke ria na Keleyopase ilae te na: « Neje ke ndayje me
ndɔje te neenn, ei ke kari baa njaa e-to
dew ke Jurusalam ke e-gere tare ang wa?»
19 Jeju pa arede na: « Ddi wa?» Dilaeje
te na: « Ne ke ddee dɔ Jeju te ke Najarete.
Ń-to nje-kila mber-tar le Lubba ke ngeng
nya ddew kula te ke ddew tar te nɔ gɔl
Lubba te ke nɔ gɔl dewje te tɔyn.
20 Tɔku nje-poloje Lubba leje ke tɔku-
mbayje leje ilaeje me ji dewje te are ń-
gange sariya yo dɔe te ngaa ń-tɔle dɔ
kake-dese te.
21 Junda meje to ne a na kɔru Ijarayel
kɔ bbere te, a dɔ neje teenn tɔyn, dda ndɔ
muta bbokone ngaa ke nejeenn teeje.
22 Tɔkɔrɔ njaa, mare deneje horoje te
ddaje ne ke uta dɔje. Dawje ke ta-lo-kare
baa dɔ-bare te ngaa,
23 dingaje ninn Jeju le ang a, ń-telje ń-
paje na anjije teeje ingaje neje ngaa paje
na nisi ke tebbe.
24 Mare dewje ke eeje ke je awje ta buwa
yo te le. Dooje neje le ddew kara baa toke
deneje le paje, a dooeje ang.»
25 Jeju pa na: « Nje-ne-gere-angje! Esese
ke ooje mese te ke ngɔru ke neje tɔyn
ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje arese
ang!
26 Maji kare Kiriste oo ndoo toke baann
kete bba ta nande me ndoko te laa!»
27 Jeju ɔru gel ne ke maketuruje le
Lubba tɔyn paje dɔe te. Nunn kute
maketuru te le Moyije ndereng maketuru
te le nje-kilaje mber-tar le Lubba.
28 Kake ń-teeje ngɔsi ke bbe ke daw
dawje ke ke te a, Jeju dda toke na ta kɔtu
kinyade a,
29 ń-paje nya na: « E-nayn ke je, mba lo
aw wul ngaa kare a ta kande.» Nande me
bbe te le mba nayn ke de.
30 Nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn mapa,
ń-bbar Tar ke Maji dɔe te. Goe te a ń-tete
danna ngaa narede.
31 Yeenn ngaa kemde uja dɔe te are ń-
gereje. A ne kara, ń-kiri piti a niki ndong.
32 Ń-paje tar horo naa te na: « Kare te
ke naw ń-pa tar nareje ddew-bô ngaa naw
nɔru gel maketuruje nareje le meje unda
dɔ benya ang wa?»
33 Me kare teenn njaa, dinje ń-telje
Jurusalam ngaa dingaje *nje-kayń-kulaje
ke dɔku gire kara ke nje-buwa-njaje lede
34 ke aw paje arede na: « Tɔkɔrɔ *Ebbe-
dewje ndol, mba Simɔ ooe ke keme.»
35 Dɔruje gel ne ke ingade ddew-bô, ke
ddew ke to ke ń-gereje ne kare te ke naw
ń-kayn ne de mapa.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke mare dewje

36 Kake daw ń-paje tar toke baann bbay
a, ne njaa ń-tee nare dannde te ngaa ń-pa
narede na: « Me-wul-lɔm ee ke se.»
37 Mede unda dɔ benya ddem, bbel
ddade ddem, are dejeje to nooje uma.
38 A ń-pa narede na: « Mbata ddi bba
eeje ke keje mayń-tar mese te wa?
39 Aaje jimje ke gɔlumje ooje, ema njaa
mar neenn, ɔrumje ooje, uma ee ke tal-rɔ
ke singa-rɔ ang. A ema mee ne.»
40 Kake naw ń-pa tar baann a, ń-tɔjude
jiaje ke gɔleje le.
41 Dooje to ne ke tɔkɔrɔ ang bbay, mba
rɔde nelde nya. Jeju pa arede na: « Eeje
ke mare ne-kusa neenn ang wa?»
42 Dareje debbe kanji ke kɔbbu kara.
43 Ń-taa ngaa nusa kemde te.
44 Goe te a ń-pa narede na: « Ne ke
m-pa marese kare te ke m-nayn ke se le
a neenn. Maji kare ne ke ń-dda wɔju
dɔm me maketuru *ndu te le Moyije, ke
me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le
Lubba ke me Maketuru*Sɔme te ddee ne
ke tɔkɔrɔ.»
45 Yeenn a nɔru ddew narede kare ń-
gereje ne gel Maketurule Lubba.
46 Ń-pa narede na: « Ń-dda me Maketu-
rute le Lubba na: Kiriste a koo ndoo ngaa,
ndɔ muta a na kin horo nje-yoje te.
47 Da kila mber-tar ke ri Kiriste kare
dewje tɔyn turuje ne ddew lede, mba kare
tar *majang lede ɔru dɔde te. Mber-tar le
a kunn kute Jurusalam.
48 E-toje to nje-tar-naji neje neenn le.
49 Ngaa ooje, ma kare ne ke Bɔy unn
ndue ta karese ddee dɔse te. A e-naynje
me bbe te ke Jurusalam ndereng ndɔ ke a
kingaje singa-mɔngu ke in darâ.»

Jeju tel ke darâ

50 Nɔrude naw ke de er ke Betani. Goe
te a, nula jia ke taar ngaa ń-bbar Tar ke
Maji dɔde te.
51 Kare te ke naw ń-bbar Tar ke Maji
dɔde te a, ninyade ngaa Lubba unne ke
darâ.
52 Goe te ke dɔsuje gɔlde nɔe te a, ń-telje
Jurusalam ke koko.
53 Ń-naynje me key-polo-Lubba te ngaa
ń-pitije Lubba.

Maketuru kula le nje-kayn-kulaje
Kula
Kl

Jeju pa tar wɔju dɔ Ndil-me-nda

1 Ngokɔm Topile, me dɔngɔr maketuru te lem, m-pa tar dɔ neje te tɔyn ke Jeju unn kutu dda, ke neje ke ŉ-tɔju kunn kutu kula te ke ŉ-dda,
2 ndereng ndɔ te ke Lubba unne tel saa darâ. Kete bba kare Lubba tel saa darâ a, nunn ndu ddew te le Ndil-me-nda nare nje-kayn-kulaje ke ŉ-mberede.
3 Go yo te laa a, ŉ-tɔju rɔe narede ngaa ŉ-dda neje dang dang ta tɔjude to nisi kem baa. Ń-dda toke baann ndɔ dɔsɔ ngaa ŉ-pa tar dɔ kɔŉ-bbe te le Lubba narede.
4 Mare ndɔ nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn ndu narede na: «Ɔtuje me bbe te ke Jurusalam ang ta ŉ-ngebbeje ne ke Bɔ unn ndu ta karese, ne ke m-pa tare marese kete mban le.
5 Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda me ndɔje te neenn.

Tar tel le Jeju darâ

6 Nje-kayŉ-kulaje le mbɔnje naa rɔ Jeju te ngaa dujeje na: «Bbasine neenn njaa a tel ke kɔŉ-bbe kare ngann Ijarayelje wa?»
7 Jeju pa arede na: «To tar lese ta gere ndɔe wase kare ang. Mba Bɔy wɔju ndɔe le, ke kare le ddew singa te laa njaa.
8 A a kingaje singa-mɔngu ddew te le Ndil-me-nda ke a ddee dɔse te. Ngaa a telje to nje-tar-naji lem me bbe te ke Jurusalam, dɔ nange Jude te tɔyn, dɔ nange Samari te, ndereng kɔyn nange te tɔyn.
9 Goe te ke Jeju pa tar le a, nin kemde te ke darâ ngaa mum dibbi dɔe are dooe ang.
10 Kare te ke daw daaje lo ke darâ ke go Jeju te le bbay a, a ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke nda arje mbɔr nje-kayn-kulaje te le.
11 Dingawje le paje arejede na: «Dewje ke Galale, mba ddi bba arje neenn aw aaje lo ke darâ wa? Jeju neenn ke Lubba unne horose te aw saa ke darâ a tel ddee ddew kara baa toke kaw laa ke ooeje neenn.»

Kuwa dɔ naa le nje-kayn-kulaje

12 Nje-kayŉ-kulaje le inje dɔ ddingiri te ke ddaw ŉ-bbar na ddingiri olibeje le telje Jurusalam. Ddingiri le to ngɔsi baa ke bbe le ase kilo metere kara.
13 Toke ŉ-teeje Jurusalam a, daalje dawje me key te ke to dɔ mare te taar ke to lo mbɔ-naa lede. Dewje ke eeje teenn to Piyar, Jan, Jake de ke Andere, Pilipi de ke Toma, Bartelemi de ke Matiye, Jake ngonn le Alpe, Simɔ ke daw ŉ-bbare to Jelote, ke Jude ngonn le Jake.
14 Dede tɔyn njaa, daw dooje ta naa daw duju Lubba ke ndɔ tɔyn. Mare deneje, Mari kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jeju eeje horode te tɔ.

Dunn Matiyase turu Judase te to nje-kayŉ-kula

15 Dɔ ndɔeje teenn, Piyar in taar horo nje-me-kunnje ke kɔrde ase kɔr kara ke dɔjoo ngaa pa na:
16 «Ngakɔmje, ne ke Ndil-me-nda unda ta Dabbiti te are pa maketuru te le Lubba ddee to ne ke tɔkɔrɔ. Tar le na Judase a tel to nje-kunn nɔ dewje ke uwaje Jeju.
17 Kete, nee horoje jee nje-kayn-kulaje te njaa ngaa dinya debbe kula ke jaw ŉ-ddaje neenn jia te tɔ.
18 Ń-ndoko ndɔɔ ke nare ke dukae ne mba ne ke maji ang ke ŉ-dda ngaa ŉ-tee noso me ndɔɔ te le ke gɔse, mee ribba ngaa kula-sien tee tɔyn ungu ddaka.
19 Dewje tɔyn ke ddaje bbe Jurusalam ooje tare ngaa undaje ri ndɔɔ le ke ndɔn tar lede na, Hakeldama, gel ri le na: ndɔɔ mese.
20 Ń-dda tare maketuru Sɔme te na:
‹Maji kare key laa tel dɔ-ndubba
ngaa, dew to te ang.›
Tɔ bbay ŉ-dda maketuru te le lubba na:
‹Maji kare mare dew taa ture kula te laa.
21 «Yeenn a, mare dewje ke njaje ke je dɔ ndɔje te ke Ebbejeje aw ɔru ne nɔje eeje neenn.
22 Unn kute dɔ ndɔ te ke Jan ddae ne batem ndereng ndɔ te ke Lubba unne ne horoje te tel saa ne darâ. Maji kare mare

dew kara horo dewje neenn le tel to nje-
tar naji ke je wɔju dɔ tar kin le Jeju Kiriste
horo nje-yoje te.»
23 Yeenn ngaa ń-tɔjuje dewje joo: Je-
jebbe ke mare ria to Barsabase ke daw
ń-bbare bbay na Justus, de ke Matiyase.
24 Goe te a ń-dujuje Lubba na: «Ei
Ebbejeje ke e-gere ne ke to me dewje te
tɔyn, horo dewje te ke joo neenn ɔru dew
ke mei ndiki,
25 mba kare ń-dda kula le nje-kayn-
kulaje turu Juda te ke tusu kula le inya
a aw lo te laa ke ase.»
26 Ń-dda elemteen, a elemteen le oso dɔ
Matiyase te ngaa kare teenn njaa dilae
horo nje-kayn-kulaje ke eeje dɔku gire
kara.

2

Ndil-me-nda ddee dɔ nje-me-kunnje te

1 Toke ndɔ Pentekote ase a, nje-me-
kunn isije dɔ naa te kara baa.
2 A ta koo a, mare kɔru ne bbar darâ
toke mare le tɔku yel ke aw ula ngaa taa
me key ke disije te le tɔyn.
3 Ngaa, dooje ne toke mare le ndɔń-
puru. Ndɔn puru le saren naa ngaa isi
dɔde te kara kara tɔyn.
4 Ndil-me-nda ddusu mede tɔyn ngaa
dunnje kutu pa tar ke ndɔń-tarje dang
dang ke Ndil le unda tade te.
5 Mare Jiipije ke bbeelje Lubba eeje me
bbe te ke Jurusalam tɔ. Dinje nangeje te
dang dang tɔyn.
6 Toke dewje le ooje kɔru ne ke bbar tee
mbide te le a, ń-mbɔnje naa toke banya
banya. Tar ikide sel, mba dede kara kara
tɔyn daw dooje tar bbeje lede ta nje-me-
kunnje te le.
7 Ne le gange singade ddem, arede rɔ-
neel ddem ngaa ń-paje na: «Dewje tɔyn
ke aw paje tar neenn toje to dewje ke
Galile ang wa?
8 A dda toke baann bba na na kara aw
oo tar-bbe laa tade te wa?
9 Jeje ke jin nange te ke Parte, Mede, ke
Elamite, dewje ke Mejopotami, dewje ke
Jude, ke Kapadose, Pɔn, ke Aji,
10 dewje ke Piriji, ke Pampili, Ejipite ke
Libi ke to ngɔsi ke Siren, dewje ke Rɔm ke
ddaje bbe Jurusalam,
11 dede tɔyn, Jiipije wase dewje ke aw
bbeelje Lubba le Moyije, dewje ke bbe te
ke Kerete, ke dewje ke bbe te ke arabi, jaw
joo tar neje ke maji ke Lubba dda ke daw
ń-paje tare ke tar bbeje leje.
12 Dewjeenn tɔyn njaa tar ikide sel, ń-
gereje ne ke da ddaje ang ngaa ń-paje tar
horo naa te na: «Ne ddi a toke be wa?»
13 A mareje aw kokoje nje-me-kunnje le
na: «Dayje koto ke to ben dare ddade.»

Piyar pa tar are dewje ke banya

14 Yeenn ngaa Piyar in ar taar, ke nje-
kayn-kulaje ke dɔku gire kara ngaa pa ke
taar na: «See dewje ke nange te ke Jude,
ke sese tɔyn ke isije bbe te ke Jurusalam,
maji kare ooje neje neenn ke maje ta e-
tukaje mbise ooje ne tar lem.
15 Baann ang, koto a dda dewje neenn
toke aw ejejeenn ang. Lo to ke endɔɔ
baa bbay mba gɔl kare to kare jikara baa
bbay.
16 A ne ke aw ooje neenn to tar ke Jowel
nje-kila mber-tar le Lubba pa a ddee to ne
ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na:
17 ‹Lubba pa na: ddutu ndɔ a,
ma kare Ndil lem isi me dewje te tɔyn,
ngannse ke dingaw, ke ngannse ke dene
a telje to nje-kilaje mber-tar lem,
ngann basanje lese a kooje ne toke mare
le nijeenn,
bbukaje lese a nije.
18 Tɔkɔrɔ, dɔ ndɔeje teenn le,
ma kare Ndil lem nje-kulaje lem ke din-
gaw, ke nje ke ndene
ngaa da kilaje mber-tar lem.
19 Ma dda ne ke dum dɔ koo me dara te
ke ne-mɔrije nangê dɔ nange te:
Mese, puru, ke tɔku sa-puru.
20 Kare a tuka ndul,
neyn a kase toke mese,
kete bba kare ndɔ le Ebbe-dewje ke to
tɔku ndɔ ke ndɔ ke maji a ddee.
21 Yeenn a, dew ke bbar ne ke ri Ebbe-
dewje a,
a kinga kaji*.›

* **2:21 2.21** Jowel 3.1-5

22 «Ngann Ijarayelje, ooje tar ke ma ta
pa karese neenn. Jeju ke Najarete le, to
dew ke Lubba tɔjuse to ne a nulae narese.
Yeenn bba Lubba are ń-dda ne-mɔrije,
neje ke dum dɔ koo, ke ne-tɔju-neje dang
dang horose te. E-gereje nejeenn ke maje.
23 Jeju le dunne dulae jise te ddew kara
baa ke ndu ke Lubba njaa unn toke kete
ddem ddew kara baa ke ne ke Lubba mɔse
lew baa ddem. Uwaeje ilaeje ji dewje te
ke maji ang areje ń-tɔleje kake-dese te.
24 A Lubba ndole ɔre me ji yo te, mba
yo ee ke singa ngaji ta ngeme jia te ang.
25 Dabbiti pa tar dɔ Jeju te le na:
‹Maw moo Ebbe-dewje nɔm te ke kar tɔyn,
mba nee dɔ-ji kɔlum te kare ta ne yekem ang.
26 Mba yeenn a, rɔm neelem nya ngaa
maw mɔsu pa rɔ-neel.
Ne ke maji uta, to da-rɔm kara a kisi ke me-ngebbe
27 mba a kinyam lo te le nje-yoje ang
ngaa a kinya ema Nje-me-nda lei kare m-ndum me buwa-yo te ang.
28 E-tɔjum ddew kinga tebbe, Ar nɔm te a, ma kinga koko†.›
29 «Ngakɔmje, ddew ɔru arem kare m-
pa tar neenn ke maje marese: kajeje
Dabbiti oy, ń-dubbe, are dɔbare to horoje
te baa bbay.
30 Ń-to nje-kila mber-tar le Lubba ngaa
ń-gere to Lubba unda yo bba unn ne ndu
kare dew ke gele te isi ngende-mbay te.
31 Dabbiti le gere kete to Kiriste a kin
buwa-yo te. Yeenn bba ń-pa tar ke dɔ
Kiriste te le na: Lubba a kinyae lo te le
nje-yoje ang, ngaa da-rɔe a ndum buwa-
yo te ang.
32 Jeju neenn le, Lubba are nin buwa-yo
te are jeje tɔyn ń-toje to nje-najije.
33 Lubba unne undae dɔ ji-kɔle te darâ.
Ninga Ndil-me-nda ke Bɔ unn ndu ta kare
le ngaa ń-saren Ndil le dɔje te to ke
aw ooje ke kemse ddem ke mbise ddem
neenn.
34 Dabbiti aw darâ ang njaa, a pa na:
‹Ebbe-dewje pa are Ebbemje na:
Isi dɔ ji-kɔlem te
35 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-baanji lei
telje to lo kungu gɔli‡.›
36 «Maji kare dewje tɔyn ke Ijarayel
gereje ke maje: Jeju ke e-tɔleje kake-dese
te le, Lubba are ń-to Kiriste ddem Ebbe-
dewje ddem.»

Dewje doro muta ddeeje unguje dɔ nje-me-kunnje te

37 Toke dewje le ooje tar le a tar le
gange singade ngaa ń-dujuje Piyar ke kese
nje-kayn-kulaje le na: «Ngakɔnjeje, ddi a
maji kare ń-ddaje wa?»
38 Piyar pa arede na: «E-turuje mese
ngaa ta na na kara inga batem ke ri Jeju
Kiriste. Baann bba Lubba a kɔru tar
majangje lese dɔse te ngaa na karese Ndil-
me-nda.
39 Mba ndu neenn le to wɔju dɔse,
ke ngannse, dewje ke isije ddew ew, ke
dewje ke banya banya ke Ebbe-dewje
Lubba leje a bbarde.»
40 Piyar pa tarje dang dang mba pa ne
tar-naji ddem mba kɔsu ne kutude ddem.
Ngaa ń-pa na: «E-teeje horo nje-me-maji
angje te ke bbasine ke ddang areje Lubba
ajise.»
41 Dewje ke ndikije go tar te laa le ingaje
batem. Ndɔe teenn kɔr dewje ase ne ke
doro muta ddeeje unguje dɔ kɔr nje-me-
kunnje te ke kete.

Tar me-kara le nje-me-kunnje

42 Nje-me-kunnje le unnje rɔde tɔyn
mba kaw koo ne-tɔju le nje-kayn-kulaje ke
ndɔ tɔyn, daw dulaje nuju naa te, daw ń-
ddaje me-kara ngaa daw ń-dujuje Lubba.
43 Bbeel dda dewje tɔyn mba Lubba dda
neje ke dum dɔ koo, ke ne-mɔrije nya nya
ddew te le nje-kayn-kulaje.
44 Me dewje ke ooje mede te to kara
baa ngaa dunguje neje lede dɔ naa te kara
baa.
45 Ń-labbeje ndɔɔje lede, ke ne-kingaje
lede ngaa ń-kaynje naa nare ase kem ne
ke dude.
46 Dooje ta naa ngaa ke ndɔ kara kara
tɔyn daw dawje key-polo-Lubba te naa te.
Daw dusaje ne ta key te le naa. Daw
dusaje ne lede ke koko, ke me ngonń-kase.

† **2:28 2.28** Sɔm 16.8-11 ‡ **2:35 2.35** Sɔm 110.1

47 Ń-pitije Lubba ngaa dewje tɔyn oo-
jede maji kemde te. Ke ndɔ kara kara tɔyn
Ebbe-dewje aw ungu dewje ke naw najide
dɔ mare te.

3

Piyar are dew ke rɔe oy ddee maji

1 Mare ndɔ, Piyar de ke Jan dawje ke
key-polo-Lubba te mba duju Lubba ke gɔl
kare ke muta te lo-kul te.
2 Dewje awje ke mare dew ke duje to
nje-mete undaeje ta key-polo-Lubba te ke
daw ń-bbar na Ta-key ke Kura. Daw
dundae keteenn ke ndɔ ke ndɔ kare ń-kɔy
ne ji dewje te ke aw andeje me key-polo-
Lubba te le.
3 Toke noo Piyar de ke Jan ke daw
ta kande me key-polo-Lubba te le a, ń-
dujude kare dareje nare.
4 Yeenn a, kem Piyar de ke Jan to ke dɔe
te ngaa Piyar pa na: «Aaje!»
5 Dew le aade mba neje to na kinga
mare ne jide te.
6 A Piyar pa are na: Mee ke ande wase
nare ta kari ang. A ne ke mee ne a
neeenn, mari: In taar, e-nja ke ri Jeju ke
Najarete!»
7 Piyar uwa ji-kɔl dew le are nin taar.
Kem naa te neenn njaa gɔleje, ke esengele
gɔleje mɔnguje.
8 Naal bbate nar taar ngaa ń-nja. Nande
ke de key-polo-Lubba te naw ń-nja, naw
ń-tal ń-turu nɔsu ne gaji Lubba.
9 Dewje tɔyn ooeje naw ń-nja ngaa naw
nɔsu gaji Lubba le.
10 Dewje gereje ke maje to nje-ne-kɔy
ke isi lew ta key-polo-Lubba te ke daw ń-
bbar na Ta-key ke Kura le aann. Bbeel dda
dewje le ngaa tar ikide sel wɔju dɔ ne ke
inga dingaw le.

Piyar tɔju tar me key-polo-Lubba te

11 Dew le inya go Piyar de ke Jan ang. A
me dewje tɔyn unda dɔ benya ngaa aynje
awje rɔde te kɔ baranda te ke daw ń-bbar
na Baranda le Salomɔ.
12 Toke Piyar oo ne le be a, pa arede
na: «Dewje ke Ijarayel, mba ddi bba arje
bbeel ddase wɔju dɔ ne ke tee horose te
wa? Mba ddi bba aw aajeje toke ne ke
ddew singaje te njaa wase mba ngem ke
jaw ń-ngem ndu le Lubba le bba ń-ddae
jare ń-nja wa? Baann ang.

13 Lubba le Abaraham, Ijake, ke
Jakobbo, Lubba le kajeje ɔsu gaji Nje-kula
laa Jeju ke uwaeje ilaeje ji nje-kɔń-bbeje
te, ngaa e-mbeteje nɔ Pilate te ke ndiki ta
kinyae.
14 E-mbeteje Nje-me-nda ke to dew ke
gate gate ngaa e-dujuje are dɔru nje-tɔl
dewje key-kula te darese.
15 Dew ke nje-dda tebbe ke e-tɔleje le,
Lubba ndɔle are ń-toje to nje-tar naji ne
neenn le.
16 Dingaw ke ooeje ngaa e-gereje ke ar
neenn, mbal dɔ koo ke joo meje te ke ri
Jeju a, ri Jeju le are singa. Koo me te ke
Jeju le a dda are rɔe ddee maji a sese tɔyn
njaa aw ooje neenn.

17 A ngakɔmje, m-gere maji to sese, ke
nje-kɔń-dɔseje e-ddaje ne baann mba to
ne ke e-gereje ang.
18 Dɔngɔr kete, Lubba njaa unda tar
neenn ta nje-kilaje mber-tar te laa tɔyn
na Kiriste laa a koo-ndoo are tar le a ddee
ne ke tɔkɔrɔ neenn.
19 Yeenn a, e-turuje mese ta e-telje rɔ
Lubba te. Baann bba na toko majangje
lese,
20 ngaa Ebbe-dewje a karese mare kare
ke a kisije ke me-wul-lɔm ngaa na kula ke
Kiriste ke ń-mɔse kete ta karese: Jeju.
21 Karje te neenn, Kiriste le a kisi darâ
ndereng ndɔ ke Lubba a tel ke neje tɔyn
dɔgɔle te, ddew kara baa toke Lubba unda
tare ta nje-kilaje mber-tar te laa ke maji
tɔyn are paje.
22 Moyije pa kete na: ‹Ebbe-dewje
Lubba lese a kula mare dew kara horo
ngakɔnse te karese to nje-kila mber-tar le
Lubba toke ema. A kooje tae ddew neje te
tɔyn ke na pa karese.
23 Dew ke oo tar le nje-kila mber-tar le
Lubba le ang a, da kɔre ke ddang horo
dewje te le Lubba*.›
24 Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn,
unn kute dɔ Samuyel te, ke nje-kilaje
mber-tar le Lubba ke ddeeje goe te paje

* **3:23 3.23** Deterenɔme 18.15-18

tar kara kara tɔyn wɔju dɔ ndɔje neenn le.
25 Ndu-kunn ke nje-kilaje mber-tar le
Lubba ndaji neenn to wɔju dɔse tɔ. Eeje
kɔ dɔnɔ te ke Lubba ɔsu ke kasese dɔ ndɔ
te ke ń-pa nare Abaraham na: ddew te le
dewje ke geli te, Lubba a bbar Tar ke maji
dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te.
26 Sese a Lubba unn Nje-kula laa dɔngɔr
ulae kare ń-bbar Tar ke maji dɔse te kare
nɔruse kara kara tɔyn me ne-ddaje te lese
ke maji ang.»

4

Daw ke Piyar de ke Jan lo gange sariya te

1 Toke Piyar de ke Jan daw ń-paje tar ke
dewje bbay a, nje-poloje Lubba, nje-kɔnje
dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba,
ke *saduseyenje teeje ingajede.
2 Wungu ɔnde mba ne ke Piyar de ke
Jan daw ń-tɔjuje dewje ddem, mba Piyar
de ke Jan ń-paje dare dewje le na Jeju in
horo nje-yoje te are dewje ke oyje a kinje
horo nje-yoje te tɔ.
3 Duwajede dilajede key-kula te
ndereng lo-are, mba dɔ loo kul ngaa.
4 A mare dewje banya banya horo
dewje te ke tuka mbide ooje ne tar le
Lubba le ooje mede te are kɔr nje-me-
kunnje ase ne ke doro mi.
5 Lo are a, nje-kɔnje dɔ Jiipije, ke tɔkuje,
ke nje-kɔruje gel-ndu ke eeje Jurusalam
mbɔnje naa.
6 Ann ke to tɔku nje-polo Lubba, Kayipi,
Jan, Alekejandere, ke nje-nujuje le tɔku
nje-poloje Lubba tɔyn eeje teenn tɔ.
7 Dare ń-ddee ke Piyar, ke Jan nɔde
te ngaa ń-dujude tar na: «Ddew singa-
mɔngu te le na wase ke ri na bba aw ddaje
ne ne neenn wa?»
8 Ndil-me-nda ddusu Piyar ngaa pa
arede na:
9 «Nje-kɔń-bbeje, ke tɔku dewje, ń-dda
maji ke nje-mete, a bbokone dewje aw
dujuje ta gere ddew ke ń-dda bba rɔe ddee
ne maji le.
10 Sese tɔyn, ke dewje ke Ijarayel, maji
kare e-gereje to, ke ri Jeju kiriste ke
Najarete a dew neenn ar ne nɔse te ke rɔ
ke maji neenn. Jeju ke e-tɔleje dɔ kake
dese te a Lubba ndole le.
11 Ne a maketuruje le Lubba pa tar laa
na: ‹Ń-to er ke esee nje-kɔsuje key e-
mbeteje le aann. Er le tel ddee to singa
gɔl key ke dungu nangê*.›
12 Ne kara baa nase kajije, mba Lubba
are mare ri dang dɔ nange te ke a kase
kajije ang.
13 Toke nje-gangeje sariya le Jiipije ooje
ddew ke Piyar de ke Jan ke ń-toje to dewje
ke baa ke dewje ke gereje maketuru ang
daw ń-paje ne tar ke bbeel ang le a, gange
singade. A ń-gɔnjede ń-gereje tɔ to ń-toje
to nje-buwa-njaje le Jeju.
14 Ngaa daaje dew ke ar mbɔrde te ke
rɔe ddee maji le a, ń-gereje tar ke da kilaje
te ang.
15 Yeenn a, dunnje ndu kare Piyar de ke
Jan ń-teeje *lo dda tar te le Jiipije te le ke
ddang. Ngaa duwaje dɔ naa a, ń-paje na:
16 Ddi a ja ddaje ke dewje neenn wa?
Mba dede njaa ń-ddaje ne-mɔri neenn are
dewje ke Jurusalam tɔyn gereje ke maje.
Ddew ke ja maynje ne tare goto.
17 Maji kare ń-ddaje jare tare nja ke kete
horo dewje te ang ngaa. Ja kin ke de kare
ń-bbar ri Jeju ń-pa ne tar dare mare dew
ang.
18 Nje-gangeje sariya le bbarje Piyar de
ke Jan le ngaa paje arede kare ń-paje tar
wase ń-tɔjuje ne ke ri Jeju ang.
19 A Piyar de ke Jan dilaje te na: «Ddi a
to gate gate kem Lubba te wa? Koo tase
wase koo ta Lubba wa? To tar lese kare
ujaje keme!
20 Ddew ke jeje neenn ja kutu ne taje
dɔ ne te ke joo ke kemje ddem ke mbije
ddem goto.»
21 Ń-telje dinje ke de bbay a, dinyade
mba dingaje mare tar ke a kase kunn
ddew kare duwaje ne de ang. Mba dewje
tɔyn aw ɔsuje gaji Lubba wɔju dɔ ne ke
nday le.
22 Dew ke ń-dda ne-mɔri dare rɔe ddee
maji le bbale uta bbal dɔsɔ.

Nje-me-kunnje dujuje Lubba

23 Toke dinya Piyar de ke Jan a, daw
dingaje nje-buwa-njaje lede ngaa dɔruje

* **4:11 4.11** Sɔm 118.22

gel neje ke tɔku nje-poloje Lubba, ke
tɔkuje paje arejede le.
24 Goe te ke dooje tar lede le a, dede
tɔyn njaa ń-ń-dujuje ke ndu ke kara baa:
«Ebbejeje, Ei njaa e-dda dara, ke nange,
ke ba, ke neje tɔyn ke toje te.
25 Ei ke are Ndil-me-nda unda tar neenn
ta kajeje Dabbiti te ke to nje-kula lei na:
‹Mba ddi bba dewje aw unndaje ne bula
ngaa daw dunguje ne tar me naa te baa
wa?
26 Nje-kɔń-bbeje tɔyn ke nangê neenn aw
ooje taa naa
ngaa tɔku mbayjeje mbɔnje naa
mba ddaje ddɔ ke Ebbe-dewje ddem, Mesi
laa ddem.›†
27 «Tɔkɔrɔ njaa, Erode de ke Ponse
Pilate ń-mbɔnje naa me bbe te neenn ke
dewje ke gelde to Jiipije ang ddem ke
Jiipije njaa ddem mba mbete ne Jeju ke
to nje-kula lei ke maji tɔyn ke ila wubbu
dɔe te ta kundae dang to Mesi.
28 Toke baann a, ń-ddaje dare ne tɔyn
ke e-mɔse kete ddew singa-mɔngu te lei,
ke ddew me-ndiki te lei le ddee to ne ke
tɔkɔrɔ.
29 Yeenn a, ke bbasine neenn, Ebbejeje,
maji kare oo singa ke daw ń-ddaje ke je
bbo areje singa jee nje-kulaje lei are ń-pa
ne tar lei ke bbeel ang.
30 Maji kare e-tɔju singa-mɔngu lei are
rɔ-toje goto rɔ dewje te, are ne-mɔri, ke
ne ke dum dɔ koo toje. Are nejeenn ddee
toke baann ke ri Jeju ke to Nje-kula lei ke
maji tɔyn.»
31 Toke ń-dujuje Lubba ń-tungaje a,
nange yeke lo te ke ń-mbɔnje naa teenn.
Ndil-me-nda ddusude ngaa dunnje kutu
pa tar le Lubba ke bbeel ang.

Nje-me-kunnje unguje ne-kingaje lede lo kara baa

32 Me nje-me-kunnje ke banya le ke keje
lede to kara baa. Dew kara horo de te pa
na mare ne to le ne ke kare ne baa ang,
mba dunguje ne-kingaje lede tɔyn dɔ naa
te kara baa.
33 Nje-kayn-kulaje aw paje tar naji ke
singa-mɔngu nya wɔju dɔ tar kin le Ebbe-
dewje Jeju horo nje-yoje te, ngaa tɔku me-
maji le Lubba to dɔde te kara kara tɔyn.
34 Dew ke ne due ee horode te ang, mba
dewje ke eeje ke ndɔɔ wase key labbeje,
ngaa ddeeje ke nare,
35 unguje nɔ nje-kayn-kulaje te. Ngaa ń-
kayn naa nare dare na na kara inga ase
kem ne ke due.
36 Yeenn bba, mare dew ke ria na
Jejebbe ke nje-kayn-kulaje aw bbareje na
Barnabase ee ke teenn. Gel ri le na: «Nje-
kula dingaw me dewje te». Ñ-to dew ke
gel Lebi te ke duje Sipere.
37 Nee ke mare ndɔɔ ngaa ń-labbe, ń-
ddee ke nare nungu nɔ nje-kayn-kulaje te.

5

Tar ngem le Ananiyase de ke Sapira

1 Mare dingaw ke ria na Ananiyase de
ke dene laa Sapira ń-labbeje ndɔɔ lede tɔ.
2 A Sapira ndiki te ke ngaweje
Ananiyase are ɔru debbe nare le ngem
ngaa aw ke kese aw ungu nɔ nje-kayn-
kulaje te.
3 A Piyar pa na: «Ananiyase, mba ddi
a inya are Satan ande mei te wa? Ere
ngem are Ndil-me-nda, mba ɔru debbe
nare ndɔɔ lei le e-ngem to lei.
4 Kete njaa kara ndɔɔ le to lei. Goe te
ke e-labbe kara nare to lei tɔ. A baann
bba keje dda ne ke to ke be ddee dɔi te
wa? Yeenn to Lubba a ere ngem are bbo
dewje ang.»
5 Toke Ananiyase oo tarjeenn le a tee
oso nangê oy. Dewje tɔyn ke ooje tar yo
le Ananiyase le bbeel ddade nya.
6 Ngann basanje ddeeje keje niinn
Ananiyase le awje ne aw dubbuje.
7 Ase ne ke kare muta goe te a, dene laa
ddee ande dɔde te a, gere ne kara dɔ ne
te ke tee le ang.
8 Piyar duje na: «Tɔkɔrɔ njaa, kɔr nare
ndɔɔ lese ke e-labbeje le njaa neenn wa?
E-pa arem moo.» Ñ-pa nare Piyar na:
«Tɔkɔrɔ, kɔr nare njaann.»
9 Yeenn a, Piyar pa are na: «Baann bba
ei ke ngawije unguje tar me naa te mba
na Ndil le Ebbe-dewje wa? Oo: Dewje ke
dubbuje ngawije a arje taa-key te neenn.
Ei kara da kunnije kɔtu ne tɔ.»

† **4:26 4.26** Sɔm 2.1-2

10 Kare teenn njaa, ń-tee noso kɔy-gɔl
Piyar te noy. Kake ngann basanje le
andeje key a, dooje niinn dene le ngaa
dunnje daw ndubbuje mbɔr ngaweje te.
11 *Egilisi, ke dewje tɔyn ke ooje tar ne
ke tee le bbeel ddade nya.

Nje-kayń-kulaje ddaje ne-mɔrije dang dang

12 Nje-kayn-kulaje ddaje ne-mɔrije ke
neje ke dum-dɔ-koo nya nya horo dewje
te. Dewje tɔyn ke ooje mede te mbɔnje
naa kɔ baranda te le Salomɔ.
13 Dewje aw paje tar lede maji njaa a, a
dew kara tay mba kande horode te ang.
14 Dewje ke banya banya ke kɔrde aw
ke kete ke kete horo dingawje te ddem
deneje te ddem unnje mede are Ebbe-
dewje ngaa dunguje dɔ nje-me-kunnje te.
15 Dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje ddew-bô.
Dilaje nje-rɔ-tɔje le dɔ tiraje te wase dɔ
rakeje te. Ń-ddaje toke baann kare ta
Piyar aw nday a, ndile baa njaa kara uru
dɔ mare nje-rɔ-toje te le.
16 Dewje banya banya inje ke me ngann
bbeje te ke toje ngɔsi ke tɔku bbe ke
Jurusalam ddeeje tɔ. Dotoje nje-rɔ-toje,
ke dewje ke ndilje ke majang ulaje kemde
ndoo ń-ddeeje ke de ngaa dede tɔyn rɔde
ddee maji.

Duwa nje-kayn-kulaje dungude key-kula te

17 Lo teenn, me dda tɔke nje-polo
Lubba, ke nje ke mbɔre te ke eeje me
kuwa-dɔ-naa te le *Saduseyenje ngaa
dinje,
18 duwaje nje-kayn-kulaje le dungujede
key-kula te ke ń-dda mba dewje tɔyn.
19 A mare anji le Ebbe-dewje ddee til te
tɔru ta key-kula are ń-teeje, ngaa pa arede
na:
20 «Awje aw arje me key-polo-Lubba te
ta e-paje tarje tɔyn ke wɔju do tar tebbe
neenn areje dewje ke banya.»
21 Nje-kayń-kulaje le ooje tae ngaa lo
a ta kare a dawje me key-polo-Lubba te
ngaa ń-tɔjuje ne.
Tɔke nje-polo Lubba ke nje ke mbɔre
te bbarje tɔkuje kare duwaje dɔ naa lo
dda tar te le Jiipije te le Jiipije. Ngaa,
dulaje key-kula te kare ń-ddeeje ke nje-
kayn-kulaje le.
22 A dewje ke dulade le teeje key-kula
te a, ingaje nje-kayn-kulaje le me sururu
te le ang. Nje ke dulajede le telje aw paje
arejede na:
23 «Joo ta key le a to ke lo kute ke maje.
Nje-ngemje ta key-kula le kara arje lo-kula
te lede. A jɔru ta key le a, joo dew kara
me te ang.»
24 Nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key
polo Lubba, ke tɔke nje-poloje Lubba ooje
tarjeenn le a, tar ikide sel wɔju dɔ nje-
kayn-kulaje le ngaa ń-paje na: «Ddi a dda
ne wa?»
25 A mare dew ddee pa arede na:
«Dewje ke ilajede key-kula te le a, arje
me key-polo-Lubba te ngaa aw tɔjuje ne
dewje.»
26 Yeenn a, nje-kɔn dɔ dewje ke aw
ngemje ta key key-polo-Lubba le aw ke
nje-kulaje laa ngaa daw ń-ddee ke nje-
kayn-kulaje le, a ń-dda ke de singa ang. Ń-
bbeelje mba dewje a tilajede ke er tɔljede.
27 Goe te ke ń-ddee ke de a, dawje ke de
lo dda tar te le Jiipije ngaa tɔku nje-polo
Lubba dujude na:
28 «Junn ndu ngeng nya jarese kare e-
tɔju ne ke ri neenn ang. A ye a ne-tɔju lese
taa me bbe ke Jurusalam tɔyn neenn ngaa
aw ddaje kare tar yo le dingaw neenn
uwa dɔje.»
29 Piyar de ke nje-kayn-kulaje le dilaje te
na: «Koo ta Lubba maji uta koo ta dewje.
30 Lubba le kajeje are Jeju ke e-tɔeje dɔ
kake-dese te ngaa e-tɔleje le in horo nje-
yoje te.
31 Lubba le unne undae dɔ ji-kɔle te to
tɔku mbayje ddem nje-kaji dewje ddem.
Baann bba kare ngann Ijarayelje ingaje
ddew ta turu ddew lede ddem, kare tar
majang lede ɔru dɔde te ddem.
32 Jeje ddem, Ndil-me-nda ke Lubba are
dewje ke ooje tae ddem, ń-toje to nje-tar-
naji neje ke teeje le.»
33 Toke nje ke lo dda tar te le Jiipije le
ooje tar ke nje-kayn-kulaje paje le a, ungu
ɔnde ngaa ń-ndikije kare ń-tɔlde.
34 A mare parijiyen ke ria na Gamaleyel
ke to nje-kɔru gel ndu ke dewje ndikije tar

laa nya ee lo dda tar teenn le. Nin taar nunn ndu kare ŋ̂-teeje ke nje-kayn-kulaje le ddaka ngaji.

35 Ngaa ŋ̂-pa nare nje-ddaje tarje le na: «Ngann Ijarayelje, ooje ke maje bba ta e-ddaje ne ke dewje neenn.

36 Mba me ndɔje te neenn, jooje Tedase ke oo rɔe to dew ke ngeng nya unda lo tee. Ngaa dewje ase ne ke kɔr sɔ unnje goe. A ŋ̂-tɔle ngaa nje ke unnje goe le sarenje naa are dew kara nayn ang.

37 Goe te a, Judase dew ke Galile unda lo tee, bbal te ke daw dunda ne ri dewje me maketuru te mba gere ne kɔrde. Ń-dda nare dewje unnje goe. A ŋ̂-tɔle ngaa nje ke unnje goe sarenje naa.

38 Bbasine m-pa marese, undaje kemse dɔde te ang, inyajede areje dawje. Bbo ne ke ŋ̂-ndikije ta dda wase ne ke daw ŋ̂-ddaje neenn in ddew te le dewje baa a, a kunda ngange.

39 Bbo ne ke ŋ̂-ndikije ta dda wase ne ke daw ŋ̂-ddaje neenn in ddew te le Lubba a, a kɔkuje ddewe pin. Areje Lubba oose to dewje ke aw ddaje saa ddɔ ang.» Nje-ddaje tarje le ndikije go tar laa le ngaa,

40 ŋ̂-bbarje nje-kayn-kulaje le, dunda-jede ke ndey, darede ndu kare ŋ̂-paje tar ke ri Jeju ang ngaa dinyade.

41 Nje-kayŋ̂-kulaje le teeje lo dda tar te le Jiipije le ddaka ke rɔ-neel mba Lubba oode to dewje ke ase kare dula kemde ndoo wɔju dɔ ri Jeju.

42 Ke ndɔ tɔyn me key-polo-Lubba te wase me keyje te kara dew rɔde tɔju tar ang ddem, dew rɔde kila mber-Tar ke maji le Jeju ke to Mesi ang ddem.

6

Ń-mbere dewje siri kare uma nje-kayn-kulaje

1 Dɔ ndɔe teenn, kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke kete kete. Jiipije ke aw paje tar gereke aw ewnje rɔde ke ri dede ke ŋ̂-toje to Ebereje njaa. Mba ke ndɔ tɔyn bbo ebereje le aw kaynje ne-kusa dene-ndubbaje a, ɔruje kem dene-ndubbaje lede.

2 Nje-kayŋ̂-kulaje ke dɔku gire joo le bbarje nje-njaje go Jeju te ngaa paje na: «To maji kare jeje neenn ŋ̂-tusuje tar le Lubba jinyaje a, jaw mba dda kula ne-kayn ang.

3 Be a, ngakɔmje, e-mbereje dewje siri horose te ke dewje aw paje tar lede maji, dewje ke Ndil, ke kem-kare ddusude areje jinyaje kula neenn jide te.

4 A Jeje, ja kunn rɔje mba kula duju Lubba, ke kula tɔju tar le Lubba.»

5 Dewje ke mbɔnje naa le tɔyn ndikije go tar ke nje-kayn-kulaje paje arede le. Yeenn a, dewje ke ŋ̂-mberede to: Etiyenn ke koo me te laa bo nya ddem, Ndil-me-nda dduse ddem, Pilipi, Porokɔr, Nikanor, Timɔ, Parmenase, ke Nikolase ke to dew ke Antiyose ke aw bbeel Lubba le Moyije.

6 Ń-ddeeje ke dewje ke siri le nɔ nje-kayn-kulaje te le dare ŋ̂-duju lubba dɔde te ddem, dila jide dɔde te ddem.

7 Tar le Lubba nja ke kete kete ngaa kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke kete ke kete me bbe te ke Jurusalam. Nje-poloje Lubba ooje mede te toke banya.

Dewje uwaje Etiyenn

8 Me-maji le Lubba ke singa-mɔngu laa to dɔ Etiyenn te are ŋ̂-dda ne-mɔrije, ke neje ke dum dɔ koo ndang ndang horo dewje te.

9 Mare Jiipije ke inje Sirene, ke Alekejandiri ke aw mbɔnje naa key-mbɔŋ̂-naa te le Jiipije ke daw ŋ̂-bbarde na «Nje ke teeje kɔ bbere te», ke nje ke inje nange te ke Silisi, ke nje ke Aji aw maynje tar ke Etiyenn.

10 A tar kem-kare laa ke naw ŋ̂-pa ddew te le Ndi-me-nda le uta dɔde.

11 Yeenn ngaa dareje nare dewje mba kare paje na: «Joo Etiyenn lo taji ri Moyije te, ke lo taji ri Lubba te.»

12 Baann bba dɔsuje kutu dewje, kutu tɔkuje, ke kutu nje-kɔruje gel ndu dare duwa Etiyenn ke singa ngaa daw saa lo dda tar te.

13 Ń-ddeeje ke nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje dare paje na: «Ke ndɔ tɔyn njaa dingaw neenn aw pa Tar ke maji ang dɔ key-polo-Lubba te ke maji tɔyn ddem, dɔ ndu te ke Lubba are Moyije ddem.

14 Ń-pa na Jeju ke to dew ke Najarete
a tuju key-polo-Lubba, ngaa a turu ne-
ji-bbeje ke Moyije inya areje are joo ke
mbije.»
15 Kem nje-dda tarje tɔyn to ke dɔ
Etiyenn te ngaa dooje keme a, toke kem
anji.

7

Etiyenn ɔru gel tar nɔ nje-ddaje tar te

1 Tɔku nje-polo Lubba duju tar Etiyenn
na: «Tar ke daw ń̂-pa dɔi te neenn to tar
ke tɔkɔrɔ wa?»
2 Etiyenn ila te na: «Ngakɔmje,
bɔydede, ooje tar neenn. Kete bba kare
bɔjeje Abaraham ddee lo te ke Karan a,
Lubba ke to Nje-ndoko tee ingae kare te
ke nisi ne nange te ke Mejopotami,
3 ngaa ń̂-pa nare na: ‹Ɔtu nange te lei,
me nujuje te lei bbo aw nange te ke ma
tɔji.›*
4 Yeenn a, Abaraham ɔtu nange te le
dewje ke Kalde ngaa aw isi lo te ke Karan.
Go yo te le bɔeje a, Lubba are ń̂-ddee
nange te ke e-ddaje bbe te bbasine neenn.
5 Lubba are mare lo Abaraham kara
nange te neenn ang, ngonn lo ke a kase
kila gɔl dew njaa kara nare ang. Nee ke
ngonn ang njaa, a Lubba unn ndu ta kare
nange le, ke nje ke gele te.
6 Lubba pa na: ‹Nje ke geli te a ddaje
bbe nange te ke dang. Da kuwade bbere
te ngaa da kula kemde ndoo mba bbal kɔr
dɔsɔ.
7 A ema Lubba, ma gange sariya dɔ nje-
bbeje te ke uwajede bbere te le. Goe te
bba da teeje kɔ bbere te le, ta da polom lo
te neenn.›†
8 Lubba ɔsu saa dɔnɔ ddew kuja mɔtu
te. Yeenn a, Abaraham uju Ijake ngaa ndɔ
jijoo laa a, uja ganja. Ijake dda baann
ke Jakobbo, ngaa Jakobbo dda ddew kara
baa ke nganne ke dɔku gire joo ke toje to
kajejedede.
9 «Me dda kajejedede le wɔju dɔ
ngokɔnde Jejebbe ngaa duwaeje ń̂-labbeje
dare daw saa Ejipite. A Lubba ee saa.
10 Nɔre dann ne-kem-to-ndooje te dang
dang ke ddae ngaa nare kem-kare ddem
ń̂-dda nare Parawɔn ke to tɔku mbayje
ke Ejipite ooe maji keme te ddem. Tɔku
mbayje le undae to nje-kɔn dɔ nange ke
Ejipite ddem, to nje-ngem neje tɔyn ke me
key te laa ddem.
11 Tɔku bbo oso nange te ke Ejipite, ke
nange te ke Kanaa are kem-to-ndoo dda
dewje nya. Kajejedede ingaje ne ta kusa
ang.
12 Toke Jakobbo ooje na ne-kusa to
Ejipite a, nula kajejedede gɔl kara.
13 Gɔl joo laa ke nulade a, Jejebbe dda
are ngakɔenje gereje ngaa Parawɔn gere
nujuje le Jejebbe tɔ.
14 Yeenn a, Jejebbe ula are ń̂-ddee ke
bɔeje Jakobbo, ke nje-nujuje laa tɔyn.
Kɔrde tɔyn ase dɔsiri gire mi.
15 Jakobbo aw Ejipite le ngaa oy nunn,
ne ke kese kajejedede tɔyn.
16 Doto niinnde daw ne bbe te ke
Sisem ń̂-dubbude buwa-yo te ke Abara-
ham ndoko ke nare ji ngann le Emɔr te
ke to dew bbe te ke Sisem.
17 «Toke ndɔ ke Lubba a ta dda ne ke
nunn ndue nare Abaraham ta dda ddee
ngɔsi a, kɔr ngann Ijarayelje ke Egipite le
aw ke kete kete,
18 ndereng ndɔ ke mare tɔku mbayje ke
siki ke gere Jejebbe ang unn kutu kɔn dɔ
nange ke Egipite.
19 Tɔku mbayje le ere nje ke leje ngaa ń̂-
dda kajeje maji ang. Nare ń̂-tusuje ngann
engutayje lede dinyade kare oyje.
20 Dɔ ndɔ te jeenn le a, duju Moyije. Ń̂-
kura kem Lubba te. Ń-ngeme key le bɔeje
mba nayn muta.
21 Goe te ke ń̂-tuse dinyae a, ngonn
le Parawɔn ke dene unne ngeme toke
ngonne njaa.
22 Ń-tɔju Moyije kem-kare le dewje ke
Ejipite are naw ń̂-pa tar ke ndu ke mɔngu
ddem, ń̂-dda ne ke singa ddem.
23 «Toke ninga bbal dɔsɔ a, keje kaw
koo ngakɔen Ijarayelje ddee dɔe te.
24 Naw ngaa noo ngokɔen ke mare dew
ke Ejipite ddae maji ang a, nayn ngɔru-
ddɔ laa ngaa nunda dew ke Ejipite le ń̂-
tɔle.

* **7:3 7.3** Jenese 12.1 † **7:7 7.7** Jenese 15.13-14

25 Neje to ngakɔenje a gereje to ddew te
laa a Lubba a kɔru ne de kɔ bbere te. A
ngakɔenje le gereje ang.
26 Ndɔ kara goe te a, Moyji oo ngann
Ijarayelje joo aw ddɔje naa. Ngaa ŋ̂-ndiki
ta dda kare dunguje naa te. Ń-pa narede
na: ‹Ngakɔmje, e-toje to ngakɔn naa a
mba ddi bba aw ddaje naa maji ang wa?›
27 A ne ke naw ŋ̂-dda nje-mare maji ang
le nuta Moyije le ke ddang ngaa ŋ̂-pa na:
‹Na bba undai to tɔku-mbay ddem, nje-
gange sariya ddem dɔje te wa?
28 E-ndiki ta tɔlum toke e-tɔl dew ke
Ejipite takene le wa?›
29 Toke Moyije oo tar le baann a, ayn aw
iya rɔe bbe-mba te nange te ke Madinya.
Ngaa nuju ngannje ke dingaw joo ke-
teenn.

30 «Ń-dda bbal dɔsɔ a, mare anji tee
ingae me kɔr te dɔ er Sinay te. Anji le
ee me ber-kam te ke aw ɔn puru.
31 Ne ke Moyije oo le gange singae. Toke
ŋ̂-ddee ngɔsi ta tenn koo a, noo ndu Ebbe-
dewje ke aw pa tar na:
32 ‹M-to Lubba le kaijedede, ke to Lubba
le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le
Jakobbo.› Moyije isa ngaa ndiki ta kaa lo
ang.
33 Yeenn a, Ebbe-dewje pa are na: ‹E-
tɔru ne-gɔl ke gɔli te mba lo ke ar te neenn
to lo ke maji tɔyn.
34 Tɔkɔrɔ moo ndoo le dewje lem aw
ooje Ejipite ngaa moo ndu sɔm lede are
m-ddee ta kɔrude kɔ bbere te. Ke bbasine
neenn, aw, mba m-ndiki ta kulai Ejipite.›

35 «Moyije ke ngann Ijarayelje mbeteje
ngaa paje areje na: ‹Naa bba undai to
tɔku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem
dɔje te wa?› Ne a Lubba ulae to tɔku-
mbay ddem, nje-kɔrude kɔ bbere ddem
ddew te le anji ke Moyije ooe me ber-kam
te.
36 Ne a nɔrude ŋ̂-tee kede me bbe te ke
Egipite ddew ne-mɔrije te, ke ne dum-dɔ-
koo te me bbe te ke Egipite ddem, me tɔku
ba-kate te ddem, ke me kɔr te ddem bbal
dɔsɔ.
37 Ne ke Moyije le a, ŋ̂-pa nare ngann
Ijarayelje na: ‹Lubba a kɔru ngokɔse
horose te to mare nje-kila mber-tar le
Lubba to ke ema neenn.›‡
38 Ne a, kare te ke dewje aw uwaje ne
dɔ naa me kɔr te nar horo kajejedede te
ke anji ke aw pa saa tar dɔr er te ke sinay.
Ne a, ŋ̂-taa tar ke are tebbe le nareje.

39 «A kajejedede le ndikije ta kooje ta
Moyije ang, ŋ̂-mbeteje ngaa, mede ndiki
ta tel kaw Ejipite.
40 Ń-paje dareje Arɔn na «E-dda mare
kɔrje ke a kɔruje nɔje areje, mba ne
Moyije ke are ŋ̂-tee ke je me bbe te ke
Ejipite le, ŋ̂-gere ne ke ingae ang.
41 Yeenn a, ŋ̂-ddaje ngonŋ̂-da to kɔr
lede dɔ ndɔeje teenn ngaa dareje ne-polo
ddem, dɔsuje gaji ne ke ŋ̂-ddaje ke jide le
ke rɔ-neel ddem.
42 Mba yeenn a, Lubba inyade are ŋ̂-
poloje neje ke aw ndoko me dara te ddew
kara baa toke ŋ̂-dda tare me maketuru te
le nje-kilaje mber-tar le Lubba na:

‹Ngann Ijarayelje, bbal dɔsɔ ke e-ddaje
me kɔr te le ema a e-ddeeje ke daje
ke neje ke to ne-polo aremje wa?
43 Otoje key tande kɔr ke ria na Moloke,
ke endeterenden le kɔr lese ke ria
na Repan,

neje ke e-ddaje to kɔrje ta polode le.

Mba yeenn a, ma kaw kese giri Babilɔne
te.›§
44 Kajeje eeje ke key tande ke maketuru
dɔnɔ to te me kɔr te. Moyije dda key-
tande le are to ddew kara baa ke ye ke
Lubba unn ndu are kare ŋ̂-dda. Ń-dda
nare to ddew kara baa ke ye ke Lubba tɔje
are noo.
45 Goe te ke nje ke go kajeje te ingaje
key-tande le a Josuwe unn nɔde are dawje
ne nange te ke duwaje ji dewje te ke
toje to Jiipije ang ŋ̂-taje mba Lubba tubba
dewje le nɔde te. Key-tande le nayn teenn
ndereng kɔŋ̂-bbe te le Dabbiti.
46 Lubba oo Dabbiti maji keme te ngaa
Dabbiti duje kare nare ddew ŋ̂-dda key
nare Lubba le Jakobbo.
47 A Salomɔ a dda key le are Lubba.
48 A Nje-kisi ddutu dara te isi me key te
ke ji dew dda ang. Ddew kara baa toke
nje-kila mber-tar le Lubba pa na:

‡ **7:37 7.37** Deterenɔme 18.15 § **7:43 7.43** Amos 5.25-27

49 ‹Ebbe-dewje na: Dara to ngende-mbay lem,
nange to lo kungu gɔlum
a key ddi bba a ta ddaje karem wa?
Wase lo ddi bba a to lo kuwa-rɔ lem wa?
50 Ema njaa m-dda nejeenn tɔyn ke jim ang wa?›*
51 «See nje-dɔ ketereje, sese ke lubba bbarse a areje mese ketere ngaa ooje ne-bbar laa ang, a aw e-mbeteje tar le Ndil-me-nda ke ndɔ tɔyn. E-toje ddew kara baa ke kasese.
52 Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke dda bba kasese ddaje kede singa ang wa? Kasese tɔlje nje ke aw ilaje mber le dew ke gate gate kete bba kare ŋ̂-ddee. A bbasine sese njaa kara e-labbeje dew ke gate gate le ngaa e-tɔleje.
53 Ingaje ndu ke Lubba ula ne anjije ke maje, a e-ddaje kula ke turu ndu le ang.»

Ń-tila Etiyenn ke er ŋ̂-tɔle

54 Nje ke eeje lo-dda tar le ooje tarjeenn le a, wungu ɔnde ngaa ŋ̂-ngerje ngangede mba wungu ɔnde dɔ Etiyenn te.
55 A kem ne Etiyenn ke Ndil-me-nda dduse le to ke darâ. Noo ndoko le Lubba ngaa noo Jeju ke ar dɔ-ji kɔl Lubba te.
56 Ń-pa na: «Ooje, maw maa me dara ke teeyn, ke ngonn le dew ke ar taar dɔ-ji-kɔl Lubba te.»
57 Dewje le utuje mbide uruje ne ekii ke taar. Goe te a, dede tɔyn njaa dinje naa te duruje dɔe te.
58 Ń-ndɔreje ŋ̂-teeje saa ke ddang me bbe te ngaa ŋ̂-tilaeje ke er ŋ̂-tɔle. Nje-tar najije ke undaje tar dɔe te le unguje kubbuje lede nɔ mare basan te ke ria na Sɔl kare ŋ̂-ngem.
59 Kare te ke daw ŋ̂-tilaje Etiyenn ke er le a, Etiyenn le duju Lubba na: «Ebbemje Jeju e-taa kewn lem.»
60 Goe te a Etiyenn le ungu mekeje gɔle nangê ngaa uru ekii ke taar na: «Ebbemje, unda tar majang neenn dɔde te ang.» Go tar teenn njaa a noy.

8

1 Sɔl to kara le dewje ke unguje tar gel nje-tɔlje Etiyenn te.

Ne-singa ke inga nje-me-kunnje

Dɔ ndɔe teenn njaa, dewje ulaje kem Egilisi ke Jurusalam ndoo. Nje-me-kunnje sarenje naa dɔ nange te ke Jude, ke Samari a nje-kayn-kulaje a naynje.
2 Dewje ke aw bbeelje Lubba dubbuje Etiyenn ngaan ŋ̂-nɔeje nya.
3 A Sɔl unn kutu tuju Egilisi. Nande me keyje te, nuwa dingawje ke deneje ke singa ngaa nungude key-kula te.

Pilipi tɔju tar Samari

4 Dewje ke sarenje naa le awje aw tɔjuje Tar ke maji ke lo lo.
5 Yeenn a, Pilipi tee aw mare bbe te ke Samari ngaa tɔju dewje tar le Kiriste.
6 Nje-bbeje ke ddeeje toke banya le njaa tɔyn aw tukaje mbide aw ooje ne tar le Pilipi le. Mba dooje tar ne-mɔri ke naw ŋ̂-dda ke mbide ddem dooje neje le ke kemde ddem.
7 Ndilje ke maji ang banya banya teeje me dewje te ke ddang. Daw ŋ̂-teeje a duruje ekii ke taar. Ngaa dewje nya ke rɔde oy, ke nje-meteje ddeeje maji.
8 Dewje ke me bbe teenn le isije ke koko nya.
9 Mare dew ke ria na Simɔ isi me bbe teenn lew baa. Ń-to nje-kuma ke aw dda neje ke aw dum dɔ dewje tɔyn ke nange te ke Samari. Ń-dda rɔe to dew ke ngeng nya.
10 Ngannje, ke nje ke tɔku, dewje tɔyn ooje tae nya. Dewje paje na: «Dew neenn to singa-mɔngu ke in rɔ Lubba te ke daw ŋ̂-bbar na Tɔku singa-mɔngu.»
11 Dooje tae nya mba ŋ̂-dda neje ke dum dɔde bbal banya nya ddew ne-kumaje te laa ke naw ŋ̂-dda.
12 A dewje tɔyn, dingawje, ke deneje ke ooje mede te ke Tar ke maji ke Pilipi tɔju dɔ bbe-kɔn te le Lubba ddem, dɔ tar te le Jeju-Kiriste ddem, ingaje batem.
13 Simɔ njaa kara oo mee te tɔ ngaa ŋ̂-ddae batem. Ninya go Pilipi ang ngaa. Noo tɔku ne-mɔrije, ke neje ke dum-dɔ-koo ke Pilipi aw dda le a gange singae.
14 Toke nje-kayn-kulaje ke naynje Ju-rusalam ooje na nje-bbeje ke Samari taaje

* **7:50 7.50** Ejay 66.1-2

tar le Lubba le a, dulaje Piyar de ke Jan nange te ke Samari le.
15 Toke ń-teeje nange te Samari le a, ń-dujuje Lubba wɔju dɔ dewje ke Samari kare dingaje Ndil-me-nda.
16 Mba Ndil-me-nda ddee dɔ mare dew te ke Samari kara ang bbay. Ne ke dingaje njaa a to batem ke ń-ddade ke ri Ebbe-dewje Jeju.
17 Yeenn a, Piyar de ke Jan dilaje jide dɔde te ngaa dingaje Ndil-me-nda.
18 A kake Simɔ oo to nje-kayn-kulaje ilaje jide dɔ dewje te a ingaje Ndil-me-nda a, ń-ndiki ta karede nare
19 ngaa ń-pa na: «Aremje singa neenn tɔ ta bbo dew njaa mila jim dɔe te a, inga Ndil-me-nda.»
20 A Piyar ilae te na: «Maji kare oy ke nare lei tɔyn mba ɔju to a kase ndoko ne-kare baa le Lubba ke nare.
21 Mare ne ke to lei wase ne ke osoi te kara to neenn ang. Mba keje lei to gate gate kem Lubba te ang.
22 Inya keje lei, ke maji ang lei ta e-duju Ebbe-dewje kare ta ddew to a nɔru tar kejeje ke maji ang le dɔi te.
23 Tɔkɔrɔ njaa moo a, bbo ke maji ang ke to enga kinga ne ddusu mei ngaa e-to bbere le ne-dda ke maji ang.
24 Simɔ ila te na: «Sese njaa, e-dujuje Ebbe-dewje wɔju dɔm bba kare ne ke e-paje neenn ddam ang.
25 Goe te ke Piyar de ke Jan ń-paje tar naji ngaa dilaje mber-tar le Edde-dewje a, ń-telje ke Jurusalam ngaa dilaje mber Tar ke maji ke me bbeje te nya nange te ke Samari.

Tar le Pilipi de ke dingaw ke nange te ke Etiyopi

26 Mare anji le Ebbe-dewje pa are Pilipi na: «Unn ddew ke aw ke dagoo, ke in Jurusalam ke Gaja. Kare teenn dew ee dɔ ddew te le ang.
27 Pilipi le ɔtu ke ngɔru aw ngaa, ninga mare dingaw ke ddew. Dew le to *enuku, ń-to dew ke Etiyopi. Ń-to tɔku dew ke aw ngem ne-kingaje le Kandase ke to tɔku-mbay-dene ke Etiyopi. Dingaw le ddee Jurusalam mba polo Lubba,
28 ngaa aw tel ke bbê laa. Nisi me sarete te laa naw ń-tura maketuru le Ejayi ke to nje-kila mber-tar le Lubba.
29 Ndil pa are Pilipi le na: «Aw ke ngɔru aw inga sarete toonn.»
30 Pilipi ayn ngɔru aw inga sarete le ngaa oo ndu dingaw ke Etiyopi ke aw tura maketuru le Ijayi. Pilipi duju tar enuku le na: «E-gere tar ke aw e-tura me maketuru te neenn njaa wa?»
31 Dingaw le ila te na: «Toke dew umam ang a, ma gere tar le toke baann wa?» Yeenn a, ń-bbar Pilipi le kare aal sarete le isi mbɔre te.
32 Tar ke me maketuru te ke naw ń-tura le toke be:

«Ń-to ddew kara baa ke bate ke daw saa ta kuja gɔse,
ń-to toke ngonn bate ke daw duja biien a nɔ ang.
Nɔru tae ń-pa ne tar ang.
33 Ń-ddae dare ń-ddee to ne ang ngaa dare naji laa ang.
Na a kase kɔru gel nje ke gele te wa?
Mba ń-dda dare tebbe laa ke dɔ nange te unda ngange.»*

34 Enuke le pa are Pilipi na: «M-wali nya, e-pa arem moo. Naa njaa gate a nje-kila mber-tar le Lubba le aw pa tar laa neenn wa? To tar laa njaa wase tar le mare dew ke dang wa?»
35 Yeenn a, Pilipi unn kutu pa tar dɔ tar te ke enuku le tura me maketuru te neenn le bba tɔju ne Tar ke maji le Jeju are.
36 Toke daw dawje bbay a, ń-teeje ta mare maann te ngaa enuku le pa na: «Maann a to neenn a, ddi a ɔku ddew kare minga batem wa?»
37 [Pilipi pa are na: «Toke unn mei tɔyn are Jeju a, ase kinga batem». Dingaw le pa na: «Moo mem te to Jeju to Ngonn le Lubba.»]†
38 Ń-duju nare Sarete le ar lo kara ngaa Pilipi de ke enuku le joo kem ń-ddisije dawje me maann te ngaa Pilipi ddae batem.
39 Toke dinje me maann te le ń-teeje a, Ndil le Ebbe-dewje unn Pilipi ɔtu ne are

* **8:33 8.33** Ejayi 53.7-8 † **8:37 8.37** Tar neenn to me dɔngɔr maketuruje te ke duja ke jide ang.

Enuku le ooe ang. A Enuku le aw lo laa
ke koko.
40 A ne Pilipi ń-tee nange te ke Ajote
ngaa ń-tɔju Tar ke maji me bbeje te tɔyn
ke ddew ddew ń-tee ne bbe te ke Sejare.

9

Ebbe-dewje Jeju bbar Sɔl

1 Kare teenn, keje dda singa, ke keje tɔl
nje-njaje go Ebbe-dewje te dɔrɔ nayn me
Sɔl te. Yeen a naw rɔ tɔku mbayje te le
nje-poloje Lubba
2 ń-duju maketuruje ta kaw ne kare nje
ke key-mbɔ-naaje te ke Damase. Make-
turu le a kunn ddew kare ta, toke ninga
mare dewje ke toje to deneje wase din-
gawje ke aw unnje ddew le Ebbe-dewje,
ń-tɔde ń-ddee ke de Jurusalam.
3 Toke Sɔl le ee ddew boo ngaa tee ngɔsi
ke bbe ke Damase a, kem naa te neenn
njaa lo ndoko darâ uru dɔe te gukue.
4 Ń-tee noso nangê ngaa noo mare ndu
dew pa saa tar na: «Sɔl, Sɔl mba ddi bba
aw e-ddasem singa wa?»
5 Sɔl le ilae te na: «Ebbe-dewje, ei na
wa?» Ndu dew le ilae te na: «Ema Jeju
aann, ema a aw ddasem singaann.
6 A in taar ande me bbe te neenn a da
tɔji ne ke maji kare e-dda.»
7 Nje-buwa-kaw-loje laa arje baa nding
nding ngaa bbeel ddade. Dooje ndu dew
ke aw pa tar le a dooje dew kara ang.
8 Sɔl in taar, teyn keme a oo lo ang.
Duwa jaa bba dande saa me bbe te ke
Damase.
9 Keteenn, noo lo ang, nusa ne ang, nay
maann ang ndɔ muta.
10 Mare nje-nja go Jeju te ria na
Ananiyase ee me bbe te ke Damase le.
Ebbe-dewje bbare ke ni na: «Ananiyase!»
Ń-ndiki te na: «Me neenn Ebbemje!»
11 Ebbe-dewje pa na: «Aw ddew te ke
daw ń-bbar na ddew ke ndɔju, ta ande me
key te Judase dew ke bbe te ke Tarse ke ria
na Sɔl. Naw ń-duju Lubba teenn.
12 Ke ni sɔl le oo mare dew ria na
Ananiyase ande key ngaa ila jia dɔe te
kare noo lo.»
13 Ananiyase le ila te na: «Ebbemje,
dewje nya paje tar neje ke maji ang tɔyn
ke dew neenn dda ke dewje lei ke to nje-
me-kunnje Jurusalam ke nageenn baa.
14 Neenn njaa kara, tɔku nje-poloje
Lubba areje ddew kare nuuwa dewje tɔyn
ke aw bbarje rii ń-tɔ dewje tɔyn ke bbarje
rii.»
15 A Ebbe-dewje pa na: «Aw, mba dew
neenn le to dew ke mundae dang kare
ń-dda nare dewje ke toje to Jiipije ang,
ke tɔku-mbayje lede, ke ngann Ijarayelje
gereje rim.
16 Ema njaa ma tɔje ne-kem-to-dooje
tɔyn ke a ddae wɔju dɔ rim.»
17 Yeenn a Ananiyase le aw ngaa ande
key le, ila jia dɔe te nga pa na: «Sɔl,
ngokɔm, Ebbe-dewje Jeju ke ingai ddew
te ke aw e-ddee ne ulam rɔi te kare e-
tel oo lo ddem, kare ta Ndil-me-nda ddusi
ddem.»
18 Kem naa te neenn njaa ne ke to ke le
gondojeenn in keme te gayn nangê ngaa
noo lo. Yeenn ngaa ni taar ninga batem.
19 Go ne-kusa te ke nusa a, ń-tel ninga
singa.

Sɔl ila mber Tar ke maji bbe te ke Damase

Ń-dda ndɔ ngaji rɔ nje-njaje go Jeju te
ke eeje bbe te ke Damase.
20 Njange njange baa a, Sɔl aw ila mber
key mbɔń-naaje te le Jiipije na Jeju to
Ngonn le Lubba.
21 Dewje tɔyn ke ooje tar le Sɔl le arje
nding nding ngaa paje na: «Dew neenn
a aw ula kem dewje ke aw bbarje ri Jeju
ndoo me bbe te ke Jurusalam ang wa? Ń-
ddee neenn ta kuwa nje-me-kunnje tɔde
kaw ke se kare tɔke nje-polo Lubba ang
wa?»
22 A Sɔl le aw ubba ke kete kete me tarje
te ke naw ń-tɔju are Jiipije ke bbe te ke
Damase ooje tar kara ta pa ang kare te ke
naw ń-tɔju ke ddaka to Jeju to Mesi njaa.
23 Ndɔ nya nday ngaa gɔe te a, Jiipije le
unguje tar me naa te mba tɔlje Sɔl.
24 Tar le oso mbi Sɔl te. Daw ń-ngemje
ta ndokoje ke dila ń-guku ne dɔ bbe le til,
ke kare ta tɔle.
25 A, mare ndɔ til te, nje-njaje goe te
uwaeje ilaeje me kare te ngaa ulaeje
ddaka ke dɔ ndoko.

Sɔl aw Jurusalam

26 Toke Sɔl le tee Jurusalam a, sange
ddew ta kande horo nje-njaje go Jeju te,
a dede tɔyn njaa ń-bbeeleje to bbeel mba
dooje to ń-to nje-nja go Jeju te ke tɔkɔrɔ
ang.
27 Yeenn ngaa Baranabase uwa Sɔl le
aw saa rɔ nje-kayn-kulaje te ngaa, nɔru
gel ddew ke Sɔl oo ne Ebbe-dewje dewbô
ngaa Ebbe-dewje pa saa tar, ke ddew ke
Sɔl pa ne tar le Jeju ke bbeel ang are dewje
me bbe te ke Damase.
28 Unn kute keteenn njaa, lo tɔyn ke
nje-kayn-kulaje aw awje te me bbe te ke
Jurusalam a, naw ke de naa te naa te.
Naw ń-tɔju tar ke ri Jeju ke bbeel ang.
29 Naw ń-pa tar ke Jiipije ke aw paje tar
gereke ngaa naw ń-mayn ke de tar, a dede
daw ń-sangeje ddew ta tɔle.
30 Toke nje-me-kunnje gereje tare a,
dawje saa Sejare ngaa dulaeje Tarese.
31 Dɔ ndɔje teenn, ddekeke to me
Egiliseje te tɔyn ke toje nange te ke Judee
ke, Galate ke Samari. Egilisi aw sange ke
kete kete, nje-me-kunnje aw ddaje bbeel
le Ebbe-dewje ngaa kɔrde aw ke kete kete
ddew singa te le Ndil-me-nda.

Piyar ɔru rɔ-to rɔ Ene te

32 Piyar aw nja ke dɔ bbe dɔ bbe. Mare
ndɔ a, ń-tee dɔ nje-ko-meteje ke bbe te ke
Lida.
33 Lo teenn, ninga mare dingaw ke rɔe
oy ngaa to tuwa-rɔ-to te nangê bbal jijoo.
Ria na Ene.
34 Piyar pa na: «Ene, Jeju Kiriste ɔru
rɔ-to rɔi te. In taar bbo ei njaa e-mɔse
dɔ tuwa lei.» Kem naa te neenn njaa nin
taar.
35 Dewje tɔyn ke bbe te ke Lida, ke
dewje tɔyn ke ndake lo te ke Sarɔn ooje
mede te ke Ebbe-dewje.

Piyar ndɔl Tabbita ke oy

36 Me bbe te ke Jope, mare dene ke to
nje-nja go Jeju te ee teenn. Ria na Tabbita
wase Dɔrkase. Kande ri le na: Kɔn mbur.
Kula ke maji dɔrɔ a ń-dda ngaa naw nare
ne nje-ndooje ddem.
37 Dɔ ndɔeje teenn, rɔe toe ngaa noy.
Ń-toko ninne ngaa dila me key te ke to dɔ
mare te taar.
38 Nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe te ke
Jope ooje na Piyar ee bbe te ke Lida ke ew
ke Jope ang. Yeenn a, dulaje dingawje joo
dare Piyar na: «N-wali nya, e-ddee njange
rɔje te.»
39 Piyar aw ke de ke ngɔru. Toke ń-tee
a, dare naw me key te ke to dɔ mare te
taar le. Dene-ndubbaje nɔnje ddeeje ne
rɔ piyar te. Ń-tɔjeje dɔ kubbuje ke taar,
ke kubbu kulje ke Dɔrekase le uju kare te
ke ń-nayn ne ke de baa.
40 Piyar are dewje tɔyn teeje ddaka,
ngaa ungu mekeje gɔle nangê duju Lubba.
Goe te a, ń-turu rɔe ke rɔ ninn te le ngaa
ń-pa na: «Tabbita, in taar.» Tabbita le
teyn keme. Toke noo Piyar le a, nin nisi
taar.
41 Piyar ula jia uwae ne ke taar. Piyar
le bbar nje-me-kunnje, ke dene-ndubbaje
ngaa tɔjude Dɔrekase kem baa.
42 Dewje ke Jope tɔyn ooje tar neenn
ngaa dewje nya ooje mede te ke Ebbe-
dewje.
43 Piyar nayn ndɔ bayn nya Jope rɔ nje-
dda kula endaar te ke ria na Simɔ.

10

Anji pa tar are Kɔrunay

1 Mare dingaw ee me bbe te ke Sejare,
ria na Kɔrunay, ń-to nje-kɔn dɔ mbambaje
ke dunda ride mbɔń-naa lede na mbɔń-
naa ke Itali.
2 Ne ke nje ke key laa tɔyn daw ń-
ddaje bbeel le Lubba, naw numa Jiipije
ke toje to nje-ndooje ddem, ń-duju Lubba
ke kareje tɔyn ddem.
3 Mare ndɔ noo mare anji le Lubba
toke le nijeenn ande key laa dɔ kare te
ke a kase gɔl kare muta ngaa bbare na:
«Kɔrunay!»
4 Kɔrunay le aae ke kem bbeel ngaa pa
na: «Ebbe-dewje na ddi wa?» Anji le pa
are na: «Lubba oo duju lei, ke kuma ke
aw uma nje-dooje. Mee oy dɔi ang.
5 Bbasine neenn njaa, ula bbe te ke Jope
are mare dew ke ria na Simɔ ke dawn ń-
bbare na Piyar ddee.
6 Ń-to key le mare dingaw ke ria na
Simɔ tɔ ke to nje-dda kula endaar ke key
laa to mbɔr ba te.»

7 Toke Anji ke pa tar ke Kɔrunay le
ɔtu a, ñ-bbar nje-kulaje laa joo, ke mare
mbamba laa kara ke ee kɔe te ke aw dda
bbeel le Lubba.
8 Nɔru gel neje le tɔyn narede ngaa
nulade Jope.
9 Ndɔ kara goe te ngaa kare te ke daw
ñ-njaje ddewbô bbay ngaa ñ-teeje ngɔsi
ke bbe ke Joppe a, Piyar aal aw lo te ke
ñ-dda taar, dɔ key te mba duju Lubba ke
gɔl kare ke ase kare dɔku gire joo.
10 A bbo ddae are ñ-ndiki ta kusa ne.
Toke daw ñ-dda ne-kusa ta kare a, noo ne
toke le nijeenn.
11 Noo kem dara ke teyn, a noo mare ne
ke in me dara te le aw ddisi. Ne le toke le
pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ ddee
uwa nange.
12 Daje ke gɔlde sɔ, daje tɔyn ke aw
akeje nangê ke eelje tɔyn ke aw inje me
dara te eeje me pal-kubbu te le.
13 Mare ndu dew pa are na: «Piyar in
taar, e-tɔl ɔn.»
14 A Piyar ilae te na: «Baann ang!
Ebbemje. Mba musa ne ke ndu mbete ke
ne ke maji ang ndɔ kara ang.»
15 Ndu dew le tel pa are bbay na: «Maji
kare oo ne ke Lubba dda are ddee maji to
ne ke maji ang kemi te ang.»
16 Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa
goe te a, dunn ne le ñ-tel ne darâ.
17 Piyar sange ddew ta gere gel ne ke
noo ke ni le pin. A kare teenn njaa
dingawje ke Kɔrunay ulade le sangeje key
le Simɔ ingaje ngaa arje ta key te le.
18 Ñ-bbarje ne ñ-dujuje se Simɔ ke daw
ñ-bbare na Piyar to neenn wa?
19 Toke Piyar nayn aw eje dɔ ne te ke
oo le bbay a, Ndil-me-nda pa are na: «Oo,
dingawje muta aw sangije.
20 In taar e-ddisi ta aw ke de bbo are
mei sangi ang, mba ema a mulade.»
21 Piyar ddisi inga dingawje le ngaa pa
arede na: «Ema ke aw sangemje le a mar
neenn. E-ddeeje neenn mba ddi wa?»
22 Dilaje te na: «Kɔrunay, nje-kɔn dɔ
mbambaje a ulaje. Ñ-to dew ke gate gate
ngaa naw ñ-bbeel Lubba. Jiipije tɔyn aw
paje tar laa maji. Anji le Lubba pa are
kare ñ-bbari me key te laa, kare noo tar
ke a ta pa kare.»
23 Piyar are dande key ngaa arede lo-to.
Lo-kare te njaa, nunn ddew naw ke de.

Piyar aw rɔ Kɔrunay te

Mare nje-me-kunnje ke Jope danneje.
24 Lo-kare ke goe te a, ñ-teeje Sejare.
Kɔrunayn bbar nje-nujuje laa ke nje-
buwa-kuraje laa ke ñ-ndikide nya naw ñ-
ngebbe ne Piyar dede le.
25 Kare te ke Piyar a ta tee a, Kɔrunayn
tila keme ngaa oso nɔñ-gɔle te mba wale.
26 A Piyar uwae ke taar ngaa pa na: «In
taar, mba ema kara m-to dew mari.»
27 Ngaa toke piyar aw pa tar ke
kɔrunayn aw ande ne ke key a, noo dewje
banya banya mbɔnje naa.
28 Piyar pa arede na: «E-gereje ke maje
to dare ddew Jiipije kare uwaje buwa-
kura ke dewje ke gelde dang ang ddem
ta tee me key te lede ang ddem. A ema
Lubba tɔjum to, to maji kare moo dew to
dew ke maji ang kem te ang wase m-sange
dew ang.
29 Mba yeenn a e-bbarem a m-ddee bbo
meje ang. Yeenn a, m-ndiki ta gere gel ne
ke e-bbarem mbae.»
30 Kɔrunay pa are na: «Dda ndɔ muta
bbokone ngaa, mee me key te lem maw
m-duju Lubba dɔ kar te ke gɔl kare muta.
A ta koo a, mare dew ula kubbu ke ndɔren
ar ne nɔm te,
31 ngaa pa na: ‹Kɔrunay! Lubba oo ndu
nɔ lei ngaa nole mee dɔ neje te ke aw are
nje-ndooje.
32 Ula bbe te ke Jope e-bbar Simɔ ke daw
ñ-bbare na Piyar. Ñ-to bbe le Simɔ nje-
dda kula endaar ke key laa to ta ba te.›
33 Kare teenn njaa, mula mari a, e-ndiki
te ngaa e-ddee. Bbasine, jeje tɔyn jee nɔ
Lubba te ta koo tar ke Ebbe-dewje unda
tai te kare e-pa areje.»

Piyar pa tar key le Kɔrunay

34 Piyar ila te na: «Bbasene m-gere
ngaa to tɔkɔrɔ njaa Lubba ɔru kem dew
ang.
35 Horo gel-dewje te tɔyn, dew ke bbeel
Lubba ddem, dda ne ke gate gate ddem a
ddee maji kem Lubba te.
36 Nula ke tar laa nare ngann Ijarayelje,
to Tar ke maji ke are me-wul-lɔm ddew te
le Jeju-Kiriste, ke to Ebbe-dewje tɔyn.

37 E sese e-gereje ne ke tee nange te
ke Galile ngaa taa dɔ nange Jude tɔyn go
batem te ke Jan ila mbere.
38 E-gereje ddew ke Lubba ula ne singa-
mɔngu le Ndil-me-nda dɔ Jeju te ke Najare
ke maje. Ń-dda maji ke dewje tɔyn ke lo
lo ddem, naji dewje tɔyn ke Esu uwade
bbere te ddem mba Lubba ee saa.
39 A jeje ń-toje to nje-tar-naji neje tɔyn
ke ń-dda dɔ nange te le Jiipije ddem, bbe
te ke Jurusalam ddem. Ń-tɔeje kake-dese
te ngaa ń-tɔleje.
40 Ndɔ muta laa a, Lubba are nin buwa-
yo te ń-tee ngaa are ń-tɔju rɔe.
41 Ń-tɔju rɔe le dewje tɔyn ang, a nje-tar
najije ke Lubba mberede kete, ke jeje ke
jusa saa ke jay saa ne go kin te laa horo
nje-yoje te a ń-tɔju rɔe nareje.
42 Nunn ndu nareje kare jila mber Tar
ke maji jare dewje, ngaa ta ń-pa jarede to
Lubba undae to nje-gange sariya dɔ dewje
ke isije kem baa ddem dɔ dewje ke oyje
ddem.
43 Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn paje
tar laa na: «Dew ke oo mee te ke Jeju
a, Lubba ɔru tar majang laa dɔe te ke ri
Jeju.»

Ndil-me-nda ddee dɔ dewje te ke toje to Jiipije ang

44 Toke Piyar nayn aw ɔru gel nejeenn
bbay a, Ndil-me-nda ddee isi dɔ dewje te
tɔyn ke aw ooje tar le.
45 Tar iki nje-me-kunnje ke toje to Jiipije
ke dannje piyar le sel mba dooje a, Lubba
are Ndil-me-nda dewje ke toje to Jiipije
ang tɔ.
46 Dooje ddew ke dewje ke toje to Jiipije
aw paje tar ke ndɔń-tarje ke dang dang
ddem, aw ɔsuje ne gaji tɔke-mbange le
Lubba ddem. Yeenn a, Piyar pa na:
47 «Dewje le ingaje Ndil-me-nda toke
jeje tɔ a mare dew a kase kɔku ddew kare
dingaje batem maann wa?»
48 Piyar le are ddew kare ń-ddade
batem ke ri Jeju ngaa dewje le dujuje
Piyar le kare dda ndɔ rɔde te ngaji bbay.

11

Piyar ɔru gel tar are nje-me-kunnje ke Jurusalam

1 Nje-kayn-kulaje, ke nje-me-kunnje ke
eeje nange te ke Jude ooje na dewje ke
toje to Jiipije ang kara taaje tar le Lubba
tɔ.
2 Toke Piyar tel ke Jurusalam a, nje-me-
kunnje ke toje to Jiipije aw inje saa.
3 Ń-paje na: «Ande key le dewje ke ujaje
mɔtude ang ngaa usa ke de ne mba ddi
wa?»
4 Yeenn a, Piyar unn kutu kɔru gel neje
ke tee le ke goe goe arede na:
5 «Misi me bbe te ke Jope maw m-duju
Lubba a, moo ne toke le nin. Moo mare
ne toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae
ke sɔ, ne le in me dara te ddisi ndereng
tee lo te ke mee te.
6 Kem to ke dɔe te ngaa m-teenn a, moo
daje ke gɔlde sɔ ke dɔ nange te, daje ke
mû, daje ke aw akeje nangê, ke eelje ke
aw ilaje me dara te.
7 Ngaa moo ndu dew pa arem na:
‹Piyar, in taar e-tɔl ɔn!›
8 M-pa na: ‹Baann ang Ebbemje! Mba
musa ne ke ndu mbete wase ne ke maji
ang ndɔ kara ang.›
9 M-tel moo ndu dew le me dara te na:
‹Maji kare ne ke Lubba dda are ddee maji
a, oo to ne ke maji ang kemi te ang.›
10 Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa
goe te a, dunn ne le tɔyn ń-tel ne darâ.
11 Kare teenn njaa, dingawje muta ke
dulade rɔm te inje bbe te ke Sejare teeje
me key te ke jisi te le.
12 Ndil pa arem na mɔtu maw ke de
bbo meje ang. Ngakɔmje ke misan neenn
danemje ngaa jande me key te le Kɔrunay
le.
13 Nɔru gel ddew ke anji tee ingae ne
me key te laa ngaa pa are na: ‹Ula dew
bbe te ke Jope are Simɔ ke daw ń-bbare
na Piyar ddee.
14 Simɔ le a pa tarje kari. Ei, ke nje ke
key lei a kingaje kaji ddew tarje teenn le.›
15 Toke munn kutu pa tar a, Ndil-me-
nda ddisi dɔde te ddew kara baa to ke ń-
ddisi dɔje te kunn kute te.
16 Yeenn a, mole mem dɔ tar te le Ebbe-
dewje ke pa na: ‹Jan dda dewje batem
maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-
nda.›
17 Lubba arede Ndil-me-nda ddew kara
baa toke nareje kare te ke junn ne meje

jare Jeju-Kiriste. Yeenn a, m-to dew ddi bba ma kase kɔku ddew Lubba kare dda mare ne wa?»
18 Dewje le ooje tarjeenn le a ewje rɔde ngaa ɔsuje gaji Lubba paje na: «Lubba are ddew dewje ke toje to Jiipije ang kare ŉ-turuje mede mba kinga ne kaji tɔ.»

Kunn kutu Egilisi ke Antiyose

19 Nje-me-kunnje ke sarenje naa wɔju dɔ ne-singa ke ingade go yo te le Etiyenn awje ndereng teeje bbe te ke Penisi, Sipere, ke Antiyose. A me bbeje teenn le Jiipije ke karede baa a ŉ-tɔjude tar le Lubba.
20 A mareje horode te ke gelde to dewje ke Sipere, ke dewje ke Sirene teeje me bbe te ke Antiyose a paje Tar ke maji le Ebbe-deweje Jeju are dewje ke toje to Jiipije ang tɔ.
21 Singa-mɔngu le Ebbe-dewje to dɔde te are dewje nya ooje mede te ke Ebbe-dewje ngaa turuje ddew lede.
22 Nje-me-kunnje ke Egilisi te ke Jurusalam ooje tar neenn le ngaa ulaje Barnabase Antiyose.
23 Toke Barnabase le tee ngaa oo me-maji ke Lubba dda ke nje-me-kunnje le a, nee ke koko nya ngaa ŉ-ndejede kare dundaje mede tɔyn dɔ Ebbe-dewje te.
24 Mba Barnabase le to dew ke maji, ke dew ke Ndil-me-nda dduse ddem, me-kunn laa bo nya ddem are nya ddeeje to dewje le Ebbe-dewje.
25 Goe te a, Barnabase le ɔtu naw bbe te ke Tarse mba sange Sɔl.
26 Toke ningae a, ŉ-ddee saa Antiyose. Ń-ddaje bbal kara Egilisi te ke Antiyose ngaa ŉ-tɔjuje ne dewje ke kɔrde banya banya. Bbe te ke Antiyose a dewje unn kutu bbar ri nje-njaje go Jeju te to keretiyenje.
27 Dɔ ndɔe teenn, mare nje-kilaje mbertar le Lubba inje Jurusalam awje bbe te ke Antiyose.
28 Ndil-me-nda unda tar ta mare te kara ke ria na Agabusu. Nin taar nga ŉ-pa na: «Mare ndɔ a tɔku bbo a koso dɔ nange te tɔyn.» A tɔkɔrɔ njaa bbo le oso dɔ ndɔ te ke Kolode to tɔku mbayje.
29 Nje-njaje go Jeju te ooje ta naa kare dew kara kara unn ne ke ase singae mba kula ne kare duma ne nje-me-kunnje ke isije nange te ke Jude.
30 Ń-ddaje toke baann. Dareje neje le Barnabase de ke Sɔl dare dawje ne dare ansiyenje ke nange te ke Jude.

12

Erɔde tɔl Jake ngaa ila Piyar key-kula te

1 Dɔ ndɔe teenn, tɔku mbayje Erɔde unn kutu dda ne ke maji ang ke mare dewje ke Egilisi te.
2 Nare ŉ-tɔl Jake ngokɔn Jan ke tɔku kiya.
3 Toke noo to ne ke ŉ-dda le unn koko are Jiipije a, nare duwa Piyar bbay. Kare ke duwa ne Piyar le to kare ke Jiipije aw ddaje kusu mapa ke ŉ-dda ke um ang.
4 Erɔde le are duwae ngaa dilae key-kula te. Ninyae ji mbambaje te dɔku gire misan ke ŉ-kayn horode sɔ sɔ kare ta ŉ-ngemeje. Neje kare kusu pake ndayn bba ta gange sariya dɔe te kem dewje te.
5 Piyar ee key kula te, a nje-me-kunnje aw dujuje Lubba til ke kare wɔju dɔe.

Anji le Ebbe-dewje ɔru Piyar key-kula te

6 Me til te ke lo-kare a, Erɔde a ta gange sariya dɔ Piyar te le a, Piyar le aw tibbi horo mbambaje te joo. Ń-tɔe ke kula njamji joo ngaa mare mbambaje aw ngemje ta key le tɔ.
7 A ta koo a, mare anji le Ebbe-dewje unda lo tee ngaa me key-kula le ndoko. Anji le ɔru kar Piyar are ndol ngaa pa na: «In taar njange.» Kula njamjije ke jia te le gaynje nangê.
8 Anji le pa are na: «Uwa bberi ke endaar-kuwa-bber lei bbo ula ne-gɔl lei.» Piyar le dda toke baann. Anji le pa bbay na: «Ula kubbu-kul lei bbo unn gom!»
9 Piyar tee me key-kula te le oso goe te. Neje to ne ke anji le aw dda le to ne ke tɔkɔrɔ ang, mba noo to ni a naw ŉ-ni.
10 Ń-ndayje lo ke dɔngɔr, ke ye ke joo ke mbambaje aw ngemje a, ŉ-teeje ta key te ke ŉ-dda ke nare. To ta key ke daw dande ne ke me bbe te le. Ta-key le teyn ke dɔe baa nɔde te. Toke ŉ-teeje ddaka ngaa dunnje mare ddew a, kem naa te neenn njaa anji le tusu Piyar inyae.

11 Yeen ngaa Piyar gere rɔe ngaa pa
na: «Bbasine m-gere ngaa. Tɔkɔrɔ njaa,
Ebbe-dewje ula anji are ɔrum me ji Erɔde
te ddem, me ne te ke maji ang ke Jiipije
ndikije ta dda sem ddem.»
12 Toke ń-gere gel ne le a, naw key
le Mari kɔn Janji. Jan le daw ń-bbare
na Marke tɔ. Keteenn, nje-me-kunnje
mbɔnje naa banya banya aw dujuje
Lubba.
13 Toke piyar unda ta-ndoko a, mare nje-
kula ke dene ke ria na Rode ddee mba koo.
14 Ń-gere ndu Piyar le ngaa rɔe neele
nya, a nɔru ta-ndoko le ang a ń-tel ke
ngɔru nande key ta kaw pa to Piyar a ar
ta-ndoko teenn.
15 Ń-paje dareje na: «Ayn wooy wa?» A
Rode le tel pa bbay ang na: «Tɔkɔrɔ njaa
nee teenn!» Dilaeje te na: «Yeenn a, anji
laa ann.»
16 Piyar unda ta-ndoko bbay bbay ngaa
kake ń-ddeeje dɔruje ta-ndoko a, Piyar a
ar neenn a, tar ikide sel.
17 Ń-dda jia narede kare dewje rɔde
ngaa nɔru gel ddew ke Ebbe-dewje ɔre ne
me key-kula te. Ta kutu ne dɔ tar laa a, ń-
pa na: «Awje e-paje tar neenn areje Jake,
ke kese nje-me-kunnje.» Goe te a, nɔtu
ngaa nunn ddew naw ke mare lo te dang.
18 Lo are a, mbambaje le jɔkuje rɔde nya
ngaa ń-paje na ddi a inga Piyar wa?
19 Erɔde are daw ń-sange, a dingae ang.
Ń-nduju tar nje-ngemje ta Piyar le a, nunn
ndu kare ń-tɔlde. Goe te a, Piyar le in Jude
aw Sejare. Ń-dda ndɔ ten keteenn.

Tar yo le Erɔde Agiripa

20 Erɔde ee ke tar ke dewje ke bbe te ke
Tir ddem dewje ke bbe te ke Sidɔn ddem.
Nje ke Tir ke nje ke Sidɔn le ooje ta naa
ta ddee nɔe te. Ń-gɔlje tar ke Balasetusu
ke to nje-ngem neje le tɔku mbayje dare
noso gode te. Ń-ndikije kare ddekeke to
horode te, mba ne-kusaje lede inje nange
te le tɔku mbayje le bba aw ddee nange
te lede.
21 Ndɔe ke dɔju le ase a, Erɔde ula
kubbu tɔku-mbay laa aw isi ngende-mbay
te laa ngaa pa tar arede kem dewje te
tɔyn.
22 Dewje uruje ekii na: «Tar ke ta Lubba
te a neenn bbo tar ke ta dew te ang.»
23 A kare teenn njaa, anji le Ebbe-dewje
unda Erɔde, mba nare dewje ɔsu gaje
turu Lubba te. Yeenn, a koreje ɔenje ngaa
noy.
24 A tar le Lubba nja ke kete kete ngaa
aw taa lo.
25 Toke Barnabase de ke Sɔl ń-tungaje
kula lede Jurusalam ngaa daw ń-telje a,
dawje ke Jan ke daw ń-bbare na Marke.

13

Ndil-me-nda mbere Barnabase de ke Sɔl

1 Nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-
ne-tɔjuje eeje me Egilisi te ke Antiyose.
Ride na: Barnabase, Simeyɔn ke daw ń-
bbare na Dew-ndul, Lusiyusu ke to dew ke
bbe te ke Sirene, Manayen ke de ke Erɔde
ke ɔn bbe ke Galile ń-tɔkuje naa te, ke Sɔl.
2 Mare ndɔ ń-mbɔnje naa mba polo
Ebbe-dewje ngaa ń-mbeteje ne-kusa a,
Ndil-me-nda pa na: «Undaje Barnabase
de ke Sɔl dang mba kula ke m-bbarde
mbae.»
3 Yeenn a, goe te ke ń-mbeteje ne-kusa,
ngaa ń-dujuje Lubba a, dilaje jide dɔde te
ngaa dinyade dare dɔtuje.

Barnabase de ke Sɔl dawje Sipere

4 Ndil-me-nda ula Barnabase de ke Sɔl
are daw dawje ke bbe te ke Selisi, ngaa
dunnje to keteenn ta kaw er ke dɔ dere-
maann te ke Sipere.
5 Toke ń-teeje bbe te ke Salamine a,
ń-paje tar le Lubba dare dewje me key
mbɔń-naa te le Jiipije. Jań-Marke ee teenn
mba kumade.
6 Goe te ke ń-tɔyje dɔ-dere maann te
le tɔyn ngaa ń-teeje bbe te ke Papose a,
dingaje mare Jiipi ke to nje-kuma ke to
nje-kila mber-tar ngem. Ria na Bar-Jeju.
7 Ń-to dew ke ee mbɔr Sergiyusu Polusu
te ke to nje-kɔn nange le. Sergiyusu
Polusu le to dew ke gere ne nya, nula ń-
bbar Barnabase de ke Sɔl, mba bbo koo
tar le Lubba ddae.
8 A Elimase (Daw ń-bbar nje-kuma ke
ndɔn tar le gerekeje to Elimase) ndiki ta
kɔku ddew Barnabase de ke Sɔl le, ngaa
ń-dda tɔyn kare nje-kɔń-bbe le oo mee te
ang.

9 Yeenn a, Ndil-me-nda ddusu Sɔl ke
daw ń-bbare na Pɔl tɔ ngaa aa Elimase
le,
10 ngaa pa nare na: «Ei, nje-ngem, nje-
kula dewje naa te, ngonn le Esu, ei ke e-
ndiki ne ke gate gate ang, ndɔ ke dda bba
a kunda gange turu ddew neje ke ndɔju
ke Ebbe-dewje mɔse wa?
11 Bbasine neenn njaa Ebbe-dewje a
kundai, kemi a tɔ. A koo lo ang ngaa mba
mare kare.»
Kare teenn njaa keme il biriri, lo ndul
dɔe te, nila ke lo kara baa naw ń-sange
dew kare ila kake jia te.
12 Toke nje-kɔń-nange le oo nejeenn
baann a, oo mee te ke Lubba mba ne-tɔje
ke dɔ Ebbe-dewje te le gange singae.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te Antiyose nange te ke Pisidi

13 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa dunnje
to bbe te ke Papose ngaa ń-teeje bbe te ke
Perje dɔ nange te ke Pampili. A Jan tusude
inyade keteenn tel bbe te ke Jurusalam.
14 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa le dinje
bbe te Perje le dawje bbe te ke Antiyose
dɔ nange Pisidi te. Mare ndɔ-kuwa-rɔ le
Jiipije daw dandeje key-mbɔń-naa te le
Jiipije ngaa disije nangê.
15 Goe te ke ń-tura maketuru me make-
turu ndu te, ke me maketuru te le nje-
kilaje mber-tar le Lubba a, nje-kɔnje dɔ
key-mbɔń-naa le Jiipije le are ń-pa darede
na: «Ngakɔnjeje, bbo eeje ke mare tar ta
pa kare dewje neenn kare arede singa a,
e-paje.»
16 Pɔl in taar, dda jia arede ngaa pa na:
«See ngann Ijarayelje, ke esee dewje ke
aw bbeelje Lubba, ooje tar neenn.
17 Lubba le dewje ke Ijarayelje mbere
kajeje ngaa dda are gelde banya bbalje te
ke disije ne nange te ke Ejipite. Goe te a,
ń-tee ke de ke ddang nange te ke Ejipite
te le ddew singa mɔngu te laa.
18 Ń-gemde ngɔsi ke bbal dɔsɔ me kɔr
te
19 Goe te ke ń-tɔl gel dewje siri nange te
ke Kanaa a, nare nange le gel dewjeenn
le ddee to le kajeje.
20 Go nejeenn tɔyn ew ase ne ke bbal
kɔr sɔ ke dɔmi. Goe te a, nare nje-gangeje
sariya ddeeje to tɔku-mbay dɔ kajeje te
ndereng tee ndɔ te le Samuwel ke to nje-
kila mber-tar le Lubba.
21 Goe te a, kajeje le dujuje kare Lubba
unda mare tɔku mbayje dɔde ngaa Lubba
arede Sawul ke to ngonn le Kise, dew ke
gel Benjamen te. Sawul le ɔn bbe bbal
dɔsɔ.
22 « Goe te ke Lubba ɔru tɔku-mbay dɔ
Sawul te a, nare Dabbiti ddee to tɔku-
mbay lede. Lubba pa tar le Dabbiti le na:
‹Minga Dabbiti ngonn le Jese. Ń-to dew
ke mem ndike. Ne a na dda neje tɔyn ke
mem ndiki.›
23 Nje ke gel Dabbiti te a uju Jeju ke to
Nje-kaji dewje ke Ijarayel ddew kara baa
ke ndu ke Lubba unn.
24 Kete bba kare Jeju unn kutu kula
laa a, Jań-Batise ila mber-tar batem turu
ddew are ngann Ijarayelje tɔyn.
25 Kare ke kula le Jań-Batise a ta kunda
ngange a, naw ń-pa na: ‹Ejeje to m-to na
wa? M-to dew ke aw e-ngebbeje le ang.
Ooje, mare dew ke mase tutu kula endaar
ne-gɔl laa ang aw ddee gɔm teenn.›
26 Ngakɔmje, sese ke gel Abaraham te,
ke esee keseje ke aw e-bbeelje Lubba, maji
kare e-gereje to Lubba ula ke tar kaji
neenn wɔju dɔje.
27 Nje ke bbe te ke Jurusalam, ke tɔku-
mbayje lede gereje Jeju ang. Ń-gereje me
tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje
ngaa daw ń-turaje tare ke ndɔ kuwa-rɔ
kara kara tɔyn le ang. Ń-ddaje ne ke nje-
kilaje mber-tar paje le. Yeenn a, ń-gangeje
sariya yo dɔ Jeju te.
28 Dingaje mare ne mba kunda ne tar
dɔe te kare ń-tɔle ang ngaa ń-dujuje Pilate
kare are ń-tɔle.
29 Ń-ddaje ne tɔyn ddew kara baa ke tar
ke ń-pa dɔe te me maketuru te ngaa dɔru
ninne kake-dese te dila me buwa-yo te.
30 A Lubba are nin horo nje-yoje te,
31 ngaa ń-tɔju rɔe ndɔ banya nare dewje
ke inje saa nange te ke Galile danneje
ndereng bbe te ke Jurusalam. Dede le
ngaa bbasine ń-ddeeje to nje-tar-najije laa
nɔ dewje te ke Ijarayel.
32 Jeje kara, jila mber-tar neenn jarese
tɔ. Tar ke maji ke Lubba unn ndue wɔju
dɔe are kajeje le,

33 Lubba dda are Tar ke maji le ddee
to ne ke tɔkɔrɔ horoje jee ngannde te
ddew kin te ke nare Jeju in horo nje-yoje
te, ddew kara baa toke ń-dda tare me
maketuru te le Sɔm 2 na:
‹E-to ngonnum,
ema a muji bbokone.›*
34 «Lubba are nin horo nje-yoje te mba
kare da-rɔe tel aw ndum buwa te ang
ngaa. Mba ne njaa ń-pa na: ‹Ma karese
neje ke tɔkɔrɔ ke munn ndum ta kare
Dabbiti.›
35 Mba yeenn a, ń-pa tare me maketuru
te le Lubba tɔ na: ‹A kinya da-rɔ dew lei
ke gate gate kare tuju ang.›
36 «A goe te ke Dabbiti le dda kula ke
me Lubba ndiki dɔ ndɔ te laa tɔyn tunga
a, noy, ń-dubbe mbɔr kaejedede te ngaa
da-rɔe tuju.
37 A da-rɔ Jeju tuju me buwa-yo te ang,
Lubba are nin horo nje-yoje te.
38 Yeenn a, ngakɔmje, maji kare e-gereje
to ddew te le Jeju le bba daw ń-pa darese
to Lubba a kɔru tar majang lese. Ndu le
Moyije ase dda kare dew ddee gate gate
kem Lubba te ang.
39 Are, ddew te le Jeju bba dew ke oo
mee te saa a, a ddee to dew ke gate gate.
40 Yeenn a, aaje rɔse mba ne ke ń-dda
tare me maketuru le nje-kilaje mber-tar
le Lubba neenn a ddase. Tare le na:
41 ‹Ooje! See nje-dabbe dewje,
areje bbeel ddase bbo e-gotoje ke ddang,
mba ma dda mare ne ndɔ ke isije ne kem
baa,
bbo dew ɔru gel ne le arese a,
a ndikije te ang.›†»
42 Kare te ke Pɔl de ke Barnabase daw
ń-teeje ke ddaka a, dewje le dujujede kare
ndɔ-kuwa-rɔ ke guku a, ń-telje dɔ tar
teenn le bbay.
43 Toke dewje ke mbɔnje naa le sarenje
naa a, mare Jiipije nya, ke dewje ke toje
to Jiipije ang ke aw poloje Lubba unnje go
Pɔl de ke Barnabase. Pɔl de ke Barnabase
ń-paje tar darede ngaa ń-ndejede kare ń-
naynje ke ndɔ tɔyn ddew me-maji te ke
Lubba dda ke de.

Pɔl de ke Barnabase turuje kemde ke rɔ dewje ke toje to Jiipije ang

44 Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije ke goe te a,
dewje ke me bbe te ke Antiyose ke to
nange te ke Pisidi le mbɔnje naa banya
banya mba koo tar le Ebbe-dewje.
45 Toke Jiipije ooje dewje ke banya
banya le a, me ddade. Ń-paje tar ke tila
kem tar le Pɔl ngaa ń-tajeje.
46 Pɔl de ke Barnabase ń-paje tar ke
bbeel ang darede na: ‹‹Sese a, a toje
to dɔngɔr dewje ke jaa pa tar le Lubba
neenn karese. A, e-mbeteje tar le ngaa
sese njaa e-telje ooje rɔse to dewje ke
aseje ta kinga tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ang.
Yeenn a, ń-turu kemje ke rɔ dewje te ke
toje to Jiipije ang ngaa.
47 Mba, ndu ke jinga ta Ebbe-dewje te
njaa na:
‹Mundai kare e-ndoko horo kese gel-
dewje te,
kare ta aw ke tar kaji neenn kɔyn nange
te tɔyn.›‡ ››
48 Toke dewje ke toje to Jiipije ang ooje
tar le a, rɔde neelde nya ngaa dɔsuje
gaji tar le Ebbe-dewje. Dewje ke Lubba
mberede kare dingaje kaji ke ke ndɔ ke
ndɔ ddeeje to nje-me-kunnje.
49 Tar le Ebbe-dewje taa dɔ nange ke
Pisidi le tɔyn.
50 A Jiipije ɔsuje kutu deneje ke isije lo
te ke bo ngaa aw bbeelje Lubba ddem,
ɔsuje kutu nje-kɔń-bbeje ddem are dinje
ń-ddaje Pɔl de ke Barnabase maji ang
ngaa ń-tubbade dɔ nange te lede le.
51 Pɔl de ke Barnabase le tundaje bum
ke gɔlde arede§, ngaa dawje bbe te ke
Ikɔniyɔm.
52 A nje-njaje go Ebbe-dewje te ke
naynje bbe te ke Antiyose eeje ke koko
nya ddem, Ndil-me-nda ddusude ddem.

14

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Ikoniyɔm

1 Pɔl de ke Barnabase ń-teeje me bbe
te ke Ikoniyɔm a, dandeje me key-mbɔń-
naa te le Jiipije. Ń-tɔjuje tar are Jiipije, ke

* **13:33 13.33** Sɔm 2.7 † **13:41 13.41** Abakuku 1.5 ‡ **13:47 13.47** Ejayi 49.6 § **13:51 13.51** Ne-dda lede le tɔju mare ne horo Jiipije te

dewje nya ke toje to Jiipije ang ooje mede te.
2 A Jiipije ke mbeteje ta koo mede te
le aw tulaje dewje ke toje to Jiipije ang
kare dejeje keje ke maji ang dɔ Pɔl de ke
Barnabase te.
3 Dɔ neje teenn tɔyn, Pɔl de ke Barn-
abase ń-naynje bbe te ke Ikoniyɔm le gode
ew. Ń-paje tar le Ebbe-dewje ke bbeel
ang. Ebbe-dewje le tɔju to tar me-maji laa
le to ne ke tɔkɔrɔ ddew ne-mɔrije te, ke
neje te ke dum dɔ koo ke nare ń-ddaje.
4 Dewje ke me bbe te le kaynje horo
naa joo. Mareje unnje go Jiipije, a mareje
unnje go nje-kayn-kulaje le.
5 Jiipije ke tɔku-mbayje lede ddem,
dewje ke toje to Jiipije ang ddem, ń-
ndikije ta dda Pɔl de ke Barnabase maji
ang ddem, ta tilade ke er tɔlde ddem.
6 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tare a,
daw diyaje rɔde me bbeje te ke Likawoni,
Listere, ke Derbe, ke loje te ke mbɔr bbeje
teenn.
7 Loje teenn, ń-tɔjuje Tar ke maji dewje
tɔ.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Listere

8 Me bbe te ke Listere, mare dingaw ke
duje to nje-gɔl-goto ke ase kar taar ang
ddem ase nja ang ddem isi nangê.
9 Mare ndɔ naw noo tar ke Pɔl aw pa.
A Pɔl aae a, gere to koo me te laa ase dda
kare rɔe ddee maji.
10 Pɔl le pa ke singa na: «In taar ar
njarara dɔ gɔli te!» Dew le in taar bbate
ngaa unn kutu nja.
11 Toke dewje ooje ne ke Pɔl dda le
a, duruje ekii ke ndɔn tar Likawoni na:
«Ooje, lubbaje ddaje rɔde to dewje ngaa
teeje horoje te.»
12 Ń-bbarje Barnabase to Juse ngaa ń-
bbarje Pɔl to Ermese*, mba ne a naw ń-pa
tar.
13 Key-polo Juse le to ta bbe te le njaa.
A nje-polo Juse le ddee ke ngann mangeje
ke ń-dda neje ke kura rɔde te ta bbe te le.
Ne ke dewje ke banya banya ń-ndikije ta
kare to ne-polo nje-kayn-kulaje le.
14 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tar
le a, ń-tirje kubbuje ke rɔde te, dɔtuje
ke ngɔru dawje ke rɔ dewje te ke banya
banya le ngaa ń-paje ke singa na:
15 «Mbata ddi a e-ddaje ne toke be wa?
Jeje kara ń-to dewje toke lese tɔ. Jaw ń-pa
Tar ke maji jarese kare ta e-mbeteje ne ke
ture goto ta aaje lo ke rɔ Lubba te ke isi
kem baa. Lubba le a dda dara, ke nange,
ke ba, ke neje tɔyn ke toje te.
16 Dɔ ndɔje te ke ndayje, Lubba inya
ddew are gel dewje tɔyn ddaje ne ke mede
ndiki.
17 A ń-tɔju me-maji laa ke ndɔ tɔyn
ddew ndi te, ke kande ko te ke nare ande
ke maje are ujaje. Narese ne-kusa asese
ngaa nare isije ke koko.»
18 Dɔ tarje te neenn tɔyn bbo kare ne-
polo Pɔl de ke Barnabase aw ddade bbay.
19 Jiipije ke inje bbe te ke Antiyose, ke
bbe te ke Ikoniyɔm ddaje are dewje ke
banya banya le unnje gode. Ń-tilaje Pɔl
ke er ta tɔle ngaa ń-ndɔreje ń-teeje saa me
bbe te ke ddang, mba dɔjuje to noy.
20 A kare te ke nje-njaje go Ebbe-dewje
te ddeeje gukuje dɔe a, nin taar ń-tel
nande me bbe te le. Lo are a, ne de ke
Barnabase dawje bbe te ke Derbe.

Pɔl de ke Barnabase ń-telje bbe te ke Antiyose

21 Pɔl de ke Barnabase ń-tɔjuje Tar ke
maji bbe te ke Derbe. Dewje nya ddeeje
to nje-njaje go Ebbe-dewje te. Goe te
a, ń-telje ke ddew ke bbe te ke Listere,
Ikoniyɔm ke Antiyose.
22 Me bbeje teenn, ń-ndejeje nje-koo
me teje kare mede enge ang ddem kare
duwaje koo me te lede dare ngeng ddem.
Ń-paje na: «Maji kare ne-wunguje dang
dang ingaje bba ja kandeje me bbe-kɔn te
le Lubba.»
23 Me Egilisije te tɔyn ke ń-teeje te a, ń-
dda mare nje-koo-me teje to ansiyenje, ń-
mbeteje ne-kusa bba ń-dujuje Lubba dɔde
te ngaa dinyajede me ji Ebbe-dewje te ke
dundaje koo me te lede dɔe te le.
24 Pɔl de ke Barnabase le ń-riyaje dɔ
nange ke Pisidi dosoje dɔ nange te ke
Pampili.

* **14:12 14.12** Juse de ke Ermese toje to ri lubbaje le dewje ke Gereke.

25 Toke ń-tɔjuje tar le Lubba me bbe te
ke Perje a, dawje bbe te ke Atali.
26 Keteenn, dunnje tɔku to mba tel bbe
te ke Antiyose nange Siri te. Bbe te ke
Antiyose le a nje-koo-meteje inyajede me
ji Lubba te kete kare Lubba dda kede me-
maji kare ń-ddaje kula ke ń-ddaje neenn.
27 Toke Pɔl de ke Barnabase ń-teeje bbe
te ke Antiyose nange Siri te a, ń-mbɔnje
nje-me-kunnje. Dɔruje gel neje tɔyn ke
Lubba dda ddew te lede, ke ddew ke
Lubba ɔru ne ddew are dewje ke toje to
Jiipije ang ooje mede te tɔ.
28 Pɔl de ke Barnabase le ń-naynje rɔ
nje-me-kunnje te ke bbe te ke Antiyose le
gode ew ngaji.

15

Mayn naa tar bbe te ke Antiyose wɔju dɔ tar kuja mɔtu

1 Mare dewje inje dɔ nange Jude te
ddeeje bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri
te. Ń-tɔju ne nje-koo-meteje ke Antiyose
le na: «Tokɛ ujaje mɔtuse ddew kara baa
toke ndu le Moyije pa ang a, a kaseje ta
kingaje kaji ang.»
2 Pɔl de ke Barnabase ń-mbeteje ne-tɔju
lede ngaa ń-maynje ke de tar. Yeenn a,
nje-koo-meteje unnje ndu kare Pɔl de ke
Barnabase, ke mare nje-koo-meteje dawje
Jurusalam daw dingaje nje-kayn-kulaje,
ke ansiyenje wɔju dɔ tar neenn le.
3 Egilisi ke bbe te ke Antiyose umade ke
ne mba nja lede le. Ń-ndayje ke ddew ke
Penesi, ke Samari ngaa ń-paje tar le dewje
ke toje to Jiipije ang ke ooje mede te le
dare nje-bbeje le. Tar le are koko nje-me-
kunnje tɔyn.
4 Toke ń-teeje Jurusalam a, Egilisi, ke
nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje taajede ke
rɔ-neel. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba
dda ddew te lede dare dewje ke Ju-
rusalam.

Tɔku mbɔn naa to me Egilisi te ke Jurusalam

5 Mare parijiyenje ke ooje mede te paje
na: «Maji kare dewje ke toje to Jiipije ang
are duja mɔtude ta ń-njaje ke turu ndu le
Moyije.»
6 Nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje mbɔnje
naa ta kisa me tar le.
7 Ń-maynje naa tar dare ngeng nya ngaa
Piyar in taar pa na: «Ngakɔmje, e-gereje
to Lubba bbarem horose te lew baa kare
m-pa Tar ke maji mare dewje ke toje to
Jiipije ang kare dooje tar le ngaa dooje
mede te.
8 Lubba ke gere me dewje tɔju to ń-
taa dewje ke toje to Jiipije ang ke rɔe te.
Yeenn a, narede Ndil-me-nda ddew kara
baa toke nareje tɔ.
9 Nɔru-kemde dang ke jeje ang. Lubba
toko mede mba dooje mede te.
10 Baann mban a, mba ddi bba aw taje
naa ke Lubba ngaa aw undaje ne-koto ke
kajeje wase jeje njaa kara jaseje ta koto
ang dɔ nje-njaje go Ebbe-dewje te wa?
11 A, ń-gereje tɔ bbay to ddew me-maji
te le Ebbe-dewje Jeju a Lubba aji ne je
ddew kara baa toke najide.»
12 Dewje tɔyn ke mbɔnje naa le isije
ddekeke ngaa tukaje mbide ooje ne tar
ke Barnabase de ke Pɔl daw ń-paje wɔju
dɔ ne-mɔrije, ke neje ke dumje dɔ koo ke
Lubba dda ddew te lede horo dewje te ke
toje to Jiipije ang le.
13 Dewje rɔde ta pa tar a, Jake pa na:
«Ngakɔmje, ooje tar lem.
14 Bbasine bbay Simɔ ole meje dɔ ddew
te ke Lubba mɔse kunn kutu ne te njaa
ta mbere mare dewje horo gel-dewje te
ke gere Lubba ang kare ń-ddeeje to dewje
laa.
15 Tar neenn le dda me-kara ke tar le
nje-kilaje mber-tar le Lubba ke ń-dda me
maketuru te na:
16 ‹Goe te a, ma tel ddee dda key le Dabbiti
ke oso.
Ma mɔse kese neje ke nayn,
ngaa ma mɔse key le kunda taar.
17 Yeenn bba kese dewje a sangeje Ebbe-
dewje,
ddew kara baa toke gel-dewje tɔyn ke ri
Ebbe-dewje to dɔde te.
Tar ke Ebbe-dewje pa le ann.
18 Ń-dda nare dewje gereje ne ke neje ta
dda le lew baa.›*

* **15:18 15.18** Amose 9.11-12

19 Mba yeenn a, keje te lem m-ndiki kare
ń-ddaje neje ke a jɔku dewje ke toje to
Jiipije ang ke unnje go Lubba neenn ang.
20 N-ddaje maketuru julaje ne jarede kare
dusaje ne ke ń-polo ne kɔr ang, mba to ne-
yerew, ń-ddaje lo-to majang ang, dɔnje da
ke kewn ute bba oy ang, dusaje mese ang.
21 Mba lew baa njaa dewje aw ɔruje gel
ndu le Moyiji me bbeje te kara kara ngaa
ndɔ-kuwa-rɔ a, daw ń-tura maketuru-ndu
le key mbɔn naa te le Jiipije.»

Dula ke maketuru dare nje-koo-meteje ke Antiyose

22 Nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke dewje
ke Egilisi te ooje maji ta mbere mare
dewje horode te kare dawje ke Pɔl de
ke Barnabase Antiyose. Dewje ke ń-
mberede le to Judase ke daw ń-bbare na
Barsabase, ke Silase. Ń-toje to dewje ke
dewje bbeeljede.
23 Tar ke ń-ddaje me maketuru te
darede le toke be: «Jee nje-kayn-kulaje,
ansiyenje, ke ngakɔnse ń-dda lapiya
ngakɔnjeje ke toje to Jiipije ang ke eeje
Antiyose dɔ nange Siri, ke Silisi te.
24 Joo na mare dewje leje ke jarede
ddew ang aw paje tar ke jɔkuse ngaa tuju
keje lese.
25 Mba yeenn a, jeje tɔyn njaa junn
nduje mba mbere mare dewje kulade
turuje te kare ń-dannje Barnabase de ke
Pɔl ke ń-ndikijede nya.
26 Ń-toje to dewje ke ilaje rɔde kɔrɔ mba
kula le Ebbe-dewje Jeju Kiriste.
27 Yeenn a, jula Jude de ke Silase jarese
kare ń-paje tar ke me maketuru te le ke
tade darese.
28 Ndil-me-nda ddem, jeje ddem, ń-ndiki
ta kunda mare ne-koto dang dɔ ne te ke
to maji kare e-ddaje ang ngaa. Ne ke ta
dda a neenn:
29 usaje ne ke ń-polo ne kɔr ang, usaje
mese ang, ɔnje da ke kewn ute bba oy ang,
e-ddaje lo-to majang ang. Bbo e-ngemje
rɔse ddew neje teenn tɔyn a, to ne ke maji.
N-ddase lapiya nya.»
30 Pɔl, Barnabase, Jude, ke Silase le
ɔtuje awje Antiyose ngaa ń-mbɔnje nje-
koo-meteje darede maketuru le.
31 Ń-turaje maketuru le a, deeje ke koko
nya mba tar ke me maketuru te le arede
singa.
32 Jude de ke Silase ke toje to nje-kilaje
mber-tar le Lubba le paje tar nya arede
kare dingaje ne singa.
33 Ń-ddaje ndɔ ngaji a, nje-me-kunnje le
inyajede ngaa dujuje kare ń-telje ke me
wul lɔm rɔ dewje te ke ulajede le.
34 [A, Silase oo maji ta nayn Antiyose.]
35 Pɔl de ke Barnabase ń-naynje An-
tiyose tɔ ngaa mare dewje osoje dɔde te,
ń-tɔjuje ne ngaa ń-paje Tar ke maji le
Ebbe-dewje dare dewje.

Pɔl de ke Barnabase ń-kanyje naa

36 Goe te ngaji a, Pɔl pa are Barnabase
na: «N-telje me bbeje te kara kara ke ń-
paje tar le Ebbe-dewje te le, jaa nje-koo-
meteje joo se disije toke baann wa?»
37 Barnabase ndiki kare Jan ke daw ń-
bbare na Marke aw ke de tɔ.
38 A Pɔl mbete, mba Jan le tusude
inyade ta kula te Pampili.
39 Tar lede aw naa te ang ngaa na na
kara unn ddew laa. Barnabase ila Jan
Marke goe te ngaa dunnje to dawje Sipere.
40 A Pɔl unn Silase ilae goe te. Goe te a,
nje-koo-meteje ilaje Pɔl ji Ebbe-dewje te
kare dda saa me-maji ngaa nɔtu.
41 Pɔl nday nange te ke Siri, ke Silisi,
ń-ndeje dewje ke Egilisije te kare duwaje
dare ngeng.

16

Timote ddee to nje-buwa-nja le Pɔl de ke Silase

1 Pɔl tee bbe te ke Derbe, ke Listere.
Mare nje-nja go Jeju te ke ria na Timote
ee me bbe teenn le. Kɔenje to Jiipi ngaa
oo mee te, a bɔeje to Gereke.
2 Nje-koo-meteje ke Listere, ke Ikoniyɔm
paje tar le Timote le maji nya.
3 Pɔl ndiki ta kaw saa. Yeenn a, nuja
ganja wɔju dɔ Jiipije ke isije loje teenn
le, mba ń-gereje tɔyn to bɔ Timoteje to
Gereke.
4 Me bbeje te ke Pɔl de ke Silase ń-teeje
te a, ń-ndajije nduje ke nje-kayn-kulaje,
ke ansiyenje ke Jurusalam unnje le dare

dewje. Ń-walde nya kare ń-ddaje ne ke
turu nduje le.
5 Egilisije aw sangeje ddew me-kunn te
ngaa ke ndɔ kara kara kɔr nje-koo-meteje
aw ke kete kete.

Lubba bbar Pɔl kare aw Masedowann

6 Pɔl de ke Silase ń-ndayje nangeje te ke
Piriji, ke Galati, mba Ndil-me-nda ɔkude
ddew kare ń-tɔjuje tar le Lubba nange te
ke Aji.
7 Toke ń-teeje ngange nange te ke Miji a,
ń-sangeje ddew ta tee nange te ke Bitini,
a Ndil le Jeju ɔkude ddew.
8 Ń-ndayje nange te ke Miji ngaa ń-teeje
bbe te ke Torowase.
9 Pɔl oo mare ne toke le nijeenn mare
til te. Noo mare dew ke Masedowann ke
ar taar aw duje na: «E-ddee nange te ke
Masedowann umaje!»
10 Go ne te ke Pɔl oo toke mare le
ni le a, kare teenn njaa ń-sange ddew
ta kaw Masedowann le mba ń-gere to
Lubba bbarje kare jaw ń-pa Tar ke maji
Masedowann le.

Lidi oo mee te bbe te ke Pilipi

11 Toke junn to Torowase a, jaw njarara
dɔ dere te ke Samotarase. Ndɔ kara goe
te a, ń-tee bbe te ke Neyapolise.
12 Jin teenn ń-tee bbe te ke Pilipi ke
to tɔku bbe ke Masedowann ke dewje ke
Rɔm a ɔnje dɔe. N-dda ndɔ ngaji Pilipi le.
13 Ke mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije, ń-tee
me bbe te le jaw kare maann te mba jeje
to lo-duju Lubba le Jiipije a to keteenn.
Jisi nangê ngaa ń-pa tar jare deneje ke
mbɔnje naa lo teenn le.
14 Mare dene le kara to dew ke bbe te ke
Tiyatir, ria na Lidi. Ń-to nje-labbe kubbu
ke kase ke nare ngeng ngaa naw ń-bbeel
Lubba. Noo tarje ke jaw ń-pa ngaa Ebbe-
dewje unda mee are ń-tuka mbia noo ne
tarje ke Pɔl aw pa.
15 Toke Lidi le de ke nje ke key laa din-
gaje batem a, ń-bbarje ngaa ń-pa nareje
na: «Bbo ooje to moo mem te tɔkɔrɔ
ke Ebbe-dewje njaa a, e-ddeeje e-toje key
lem.» Numa keje nya kare ń-ndiki bbar
ke ń-bbarje le.

Dila Pɔl de ke Silase key kula te

16 Mare ndɔ jaw ke lo-duju Lubba te
a, mare ngonn mande ke to nje-kula le
mare dew tee ingaje. Ndil ne-ndɔn isi dɔ
ngonn mande te le. Ne-ndɔn laa le dda
are ebbejedede ingaje ne ne nya.
17 Nunn goje ngaa naw nuru ekii na:
«Dewje neenn toje to nje-kulaje le Lubba
ke isi ddutu dara te. Daw ń-tɔjujese ddew
kinga kaji.»
18 Ń-tel dɔ tar teenn le ndɔ banya nya.
Ase ang boy a, Pɔl turu rɔe ngaa pa are
ndil le na: «Ke ri Jeju Kiriste, munn ndu
mari kare e-tee me ngonn ke dene te
neenn ke ddang!» Kare teenn njaa ndil
le unda lo tee.
19 Toke ebbejedede ooje to ne-kinga
nare lede le goto ngaa a, duwaje Pɔl de ke
Silase dawje ke de nata nɔ nje-kɔń-bbeje
te.
20 Dawje ke de nɔ nje-gangeje sariya te
ke toje to dewje ke Rɔm ngaa, ń-paje na:
«Dewje neenn ilaje tar me bbe te leje. Ń-
toje to Jiipije.
21 Daw ń-tɔjuje ne-ji bbe ke jeje ke ń-
to ngann nje-bbeje ke Rɔm jee ke ddew
ta ndiki te ang ddem ta ń-nja goe te ang
ddem.»
22 Dewje ke banya banya inje uruje dɔ
Pɔl de ke Silase te ngaa nje-gangeje sariya
le are ń-tɔru kubbu le Pɔl de ke Silase.
Dunnje ndu dare ń-tundade ke ndey.
23 Goe te ke ń-tundade nya a, dare
dilade key-kula te ngaa dunnje ndu dare
nje-ngemje ta key kula kare ngemjede ke
maje.
24 Toke nje-ngemje ta key kula le inga
ndu ke darede le a, dilaje Pɔl de ke Silase
le suran key-kula te ngaa dilade poro.
25 Lo mɔngu nyenene a, Pɔl de ke Silase
daw ń-dujuje Lubba ngaa daw dɔsuje pa
ń-walje ne Lubba ngaa kese dewje ke
duwade le aw ooje ndude.
26 A ta koo a, nange yeke ke singa
are gɔl-key-kula ke dungu nangê le yeke.
Kare teenn njaa ta keyje tɔyn teynje ngaa
kula njamjije ke ń-tɔ ne dewje tɔyn ke
duwade le tɔruje.
27 Nje-ngem ta key kula le ndol a, oo ta
keyje ke toje take baa le. Noo to dewje ke
duwade le aynje ngaa nunn tɔku kiya laa
ta tɔl ne rɔe.

28 A Pɔl uru ekii ke singa na: «E-tɔl rɔi
ang, jee neenn tɔyn.»
29 Nje-ngem ta key kula le duju puru ta
koo ne lo ngaa ande me key-kula te le ke
tɔke. Noso kɔ gɔl Pɔl de ke Silase te naw
nisa.
30 Goe te a, nje-ngem ta key-kula le are
Pɔl de ke Silase ń-teeje ddaka ngaa dujude
na: «Ebbemjedede ddi a ma dda bba ma
kinga kaji wa?»
31 Ń-paje dare na: «Oo mei te ke Ebbe-
dewje Jeju a, a kinga kaji, ei ddem nje ke
key lei ddem.»
32 Pɔl de ke Silase le ń-paje tar le Ebbe-
dewje dare nje-ngem ta key kula le ddem
dare dewje tɔyn ke eeje me key te laa
ddem.
33 Me til teenn njaa, nje-ngem ta key
kula le aw ke de aw toko doje lede. Ngaji
goe te a, ń-ddaeje batem ke nje ke key laa.
34 Goe te a, naw ke Pɔl de ke Silase key
laa. Narede ne-kusa ngaa ń-dda rɔ-neel ke
nje-nujuje laa mba noo mee te ke Lubba.
35 Lo are a, tɔku nje-gangeje sariya ulaje
pajaje lede rɔ nje-ngem ta key kula te le
na: «Inya dewje neenn are ɔtuje!»
36 Nje-ngem ta key-kula le ndaji tar le
are Pɔl na: «Nje-gangeje sariya ulajeje
kare minyase. Yeenn a, e-teeje ta awje ke
lapiya.»
37 A Pɔl pa arede na: «Ń-gange sariya
dɔje te ang a, ń-tundaje kem dewje ngaa
dilaje key kula te jeje ke ń-to ngann nje-
bbeje ke Rɔm tɔ. A bbasine, ń-ndikije ta
kɔruje lo kiyae te wa? Baann ang, maji
kare dede njaa ń-ddeeje dɔrujeje.»
38 Pajaje le aw ndajije tar le are nje-
gangeje sariya le. Bbeel ddade mba dooje
na Pɔl de ke Silase ń-toje to ngann nje-
bbeje ke Rɔm.
39 Yeenn a, nje-gangeje sariya le ddeeje
uwaje gɔl Pɔl de ke Silase. Goe te a,
dɔrude key kula te ngaa ń-paje darede ta
kare dɔtuje me bbe te le.
40 Toke Pɔl de ke Silase ń-teeje key kula
te le a, daw dingaje Lidi, dooje nje-koo-
meteje, ń-ndejedeje ngaa dɔtuje.

17

Pɔl de ke Silase dawje Tesalonike

1 Pɔl de ke Silase ń-ndayje ke ddew ke
bbe te ke Ampipolise, ke Apoloni, ngaa ń-
teeje bbe te ke Tesalonike, lo ke mare key-
mbɔń-naa le Jiipije to te.
2 Pɔl aw rɔ Jiipije te toke naw ń-dda ke
ndɔ tɔyn. Ń-mayn tar ke de dɔ maketuru
te le Lubba me ndɔ-kuwa-rɔ te muta.
3 Nɔru gele narede ngaa ń-tɔjude to
maketuru le Lubba pa na Mesi a koo ndoo,
ngaa na kin horo nje-yojeje te. Ń-pa na:
«Jeju ke maw m-pa tar laa marese neenn
le to Mesi le.»
4 Mare Jiipije le ndikije tar te le ngaa
unnje go Pɔl de ke Silase. Gerekeje nya
ke aw poloje Lubba, ke mare deneje ke
isije lo te ke bo ddaje toke baann tɔ.
5 A Jiipije ke me ddade mbɔnje dewje ke
toje to nje-dɔ-gotoje ke aw njaje go ddew
te baa, dɔsuje kutu dewje ke banya ngaa
ń-yekeje lo dare ddekeke goto me bbe te.
6 Toke dingaje Pɔl de ke Silase le ang a,
duwa Jasɔn ke mare nje-koo-meteje daw
ke de nɔ nje-kɔń-bbeje te ngaa ń-paje ke
taar na: «Dewje neenn tujuje lo tɔyn, a
bbasine ń-teeje neenn ngaa.
7 Jasɔn a ngemde rɔe te. Ne ke ndu le
tɔku-mbay Sejar mbete a dewje neenn le
tɔyn aw ddaje. Ń-paje na mare tɔku-mbay
ke dang to, ria na Jeju.»
8 Tarje neenn le oso wur dewje ke banya
banya ddem nje-kɔń-bbeje ddem.
9 Duwaje Jasɔn, ke nje-koo-meteje le
dare ukaje tɔku nare bba dinyade.

Pɔl de ke Silase Bere

10 Toke lo ndul a, nje-koo-meteje are Pɔl
de ke Silase dawje bbe te ke Bere. Ń-teeje
a, dawje key-mbɔń-naa te le Jiipije.
11 Keje le Jiipije ke Bere maji uta keje le
nje ke Tesalonike are ń-taaje tar lede le ke
ngɔru baa. Ndɔ kara kara daw disaje me
maketuru le Lubba ta gere se tar ke Pɔl
aw pa le to ke dɔgɔle njaa wa?
12 Dewje nya horode te ooje mede te.
Dene Gerekeje ke toje to dewje ke bo, ke
mare dingawje nya ooje mede te tɔ.
13 Toke Jiipije ke Tesalonike ooje na Pɔl
aw tɔju tar le Lubba Bere tɔ a, ń-ddeeje ta
yeke lo ngaa ta kɔsu kutu dewje ke banya
banya le.

14 Njange njange baa a nje-koo-meteje
are Pɔl unn ddew er ke ta tɔku ba te, a
Silase de ke Timote ń-naynje teenn.
15 Dewje ke dannje Pɔl le awje ndereng
teeje Atenn bba telje. Kare telde a, Pɔl
ulade kare Silase de ke Timote dawje
njange dingaeje Atenn le.

Pɔl pa tar are dewje ke bbe te ke Atenn

16 Wur Pɔl a ta ti kare te ke naw ń-gebbe
ne Silase de ke Timote mba kɔrje ddusu
me bbe ke Atenn le.
17 Naw ń-pa tar ke Jiipije, ke dewje ke
aw poloje Lubba me key-mbɔń-naa te le
Jiipije. A kese ndɔje a, naw ń-pa tar nata
ke kese dewje ke naw ningade ke ndɔ
tɔyn.
18 Mare nje-ne-gereje ke daw ń-bbarde
na Epikuriyenje, ke Isitiyisiyenje njaa
kara ddeeje aw paje saa tar tɔ. Mareje
paje na: «Tar ddi njaa nje-kunda bula
neenn ndiki ta pa wa?» A mareje paje na:
«A du ang na to mare nje-kila-mber tar le
mare lubbaje ke dang.» Mba Pɔl aw tɔju
tar le Jeju te, ke le nje-yoje te ke a kinje.
19 Duwaje Pɔl dawje saa Ayeropaje*
ngaa ń-dujeje na: «Ja kase gere ne-tɔju ke
siki ke aw tɔju neenn wa?
20 Mba tar ke joo kete ang a aw pa neenn
are ń-ndiki ta gere gele.»
21 Nje-bbeje, ke nje-mbaje ke Atenn
ndikije nya ta pa tar ne ke siki wase ta
koo ne ke siki ke tee bbe te.
22 Yeenn a, Pɔl ar taar dann dewje te
ke Ayeropaje le ngaa pa na: «Dewje ke
Atenn, moose a, e-toje to dewje ke eeje ke
bbo nya ta polo lubbaje.
23 Mba m-nja me bbe te lese a, moo
lubbaje ke aw polojede. A m-tee dɔ mare
baann te ke ń-dda maketruru te na: ‹Bann
le mare lubba ke ń-gere ang.› Maji, ne ke
aw poloje a e-gereje ang le a m-ddee maw
mila mbere marese neenn.
24 Lubba ke nje-dda dara, ke nange, ke
neje tɔyn ke toje te, ne ke ń-to nje-dara, ke
nange le ń-to key-polo-lubbaje te ke dew
dda ke jia ang.
25 Ń-ndiki ta kare dew are ne mba
kumae ne toke le dew ke aw ndiki mare
ne ji dew te ang, ne a nare dewje tebbe,
kewn, ke kese neje.
26 Dew kara baa njaa ń-dda ne dewje
tɔyn nare disije dɔ nange te tɔyn. Nɔju
ngange nange lede kara kara kare disije
te ngaa nɔju dɔ kare neje narede.
27 Ń-ddaa baann bba kare dewje san-
gaeje. Toke ń-mamje lo a, a du ang da
kaseje ta kingaeje. A bbo ta koo a, jeje
kara kara tɔyn Lubba ee ke je ngɔsi baa.
28 Mba ddew te laa bba ń-to ne, jisi ke
tebbe, jaw yeke rɔje. To ddew kara baa ke
tar ke nje-paje lese paje na: ‹N-to ngann
le Lubba›.
29 ‹‹Tɔkɔrɔ njaa ń-toje to ngann le
Lubba. Yeenn a, ja kaseje ta keje to Lubba
unda rɔ kɔr ke ń-dda ke ande, wase nare,
wase er, wase mare ne ke dew tɔl ke gusu
laa wase eje to keje bba dda toke baann
wa?
30 A kare ke dewje gereje tar ke tɔkɔrɔ
ang bbay, Lubba oo to ne ang. A bbasine
naw ń-bbar dewje tɔyn ke isije loje te tɔyn
kare ń-turu ddew lede.
31 Mba nɔju ndɔ ke na kare ń-mbere
gange sariya ke gate gate dɔ dewje te tɔyn.
Nare dew le in horo nje-yoje te ta tɔju
kare dewje tɔyn to ne njaa ń-mbere.››
32 Toke dooje tar kin le nje-yoje ke Pɔl
pa a, mareje kokoje ne. A mareje paje
na: «Mare ndɔ bba ja koo tar lei dɔ tar
te neenn bbay.»
33 Go tar teenn le a, Pɔl inyade.
34 Dɔe teenn njaa kara mareje naynje
saa ngaa ooje mede te. Denisi ke to dew ke
Ayeropaje, mare dene ke ria na Damarisi,
ke mare dewje bbay eeje horode te.

18

Pɔl aw bbe te ke Korente

1 Goe neje teenn a, Pɔl ɔtu bbe te ke
Atenn aw Korente.
2 Ninga mare Jiipi ke ria na Akilase
keteenn. Duje nange te ke Pɔn. Akilase le
de ke dene laa Pirisil dinje bbe te ke Itali
bba ń-ddeeje, mba Tɔku mbayje Kolode
unn ndu kare Jiipije tɔyn ɔtuje me bbe te
ke Rɔm. Pɔl aw rɔ Akilas de ke Pirisil te
le.
3 A kula lede, ke kula le Pɔl ke aw dda
to kara baa. Kula le to kula dda tande.
Yeenn a, Pɔl le nayn rɔde te are daw ń-
ddaje kula le.

4 Ke ndɔ-kuwa-rɔ kara kara tɔyn Pɔl aw
pa tar nya key-mbɔñ-naa te lede ke dewje
ke toje to Jiipije ddem nje ke toje to Jiipije
ang ddem kare ñ-ndikije tar te laa.
5 Toke Silase de ke Timote dinje bbe
te ke Masedowann ñ-teeje a, Pɔl unn rɔe
tɔyn mba tɔju tar le Lubba. Ń-tɔju Jiipije
to Jeju le njaa to Mesi.
6 A Jiipije mbeteje tar laa ngaa daw ñ-
tajeje. Yeenn a, Pɔl le yeke kubbu laa ngaa
pa arede na: «Mesese tel ke dɔse te, tare
a kuwa dɔm ang. Bbasine neenn ma kaw
ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa.»
7 Nɔtu ketenn naw rɔ mare dew te ke
ria na Titusu-Jusutusu ke key laa to mbɔr
key-mbɔñ-naa te le Jiipije. Ń-to nje-polo
Lubba.
8 Kirisipusu ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔñ-
naa le Jiipije oo mee te ke Ebbe-dewje, ne
de ke nje ke key laa tɔyn. Mare dewje ke
Korente nya ooje tar ke Pɔl tɔju le. Dooje
mede te ngaa dingaje batem.
9 Mare ndɔ til te, Ebbe-dewje pa tar are
Pɔl ddew ne te toke le ni na: «E-bbeel
ang, ew rɔi pa tar ang, utu tai ang.
10 Mba mee sei, dew kara a kase kuwai
ta ddai ang, mba dewje lem banya me bbe
te neenn.»
11 Pɔl nayn Korente tɔju tar le Lubba
bbal kara ke neyn misan.

Daw ke Pɔl nɔ tɔku-mbay Galiyɔn te

12 Bbal te ke Galiyɔn to tɔku-mbay
nange te ke Akay, Jiipije ooje ta naa mbete
Pɔl. Dawje saa lo gange sariya te.
13 Ń-paje na: «Dew neenn aw dda
kare dewje poloje Lubba ke ddew ke ndu
mbete.»
14 Toke Pɔl a ta pa tar a, Galiyɔn ila tar
Jiipije te na: «Bbo tar neenn to tar tɔl
dew wase tar ne ke ngeng a, ma kungu
tar gelse te.
15 A tar le to mayn naa tar wɔju dɔ ne-
tɔju, tar rije, ke ndu lese njaa are yeenn
oose. M-ndiki gange sariya dɔ tarje te ke
toke baann ang.»
16 Yeenn ngaa ñ-tubbade lo gange sariya
te le.
17 Dede tɔyn duwaje Sostenn ke to nje-
kɔn dɔ key-mbɔñ-naa le Jiipije le, ñ-
tundaeje ta key gange sariya te le. A
Galiyɔn aa lo te ang.

Pɔl tel bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te

18 Pɔl nayn ndɔ banya ngaji Korente bba
inya nje-me-kunnje ngaa unn to tel nange
te ke Siri. Ne de ke Pirisil, ke Akilase.
Kete bba ta kaw a, nare ñ-ngisa dɔe bbe
te Sankere mba to ndue ke nunn.
19 Daw ñ-teeje bbe te ke Epeje. Pɔl inya
Pirisil de ke Akilase lo teenn ngaa ɔtu aw
key-mbɔñ-naa te le Jiipije aw pa tar ke de.
20 Ń-dujuje Pɔl nya kare nayn ke de ndɔ
banya bbay. A Pɔl mbete.
21 Na ta kinyade a, ñ-ndejede na: «Toke
Lubba ndiki a, ma tel rɔse te mare ndɔ.»
Goe te a, nunn to Epeje,
22 ñ-tee Sejare. Goe te a, naw ñ-dda
lapiya nje-me-kunnje ke Jurusalam ngaa
ñ-nday naw Antiyose.
23 Ń-dda ndɔ ngaji lo teenn ngaa nin
nday nange Galasi, ke Piriji te nare ndeje
nje-njaje go Ebbe-dewje te tɔyn kare din-
gaje singa.

Apolose aw bbe te ke Epeje

24 Mare Jiipi ke ria na Apolose ke duje
bbe te ke Alekejandiri ddee Epeje. Ń-to
dew ke gere pa tar ddem gere maketuru
le Lubba nya ddem.
25 Ń-tɔje ddew le Ebbe-dewje toke kete
are ninga singa ngaa ñ-tɔju ne dɔ Jeju te
ke dɔgɔle. A batem le Jan kara baa a ñ-
gere.
26 Naw ñ-pa tar ke bbeel ang me key-
mbɔ-naa te le Jiipije. A toke Pirisil, ke
Akilase ooje tar laa le tɔyn a, bbareje ke
rɔde te ngaa tɔjeje tar ke tɔkɔrɔ wɔju dɔ
ddew le Lubba.
27 Goe te a, Apolose le ndiki ta kaw
nange te ke Akay are nje-me-kunnje ndik-
ije te saa ngaa ddaje maketuru are nje-
me-kunnje ke Akay le kare ñ-taaeje ke
maje. Toke ñ-tee nu a, Lubba dda saa me-
maji are numa nje-me-kunnje nya.
28 Mba tar ke tae te ngeng are Jiipije ooje
tar ta kila te ang. Ń-tɔju ke maketuru le
Lubba ke ddaka to Jeju njaa to Mesi.

19

Pɔl tee bbe te ke Epeje

1 Kare te ke Apolose nayn bbe te ke
Korente a, Pɔl nday ke ddew ke nange

te ke Aji ke to ddingirije ngaa tee bbe te
ke Epeje. Ninga mare nje-njaje go Ebbe-
dewje te lo teenn,
2 ngaa ń-dujude na: «Ndɔ ke ooje mese
te le ingaje Ndil-me-nda wa?» Dilaeje te
na: «Joo ri Ndil-me-nda ndɔ kara ang.»
3 Pɔl tel dujude na: «Batem ddi a ingaje
wa?» Ń-paje na: «Batem le Jan.»
4 Pɔl ilade te na: «Jan are batem dewje
ke ndikije ta turu ddew lede. Jan le duju
dewje kare ta dooje mede te ke dew ke a
ddee goe te. Dew le to Jeju.»
5 Dewje le ooje tar le ngaa ingaje batem
ke ri Ebbe-dewje Jeju.
6 Pɔl ila jia dɔde te ngaa Ndil-me-nda
ddee dɔde te. Ń-paje tar ke ndɔn tar ke
dang ngaa dilaje mber-tar le Lubba.
7 Kɔr dewje le tɔyn aw ngɔsi ke dɔku
gire joo.
8 Me neyn te ke muta, Pɔl aw key-mbɔń-
naa te le Jiipije ke ndɔ ke ndɔ mba pa
tar ke bbeel ang wɔju dɔ tar bbe-kɔn le
Lubba. Ń-dda tɔyn kare ń-ndikije te saa.
9 A me mareje ketere ngaa ń-ndikije
tar te le Pɔl le ang. Dar ke kem dewje
te ke banya le njaa daw ń-paje tar wɔju
dɔ ddew le Ebbe-dewje daw ń-kokoje ne.
Yeenn a, Pɔl tusude inyade a mbɔn kese
nje-njaje go Ebbe-dewje te aw ke de key-
ne-ndo te le Tiranoso aw tɔjude tar le
Lubba ndɔ ke ndɔ.
10 Neenn le to toke baann ndereng bbal
joo are dewje ke nange Aji te, Jiipije, ke
nje ke to Jiipije ang ooje tar le Ebbe-dewje.

Tar ne-singa ke inga ngann le Seba

11 Lubba dda tɔku ne-mɔrije ddew te le
Pɔl.
12 Yeenn a bbo, dew ddee ke mbita
kubbu, wase kubbu ke ɔru rɔ Pɔl ɔru ne
nje-rɔ-to a, rɔ-to le goto ddem ndilje ke
maji ang kara teeje ke ddang ddem.
13 Mare Jiipije ke aw tubbaje ndilje ke
maji ang rɔ dewje te ke lo lo, aw unnje ri
Ebbe-dewje Jeju bba aw tubbaje ne ndilje
le tɔ. Ń-paje na: «Ke ri Jeju ke Pɔl aw ila
mber-tar laa, e-teeje ke ddang!»
14 Seba mare Jiipi ke to tɔku nje-polo
Lubba ee ke ngannje ke dingaw siri.
Nganne le naje ta dda toke baann tɔ.
15 A mare ndɔ ndil ke maji ang le ilade
te na: «M-gere Jeju ngaa m-gere Pɔl tɔ. A
sese e-toje to nje ke dda wa?»
16 Dew ke ndil ke maji ang isi mee te
le aal uru dɔde te, singa utade are ń-teeje
ke ddaka ke ngɔru daynje rɔde baa ke do
rɔde te.
17 Nje-bbeje tɔyn ke Epeje, ke Jiipije, ke
Gerekeje, ooje tar neenn le. Bbeel ddade
tɔyn are dɔsuje gaji ri Ebbe-dewje Jeju ke
to ri ke bo.
18 Mare nje-me-kunnje nya ddeeje paje
tar neje ke maji ang ke ń-ddaje ke ddaka.
19 Mare nje-kumaje ke kɔrde banya un-
guje maketuru ne-kumanji lede dɔ naa te
ngaa roje kem dewje te tɔyn. Dewje turaje
gate maketurule le a, ase kem kande nare
doro dɔmi.
20 Baann bba tar le Lubba aw ke kete
kete ngaa ee ke singa mɔngu ddew te le
Ebbe-dewje.

Tɔku tar oso me bbe te ke Epeje

21 Go neje teenn a, Pɔl unn ndu ddew te
le Ndil-me-nda ta kaw Jurusalam ke ddew
ke Maseduwann, ke Akay. Ń-pa na: «Toke
m-tee nunn a maji kare m-tee Rɔm tɔ.»
22 Yeenn a, nula Timote de ke Erasete
ke toje to nje-buwa-kulaje laa ke joo
Maseduwann, a ne ń-nayn nange te ke Aji
ndɔ ngaji bbay.
23 Dɔ ndɔe teenn njaa tɔku tar oso bbe
te ke Epeje mba tar ddew le Ebbe-dewje
le.
24 Mba mare nje-dda neje ke ande ke ria
na Demeturusu unn ande aw dda ne ne ke
unda rɔ key-polo-kɔr ke dene. Ri kɔr le na
Artemis. Nje-kula mareje aw ingaje nare
nya ddewe te.
25 Ń-mbɔn nje-kula mareje, ke dewje
ke aw ddaje mare neje dang dang ke
ande ngaa ń-pa narede na: «Namdede,
e-gereje ke maje to ddew kula te neenn a
jisi ne ke maje.
26 A sese njaa ooje ke kemse ddem ooje
ke mbise ddem na Pɔl mbɔn dewje pa
arede na kɔrje ke ń-ddaje ke jije to lubbaje
ang are dewje banya banya ndikije te saa.
Tarje neenn taa dɔ nange ke Aji tɔyn bbo
Epeje kara baa ang.
27 Tar neenn a tuju ri kula leje kara
baa ang. Key-polo-kɔr leje Artemis ke to

tɔku kɔr ke dene ke ria aw bbar nya ngaa dewje aw poleje dɔ nange te ke Aji, ke kese loje te tɔyn le a tel to ne ang kem dewje te tɔ.»

28 Toke dewje le ooje tar le a, wungu ɔnde nya ngaa ɲ̂-paje ke taar na: «Artemis ke Epeje bo nya!»

29 Tar le taa me bbe le tɔyn are dewje nya ɔtuje ke ngɔru awje nata. Duwaje Gayusu de ke Aristarke ke toje to nje-buwa-njaje le Pɔl jide dawje ke de tɔ. Ń-toje to dewje ke Maseduwann.

30 Pɔl ndiki ta kaw nɔ dewje te ke banya banya le, a nje-me-kunnje mbeteje.

31 Mare tɔku dewje ke Aji ke toje to nje-buwa-kuraje le Pɔl kara ulaje ndejeje Pɔl kare nila gɔle nata le ang.

32 Dɔ dewje ke banya banya le turu are mareje paje mare tar uruje ne ekii ke taar a, mareje paje mare tar ke dang uruje ne ekii ke taar. Dewje nya horode te gereje gel ne ke ɲ̂-mbɔnje ne naa le ang.

33 Mare dewje horo dewje te ke banya banya le ɔruje gel ne le are mare dew ke Jiipije utaeje ke kete ke ria na Alekejandere. Alekejandere le dda jia are dewje na ɲ̂-ndiki ta pa tar kare dewje ke banya le.

34 A toke dewje le gereje to ɲ̂-to Jiipi a, ɲ̂-paje tar ke kara baa naa te ke taar kure ew ase ke gɔl kare joo na: «Artemis ke Epeje bo nya!»

35 Nje-kuja maketuru ke me bbe te le dda nya bba gange dewje tar te ngaa pa na: «Dewje ke Epeje, e-gereje to Epeje to bbe ke aw ngem key-polo Artemis ke to tɔku kɔr ke dene ddem aw ngem etaar laa ke in darâ ddem.

36 Dew kara ase mayn tar neenn ang are maji kare isije ddekeke bbo e-ddaje ne ke tɔke baa ang.

37 Mba dewje ke e-ddeeje ke de neenn ddaje majang ang ddem tajije kɔr leje ke dene ang ddem.

38 A bbo Demeturuse de ke nje-kula mareje a eeje ke tar ke mare dew a, lo dda tar, ke nje-gangeje sariya le Jiipije toje. Maji kare nje-tarje le awje lo gange sariya te.

39 A bbo eeje ke mare tar dang bbay a, da dda tar le lo kuwa dɔ naa te ke nje-kɔɲ̂-bbeje gereje.

40 Mba mbɔn naa ke bbokone neenn a dda kare doojeje to nje-mbeteje ndu, mba ne ke a kunn ddew kare ɲ̂-dda mbɔn naa ke be goto.»

41 Go tar teenn le a, ɲ̂-tubba dewje le nare dɔtuje.

20

Pɔl aw nange te ke Maseduwann, ke Gerese

1 Toke tar le gayn a, Pɔl bbar nje-me-kunnje ndejede kare dingaje singa, ɲ̂-ddade lapiya ngaa nunn ddew ke Maseduwann.

2 Goe te ke ɲ̂-nday nange ke Maseduwann ngaa ɲ̂-ndeje nje-me-kunnje nya kare dingaje singa a, naw Gerese.

3 Ń-dda neyn muta keteenn. Kare te ke na ta kunn tɔku to ta kaw Siri a, noo na Jiipije unguje tar me naa te ta ddae maji ang. Yeenn a, noo maji ta tel ke ddew ke Maseduwann.

4 Dewje ke danneje toje to Sopatorose ke to ngonn le Pirusu ke bbe laa Bere, Aristarke de ke Sekundusu ke bbe lede Tesalonike, Gayusu ke bbe laa Derbe, Timote, ke Tisike de ke Toropim ke toje to dewje ke ngann bbeje te ke Aji.

5 Dewjeenn le awje nɔje te kete aw ngebbejeje Torowase.

6 A jeje, ndɔ kusu mapa ke ɲ̂-dda ke um ang nday a, junn tɔku to Pilipi, ɲ̂-dda ndɔ mi a, jingade Torowase. N-nayn keteenn ndɔ siri.

Pɔl ndeje dewje ke Torowase

7 Toke ɲ̂-mbɔn naa ke ndɔ-kuwa-rɔ ta kɔn muru me-kara a, Pɔl pa tar are nje-koo me teje ndereng lo mɔngu, mba lo kare a, na ta kɔtu.

8 Lambeje toje nya me key te ke to dɔ mare te taar ke ɲ̂-mbɔn naa te.

9 Mare ngonn ke dingaw ke ria na Etike isi penetere te ngaa bbi tɔle. A Pɔl nayn aw pa tar bbay. Bbi uta dɔe are nin me muta te le key ke to dɔ naa te taar le noso nangê. Toke da ta kuwae ke taar a, noy mban.

10 Pɔl ddisi ke ngɔru aw rɔ ngonn ke dingaw te le, ɲ̂-ddɔm ngaa nunne nuwae

jia te ngaa pa na: «Ejeje tar ang ń̂-to kem baa.»
11 Goe te a, Pɔl tel aw taar. Ń-tete mapa ngaa nusa. Ń-pa tar ke dewje ndereng ta lo-kare a, nɔtu.
12 A ń̂-ddee ke ngonn ke dingaw le kem baa ngaa me dewje oso nangê.

Pɔl in Torowase aw Mile

13 Junn tɔku to jɔtu kete ta kaw bbe te ke Asos. Lo teenn a ja kunn Pɔl mba nunn ndue ta kaw engae ke gɔle.
14 Toke ningaje Asos le a, junne ngaa jaw bbe te ke Mitilenn.
15 Lo-kare a, jin teenn ke to ń̂-tee ngɔsi ke bbe ke Kiyo. Ndɔ kara goe te bbay a, ń̂-nday ke ddew ke Samos ngaa ń̂-dda ndɔ joo a, ń̂-tee Mile.
16 Pɔl ndiki ta kar lo kara bbe te ke Epeje ang, mba ń̂-ndiki ta kare gɔl kare laa nday baa nange te ke Aji ang. Ń-ndiki ta kaw ke ngɔru bbo ddew to a, ta tee bbe te ke Jurusalam ndɔ kusu Pantekote te.

Pɔl ndeje ansiyenje ke Epeje bba ta kɔtu

17 Pɔl nayn Mile nu njaa a, ula bbar ansiyenje ke Egilisi te ke Epeje.
18 Toke ń̂-ddeeje dingaeje a, ń̂-pa narede na: «E-gereje ddew ke maw m-nja ne horose te ke maje. Unn kute dɔngɔr ndɔ te ke m-tee ne horose te nange te ke Aji.
19 M-dda ke Ebbe-dewje ke me ngonn kase, ke maanń̂-nɔ, dann ne-wunguje te ke Jiipije unguje tar me naa te ngaa ddaje sem.
20 Ne kara ke a ddase maji ke m-tɔjuse ang goto. M-pa neje tɔyn marese ddem m-tɔjuse ne kem dewje te ddem me keyje te lese te ddem.
21 Mila mber mare Jiipije ddem dewje ke to Jiipije ang ddem kare telje rɔ Lubba te ngaa ta kare dooje mede te ke Ebbe-dewje Jeju.
22 A bbasine Ndil-me-nda uwam ke singa kare maw Jurusalam, m-gere ne ke a kingam nu ang.
23 Uta tɔyn, me bbe te kara kara tɔyn ke m-tee te, Ndil pa arem na key-kula, kula njamji, ke ne kem-to-ndoo aw ngebbem.
24 Moo tebbe lem to ne kem te ang. Ne ke m-ndiki njaa to enga dda kula ke Ebbe-dewje Jeju inya jim te ndereng kɔsu kɔen. Kula le to kula kila mber Tar ke maji ke to me-maji le Lubba.

25 ‹‹M-nja horose te tɔyn mila mber-tar kɔń̂-bbe le Lubba. A bbasine neenn m-gere to a telje kooje kem ang ngaa.
26 Yeenn bba m-pa marese bbokone: Tar mesese a kuwa dɔm ang. Ne ke ase ta dda bba m-dda ang goto.
27 Mba miyase mare ne ang, m-tɔjuse ne tɔyn ke Lubba mɔse ta dda.
28 Undaje kemse dɔ rɔse te, ke dɔ ne-kuulje te ke Ndil-me-nda undase kare e-ngemje. E-ngemeje Egilisi ke Lubba ndoko ke mese njaa.
29 M-gere ke maje to gom te a, dewje ke toje toke enjakemnjarje ke maji ang ke a ddeeje kandeje horose te mba ddase maji ang.
30 Mare nje-ngemje a kinje horose te njaa ta dda kare mare nje-me-kunnje unnje gode.
31 Yeenn a, undaje kemse dɔ rɔse te, oleje mese to bbal muta njaa, til te ddem kara ddem m-ndejese kara kara tɔyn ke maanń̂-nɔ kem te.

32 «A bbasine minyase me ji Lubba te, ke me tar me-maji te laa ke ase ta dda kare e-sangeje ddem kare ingaje neje ke maji ke ń̂-mɔse mba dewje laa ddem.
33 M-dda bbo nare, bbo ande, wase bbo kubbu le dew ang.
34 Sese njaa kara e-gereje ke maje, ema njaa m-dda kula ke jim bba minga ne ne ke mem ndiki, ke ne ke a kuma nje-buwa njaje lem.
35 Ke ndɔ tɔyn, maw m-tɔjuse to, to maji ta dda kula toke baann mba kuma ne nje-ndooje, ta kole ne mese dɔ tar te ke Ebbe-dewje Jeju njaa pa na: ‹Koko ee ke dew ke are ne uta dew ke dare ne.› »

36 Goe te ke Pɔl pa tarjeenn le a, ne de ke ansiyenje dunguje mekeje-gɔlde nangê ngaa ń̂-duju Lubba.
37 Yeenn a, dewje tɔyn uruje dɔ nɔn te. Dilaje Pɔl duwaeje karde te ngaa ń̂-toje mbiya.
38 Ndoo ddade mba Pɔl pa arede na da telje koo kem ne ang ngaa. Goe te a, ń̂-danneje ndereng ta tɔku to te.

21

Kaw le Pɔl ke Jurusalam

1 Toke jinya ansiyenje Epeje a, jaw ke to
njarara jaw ŋ̂-tee Kose. Lo kare a, jaw ŋ̂-
tee Rode ngaa jin teenn jaw ŋ̂-tee bbe te
ke Patara.
2 Jinga tɔku to ke aw ke nange te ke
Penisi ngaa junn tɔku to le.
3 N-tee ngɔsi ke Sipere ngaa jaw joo dɔe
a, jinya jaw ke beer er ke Siri. Jaw juru
nangê bbe te ke Tir, mba nje-tɔku to le a
ta kungu ne-kotoje lo teenn.
4 N-nayn ndɔ siri mba jinga nje-me-
kunnje lo teenn. Ndil-me-nda ula nje-me-
kunnje le are ŋ̂-paje dare Pɔl kare naw
Jurusalam ang.
5 Toke ndɔ leje ase ngaa junn ddew
ta kɔtu a, dewje tɔyn dannjeje, dede, ke
deneje lede, ke ngannde ndereng tee ke
je me bbe te le ddaka. Jungu mekeje-gɔlje
nangê ta ba te ngaa ŋ̂-duju Lubba.
6 Goe te a, ŋ̂-dda naa lapiya ngaa junn
tɔku to, a nje-me-kunnje le telje key lede.
7 ‹‹Jin Tir ŋ̂-tee bbe te ke Petolemayise
a, junda ngange nja leje le lo teenn. N-
dda lapiya nje-me-kunnje ngaa ŋ̂-nayn ke
de ndɔ kara.
8 Lo kare a, ŋ̂-tel junn ddew jaw ŋ̂-tee
Sejare. Lo teenn jaw key le Pilipi nje-tɔju
Tar ke maji le Lubba ke to kara le dewje
ke siri ke ŋ̂-mberede Jurusalam ngaa ŋ̂-to
key laa.
9 Nee ke nganne ke dene sɔ ke gereje
ngaw ang bbay ngaa aw ilaje mber-tar le
Lubba.
10 N-nayn lo teenn ndɔ banya nya le
ngaa mare nje-kila mber-tar le Lubba ke
nange te ke Jude ke ria na Agabusu in Jude
te le ddee.
11 Ŋ̂-ddee ningaje ngaa ŋ̂-taa endaar
kuwa-bber le Pɔl, ne njaa ŋ̂-tɔ ne gɔle
ke jia ngaa ŋ̂-pa na: «Ndil-me-nda na
Jiipije a tɔje nje-endaar kuwa bber neenn
Jurusalam toke be ngaa da kulaeje ji
dewje te ke gereje Lubba ang.»
12 Toke joo tar le baann a, jeje ddem nje-
me-kunnje ke bbe te le ddem ŋ̂-wal Pɔl
nya kare ta naw Jurusalam ang.
13 A nilaje te na: «Ddi bba aw nɔje
ne ngaa aw ddaje are mem aw gange
maann wa? Toke ŋ̂-tɔm ke kula wase ŋ̂-
tɔlum Jurusalam wɔju dɔ ri Ebbe-dewje
Jeju kara m-ndiki te.»
14 Juma saa pin ŋ̂-ndiki ang are jew rɔje
ngaa ŋ̂-pa na: «Maji kare Ebbe-dewje dda
ne ke mee ndiki.»
15 Go ndɔje te ke ŋ̂-dda teenn le a, ŋ̂-gɔl
rɔje tɔyn ngaa junn ddew jaw Jurusalam.
16 Mare nje-koo-meteje ke Sejare ke aw
dannjeje Jurusalam awje ke je are ŋ̂-to key
le Nasɔn bbe te ke Sipere. Nasɔn le to nje-
me-kunn lew baa.

Pɔl aw mba koo Jake

17 Toke ŋ̂-tee Jurusalam a, nje-koo-
meteje taajeje ke koko.
18 Lo kare a, Pɔl aw ke je rɔ Jake te.
Ansinyeje tɔyn mbɔnje naa lo teenn le.
19 Pɔl ddade lapiya ngaa ɔru gel ne ke
Lubba dda ddew te laa horo dewje te ke
toje to Jiipije ang ddekere ddekere arede.
20 Dewje ke ooje tar le Pɔl ɔsuje gaji
Lubba ngaa paje are na: «Oo, ngokɔnje,
Jiipije banya banya ooje mede te. Dede
tɔyn tar ngemje ndu le Moyije uwa wurde
nya.
21 Dooje tar ke aw nja ke rii ke maje.
Na ne-tɔju lei a dda kare Jiipije tɔyn ke
isije horo dewje te ke toje to Jiipije ang
kara mbeteje ndu le Moyije. Na ei a e-pa
arede tɔ ta kare duja mɔtu ngannde ang
wase kare ŋ̂-ddaje ne gel-bbe le Jiipije ang
ngaa.
22 Ddi a ja ddaje wa? A du ang da koo
na ee neenn.
23 Maji kare e-dda ne ke ja ta pa kari
neenn: Dewje sɔ eeje neenn ke unnje
ndude.
24 Aw ke de, ei, ke de e-tokoje yerew lese
naa te, uka dɔde are ŋ̂-ngisa dɔde. Baann
bba, dewje tɔyn a gereje to tarje ke dooje
dɔi te le to ngem ngaa da gere to ei kara
aw e-ngem ndu le Moyije tɔ.
25 A tar ke wɔju dɔ dewje ke toje to
Jiipije ang ngaa ooje mede te le, junn ndu
me maketuru te jula ne jarede mban kare
dusaje da ke ŋ̂-polo ne kɔrje ang, dusaje
mese ang, dɔnje da ke kewn ute ang, ke
ŋ̂-ddaje lo to majang ang.»
26 Ndɔ kara goe te a, Pɔl aw ke dewje ke
sɔ le are ne ke de ŋ̂-toko yerew lede naa
te. Naw key-polo-Lubba te ta tɔju ndɔ ke

na kare ne ne-polo wɔju dɔde kara kara toke ndɔ toko yerew lede le tunga.

Duwa Pɔl me key-polo-Lubba te

27 Toke ndɔ siri ke go toko yerew te le nayn ngɔsi ta kase a, Jiipije ke Aji ooje Pɔl key-polo-Lubba te. Dɔsuje kutu dewje ke banya banya dare wungu ɔnde ngaa duwaje Pɔl.

28 Ń-paje ke taar na: ‹‹Ngann Ijarayelje, e-ddeeje bbo! Dew ke aw dda ddɔ ke dewje leje, ke ndu le Moyije ke key-polo-Lubba leje ddew ne tɔju te ke naw ń-tɔju dewje leje tɔyn loje te tɔyn le a ar neenn. Gerekeje kara ń-ddee ke de key-polo-Lubba te neenn nare lo neenn ke maji tɔyn le tuju.»

29 Kete, dooje Toropim ke to dew ke Epeje mbɔr Pɔl te le Jurusalam neenn are dejeje to naw saa key-polo-Lubba te.

30 Lo yeke me bbe te le tɔyn are dewje ddeeje banya, duwaje Pɔl dinje saa key-polo-Lubba te ń-teeje saa ddaka ngaa dutu ta key le ngɔru.

31 Daw ń-sangeje ddew ta tɔle a tare aw oso mbi tɔku mbayje te le mbambaje ke Rɔm na me bbe ke Jurusalam aw yeke.

32 Njange njange njaa ń-bbar tɔku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje kare dawje rɔ dewje te ke banya banya le. Toke dulaje kemde dooje tɔku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje le a, dewje rɔde ta kunda Pɔl.

33 Yeenn a, tɔku mbayje le mbambaje le ddee saa ngɔsi uwae ngaa unn ndu kare ń-tɔe ke kula njamdi joo. Goe te a, ń-duju tar na ń-to na wa? Ddi a ń-dda wa?

34 Dewje ke banya le paje tar dang dang. Bula to nya are ddew ke na kase ta gere ne gel tar le ke maje goto. Yeenn a, nunn ndu nare daw ke Pɔl me ndoko te le mbambaje.

35 Toke Pɔl tee dɔ esekaliye te a, mbambaje le bangeje, mba dewje ke banya le aw ddaje singa.

36 Dewje le tɔyn ndoleje goe aw uruje ekii na: «E-tɔleje!»

Pɔl ɔru gel tar nɔ dewje te ke Jurusalam

37 Kare te ke da ta kande ke Pɔl me ndoko te le mbambaje a, Pɔl pa are tɔku mbayje le mbambaje na: ‹‹Ddew pa sei tar to wa?›› Nilae te na: «E-gere tar gereke wa?

38 Dew ke Ejipite te ke bbasine bbay neenn ɔsu kutu dewje are ddaje dɔ ngeng ngaa oto dewje ke nje-tɔl dewje doro sɔ aw ke de me kɔr te le, to ei a neenn ang wa?»

39 Pɔl ilate na: «Ema, m-to Jiipi ke dujum Tarese, nange Silisi te, m-to ngonn ke bbe te ke ria bbar nya. M-wali nya kare arem ddew m-pa tar mare dewje neenn.»

40 Tɔku mbayje le are ddew Pɔl kare pa tar. Pɔl le ar dɔ esekaliye te dda jia are dewje le. Lo to nyenene ngaa ń-pa tar narede ke tar ebere na:

22

1 ‹‹Ngakɔmje, bɔydede, ooje naji lem ke ma ta kɔru karese.››

2 Toke dooje to Pɔl aw pa tar arede ke tar ebere a, lo to nyenene uta ye ke dɔngɔr bbay.

3 «M-to Jiipi, dujum Tarese nange Silisi te. A ń-ngemem Jurusalam neenn. M-ndo ne kɔ Gamaleyel te dɔ tar ngem ndu te le kajeje. Munn rɔm tɔyn mare Lubba ddew kara baa toke aw ddaje bbokone.

4 M-dda singa ke dewje ke unnje ddew le Ebbe-dewje ndereng dingaje yo. Mare duwa dingawje, ke deneje ń-tɔde dungude key-kula te.

5 Tɔku nje-polo Lubba, ke mbɔń-naa le ansiyenje a gereje to tar ke tɔkɔrɔ njaa maw m-pa neenn. Mba dede njaa darem maketuru ke ri ngakɔnje Jiipije ke isije Damase kare maw muwa nje-me-kunnje m-tɔde m-ddee ke de Jurusalam kare dula kemde ndoo.»

Pɔl ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare

6 «Toke maw m-jaa ddew-bô ngaa m-tee ngɔsi ke Damase a kare ee ngɔsi ta kare danna. A a ta koo a, tɔku lo-kare in darâ gukum.

7 M-tee moso nangê a, moo mare ndu pa sem tar na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba ta ddi bba e-dda singa sem wa?›

8 Milae te na: ‹Ebbemje, ei na wa?› Ndu le pa na: ‹Ema Jeju ke Najarete a aw dda sem singa neenn.›

9 Nje-buwa lo-kawje lem ooje lo ke
ndoko le ke maje a dooje ndu dew ke aw
pa sem tar le ang.
10 M-duju tar m-pa na: ‹Ddi a ma dda
wa Ebbemje?› Ebbe-dewje le pa arem na:
‹In taar aw Damase. Nunn da tɔji ne tɔyn
ke to tar lei ta dda.›
11 A lo le ndoko are moo lo ang ngaa
nje-buwa-njaje lem le a uwaje jim to kuwa
bba aw sem Damase.»
12 «Mare dingaw ke ria na Ananiyase
ee nunn, ń-to dew ke bbeel Lubba, naw
ń-ngem ndu le Moyije, Jiipije tɔyn ke me
bbe teenn aw paje tar laa maji.
13 Ń-ddee ningam ngaa ń-pa narem na:
‹ Ngɔkɔm, Sɔl e-tel oo lo!› Kare teenn njaa
kem uja ngaa mooe.
14 Ananiyase le pa arem na: ‹Lubba le
kajeje bbari undai dang kare e-gere ne ke
mee ndiki, kare ta oo Jeju ke to dew ke
gate gate, kare ta oo ndue ke mbii.
15 Mba maji kare e-tel to nje-tar naji laa
ta pa ne ke oo ke mbii ddem, ke kemi
ddem nɔ dewje te tɔyn.
16 A mbata ddi a aw e-ngebbe wa? Jaw
jare inga batem, e-bbar ria are tar majang
lei ɔru dɔi te.›

Lubba bbar Pɔl kare tɔju tar laa dewje ke toje to Jiipije ang

17 Goe te ke m-tel Jurusalam ngaa mare
ndɔ maw duju Lubba me key-polo-Lubba
te a, moo mare ne toke le ni jeenn.
18 Moo Ebbe-dewje ke pa sem tar na: ‹E-
tee njange Jurusalam ke ddang, mba naji
ke a kɔru dɔm te le dewje a ndikije te
ang.›
19 M-pa mare na: ‹Ebbemje, ń-gereje ke
maje to ema le njaa, maw mande key-
mbɔń-naaje te mare duwa dewje ke ooje
mede te sei, daw dilade key-kula te ddem,
ń-tundade ke ndey ddem.›
20 Kare te ke daw ń-kayn ne mese
Etiyenne ke to nje-tar-naji lei le mee loe te
tɔ, m-ndiki te ke de ngaa m-ngem kubbuje
le nje ke tɔleje le.
21 A Ebbe-dewje le pa arem na: ‹Aw,
mba ma kulai ddew ew horo dewje te ke
toje to Jiipije ang.› »

Tar le Pɔl de ke tɔku mbayje le mbambaje ke Rɔm

22 Toke Jiipije ooje tar laa ndereng teeje
dɔ tar teenn a, uruje ekii na: «E-tɔlje
dingaw neenn ke ddang! Maji kare ń-
nayn ke tebbe ang!»
23 Daw duruje ekii, daw ń-tɔruje kub-
buje rɔde te ngaa daw ń-sanreje ebaburu
ke taar.
24 Yeenn a, tɔku mbayje le mbambaje le
unn ndu kare dande ke Pɔl me ndoko te
le mbambaje kare ta dundae dare ń-pa tar
bba ta gere gel ne ke dewje aw uruje ne
ekii dɔe te le.
25 Toke daw ń-tɔeje ta kundae a, ń-pa
nare tɔku-mbay le mbambaje ke ee teenn
na: «Eeje ke ddew ta kunda ngonn nje-
bbe ke Rɔm ke ń-gange sariya dɔe te ang
wa?»
26 Toke tɔku-mbay le mbambaje le oo
tar neenn le a, ɔtu aw pa are tɔku mbayje
le mbambaje na: «Ddi a a dda wa?
Dingaw le to ngonn nje-bbe ke Rɔm.»
27 Tɔku mbayje le mbambaje le ddee
duju Pɔl na: «Tɔkɔrɔ njaa e-to ngonn nje-
bbe ke Rɔm wa? E-pa are moo!» Pɔl pa
na: «Tɔkɔrɔ njaa.»
28 Tɔku mbayje le mbambaje le na:
«Dare muka nare bo nya bba m-ddee to
ngonn nje-bbe ke Rɔm.» Pɔl ilae te na:
«Ema Pɔl, dujum to ngonn nje-bbe ke
Rɔm njaa.»
29 Dewje ke a ta tundaeje kare ń-pa tar
ke tɔkɔrɔ le tuseje inyaeje ke ngɔru. Toke
tɔku mbayje le mbambaje le gere to Pɔl
to ngonn nje-bbe ke Rɔm a nare duwae
ń-tɔe a, bbeel ddae.

Daw ke Pɔl lo gange sariya te

30 Lo are a, tɔku mbayje le mbambaje le
ndiki ta gere gel ne ke Jiipije undaje ne tar
dɔ Pɔl te le ke maje. Yeenn a, nare ń-tutu
kula njamji gɔle te ngaa nare tɔku nje-
poloje Lubba uwaje dɔ naa ke nje-gangeje
sariya ngaa nare ń-ddee ke Pɔl nɔde te.

23

1 Pɔl aa kem nje-gangeje sariya ke uwaje
dɔ naa le ngaa pa na: «Ngakɔmje, nja
lem ke maw m-nja nɔ Lubba te ndereng
bbokone neenn, mare ne jɔku keje lem
ndɔ kara ang.»

2 A Ananiyase tɔku nje-polo Lubba unn
ndu are nje ke arje mbɔr Pɔl te le kare
dundaje tae.
3 Yeenn ngaa, Pɔl pa are na: «Ei ke e-to
ddew kara baa toke kare key ke dɔru pɔr
te, Lubba a kundai. Isi neenn ta gange
sariya dɔm te ddew ndu te, a inya ndu le
are kunda a dundam wa?»
4 Dewje ke arje ngɔsi ke Pɔl paje areje
na: «Aw e-taji tɔku nje-polo Lubba wa?»
5 Pɔl pa na: «Ngakɔmje, m-gere to ñ-to
tɔku nje-poloje Lubba ang, mba maketuru
le Lubba pa na: ‹E-pa Tar ke maji ang dɔ
nje-kɔñ-bbe te lei ang.› »*
6 Pɔl gere to dewje ke aw uwaje dɔ
naa mba gange sariya le, mareje toje to
Saduseyenje, a mare toje to Parijiyenje.
Yeenn a ñ-pa tar ke taar horo nje-gangeje
sariya te le na: «Ngakɔmje, m-to Pari-
jiyen, m-to ngonn le Parijiyen. Gel ne ke
da ta gange ne sariya dɔm te to mem ke
munda dɔ kin te le dewje ke oy.»
7 Ñ-pa tar nila nangê ang bbay a, kɔl in
horo Parijiyenje te, ke Sadusiyenje ngaa
kayñ-naa to me mbɔn naa te le.
8 Mba Sadusiyenje paje na: «Kin le nje-
yoje goto, anjije gotoje, ndilje gotoje. A
Parijiyenje paje na nejeenn toje tɔkɔrɔ.
9 Tɔku bula in horode te. Mare nje-
kɔruje gel nduje ke toje to Parijiyenje inje
taar ngaa paje tar ke singa na: «Joo mare
ne kara ke ase kare jundaje ne tar dɔ
dingaw te neenn ang. To mare ndil wase
mare anji a pa saa tar a, ñ-gereje wa?»
10 Tar le aw ke kete kete are tɔku mbayje
le mbambaje le bbeel mba kare dewje le
inje uruje dɔ Pɔl te jakateje. Yeenn a,
nunn ndu nare mbambaje aw ɔruje Pɔl
horode te teeje saa aw saa me ndoko te le
mbambaje.
11 Lo ndul a, Ebbe-dewje tee inga Pɔl
ngaa pa are na: «Uwa are ngeng, e-pa tar
naji lem Jurusalam mban, a maji kare e-
dda toke baann Rɔm tɔ.»

Jiipije gɔlje tar mba tɔl Pɔl

12 Lo are a, mare Jiipije unguje tar me
naa te ngaa undaje yo na: «Ja kusa ne ang
ddem, ja kay maann ang ddem ndereng
ñ-tɔl Pɔl bba.»
13 Kɔr dewje ke unguje tar me naa te le
uta dɔsɔ.
14 Daw dingaje tɔku nje-poloje Lubba,
ke tɔkuje ñ-paje darede na: «Junda yo
kem dewje te tɔyn ñ-pa na: Ne a kɔru taje
ang ndereng ñ-tɔl Pɔl bba.»
15 Yeenn a, maji kare ooje naa ke nje-
gangeje sariya ta e-dujuje tɔku-mbay le
mbambaje areje ñ-ddeeje ke Pɔl darese.
Ereje gusu to na ddee kare uruje gel tar
laa ke maje ooje. A jeje ja kiya baan mba
tɔle kete bba kare ñ-tee neenn.»
16 A ngonn nann Pɔl ke dingaw oo tar
baan ke da ta kiya le ngaa aw ande me
ndoko te le mbambaje pa are Pɔl le.
17 Pɔl bbar mare tɔku-mbay le mbam-
baje pa are na: «Aw ke ngonn basan
neenn nɔ tɔku mbayje le mbambaje te
mba nee ke mare tar ta pa kare.»
18 Mbay le mbambaje le unn ngonn
basan le aw saa nɔ tɔku mbayje te le
mbambaje. Ñ-pa na: «Pɔl ke duwae
le bbarem ngaa dujum kare m-ddee ke
ngonn basan neenn rɔi te, mba nee ke
mare tar ta pa kari.»
19 Tɔku mbayje le mbambaje le uwa
ngonn le aw saa ngange lo te ngaa duje
na: «Tar ddi a ee ne ta pa karem wa?»
20 Ngonn basan le pa are na: «Mare
Jiipije ooje ta naa ta duji kare bara a, are
daw ke Pɔl lo gange sariya te lede. Da
kereje gusu to da ta kuruje gel tar laa le
ke maje koo.
21 A dang bba oo tar lede ang, mba
daseje ne ke dɔsɔ gire ngaa diyaje baan.
Dundaje yo ta mbete ne-kusa, ta mbete
ne-kay ndereng ta tɔl Pɔl bba. Ñ-
mɔseje rɔde tɔyn mban, ndui njaa daw
ñ-ngebbeje.»
22 Tɔku mbayje le mbambaje le ndeje
ngonn basan le na: «E-pa are mare dew
kara to uku me tar neenn arem ang.» Goe
te a, ninyae nare nɔtu.

Dula Pɔl nɔ tɔku-mbay Pelikese te

23 Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje
bbar mare tɔku-mbayje le mbambaje joo
ngaa pa arede na: «E-gɔlje mbambaje kɔr
joo, nje-sundaje dɔsiri, nje-ningaje kɔr joo

* **23:5 23.5** Ekejode 22.27

are darje perere ta dawje Sejare ke kare
jikara ke til te.
24 E-mɔseje mare sundaje kare unnje
Pɔl aw saa ke rɔ ke maji nɔ tɔku-mbay
Pelikese te.»
25 Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje
dda maketuru are Pelikese le na:
26 «Ema Kolodiyusu Lijiyase m-dda
maketuru neenn mari, ei tɔku-mbay Pe-
likese ke e-to dew ke bo. M-ddai lapiya!
27 Jiipije uwaje dingaw ke mulae mari
neenn ta tɔle. A moo na ń-to ngonn nje-
bbe ke Rɔm are maw ke mbambaje maw
mɔre ne me jide te.
28 M-ndiki nya ta gere gel ne ke dundaje
ne tar dɔe te are maw saa nɔ nje-gangeje
sariya te lede.
29 Moo a, dunda tar dɔe te mba mayn
naa tar dɔ nduje te lede. A minga tar ke
ase kare ta ń-tɔle ne wase dilae ne key
kula te ang.
30 Moo na da ta kiya baan ta tɔl dingaw
le. Yeenn a, mulae rɔi te ngaa, m-pa mare
nje-kundaje tar dɔe te le kare daw ke tar
la le nɔi te.»
31 Mbambaje le ooje ndu tɔku-mbay
lede ngaa, unnje Pɔl til te awje saa An-
tipatirisi.
32 Lo are a, mbambaje ke nje-gɔlje telje
me ndoko te, a nje-sundaje le awje saa.
33 Toke ń-teeje Sejare be a, dareje make-
turu le tɔku-mbay ngaa ń-tɔjeje Pɔl le.
34 Mbay le tura maketuru le a, duju ta
gere se Pɔl to dew ke nange te ke dda wa?
Ń-pa dare na Pɔl to dew ke nange te ke
Silisi.
35 Mbay le pa na: «Ndɔ ke dewje ke
undaje tar dɔi te le ddeeje bba ma koo
tar lei.» Nunn ndu kare ń-ngem Pɔl me
key-tɔku-mbay †.

24

Jiipije undaje tar dɔ Pɔl te

1 Ndɔ mi goe te a, Ananiyase ke to tɔku
nje-polo Lubba, tɔkuje, ke Tertulusu ke to
mare nje pa tar dɔ dewje te awje Sejare.
Daw ń-sekeje Pɔl ta tɔku-mbay Pelikese te.
2 Ń-bbar Pɔl dare ddee ngaa Tertulusu
le unn kutu kunda tar dɔe te na: «Dew ke
bo Pelikese, tambal dɔi a jisi ne ddekeke
bbokone, ke ddew gusu te ke siki ke e-tee
ne a bbe neenn maji ne.
3 Ke ndɔ kara kara tɔyn, loje te tɔyn jaw
jari wooyo mba neje ke maji ke jaw jinga
toke be ddew te lei.
4 Ma pa tar ten baa mba m-ndiki ta tuju
kare lei baa ang. Yeenn a, m-wali nya
kare e-dda me-maji bbo e-tuka mbii oo tar
leje.
5 Joo a, dingaw neenn to dew ke maji
ang nya. Ń-dda nare lo yeke horo Jiipije
te tɔyn ke dɔ nange te. Ngaa ń-to mare
tɔku-mbay dɔ mbɔń-naa te le dewje ke
Najarete ke to mbɔń-naa ke maji ang.
6 Ń-sange ddew ta ddee ke ne-yerew me
key-polo-Lubba te leje are juwae. [N-ndiki
ta gange sariya dɔe te ddew ndu te leje
7 A Lijiyase ke to tɔku-mbay le mbam-
baje a ddee ɔre jije te ke singa
8 ngaa duju kare nje ke undaje tar dɔe
te le ddeeje ke tar le nɔi te.] Ei njaa bbo
e-duje tar a, a gere to neje tɔyn ke junda
ne tar dɔe te le to neje ke tɔkɔrɔ.»
9 Jiipije ndikije tar te le tɔ ngaa paje na
tar le to tar ke tɔkɔrɔ.

Pɔl ɔru naji laa nɔ Pelikese te

10 Goe te a, tɔku-mbay dda jia are Pɔl
kare pa tar ngaa Pɔl pa na: «M-gere to
e-to nje-gange sariya le dewje me bbe te
neenn bbal banya nya. Yeenn a, ma kɔru
naji lem nɔi te ke me ke oso pɔn.
11 Bbo uru gele a, a gere. Dda ndɔ dɔku
gire joo baa bbay a maw Jurusalam mba
polo Lubba.
12 Me key-polo-Lubba te wase key-
mbɔń-naaje te wase me bbe te, mare dew
ingam maw mayn tar ke mare dew wase
maw mere dewje kare yeke lo ndɔ kara
ang.
13 Dewje neenn a kaseje ta tɔji ne ke
dundaje ne tar dɔm te le bbasine neenn
ang.
14 Ne ke m-gere goe a neenn: Maw m-
polo Lubba le kajeje ke ddew ke siki. A
dede ń-paje na to ddew ke maji ang. Ne
tɔyn ke ń-dda maketuru ndu te le nje-
kilaje mber-tar le Lubba, m-ndiki te.

† **23:35 23.35** ***Key-tɔku-mbay:*** Key-tɔku-mbay ke Erode dda kare te ke nɔn ne bbe te le Erode

15 Munda mem to dewje ke gate gate
ddem nje ke gate ang ddem ke oyje a
kinje. Dede kara dunda mede toke baann
tɔ.
16 Yeenn bba, ke ndɔ tɔyn maw m-sange
ddew ta ngem keje ke maji nɔ Lubba te
ddem nɔ dewje te ddem.
17 M-tee Jurusalam ang bbal banya nya.
Yeenn bba m-ddee ta kare ne kuma ne
dewje ke me bbe te lem ddem ta kare ne-
polo Lubba ddem.
18 Kare teenn le a m-toko yerew lem me
key-polo-Lubba te m-tunga a, dingamje.
Ndɔe teenn le dewje mbɔnje naa banya
ang ddem bula goto ddem.
19 A mare Jiipije ke Aji eeje teenn. Dede
a bbo deeje sem ke tar a, to tar lede ta
ddee nɔi te mba kunda tar dɔm te.
20 Wase dede neenn bbo dooje majang
lem ndɔ te ke maw ne nɔ sariya te le a,
maji kare ń-paje.
21 Kare teenn le mar horo nje-gangeje
sariya te muru ekii m-pa na: ‹Da ta gange
sariya dɔm te wɔju dɔ nje-yoje ke munda
mem to da kinje.› Mba tar ke kara baa
neenn le njaa ń-ddee ne sem sariya te
nɔse te bbokone neenn.»
22 Pelikese gere tar dɔ ddew te ke siki
ke Ebbe-dewje tɔju le ke maje ngaa nɔru
ndɔ sariya le ke kete. Ń-pa na: «Ndɔ ke
Lijiyase ke to tɔku mbayje le mbambaje
ddee bba ma gange sariya lese le.»
23 Nunn ndu nare tɔku-mbay le mbam-
baje kare ń-ngem Pɔl key kula te, a ta
ninya ddew nare ń-dda mare neje ke mee
ndiki ddem ninya ddew nare nje ke laa
ddee umaeje ddem.

Pɔl aw nɔ Pelikese de ke Durusile te

24 Dda ndɔ ngaji goe te a, Pelikese de
ke dene laa Durusile ke to Jiipi ń-ddeeje.
Pelikese le ula bbar Pɔl ngaa dooje tar ke
naw ń-tɔju dɔ kunn me te kare te Kiriste
Jeju.
25 Kare te ke Pɔl aw pa tar kula-dda te
ke gate gate, tar tɔ bbo ke da-rɔ te, ke tar
sariya ke aw ddee a, bbeel dda Pelikese
ngaa pa na: «Ase baann, ɔtu ngaa. Mare
ndɔ ngaa bba ma bbari.»
26 Nare Pɔl ddee tɔn saa tam taar taar,
mba neje to Pɔl a kare ne nare.
27 Bbal joo nday a, Pɔrusiyusu Pesutusu
ɔn tɔku-mbay turu Pelikese te. A Pelikese
le ndiki ddee maji kem Jiipije te are ninya
Pɔl key-kula te.

25

Pɔl ɔru naji laa nɔ tɔku-mbay Pesutusu te

1 Pesutusu tee nange te ke nɔn dɔe ngaa
ndɔ muta goe te a, nin Sejare le naw
Jurusalam.
2 Tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔku dewje
le Jiipije awje nɔe te aw sekeje Pɔl. Ń-
dujeje nya kare
3 ń-dda ke de me-maji ta nare ń-tel ke
Pɔl Jurusalam. Daw ń-ddaje baann ta kiya
baan ddew-bô tɔlje Pɔl.
4 A Pesutusu pa na: «Key-kula ke Sejare
a dila Pɔl te. Ema njaa kara mbɔr ang a
ma tel Sejare tɔ.
5 Maji kare mare dewje ke kemde ɔru
ke eeje horose te ddeeje ingamje are jaw
Sejare, a bbo dooje mare ne ke to ke
dɔgɔle ang dɔ Pɔl te a, ń-sekeje Pɔl le.»
6 Pesutusu dda ndɔ jijoo wase ndɔ dɔku
baa rɔde te ngaa goe te a, ń-tel Sejare. Lo
are a, naw nisi lo gange sariya te ngaa
nunn ndu kare ń-ddee ke Pɔl.
7 Toke Pɔl le tee a, Jiipije ke inje Ju-
rusalam ddeeje gukuje dɔe ngaa undaje
tarje ke ngeng ngeng dɔe te. A ne ke a
kase ta tɔju to tarje ke dunda dɔe te le to
tarje ke tɔkɔrɔ goto.
8 A Pɔl ɔru naji laa na: «M-dda ne
ke majang ke mbete ndu le Jiipije ang
ddem, key-polo-Lubba ang ddem, ke tɔku
mbayje ke Rɔm ang ddem.»
9 Pesutusu ndiki ta ddee maji kem Jiipije
te, yeenn a, ń-duju Pɔl na: «E-ndiki tel
Jurusalam kare ń-gange sariya lei nɔm te
wa?»
10 A Pɔl pa na: «Lo ke neenn kara to lo
gange sariya le tɔku mbayje ke Rɔm a mar
te neenn, are lo ke neenn njaa da gange
sariya lem ke te. Moo mare ne ke maji ang
ke m-dda ke Jiipije ang are ei njaa kara e-
gere ke maje.
11 A bbo mare tar uwam wase m-dda
mare ne ke maji ang ke ase gange sariya
yo dɔm te a, m-mbete ta koy ang. A bbo
tarje ke dunda dɔm te neenn to ngem baa

a, dew kara ee ke ddew ta kiyam me jide te ang. Ma kaw ke tar le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm.»
12 Pesutusu pa tar ke nje-kareje ndeje ngaa goe te a, pa are Pɔl na: «E-ndiki ta kaw ke tar lei nɔ tɔku mbayje ke Rɔm te mban are a kaw nɔe te.»

Pɔl aw nɔ Agiripa te

13 Dda ndɔ ngaji goe te a, tɔku-mbay Agiripa de ke kɔnanne Berenise ŋ̂-ddeeje Sejare ngaa dawje ta dda lapiya Pesutusu.
14 Toke daw ŋ̂-ddaje ndɔ keteenn ngaji le a, Pesutusu ɔru gel tar ke dɔ Pɔl le are tɔku-mbay Agiripa le na: «Mare dingaw ke Pelikese inyae key-kula te ee neenn.
15 Kare te ke maw Jurusalam a, tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije sekeje tam te ngaa dujuje kare m-gange sariya dɔe te.
16 A milade te na: ‹Dewje ke Rɔm aw gangeje sariya dɔ dew te baa baann ang. Maji kare nɔru naji laa kem dewje te ke undaje tar dɔe te le bba da gange sariya dɔe te.›
17 Kare te ke ema jee ke de ŋ̂-ddee Sejare neenn a, m-ngebbe ang. Lo-kare njaa maw misi lo gange sariya te ngaa munn ndu kare ŋ̂-ddee ke dingaw le neenn.
18 Nje-tarje laa le ddeeje a, ne ke maji ang ke meje to ŋ̂-dda bba dundaje ne tar dɔe te le moo ang.
19 Bbaye njaa to tar ke ŋ̂-maynje naa wɔju dɔ ddew ke ta polo ne Lubba lede njaa, ke dɔ mare dingaw te ke ria na Jeju ke oy mban, a Pɔl aw pa na nisi kem baa.
20 A m-gere ne ke ma dda wɔju dɔ tar neenn ang. Yeenn a, m-pa mare kare bbo ŋ̂-ndiki a, naw Jurusalam bba ta ŋ̂-gange sariya dɔ tar te laa le.
21 A Pɔl le ndiki ta kaw ke tar laa le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm. Yeenn bba munn ndu kare ŋ̂-ngeme ndereng ta mulae nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm le.»
22 Agiripa pa are Pesutusu na: «Ema njaa kara m-ndiki nya ta koo tar ke ta dingaw te neenn.» Pesutusu le pa na: «Bara njaa a, a koo tar ke tae te.»
23 Lo-kare a, Agiripa de ke Berenise ŋ̂-ddeeje ke dewje gode te toke banya, ke tɔku-mbayje le mbambaje, ke tɔku dewje ke me bbe te dawje lo gange sariya te. Pesutusu unn ndu are ŋ̂-ddee ke Pɔl.
24 Yeenn a, Pesutusu unn kutu pa tar na: «Mbay Agiripa, sese tɔyn ke eeje ke je neenn ooje dingaw neenn. Dewje ke toje to Jiipije tɔyn ddeeje oomje ke tar laa. Jiipije ke Jurusalam ddem nje ke neenn ddem aw uruje ekii na nase yo.
25 Ema, moo mare ne ke ŋ̂-dda ke a ase yo ang. A ne njaa ŋ̂-duju ta koo tɔku mbayje ke Rɔm. Yeenn a, munn ndu ta kulae nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm.
26 A minga mare ne kara ke ma dda dɔe te me maketuru te kula ne kare tɔku mbayje ke Rɔm le ang. Mba yeenn a m-ddee saa nɔse te tɔyn, uta tɔyn, nɔ ei tɔku-mbay Agiripa te ta kisa me tar laa le. Goe te a, ma gere ne ke ma dda maketuru te kare tɔku mbayje ke Rɔm.
27 Mba ke keje te lem, kula dew Rɔm a pa gel ne ke dunda ne tar dɔe te ang to kula mbe.»

26

Pɔl ɔru naji laa nɔ Agiripa te

1 Agiripa pa are Pɔl na: «Jari ddew kare ɔru naji lei.» Pɔl ula jia ngaa ɔru naji laa na:
2 «Tɔku mbayje Agiripa, rɔm neelem bbokone nya ta kɔru naji lem nɔi te wɔju dɔ tarje tɔyn ke Jiipije undaje dɔm te.
3 Mba e-gere ne-ji-bbeje le Jiipije tɔyn maji ddem, e-gere neje tɔyn ke daw ŋ̂-maynje naa tar dɔe te ddem. Yeenn a, m-duji kare ore wuri oo tar lem.
4 «Jiipije tɔyn gereje pa-nja lem ke kasem baa. Ń-gereje kisi lem horo dewje te ke bbe lem, ke kisi lem Jurusalam.
5 Ń-geremje lew baa. Toke ŋ̂-ndikije a, da kaseje ta pa kari to, m-to kara le dewje ke uwaje tar le Lubba ngeng nya ke toje to parijiyenje.
6 A bbasine, ŋ̂-sekemje mba munda mem dɔ ndu Lubba te ke unn are kajeje.
7 Gel-dewje leje ke dɔku gire joo undaje mede to ne ke Lubba unn ndue ta dda a ddee ne ke tɔkɔrɔ. Yeenn bba daw ŋ̂-poloje Lubba til, ke kare ke me ke enge ang. Tɔku mbayje, ema kara munda mem dɔ ne teenn le tɔ. Ne ke Jiipije undaje ne tar dɔm te le ann.

8 See Jiipije, ooje to Lubba ase ta ndol
dewje ke oyje ang mba ddi wa?
9 «Ema kara meje lew m-pa na to maji
kare m-dda singa nya mba koo ri Jeju ke
Najarete neenn mbim te ang.
10 M-dda neenn Jurusalam. Tɔku nje-
poloje Lubba aremje ddew are ema ke da-
rɔm njaa mungu nje-me-kunnje nya key-
kula te ngaa bbo da ta tɔlde a, m-ndiki te
tɔ.
11 Maw mande key-mbɔn naa te lede ke
ndɔ ndɔ maw mula kemde ndoo. Maw
muwade ke singa mare ŋ̂-tajije ri Jeju.
Bbo wungu ɔm boy a, m-ndole gode
ndereng dɔ bbe te ke ddang.»

Pɔl tel ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare are Agiripa

12 «Mare ndɔ tɔku nje-poloje Lubba
aremje ddew kare maw Damase ke ride
maw muwa nje-me-kunnje.
13 Tɔku mbayje, mee ddew-bô maw
maw ngaa kare ar danna a, moo mare lo-
kare in darâ uru dɔm te ke nje-buwa lo-
kawje lem. Lo-kare le uta ndoko le kare.
14 Toke jeje tɔyn ŋ̂-tee joso nangê a,
moo mare ndu dew pa tar arem ke tar
arameyen na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba ddi bba e-
dda sem singa wa? A to ngeng sei nya ta
dda singa toke da ke ebbeeje ɔse ke kake
a, aw dda dingaw.›
15 Milae te na: ‹Ei na wa? Ebbe-dewje.›
Ebbe-dewje pa na: ‹Ema Jeju a aw dda
sem singa ann.
16 A in ar taar. Gel ne ke m-tee mingai
ne toke be: M-tee mingai kare e-tel to nje-
kula lem ddem, kare e-pa tar koo ke oom
neenn are dewje ddem, ngaa ta kare ila
mber neje ke ma tɔji bbay.
17 Ma kɔri me ji Jiipije te, ke me ji dewje
te ke toje to Jiipije ang ke mulai ke rɔde
te.
18 Mulai rɔde te kare e-teyn kemde ta
ɔrude lo-ndul te e-tee ke de lo-kare te.
Kare ɔrude ji Satan te ke ɔn dɔde e-ddee
ke de rɔ Lubba te. Yeenn bba Lubba a
kɔru tar majang lede dɔde te ngaa da
kingaje lo horo dewje te ke ooje mede te
sem ngaa majije tɔyn.› »

Pɔl ɔru gel ne ke ŋ̂-dda

19 «Tɔku mbayje Agiripa, mba yeenn
a, m-tusu ne ke in darâ ke moo toke le
nijeenn le minya m-dda ne ke dang ang.
20 A dewje ke Damase, ke Jurusalam
a mila mber-tar neenn marede dɔngɔr.
Goe te a, mila mbere mare dewje ke Jude
te, ke dewje ke toje to Jiipije ang. M-pa
marede kare ŋ̂-turuje mede ta daaje lo ke
rɔ Lubba te ngaa ta ŋ̂-ddaje ne ke tɔju to
ŋ̂-turuje mede mban.
21 Mba tar neenn le a Jiipije uwamje ne
kare te ke me ne key-polo-Lubba te ngaa
ŋ̂-sangeje ddew ta tɔlemje.
22 A Lubba njaa ngemem ndereng
bbokone, are nɔ dewje te tɔyn, nje ke ten,
wase nje ke bo kara m-nayn maw m-pa
tar-naji laa bbay. Ne ke a ta ddee ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba, ke Moyije paje
tare le njaa maw m-pa. Mila mare ne dɔe
te ang.
23 Ŋ̂-paje na Kiriste a koo ndoo. Na to
dɔngɔr dew ke a kin horo nje-yoje te ngaa
na kila mber lo-kare kare Jiipije ke dewje
ke toje to Jiipije ang.»

Pɔl duju Agiripa kare oo mee te

24 Pɔl nayn aw ɔru naji laa baann a,
Pesutusu uru ekii na: «Pɔl, e-to nje-wooy!
Neje ke e-ndo nya le ilai wooy te!»
25 A Pɔl pa na: «Pesutusu, dew ke bo,
mayn wooy ang. Tar ke tɔkɔrɔ, ke tar
kem-kare a maw m-pa.
26 Tɔku mbayje Agiripa oo tarje neenn
kete mban are ma kase pa tar neenn nɔe
te ke bbeel ang. M-gere to ŋ̂-gere nejeenn
tɔyn, mba nejeenn le teeje lo kiyae te ang.
27 Tɔku mbayje Agiripa, tar ke nje-kilaje
mber-tar le Lubba paje le e-ndiki te wa?
M-gere to e-ndiki te njaa.»
28 Agiripa pa are Pɔl na: «Oo to a dda
kare m-to nje-koo-mete ke ngɔru baa be
wa?»
29 Pɔl pa are na: «Ke bbasine neenn
wase ke lew kara, ma duju Lubba kare ei
ddem, esee dewje tɔyn ke aw ooje tar lem
bbokone neenn ddem e-ddeeje toke lem.
A ta kula njamji a ŋ̂-tɔ ne se ke toke be
ang.»
30 Tɔku mbayje Agiripa ddem, tɔku-
mbay Pesetusu ddem, Berenise ddem, ke
dewje ke isije ke de inje taar.

31 Dɔruje rɔde ke guku ngaa ń-paje tar
horode te na: «Dingaw neenn dda mare
ne ke ase yo wase mare ne ke ase kilae ne
key-kula te kara ang.»
32 Agiripa pa are Pesutusu na: «Bbo din-
gaw neenn duju ta kaw nɔ tɔku mbayje te
ke Rɔm ang a, ja kinyae.»

27

Dula Pɔl Rɔm

1 Toke dunn ndu kare junn tɔku to
jaw Itali a, dinya Pɔl, ke mare dewje ke
duwade me ji tɔku-mbay te le mbambaje
ke Rɔm ke ria na Juliyusu. Dunda ri
mbambaje le na « mbambaje le tɔku
mbayje.»
2 Junn tɔku to ke Adaramiti ke a ta kaw
bbeje te ke Aji ke tɔku toje aw arje te ngaa
jaw. Aristarke ke to dew ke Tesalonike
nange te ke maseduwann aw ke je.
3 Ndɔ kara goe te a, ń-tee Sidɔn. A
Juliyusu ke aw dda Pɔl maji le, inyae are
naw rɔ nje-buwa-kuraje te laa mba kare
dareje mare neje ke due.
4 Jin keteenn a, junn ddew ke tee giri
Sipere te, mba yel aw tila kemje.
5 N-gange ba-kate ke to mbɔr Silisi, ke
Pampili te ngaa ń-tee Mira nange te ke
Lisi.
6 Keteenn, tɔku-mbay le mbambaje le
oo mare tɔku to ke Alekejandiri ke aw ke
Itali ngaa, areje jaal.
7 Jaw jann jann baa ndɔ banya ngaji are
ń-dda to kula ddaje bba ń-tee Kinide. A
yel ɔkuje ddew kare ń-nday ke ddew ke
junn le. Yeenn a, ń-nday mbɔr Kerete te
er ke Salemɔnne.
8 N-dda to dda bba ń-nday mbɔr dɔ dere
ba te le ngaa ń-tee lo te ke daw ń-bbar na
« lo ke maji ke tɔku toje aw arje te». Lo le
to ngɔsi ke Laje.
9 A ndɔ nday nya ngaa are nja dɔ maann
te to ne-bbeel nya, mba ndɔ mbete ne-
kusa ke dɔ neyn te nday mban*. Yeenn
a, Pɔl ndeje nje-yelje tɔku to le na:
10 «Ngakɔmje, moo a, lo-kaw leje neenn
a maji ang. Tɔku to le ddem ne-kotoje
ddem a tujuje nya. Jeje njaa kara jeeje
ta yo te tɔ.»
11 A, tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta
koo tar le nje-yel tɔku to le, ke tar le nje-
tɔku to le uta ndeje le Pɔl.
12 Tɔ bbay, lo-kar le tɔku tojeenn le to
lo ke maji kare dew isi te neyn kul te ang.
Mba yeenn a, nya le dewje ke me tɔku to
te le ndikije ta kɔtu lo teenn le. Ń-ndiki
kare ddew to a, ń-teeje Penikese, ke to lo-
kar le tɔku toje ke Kerete. Lo le aa lo ke
dagoo ddem beer ddem er ke lo kande te
le kare, ta kisi teenn kare neyń-kul nday
dɔde te.

Bamburabo ula dɔ ba-kate te

13 Mare yel ke ula ke singa ang in dagoo
a dewje ke me tɔku to te le ejeje to da kaw
teeje lo te ke dundaje mede ta tee te le.
Yeenn bba dɔruje tɔku ande ke daw dila
maânn kare to le nja ang ngaa ń-sangeje
ddew mba kuwa kare ba ke Kerete.
14 A njange njange baa, mare bambu-
ranbo ke dunda ria na «Erakilɔn» in er
dɔ dere ba te le ingade.
15 Bamburabo le unn tɔku to le ta kaw
ne are ddew ke ja nar ne to le goto ngaa
dinya jare to le aw ke je.
16 N-nday giri ngonn dɔ-dere ba te ke ria
na Koda. N-dda to kula ddaje bba juwa
ngonn to ke ń-tɔ mbɔr tɔku to te le mba
kaji ne nje ke maann a ta kuwade.
17 Nje-yelje tɔku to le unnje ngonn to
ilaje me tɔku to te le ngaa tɔje tɔku to le
ke kula. Ń-bbeelje mba kare tɔku to le aw
ar ke de dɔ enangara te ke Libi. Yeenn a,
dunnje mare ne ke ɔɔy ke ń-tɔ tɔku to te
le dilaje maânn ngaa dinyaje dare tɔku to
le aw ke de.
18 Bamburabo le yekeje ke singa nya.
Yeenn bba lo are a, dunnje kutu tila ne-
kotoje maânn.
19 Ndɔ muta laa a, dede njaa dotoje ne-
kulaje ke me tɔku to te le ke jide ń-tilaje
maânn.
20 Ndɔ banya nya dew oo kem kare
ang ddem, oo endenterendenje ang ddem.
Bamburabo le aw yeke lo to bbeel nya.
Jeje to ja kaji ang ngaa.
21 Dewje ke me tɔku to te le usaje ne
ang ndɔ banya. Yeenn ngaa Pɔl ar taar nɔ
dewje te le tɔyn ngaa pa na: «Namdede,

* **27:9 27.9** Ndɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te

bbo ooje tar lem ngaa areje naynje Kerete
a, neje a tujuje be ang ddem, neje a naynje
be ang ddem.
22 A ke bbasine neenn, m-pa marese: E-
bbeelje ang, mba dew kara horose te a koy
ang. Tɔku to le kara baa njaa a tuju.
23 Til te neenn, Lubba ke m-to dew laa
ngaa maw dda saa are mare anji laa tee
ingam,
24 ngaa pa arem na: ‹E-bbeel ang Pɔl.
Maji kare ar nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm
are gange sariya lei. Lubba a ngem dewje
tɔyn ke eeje sei me tɔku to te neenn wɔju
dɔi.›
25 Yeenn a, uwaje are ngeng, nje-buwa-
kuraje lem! Munda mem dɔ Lubba te. Na
dda ne ddew kara baa toke ŉ-pa narem.
26 Tɔku to le a kaw kar ke je ta mare
dɔ-dere ba te.»
27 To til dɔku gire sɔ laa a bamburanbo
le aw yekeje dɔ tɔku ba kate te ke Medit-
erane teenn. Lo aw to mɔngu yenene a,
nje-yelje to le ooje toke ne ke jaw ŉ-tee
ngɔsi ke nange.
28 Dilaje kula ke ŉ-tɔ ande ke ɔɔy gele
te maânn mba gere ne kuru laa ngaa
dingaje kilometere dɔmuta gire siri. Daw
ngaji ngaa ŉ-telje dilaje bbay a, dingaje
kilometere dɔjoo gire jijoo.
29 Ń-bbeelje kare tɔku to le unda er ang.
Yeenn a, dunguje ande-nareje ke ɔɔy sɔ
maânn kutu tɔku to te le kare nja ang
ngaa ŉ-ndingaje kare lo are ke tɔke.
30 Kare teenn, nje-yelje tɔku to le
sangeje ddew ta tee me to te le kaynje.
Dunnje ngonn to dilaje maânn ngaa
dereje gusu to na ta tilaje ne ande-nareje
ke ɔɔy nɔ tɔku to te le.
31 Yeenn a, Pɔl pa are tɔku-mbay le
mbambaje, ke mbambaje le na: «Bbo
dingawje neenn naynje me tɔku to te
neenn ang a, a kajije ang.»
32 Yeenn a, mbambaje le gangeje kulaje
ke ŉ-tɔ ne ngonn to le ngaa dinyaje dare
aw.
33 Kete bba kare lo are a, Pɔl ndeje
dewje tɔyn kare usaje ne. Ń-pa na: «Ndɔ
dɔku gire sɔ bbokone ke aw ngebbeje
kare dɔ maann to ddekeke ngaa usaje ne
ang.
34 Yeenn a, m-dujuse kare usaje ne mba
kisi ne ke tebbe. M-pa marese bbay to ben
dɔ mare dew kara horose te a koso nangê
ang.»
35 Go tarje teenn a, nunn mapa, nare
wooyo Lubba kem dewje te tɔyn, ŉ-tete
ngaa nunn kutu kusa.
36 Yeenn ngaa dewje tɔyn ingaje singa
ngaa usaje ne tɔ.
37 Kɔrje tɔyn ke jisi me tɔku to te le to
kɔr joo ke dɔsiri gire misan.
38 Goe te ke jusa ne jare meje ndann a,
ŉ-tila bbɔl beleje maânn jare tɔku to le
ɔle.

Dewje ke me tɔku to te tɔyn teeje ta yo te

39 Toke lo are a, nje-yelje to le ooje dɔ
nange a gereje ang. Dooje ta maann ke to
enangara. Yeenn ngaa, ŉ-ndikije ta bbo
ddew to a, kaw ke tɔku to le tae te.
40 Mba yeenn a, ŉ-tutuje kula ke ŉ-tɔ
ne ande-nareje ke ɔɔy le dare osoje me
maann te. Kare teenn njaa tɔ a ŉ-tutuje
kula neje ke aw tɔjuje ddew tɔku to le.
Goe te a, ŉ-tɔje kubbu nɔ tɔku to te le kare
ta yel uta ne tɔku to le ngaa dunnje ddew
er ke dɔ enangara te le.
41 Daw ŉ-teeje dɔ enangara te ke tee
dann maann te ke uru ngaa uwa tɔku
to le ar ne lo kara. Nɔ tɔku to le ande
me enangara te are ddew ke na ngese ne
goto. Maann lenge ngaa unda kutu to le
ke singa are tete.
42 Mbambaje ndikije ta tɔlje dewje ke
duwade le na kare mare kara ale maann
tee ayn.
43 A tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta
kaji Pɔl are nɔkude ddew kare ŉ-ddaje ne
toke baann. Nare ddew dewje ke gereje
maann kare gaynje maânn dɔngɔr ta aleje
teeje ddaka.
44 Kese dewje a naaje kare kakeje te, ke
gaji tɔku to ke guru le mba kɔru gode. N-
dda toke baann ngaa jeje tɔyn ŉ-tee ddaka
ke rɔ ke maji.

28

Pɔl tee dɔ dere ba te ke Malte

1 Go yo te ke ŉ-tee tae te bba ŉ-pa dareje
na ri dɔ dere ba le to Malte.

2 Nje-bbeje le taaje ke maje nya. Ń-yelje
tɔku puru ngaa ń-bbarje dare ń-ndibbi
mba ndi unn kutu ta kere are kul ɔn nya.
3 Pɔl oto ngann ngew ungu puro. A li
tee me te mba puru le ɔbbe ngaa ń-tɔn ji
Pɔl ń-tinya te.
4 Toke nje-bbeje le ooje li ke naa ji Pɔl te
le a, ń-paje tar horo naa te na: «A du ang
dingaw neenn to nje-tɔl dewje. Maann a
ta kuwae bba tee tae te. A ne ke gate gate
a kinyae kare ń-nayn kem ang.»
5 Pɔl tusu li le are oso puro. A ne kara
njaa dda Pɔl ang.
6 Nje-bbeje le aw ngebbeje ta koo rɔe ke
a ti wase koso ke na koso wate koy. A ń-
ngebbeje pin dooje mare ne kara ke dda
Pɔl ang. Yeenn a, ń-telje ń-turuje ndude
na: «Ń-to mare lubba.»
7 Ngɔsi baa keteenn, lo le mare tɔku
dew ke dɔ dere ba te le ke ria na Pu-
biliyusu ee teenn. Nuwaje ke rɔe te ke
maje ngaa ń-to rɔe te ndɔ muta.
8 Bɔ Pubiliyusuje le to tuwa rɔ-tɔ te. Rɔe
tunga nya ddem ń-ndenge mese ddem.
Pɔl aw ooe, duju Lubba dɔe te, ila jia dɔe
te ngaa naji.
9 Goe te a, mare nje-bbeje ke Malte ke
rɔde tode ddee ooeje ngaa rɔde ddee maji
tɔ.
10 Nje-bbeje le waljeje nya ngaa kare te
ke ja ta kunn tɔku to a, dareje neje ke a
kumaje ddew-bô.

Pɔl tee Rɔm

11 Go neyn muta te ke ń-dda a, junn tɔku
to ke in Alekejandiri. Ri tɔku to te le na
« lubbaje ke toje to ndungaje». Tɔku to le
ar teenn kare neyn kul nday bba ta kɔtu.
12 N-tee Sirakusu a, ń-dda ndɔ muta.
13 Jin teenn a, juwa kare mbal ń-tee
Rejiyo. Lo are a, yel ke dagoo ula nya ngaa
ndɔ joo a, ń-tee Pujɔl.
14 Jinga mare ngakɔnje me bbe teenn
ngaa ń-dujuje kare ń-dda ndɔ siri rɔde te.
N-dda toke baann bann a jaw ne Rɔm.
15 Ngakɔnje ke Rɔm ooje tar leje ngaa
tilaje kemje ndereng ingajeje lo ne-labbe
te ke Apiyusu, ke bbe ke to key-to-mbaje
te ke muta. Toke Pɔl oode a, are wooyo
Lubba ngaa tel inga singa.
16 Toke ń-tee Rɔm a, dare ddew Pɔl kare
uwa key laa dang. Dunn mare mbamba
kara kare ngeme.

Pɔl pa tar le Lubba bbe te ke Rɔm

17 Ndɔ muta goe te a, Pɔl bbar tɔku
dewje le Jiipije ke isije me bbe te ke Rɔm
ta key te laa. Toke ń-mbɔnje naa a, ń-
pa narede na: «Ngakɔmje, m-dda mare
ne ke maji ang ke dewje leje ang ddem
m-mbete ne-ji-bbe le kajeje ang ddem.
A duwam Jurusalam ngaa dinyam me ji
dewje te ke Rɔm.
18 Go tar te ke nje ke Rɔm dujumje ooje
tɔyn a, ń-ndikije ta kinyamje mba dooje
mare tar dɔm te ke a kase kare ń-tɔlumje
ne ang.
19 A Jiipije mbeteje. Mba yeenn a, m-
duju ta ddee ke tar lem nɔ tɔku mbayje te
ke Rɔm, bbo to tar a m-ndiki ta kunda dɔ
dewje te ke bbê lem te.
20 Wɔju dɔ tar neenn njaa m-duju ta
koose, ta tɔn ke se tam. Ma kerese ang,
ń-tɔm ke kula njamjije neenn wɔju dɔ tar
ne ke dewje ke Ijarayel undaje mede dɔe
te.»
21 Dilaeje te na: «Jinga mare maketuru
ke in nange Jude te dɔi te ang ddem, mare
ngakɔnje kara ddee pa tar dɔi te areje ang
ddem wase pa tar lei maji ang areje ang
ddem.
22 A jaw ń-duji kare ei njaa ɔru gel ne
ke aw eje areje, mba ń-gere to loje te tɔyn
dewje aw mbeteje kuwa-dɔ-naa ke ee me
te neenn to mbete dɔrɔ.»
23 Dɔjuje ndɔ dareje ngaa ndɔe le ase a,
ń-ddeeje toke banya dingaeje lo toe te. Ke
endɔɔ ndereng lo-kul Pɔl pa tar arede. Ń-
pa tar kɔń-bbe le Lubba narede. Nunn tar
ndu le Mɔyiji, ke tar le nje-kilaje mber-tar
le Lubba ń-pa ne tar le Jeju kare ń-ndikije
te.
24 Mareje ndikije te saa, a mareje
mbeteje.
25 Horode te tar lede aw naa te ang ngaa
kare te ke da ta kɔtuje a, Pɔl pa tar kara
na: «Tar ke Ndil-me-nda pa are kajeje
ddew te le Nje-kila mber-tar le Lubba Ijayi
neenn to tar ke tɔkɔrɔ. Ndil-me-nda pa
na:
26 ‹Aw inga dewje neenn
e-pa arede e-pa na:

a kooje tar ke maje,
a a gereje kande tar le ang,
a kooje loo ke maje,
a a kooje ne ang.
27 Mba me dewje le ketere,
dutuje mbide,
ñ-bbirije kemde
baann bba ta kare kemde oo lo ang ddem,
ta kare mbide oo tar ang ddem,
ta gere ne ang ddem
mba ñ-ndikije ta telje rɔm te kare majide
ang.› *»
28 Pɔl pa arede bbay na: «Maji kare e-
gereje. Lubba ula ke tar kaji neenn are
dewje ke toje to Jiipije ang. Dede da
ndikije tar te le.»
29 [Go tar te ke Pɔl pa le a, Jiipije maynje
naa tar ɔtuje ne.]
30 Pɔl dda bbal joo kakara key te ke
nuka ke nare laa njaa. Naw taa dewje
tɔyn ke ddeeje aw ooeje ke rɔe.
31 Ń-tɔju tar kɔñ-bbe le Lubba ngaa ñ-
tɔju ne dɔ Ebbe-dewje Jeju Kiriste te ke
bbeel ang. Mare dew ɔke ddew ang.

* **28:27 28.27** Ejayi 6.9-10

Dɔngɔr maketuru ke Pɔl dda are Timote
1 Timote
1Ti
Tar dɔ maketuru te le Timote

Nje-dda maketuru neenn to Pɔl. Ń-dda maketuru le horo bbal 64 ke 66 go ddee te le Jeju dɔ nange te. Nula ke maketuru le nare Timote.

Timote le bɔeje to gereke, a kɔenje to jiipi. Kɔenje le unn mee are Jeju. Timote to nje-nja go Pɔl te. Pɔl ulae mare loje te nya. Nulae Tesalonike, ke Korente. Ansiyenje ke Egilisi te unneje to kara le dewje ke eeje dɔ mbɔń-naa te le nje-me-kunnje.

Pɔl dda maketuru le mba nje-me-kunnje naynje aw mɔseje gɔl mbɔń-naa lede bbay. A mare nje-me-kunnje aw tɔjuje neje ke tɔkɔrɔ ang. Naw nare ndejeje nje-me-kunnje, ke nje ke isije dɔ mbɔń-naa te le nje-me-kunnje le.

Ndejeje laa le toke be: Tar ngem ne-tɔju ke tɔkɔrɔ. Tar nayn ddew tarje te ke me maketuru te le Lubba. Tar dda kula ke ndɔ tɔyn wɔju dɔ Tar ke maji. Tar duju Lubba naa te. Tar mɔse gɔl Egilisi, ke tar mbere dewje ke maji kare isije dɔ Egilisi te.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke Lubba ke Nje-dekajije, ke Jeju Kiriste ke jundaje meje dɔe te a daremje ddew kare m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste, m-dda maketuru neenn mari.

2 M-dda maketuru neenn mari ei Timote ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ, mba oo mei te ke Kiriste. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ń-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar ke wɔju dɔ ne-tɔju ke to ke dɔgɔle ang

3 Maji kare e-nayn bbe te ke Epeje ddew kara baa ke ndu ke munn mari kare te ke maw ne ke Maseduwane. Me bbe te ke Epeje le, mare dewje aw tɔjuje ne ke dɔgɔle ang. Maji kare ta e-gangede ddewe te.

4 E-pa are nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang le are dɔru keje lede dɔ gel neje te ke lew ke to ke ddewe ang, ke tar kɔru gel kadede ke ngal nya ngaa kɔen goto. Nejeenn aw ddeeje ke mayn naa tar baa bbo dda me-kara ke ne ke Lubba mɔse wɔju dɔje ang. Dew a gere ne ke Lubba mɔse le ddew me-kunn te.

5 Ne ke maw m-sange ddew ndu te ke munn neenn to kare e-ndikije naa ke me ke nda, kare eeje ke keje ke maji, kare ooje mese te tɔkɔrɔ ke Lubba.

6 Mare dewje ke inyaje ddew nejeenn le ndeemje ddew ngaa aw undaje bula baa.

7 Ń-ddaje rɔde to nje-tɔjuje ndu le Lubba ke are Moyije, a ń-gereje gel tar ke daw ń-paje le ang. Tar ke darje dɔe te le kara ń-gereje gele ang ddem.

8 N-gere to ndu to ne ke maji toke dew dda kula ke turu ndu le.

9 N-gereje to dew ke gate gate a ndu to wɔju dɔe ang. A ndu to wɔju dɔ nje ke mbeteje ndu, nje-dɔ-ketereje, ke nje ke mbeteje Lubba, nje-ne-ddaje ke maji ang, ke nje ke bbelje Lubba ang ddem bbelje ne le Lubba ang ddem, nje-tɔlje bɔdede wase kɔndede, ke nje-tɔlje ngamaredeje,

10 nje-ddaje lo-to majang, ke dingawje ke aw ddaje lo-to ke dingaw maredeje, ke nje-labbeje dewje to bbereje, ke nje-ngemje, ke nje ke aw undaje-yo baa wase dewje ke ddaje ne tɔyn ke to dang ke ne-tɔju ke tɔkɔrɔ.

11 Ne-tɔju ke tɔkɔrɔ le to me Tar te ke Maji ke areje ddew ta kare ń-gereje Lubba ke ase kare dewje ɔsuje gaje. Lubba ke ndiki ta kare jisije maji le njaa inya Tar ke maji le me jim te.

Tar wooyo le Pɔl

12 Mare wooyo nya Ebbejeje Jeju Kiriste ke arem singa: Noom to mare dew ke na kase ta kunda mee dɔe te ngaa ń-bbarem kula te laa.

13 A ema ke lew m-to nje-tuju ria, nje-dda singa ke dewje laa, nje-dda saa ddɔ. Lubba oo kem-to-ndoo lem, mbata kete moo mem te saa ang are m-gere dɔm ne te ke m-dda le ang.

14 Ebbejeje Lubba dda sem me-maji ke
bo nya. Nare moo mem te ngaa nare m-
ndiki ngamaremje ddew me-kara te ke m-
dda ke Jeju Kiriste.
15 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji kare
dewje tɔyn taaje tar neenn ngemje mede
te: Jeju kiriste ddee dɔ nange te mba kaji
nje-ddaje majang. Ma njaa m-to dew ke
dda majang uta kese dewje tɔyn.
16 A bbo Lubba oo kem-to-ndoo lem a,
ń-ndiki ta tɔju to ń-tɔ wure wɔju dɔm,
ema ke m-to dew ke dda majang uta kese
dewje tɔyn le. Ń-dda baann mba kare
dewje ke a ta kooje mede te saa ta kinga
ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ oomje to ne-
kɔju mare.
17 Ase kare dewje tɔyn ndɔyje ri Lubba
ngaa ɔsuje gaji Lubba ke bbal ke bbal!
Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba
ke kem dew ooe ang, Lubba ke kara baa,
Amem.
18 Ngonnum Timote, ndu ke maw minya
me jii te neenn to ddew kara baa ke tar ke
*nje-kilaje-mber-tar le Lubba paje wɔju
dɔi lew. Maji kare tarje neenn ari singa
are e-dda ne ddɔ ke maji,
19 ddew kunda mei dɔ Lubba te, ke
ddew ngem keje ke maji te. Mare dewje
ke ooje mede te mban ngaa eeje ke keje
ke maji le telje inyaje keje ke maji le ngaa
dosoje ddew me-kunn te lede.
20 Imene de ke Alekejandere deeje horo
dewje teenn le. Minyade me ji Esu te kare
ta ń-ndoje ta tel taji Lubba ang ngaa.*

2

Ndeje wɔju dɔ duju Lubba

1 Yeenn a, ne ke m-ndejese ta kare e-
ddaje dɔngɔr a to kare dewje dujuje ne ji
Lubba te, paje tar ke Lubba, ddaje rɔde to
ndoo nɔ Lubba te ngaa telje ke wooyo are
Lubba wɔju dɔ dewje tɔyn.
2 Maji kare e-dujuje Lubba wɔju dɔ
tɔku-mbayje, ke nje-kɔń-bbeje. Baann
bba ja kisije ddekeke, ja kisije ke me-wul-
lɔm ddew bbel Lubba te ddem ta wal
Lubba ddem.
3 Yeenn a to ne ke kura ngaa maji nya
kem Lubba te ke Nje-kajije,
4 Lubba ke ndiki kare dewje tɔyn ingaje
kaji ddem, ndiki kare dewje tɔyn gereje
ne ke tɔkɔrɔ ddem.
5 Mba Lubba kara baa,
*nje-gɔl tar horo Lubba te ke dewje kara
baa tɔ.
Ń-to dew, Jeju-Kiriste,
6 ke unn rɔe uka ne dɔ dewje tɔyn.
Kare ase a, Kiriste pa tar naji le toke
baann.
7 Mba yeenn a, Lubba undam to nje-kila
mber, ke nje-kayn-kula kare m-tɔju tar
me-kunn, ke tar ke tɔkɔrɔ dewje ke toje to
Jiipije ang. Tar ke tɔkɔrɔ a maw pa neenn
bbo maw mere ngem ang.
8 Yeenn a, m-ndiki ta kare dingawje
dujuje Lubba ke lo tɔyn, dulaje jide ke
darâ ke me ke nda kayn, ke wungu ang
ddem ke mayń-tar ang ddem.
9 Ddew kara baa, m-ndiki kare deneje
ulaje kubbu ke maje, dulaje kubbu dare
kem dewje to ke dɔde te ang, ń-ddaje
mande ke boro ang: Ń-ddaje dɔde ke
dɔgɔle, dulaje ne-mandeje ke ń-dda ke
ande ang wase mere wase kubbu ke nare
ngeng nya ang.
10 A maji kare kulaje ke maji a deneje
ulaje to kubbu. Ne ke baann a ase kare
deneje ke unnje ndude ta bbel Lubba
ddaje.
11 Kare ne-tɔju a, maji kare deneje isije
ddekeke ngaa ta dooje tar.
12 Mare ddew dene ta kare tɔju ne wase
ɔn dɔ dingaw ang. Maji kare dene utu tae.
13 Mba Adam a Lubba ddae dɔngɔr bba
goe te a ń-dda Ebe.
14 Adam a are Esu ere ang. A dene a
inya are Esu ere ngaa oso me majang te.
15 A Lubba a kaji dene ddew kuju ngonn
te, toke noo mee te ke Lubba, toke ń-ndiki
dewje, toke ń-ngem rɔe ngaa ń-dda rɔe
ngaji.

3

Dewje ke aw ngemje Egilise

1 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ. Toke bbo
mare dew ndiki ta ddee to nje-kula le
Lubba a, to kula ke maji nya njaa a ń-ndiki
ta dda.

* **1:20** Kilade ddaka

2 Baann a, maji kare ń-to dew ke tar to dɔe te ang, ń-to nje-dene ke kara, ń-to dew ke ngem rɔe, ń-to dew ke gere dɔ jia, ń-to dew ke dda ne ke ddewe, dew ke gere ngem nje-mbaje, dew ke gere ta tɔju ne.
3 Maji kare ń-to bbere le koto ang, ń-to nje-kunda dew ang, ń-to dew ke wul pee, ń-to dew ke ndiki kɔl ang, ń-to dew ke ndiki nare nya ang.
4 Maji kare ń-to dew ke gere ta tɔju ddew ke maji nje ke me key te laa, ń-to dew ke dda are nganne ooje tae ngaa bbeleje.
5 A bbo dew gere ta kɔn dɔ nje ke me key te laa ang a, na ngem Egilise toke baann wa?
6 Maji kare nje-kula le lubba to dew ke oo mee te ke Jeju goe ew bba. Baann ang a, na koo rɔe bo nya ngaa Lubba a gange sariya dɔe te ddew kara baa toke ń-gange sariya dɔ Esu te.
7 Maji kare dewje ke toje to nje-me-kunnje ang paje tar laa maji. Baann bba na koso me bande te le Esu kare ta rɔ-kul ddae ang.

Tar le diyakereje

8 Ddew kara baa, maji kare diyakereje toje to dewje ke ulaje gel rɔde naa te ang, dewje ke ndude joo ang, ń-toje to nje-kayje koto nya ang, maji kare ń-toje dewje ke aw sangeje ta kinga nare-bukuru ang.
9 Maji kare ń-ngemje tar me-kunn ke Lubba tee ne ke ddaka le ke keje ke maji.
10 Maji kare ń-nade doo kete bba ngaa goe te bbo mare tar to dɔde te ang a, da kaseje ta ddaje kula le.
11 Maji kare dene njeeje kara ulaje gel rɔde naa te ang, ń-toje to nje-naneje ang, ń-ngemje rɔde. Ń-to deneje ke toje gate gate ddew neje te tɔyn.
12 Maji kare diyakereje le toje to nje-deneje ke kara. Maji kare ń-gereje ta tɔju ddew ke maji ngannde, ke dewje tɔyn ke me key te lede.
13 Mba diyakereje ke aw ddaje kula lede ke maje a kingaje piti ta dewje te tɔyn ngaa da paje tar me-kunn lede ke to ke dɔ Jeju te ke bbel ang.

Ne-gere ke iya rɔe

14 Kare te ke maw m-dda ne maketuru mari neenn, munda mem ta kaw kingai mbɔr ang baa.
15 A bbo m-ddee ke tɔke ang a, ndejeje ke mari neenn a kari ddew kare e-gere ddew ke a nja ne horo dewje te le Lubba. Dewje le Lubba le to Egilise le Lubba ke Nje-kisi kem baa. Nje-me-kunnje le toje to nje-kuwaje tar ke tɔkɔrɔ kare ngeng.
16 Tɔkɔrɔ njaa, tar me-kunn ke iya rɔe ngaa ń-tee ne ke ddaka le to ne ke ngeng nya. Tare le toke be:
Kiriste unn da rɔ dew,
Ndil me-nda pa tar naji laa na ń-to gate gate,
anjije ooeje,
dewje pa tar laa horo dewje te ke toje to Jiipije ang,
dewje ke dɔ nange te unnje mede are,
Lubba unne aw saa lo piti te laa darâ.

4

Ne tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ

1 Ndil-me-nda pa tɔkɔrɔ na, ddutu ndɔɔje a, mare dewje a kinyaje ddew me-kunn mba naynje go ndilje te ke nje-ngemje ngaa da kunnje go ne-tɔju le umaje.
2 Dewjeenn le ndemje ddew wɔju dɔ tar le nje-ngemje. Nje-ngemje le ndil ne-gere lede oy toke mare le kake ke tebbe ke puru wae.
3 Nje-ngemje le tɔjuje ne na: taa-naa wase kusa mare ne-kusaje to kula ke maji ang. A Lubba dda ne-kusajeenn mba nje-me-kunnje ke gereje ne-tɔju ke tɔkɔrɔ. Maji kare dareje wooyo Lubba mban a dusaje.
4 Mba neje tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ. Ne ke ta mbete me te goto toke dew usa ke wooyo.
5 Mba tar le Lubba, ke duju Lubba leje ddaje are ne-kusa le tel ne-kusa ke maji kem Lubba te.

Nje-kula le Lubba ke tɔkɔrɔ

6 Toke e-tɔju neje ke m-pa mari neenn nje-me-kunnje a, a to nje-kula le Kiriste ke tɔkɔrɔ. Baann bba, a tɔju to e-to dew ke tar le Lubba ande ddew ne-tɔju te ke tɔkɔrɔ ke e-ndo ke rɔ-nel.

7 Maji kare e-mbete esu ngemje ke
dewje aw ɔruje ke to dang ke ne-tɔju le
nje-me-kunnje. E-sange ddew ta to gate
gate kem Lubba te.
8 Ndam toke kayñ-ngɔru to ne ke dda
maji ke da-rɔ dew. A kunn rɔ kare Lubba
to ne ke dda maji ke dew ddew neje te
nya. Ddew kunn rɔ kare Lubba te, dew a
kase kinga tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ.
9 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji kare
dewje tɔyn taaje ngemje mede te ke maje.
10 Bbo jaw jooje ndoo wase jaw ñ-ddaje
ddɔ a, mba kake jundaje meje dɔ Lubba
te ke Nje-kisi kem baa. Lubba ke to Nje-
kaji dewje tɔyn, ke uta tɔyn ñ-to Nje-kaji
nje-koo-meteje.
11 Neenn a, maji kare unn ndu dɔe te
ngaa e-tɔjude.
12 Maji kare dew dabbi mba kake e-
to ngonn baa ang. A maji kare nje-koo-
meteje ooije to ne-kɔju mare ddew tar te
ke tai te, ddew kula ddai te, ddew ndiki
te ke e-ndiki dewje, ddew mei te ke unn
are Jeju, ke ddew rɔi te ke aw e-ngem ke
maje.
13 E-tura maketuru nya are dewje lo
mbɔñ-naa te e-ngina ne ndɔ ddee lem.
Arede ndeje ngaa e-tɔjude ne.
14 Lubba ari ne-kare baa. E-dda ngar
ke ne-kare baa le ang. Lubba ari ne-kare
baa le go tarje te ke nje-kilaje mber-tar
le Lubba paje ngaa ansiyenje mbɔnje naa
ilaje jide dɔi te.
15 Neenn a, maji kare unda mei dɔe te.
Maji kare unn rɔi ila kula te lei. Yeenn
bba dewje tɔyn a kooje to kula lei aw ke
kete kete.
16 E-ngem rɔi ke maje, unda kemi dɔ ne-
tɔju te lei. E-nayn ddewe te ke ndɔ tɔyn,
mba bbo e-dda toke baann a, ei njaa a kaji
rɔi ddem a kaji dewje ke aw ooje tar lei
ddem.

5

Are ndeje nje-me-kunnje tɔyn

1 Maji kare e-ndeje dingaw ke bbuka
toke le bɔije njaa bbo e-ndange ang. E-
ndeje basanje toke le ngakɔinje.
2 Maji kare e-ndeje kɔdeneje toke le
kɔinjedede. E-ndeje deneje ke naynje ke
singade bbay ke me-nda kayn ddew kara
baa toke ngakɔnani.

Tar wɔju dɔ dene-ndubbaje

3 E-wal dene-ndubbaje ke isije ke
karede.
4 A bbo mare dene-ndubba ee ke
nganne wase ngannkae a, dɔngɔr ne ke ta
dda a to kare ñ-tɔjuje kula me-kunn lede
horo nujuje te ngaa ñ-telje ke ne ke nje-
kujudeje ngem ne de darede guku. Lubba
ndiki ne ke baann nya.
5 Dene-ndubba ke isi ke kare baa ngaa
nje kaa lo ke dɔe te goto, unda mee ke
dɔ Lubba te. New ta dda rɔe to ndoo rɔ
Lubba te ang, ñ-duju ne ji Lubba te til, ke
kare.
6 A dene-ndubba ke unn rɔe mba rɔ-nel
ke nange neenn isi kem baa ddew da-rɔ
te, a ddew ndil te noy mban.
7 Mare ne ke ta kare e-ndejede wɔju dɔe
mba kare tar to dɔde te ang a neenn.
8 Toke mare nje-me-kunn aa lo ke dɔ
nje-nujuje te laa ang, uta tɔyn bbo naa lo
ke dɔ dewje te ke me key te laa ang a,
ninya me-kunn laa, ngaa ñ-maji ang nuta
dew ke oo mee te ang.
9 Dene-ndubba ke to nje-ngaw ke kara
ke bbale uta bbal dɔ-misan bba ta e-dda
ria horo mareje te.
10 Maji kare ria bbar wɔju dɔ kula-ddaje
ke maji: Maji kare ñ-to dew ke ngem
nganne, dew ke ngem nje-mbaje, nje-toko
gɔl nje-me-ndaje. Maji kare ñ-to dew ke
aa dewje ke ne wungu oso dɔde te oo.
Maji kare ñ-to dew ke dda mare kulaje ke
maji dang dang.
11 Maji kare e-dda ri dene-ndubba ke
nayn ke singae bbay horo mareje te ang.
Mba ndɔ ke bbo ke da-rɔ te ddade a, da
kinya go Jeju kiriste ta taa ngaw.
12 Kula-dda ke baann tɔju to dinyaje
ndu ke dunnje dɔngɔr le.
13 Tɔ bbay, mba dingaje kula ta dda ang
le a, ñ-ndoje ta kase lo ke ta key ta key.
Dɔe te, ñ-telje to nje-kundaje bula. Tar ke
osode te ang kara dilaje tade te baa baa.
Tar ke ase ta pa ang kara daw ñ-paje.
14 Yeenn a, m-ndiki kare dene-ndubbaje
ke naynje ke singade bbay taaje ngaw,
maji kare dujuje ngannje. Ñ-tɔjuje ddew

ke maji nje ke me key te lede. Baann bba nje-baanji a kingaje ddew ta nane ke je ang.
15 Mba mare dene-ndubbaje unnje go Esu ngaa ŋ̂-ndemje ddew mban.
16 Toke mare dene ke oo mee te ee ke dene-ndubbaje horo nujuje te laa a, maji kare numade. Baann bba dene-ndubbaje le a toje to ne-koto ke aw ɔy Egilise ang. Baann bba Egilise le a kinga ddew ta kuma dene-ndubbaje ke isije ke karede.

Tar ke wɔju dɔ ansiyenje ke me kula te le Lubba

17 Ase kare ansiyenje ke tɔjuje ddew ke maji ingaje kuka ke bo. Ke uta tɔyn dede ke kula pa tar le Lubba, ke kula ne-tɔju ɔyde nya.
18 Maketuru le Lubba pa na:

Mange ke aw mbɔyn jinga waa ke to dɔ jin te kare kande gayn. Maji kare e-tɔ tae ang. Maketuru le pa bbay na:

Ase kare nje-kula inga kuka laa.

19 Toke mare dew unda tar dɔ mare ansiyenje te a, aa lo te ang. E-ngina ta mare dewje joo wase muta telje undaje tar dɔe te bbay bba ta e-ndiki te.
20 A bbo dew dda majang a, e-ndange kem dewje te tɔyn. Baann bba kese dewje a bbelje ta dda majang.
21 M-duji nya kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te, ke kem anjije te ke maji tɔyn kare e-dda ne ke turu nduje ke munn mari. Ɔru kem dew ang, e-dda ke dewje tɔyn ddew kara baa.
22 Ila jii dɔ dew te kare dda kula le Lubba ke ngɔru baa ang. Ula rɔi me majang te le dew ang. Are mei nda kayn nɔ Lubba te lei.
23 Maann dɔrɔ a ay ang. Maji kare ay koto ke ria na ven ngaji mba wuri ke aw toi, ke rɔ-to ke aw jɔki nya.
24 Majangje le mare dewje teeje ke ddaka kem dewje te kete bba ŋ̂-ngange sariya dɔe te. A manjangje le mareje teeje ke ddaka kem dewje te dɔ guku baa.
25 Ddew kara baa, kulaje ke maji ke mare dew aw dda, kem dewje aw ooje. Kulaje ke maji ke ŋ̂-dda ngaa kem dewje ooje ang kara a nayn lo kiyae te ang.

6

Tar ke wɔju dɔ bbereje

1 Maji kare bbereje tɔyn ooje ebbedede to dewje ke aseje kare ŋ̂-bbeljede. Yeenn a dda kare dewje a kaseje ta taji ne-tɔje leje ang ddem ri Lubba ang ddem.
2 Bbereje ke ebbedede toje to nje-kometeje, maji kare ŋ̂-dabbejede ang mba ebbedede le to toje to ngakɔnde ke me Kiriste te ngaa ebbedede le toje to dewje ke ndikide nya a daw ŋ̂-ddaje kula ke de. Ne ke maji kare e-tɔju dewje ngaa unn ndu wɔju dɔe a neenn.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang, ke bbo ne-kinga

Tar ndiki nare

Ne ke maji kare e-tɔju dewje ddem unn ndu dɔe te ddem a neenn.
3 Bbo toke dew tɔju neje ke ke dɔgɔle ang, ngaa nja ke turu ndu tarje ke maji le Ebbejeje Jeju Krist ang ddem, ke turu ndu ne-tɔju wɔju dɔ bbel Lubba ang a,
4 ŋ̂-to dew ke oo rɔe bo ngaa gere ne kara ang, ŋ̂-to dew ke rɔ-to mayn tar ee rɔe te ngaa ŋ̂-to dew ke aw kɔl wɔju dɔ mare tarje. Neje ke baann aw ddee ke kunda-me ke naa, mayn tar, ne-taji, koo naa ke kem ke maji ang,
5 mayŋ̂-tar ke kɔen goto ngaa, tar ke tɔkɔrɔ goto tade te. Dewje le ooje bbel Lubba to gusu ne-kinga lede.
6 Tɔkɔrɔ, kunn me kare Lubba to ne-kinga ke bo toke dew unda mee ke dɔ ne te ke nee ne njaa.
7 Mba, ŋ̂-ddeeje ke ne kara dɔ nange te ang, ddew kara baa ja telje ke ne kara ang.
8 Yeenn a, toke jingaje ne-kusa ke taje te, ke kubbu ke rɔje te a, yeenn njaa ase.
9 A dewje ke ndikije ta ddee to nje-ne-kingaje osoje me ne-kere te, bbo neje ke maji ang dang dang ddade are dosoje me bande te ngaa dosoje me bbo neje te ke maji ang dang dang ke aw tuju dewje ngaa aw unda dewje ta yo te.
10 Mba bbo nare a to gel neje te ke maji ang tɔyn. Mare dewje ke isije ke bbo nare inyaje ddew ko-me-te lede ddew ew. Yeenn a, dede njaa ŋ̂-darje dɔde ne-wunguje te dang dang.

E-dda ddɔ ke maji wɔju dɔ mei ke unn

11 A ei dew le Lubba, e-mbete nejeenn
ddew ew, ngaa e-sange ddew ta to gate
gate, ta bbel Lubba, ta kuwa koo-mete
kare ngeng, ta ndiki ngamarije, ta tɔ wuri
ngaa e-ddee to dew ke wul pe ke dewje.
12 E-ngem me-kunn lei toke dew ke aw
dda ddɔ. Uwa tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ke
Lubba bbari ari dɔ ndɔ te ke e-pa ke tai
nɔ dewje te ke banya banya to unn mei
are Jeju kiriste.
13 Munn ndu neenn mari nɔ-gɔl Lubba
te ke are tebbe neje tɔyn ddem nɔ-gɔl Jeju-
Kiriste te ke pa tar-naji ke tɔkɔrɔ nɔ-gɔl
Pɔnse Pilate te.
14 E-ngem ndu le are ne-yerew ɔri ang.
Are tar to dɔi te ang ndereng ndɔ tel le
Ebbejeje Jeju-Kiriste.
15 Na tel ke ndɔ ke Lubba ɔju. Lubba ke
to nje-kare dewje isije ke koko, ne ke nɔn
dɔ neje tɔyn, ne ke ñ-to Mbay-dɔ-tɔku-
mbayje, ke Ebbe-dewje ke uta ebbe-dewje
tɔyn.
16 Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, nisi
lo te ke ndoko ke dew tee te ang. Dew
kara ooe ang ddem, dew kara ase ta kooe
ang ddem. Maji kare dewje waleje, ngaa
maji kare ñ-to nje-singa-mɔngu ke to ke
ndɔ ke ndɔ. Amem.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-kingaje

17 Unn ndu are nje-ne-kingaje ke
bbokone neenn are dɔsuje gaji rɔde baa
ang. Maji kare dundaje mede dɔ ne-
kingaje te ang, mba to neje ke a ndayje.
A maji kare dundaje mede dɔ Lubba te ke
aw areje ne tɔyn toke bo kare jumaje ne
rɔje.
18 E-pa are ñ-ddaje maji, ñ-ddaje kula ke
maji nya, are dɔsuje ngar ke me kara ngaa
ñ-kaynje debbe ne-kingaje lede dewje.
19 Baann bba da mɔseje ne dam lede
ke kura ddem ngeng ddem mba ndɔ ke
bara, yeenn tɔ bba da kingaje ne tebbe ke
tɔkɔrɔ.
20 Timote, aa lo ke kula te ke Lubba ari
ta kare e-dda. E-mbete bulaje ke baa baa
ke aw tila kem tar le Lubba. Nejeenn le
inje ddew ne-gere te ke dewje ooje to ne-
gere ke tɔkɔrɔ.
21 Mare dewje ke njaje go ne-gereje te ke
baann le, osoje ddew me-kunn lede. Maji
kare me-maji le Lubba nayn kese!

Joo le maketuru ke Pɔl dda are Timote
2 Timote
2Ti
Tar dɔ maketuru te le Timote

Joo le maketuru ke Pɔl ula ne are Timote pa tar dɔ dɔbɔyn nduje te ke Pɔl unn. Pɔl ee key kula te (2.9), dewje nya tuseje inyaeje, ń-gere to mbɔr ang a na koy (4.6). Ń-pa dɔbɔn tar laa nare Timote, nje-buwa kula laa ke ń-ndike to ngonne.

Maketuru neenn pa tar dɔ kisi te le Pɔl dɔ nange te: tar kula laa ke to nje-kayn kula, tar ne-tɔju laa, tar ndoo ke noo ddew kula te wɔju dɔ Tar ke maji. Nje-dda maketuru neenn are ndejeje Timote. Nula dingaw me Timote te kare ne njaa kara noo ndoo mba Kiriste bba (2.1-3). Goe te a, nunn ndu nare Timote ta kare ń-pa tar le Lubba ke dɔgɔle.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste mba Lubba njaa ndiki te, ngaa bbarem kare mila mber-tar tebbe ke nunn ndue ta kare dewje ddew te le Jeju Kiriste,

2 M-dda maketuru neenn mari ei ngonnum Timote ke m-ndikii nya. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ń-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar wooyo le Pɔl

3 Mare wooyo nya Lubba ke maw m-dda saa ke keje ke maji tɔyn turu kamjedede te til, ke kare. Kare tɔyn ke maw m-duju Lubba a, maw m-pa saa tar wɔju dɔi.

4 Meje dɔ nɔn te ke e-nɔn a, mee ke bbo nya ta tel kooi, baann bba ma kisi ke koko.

5 Maw mole mem dɔ mei te ke unn toke tɔkɔrɔ. Me-kunn le Loyise ke to kaije ke dene, ke kɔinje Enise ke dunnje kete. Meje toke ei njaa kara unn mei toke baann tɔ.

Pɔl ndeje Timote kare dda rɔ-kul ang

6 Yeenn le bba maw mole mei ta kare are ne-kare baa ke Lubba ari go jim te ke mila dɔi te nayn ke singa ke ndɔ tɔyn.

7 Mba Ndil ke dda are ń-bbel a Lubba areje ang. A Ndil le to Ndil ke areje singa, dda are ń-ndikije ngamarejeje ngaa dda are ń-gere dɔjije.

8 E-dda rɔ-kul ta pa tar-naji le Ebbe-dewje kare dewje ang ddem e-dda rɔ-kul lem, ema ke dilam key-kula te wɔju dɔe ang. A oo sem ndoo wɔju dɔ Tar ke maji ddew singa te ke Lubba areje.

9 Lubba ke ajije njaa bbarje kare ń-ddeeje to dewje laa. Wɔju dɔ kula ke maji ke ń-ddaje bba ń-bbar ne je ang. A ń-bbarje wɔju dɔ ne ke ń-mɔse ta dda ddem wɔju dɔ me-maji laa ddem.

10 Ń-tɔju me-maji laa le bbasine ddew te le Nje-kajije Jeju Kiriste ke ddee. Jeju njaa guru singa yo ngaa ń-tɔju tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ ke ddaka ddew te le Tar ke maji.

11 Mba yeenn bba Lubba unnum to nje-ne-tɔju ddem, to nje-kayn-kula ddem kare mila mber Tar ke maji le.

12 Gele ke neenn le bba maw moo ne ndoo. A rɔ-kule ddam ang, mba m-gere dew ke munn mem mare le ke maje, ngaa m-gere ke maje to nee ke singa ta ngem ne ke ninya me jim te ndereng ddutu ndɔ a kase.

13 E-nja turu ndu te ke tɔkɔrɔ ke m-pa mari ddew me-kunn te, ddew ndiki te ke e-ndikije naa ddew te le Jeju Kiriste.

14 E-ngem ne-tɔju ke maji ke ń-tɔji ddew singa te le Ndil-me-nda ke isi meje te.

15 E-gere maji to dewje tɔyn ke nange te ke Aji tusumje inyamje. Pijel de ke Emojenn deeje horode te.

16 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo le nje ke key le Onejipɔr, mba ń-dda nare minga singa ke ndɔ tɔyn ngaa ń-dda rɔ-kul wɔju dɔ kila ke dilam key-kula te ang.

17 Kake ń-tee bbe te ke Rɔm be a, ń-sangem ke ngɔru ningam.

18 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo laa ndɔ te ke Ebbe-dewje a gange sariya. E-gere neje ke maji tɔyn ke ń-dda sem bbe te ke Epeje ke maje.

2

Nje-ddɔ le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ

1 Ei ngonnum, maji kare inga singa
ddew me-maji te ke Lubba dda ke je ddew
te le Jeju Kiriste.
2 Tar ke tee tam te kem nje-tar-najije te
ke banya banya le, e-pa are nje-me-kunnje
ke unda mei dɔde te kare dede njaa kara
daseje ta pa kare mare dewje ke kete tɔ.
3 Oo sem ndoo toke le nje-ddɔ le Jeju
Kiriste ke tɔkɔrɔ.
4 Dew ke unn rɔe to nje-ddɔ ngaa ndiki
ta dda kare rɔ dew ke ɔn dɔe neele a, aa
lo ke neje te le siwilje ang ngaa.
5 Ddew kara baa, dewje ke aw taje naa
ddew mare neje te toke le kayŋ̂-ngɔru,
dew ke ayn ngɔru le ke ddewe bba a kinga
kuka laa.
6 Nje-ndɔɔ ke oo ndoo ddew kula ndɔɔ
te laa njaa a kinga ko-ndɔɔ laa le dɔngɔr
bba kese dewje a kingaje.
7 Maji kare e-gere me tar ke maw m-pa
neenn, mba Ebbe-dewje a dda kare e-gere
kande tarje le tɔyn.
8 Ole mei dɔ Jeju Kiriste te ke Lubba
are nin horo nje-yoje te. Ń-to dew ke gel
Dabbiti te ddew kara baa toke Tar ke maji
ke maw mila mbere le pa.
9 Wɔju dɔ Tar ke maji le a moo ne ndoo
ndereng ŋ̂-tɔm dilam key-kula te toke le
nje-ne-dda ke maji ang. A tar le Lubba a
ŋ̂-tɔ ang.
10 Mba yeenn bba maw m-tɔ wurum
neje te tɔyn wɔju dɔ dewje ke Lubba
mberede, mba kare dede njaa kara din-
gaje kaji ke Jeju Kiriste aw are dewje.
Baann bba da kingaje piti ke a to ke ndɔ
ke ndɔ.
11 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ:
Toke joyje saa kara baa a,
ja kisi ke tebbe saa kara baa tɔ.
12 Toke juwaje jare ngeng a,
ja kɔnje tɔku-mbay saa.
Toke ŋ̂-mbeteje a,
ne njaa kara na mbeteje tɔ.
13 Toke ŋ̂-toje gate gate saa ke ndɔ tɔyn
ang a,
ne ŋ̂-to gate gate ke je ke ndɔ tɔyn,
mba na kase ta tel mbete tar ke tee tae te
ang.

Ndeje wɔju dɔ nje ke aw turuje tar le Lubba

14 Ole me dewje dɔ neje teenn tɔyn. E-
dujude kem Lubba te kare ŋ̂-mbeteje ta
kɔl naa wɔju dɔ mare tarje. Kɔl le dda
mare ne kara are dew ang, kɔl le aw tuju
dewje ke aw tukaje mbide aw ooje.
15 Maji kare Lubba ooi to dew ke uwa
are ngeng me ne-kereje te, maji kare e-to
dew ke dda kula laa ke rɔ-kul ang, a e-to
dew ke aw tɔju tar ke tɔkɔrɔ ke ddewe.
16 E-mbete ta kunda bula ke baa, mba
dewje ke aw undaje bula baa le aw inyaje
Lubba jann jann.
17 Tar pa lede to ddew kara baa toke
ngɔ-bayn ke usa dew ngaa aw ke kete
kete. Imene de ke Pilete ŋ̂-toje toke baann.
18 Dinyaje tar ke tɔkɔrɔ. Ń-paje na
dewje ke oyje inje mban ngaa ŋ̂-turuje
me-kunn le mare dewje ddew tar te
neenn le.
19 A gɔl key ke Lubba unda nangê to
ke lo toe. Tar ke ŋ̂-dda gɔl key te le na:
«Ebbe-dewje gere nje ke toje to dewje
laa», ngaa «Maji kare dew ke bbar ri
Ebbe-dewje mban a, mbete majang.»
20 Jo ke ŋ̂-dda ke ande, ke nare dɔrɔ a to
me tɔke key te ang. Jo ke ŋ̂-dda ke kake,
ke anji to me key te le tɔ. Mare joje to mba
ndɔ kusu, a keseje to mba dda ne kula ke
baa.
21 Dew ke inya ne-ddaje ke maji ang ke
m-pa tare neenn a, na to jo ke daw ngem
mba ndɔ kusu, da kundae dang mba kula
le Lubba. Ebbe-dewje a kunne mba dda
ne kula, na to ngɔsi mba dda kulaje tɔyn
ke maji.
22 Ayn neje ke maji ang ke aw nel
basanje. E-sange ddew ta to gate gate,
uwa me-kunn lei are ngeng, e-ndiki
dewje, are me-wul-lɔm to hori te ke dewje
ke aw dujuje Ebbe-dewje ke me-nda.
23 A e-mbete mayŋ̂-tar ke baa, ke mayŋ̂-
tar mbe. E-gere to mayŋ̂-tar ke baann aw
uju kɔl.
24 Maji kare nje-kula le Ebbe-dewje kɔl
ke dew ang. A maji kare dewje tɔyn
ndikeje, maji kare nase ta tɔju ne ngaa
daw ŋ̂-pa saa a, ŋ̂-tɔ wure.
25 Maji kare ŋ̂-tɔju ddew dewje ke aw
maynje saa tar ke gɔsu ke wul pe. A du

ang Lubba a dda kare ń-turuje ddew lede mba gere tar ke tɔkɔrɔ.
26 Da telje kingaje keje ke maji guku ngaa, da teeje me bande te le Esu ke uwade are daw ń-ddaje ne ke mee ndiki.

3

Ddutu ndɔ

1 Maji kare e-gere ne neenn ke maje: ddutu ndɔ a, lo a ngeng.
2 Yeenn a, dewje a toje to nje-ne-ndikije, da ndikije nare nya, da boroje ngaa da kooje rɔde bo, da tajije ri Lubba, da ddaje dɔ-ngeng ke nje-kujujede, da gereje go maji ke ń-dda ke de ang, da bbelje ne le Lubba ang,
3 mede a ketere, da kooje kem-to-ndoo le dew ang, da tujuje ri dewje, da ddaje ne ke dɔgɔle ang, da keeje ke bbo dda dew maji ang, da toje to nje-baanji le nje-ne-ddaje ke maji,
4 da toje to nje-teeje ke gel dewje, da ddaje singa ke dewje, koo-rɔ-bo a dda kare dooje lo ang, rɔ-nel ke nangê neenn a da ndikije bbo da ndikije Lubba ang,
5 da ddaje rɔde to nje-bbelje Lubba, a da mbeteje singa-mɔngu ke dew inga ddew bbel Lubba te. Maji kare e-turu girii are dewjeenn le tɔ.
6 Mareje horode te aw andeje me keyje te ngaa aw ereje deneje ke keje lede ngaji baa ungude me bande te lede. Deneje le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ngaa bbo neje ke maji ang dang dang to mede te.
7 Deneje le aw ndoje ne ke ndɔ tɔyn, a ddew ke da kaseje ta gere ne tar ke tɔkɔrɔ goto.
8 Lew Janese de ke Jamberese ń-taje naa ke Moyije, ddew kara baa dewje neenn aw mbeteje tar ke tɔkɔrɔ toke baann tɔ. Ń-toje to dewje ke keje lede tuju ngaa me-kunn lede to ne kara ang.
9 A da kawje ddew ew ang, mba dewje tɔyn a gereje woy lede toke lew dewje gereje woy le Janese de ke Jamberese.
10 A ei oo ne-tɔju ke m-tɔju, oo pa-nja ke m-nja, e-gere neje ke mee ke bbo ta dda, oo me-kunn lem ke munn, kore wur ke more wurum, oo ndiki ke m-ndiki dewje, ngaa oo kuwa ke muwa mare ngeng.
11 Oo dda ke ń-ddam, oo ndoo ke moo bbe te ke Antiyose, bbe te ke Ikoniyɔm, ke bbe te ke Listere. Dda ke doso ń-ddam. A Ebbe-dewje ɔrum me neje teenn tɔyn.
12 Dewje ke ndikije ta nja gate gate ddew te le Jeju Kiriste a, da ddade.
13 A dewje ke mede maji ang, ke dewje ke toje to nje-kuwaje lo le dewje taaje, da ddaje majang ke kete kete, da kereje dewje ngaa dede njaa kara da kerede tɔ.
14 Ei, maji kare ne ke ń-tɔji ngaa oo a, to tɔkɔrɔ bba e-ndiki te le uwa are ngeng, mba e-gere dewje ke tɔjije ne le ke maje.
15 Kare ke e-nayn ngonn bbay njaa e-gere Maketuru ke Maji tɔyn. Maketuru le ee ke singa mba tɔji kem-kare. Kem-kare le a kaw sei kare inga kaji ke Jeju Kiriste aw are dewje ke unnje mede areje.
16 Tar tɔyn ke ń-dda Maketuru te le in rɔ Lubba te, ngaa Maketuru le to mba tɔju tar ke tɔkɔrɔ dewje, mba kare dew gere majang laa, mba mɔse pa-nja le dew kare to ke danna, mba tɔju ddew ke gate gate dew.
17 Baann bba kare dew le Lubba ubba singa ke maje, kare ń-mɔse rɔe ke maje mba dda ne kulaje tɔyn ke maji.

4

Ila mber-tar le Lubba are dewje

1 Maw m-duji kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te ke a gange sariya dɔ dewje te ke isije kem baa, ke dɔ dewje te ke oyje. Maw m-duji ke ri Kiriste ke a tel ddee, ke ri tɔku-mbay laa ke na kɔn,
2 ta kare ila mber tar le Lubba, e-tel dɔe te ke kare tɔyn, ke kare ke maji ddem ke kare ke maji ang ddem. Maji kare e-tɔjude majang lede, e-ndangede, e-tɔ wuri e-ndejede ngaa ee ke bbo ne-tɔju.
3 Mba mare kare aw ddee, kare teenn le ne-tɔju ke maji tɔyn a nel dewje ang ngaa. A da kaaje lo ke bbo ke da-rɔde te, bbo koo tar ke mede ndiki ta koo a ddade ke ndɔ tɔyn ngaa da bbarje nje-ne-tɔjuje ke dɔ naa te dɔ naa te.
4 Da kutu mbide kare tar ke tɔkɔrɔ ngaa da tukaje mbide ta koo ne esuje ke lew ke to tar ke tɔkɔrɔ ang.
5 A ei, maji kare e-gere dɔ-jii ddew neje te tɔyn, e-tɔ wuri me ne-wunguje te, ila

mber Tar ke maji. E-dda kula le Lubba ke maje.

Pɔl ndeje Timote kete bba ta koy

6 Ema, dunnum to ne ke dunn ta polo
ne ne ngaa kare koy lem ase mban.
7 M-dda ddɔ ke maji, mayn ngɔru m-tee
mban, m-ngem me-kunn lem.
8 Bbasine Lubba ngem ejɔkudɔ wɔju
dɔm, ejɔkudɔ ke to wɔju dɔ dewje ke gate
gate. Ebbe-dewje ke to nje-gange sariya
ke gate gate a karem ejɔkudɔ le ndɔ gange
sariya te. Na karem ke karem baa ang, na
kare dewje tɔyn ke aw ngebbeje ndɔ ddee
laa tɔ.

Dɔ bɔyn tar le Pɔl

9 E-dda gan e-ddee ingam ke ngɔru.
10 Mba Demase tusum inyam wɔju dɔ
bbo neje ke nangê ke bbokone neenn.
Naw bbe te ke Tesalonike. Keresanse aw
nange te ke Galasi ngaa Tite aw nange te
ke Dalmasi.
11 Luku ke kare baa a nayn sem. E-ddee
ke Marke jii te, mba ń-to dew ke ta kulae
kare dda kula le Lubba.
12 Mula Tisike bbe te ke Epeje.
13 Bbo a ta ddee a, e-ddee ke kubbu
kul ke minya rɔ Karpusu te bbe te ke
Torowase. E-ddee ke maketuruje tɔ, uta
tɔyn maketuru ke ń-dda endaar te.
14 Alekejandre ke to nje-kɔru ddam maji
ang nya. Ebbe-dewje a tel ke kuka laa
kare ase kula-ddaje laa.
15 Ei kara aa rɔi rɔe te, mba ń-mbete
tarje leje ke ń-pa ke me-kara.
16 Dɔngɔr tar-naji ke mɔru dɔm te ndɔ
sariya te, dew kara umam ang. Dede tɔyn
ń-tusumje dinyamje. Maji kare Lubba aa
lo ke ne te ke ń-ddajeenn ang.
17 A Ebbe-dewje njaa umam ngaa arem
singa, mba kare mila mber-tar laa nya
mare dewje ngaa ta kare dewje ke toje to
Jiipije ang kara tar laa oso mbide te tɔ.
Ngaa nɔrum ta tebeyn te.
18 Ebbe-dewje a kɔrum ta neje te ke maji
ang tɔyn ngaa na kajim kare mande me
bbe-kɔn te laa darâ. Maji kare piti to laa
bbal ke bbal. Amem.

Tar lapiya le Pɔl

19 E-dda lapiya Pirisika de ke Akilase
arem, e-dda lapiya nje ke key le Onejipɔr
arem tɔ.
20 Erasete nayn bbe te ke Korente.
Minya Toropim ke rɔ-to bbe te ke Mile.
21 E-dda gan e-ddee kete bba kare neyn
kul tee. Ebul, ke Pudenn, ke Linn,
ke Kolodiya, ke ngakɔnjeje tɔyn ddaije
lapiya.
22 Maji kare Ebbe-dewje ngemi! Maji
kare Ebbe-dewje dda ke se me-maji!
Amem.

Maketuru ke Pɔl dda are Tite

Tite mt3 Tt

Tar dɔ maketuru te le Tite

Tite to nje-me kunn ke to Jiipi ang. Ñ-to kara le nje-buwa-njaje le Pɔl ngaa ñ-dda kula nya mba tel kungu dewje bbe te Korente ke nje-kayn-kulaje naa te. Tite ee dɔ dere ba te Kerete kare te ke Pɔl dda maketuru neenn are. Naw numa nje-me-kunnje ke lo teenn kare ñ-mɔseje gɔl kulaje lede ke maje.

Pɔl ole me Tite dɔ pa-nja te le dewje ke dɔ Egilisi te. Naw nare ndeje Tite wɔju dɔ kisi te laa ke nje-me-kunnje kara kara : dewje ke tɔku, deneje ke nayn mande bbay, basanje, ke bbereje (2.1-15). Jeju Kiriste are tebbe laa mba kaji dewje me majang te tɔyn (2.14). Pa-nja ke siki ke ase kare nje-me-kunnje njaje le ar dɔ tar te neenn le.

Kare te ke Pɔl dda maketuru are Timote, ke Tite le, nje-me-kunnje ejeje to Jeju a tel ddee njange neenn ang bbay. Maji kare e-sangeje ddew ta kare pa-nja lede to ke maje ke lew.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl, m-to nje-kula le Lubba ddem nje-kayn-kula le Jeju Kiriste ddem. Lubba unnum to nje-dda kare dewje ke Lubba mberede unnje mede ngaa kare ñ-gereje tar ke tɔkɔrɔ bba ta ñ-ngemje rɔde mba Lubba.

2 Yeenn bba da kundaje mede to dingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ. Lubba ke ere ngem ndɔ kara ang unn ndue lew baa ta kareje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ le.

3 Kare ase a, Lubba tee ke tar laa le ke ddaka ddew tar te ke ñ-pa narem. Lubba ke nje-kajije le inya tar le me jim te ngaa nunn ndu narem ta kare mila mber-tar le.

4 Mula ke maketuru neenn mari, ei Tite ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ ddew me-kunn te ke mbɔnje. Maji kare Lubba ke Bɔ, ke Nje-kajije Jeju Kiriste ddaje sei me-maji ngaa dareje mei wul lɔm.

Tar le dewje ke dɔ Egilisi te

5 Minyai dɔ dere maann te, bbe te ke Kerete kare e-mɔse gɔl neje ke nayn bbay e-tunga ngaa ta kare unda ansiyenje me bbeje te kara kara toke m-pa mari.

6 Maji kare ansiyenje to dew ke tar to dɔe te kara ang, ñ-to nje-dene ke kara, maji kare nganne unnje mede ngaa dewje undaje tar dɔde te wɔju dɔ pa-nja lede wase dɔ-ngeng lede ang.

7 Dew ke dɔ Egilisi te to nje-ngem ne le Lubba are maji kare tar to dɔe te kara ang. Maji kare noo rɔe bo ang, ñ-to nje-wungu ang, ñ-to bbere le koto ang, ñ-to nje-kunda dew ang, maji kare bbo kinga nare hɔy hɔy baa ddae ang.

8 A maji kare ñ-gere ta ngem nje-mbaje ngaa keje dda ne ke maji dɔrɔ a to mee te. Maji kare ñ-to dew ke gere dɔ jia, ñ-to gate gate, ñ-to dew ke ndiki ne-yerew ang ngaa ñ-gere ta tɔ bbo ke da-rɔ te.

9 Maji kare nuwa tar ke tɔkɔrɔ ke to ddew kara baa ke ne ke ñ-tɔje le nare ngeng. Yeenn bba na kase kɔsu kutu dewje ke kete ddew ne-tɔju te ke maji tɔyn ngaa na kase tɔju dewje ke aw maynje saa tar ne ke ulade naa te.

Tar ne-tɔju ke ke dɔgɔle ang

10 Tɔkɔrɔ nje-dɔ-ngengje, nje-kundaje bula baa, ke nje-kereje dewje banyaje nya, uta tɔyn, ñ-banyaje nya horo Jiipije te ke ooje mede te.

11 Maji kare uwa tade, mba daw ñ-tujuje keje le dewje tɔyn ke eeje me nujuje te kara kara. Daw ñ-tɔjuje ne ke ase kare dew tɔju ang mba kinga ne nare hɔy hɔy baa.

12 Mare kara horode te ke to nje-kila mber-tar lede pa na: « Nje ke dɔ dere maann te ke Kerete to nje-ngemje lew baa, ñ-toje to daje ke ddaje dingaw nya, ñ-toje to nje-dabbeje, keje ne-kusa dɔrɔ a to dɔde te.»

13 Tar laa le to tar ke tɔkɔrɔ njaa. Yeenn a, maji kare e-ndagede ke singa, mba kare me-kunn lede to gate gate.

14 E-ndangede are daaje lo ke tar ngemje te ke lew ke Jiipije aw turaje ang ddem, daaje lo ke nduje te le dewje ke turuje giride are tar ke tɔkɔrɔ ang ddem.

15 Ne tɔyn to maji wɔju dɔ dewje ke
mede nda kayn. A dewje ke ne-yerew
to mede te ngaa mbeteje ta kunn mede,
ne kara to maji wɔju dɔde ang, mba ne-
yerew tuju ne-gere lede ddem keje lede
ddem.
16 Ń-paje na ń-gereje Lubba, a kula
ddade tɔju to ń-gereje Lubba ang. Ń-
majije ang, ń-toje to nje-dɔ-ngengje,
daseje ta dda kula ke maji kara ang.

2

Ndeje wɔju dɔ bbukaje

1 A ei Tite, maji kare e-tɔju ne ke to
ddew kara baa ke ne-tɔju ke maji tɔyn.
2 E-pa are bbukaje ngemje rɔde, ń-ddaje
dare dewje bbeelde ngaa dare keje lede
to ke maje. Are darje dɔ me-kunn te lede
ke tɔkɔrɔ, are ń-ndikije naa ngaa duwaje
dare ngeng.
3 Ddew kara baa, e-pa are deneje ke
tɔku ngemje pa-nja lede to dewje ke unnje
rɔde dang mba dda kula le Lubba. Maji
kare ń-toje to nje-naneje ang ddem ń-toje
to bbereje le koto ang ddem. Maji kare ne
ke maji a ń-tɔjuje.
4 Maji kare ń-tɔjuje deneje ke naynje
mande bbay dare ń-ndikije ngawdede, ke
ngannde,
5 dare keje lede to ke maje, ń-ngemje
rɔde, ń-ddaje kula ngaw lede, dare mede
maji ngaa dooje ta ngawdede. Baann bba
dewje a paje Tar ke maji ang dɔ tar te le
Lubba ang.

Ndeje wɔju dɔ basanje

6 Ddew kara baa e-ndeje basanje are
keje lede to ke maje
7 me neje te tɔyn. Ei njaa kara maji kare
e-to ne-kɔju mare ddew kula ddai te ke
maji. E-tɔju ne ke dɔgɔle ddem, e-ndam
ne ang ddem.
8 Maji kare tar-pa lei to ke ddewe bba
kare dew ase mayn sei tar le ang. Baann
bba kare rɔ-kul dda nje-baanji lei mba
dingaje mare ne ke maji ang ten ta pa dɔje
te ang.
9 Maji kare e-pa are bbereje ooje ta
ebbedede me neje te tɔyn. Maji kare ń-
sangeje ddew mba maji kem ebbedede te,
ń-maynje ke de tar ang,
10 ngaa ń-bbokoje mare ne lede ang.
Maji kare ń-toje gate gate kem ebbedede
te ke ndɔ tɔyn. Baann bba da dda kare
dewje bbeelje ne-tɔju le Lubba ke to Nje-
kajije.
11 Mba Lubba tɔju me-maji laa ke to
ddew ke dewje tɔyn aseje ta kingaje ne
kaji.
12 Me-maji laa le tɔjuje kare jinyaje pa-
nja leje ke maji ang, ke bbo neje ke nangê
neenn, mba kare pa-nja leje to ke dɔgɔle
ddem to ke danna ngaa to gate gate ddem
nɔ Lubba te.
13 N-ddaje toke baann ta ngina ne ndɔ
kisi ke koko leje ke jundaje meje dɔe te.
To ndɔ ke tɔku Lubba leje ke to Nje-kajije
Jeju Kiriste a ddee ke ndoko laa.
14 Nunn rɔe njaa nare yo wɔju dɔje mba
kɔruje me majang te ngaa ta toko yerew
leje kare ń-toje to dewje laa njaa ddem,
kare ń-toje to dewje ke eeje ke bbo nya
mba dda kulaje ke maji ddem.
15 Maji kare e-pa tar toke baann, are
ndeje ngaa e-ndange ne ke singa. E-dda
are dew kara dabbi ang.

3

Pa-nja le nje-me-kunnje

1 Ole me nje-me-kunnje tɔyn are ń-
bbeel tɔku-mbayje, ke nje-kɔn bbeje. Maji
kare dooje tade ta ń-toje ngɔsi mba dda ne
tɔyn ke maji.
2 Maji kare ń-tajije dew ang, ń-toje to
nje-ddɔje ke dew ang, maji kare ń-toje to
nje-me-majije. Maji kare ń-toje to dewje
ke wul pee ke dewje tɔyn ke ndɔ tɔyn.
3 Mba jeje njaa kara lew ń-toje to mbeje,
ń-toje to nje-kalje ta, ń-ndeemje ddew,
bbo neje ke maji ang, ke rɔ-neel dang
dang uta dɔje. Pa-nja leje maji ang
ngaa me ddaje, dewje mbetejeje ngaa ń-
mbeteje naa tɔ.
4 A kare ke Lubba ke to Nje-kajije tɔju
me-maji laa, ke ndiki ke ń-ndiki dewje a,

5 najije. Najije wɔju dɔ ne ke gate gate
ke ń-ddaje ang. A najije mba noo kem-
to-ndoo leje nare ń-ddee to dewje ke siki
ddew toko ke ń-tokoje ddem ddew te le
Ndil-me-nda ddem.
6 Lubba are Ndil le ddee dɔje te ke me-
kara ddew te le Jeju-Kiriste ke to Nje-
kajije.
7 Yeenn a, ddew me-maji te laa le ń-dda
nare ń-ddeeje gate gate keme te ngaa kare
jingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ke jundaje
meje dɔe te le.
8 Tar neenn to tar ke ase kare dew unda
mee dɔe te. M-ndiki ta kare ar dɔe te nya,
mba kare dewje tɔyn ke undaje mede dɔ
Lubba te unnje rɔde mba dda kulaje ke
maji uta. Yeenn to ne ke kura ngaa aw
dda maji ke dewje.
9 A e-mbete kuru gel neje ke baa baa,
gel kajeje, ke mayn naa tarje ke baa, ke
koo ta naa ang wɔju dɔ ndu: to neje ke
dda maji ke dew ang ddem to neje ke baa
ddem.
10 E-ndɔru mbi dew ke aw tin nje-me-
kunnje gɔl kara, gɔl joo, a bbo goe te a,
ilae ddaka.
11 E-gere to dew ke baann ndeem ddew.
Ne njaa naw ń-gange sariya dɔ rɔe te
ddew majang te ke ń-nayn ddewe te naw
ń-dda.

Dɔbɔyn tar le Pɔl

12 Bbo mula Aretemase wase Tisike rɔi
te a, e-dda gan e-ddee ingam bbe te ke
Nikopolisi, mba lo ke m-ndiki ta kaw kisi
te dɔ neyn kul te ann.
13 Unda mei ta kuma Jenase ke to nje-
gere ndu nya, de ke Apolose lo-kaw te lede
are mare ne dude ang.
14 Maji kare kese nje-me-kunnje kara
unnje rɔde tɔyn ddaje kulaje ke maji.
Yeenn bba da kingaje neje ke mede ndiki
ta kinga njange baa ngaa da toje to dewje
ke kari baa ang.
15 Dewje tɔyn ke eeje sem neenn ddaije
lapiya. E-dda lapiya nje ke ndikijeje ke
toje to nje-me-kunnje tɔ areje.
Maji kare Lubba dda me-maji kese tɔyn!

Maketuru neje ke ddutu ndɔ te
Ddutu ndɔ
Ddn

Kunn-kutu tar

1 Maketuru neenn pa tar dɔ neje te ke
Lubba are Jeju-Kiriste tɔju Jan, kare ń-tɔju
nje-kulaje laa, kare ń-gereje ne ke nayn
ngɔsi baa ta ddee. Kiriste ula anji laa are
nje-kula laa Jan kare tɔje nejeenn le kare
ń-gere.
2 Jan pa tar-naji neje tɔyn ke noo le. Ń-
pa na, ne ke noo le to tar le Lubba njaa a
Jeju-Kiriste tee ne ke ddaka.
3 Rɔ-neel to le dew ke tura maketuru
neenn. Rɔ-neel to le dewje ke ooje tarje
ke Lubba tee ne ke ddaka neenn, ngaa
ngemje tarje ke ń-dda maketuru te le.
Mba kare ke nejeenn le a teeje ne le nayn
ngɔsi.

Jan ula ke lapiya are Egilisije ke Aji siri

4 Ema Jan, mula ke maketuru neenn
mare dewje ke Egilisije te siri ke nange
te ke Aji.
Maji kare Lubba ke to bbokone neenn,
ke ń-to lew baa, ngaa naw ddee, ń-dda
ke se me-maji, ngaa narese me-wul-lɔm.
Maji kare ndilje ke siri ke arje nɔ ngende-
mbay te laa ddaje ke se toke baann.
5 Maji kare Jeju-Kiriste ke to nje tar-naji
ke gate gate, ne ke ń-to dɔngɔr dew ke
ndol horo dewje te ke oy ddem, ń-to mbay
dɔ mbayje te ke nangê neenn ddem, ń-dda
ke se me-maji, ngaa narese me wul-lɔm tɔ.
Ń-ndikije ngaa nɔruje me majangje te
leje ddew mese te.
6 Ń-ddaje to dewje ke ne a ń-to tɔku-
mbay lede ddem, toje to nje-poloje Bɔeje
Lubba ddem. Maji kare piti, ke singa-
mɔngu to laa, bbal ke bbal. Amem.
7 Ooje, naw ń-ddee me mum te!
Dewje tɔyn a kooeje.
Nje ke ɔseje ke ninga njaa kara a kooeje
tɔ.
Gel-dewje tɔyn a nɔnje wɔju dɔe.
A to toke baann njaa! Amem.
8 Ebbe-dewje Lubba pa na: «M-to Alpa
ke Omega.
M-to ne ke ń-to bbokone, ne ke ń-to lew,
ke ne ke naw ń-ddee.
M-to nje-singa-mɔngu.»

Jan oo Kiriste me piti te laa

9 Ema ngokɔnse Jan, moo ndoo ke se
kara baa. Je ke se tɔyn n-ddee to dewje
ke me Bbe-kɔn te le Jeju ngaa jaw juwa
jare ngeng ddew te laa. Duwam dulam
dɔ dere-ba te ke ria na Patemoso wɔju dɔ
tar le Lubba ke mila mbere ddem, wɔju
dɔ tar-naji le Jeju ke maw m-pa ddem.
10 Ke ndɔ le Ebbe-dewje, Ndil-me-nda
uwam a, moo mare ndu bbar ke singa
gom te guku. Ndu le bbar toke le tebbe
ke dew aw to.
11 Ndu le pa na: «Ne ke aw oo neeenn,
e-dda maketuru te ta ula ne are Egilisije
ke siri neenn: Ula ne are Egilisi ke Epeje,
Isimirni, Pergam, Tiyatir, Sarde, Piladelpi,
ke Lawodise.»
12 M-turu rɔm ta koo dew ke aw pa sem
tar le a, moo ne-kunda lambeje siri ke ń-
dda ke ande.
13 Horo ne-kunda lambeje te le, moo
mare ne ke unda rɔ dew. Nula kubbu ke
ngal ngaa ń-tɔ kare ke ne-kuwa-bbere ke
ń-dda ke ande.
14 Biin-dɔe nda bal bal toke le bin, ang
a, toke le eel ke ria na ekew. Kande keme
to toke le puru ke aw ɔn.
15 Gɔle toke le nare ke dula poro dare
ndɔren, ngaa ndue bbar toke le tɔku ba
ke aw ula.
16 Nuwa endeterendeje siri jia te ke kɔl.
Tɔku kiya ke tae joo kem ate tee tae te,
ngaa keme ndoko toke le kare ke ɔsu nya.
17 Kake mooe a, m-tee moso kɔ gɔle te
toke dew ke oy. A, nila jia ke kɔl dɔm te
ngaa ń-pa na: «E-bbeel ang, m-to dɔngɔr
ne ddem, dɔbɔyn ne ddem.
18 M-to nje-kisi kem baa. Moy lew, a
bbasine misi kem baa ke ndɔ ke ndɔ. Mee
ke singa dɔ yo te ddem, dɔ lo te le dewje
ke oy ddem.
19 Mba yeenn a, e-dda ne ke oo neenn
maketuru te, ne ke aw to neenn, ke ne ke
a ddee goe te.
20 Ne ke iya rɔe ke wɔju dɔ endeteren-
deje siri ke oo jim te ke kɔl, ke ne-kunda

lambeje siri ke ń-dda ke ande le gele toke be: Endeterendeje ke siri le tɔju anjije ke Egilisije te ke siri le, a ne-kunda lambeje ke siri le toje to Egilisije ke siri le tɔ.

2

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Epeje

1 «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Epeje e-pa na:

‹Tar ke dew ke uwa endeterendeje siri jia te ke kɔl ngaa aw nja horo ne-kunda lambeje te siri ke ń-dda ke ande pa a neenn:

2 M-gere kula-ddai, ndoo ke aw oo, ke wuri ke aw tɔ. M-gere to a kase ta tɔ wuri dɔ nje-me-majangje te ang. E-na dewje ke aw ddaje rɔde to nje-kayn-kulaje, a ń-toje to nje-kayn-kulaje ang, ngaa e-tee ke gel ngem lede ke ddaka.

3 E-tɔ wuri nya, ngaa oo ndoo wɔju dɔ rim, a rɔi nyai ddewe te ang.

4 A ne ke m-mbete sei a neenn: ‹E-ndikim toke ye ke dɔngɔr ang.

5 Ole mei dɔ pa-nja te lei ke dɔngɔr. E-turu ddew lei bbo e-tel kula-ddai te ke dɔngɔr le. Bbo baann ang a, ma ddee rɔi te, ta ma kɔru ne-kunda lambe lei lo te ke to te ke ddang.

6 A ne ke maji ke e-dda a neenn:

‹ E-mbete kula-ddaje le dewje ke unnje go Nikola, ddew kara baa toke ema tɔ.

7 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Dew ke tete ddɔ a, ma kare kande kake ke aw are dew tebbe kare nusa. Kake le to me Paradisi te le Lubba.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Ismirni

8 E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Smirni:

‹Tar ke dew ke to dɔngɔr dew ddem, dɔbɔyn dew ddem, ne ke noy, ngaa ń-tel nisi kem baa ń-pa a neenn:

9 M-gere ne-singaje ke aw ingai, ke ndoo ke aw ndoo. A ke tɔkɔrɔ te, e-to nje-ne-kinga. M-gere tarje ke maji ang maji ang ke dewje ke toje to Jiipije ang, a aw ddaje rɔde to Jiipije aw paje dɔi te. Ń-toje to dewje le Satan.

10 A koo ndoo, a, are bbeele ddai ang. Esu a kila mare dewje lese key-kula te mba na ne se. Da dda singa ke se ndɔ dɔku. Uwa are ngeng ndereng oy ne. A ma kari tebbe ke ke ndɔ ndɔ to ejɔkudɔ.

11 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije. Dew ke tete ddɔ a koy yo ke gɔl joo laa ang ngaa.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Pergam

12 «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Pergam e-pa na:

‹Tar ke dew ke uwa tɔku kiya ke tae joo ngaa ate pa a neenn:

13 M-gere lo ke e-dda bbe te ke maje: Ngende-mbay le Satan to teenn. A e-nayn gom te nyɔm bbo e-tusu mei ke unn arem le inya ang. Dɔ ndɔ te ke ń-tɔl ne Antipase ke to nje-tar-naji lem ke ke dɔgɔle bbe lese, ke to lo-kisi le Satan le njaa kara, inya ddew mẹ-kunn lei le ang.

14 A mare neje ke m-bete sei a neenn: Mare dewje ke unnje go ne-tɔju le Balam eeje rɔi teenn. Lew, Balam le tula Balak kare ta ere ngann Ijarayelje are usaje da ke ń-polo ne kɔrje, ngaa kare ń-ddaje ne kayaje.

15 Ddew kara baa, dewje ke unnje go ne-tɔju le Nikola eeje rɔi teenn tɔ.

16 E-turu ddew lei. Baann ang a, ma ddee rɔi te njange baa, ta ddɔ ke dew-jeenn le ke tɔku kiya ke tee tam te neenn.

17 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije. Dew ke tete ddɔ a, ma kare maann* ke to lo-kiyae te, ngaa ma kare er-nda ke ń-dda mare ri ke siki dɔe te. To ri ke dew kara gere ang. Dew ke dunda ri le dɔe te a, a gere ri le.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Tiyatir

18 E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Tiyatir: ‹Tar ke Ngonn le Lubba, ne ke keme aw ndoko toke le puru, ngaa gɔle ndɔnren to ndɔren toke le ande pa a neenn:

19 M-gere kula-ddai, ndiki lei, me-kunn lei, maji ke aw dda ke dewje, ke wuri ke aw tɔ. Kulaje ke aw dda guku neenn uta yeje ke kete.

* **2:17** OO Ekejode 16.31

20 A ne ke m-mbete sei a to kake inya
Jejabel ke oo rɔe to nje-kila mber-tar le
Lubba are tɔju ddew ke maji ang nje-
kulaje lem. Nerede nare ń-ddaje kaya,
ngaa dusaje da ke ń-polo ne kɔrje.
21 Minya mare kare mare kare ń-turu
ddew laa. A ń-ndiki ta kinya ddew kaya
laa le ang.
22 Mba yeenn a, ma kunne kila tuwa-rɔ-
to te kare noo ndoo nya, ne de ke nje ke
aw ddaje kaya saa. Toke dinyaje ne-ddaje
laa ang a, neenn le a kingade.
23 Ma tɔl nganne. Yeenn bba Egilisije
tɔyn a gereje to m-to dew ke aw gere
kejeje le dewje ddem, bbo neje ke to me
dewje te ddem. Ma dda ke se kara kara
tɔyn ase kem kula-ddase.
24 A see kese dewje ke Tiyatir, sese ke
e-mbeteje ta kunn go ne-tɔju ke maji ang
le, ngaa e-mbeteje ta ndoo ne ke dewje le
aw bbarje na ‹neje le Satan ke iyaje rɔde›
le, ma kunda mare ne-koto dɔse te ang.
25 A maji kare uwaje are ngeng ndereng
ndɔ ke ma ddee ne.
26 Dew ke tete ddɔ, ngaa dda kulaje lem
ndereng ɔsu kɔen a, ma kare nɔ dɔ gel-
dewje.
27 Na kɔn dɔde ngeng nya, ngaa na
gurude toke le dew aw guru jo ke dubba
ke anji.
28 Ma kare singa le ddew kara baa toke
bɔmje arem le, ngaa ma kare endeteren-
den ke ta-lo-kare te.
29 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije.

3

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Sarde

1 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Sarde e-pa na:
‹Tar ke dew ke ee ke ndilje le Lubba ke
siri, ke endeterendeje siri pa a neenn: M-
gere kulaje ke aw dda, dewje ooje to isi
kem baa, a oy mban.
2 Are kemi ngeng, e-dda are kese bbo
kulaje ke nayn rɔi te le nayn ke singa, mba
a ta koy to koy. Moo a, ne-ddaje lei maji
tɔyn kem Lubba te lem ang.
3 Ole mei dɔ tar te ke ń-pa darese, ke
gusu ke ooje ne tar le. E-ngem tar le,
ngaa e-turu ddew lei. Bbo e-ndol ang a,
ma ddee kuwai dɔ jii te toke le nje-bboko.
A gere gɔl kare ke ma ddee kɔsi ne busu
ang.
4 A mare dewje ke eeje horose te Sarde
le ngemje rɔde are ne-yerew ɔru kubbu
lede ang. Da kulaje kubbu ke nda bba da
njaje ne sem, mba daseje njaa.
5 Yeenn a, dewje ke teteje ddɔ a, da kula
kubbuje ke nda, ma tuju ride maketuru-
tebbe te ndɔ kara ang. Ma pa nɔ bɔmje te,
ke nɔ anjije te laa to ń-toje to dewje lem.
6 «Dew ke mbia to a, maji kare oo tar
ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Piladelpi

7 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
Egilisi te ke Piladelpi e-pa na: ‹Tar ke Dew
ke maji tɔyn, ne ke ń-pa tar ngem ang, ne
ke nee ke ngaw kele le Dabbiti, ne ke ń-
teyn ta ne a, dew kara ase ta kutu ang, ne
ke nutu ta ne a, dew kara ase ta teyn ang
ń-pa na:
8 M-gere kula-ddai. M-gere to ee ke
singa nya ang njaa. A e-ngem tar lem bbo
e-mbetem ang. Mba yeenn a oo, mɔru ta
key nɔi te, a dew kara a kase kutu ta key
le ang.
9 Dewje ke eeje me key-mbɔn-naa te le
Satan aw ddaje rɔde to Jiipije, a ń-toje
to Jiipije ang. Ń-toje to nje-ngemje. Ma
kungude me jii te, ngaa ma dda kare ń-
ddee dɔsuje mekeji gɔlde nɔi te. Bann bba
da gere to m-ndikii.
10 E-ngem ndeje lem ke mari kare uwa
are ngeng le. Yeenn a, ema njaa kara ma
ngemi kare te ke ne-naje a ddeeje mba na
me dewje tɔyn ke dɔ nange te.
11 Maw m-ddee bbasine baa. Uwa ne ke
ee ne le are ngeng na kare mare dew taa
ejɔku-dɔ lei jii te.
12 Dew ke tete ddɔ a, ma ddae to kake
gaji me key-key-polo Lubba te lem, ngaa
na tee ddaka ndɔ kara ang ngaa. Ma dda
ri Lubba lem, ke ri bbe le Lubba lem dɔe
te. Ri bbe le Lubba lem le na «Jerusalam
ke siki» ke in rɔ Lubba te lem darâ ddisi
ke nangê. Ma kunda rim ke siki dɔe te tɔ.
13 Dew ke ee ke mbi a, oo tar ke Ndil-
me-nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Lawodise

14 «E-dda maketuru ula ne are anji ke
ee Egilisi te ke Lawodise e-pa na: ‹Tar ke
Dew ke ria na Amem, ne ke ń-to nje-tar-
naji ke gate gate ddem, ke tɔkɔrɔ ddem,
ne ke nee kunn-kutu neje te ke Lubba dda
ń-pa a neenn:
15 M-gere kula-ddai, m-gere to e-wul ang
ddem, e-tunga ang ddem. Bbo e-wul wase,
e-tunga jeenn a, a maji.
16 A e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem.
E-tunga ro baa be, are ma tɔmi ke tam
kilai nangê.
17 E-pa na: ‹M-to nje-ne-kinga, minga
ne nya, mare ne kara dum ang› a e-gere
ang. E-to ndoo ddem, ee ke mare ne kara
ang ddem. E-to nje-ndoo ddem, nje-kem-
tɔ ddem, ngaa kubbu goto rɔi te.
18 Mba yeenn a, m-pa mari kare e-ndoko
ande ke ń-leke poro dare yerew goto te
jim te, kare e-ddee to nje-ne-kinga ke
tɔkɔrɔ. E-ndoko kubbuje ke nda ula, mba
bbo rɔi to baa a, rɔi a wul. E-ndoko kuma
ungu kemi te are ta e-tel oo lo.
19 Dewje tɔyn ke m-ndikide, maw m-
tel ke de ddew te ke maji ddem, maw
mundade ddem. Yeenn a, e-dda kula le
ke me-kara bbo e-turu ddew lei.
20 Oo, mar ta key te, maw munda. Bbo
dew oo ndum ngaa ɔru ta key le a, ma
kande key laa, ngaa ja kusa ne ke naa.
21 Dew ke tete ddɔ a, ma kare ddew kare
nisi sem dɔ ngende-mbay te lem, ddew
kara baa toke m-tete ddɔ, ngaa maw misi
ke Bɔmje dɔ ngende-mbay te laa.
22 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije.

4

Dɔsu gaji Lubba darâ

1 Goe te a, moo ta key ke toke kɔru me
dara te. Ndu ke pa sem tar kete, ngaa
bbar toke le tebbejeenn le, pa na: «Aal
ke neenn, ma tɔji ne ke a ddee goe te.»
2 Njange baa njaa a, Ndil-me-nda uwam,
a moo mare ngende-mbay me dara te.
Mare dew isi dɔe te.
3 Dew le ndɔren toke erje ke gate ngeng
nya, ke ria na jasepe, ke sarduwann.
Ngaburandi ke ndɔren toke le er ke ria
na emerode guku dɔ ngende-mbay le.
4 Mare ngende-mbayje dɔjoo gire sɔ
gukuje dɔ ngende-mbay le, ngaa tɔkuje
dɔjoo gire sɔ isije dɔe te kara kara
tɔyn. Dulaje kubbu ke nda, ngaa dundaje
ejɔkudɔ ke ń-dda ke ande dɔde te.
5 Teelje le ndi, kɔru neje, ke ndangeje
le ndi inje ngende-mbay te ke to dana le
aw teeje. Puru ngelje siri ke aw ɔnje ke
singa toje nɔ ngende-mbay te le. Puru
ngeljeenn le toje to ndilje le Lubba ke siri
le ann.
6 Mare ne toke le bajeenn, keme are
yerere toke er ke dew unda keme te a oo
ne lo to nɔ ngende-mbay te le.

Mare neje ke toje kem baa sɔ, kemde to
rɔde te tɔyn kete ddem guku ddem gukuje
ngende-mbay ke to dana le.
7 Dɔngɔr ne ke to kem baa le unda rɔ
tebeyn, joo laa unda rɔ ngonn mange,
muta la unda kem dew, a sɔ laa unda rɔ
tende ke aw in.
8 Bake neje ke sɔ ke toje kem baa le ee
misan misan. Kemdeje to dɔ bakedeje te
le ddem, kɔy bakedeje te le ddem. Daw
dɔsuje pa til ke kare, ń-paje na:
«Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu
maji tɔyn, maji tɔyn, maji tɔyn
Ne ke ń-to lew, ń-to bbasine neenn ngaa
naw ń-ddee.»
9 Ke kare tɔyn, toke neje ke sɔ le aw ɔsuje
pa ta wal ne, ta piti ne, ta kare ne wooyo
ne ke nisi dɔ ngende-mbay te le ngaa nisi
kem baa ke ndɔ ke ndɔ le a,
10 tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le unguje mekeji
gɔlde nɔe te, ne ke nisi ngende-mbay te le,
ń-waleje ne, ne ke nisi ke ndɔ ke ndɔ le.
Dunguje ejɔkedɔje lede nɔ ngende-mbay
te le ngaa ń-paje na:
11 Ebbe-dewje Lubba leje, ase ta kare
dewje pitije, kare dewje walije, ase
ta kinga singa-mɔngu,
mba ei njaa e-dda neje tɔyn,
ei njaa e-ndiki bba neje le toje.

5

Ngonn bate a ase ta kɔru ta maketuru

* **5:1 5.1** Daw ń-lete ta ne ke tibbi ngaa dunda endaji dɔe te ta tɔju to ń-tɔ ta ne le mban

1 Goe te a, dew ke isi ngende-mbay te
le, moo maketuru ke ń-ke to jia te ke kɔl.
Duja maketuru me te ddem, gire te ddem.
Ń-lete tae, loe siri*.
2 Moo mare anji ke nje singa-mɔngu aw
ila mber ke singa na: «Na ase ta kɔru ne
ke ń-lete ne ta maketuru neenn ngaa ta
teyn wa?»
3 A me dara te, wase dɔ nange te,
wase gel nange te, dew kara ke ase teyn
maketuru le ta kaa mee koo goto.
4 M-nɔ nya, mba dew ke ase ta teyn
maketuru le ta kaa koo goto.
5 A kara le tɔkuje le pa arem na: «E-nɔ
ang. Oo, tebeyn ke gel Juda te, ne ke ń-to
dew ke gel Dabbiti te ń-tete ddɔ, nase ta
kɔru ta maketuru ke toke lete loe siri le
ddem, ta teyn maketuru le ddem.
6 Maa lo, ngaa moo mare Ngonn bate ar
danna mbɔr ngende-mbay te le, horo neje
te sɔ ke toje kem baa le, ke horo tɔkuje te
le. Ngonn bate le ar toke bate ke ń-tɔle to
ne-polo. Gaje ee siri, ngaa keme ee siri tɔ.
Keme ke siri le toje to ndilje le Lubba ke
siri ke Lubba ulade dɔ nange te tɔyn le.
7 Ngonn bate le nja ke kete aw taa
maketuru le ji dew te ke isi ngende-mbay
te le, jia te ke kɔl.
8 Kake ń-taa maketuru le a, neje sɔ ke
toje kem baa le, ke tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ
le ɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔe te. Konde,
ke engo-nareje ke yambo ddusu toje jide
te kara kara tɔyn. Yambo le to duju le
dewje le Lubba.
9 Daw dɔsuje pa ke siki na:
Ase ta taa maketuru le,
ta kɔru ne ke ń-lete ne tae.
Mba ń-toli to ne-polo.
Are e-ndoko dɔ dewje tɔyn ke mesi are
Lubba,
dewje ke gelde to dang dang tɔyn, nje ke
ndɔn-tarje lede to dang dang tɔyn,
ke nje ke isije nangeje te lede kara kara
tɔyn.
10 E-ddade to dewje ke me Bbe-kɔn te le
Lubba, ke nje-poleje, kare ń-ddaje
kula laa.
Da kɔn mbay dɔ nange te.
11 Maa lo bbay a, moo ndu anjije banya
banya. Kɔrde ase doro doro ase tura ang.
Ń-gukuje dɔ ngende-mbay le, ke dɔ neje
sɔ ke toje kem baa le, ke dɔ tɔkuje le.
12 Dɔsuje pa ke singa na:
Ngonn bate ke ń-tɔle le,
ase ta kinga singa-mɔngu, ne-kinga, ke
kem-kare,
nase ta kinga singa, piti, kɔsu gaji,
nase kare dewje waleje.
13 Moo ndu neje tɔyn ke Lubba ddade
ngaa toje me dara te, dɔ nange te, gel
nange te, dɔ ba-kate te, ke me ba-kate te.
Dɔsuje pa na:
«Maji kare piti, wal, kɔsu-gaji, ke singa-
mɔngu,
toje to le ne ke nisi ngende-mbay te le
ddem,
le Ngonn bate le ddem, ke ndɔ ke ndɔ.»
14 Neje ke sɔ ke toje kem baa le paje na:
«Amem!» A tɔkuje le ɔsuje mekeji gɔlde
nangê ngaa poloje ne ke nisi ngende-
mbay te le ddem, Ngonn bate le ddem.

6

Ngonn bate ɔru neje misan ke ń-lete ne ta maketuru le

1 Goe te a, moo Ngonn bate le ɔru
dɔngɔr ne ke ń-lete ne ta maketuru loe
siri le. A neje ke toje kem baa le, moo ekii
le mare kara bbar toke ndange le ndi na:
«E-ddee!»
2 Ma koo a, moo sunda ke nda. Dew ke
aal sunda le uwa giri-kɔndɔrɔ jia te. Dare
ejɔkudɔ, ngaa naw to nje-tete-ddɔ njaa ta
tete ddɔ.
3 Kake Ngonn bate le ɔru joo le ne ke ń-
lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem
baa le, moo ekii le joo lede na: «E-ddee!»
4 A mare sunda ke kase toke le puru-
jeenn tee. Dew ke aal sunda le, dare singa
kare nɔru kisi ddekeke ke ddang dɔ nange
te, are ta dewje tɔlje naa. Dare tɔku kiya
ke ngal tɔ.
5 Kake Ngonn bate le ɔru muta le ne ke
ń-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje
kem baa le, moo ekii le mota lede na: «E-
ddee!» A moo mare sunda ke ndul. Dew
ke aal sunda le uwa kilo jia te.
6 Moo kɔru ne toke ndu dew horo neje
te ke sɔ ke toje kem baa le na: «Nare kula
le dew ke ndɔ kara ase ndoko Kilo bele

kara baa, a ase ndoko kilo ɔrje muta. A inyan wubbu, ke ben ke lo toe.»

7 Kake Ngonn bate le ɔru sɔ le ne ke ń-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le sɔ lede na: «E-ddee!»
8 A moo mare sunda ke rɔe toke le kamjeenn. Ri dew ke aal sunda le na Yo. Ngaa lo le dewje ke oy aw unn goe. Toke ń-kayn dɔ nange loe sɔ a, darede singa kare ń-tɔlje dewje ke debbe te kara. Da tɔl dewje le ke tɔku kiya, ke bbo, ke rɔ-to ke maji ang, ngaa da kare daje ke mû ke dɔ nange te tɔlde tɔ.

9 Kake Ngonn bate le ɔru mi le ne ke ń-lete ne ta maketuru le a, moo kɔy bann te, ndil dewje ke ń-tɔlde wɔju dɔ tar le Lubba, ke tar-naji ke ń-paje wɔju dɔ tar le.
10 Daw duruje ekii ke taar na: «Ebbe-dewje, ei ke e-maji tɔyn, ngaa e-to dew ke tɔkɔrɔ, a ngina ndereng ndɔ ke dda bba a gange sariya dɔ dewje te ke dɔ nange te neenn, ta kila bare leje wɔju dɔ tɔl ke ń-tɔlje le wa?
11 Yeenn ngaa, darede, dede kara kara tɔyn tɔku kubbu ke nda, ke ngal. Ngaa, ń-pa darede kare ń-nginaje ngaji, kare kɔr nje-kula maredeje, ke kɔr ngakɔndeje utu naa bba. Mba dede kara da tɔlde toke lede tɔ.

12 Maa lo, ngaa moo Ngonn bate le ddee ɔru misan le ne ke ń-lete ne ta maketuru le. A nange yeke ke singa. Kare tuka ndul toke kubbu kuwa ndoo, a neyn ddee toke le mese.
13 Endeterendeje inje darâ gaynje nangê toke kande Pige ke nayn sangeje ang bbay, ngaa tɔku yel aw yeke kake are aw gaynje.
14 Dara nday toke rake ke daw ń-ke. Ddingirije, ke dɔ-dere-maannje gotoje loje te lede.
15 Tɔku mbayje ke dɔ nange te, nje-kɔn-bbeje, nje-kɔn dɔ mbambaje, nje-ne-kingaje, nje-singa-mɔnguje, bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, diyaje rɔde bolo ddingirije te, ke horo erje te.
16 Ń-paje dare ddingirije, ke erje na: «Osoje dɔje te, ɔnnje dɔje areje ne ke nisi dɔ ngende-mbay te nooje ang, are n-tee ne ta wungu te le Ngonn bate le.»

17 Mba tɔku ndɔ wungu lede ase ngaa. Na a nayn wa?

7

Lubba uja endaji engo-nɔn dewje te 144 000

1 Goe te a, moo anjije sɔ. Darje kekel nange te ke sɔ. Duwaje lelje ke sɔ ke aw ulaje dɔ nange te, dare kara kara ula dɔ nange te ang ddem, dɔ ba-kate te ang ddem, dɔ kakeje te ang ddem.
2 Moo mare anji dang in er lo tee te le kare, ngaa uwa ne-kuja endaji le Lubba ke nje-kisi kem baa jia te. Nila ko nare anjije sɔ ke darede ddew kare ń-tujuje nange ddem, ba-kate ddem. Ń-pa na:
3 «E-tujuje nange ang ddem, ba-kate ang ddem, kakeje ang ddem. E-nginaje are juja endaji engo-nɔ nje-kulaje te le Lubba leje bba.»
4 Moo kɔr dewje ke duja endaji engo-nɔde te le. Deeje doro kɔr kara, ke dɔsɔ gire sɔ (144 000). To dewje ke inje horo gel-dewje te tɔyn ke Ijarayel.
5 Nje ke gel Juda te eeje doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Rubenn te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Gade te doro dɔku gire joo (12 000),
6 nje ke gel Aser te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Nepetali te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Manase te doro dɔku gire joo (12 000),
7 Nje ke gel Simeyɔn te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Lebi te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Isakar te 12 000,
8 nje ke gel Jabulɔn te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Jejebbe te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Benjamen te doro dɔku gire joo (12 000).

Dewje banya banya arje nɔ ngende-mbay te

9 Goe te maa lo bbaya a, moo dewje banya banya. Dew ase turade ang. Dinje horo dewje te ke gelde dang dang tɔyn, horo nje ke bbeje te dang dang, horo nje ke nangeje te dang dang, ke horo nje te ke ndɔn-tarje lede to dang dang. Darje nɔ ngende-mbay te, nɔ Ngonn bate te le.

Dulaje tɔku kubbu ke nda, ngaa duwaje
kam mburu jide te.
10 Daw duruje ekii na: «Lubba leje ke
isi ngende-mbay te, de ke Ngonn bate a
dajije.»
11 Yeenn ngaa, anjije tɔyn ke gukuje
dɔ ngende-mbay le ddem, dɔ tɔkuje le
ddem, dɔ neje ke toje kem baa ke sɔ le
ddem, dosoje nangê nɔ ngende-mbay te
le, ń-debbeje kemde nangê, ngaa ń-poloje
Lubba.
12 Ń-paje na: «Amem!
Piti, kɔsu gaji, kem-kare,
wooyo, wal, singa-mɔngu, ke singa
toje to le Lubba leje ke ndɔ ke ndɔ.
Amem!»
13 Yeenn ngaa, mare kara le tɔkuje le
dujum na: «Dewje ke ulaje kubbu ke nda
neenn toje to na wa? Dinje dda wa?»
14 Milae te m-pa na: «Ebbemje, ei a e-
gere.» Yeenn ngaa ń-pa narem na: «To
dewje ke inje me tɔku ne-singaje te baa
teeje ann. Ń-tokoje kubbuje lede ke mese
ngonn bate dare nda.
15 Mba yeenn a, darje nɔ ngende-mbay te
le Lubba daw ń-poleje, til ke kare
me key te ke daw ń-pole te. Ne ke
nisi ngende-mbay te le, na ngemde.
16 Bbo a ddade ang ngaa ddem, kunda
a kɔnde ang ngaa ddem. Kare
a kɔsude ang ngaa ddem, lo a
nungade ang ngaa ddem.
17 Mba ngonn bate ke ar dann ngende-
mbay te le a ngemde toke le ne-
kuulje, ngaa na kaw ke de loje te
ke maannje ke aw are tebbe inje ke
te bba aw teeje. Ngaa Lubba a bɔru
maann-nɔ kemde te tɔyn.

8

Ngonn bate ɔru siri le neje ke ń-lete ne ta maketuru

1 Kare ke Ngonn bate le ɔru siri le ne ke
ń-lete ne ta maketuru le a, lo to nyenene
me dara te ngɔsi ke gɔju gɔl kare kara.
2 Moo anjije ke siri ke arje nɔ Lubba te
le. Darede tebbeje siri.
3 Mare anji dang bbay ddee ar mbɔr
bann te le. Nuwa mare ngonn jo ro
yambo ke ń-dda ke ande jia te. Dare
yamboje toke banya kare ń-ro dɔ bann te
ke ń-dda ke ande ke to nɔ ngende-mbay
te le ddem, kare ń-ddee ke duju le dewje
le Lubba tɔyn nɔ Lubba te le ddem.
4 Sa yamboje le, ke dujuje le dewje le
Lubba le inje ji anji te le ubba nɔ Lubba
te.
5 Anji le unn ngonn jo ro yambo le ungu
puru ke dɔ bann te le me te ddusu, ngaa bi
ila dɔ nange te. Njange baa a, ndi ndange,
kɔru ndu neje bbar, ndi teel, ngaa nange
yeke.

Dɔngɔr tebbeje sɔ bbarje

6 Anjije siri ke uwaje tebbeje siri jide te
le aw mɔseje rɔde ta to.
7 Anji ke dɔngɔr to tebbe laa. A kɔju, ke
puru, poleje naa ke mese ngaa gaynje dɔ
nange te. Toke ń-kayn nange, ke kakeje
ke dɔ nange te loe mota a, puru ɔn debbe
nange le kara, ɔn debbe kakeje le kara,
ngaa ɔn kamje ke muje ke tebbe tɔyn.
8 Anji ke to joo laa to tebbe laa. A mare
ne toke tɔku ddingiri ke aw ɔn puru tee
oso me ba-kate te. Debbe ba-kate le tel to
mese.
9 Toke ń-kayn horo neje ke Lubba dda
ke toje me maannje te loe mota a, debbe
ke kara oy, ngaa debbe tɔku toje ke kara
tuju.
10 Anji ke to mota laa to tebbe laa. A
mare tɔku endeterenden ke aw ɔn puru
toke puru ngel in darâ oso. Toke ń-kayn
horo baje ke dɔ nange te loe mota a,
endenterenden le oso dɔ debbe ba te le
kara, ke dɔ loje te ke maannje aw inje ke
te aw teeje.
11 Ri endeterenden le na «Ne ke ate.»
Debbe maannje ke noso dɔe te le ate, ngaa
dewje nya ke ayje maannje ke ate le oyje.
12 Anji ke to sɔ laa le to tebbe laa.
Toke ń-kayn me kare, me neyn, ke me
endeterendenje loe mota mota a, dunda
debbe kare le kara, debbe neyn kara,
ke debbe endeterendenje kara kare ń-
ndokoje ang. Yeenn a, kara wase til te
kara, lo a ndoko tɔyn ang.
13 Maa lo bbay a, moo kɔru mare tende
ke aw in me dara te taar nu. Eel le uru ekii
ke singa na: «Ne-wungu, ne-wungu, ne-
wungu a to le dewje ke dɔ nange te, toke
kese anjije ke mota toje tebbeje lede.»

9

Mi le tebbe bbar

1 Anji ke to mi laa to tebbe, a moo mare
endeterenden in darâ oso nangê. Dare
ngaw kele ta tɔku buwa ke suren goto.
2 Endeterenden le ɔru ta tɔku buwa ke
suren goto le. Sa ubba te toke sa tɔku
puru. Sa ke ubba buwa te le dda are kare,
ke kem dara tuka ndul biti biti.
3 Ebeteje inje me sa te le teeje, ngaa
gaynje nangê. Darede singa kuta dewje
toke engan nyije ke dɔ nange te.
4 Darede ndu kare ń-tujuje muje, ke
kamje, ke kakeje ang. A dewje ke endaji
le Lubba goto engo-nɔde te a ta ń-ddajede
maji ang.
5 Dare ddew ebeteje le kare ń-tɔlje
dewje le ang, a ta kare dulaje kemde ndoo
neyn mi. Da tɔsu dewje le kare tode toke
le to le nyi.
6 Kare teenn, dewje a sangeje yo, a da
kingaeje ang nyɔm. Da ndikije ta koy, a
yo a kaynde kaw ddew ew.
7 Ebeteje le undaje rɔ sundaje ke ń-
mɔsede ta dda ne ddɔ. Mare ne to dɔde
te toke le ejɔkudɔ ke ń-dda ke ande, ngaa
kemde unda kem dew.
8 Biin-dɔde toke le biin-dɔ dene, ngaa
ngangede toke le ngange tebeyn.
9 Nɔ-gu ebeteje le toke le dɔ-kubbu ddɔ
ke ń-dda ke ande-nare a dula ke te. Kɔru
bakede bbar toke kɔru sarete ddɔ ke
sundaje banya banya aw ndɔruje awje ne
ke ta ddɔ te.
10 Bbɔngude toke bbɔngu nyi, ngawe to
te. Singa kula kem dewje ndoo mba neyn
mi le to bbɔngude te le.
11 Tɔku mbay lede to anji ke tɔku buwa
te ke suren goto. Ria ke ndɔn-tar le
Ebereje na Abadɔn, a ke ndɔn-tar le
Gerekeje na Apoliyɔn. Kande ri le na
«Nje-ne-tuju».
12 Dɔngɔr ne-wungu le nday mban. A
mare ne-wunguje joo aw ddeeje goe te
bbay.

Misan le tebbe bbar

13 Misan le anji le to tebbe laa. A, baann
ke ń-dda ke ande, ngaa to nɔ Lubba te le,
moo mare ndu bbar, er kekeleje te sɔ kem.
14 Ndu le pa are misan le anji ke uwa
tebbe jia te le na: «E-tutu anjije ke sɔ ke
ń-tɔde mbɔr tɔku ba te ke ria na Eparate
le.»
15 Ń-tutu anjije ke sɔ le. Toke ń-kayn
horo dewje ke dɔ nange te loe mota a,
ń-toje ngɔsi ta tɔl debbe dewje ke debbe
te kara, kare teenn, ndɔe teenn, me neyn
teenn, ke bbale teenn.
16 Kɔr nje-ddɔje ke toje to nje-sundaje
ke ń-bbar dare moo to million kɔr joo.
17 Me ni te lem le, moo sundaje, ke
nje ke aw aalje sundaje le a, ń-toje toke
be: Dulaje dɔ-kubbu-ddɔje ke kase toke le
purujeenn ddem, ndul toke le kem dara
ddem, ngaa to bu mate toke le ne ke daw
ń-bbar na supere ddem nɔ-gude te. Dɔ
sundaje le toke le dɔ tebeyn. Puru, ke sa,
ke supere in tade aw tee.
18 Ne-kem-to-ndooje ke muta neenn le:
Puru, sa, ke supere ke aw teeje ta sundaje
te le tɔlje debbe dewje kara horo debbe
dewje te ke mota.
19 Mba singa sundaje le to me kilde
te ddem, bbɔngude te ddem. Bbɔngude
undaje rɔ li. Bbɔngude le dɔe to are ye a
daw ń-ddaje ne dewje maji ang.
20 A kese dewje ke ne-kem-to-ndooje
neenn le tɔljede ang le inyaje ddew polo
kɔrje ke ń-ddaje ke jide le ang. Ń-naynje
daw ń-poloje ndilje ke maji ang, daw ń-
poloje kɔrje ke ń-ddaje ke ande, ke nare,
ke tungu, ke er, ke kake. Kɔrje ke aw ooje
lo ang ddem, aw ooje tar ang ddem, aw
njaje ang ddem le.
21 Dinyaje ddew tɔl dew ang ddem,
ddew kumaje lede ang ddem, ddew lo-to-
majang ang ddem, ddew bbokoje lede ang
ddem.

10

Tar ŋgonn maketuru

1 Goe te a, m-tel moo mare anji nje-
singa-mɔngu in darâ aw ddisi. Mum taa
rɔe tɔyn toke le kubbu, ngaa ngabburandi
guku dangara dɔe. Keme ndoko toke le
kare, ngaa gɔle kase toke le ndɔn puru.
2 Nuwa mare ngonn maketuru ke toke
teyn jia te. Nila gɔle ke kɔl dɔ ba-kate te,
a nila gɔle ke gel dɔ nange te.
3 Nuru ekii ke taar toke le tebeyn ke aw
nɔ. Goe te a, ndi ndange tae siri.

4 Kare te ke ndi le ndange tae siri le
a, m-ndiki ta kuja tar ke ndije le paje le
maketuru te a, moo mare ndu ke in darâ
na: «E-ngem mei te bbo uja maketuru te
ang.»
5 Anji ke mooe ar dɔ ba-kate te ddem, dɔ
nange te ddem le ula jia ke kɔl ke darâ,
6 ngaa unda yo ke ri Lubba ke isi ke ndɔ
ke ndɔ, ne ke ñ-dda dara ke neje tɔyn ke
toje me, nange ke neje tɔyn ke toje te, ba-
kate ke neje tɔyn ke toje te. Anji le pa na:
«Kare ase ngaa.
7 Kare te ke anji ke to siri laa to tebbe
a, a to ndɔ ke ne le Lubba ke iya rɔe a
ddee to ne ke tɔkɔrɔ, ddew kara baa toke
Lubba pa tare are bbere-kulaje laa ke toje
to nje-kilaje mber-tar laa.»
8 Ndu ke bbar darâ ke moo le tel pa tar
arem bbay na: «Aw taa ngonn maketuru
ke toke teyn ke to ji anji te ke ar dɔ ba-kate
ddem, dɔ nange te ddem le.»
9 Maw ngɔsi ke rɔ anji te le, ngaa m-duje
kare narem ngonn maketuru le. Nilam te
na: «E-taa usa. A kate kang kang mei te.
A, a neel tai te toke le keme teje.»
10 M-taa ngonn maketuru le ji anji te le,
ngaa musa, a neel tam te toke keme teje.
A kake muru a, ate mem te nu kang kang.
11 Ngaa ñ-pa darem na: «Maji kare e-tel
ila mber-tar ke Lubba pa dɔ dewje te ke
banya bbay: Dewje ke bbeje te, dewje ke
gelde dang dang, nje ke ndɔn-tarje lede to
dang dang, ke tɔku mbayje.

11

Tar le nje-tar-najije ke joo

1 Darem mare kabbara ke to toke kake
kɔju ne, ngaa ñ-pa darem na: «In taar bbo
ɔju key-polo-Lubba, ke bann ke to me te.
E-tura kɔr dewje ke aw poloje Lubba me
te.
2 A inya ndake lo ke ddaka, bbo ɔju ang.
Mba dare ndake lo le gel-dewje ke gereje
Lubba ang. Da mbɔynje bbe ke maji tɔyn
le ke gɔlde neyn dɔsɔ gire joo.
3 Ma kare nje-tar-najije lem ke joo ilaje
mber tar lem, ke kubbu ndoo rɔde te ndɔ
doro kara, kɔr joo, ke dɔ misan (1 260).
4 Nje-tar-najije lem ke joo le toje to kake
olibeje ke joo, ke ne kunda lambeje ke
joo ke toje nɔm te, ema Ebbe-dewje ke dɔ
nange te.
5 Bbo dew ndiki ta ddade maji ang a,
puru tee tade te ro nje-baanje lede le.
Tɔkɔrɔ njaa, bbo dew ndiki ta ddade maji
ang a, maji kare dew le oy toke baann.
6 Deeje ke singa ta kutu kem dara kare
ndi ere ang me ndɔje te ke daw dilaje ne
mber-tar le Lubba. Deeje ke singa ta dda
kare maannje telje to mese, ngaa ta dda
kare ne-kem-to-ndooje dang dang osoje
dɔ nange te toke mede ndiki.
7 Toke ñ-paje tar naji le ñ-tungaje a, da
ke a kin me tɔku buwa te ke suren goto le
a dda ddɔ ke de, singae a kutade, ngaa na
tɔlde.
8 Ninnde a nayn dɔ nange te nata, me
tɔku bbe te ke ñ-tɔl Ebbedede te, dɔ kake-
dese te le. Ddew Ndil te, dewje undaje ri
tɔku bbe le na Sɔdɔm, Gɔmɔr ddem.
9 Dewje ke me bbeje te dang dang, gel-
kujude dang dang, nje ndɔn-tarje lede to
dang dang, dewje ke gelde dang dang a
ddeeje ta koo ninnde mba ndɔ muta ke
gaen. Da kinyaje ddew kare ñ-dubbu
ninnde le ang.
10 Dewje ke dɔ nange te a ddaje rɔ-neel
wɔju dɔ koy lede le. Da ddaje kusu, da
kulaje ke neje baa kare naa, mba nje-
kilaje mber-tar ke joo neenn le ddaje are
dewje ooje ndoo nya.
11 A go ndɔ te ke muta ke gaen le a,
mare yel ke aw are tebbe in rɔ Lubba
te ddee ande ninnde le, ngaa dinje darje
taar. Yeenn a bbeel dda dewje ke aw
oojede le nya.
12 Nje-kilaje mber-tar le Lubba le ooje
mare ndu ke in dara, ngaa pa arede ke
singa na: «Inje ke taar neenn.» Dinje ke
darâ me mum te kem nje-baanje te lede
le.
13 Kare teenn njaa, nange yeke ke singa.
Are bbo e-kayn me tɔku bbe le dɔku a,
debbe kara njaa guru are dewje doro siri
(7 000) oyje mba nange ke yeke le. Bbeel
dda kese dewje ke naynje kem baa, ngaa
dɔsuje gaji Lubba ke darâ.
14 Joo le ne-wungu le nday mban. A
mota le ne-wungu aw ddee mbɔr ang baa.

Siri le tebbe bbar

15 Goe te a, anji ke to siri laa to tebbe.
Nduje bbarje ke singa darâ na:
«Bbasine, kɔn-mbay dɔ nange te neenn
tel me ji Ebbejeje te, ke me ji Mesi
te laa.
Na kɔn-mbay ke ndɔ ke ndɔ.»
16 Tɔkuje dɔjoo gire sɔ ke isije ngende-
mbay te lede nɔ Lubba te le teeje osoje
nangê, debbeje kemde nangê nɔ Lubba te,
ngaa walje Lubba,
17 ń-paje na:
«Ebbejeje Lubba ke nje singa-mɔngu, ei
ke e-to bbasine neenn ddem, e-to
lew baa, jari wooyo, mba ddew
tɔku singa-mɔngu te lei, e-dda are
kɔn-mbay to lei ngaa.
18 Gel-dewje ke toje to lei ang ddaje
wungu, a bbasene, kare wungu lei
ase ngaa.
Kare gange sariya dɔ dewje te ke oy ase
ngaa.
To kare ke a kuka ne nje-kulaje lei ke toje
to nje-kilaje mber-tar lei,
nje ke toje to dewje lei, ke nje ke aw bbelje
rii,
dede ke ń-toje to dewje ke ngaji, ke dede
ke ń-toje to dewje ke bo.
To kare ke a tuju ne dewje ke aw tujuje
nange.»
19 Ta key-polo-Lubba ke to me dara te
ɔru, ngaa sanduku dɔnɔ ubba me key-
polo te laa le. Ndi teel, nduje bbarje, ndi
ndange, nange yeke ngaa kɔju gayn ke
singa.

12

Tar le dene, ke tar le da ke unda rɔ mar

1 Mare tɔku ne ubba me dara te. Mare
dene ula kare rɔe te toke kubbu, neyn to
kɔ gɔle te, ngaa endeterendeje dɔku gire
joo toje dɔe te to ejɔkudɔ.
2 Nuwa sem, naw nduru ndo, are naw
nuru ekii mba aw toe nya.
3 Mare ne dang tel ubba me dara te.
Mare tɔku da ke toke le mar, rɔe kase toke
le puru, dɔe siri, a gaje dɔku. Ejɔkudɔje
siri toje dɔeje te ke siri le.
4 Toke ń-kayn endeterendeje ke darâ
me mota a, bbɔnge tɔku da le saa debbe
endeterendeje kara tilade nangê. Tɔku da
le ddee ar nɔ dene te ke aw nduru ndo le
aw ngina, ta bbo nuju taar a, kunn ngonn
le kuse ke loe baa.
5 Dene le uju ngonn ke dingaw. Ngonn
le a, a kɔnn gel-dewje tɔyn ke singa ke
ngeng nya. Dunn ngonn le daw saa mbɔr
Lubba te, mbɔr ngende-mbay te laa.
6 A dene le ayn aw me kɔr te, lo te ke
Lubba mɔse are, kare ń-ngeme ke ne-kusa
ke te mba ndɔ doro kara, kɔr joo gire
dɔmisan (1 260).
7 Ddɔ in me dara te. Misel* de ke anjije
laa ń-ddɔje ke tɔku da ke unda rɔ mar le.
A da le, ke anjije laa ń-ddɔje ke de tɔ.
8 A singa da le uta le Misel le ang. Yeenn
a, da le ke anjije laa, deeje ke ddew ta
nayn me dara te ang ngaa.
9 Yeenn ngaa dunn tɔku da le, ne li ke
lew baa ke daw ń-bbare to Esu, to Satan,
ne nje-kere dewje ke dɔ nange te tɔyn le
dilae dɔ nange te, de ke anjije laa.
10 Moo mare ndu bbar ke singa me dara
te na: «Bbasine Lubba ajije ngaa, ń-tɔju
singa-mɔngu, ke kɔn-bbe laa ngaa. Mesi
laa tɔju singa laa ngaa. Mba duta ne nje-
kunda tar dɔ ngakɔnje te le, ne ke naw
nunda tar dɔde te nɔ Lubba te, til, ke kare
le dilae nangê mban.
11 A ngakɔnje le teteje ddɔ dɔe te, wɔju
dɔ mese Ngonn Bate ddem, wɔju
dɔ tar le Lubba ke ń-paje tar-naje
ddem. Dooje tebbe lede njaa to
ne ke baa ddem, ń-bbeelje yo ang
ddem.
12 Mba yeenn a, see daraje, ke see dewje
ke isije darâ ddem, e-ddaje rɔ-neel. A see
nange, ke ba-kate, kem-to ndoo a ddase.
Mba Esu ddisi ke dɔse te ke wungu ke bo
nya, mba ń-gere to ndɔ laa nayn nya ang
ngaa.
13 Toke tɔku da le oo to duta ne dilane
dɔ nange te mban a, unn kutu tubba dene
ke uju ngonn ke dingaw le.
14 A dare dene le ubba bake joo toke le
bake tɔku tende kare nin ne naw ne me
kɔr te, lo te ke ń-mɔse wɔju dɔe, kare dare
ne-kusa ke te ń-geme ne ddew ew ke li le.
Na nayn baann lo teenn mba bbal muta
ke gaen.
15 Yeenn ngaa li le tɔmɔ maann toke le
ba go dene te le kare maann le uwae ɔtu
saa.

16 A nange ddee uma dene le. Nange
teyn tae uru ne ba ke tɔku da le tɔmɔ le.
17 Wungu ɔn da le dɔ dene te le, ngaa tel
ke dɔ kese dewje te ke gel dene te le, aw
dda ddɔ ke de. To dede ke daw ŉ-ngemje
nduje le Lubba, ke tar-najije le Jeju.
18 Goe te a, tɔku da le aw ar dɔ enangara
ba-kate te.

13

Tar dɔ daje te ke joo

1 Goe te a, moo mare da in me ba-kate
te tee. Gaje ee dɔku, a dɔe ee siri. Ejɔkudɔ
dɔku toje dɔ gajeje te le kara kara, ngaa
ŉ-dda rije ke toje to ri taji Lubba dɔeje te
le kara kara tɔyn.
2 Da ke mooe le unda rɔ kake. Gɔle toke
le gɔl enjakemnjar, a tae toke ta tebeyn.
Tɔku da ke unda rɔ mare le are singa-
mɔngu laa, ke ngende-mbay laa, ke singa
ke ngeng nya.
3 Mare dɔe le kara toke ne ke dare do
ke ase kare noy ne. A do ke ase kare noy
ne le ere. Dewje ke dɔ nange te tɔyn ooje
neenn le a gange singade, ngaa unnje go
da le.
4 Dewje tɔyn ɔsuje mekeji gɔlde nangê
nɔ da te ke unda rɔ mar te le, mba singa
ke nare da ke in me ba-kate te tee le. Dede
tɔyn dɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔ da te
ke in me ba-kate te tee le, ngaa ŉ-paje na:
«Na ase naa ke da le wa? Na ase ta ddɔ
saa wa?»
5 Dare ddew da le kare pa tar-boroje
ddem, kare taji Lubba ddem. Dare singa
kare ŉ-dda nejeenn mba neyn dɔsɔ gire
joo.
6 Nunn kutu taji Lubba, taji ria, taji lo-
kisi laa, taji dewje tɔyn ke isije darâ.
7 Dare ddew kare ŉ-dda ddɔ ke dewje
le Lubba, ngaa ta kutade ke singa. Dare
singa dɔ dewje te ke gel-kujude dang dang
tɔyn, dɔ dewje ke bbeje te tɔyn, ke dɔ
dewje te ke ndɔn-tarje lede toje dang dang
tɔyn, ke dɔ dewje te ke gelde dang dang
tɔyn.
8 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a poloje
da ke in me ba-kate te tee le. To nje
ke lew baa ke Lubba dda neje, ride goto
maketuru tebbe te le Ngonn Bate ke ŉ-tɔle
to ne-polo le.
9 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar
neenn!
10 Dew ke Lubba wɔju kare duwae to
bbere a, da kuwae to bbere.
Dew ke Lubba wɔju kare ŉ-tɔle ke tɔku
kiya a, da tɔle ke tɔku kiya.
Kare neenn to kare ke ta kare dewje le
Lubba tɔje wurde, ngaa uwaje koo me te
lede are ngeng.

Tar dɔ da te ke in me nange te tee

11 Goe te a, moo mare da dang unda
lo me nange te tee. Gaje ee joo toke gaji
ngonn bate. A naw ŉ-pa tar toke tɔku da
ke unda rɔ marjeenn.
12 Naw ŉ-dda kula ke singa ke da ke in
me maann te tee ee ne le dɔ-keme te njaa.
ʼN-dda nare nange, ke dewje ke isije dɔ
nange te aw ɔsuje mekeji gɔlde nɔ da te
ke in me maann te tee, ke do laa ase kare
noy ne bba do le ere le.
13 ʼN-dda tɔku ne-mɔrije ndereng, nare
puru in darâ oso dɔ nange te kem dewje
te.
14 Nere dewje ke dɔ nange te, ddew ne-
mɔrije te ke dare singa kare ŉ-dda dɔ-kem
da te ke in me maann te tee le, nare ŉ-
ddaje mare kɔr ke unda rɔ da ke inga do
tɔku kiya, a oy ang le.
15 Dare singa kare nula kewn me kɔr
te ke unda rɔ da ke in me maann te tee
le. Kɔr le a pa tar, ngaa a dda kar ŉ-tɔl
dewje tɔyn ke a mbeteje ta kɔsu mekeji
gɔlde nange nɔ kɔr te le.
16 Da le uwa dewje tɔyn njaa ke singa
are ŉ-dda mare endaji me jide te ke kɔl,
wase engo-nɔde te: Nje ke bo, ke nje
ke ngaji, nje-ne-kingaje, ke nje-ndooje,
bbereje, ke nje ke toje to bbereje ang.
17 Dew ke endaji le to rɔe te ang a, a kase
ndoko ne ang ddem, a kase labbe ne ang
ddem. Endaji le to ri da le wase nimɔrɔ
ria.
18 Kare te neenn, maji kare kem dew
are. Dew ke to nje-ne-gere a, a gere kande
nimɔrɔ le da le, mba to nimɔrɔ le mare
dew. Nimɔrɔ le to kɔr misan, ke dɔmisan
gire misan.

14

Pa ke nje ke Ngonn bate uka dɔde ɔsuje

1 Maa lo bbay a, moo Ngonn bate le ar
dɔ ddingiri te ke Siyɔn*. Dewje doro kɔr
kara, ke dɔsɔ gire sɔ (144 000) eeje mbɔre
te. Ń-dda ri Ngonn bate le, ke ri bɔeje
engo-nɔde te.
2 Moo mare ndu bbar me dara te toke
kɔru tɔku ba ke aw ula ddem, toke ndi ke
aw ndange ke singa ddem. Ndu ke moo le
bbar toke kɔru konde ke dewje aw em.
3 Dewje le aw ɔsuje pa ke siki nɔ
ngende-mbay te le, nɔ neje te ke toje kem
baa ke sɔ le, ke nɔ tɔkuje te le. Dew kara
ke a kase ndo pa le goto. Bbaye njaa to
dede ke doro kɔr kara ke dɔsɔ gire sɔ (144
000) ke Ngonn bate uka dɔde dɔ nange te
le.
4 Dede le dulaje rɔde ne-yerew te ddew
te le deneje ang, mba ń-gereje dene ang.
Daw dunnje go Ngonn bate le loje te tɔyn
ke naw naw te. Lubba uka dɔde horo
dewje te, kare ń-ddeeje to dɔngɔr dewje
laa ddem, le Ngonn bate le ddem.
5 Dereje ngem ndɔ kara ang. Tar kara
to dɔde te ang.

Anjije muta ilaje mber sariya le Lubba

6 Goe ta a, moo mare anji dang ke aw ila
me dara te taar nu. Nee ke Tar ke maji ke
to ke ndɔ ke ndɔ ta pa kare dewje ke dɔ
nange te: Dewje ke gelde dang dang tɔyn,
dewje ke gel-kujude dang dang, dewje ke
ndɔ-tarje lede dang dang, ke dewje ke
bbeje te dang dang tɔyn.
7 Anji le pa tar ke singa na: «E-bbeelje
Lubba, ngaa ɔsuje gaje. Mba kare ke na
gange ne sariya dɔ dewje te ase ngaa. E-
poloje nje-dda dara ke nange, ke tɔku-ba,
ke loje ke maannje aw inje ke te aw teeje.»
8 Mare anji ke to joo laa ddee go ye te ke
dɔngɔr le ngaa pa na: «Babilɔnn bbe-bo
le oso mban, noso mban. Ne a nare dewje
ke gelde dang dang tɔyn ayje ben kaya laa
ke wɔn to puru le.»
9 Mare anji ke dang ke to muta laa ddee
go nje ke joo te le, ngaa pa ke singa na:
«Bbo dew ɔsu mekeji gɔle nange nɔ da te
le, ke nɔ kɔr te ke unda rɔ da le, ngaa dɔsu
endaji da le engo-nɔe te, wase me jia te a,
10 ne kara na kay ben tɔku wungu le
Lubba, ke ń-pole ang a dungu me engo
wungu te laa. Ngaa na koo ndoo kem
puru te, ke kem supere te, kem anjije te ke
maji tɔyn ddem, kem Ngonn bate te ddem.
11 Puru ke aw ula kemde ndoo le sae a
kubba bbal ke bbal. Ngaa dewje ke aw
poloje da le, ke kɔr ke unda rɔ da le, ke
dede ke dɔsu endaji ri da le rɔde te, til ke
kare, da kuwaje rɔde ang.
12 Kare neenn to kare ke dewje le Lubba
ke aw ngemje nduje laa, ngaa naynje
ddew koo me te te ke Jeju a kuwaje kare
ngeng ann.
13 Moo mare ndu ke in darâ, ngaa pa
arem na: «Uja tar neenn maketuru te:
‹Rɔ-neel to le dewje ke naynje ddew te
le Ebbe-dewje ndereng oyje ne, bbasene
neenn. Ndil-me-nda pa na: Tɔkɔrɔ njaa,
maji kare duwaje rɔde go kula te ke
ngeng ke ń-ddaje, mba kulaje ke ń-ddaje
a kunnje gode.› »

Tar kuja ko ndɔɔ ke dɔ nange te

14 Maa lo bbay a, moo mare mum ke
nda to nda. Mare ne ke unda rɔ dew isi
dɔ mum te le. Nunda ejɔkedɔ ke ń-dda ke
ande dɔe te, ngaa nuwa kiya ke ate jia te.
15 Mare anji dang in key-polo-Lubba te
tee, ngaa uru ekii ke singa are dew ke isi
dɔ mum te le na: «Ula kiya lei bbo uja ko
le, mba kare kuja ko le ase ngaa. Kande
ko ke dɔ nange te sange ngaa.»
16 Yeenn ngaa, dew ke isi dɔ mum te le
ula kiya laa le dɔ nange te, ngaa uja ko ke
dɔ nange te tɔyn.
17 Goe te a, mare anji dang in key-polo-
Lubba te darâ tee. Ne njaa kara nuwa
kiya ke ate jia te tɔ.
18 Mare anji dang bbay in er bann te
tee. Nee ke singa kunn ndu kare puru
dda ne ne. Nuru ekii ke singa nare anji
ke uwa kiya ke ate le na: «Ula kiya lei ke
ate le bbo uja ne jinga binye ke dɔ nange
te, mba kande binye le oy mban.
19 Anji le ula kiya laa le dɔ nange te,
ngaa tuja jinga binye ke dɔ nange te le
ungu me ne-kore maann binye te ke tɔju
tɔku wungu le Lubba.
20 Dore binye me ne-kore maann binye
te le giri bbe te ddaka. Mese in me ne-kore
maann binye te le tee, ngaa siri ke taar
ndereng taa lo ase kilometere kɔr mota

(300). Bbo sunda uru me mese te le a, mese le a kuwae ka-tae te taar.

15

Tar le anjije ke siri, ke tar dɔbɔyn ne-kem-to ndooje

1 Goe te a, moo mare ne ke bo ddem, ke kura laa dum dɔ dewje ddem me dara te: Anjije siri uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te. To dɔbɔyn ne-kem-to-ndooje, mba ddew te lede a, wungu le Lubba ddee dɔ dewje te.

2 Moo mare ne toke bajeenn, keme are yerere toke er ke dew unda keme te a oo ne lo, pole naa ke puru. Dewje ke teteje ddɔ dɔ da te le, ke dɔ kɔr ke unda rɔ da te le, ke dɔ nimɔrɔ ria te le arje dɔ ba-kate te le. Duwaje kondeje le Lubba jide te.

3 Daw dɔsuje pa le Mɔyije ke to nje-kula le Lubba ddem, pa le Ngonn bate ddem na:

« Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu,
neje ke e-dda boje nya ddem, kuraje lede dum dɔ dewje ddem!
Tɔku mbay le gel-dewje,
Aw dda neje ke dɔgɔle ddem, aw dda ne ke tɔkɔrɔ ddem.
4 Ebbe-dewje, na a bbeel rii ang,
ngaa a kɔsu gaji rii ang wa?
Mba ei kara baa a, e-maji tɔyn.
Gel-dewje tɔyn a ddee kɔsuje gɔlde nangê nɔi te,
mba dede tɔyn dooje ne-ddaje lei ke gate gate.

5 Goe te a, moo key-polo-Lubba me dara te, tae toke teyn. Key tande ke Lubba de ke dewje laa daw dingaje naa me te, to me te.

6 Anjije ke siri ke uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te le inje key-polo-Lubba te le teeje. Dulaje kubbu ke nda ngaa ndɔren. Ń-tɔje endaar-kuwa-bber ke ń-dda ke ande karde te.

7 Kara le neje ke toje kem baa ke sɔ le are engoje ke ń-dda ke ande anjije ke siri le kara kara. Wungu le Lubba ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ddusu engoje le.

8 Sa ke tɔju piti le Lubba, ke singa-mɔngu laa taa me key-polo-Lubba le tɔyn. Dew kara ase ta kande key-polo-Lubba te le ang ndereng ta ne-kem-to-ndooje ke siri ke ji anjije te ke siri le tunga bba.

16

Tar dɔ engoje te ke siri

1 Moo mare ndu bbar toke bo key-polo-Lubba te le, ngaa pa are anjije ke siri le na: « Awje e-mbelje engo wunguje le Lubba ke siri le dɔ nange te!»

2 Anji ke to dɔngɔre aw mbel wungu ke me engo te laa dɔ nange te. Do ke maji ang ddem, aw to nya ddem oso rɔ dewje te ke endaji le da le to rɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le.

3 Joo le anji mbel wungu ke me engo te laa le me ba-kate te. Ba-kate le tel toke le mese dew ke oy, are neje ke kem tɔyn ke eeje me ba-kate te le oyje.

4 Mota le anji le mbel wungu ke me engo te laa me baje te, ke loje te ke maannje inje te bba aw aynje are mannje le turuje to mese.

5 Moo ndu anji ke ɔn dɔ maannje pa na: « Ei ke e-to bbokone ddem, e-to lew ddem, e-maji tɔyn ddem, e-to gate gate wɔju dɔ sariyaje ke e-gange neenn.

6 Ń-kaynje mese dewje lei ddem, mese nje-kilaje mber-tar lei ddem. Mba yeenn a arede mese kare dayje. Ne ke ase ta dda ke de ann.

7 Goe te a, moo mare ndu ke bbar bann te le na: « Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-dewje Lubba ke nje-singa-mɔngu, sariyaje lei to sariyaje ke tɔkɔrɔ ddem, gate gate ddem.

8 Sɔ le anji le mbel wungu ke engo te laa dɔ kare te. Dare ddew kare le kare puru laa ɔn dewje.

9 Puru kare ke tunga nya le ɔn dewje le. Ń-tajije ri Lubba ke ee ke singa dɔ ne-kem-to-ndooje te neenn tɔyn le. A ń-turuje ddew lede mba kɔsu gaje ang.

10 Mi le anji le mbel wungu ke me engo te laa dɔ ngende-mbay te le da le. Yeenn ngaa, lo tuka ndul dɔ bbe-kɔn te le da le. Kem-to-ndoo uta dɔ dewje are dewje ngerje ngangede.

11 Ń-tajije ri Lubba ke darâ mba ndoo ke daw dooje ddem, mba do ke maji ang ke oso rɔde te le ddem. A ń-tusuje kula-ddadeje ke maji ang dinyaje ang.

12 Misan le anji le mbel wungu ke me engo te laa me tɔku ba te ke ria na Eparate. Maann le ii mba kinya ddew

kare tɔku mbayje ke inje er lo tee te le
kare aw ddeeje.
13 Ngaa, moo ndilje ke maji ang mota,
kare in me kil da te ke unda rɔ mar le
tee, kara in me kil da te le, kara in me
kil nje-kila mber-tar te ke to nje-ngem le
aw teeje. Ndilje ke maji ang ke mota le
undaje rɔ enginaynje.
14 To ndilje ke maji ang ke aw ddaje ne-
mɔrije. Dawje ta kinga tɔku mbayje ke dɔ
nange te tɔyn ta mbɔnde ngina ne ddɔ ke
tɔku ndɔ te le Lubba ke nje-singa-mɔngu.
15 Ebbe-dewje pa na: « Oo, maw m-ddee
toke nje-bboko. Rɔ-neel to le dew ke isi
kem baa bbo tibbi ang, ngaa ngem kubbu
rɔe te. Baann bba na nja rɔe baa kare
dew ooe a to ne-rɔ-kul ang.»
16 Ndilje ke maji ang le mbɔnje mbayje
le lo te ke daw ŉ-bbar ke tar Ebere na
Armagedɔn.
17 Anji ke to siri laa mbel wungu ke me
engo te laa me yel te. Mare ndu bbar ke
singa ngende-mbay te ke key-polo-Lubba
te le na: « Bbaye ngaa!»
18 Ndi teel nya nya, nduje bbar, ndi
ndange nya nya, ngaa nange yeke ke
singa. Lew baa ke dewje toje dɔ nange
te, ndɔ kara nange nayn yeke toke baann
ang bbay.
19 Babylɔnn, tɔku bbe le kayn loe mota,
ngaa tɔku bbeje le gel-dewje osoje. Yeenn
ngaa Lubba ole mee dɔ Babilɔnn bbe-bo
te le, ngaa are ben ke to wungu laa ke aw
wɔn to puru me engo te dewje ke me bbe
te le ayje.
20 Dɔ-dere-maannje tɔyn aynje ngaa
ddingirije gotoje.
21 Kɔjuje ke boje nya, ngaa ɔyje ase ne
ke kilo dɔsɔ inje darâ gaynje dɔ dewje te,
ngaa dewje le tajije ri Lubba mba ne ndoo
ke kɔju le dda ke de le, mba to ndoo ke to
bbeel nya.

17

Sariya ke dɔ Babilɔnn te

1 Goe te a, mare anji kara horo anjije te
ke siri ke uwaje engoje siri jide te le, ddee
ngaa pa arem na: «E-ddee, ma tɔji sariya
ke da gange dɔ dene te ke to tɔku nje-kaya
ke isi mbɔr tɔku baje te le.
2 Ne a tɔku mbayje ke dɔ nange te ddaje
ne-kaya dɔe te, ngaa dewje ke dɔ nange te
ayje ben kaya laa are ddade.»
3 Goe te a, Ndil uwam, ngaa anji le
unnum aw sem me kɔr te, a moo mare
dene isi dɔ mare da te ke kase to kase.
Rɔe tɔyn to ri ne-tajije ke ta taji ne Lubba
dɔrɔ. Dɔe ee siri ngaa gaje dɔku.
4 Dene le ula kubbu ke kase, ke kura,
ngaa ndɔren to ndɔren. Nula ne-mandeje
ke ŉ-dda ke ande, ke kɔr erje ke gate
ngeng, ke mereje. Nuwa engo ande jia te.
Ne-yerewje, ke ne-kayaje laa ke ase koo
ke kem ang ddusuje me engo le.
5 Ń-dda mare ri engo-nɔe te, to ri ke dew
gere kande ang. Ri le na: « Babilɔnn bbe-
bo, kɔn dene nje-kayaje, kɔn neje ke dɔ
nange te ke ase ta koo ke kem ang.»
6 Moo dene le a, mese dewje le Lubba,
ke mese nje-tar-najije le Jeju ke nay le aw
ddae toke le koto.

Koo ke mooe a, mem unda dɔ binya nya.
7 Yeenn ngaa anji le pa arem na: « Mei
aw unda dɔ binya mba ddi wa? Ma pa ne
ke iya rɔe ke dɔ dene te neenn, ke ye ke
dɔ da te ke dɔe ee siri, ngaa gaje ee dɔku
ke nisi dɔe te neenn kari.
8 Da ke ooe le to lew, a ŉ-to ang ngaa.
Na kin buwa te ke suren goto le tee, ta
kaw nayn ke kɔrɔ nyɔm. Bbo dewje ke
dɔ nange te, ke kunn kutu neje te nu duja
ride maketuru tebbe te ang, ooje da le a,
mede a kunda dɔ binya. Mba ŉ-to lew, a
ŉ-to ang ngaa, a na tel kunda lo tee bbay.

9 Kare te neenn, maji kare nje-ne-gere
ee ke kem-kare tɔ bba: Dɔ da ke siri le
toje to ddingirije siri ke dene le isi dɔe te,
ŉ-toje to tɔku mbayje siri tɔ.
10 Nje ke mi osoje mban. Misan lede aw
ɔn mbay, a siri lede nayn ddee ang bbay.
A bbo ŉ-ddee a, na kisi mba gɔju kare baa.
11 Da ke to lew, a goto ngaa le, ne njaa
ŉ-to jijoo le tɔku mbayje le. Ń-to kara le
nje ke siri le tɔ. Naw ta nayn ke kɔrɔ baa
nyɔm.

12 Gaji da ke dɔku ke oo le to tɔku
mbayje dɔku ke nayn ɔnje mbay ang
bbay. A da kinga singa ke ta kɔn ne mbay
mba gɔl kare kara ke da le.

13 Dede dɔku tɔyn keje lede kara baa:
Ta kare da le singa-mɔngu lede, ke singa
lede.
14 Da ddaje ddɔ ke Ngonn bate le, a
Ngonn bate le a kutade ke singa, mba ń-
to Ebbe ebbe-dewje ddem, ń-to Mbay dɔ
mbayje ddem. Nje ke Lubba bbarde, ke
nje ke ń-mberede, ke dewje laa ke eeje
saa, a kutade ke singa tɔ.
15 Goe te a, anji le pa arem bbay na:
Maannje ke dene nje-kaya le isi mbɔre te,
ke oo le to dewje dang dang, to dewje ke
banya, nje ke gelde dang dang, ke dewje
ke ndɔn-tarje lede to dang dang.
16 Gaji da ke dɔku ke oo le, ke da le, da
mbeteje dene nje-kaya le, da taa neje laa
tɔyn, ngaa da kinyaeje rɔe baa. Da kusaje
taal rɔe ngaa da roeje ke puru.
17 Mba Lubba ula keje laa mede te kare
ń-ddaje ne ke mee ndiki. Da ddaje ne ke
kara baa. Da kinya singa kɔn mbay lede
ji da te le ndereng ta kare tarje le Lubba
ddeeje to ne ke tɔkɔrɔ.
18 Dɔbɔnye, dene ke ooe le to tɔku bbe
ke ɔn dɔ tɔku mbayje ke dɔ nange te.

18

Koso le Babilɔnn

1 Goe te a, moo mare anji dang in darâ
aw ddisi. Nee ke singa ke ngeng, ngaa
ndoko laa uru dɔ nange te.
2 Nuru ekii ke singa na:
«Noso mban, noso mban, Babilɔnn bbe-
bo le! Ń-ddee to lo dda bbe, ke lo
kiya rɔ le ndilje ke maji ang dang
dang tɔyn, le eelje ke maji ang dang
dang tɔyn ke dewje ndikije ang.
3 Mba gel-dewje tɔyn ayje ben kaya laa
ke wɔn to puru le. Tɔku mbayje ke dɔ
nange te ddaje ne-kaya dɔe te. Ngaa nje-
ne-labbeje ke dɔ nange te ingaje ne nya
wɔju dɔ ne-kingaje ke gate ngeng ke ń-
dda bboe nya le.»
4 Goe te a, moo mare ndu me dara te na:
« See dewje lem, e-teeje me tɔku bbe te
neenn ke ddang, mba kare e-ddaje
saa majang laa ang, bba kare ne
kem-to-ndoo oso dɔse te saa tɔ ang.
5 Mba majangje laa bayanje ke dɔ naa te
dɔ naa te ndereng ɔru dara, are Lubba ole
mee dɔ ne-ddaje te laa ke toje gate gate
ang le.
6 E-ddaje saa ne ddew kara baa toke ye ke
ń-dda ke nje-mareje.
Ne ke ń-dda ke dew gɔl kara a, e-ddaje saa
gɔl joo. Engo ke nungu ben me te
a, unguje te gɔl joo areje.
7 Ń-ndiki kɔsu gaji rɔe nya ddem, ń-ndiki
ne-kinga nya ddem.
Yeenn a, ulaje keme ndoo, areje nuwa
ndoo ddew kara baa toke baann tɔ.
Mba ń-pa mee te na: ‹Misi to dene-
mbay, m-to dene-ndubba ang, ngaa
ma kuwa ndoo ndɔ kara ang.›
8 Mba yeenn a, ne-kem-to-ndooje ke toje
wɔju dɔe a kosoje dɔe te ndɔ kara baa
njaa. Neje le toje to: Yo, ndoo, ke tɔku
bbo, ngaa puru a kɔen. Mba Ebbe-dewje
Lubba ke gange sariya dɔe te le to nje
singa-mɔngu.»
9 Yeenn ngaa, tɔku mbayje tɔyn ke dɔ
nange te, ke ddaje ne-kaya dɔe te ddem,
ddaje saa bbo ne-kingaje ddem le a nɔnje,
ngaa da ndinga rɔde kare te ke da kooje
sa puru ke aw ɔen le.
10 Ndoo ke naw noo le a ddade bbeel,
ngaa da karje ddew ew bba da paje na:
« Ne kem-to-ndoo bbo!, Ne kem-to-ndoo
ke baann bba be wa! Tɔku bbe,
Babilɔnn, tɔku bbe ke ngeng! Me
gɔl kare te kara baa njaa sariya
ddee dɔi te toke be wa!»
11 Nje-ne-labbeje ke dɔ nange te nɔnje
ngaa uwaje ndoo mbae, mba nje-ndoko
neje lede goto ngaa.
12 Neje toke ande, ande-nare, kɔr erje ke
gate ngeng, mereje, kubbuje ke ń-dda ke
len, ke kase, ke ndɔren, ke yeje ke ń-dda
ke sowa, kakeje tɔyn ke eteje maji, neje ke
ń-dda ke ngange kere, neje tɔyn ke ń-dda
ke kake ke gate ngeng, neje ke ń-dda ke
tungu, ke ande-nare wase, ke er ke kura
ke ria na marebere.
13 Neje ke maji dang dang ke daw njiri
ne ne, yamboje, ne ke ria na mir, nɔn
kakeje ke ete maji, ben, ubbu, nduju,
bele, mangeje, bateje, sundaje ke sareteje,
bbereje, ke dewje ke duwade ta ddɔ te to
bbereje.›
14 Nje-ne-labbeje le paje na: « Neje ke
aw dda bboe nya lew le aynje awje ddew

ew sei ngaa. Ne-kingaje lei ke maji wase
ndɔren le gotoje tɔyn jii te ngaa. Da tel
kinga ture te ang ngaa.»

15 Nje-ne-labbje ke ingaje ne wɔju dɔe
le a kooje ndoo ke naw noo le a, bbeel a
ddade, ngaa da karje ddew ew a da nɔnje
ddem, da kuwaje ndoo ddem.

16 Da paje na:

«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo
bbo! Dɔngɔr, tɔku bbe neenn aw
ula kubbuje ke kura, ke kase, ke
ndɔren. Naw nula ne-mbije, ke ne-
jije ke ń-dda ke ande, ke kɔr erje ke
gate ngeng, ke mereje le!

17 A me gɔl kare te kara baa njaa ne-
kingaje laa ke banya le tɔyn tujuje ne
wa?»

Ngaa nje-kuwa tɔku toje tɔyn, ke dewje
ke aw ddaje kula dɔ ba-kate te, ke nje ke
aw njaje dɔ ba-kate te ke tɔku to, ke dewje
ke aw ingaje ne-kusa tade ddew kula te ke
dɔ ba-kate te, areje ddew ew,

18 ngaa ooje sa puru ke aw ɔen le a,
uruje ekii na: «Tɔku bbe ke dda bba ase
naa ke bbe-bo wa?»

19 Daw ń-jinje ebaburu nange dunguje
dɔde te, ń-nɔnje, ń-ndingaje ndoo ń-paje
na:

«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo
bbo! Bbe-bo, bbe ke ddew ne-kinga
te laa ke banya, nje tɔku toje tɔyn
ingaje ne ne le, me gɔl kare te kara
baa njaa ń-tel to dɔ-ndubba wa!»

20 Dewje ke darâ, e-ddaje rɔ-neel mba
koso le Babilɔnn le. See dewje le
Lubba, see nje-kayn-kulaje, ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba, e-ddaje
rɔ-neel tɔ, mba Lubba gange sariya
dɔe te wɔju dɔ ne ke ń-dda ke se le.

21 Mare anji ke nje-singa-mɔngu unn
mare tɔku biri er ke ɔɔy, ila me ba-kate
te, ngaa pa na:

«Da kila Babilɔnn bbe-bo ke singa toke be
tɔ: Da tel kingae ang ngaa.

22 Dew a koo kɔru ne-kem le nje-kondeje
bbe lei ang ngaa ddem, ndu nje-nɔ paje
ang ngaa ddem, kɔru ne-to le nje-kɔlje
mbula, ke nje-toje tebbe ang ddem. Dew a
kinga nje-gusu ke aw dda mare kula kara
bbe lei ang ngaa ddem, dew a koo kɔru
ne ke daw duru biri-er te bbe lei ang ngaa
ddem.

23 Puru lambe a ndoko me bbe te lei ang
ngaa ddem,
dew a koo ndu basan de ke ngonn mande
ke ń-taaje naa toke siki bbe lei ang ngaa
ddem,
mba nje-ne-labbeje ke bbe lei toje to
dewje ke ngeng ke dɔ nange te,
ngaa ne-kumaje lei ke aw dda ereje gel-
dewje tɔyn.

24 Mba bbê lei a ń-kayn mese dewje tɔyn
ke ń-tɔlde dɔ nange te, ke mese nje-kilaje
mber-tar le Lubba, ke le dewje le Lubba.»

19

Pa wal Lubba bbar me dara te

1 Goe te a, moo mare ndu bbar bo toke
ndu dewje ke banya me dara te na:

«Aleluya! Kaji, piti, ke singa-mɔngu toje
to le Lubba leje.

2 Mba sariyaje laa ke naw ń-gange toje
ke dɔgɔle ddem, toje gate gate ddem. Ñ-
gange sariya dɔ tɔku dene nje-kaya te ke
tuju dɔ nange ke kaya laa, ngaa nila bare
mese nje-kulaje laa ke ń-tɔlde le dɔe te.»

3 Ngaa ń-tel ń-paje bbay na:

«Aleluya! Sa puru ke ɔn tɔku bbe le aw
tu ke ndɔ ke ndɔ.»

4 Tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le, ke neje
ke toje kem baa ke sɔ le ɔsuje mekeji
gɔlde nangê ngaa poloje Lubba ke isi
ngende-mbay te laa. Ñ-paje na: « Amem!
Aleluya!»

5 Ngaa, mare ndu bbar ngende-mbay te
le na:

«Ɔsuje gaji Lubba leje, see nje-kulaje laa
tɔyn,
sese ke ngaji, ke nje ke bo ke aw bbeeleje!»

6 Moo mare ndu toke ndu dewje ke
banya ddem, toke kɔru tɔku maann
ddem, toke kɔru ndi ke ndange ke singa
ddem. Ndu le na:

«Aleluya! Mba Ebbe-dewje Lubba, Nje-
singa-mɔngu aw ɔn bbe ngaa.

7 N-ddaje rɔ-neel, jareje rɔje neelje, n-
piteje, mba kare kusu taa-naa le Ngonn
bate le ase ngaa, ngaa dene laa le mɔse
rɔe mban.

8 Dare nula kubbu len ke ndɔren ngaa ne-
yerew ɔru ang.»

Mba kubbu len le to kula-ddaje ke gate
gate ke dewje le Lubba ddaje.
9 Anji le pa arem na: «Uja tar neenn
maketuru te: ‹Rɔ-neel to le dewje ke ŉ-
bbarde kusu taa-naa te le Ngonn bate!›
» Goe te a, ŉ-pa narem na: «To tarje le
Lubba njaa.»
10 M-tee moso kɔ gɔle te ta poloe, a ŉ-pa
narem na: « E-dda neenn ang! M-to nje-
kula mari ddem, nje-kula mare ngakɔinje
ke aw ngemje tar-najije le Jeju ddem.
Lubba a maji kare e-poloe!»
Tar-najije le Jeju toje to tarje ke ddeeje
dɔ nje-kilaje mber-tarje te le Lubba bba
aw paje.

Dew ke aal sunda ke nda

11 Goe te a, moo dara teyn, a moo sunda
ke nda. Dew ke aal sunda le ria na Dew
ke aw dda ne ke dɔgɔle, Dew ke tɔkɔrɔ.
Naw ŉ-gange sariya, ngaa naw ŉ-dda ddɔ
ddew ne te ke gate gate.
12 Keme to toke puru ke aw ɔn. Ejɔkudɔ
banya banya toje dɔe te. Ń-dda mare ri
rɔe te, a ne ke kare baa njaa ŉ-gere ri le.
13 Ngaa nula kubbu ke ngal ke to mese
tɔyn. Ria na Tar le Lubba.
14 Nje-ddɔje ke darâ isije dɔ sundaje te
ke nda, ngaa aw ɔruje goe. Dulaje kubbu
len ke kura, ke nda, ngaa ne-yerew ɔru
ang.
15 Mare tɔku kiya ke ate in ta dew te
ke aal sunda le tee ta tuka ne gel-dewje.
Na kɔn dɔde ngeng nya. Na tɔju wungu
le Lubba ke nje singa-mɔngu, wungu laa
ke aw wɔn to puru ddew mbɔyn te ke na
mbɔyde ke gɔle toke le kande binye me
ne kore maann binye te.
16 Ń-dda mare ri kubbu te laa ke ngal
le ddem, benge te ddem na: «Mbay-dɔ-
mbayje, ke Ebbe ebbe-dewjeje.»
17 Goe te a, moo mare anji ar taar me
kare te. Nuru ekii ke singa nare eelje tɔyn
ke aw ilaje me dara te na: «E-ddee e-
mbɔnje naa mba tɔku kusu le Lubba,
18 mba kɔn tal tɔku mbayje, tal mbayje
le mbambaje, ke tal nje-singa-mɔnguje.
Tal sundaje, ke tal nje-kaalje sundaje le,
tal dewje tɔyn, dewje ke toje to bbereje,
ke dewje ke toje to bbereje ang, tal dewje
ke ngaji, ke dewje ke bo.
19 Goe te a, moo da le, ke tɔku mbayje ke
dɔ nange te, ke mbambaje lede. Ń-mbɔnje
naa ta ddɔ ke dew ke isi dɔ sunda te le, ne
ke mbambaje laa.
20 Duwa da le, ke nje-kila mber-tar ke
to nje-ngem ke dda ne-mɔrije nɔe te bba
ere ne nje ke endaji da laa to engo-nɔde
te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le.
Dungude joo kem ndake puru supere te
ke aw ɔn.
21 Ń-tɔl keseje ke tɔku kiya ke in ta dew
te ke isi dɔ sunda te tee le, ngaa eelje tɔyn
ɔnje talde are mede ndann.

20

Tar kɔn-mbay bbal doro kara (1000)

1 Goe te a, moo mare anji in darâ aw
ddisi. Nuwa ngaw kele ta tɔku buwa ke
suren goto le, ke kula njamji ke ɔɔy jia te.
2 Nuwa da ke unda rɔ mar, ke to li ke
lew, ke to esu, ke to Satan le, ngaa ŉ-tɔe ke
kula njamji mba bbal doro kara (1 000).
3 Nilae tɔku buwa te ke suren goto le,
ngaa nutu ta buwa le ŉ-lete dɔe te, mba
kare nere gel-dewje ang ngaa, ndereng
mba bbal doro kara le. Goe te a, da tute
mba mare kare ngaji.
4 Goe te a, moo ngende-mbayje. Dare
singa dewje ke isije dɔe te kare ŉ-gangeje
sariya. Moo ndil dewje ke ŉ-tɔlde mba
tar-naji le Jeju ke ŉ-paje ddem, mba tar le
Lubba ddem. Moo ndil dede ke ŉ-mbeteje
ta kɔsuje mekeje gɔlde nɔ da te le, ke nɔ
kɔr te ke unda rɔ da le, are dɔsu endaji
engo-nɔde te ang ddem, me jide te ang
ddem le tɔ. Ń-ndolje ngaa dɔnje mbay ke
Kiriste ase bbal doro kara (1 000).
5 Kese dewje ke oyje ndolje ang,
ndereng bbal doro kara le ase. Yeenn to
dɔngɔr ndol le dewje ke oy.
6 Rɔ-neel to le dewje ke eeje horo dewje
te ke ndolje dɔngɔr ndol te le dewje ke oy.
Ń-toje to dewje le Lubba njaa! Yo ke gɔl
joo laa ee ke singa dɔde te ang. Da toje to
nje-poloje le Lubba ddem, le Kiriste ddem,
ngaa da kɔnje saa mbay bbal doro kara le.

Koso le Esu

7 Toke bbal doro kara le tunga a, da kɔru
Satan key-kula te,

8 ngaa na kaw kere gel dewje kɔyn
nange te ke sɔ tɔyn, yeenn pa na Goge,
ke Magoge**. Na mbɔn dewje le mba dda
ne ddɔ. Kɔrde banya toke enangara ta ba-
kate.
9 Ń-taaje dɔ nange tɔyn, ngaa ń-gukuje
dɔ gɔng le dewje le Lubba, ke dɔ tɔku bbe
ke Lubba ndiki nya. A puru in darâ ddisi,
ngaa ɔnde.
10 Ngaa dila esu ke nje-kerede le me
ndake puru te ke supere to me te, lo te ke
da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem
le eeje te. Da koo ndoo nya, kare, ke til,
bbal ke bbal.

Dɔbɔyn Sariya

11 Goe te a, moo tɔku ngende-mbay ke
nda, ke dew ke isi te. Nange, ke dara ɔtuje
aynje nɔe te ke ddang, are dew tel oode
ang ngaa.
12 Ngaa moo dewje ke oy, nje ke ngaji,
ke nje ke bo, darje taar nɔ ngende-mbay
te le. Ń-teyn maketuruje, a ń-tel ń-teyn
mare maketuru bbay, to maketuru tebbe.
Ngaa ń-gange sariya dɔ dewje te ke oy ase
kem kula ddade, ddew kara baa toke ye ke
ń-dda maketuruje te le.
13 Ba-kate tee ke ninn dewje ke naynje
mee te. Ngaa yo, ke lo le dewje ke oy
teeje ke ninn dewje ke toje mee te, are
ń-gange sariya dɔde te kara kare ase kem
kula ddade.
14 Goe te a, dungu yo, ke lo le dewje ke
oy me ndake puru te. Ndake puru le to yo
ke gɔl joo laa.
15 Dew ke dinga ria maketuru tebbe te
le ang a, dilae ndake puru te le.

21

Dara ke siki, ke nange ke siki

1 Goe te a, moo dara ke siki, ke nange
ke siki. Mba dara ke dɔngɔr, ke nange ke
dɔngɔr ikije, ngaa ba-kate goto ngaa.
2 Ngaa moo tɔku bbe ke maji tɔyn, ke to
Jurusalam ke siki ke in rɔ Lubba te darâ
aw ddisi. Tɔku bbe le to toke le dene ke
dda mande ngaa ar dɔ gɔle te aw ngina
ngaweje.
3 Moo ndu bbar ke singa ngende-mbay
te le na: « Bbasine, key le Lubba to horo
dewje te ngaa. Na dda bbe ke de, ngaa da
toje to dewje laa. Ne Lubba njaa na kisi
ke de, ngaa na to Lubba lede.
4 Na bɔru maann-nɔ tɔyn kemde te. Yo
a goto ngaa. Ndoo, ekii, ke ne-wungu a
gotoje, mba konn neje ndayje mban.»

5 Ngaa dew ke isi ngende-mbay te le pa
na: «Oo! M-dda neje tɔyn toke siki ngaa.»
Ń-pa na: «Uja tarje neenn maketuru te.
Mba tarje lem to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa
aseje kare dew unda mee dɔe te.»
6 Ngaa ń-pa narem na: «Bbaye ngaa!
M-to Alpa, ke Omega, m-to kunn kutu ne
ddem, dɔbɔyn ne ddem. Dew ke kunda
ɔen a, ema, ma kare maann ke aw are
tebbe nay baa. To maann ke aw in me
nange te aw tee.
7 Dew ke tete ddɔ a, ma kare nejeenn le
ddeeje to laa. Ma to Lubba laa, ngaa na
to ngonnum.
8 A nje-bbeelje, nje ke tusuje me-kunn
inyaje, nje-ne-ddaje ke maji ang, nje-
tɔl dewje, nje-ddaje lo-to-majang, nje-
kumaje, nje-poloje kɔr, ke nje-ngemje
tɔyn, lo lede to me ndake puru ke supere
to me te. Yeenn to yo ke gɔl joo laa.

Jurusalam ke siki

9 Goe te a, anji kara horo nje ke siri te
ke uwaje engo ne-wunguje ke siri jide te
le ddee pa arem na: «E-ddee are m-tɔji
nje-ngaw le, dene le Ngonn bate le.»

10 Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw
sem dɔ ddingiri te ke bo, ngaa ndew. Ń-
tɔjum Jurusalam, tɔku bbe ke maji tɔyn
ke in darâ rɔ Lubba te aw ddisi le.
11 Ndoko le Lubba dda are Jurusalam le
ndɔren. Ndɔnre laa le toke ndɔren le kɔr
er ke gate ngeng, ke le kɔr er ke ria na
jasepe ke are yerere.
12 Ndoko ke dila ń-guku ne dɔ tɔku bbe
le ndeer ddem, ndew ddem. Ta ndoko le
dɔku gire joo. Anjije dɔku gire joo arje
ta ndokoje te le kara kara. Ń-dda rije ta
ndokoje te le. To ri gel ngann Ijarayelje ke
dɔku gire joo.
13 Ta ndokoje le mota toje er lo tee te le
kare, mota toje er kande te le kare, mota
er dagoo, mota er beer.

14 Dɔsu ndoko le dɔ erje te dɔku gire joo
ke dungu ne gɔle, ngaa ñ-dda ri nje-kayn-
kulaje le Ngonn bate ke dɔku gire joo kare
erje te ke dɔku gire joo le kara kara.
15 Anji ke aw pa sem tar le uwa mare
ne ke daw dɔju ne ne jia te. Ne le toke
le kare waa. Ñ-dda ke ande. Nuwa ne le
ta kɔju ne tɔku bbe le, ta ndokoje le, ke
ndoko le.
16 Mbo-kare bbe le ee sɔ. Ngal laa, ke
tate laa ase naa. Anji le ɔju bbe le ke ne-
kɔju ne ke jia te le, a ngal laa, tate laa, ke
ndew laa ase kilometere doro joo gire kɔr
sɔ (2 400).
17 Nɔju ndoko le ddew kara baa toke
gusu ke dewje aw ɔju ne ne a, ngal ase
meren ji dew dɔ-siri gire joo.
18 Dɔsu ndoko le ke er ke ria na jasepe,
a ñ-dda tɔku bbe le ke ande ke yerew ɔru
ang ngaa keme are yerere.
19 Ñ-dda kare er ke dɔsu ne gɔl ndoko
le ke erje dang dang ke gate ngeng dare
kura. Ñ-dda kar dɔngɔr er ke dɔsu ne gɔl
ndoko le ke er ke ria na jasepe, joo laa ke
sapir, mota laa ke kalseduwann, sɔ laa ke
emerode,
20 mi laa ke saredonikisi, misan laa
ke sarduwann, siri laa ke kirijolite, jijoo
laa ke beril, jikara laa ke topaje, dɔku
laa ke kirijoparaje, dɔku gire kara laa ke
yasente, dɔku gire joo laa ke ametisite.
21 Ta ndokoje ke dɔku gire joo le toje to
mereje dɔku gire joo. Ta ndoko kara a, ñ-
dda ke mere kara baa. Ñ-dda nate tɔku
bbe le ke ande ke yerew ɔru ang, ngaa
keme are yerere.
22 A moo key-polo-Lubba me tɔku bbe
te le ang. Mba, Ebbe-dewje Lubba ke Nje-
singa-mɔngu njaa, de ke Ngonn bate a ñ-
toje to key-polo-Lubba ke me tɔku bbe te
le.
23 Duju kare, kare ɔsu, wase kare neyn
nda, bba kare me tɔku bbe le ndoko ang.
Mba ndoko le Lubba a aw dda are mee
aw ndoko, ngaa Ngonn bate le a to puru
ngel me tɔku bbe te le.
24 Gel-dewje a njaje lo-kare te le tɔku
bbe le, ngaa tɔku mbayje ke dɔ nange te
a ddeeje ke ne-pitije lede me te.
25 Ta ndokoje le a kutuje ndɔ kara ang,
mba lo teenn til a goto ngaa.
26 Dewje a ddeeje ke ne-pitije, ke ne-
kingaje le gel dewje me bbe te le.
27 Ne-yerew kara a kande me bbe te
le ang nyɔm. Dew ke nje-dda ne ke ase
koo ke kem ang, wase nje-ngem a kande
me bbe te le ang tɔ. Nje ke ñ-dda ride
maketutu tebbe te le Ngonn bate njaa ke
karede baa a, a kandeje me bbe te le.

22

1 Goe te a, anji le tɔjum ba ke maanne
aw are tebbe dew, keme are yerere.
Maann le ubba ngende-mbay te le Lubba
de ke Ngonn bate le aw tee,
2 ngaa aw ula dann nate tɔku bbe te le.
Mbɔr maann te le er joo kem, kake ke aw
are tebbe dew to te. Me bbal te kara a,
kake le ande gɔl dɔku gire joo. Neyn kara
a, nande gɔl kara kara. Kame to kuma
kaji gel-dewje.
3 Mare ne ke ndu-ndɔɔl le Lubba a to
dɔe te a to ang ngaa.
Ngende-mbay le Lubba, ke le Ngonn
bate a toje me bbe te le. Nje-kulaje le
Lubba a poleje.
4 Da kooje keme ngaa ria a to engo-nɔde
te.
5 Til a goto ngaa. Dew a duju puru
lambe, wase a ngina kɔsu le kare bba ta
koo ne lo ang. Mba ndoko le Ebbe-dewje
Lubba njaa a kuru dɔde te, ngaa da kɔnje
mbay bbal ke bbal.

Jeju pa tar ddee laa

6 Goe te a, anji le pa arem na: «Tarje
neenn to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa ase kare
dew unda mee dɔe te. Ebbe-dewje Lubba
ke are Ndil laa ddee dɔ nje-kilaje mber-tar
te laa, ula anji laa kare tɔju nje-kulaje laa
ne ke nayn ngɔsi baa ta ddee.
7 Jeju pa na: Oo, maw m-ddee ngɔsi
baa ngaa. Rɔ-neel to le dewje ke aw
ngemje tarje ke dila mbere me maketuru
te neenn!
8 Ema Jan njaa, moo neje neenn ke
mbim ddem, ke kem ddem. Ngaa, goe te
ke moo neje le ke mbim ddem, ke kem
ddem le a, m-tee moso nɔ gɔl anji te ke
aw tɔjum neje le ta poloe.
9 A ñ-pa narem na: «E-dda neenn
ang! M-to nje-kula mari, ke nje-kula mare
ngakɔinje ke toje to nje-kilaje mber-tar le

Lubba, ke nje-kula mare dewje ke ngemje tarje ke maketuru te neenn. Lubba a maji kare e-pole.»

10 Goe te a, ń-pa narem na: « E-kusu tarje le Lubba ke dila mbere me maketuru te neenn ang. Mba kare nayn ngɔsi baa ngaa.

11 Maji kare dew ke to gate gate ang, to gate gate ang ke kete kete bbay. Ngaa, nje-ne-yerew ddee to nje-ne-yerew ke kete kete bbay. A maji kare dew ke to gate gate, dda ne ke gate gate ke kete kete bbay. Ngaa maji kare dew ke sange rɔe mba Lubba a, sange rɔe ke kete kete bbay.»

12 Jeju pa na: « Oo, maw m-ddee ngɔsi baa. Maw m-ddee ke kuka le dew kara kara ase kula-ddae.

13 M-to Alpa, ke Omega. M-to dew ke dɔngɔr ddem, dɔbɔyn dew ddem. M-to kunn kutu ne ddem, dɔbɔyn ne ddem.

14 Rɔ-neel to le dewje ke aw tokoje kubbuje lede, ta kee ke ddew kusa kande kake ke aw are tebbe dew ddem, ta kande ke ta-ndoko me bbe te le ddem.

15 See dewje ke e-toje toke le bisije, nje-kumaje, ke nje-ddaje lo-to majang, nje-tɔlje dewje, nje-poloje kɔr, nje ke ndikije ngem ddem, aw ereje ngem ddem, e-naynje ddaka nunn.

16 « Ema Jeju, mula anji lem kare pa tar najije neenn tɔyn arese me Egilisije te. M-to dew ke gel nuju te le Dabbiti. M-to endeterende ke ta lo-kare te ke ndoko nya.»

17 Ndil de ke dene ke nje-ngaw le, ń-paje na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke oo tar neenn pa tɔ na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke kunda ɔen ddee. Dew ke ndiki a, taa maann ke aw are tebbe dew le baa njaa ay!

Dɔbɔyn tar

18 Ema Jan, m-pa mare dew tɔyn ke oo tarje le Lubba ke dila mbere me maketuru te neennn: Bbo dew ila mare tar dɔe te a, Lubba a kare ne-kem-to-ndooje ke ń-pa tare maketuru te neenn oso dɔe te.

19 A bbo dew ɔru mare tarje ke dila mbere me maketuru te neenn ke ddang a, Lubba a kɔru kande kake ke aw are tebbe, ke tɔku bbe ke maji tɔyn ke ń-mɔse wɔju dɔe, ngaa ń-dda tare maketuru te neenn jia te ke ddang.

20 Dew ke pa tar-naji neje neenn le, pa na: «Tɔkɔrɔ, maw m-ddee ngɔsi baa.»

Amem! E-ddee, Ebbe-dewje Jeju!

21 Maji kare Ebbe-dewje Jeju dda ke se me-maji tɔyn.